Mirko Štriček m/p
bogoslov IV. god.

NEDOSTAJU STRANICE 419-432 NA DRUGOM DIJELU KNJIGE.

9-87-72

PASTIRSKO

BOGOSLOVJE

po tumačenju

MARTINA ŠTIGLIĆA,

svećenika bisk. senjske, sborne crkve sv. Jerolima kano,
nika; jav. red. profesora na hrv. sveučilištu Franje
Josipa I. i doktora svetoga bogoslovja.~

litografirano troškom bogoslovā
III. i IV. tečaja
god. 1875/6

Uvod

§.1. Pojam pastirskoga bogoslovja.

Pastirsko bogoslovje je ona znanost, koja uči, kako imaju duhovni pastiri drugoga reda vršiti službu duhovnoga pastirstva na slavu božju i spasenje vjernika.

Kaže se bogoslovje, jer govori o Bogu i njegovu kraljevstvu; pastirsko, jer uči, kako se ima pastirovati t. j. bogoslovne nauke ostvarati; odkud se vidi, u koli uzku savezu stoji sa ostalimi granami bogoslovja, koje bi bez svoga ostale mrtve.

Zove se znanost; jer kao i svaka druga znanost, osniva pravila svoja na stalnih temeljih, odkuda ih izvadja i razvija.

Veli se duhovni pastiri drugoga reda, za razliku od duhovnih pastira prvoga reda, kakvi su papa i biskupi, za koje pastirsko bogoslovje pravilā pastirevanja navlaš nepredaje.

Kaže se nadalje službu duhovnoga pastirstva, jer se proteže na duh, kao pamet, volju, čuvstva; pastirstva, tropično, buduć se u sv. pismu, koji takovu službu vrše, zovu pastiri a i sam se Spasitelj tako imenuje [1]); zovu se i duhovnici, jer se brinu za duše; a na koje se ta služba upravlja, vjernici, preneseno ovce ili stado, a svi ovčarnica.

Napokon veli se na slavu božju i spas vjernikā, ta bo je svrha duhovnomu pastirstvu: promicati slavu božju i spasenje ljudi, kao što činjaše najviši pastir, Isus: „Ja pako ne tražim slave svoje;[2]) – dodjoh, da nadjem i spasim, što bijaše propalo.“[3])

§2. Utemeljenje duhovnoga pastirstva.

Duhovno pastirstvo utemeljio je sam Isus, koj je s neba na zemlju sišao, da nas ljude s Otcem svojim pomiri i baštinici kraljevstva nebeskoga učini. On je posrednik novoga zavjeta, vječni veliki svećenik [4]), najveći pastir duša naših [5]). Da pako ovo pastirstvo i za njim na zemlji ostane, utemelji vidljivu crkvu, u kojoj ostavi dvostruku vlast: vlast reda (potestatem ordinis) i sudbenu vlast (potestatem jurisdictionis). Prvom da vjernici postaju dio

1) Ivan 10, 11 2) Iv. 8, 50 3) Luk. 19, 10 4) Hebr. 5, 6; 10, 21 5) I. Petr. 2, 25.

nici zasluga njegovih, drugom da budu vodjeni putem spasenja. Ovu dvostruku vlast preda Gospodin apostolom, koje je tri godine vežbao u pastirstvu. Sv. Petra odabra si za vrhovnoga pastira, komu povjeri duhovnu pastvu nad cielom svojom crkvom, podčini mu i apostole i vjernike: „Pasi janjce moje, pasi ovce moje.“[1] Ove posla na sve strane svieta, da nastave djelo odkupljenja, po njem započeto: „Idite po svem svietu, propovjedajte evangjelje svakomu stvoru.“[2] Da pako djelo ovo i poslje njihove smrti uznapreduje, naredi, da si zarede nasljednike i pomoćnike: biskupe, svećenike i djakone: „Kao što mene Otac posla, tako i ja šaljem vas.“[3] Apostoli to vierno izpuniše i nasljednikom svojim zapovjediše, da to isto čine: „Za to te ostavih u Kreti, da ... postavljaš po gradovih svećenike, kô što i ja postavih tebe.“[4] I tako je do nas došlo. Duhovno je pastirstvo u biskupâ, kao najviših crkvenih pastira, koji poput Isusa, poslavšega 72 učenika, šalju u nj svećenike drugoga reda, da kao njihovi pomoćnici, od njih u svem ovisni, nastoje oko pastve dušâ.

Apostoli imali su veću vlast, nego imaju biskupi: oni su mogli svuda pastirsku službu vršiti, dočim je biskupom opriedieljeno mjesto (paroecia, parochia, dioecesis) i stado: „Pasite stado božje, koje vam je predato,“[5] tako, da biskup nesmije u tudjoj biskupiji samovoljno vršiti nikakve vlasti. Biskup dakle samo svojom biskupijom upravlja i u njoj obavlja službu; svećenici i djakoni rabe mu kao savjetnici i pomoćnici, koji bez njegove dozvole ne smiju nijednoga čina duhovne pastve vršiti.

U stara vremena bijaše u biskupiji samo jedna crkva, i to u gradu, gdje je biskup stolovao; u njoj bijaše biskupska stolica (cathedra), stoga i nazvana stolna crkva (ecclesia cathedralis). Tek kašnje, kad se je broj vjernika pomnožao i u sela razširio, podigle su se nove crkve, kamo bi biskup u opredieljene dane poslao svećenika, da obavi službu božju, poslje koje bi se opet u biskupski grad povratio. Ali pošto su se vjernici još više pomnožali, dade im biskup stalna svećenika, da kod njih neprestano duhovno pastirstvo obavlja. Kad se tako na više mjesta vjera Isusova razširila, svakomu takvu svećeniku opredieli biskup občinu i mjesto, gdje će duhovnu pastvu vršiti. I tako se razvi stališ duhovnih pastira drugoga, koji su se raznimi imeni nazivali: pastores, plebani (plevani), curati, rectores ecclesiarum, praelati minores itd., dok napokon ime parochus ne posta občenitim. Sada se u nas zovu župnici, jer občinom ili župom vladaju. Ovim dakle, i njim srodnim upravlateljem župâ, kao i njihovim duhovnim pomoćnikom osobito

1) Iv. 21, 15, 17. 2) Mar. 16, 15. 3) Iv. 20, 21. 4) Tit. 1, 5 5) I. Petr. 5, 2.

je namienjena ova knjiga, koja će im pružiti pravila, po kojih će povjere-no si stado po namjeri Isusovoj i svete njegove crkve najbolje posvetiti.[1]

§ 3. Važnost duhovnoga pastirstva.

Važnost duhovnoga pastirstva vidi se odatle:

1, Što je Spasitelj radi njega s neba na zemlju došao i sam ga tri godine vršio;

2.) Što je prije, nego će apostole odabrati, goruće se Bogu Otcu molio i povjerio im ga riečmi: „Kô što posla mene Otac, tako šaljem i ja vas."[2]

3) Što je potriebnim scienio ostati do konca svieta kod onih, koji će ga vršiti: „Evo ja sam svami do svršetka vieka"[3] i pružit im pomoć Duha svetoga: „Ja ću umoliti Otca, i dat će vam drugoga utješitelja, da bu-de s vami na vieke: duha istine".[4];

4) Što je svrha duhovnomu pastirstvu vrlo važna, na ime: posvetiti duše; a sredstva k tomu najuzvišenija, kao: sv. misa, sakramenti, riec božja itd;

5, Što to svjedoče svi sveti otci; mnogi bo od njih bojali su se tu službu preuzeti, a koji su joj se rado podvrgli, nastojahu, da ju čim savjestnije obavljaju.

Neka dakle duhovni pastiri svoju uzvišenu zadaću u viek pred očima imadu i često o njoj razmatraju.[5]

§ 4. Tegobe duhovnoga pastirstva.

Da su velike i mnogovrstne tegobe duhovnoga pastirstva, to-znaje se;

1, Iz važnosti duhovnoga pastirstva, Što bo je važno, to je i težko, i to tim težje, čim su veće posljedice.

2, Iz svrhe, posvetiti na ime duše, tu treba prosvjetliti pamet, ganiti volju na dobro, spasonosna čuvstva uzbuditi, a ne ima težje stvari, što li dušom vladati: „Ars artium regimen animarum."[6] Duhovno pastirstvo je vrst odgajanja tolikih ljudi, a sv. Grgur Nazi-janjanin govori: „Meni se čini, da je znanost nad svaku znanost, u-pravljat čovjekom."

3) Iz obsega; tu ne ima granicâ, pak se trsio duhovni pastir ma koliko, da dužnosti svojoj zadovolji, nikada do-sta ne učini: „Kad sve učinite, što vam je zapoviedano,"

1) sr. Radlinsky I. 7. Gassner. Handbuch der Pastoral. Salz-burg. 1868. svez. I. str. 10.; 2) Sv. Grgur Vel. Reg. pastorales c. 1.; 3) Luk. 17, 10.

...što smo učinit moral-
recite: sluge smo bezkoristni, učinismo, što smo učinit moral-

4) Iz naravi istih duhovnih pastirâ, koji, premda sup-
kriepljeni pomoćju i prisutnošću božjom, ipak ostaju sla-
bi ljudi, nestalni, nestrpljivi, strašljivi. Sv. Ivan Zlatousti
veli: „Pastiru mnogo treba razbora i šest stotina očiju,
da sa svih strana razvidi stanje duše, a treba mu mno-
go uztrajnosti i strpljivosti!“ 1)

5) Iz tolikih zaprieka, koje cilju duhovnoga pastirstva
na putu stoje. Jedne potiču od ljudi, kao neznanje, sur-
vost, bezćutnost, razuzdanost, neposluh itd.; druge od sa-
mih pastirâ, kao: oholost, slavičnost, zavist, zli primjeri
itd.; napokon od raznih okolnosti, kao: zle novine, bezbož-
ne knjige, pokvaren duh vremena.

6) Iz primjera Spasiteljeva, koj je vršeć duhovno
pastirstvo mnoge nepogode pretrpio, duga putovanja, pro-
gonstva, muke, i najposlje smrt na križu.

7) Iz primjera i izreka apostolâ i sv. otaca. Sv. Pa-
vao piše Korinćanom: „Ja sam bio kod vas u velikoj sla-
boći, strahu i drhtanju. 2)“ „Tko boluje, a da ja ne bolujem?
tko se sablažnjuje, a da mene ne peče?“ 3). – Sv. pako Gr-
gur Vel. veli: da bi služba duhovnoga pastirstva bila i za
angjeoska pleća pretežka. – Napokon

8) Iz svakdanjega izkustva. Svaki duhovni pastir
može nas o tom osvjedočiti, koli je težko propoviedati, iz-
poviedati, bolestnike obskrbljivati, do preko podneva na-
tašće biti, nоćju san prekidati, puno govoriti itd. 4)

§. 5. Pogibelji duhovnoga pastirstva.

Uzprkos svim tegobam duhovnoga pastirstva, dužni su
ga ipak duhovni pastiri po mogućnosti što točnije o-
vršivati, što je već s mnogimi pogibelji vlastitoga spa-
senja skopčano. Uvidiše to tolikі sv. otci, pak su se
sakrivali, bježali, da ne budu prisiljeni toli opasnu
službu preuzeti. Tako sv. Ivan Zlat., sv. Grgur Vel., sv.
Bazilij i ostali drugi. Sv. Augustin veli: „Ništa nije
za ovoga života, a osobito u ovo vrieme, težje, napor-
nije i pogibeljnije od službe biskupa, presbytera i dja-
kona.“ Poimence pako izvrgnut je duhovni pastir
svim 7 glavnim griehom:

1) De sacerd. l. 3. c. 13. 2) II. Kor. 11, 3. 3) ondje 11, 29. 4) Srav. Kadlin-
szky I. 14.; Gassner, ondje.

1) Oholosti, osobito ako se odlikuje naravskimi darovi, ako je dobar pjevač, propovjednik. Ali tko sebe išće, lahko i sebe nadje, al si plaću kod Boga izgubi: „U istinu vam velim, primiše svoju plaću." 1)

2) Lakomosti. Ne ima skoro nijednoga duhovnoga obavka, osim sakramenta pokore i pričesti, da se ne bi štogodj plaćalo. Ako dakle bez milosrdja pristojbu zahtieva, pogadja se u dvojbi, da li će mu biti plaćeno, službu uzkraćuje ili odgadja, – i eto ti ga u vražjoj kamki.

3) Nečistoći. U samoći, sâm, bez svjedoka, pažnom u kući, koja mu je uvjek pred očima; osobe drugoga spola, s kojimi občiti mora; djevojčice u učioni, mlade pokornice, bolesnice, zaručnice, sve su to opasnosti za njegovu čistoću.

4) Zavisti, osobito ako drugi uspješnije rade od njega, pak mu je žao te hoće, da ih nadkrili; ili budu pomaknuti na bolja mjesta, koja je on badava tražio.

5) Proždrlosti i pijanstvu. Gostbe, posjeti, dug čas, obilnost, sve mu to pruža zgodu, da se poda neumjerenosti.

6) Srditosti. Neotesanost ljudi, nepriličino doba, zamršeni slučajevi na izpovjedi, neposluh, rad bez uspjeha, suprotivnosti; sve ga to može u gnjev natjerati.

7) Duhovnoj lienosti. S početka svaki duhovni pastir revan je i gorljiv, ali s vremenom se i na najuzvišenije obavke priuči, počme ih vršivati površno, mekanički; popusti u molitvi i pobožnosti, postane mlačan, mrzao. Napokon upane u nepokajanost, iz koje ga je uzdići mnogo težje, nego li koga svjetovnjaka. Ne bude li izvanrednoga božjega milosrdja, ladno će bez pokajanja umrieti. 2)

§ 6. Ugodnost, prednost i korist duhovnoga pastirstva.

Premda je duhovno pastirstvo zbog svojih tegoba i pogibelji jaram i teret; ali ipak, tko ga vjerno i marljivo vrši, jaram mu je ugodan, a teret lagan. Imati

1) Mat. 6, 2; 2) Srav. Radlinszky I. 16; Gassner I. 12.

svoje stado, odano, koje ga sluša, ljubi, počituje: to mu zasladjuje sve gorkosti i patnje. Duhovni pastir odieljen je od svieta, od mnogih većih opasnosti; on se samo svetim stvari bavi: molitvom, pobožnim či-tanjem, razmatranjem; svaki dan ide k vrutku mi-losti, uzima Isusa, neoskvrnutoga janjca, sprova-dja mrtve, za nje se Bogu moli itd. Bude li on sve to savjestno obavljao, nije moguće, da će luč vjere i oganj lju-bavi u njem tako lasno utrnuti. Napokon si može ne-izmjernih zasluga za nebo steći; on imade za to nebroje-nih zgoda u crkvi, učioni, kod kuće, vani, učeć neke griešnike obraćajuć, žalostne tješit itd. Koliko djece o-krsti, koja umru prije nego k razumu dodju, – ta se sva za nj Bogu mole. Kolike na smrti obskrbi sv. sakra-menti; kolike svojom promicavom riečju vječnoj propasti otme, neložne pomiri, k nebu im put otvori – spasi! O kako se lakko može i on spasiti! Sv. Augustin veli: „Qui animam alterius salvavit, suam praedestinavit." Da, on je svjetiljka, koja razsvjetljuje čitavu okoli-cu, pače i svu crkvu, pa bio on u zadnjem najzabit-nijem mjestu. On u svojoj župi i poslje smrti živi, postavio je temelj pobožnosti budućim naraštajem. Ne može li svojom gorljivošću ništa postići, neka zato ne klone duhom, radje neka u Boga svoju na-du postavi, koj će dati plod u svoje vrieme. Mo-žebit će njegov nasljednik žeti, što on posije; ali za-to ipak njemu plaća ne uzmače.

§. 7. Pripomoći duh. pastiru.

U ovako težkom zvanju podpomažu duh. pastira:

1) Roditelji, koji si već za rana djecu u pobožno-sti odgajaju, uče nauk kršćanski, od zla ih čuva-ju i na dobro pute.

2) Učitelji i učiteljice, koji djetinju pamet spa-sonosnimi nauci bistre i srce krepostmi obogaćuju.

3) Pobožni vjernici, koji svojim dobrim pri-mjerom, molitvami, riečju i djelom druge na po-božnost potiču.

4) Drugi obližnji duhovni pastiri, kojih dobra djela na daleko svietle, i vjernici slave Boga, koj je na nebesih.

5) Stega crkvena, koja močno na ljude djeluje. Sv. misa, propovjedi, sakramenti, blagoslovi, provodi (procesije), slike, kipovi, pjevanje, zvonjenje, svečanosti itd. sve to potiče djelatnost duhovnoga pastira.[1]

§. 8. Neobhodna potreba duhovnoga pastirstva.

Duhovno pastirstvo je potrebno:

I. Crkvi.

1) Duhovni pastir najprije novorodjenče čisti od iztočnoga grieha, i tako pribavlja crkvi nove vjernike; zatim ih upućuje u istinah vjere i ćudoredja, širi kraljestvo božje na zemlji.

2) Mladež čuva od pogibelji, nagovara na čistoću i poslušnost napram roditeljem i poglavarom.

3) Odrasle kriepi u dobru i bodri, da vrše svoje dužnosti.

4) Starcem preporuča uztrpljivost i uztrajnost u dobru.

5) Neuke uči, žalostne tješi, neprijatelje pomiruje, griešnike na sakramentu pokore od grieha odriešuje, sv. pričešću pokrepljuje, službu božju vrši, bolestne pohadja, s Bogom pomiruje, sakramenti jači, u sretnu vječnost uvadja, za mrtve se Bogu moli.

II. Državi. Duhovni pastir uči:

1) Da je svjetovna vlast od Boga, kojoj se treba od srca pokoravati, i tko joj se opire, božjoj se naredbi protivi, i sâm si propast sprema.

2) Da su podložnici dužni svjetovnim poglavarom posluh i počitanje, plaćati porez: „Dajte caru, što je carevo."[2]

3) Da poglavari imaju pravedno vladati i da budu podložnikom pravi otci.

4) Duhovni pastir osobito na izpovjedi i nutrnji gnjev proti svjetovnim poglavarom ugušuje, te svaki odpor i prevrat već u zametku ukida.

III. Družtvu. Duh. pastir svakomu svoje dužnosti razlaže, sve nagovara na medjusobnu ljubav, red, mir; povriedjeno tudje pravo da valja nadomje-

1) Srav. Radlinszky I. 19; 2) Mat. 22, 21.

stiti, ukradeno povratiti itd.

IV. Občini. Do dobre duhovne pastve stoji sva sreća i blagostanje občine. Ona zla družtva razdružuje, pogibeljne sastanke razstjeruje, griešne prigode uklanja, kriepost promiče itd.

Blago si ga crkvi, državi, družtvu, občini, kad bi svi duhovni pastiri svoje pastirstvo vršili po duhu Isusovu i sv. njegove crkve, kako bi i morali: zemlja bi se u drugi raj pretvorila! A jao si ga zemlji, gdje se duhovno pastirstvo obavlja površno i nemarno: tu je sve pusto i naopako, nevjera i pokvarenost na sve se mah šire, pakao se puni prokletimi.

§. 9. Zvanje za duhovno pastirstvo i njegova potreba.

Pod zvanjem razumieva se nutrnji od Boga potičući nagon za duhovno pastirstvo i izvanjska uvedba u nj od strane dotične crkvene oblasti.

Da je ovakovo zvanje potrebno, po sebi se razumieva. Za svaki stališ hoće se zvanje, koliko većma za duhovno pastirstvo, koje je toli uzvišeno i važno, s najvećimi tegobami i opasnostmi spojeno. Tko nezvan dolazi, biti će sigurno kroz cieli svoj život nezadovoljan, službu će nerado vršiti; pa budući se jednom učinjen korak ne može popraviti, izvrgnuti će pogibelji spas svoj i drugih. S toga je već u starom zakonu bilo odabrano koljeno Levijevo, da vrši službu božju, a obitelji Aronovoj predana je služba svećenička. 1) I Ni Isus Krist ne prisvoji si sâm časti vrhovnoga svećenika, već ju dobi od svoga otca nebeskoga, koj mu reče: „Ti si vječni svećenik po redu Melkizedekovu." 2) – „Tako se ni Isus nije sam proslavio, da bude vrhovni svećenik, nego koj mu je govorio: Sin si mi ti, ja sam te danas rodio." 3) – Ni apostoli, ni učenici ne urinuše se sami, već ih pozva Isus: „Podjite za mnom, učinit ću vas ribari ljudi; 4) – „posljeduj me" 5); – „ne odabraste vi mene, nego ja odabrah vas" 6). Kad je bilo na mjesto Judino, koj se bješe obje-

1) II. Knj. Moj. 28, 1. II. Paral. 26, 18. – 2) Psal. 109, 4. – 3) Hebr. 5, 5.
4) Mat. 4, 19. – 5) Mat. 8, 22. – 6) Ivan. 15, 16.

sio, odabrat drugoga apoštola, predstavi Bogu dvojicu: Josipa Barsabu i Matiju, te rekoše: „Ti Gospodine, koj svačije poznaješ srdce, pokaži, koga si od ove dvojice odabrao, da zauzme mjesto u ovoj službi i apoštolstvu.“[1] Sv. Pavao u svojih poslanicah toliko put kaže, da ga je za apoštola zvao ne čovjek, već sam Isus Krist. I apoštoli su dobivenom vlasti od Gospoda zvali prve biskupe, a ovi opet po njihovu nalogu druge: „Radi toga te ostavih u Kreti, da .. postavljaš po gradovih svećenike, kao što i ja postavih tebe“[2]; — „nit si uzmi tko časti, van koga zove Bog, kano Arona.“[3] To isto zahtjeva i crkva, i ako bi tko drugud došao u ovčarnicu, van kroz vrata, t. j. od Boga zvan kroz dotičnoga crkv. poglavara, to ga ona nikada nebi smatrala za pastira, nego za najamnika.[4]

§10. Znakovi pravoga zvanja.

Znakovi pravoga zvanja jesu: 1) nutarnje nagnuće za svećenički stališ i službu duh. pastirstva usprkos predvidjenim tegobam i mukam; 2) čista nakana: promicati naime slavu božju i spas svoj i vjernika. Zato treba, da već unapred svaki uznastoji molitvom, pobožnošću, učenjem, zatajenjem sama sebe, vježbanjem u poslovih svećeničtva itd. postati svećenikom po srdcu Isusovu, pastirom, kako ga crkva imati želi. Sve druge nakane, kao: zadovoljiti želji roditelja, koji ga na to sile, voditi život udoban, bezposlen, imati potrebito za život, dočepati se časti, steći bogatstvo itd. moraju se posve izključiti; 3) sposobnosti duševne i tjelesne, da može valjano i uspješno vršiti duh. pastirstvo. Čim je jače nagnuće, čišća nakana, veće sposobnosti, tim je zvanje sigurnije.[5]

§11. Dužnosti prema zvanju.

Tko se pripravlja za svećenički stališ, odnosno za duh. pastvu, taj mora sebe dobro izpitati, da li je za to zvan. Ako u sebi opaža sve znakove zvanja, neka Bogu zahvali, njemu se vruće moli i bl. dievi Mariji u zaštitu izruči, a i pobožne svećenike za savjet pita, osobito svoga izpovjednika; zvanju svomu neka vieran ostane, primjereno živi,[6] i sa svakoga gledišta sebe za nj usposobiti nastoji. Bude li tako stupio u stališ svećenički, u duh. pastvu, božjom pomoćju nadvladat će sve tegobe, prezirati će zemaljštinu a težiti samo za nebeskim. Neka se trsi, da svoje zvanje dobrimi

1) Djel. ap. 1, 23-25. 2) Tit. 1, 5. 3) Hebr. 5, 4. 4) Srav. Radlinszky III. 1. Gassner, I. 16.
5) ibid. 6) Efež. 4, 1.

tjeli zasvjedočiti,[1] i u njem do konca uztraje. Saul i Juda bili su od samoga Boga zvani, ovaj za apoštola, onaj za kralja, pa ipak bjehu obadva uzprkos božjemu zvanju odbačeni, jer su se svomu zvanju iznevjerili. Tko pako nije zvan, neka se Bogu moli, da ga pozove. Ne čuti li se nikako zvan, neka ostavi svećenički stališ i drugi si odabere, inače će težko pogriešiti proti odlukam božjim, navući će na sebe nesnosan jaram, izvrći će pogibelji prokletstva i sebe i druge. Jedan sv. otac kaže: „U neizbježnu pogibelj unidje, tko dodje u svećeničtvo ne zvan."[2]

Ako je već tko ne zvan stupio u svećenički stališ, u duh. pastvu, drugo mu ne preostaje, van da se za svoj grieh skrušeno pokaje, i, budući već natrag odstupiti ne može, neka se zataji, križ svoj uztrpljivo nosi i tako živi, kao da je bio zvan, polag one izreke sv. August.: Nisi li zvan, učini, da budeš.[3]

Ako se pako komu svećenički stališ, duh. pastirstvo, čini odviše težkim, ili mu dodija, te počne biti nezadovoljan, taj neka znade, da nijedan stališ nije bez muka. Neka stališ svoj ne razmatra samo s gledišta pogodovanja, a ostale s gledišta potežkoća, nego takodjer s gledišta nevolje, ne pako s gledišta samo udobnosti. Neka pred nijednim ne očituje, da je sa svojom sudbinom nezadovoljan; ništa bo nije gorje, van kad se duh. pastir, koj bi morao druge u zvanju podkriepiti, sam toga radi tuži i jadikuje. Neka razvidi, odkud izvire ta mrzost proti svećenič. stališu, ili duh. pastirstvu, pa neka ju s korenom izčupa, a službu istoga čim revnije vrši, i probudi u sebi onu prvu milost, koju je dobio polaganjem ruku svećeničtva.[2]

§12. Tjelesna svojstva duhovnoga pastira.

Od strane tjela duh. pastira zahtieva se: 1) tielo prosto od svake nagrde. – Svećenik vrši najuzvišeniju službu, službuje kod žrtvenika, uči sa propoviedaonice, u učioni itd; svih oči su u nj uprte, svojim izvanjskim, tjelesnim ustrojem mora i sebi i obavkom svojim pribaviti počitanje. Stoga je crkva gurave i nakazne nepravilnimi (irregulares) proglasila; 2) čitavo tjelo, providjeno sa svimi potrebnimi udi. Stoga se izključuju svi osakaćeni, koji su bez ruke, noge, nosa, oka, koji neimaju više prsta na ruci, ili samo palca ili kažiprsta, ili su tako hromi, da ne mogu bez štapa hodati; 3) zdravo i jako tielo, da može bez pogibelji zdravlja i najteže poslove duh. pastirstva vršiti, kao: na daleko, po zlu vremenu i putu, kad uztreba, i pješice k bolestniku ići, učiti, propoviedati, biti dugo na tašće, puno govoriti, često po čitave dane izpoviedati;

---

1) II. Petr. 1, 10. 2) I. Tim. 4, 14; Srav. Radl. III. 3; Schenkl 45.

4) da ima oštar vid. On bo mora puno čitati i pisati, svedilj se učiti, višeput u tamnoj crkvi misiti, tu i na takvih mjestih službu svećeničku obavljati. Dobar vid potrebit mu je, da može puk i djecu prigodom naučanja u redu držati; osobito čisto i bistro lievo oko, kojim kanon u misi čita, stoga se i zove kanoničko oko; 5) da ima tanak sluh, koj mu osobito za slušanje izpoviedi treba. Često dodju na izpovied, koji tvrdo, slabo ili nikako ne čuju. Ako dobro ne čuje u učioni, ili posve neće razumjeti djecu, ili će ju krivo razumjeti, te će tako najsvetiju stvar smiehu izvrći. Isto će mu tako težko biti i kod ostaloga obučavanja; 6) da ima tekući i razgovietan jezik, govor čist i ugodan; jecavost je velika zaprieka za duh. pastirstvo; hrapav i derav jezik smeta i odurnu čini najsvetiju službu; 7) da ima zdrava pluća i jaka prsa, da može u velikih crkvah i prostranih učionah uspješno učiti, k bolestnikom po strmih mjestih i briegovih hoditi. Ne posjeduje li tko sva ova svojstva u punoj mjeri, neka si jih gleda po mogućnosti steći, rabeći, ako uztreba, i liečnikovu pomoć. Čuvat će se pako, da ne bi svojom krivnjom koje od ovih izgubio ili oslabio.[1]

§13. Duševna svojstva duhovnoga pastira.

Osim tjelesnih svojstva mora duh. pastir imati i sljedeća duševna: 1) dobru pamet, da si može pribaviti potrebno znanje; 2) zdrav sud, da znade razsuditi, što bi moglo biti koristno, a što škodljivo, prilagoditi se raznim okolnostim vremena, mjesta, osoba, kako će pojedine i zamršenije slučajeve riešiti, osobito u izpoviedi; 3) moć dokazivanja, navlastito danas, kad se svi na razum pozivlju; 4) oštroumnost, da može razlikovati grieh od kriepošti, vidjeti, gdje je prevara, zasjeda itd. upoznati stanje pokornika, da li je slab, lahkouman, zloban ili odvrdnuta srdca; po znakovih i kretanju suditi na čine, predvidjeti jim posljedice, i za dobe se za njih pripraviti; 5) vierno pamćtovanje (memoria) koje mu osobito služi za uspješno opominjanje, ukoravanje, katekizovanje, propoviedanje itd.; 6) živahnu maštu i dosjetljivost, da može živo predočiti grieh, kriepošt i njihove posljedice; 7) prisutnost duha (praesentia spiritus) da može s mjesta odgovoriti na svako pitanje, znati se iznaći u svakoj neprilici; 8) veselu ćud, kojom će si pribaviti prijaznost vjernika, i mnogo bolje i s većim plodom obavljati poslove duh. pastirstva.[2]

---

1) Sravn. Radl. III. 5. 2) Radl. III. 7.

§ 14. Priprava za duhovno pastirstvo.

Važnost, tegobe, pogibelji duh. pastirstva zahtievaju veliku pripravu. Pokazao je to Isus primjerom svojim, koj se je sam 40 dana u pustinji molitvom i postom za tu težku službu pripravljao, apoštole pako 3 godine u istoj vježbao. Držala se je toga i crkva uviek sveto a i sad se drži. – Svrha priprave jest, buduće duh. pastire sa svakoga gledišta vrstne učiniti, da mogu duh. pastvu po duhu Isusovu i pravilih sv. njegove crkve što uspješnije vršiti. – Jest pako trostruka priprava: dalnja, bližja i najbližja. – Dalnja se sastoji u svestranom razvitku duševnih i tjelesnih sila, prisvajanju pobožnosti i potrebnih znanostih, koje su predteča bogoslovju u sriednjih učionah ili tako zvanih djevačkih sjemeništih, o kojih sabor trident.[1] ovako govori: Cum adolescentium aetas, nisi recte instituatur, prona sit ad mundi voluptates sequendas; et nisi a teneris annis ad pietatem et religionem informetur, antequam vitiorum habitus totos homines possideat, nunquam perfecte, ac sine maximo ac singulari propemodum Dei omnipotentis auxilio, in disciplina ecclesiastica perseveret: sancta synodus statuit, ut singulae cathedrales metropolitanae, atque his majores ecclesiae, pro modo facultatum et dioecesis, vel ejus provinciae, si ibi non reperiantur, numerum in collegio ad hoc prope ipsas ecclesias, vel alio in loco convenienti, ab episcopo eligendo, alere ac religiose educare, et ecclesiasticis disciplinis instituere teneantur. In hoc vero collegio recipiantur, qui ad minimum 12 annos et ex legitimo matrimonio nati sint, ac legere et scribere competenter noverint, et quorum indoles et voluntas spem afferat, eos ecclesiasticis ministeriis perpetuo inservituros. Pauperum autem filios praecipue eligi vult, nec tamen ditiorum excludit, modo suo sumptu alantur, et studium prae se ferant Deo et ecclesiae inserviendi.[2] Kamo sreće, kad bi ovakova sjemeništa u svakoj biskupiji obstojala; ako ikada, sad se ćuti potreba njihova, stoga se u mnogih biskupija velikimi žrtvami i nastojanjem otvarati počimaju.[2] – Bližja priprava biva u duhovničkih sjemeništih, u kojih se budući duh. pastiri za duh. pastvu uzgajaju, u pobožnosti vježbaju i u potrebnih znanostih izobrazuju. – Najbližja priprava jest, kad se praktički upućuju, kako će duh. pastirstvo vršiti, izpit polažu, da li su za tu službu vrstni, osobito da mogu izpoviedati, duhovnim se vježbam podvrgavaju, zaredjuju.[3]

1) sess. 23. kap. 18 de ref. 2) Krasni okružn. bisk. Strossmayera od 8. rujna 1875 u 34. br. kat. lista 1875. 3) Gassner I. 18.

§15. Poslanje u duhovno pastirstvo

Pod poslanjem razumieva se punovlast i nalog od strane dotič-
noga crkvenoga poglavara u opredieljenom mjestu duh. pastvu ovr-
šivati. – Duh. pastirstvo spada u obseg crkv. oblasti, stoga se i ne može,
van kroz nju dobiti. U duh. pastirstvo mora se kroz vrata, a ta su –
Isus-Krist: „Ja sam vrata. Ako tko kroz mene prodje spasit će se, i
unići će i izaći, i naći će pašu."[1] On je, koj kroz poglavare šalje:
„Prosite Gospodina žetve, da pošalje težake u svoju žetvu,"[2] i koj dru-
gud ulazi, taj nije pastir, već tat i lupež.[3] – Prvih 12 stoljeća
redjenje i poslanje bijahu jedna te ista stvar tako, da tko je bio
redjen za koju crkvu, taj je već bio i tamo poslan, i tu je
služio do smrti. Predlagali su pako dotičnike vjernici, ili du-
hovnici, često si je i sam biskup odličnije odabirao. – Sada je
poslanje odruženo od redjenja. Zaredjenim svećenikom razpo-
laže biskup po potreboći biskupije.[4]

§16. Poslanje duh. pomoćnika

Svećenik se najprije šalje u duh. pastvu kano kapelan ili
duhovni pomoćnik. Kano takav mora biti pripravan ići, kamo
god ga božja providnost kroz poglavara zove. Svagdje je jedan
te isti cilj, jednaka sredstva; svagdje će naći crkvu, u kojoj će je
Bogu moliti, sobicu, u kojoj će razmatrati, žrtvenik, na kom
će neoskvrnutu žrtvu Bogu prikazivati, propovjedaonicu, iz
koje će učiti, izpoviedaonicu, u kojoj će izpoviedati, krstionicu,
gdje će krstiti, itd.; svagdje vjernike, koji će njegove pomoći
trebati: dobre, da ih u dobru uzdrži, zle, da ih obrati; djecu da
katekizuje, bolestne, da pohadja. Svagdje je duh. pastirstvo
jednako izvrstno, častno, vele zaslužno. Najbolje je dakle u tom
posve se pustit u volju poglavara, ništa prositi, ništa se ne odreći.
Najzadovoljniji biti će svaki ondje, kamo ga i proti njegovoj volji
providnost božja postavi. Zapili li si tko u glavu, da mora upravo
na ono mjesto i dodje, al nenašavši, čemu se je nadao, eto
ti žalosti i kajanja. Nego ipak, ako bi mu koje mjesto bilo opasno za
dušu ili zdravlje, il bi imao vrlo siromašne roditelje ili braću
koju odanle nebi mogao uzdržavati tada može slobodno svoje
razloge navesti i prositi koje drugo mjesto. – Neka ide pun gorlji-
vosti, hrabrosti, uzdanja i pastirske ljubavi, neka se oboruža mo-
litvom, zazove dar duha sv. i preporuči se dievi Mariji, te
sv. zavjetniku one crkve i mjesta. Dobro će učiniti, ako pre-
teče svoga župnika pismom ili posjetom. Čim dodje na
opredieljeno mjesto, predstavit će se župniku i pokazat

1) Iv. 10, 9. 2) Luk. 10, 2. 3) Iv. 10, 1. 4) Radl. III. 33.

mu dekret naimenovanja. Prvi posjet učinit će Isusu u presv. ol-
tarskom otajstvu; nijedna kuća nesmije mu biti milija od kuće
božje, gdje je izvor svakoga blagoslova, središte njegova djelova-
nja. Prije dakle, nego će se za vjernike moliti, žrtvu za nje
prikazivati, prosit će pomoć Svevišnjega. Nemože li taj po-
sjet presv. otajstvu odmah učiniti, trsit će se, da ga brzo
učini. Neka ne zaboravi svoj dolazak odmah javiti pre-
častnomu duhov. stolu, gdje je to u običaju. Ako je u mje-
stu samostan, posjetit će poglavara istoga. Hoće li još
koga n. p. načelnika, kot. suca itd. zavisit će od okolno-
sti i kako mu župnik svjetuje. Prvom prilikom posje-
tit će svoga vicearcidjakona. — Prvi njegov utisak
na župnika i pojav kod vjernika je po nj od najveće važ-
nosti i odlučit će njegovom sudbinom i radom. Još ga
nitko ne pozna, ne zna o njem ni dobra ni zla, po nje-
govom prvom pojavu sudit će svatko, i sud o njem pro-
ći će ko munja po čitavoj župi. Stoga neka se trsi, da
odmah s početka zavriedi glas pobožna i revna sveće-
nika, i tako život svoj udesi, da ne dade nit najma-
njega povoda kakovu zlu pogovoru o sebi. Bilo bi
jako žalostno, kad bi se mlad svećenik, prviput dolazeć
na svoje mjesto, u selu nečedno ponašao, s gorućom smot-
kom u ustih. Na prvu njegovu sv. misu, propovied,
katekezu, pohod bolestnika, šetnju itd najviše će se pa-
ziti, bude li tada o njem dobar sud izrečen, eto ti velike
nade za njegov uspješni rad. — Prvo mu je njegovo mje-
sto najznamenitije. On počima sada samostalniji život,
barem prema sjemeništnoj obezi, pun revnosti i duha
crkvenoga, obodren milošću sv. reda, počima službu duh.
pastirstva, ne preuzimajuć na se tereta osobne odgovorno-
sti, pripravan je na svaku tegobu i pogibelj; on je uviek
s-Bogom, a Bog s-njim. Sadašnji njegov položaj najljepši
je u čitavu njegovu životu. Župljani navadno primaju osobito
rado duh. pomoćnika. Štogod dobra čini, tomu se kano čude;
a što nemože, izpričuju ga radi njegove mladosti. Mnogi sve-
ćenici izpoviedaju, da su dobili volju i ljubav k-duh. pastir-
stvu upravo na prvom mjestu. — Na prvo mjesto ima i
svoje opasnosti. Mnogi svećenik, koj tek izadje iz sjemeni-
šta, naidje u vanjskoj slobodi na mnoge pogibelji. Jao

njemu, ako ne ljubi molitve i nauka, a k tomu nenadje u svom župniku pravoga otca, koj bi ga prijateljskim načinom k sebi privukao, dobrim mu izgledom prednjačio i po dobru ga putu vodio. Jest jošte i druga pogibelj: mladoga svećenika rado u zviezde kuju; bude li njihove hvale za gotove novce primao, ne bude li se usuprot proti svakoj taštoj slavi ugradio, službu će božju obavljati samo radi taštine, uznieti će se nad druge, uzoholiti, i tako si već na početku kopati ponor vječne propasti.

§ 17. Premještaj duh. pomoćnika

Omiljelo duh. pomoćniku mjesto koliko mu drago, vezao ga prema stadu još veći vez ljubavi i pouzdanja, to ipak, kad ga božja providnost kroz poglavara drugamo zove, mora posluhnuti, ma se još teže dielio. Dogodi se često, da revan i pobožan duh. pomoćnik, uzprkos što su ga svi štovali, kojega će blaga uspomena morda u vieke u župi ostati, odlazi iz svoga mjesta bez halabuke i plača od strane vjernika; dočim se manje vriedan, a možebit i ukor zaslužujući, samo ako si je znao steći pohvalu puka, šumom svieta razstaje. Prije dakle nego će možda i za uviek otići, učiniti će sa sobom strog račun, kako je dužnostim svojim kao svećenik i duh. pomoćnik zadovoljio, da li ga možebit duša ne peče, što nije duh. pastvu vršivao kako valja; izpoviedit će se, skrušeno pokajat, i tvrdo odlučit, vršit ju bolje u buduće. Javno se sa stadom opraštat nije probitačno za duh. pomoćnika; besjede na razstanku neće držat, osim ako je dugo tu služio, ili bolestna ili inače zapriečena župnika više vremena zastupao; nu i tada umjereno i ne vrlo ćutljivo. Svakako pako može se kao kateketa sa svojimi učenici i sudruzi srdačno oprostit, kao takodjer po okolnosti i sa bolestnici, koje je pohadjao. Neće zaboravit posjetiti groblje, i ondje se za vierne umrle Bogu pomoliti, osobito za one, koje je on obskrbio. Čuvat će se prevelikih pohoda na razstanku, osobito u krčmah. Od svoga će se župnika dieliti kao ljubeći sin od dobroga otca; molit će, da mu oprosti, ako ga je kada uvriedio; često će se ugodno na nj sjećati i pismom mu se kadkada oglasiti. Napokon će zadnju svoju presv. žrtvu što dostojnije prikazati; Bog zna, hoće li već ikada u toj crkvi, na tom žrtveniku misiti. Posljednji najsrdačniji pozdrav učinit će Isusu u presv. oltarskom otajstvu.[1]

[1] Srav. Gassner, I. 48 i dalje.

§18. Poslanje upravitelja župe.

Crkva ništa toliko ne želi, koliko da se uprava duh. pastirstva povjeri najvrednijim svećenikom. Služba upravitelja župe isto je tako važna, kao i samoga župnika. On je samostalan duh. pastir; pod njim je sva duh. pastva, on vlada crkvom i čitavom župom, upravlja nadarbinom. Sve stvari, spadajuće na župu, uzeti će u imovnik (inventar) i čuvat jih kao dobar gospodar. Ostao ondje dulje ili kraće vrieme, on će svejedno službu svoju obavljati revno i savjestno. Neka se kani svih nepotrebnih novotarija, umiljavanja puku, da za nj posreduje kod dotičnoga poglavarstva, da postigne onu župu. Neka neobešča položaja budućemu župniku, koga će, čim čuje, da je imenovan, hvaliti kano dobroga pastira, o njem liepo govorit i ako uztreba, branit ga.[1]

§19. Poslanje župnika

Sabor tridentski[2] ništa toliko biskupom na srdce nestavlja, koliko da samo vriednim, a izmedju vriednih najvriednijim župe podieljuje; hoće, da se naulježnici (prosioci) strogo prije izpitaju o dobi, ćudorednosti, znanju i ostalih svojstvih, potrebnih za tu uzvišenu službu. Biva to pako na tako zvanom prosinodalnom izpitu. Neka dakle o župi nitko prerano ne misli. Radje neka nastoji pripravit se za nju pobožnošću i znanjem. Prije nego će tko župu tražiti, mora se prosinodalnom izpitu podvrći, i položiti ga barem dovoljnim uspjehom; onda se obaviestiti o župi, broju dušā, ćudorednom stanju itd.; izpitati se, da li će moći službu župnika ondje valjano vršiti. Neka pazi, kako glasi natječaj, i do kada traje; prije nego se razpiše, nije slobodno moliti. Svatko će samo dopuštenim načinom gledati, da do župe dodje. Može se ipak ili sam ili kroz druge ustmeno ili pismeno preporučit onim, koji imadu kod podieljivanja kakov upliv. Nu kod toga budi ipak daleko svako laskanje, puzost, krive svjedočbe, ocrnjivanje drugih, osobito pako gadni grieh simonije, koj crkva najstrožje zabranjuje i kazni.[3] Kazne mu jesu: podjelitelj, promaknuti i sukrivci (complices) izobćeni su ipso facto, od koje kazne odriešiti smije samo sv. otac papa[4] i to tek onda, kad promaknuti ostavi župu; podjelba ništa ne valja, s česa si i nemože promaknuti prisvajati nadarbenih dohodaka, i ako je već što od ovih uzeo, dužan je povratiti crkvi ili nasliedniku

[1] Gasm. I. 31 [2] sess. 24 c. 18 de ref. [3] Conc. Trid. sess. 24 c. 14. de ref. [4] Konstit. Pija IX. „Apost. Sedis" 12. listop. 1869. sectio II. broj 8 i 9.

ili razdieliti medju siromake; promaknuti nesposoban je za uviek za ovu župu, a može se i za druge nadarbine /beneficia/ nesposobnim proglasiti.[1]

Zazvavši dakle dar Duha sv., sastavit će molbu na zavjetnika /patrona/ župe, kako je u natječaju naznačeno. Molbu, osim ako prosi za župu liberae collationis, t. j. koju sam /nad/ biskup podieljuje, providjet će biljegom od 50 novč. U molbenici navesti će:

1. Koliko mu je godina.
2. Gdje i kako je svršio bogoslovne nauke.
3. Kad je bio redjen za svećenika.
4. Kad je položio prosinodalni izpit.
5. Gdje i kako dugo je koju službu obnašao.
6. Da je vješt jezikom za ovu župu potrebnim.

Tako sastavljenu molbu sa preporučenim pismom nad/nad/biskupa pod jednim zavitkom /couvertom/ upravit će na duhovnu stolicu.

U to će se posve izručit u providnost božju. Bude li imenovan ili ne, neće se ~~puno o tom kvastati~~ mnogo glave tirti, znajuć, da s tim Bog vlada. Ima li mnogo izgleda, da će uspjeti, neće se puno o tom hvastati, nikad pako kojekakovih priprava činiti prije, nego bude imenovan, onda će mu valačnicu /dekret/ o tom, ako se radi o župi, koja stoji pod javnim zavjetničtvom /patronatom/, saobćit duhovni stol, a on se čim prije predstavit /nad/biskupu, da ga umjesti. Jest pako umještaj /investitura/ u našem smislu: kanonička podjelba /collatio/ župe sa svimi dužnostmi, pravi i koristmi. A sastoji se u objavi rečene podjelbe od strane /nad/ biskupa ili njegova namjestnika, i u vjeroizpoviedi, kao takodjer u prisegi viernosti napram kralju, i poslušnosti napram /nad/ biskupu od strane imenovanoga. Umještenomu se izruči dokaznica /dokumentum/ umještaja s nalogom učastbe /installatio/ po arcidjakonu ili vicearcidjakonu. Učastba se mora obaviti u roku dvajuh mjeseci od dana umještaja. U raznih se mjestih raznovrstno bavlja; gdje god biva ovako:

Svećenstvo i ostali upute se uz zvuk zvonovâ k crkvi. Zastupnik zavjetničtva poslje kratka govora pred crkvenimi vrati, pročitav pismo predstave /praesentatio/ ili naimenovanja, predaje umještenomu župniku ključe crkvene. U crkvi uvodjenik /installandus/, ako je navada, zapjeva klečeć pred velikim žrtvenikom „Dodji Duše sveti" /Veni sancte Spiritus/; uvoditelj /installator/ stojeć na žrtveniku pita uvodjenika: Što prosiš? Odg. uvodjenje u čast župnika crkve N. u N. Imaš li pismo podjelbe? Odg. imam. Neka se čita. /Čitat će ga koj prisutni svećenik/. Zatim će uvoditelj reći puku shodno slovo, sjetiv ga na dužnosti, koje ima napram svomu pastiru i preporučit će mu ga.

---

1. Sravni Aichner, Compendium juris ecclesiastici. Brixinae et Leontii 1872. str. 636. Müller, Theologia moralis. Vindobonae 1869. svez. II. str. 367 i 368.

Poslije toga obrativ se k uvodjeniku, spomenut će mu dužnosti, koje ga prama stadu vežu; kazat će mu i ne vodeć ga po crkvi, što ima za nj učiniti na žrtveniku, propovjedaonici, izpoviedaonici, krstionici it. d. Lazvat će nad njega i stado mu sreću i blagoslov Svevišnjega. Po dovršenoj besjedi pokleknut će uvodjenik na najgornji stupanj žrtvenika, ako je navada, opet će položiti izpovjed vjere, uvoditelj obući će ga u kotu i staviti mu štolu, te pružajuć mu misal ili ritual, izreći rieči uvedbe: „Ego N. auctoritate (archi) episcopi N. mihi delegata induco te in realem, corporalem et auctualem possessionem beneficii parochialis ecclesiae N. in N. et omnium jurium tam spiritualium, quam temporalium, in nomine Patris + et Filii et Spiritus Sancti. Amen." Uvodjenik zahvalit će se zavjetniku, koj ga je za župu predstavio, (nad) biskupu, koj mu ju podielio i uvoditelju; napokon preporučit će se puku, sebi i njemu od Boga pomoć zaprositi. Ako je navada zapjevat će: „Tebe Boga hvalimo" (Te Deum laudamus). Svakako će sam sv. misu pjevati. Novi župnik primat će pred crkvom ili u župnoj kući čestitke, i, kako se za svećenika pristoji, dotičnike pogostiti.

Uvoditelj, prije nego otidje, sastavit će izpravu (instrumentum) uvedbe odprilike ovako: Ano Domini .... die .... mensis .... ego infrascriptus, ex delegatione N. N. (archi) episcopi N. mihi facta die ... mensis .... ani ... admodum reverendum dominum ac fratrem N. N. introduxi et immisi in veram, realem et actualem possessionem ecclesiae parochialis N. in N. et omnium et singulorum jurium, proventuum et emolumentorum ejusdem ecclesiae, observatis ceremoniis consuetis. A Acta sunt haec praesentibus praeter fidelium copiam testibus specialiter ad hoc assumptis, qui hisce litteris una mecum subscripserunt." Ovu izpravu, koju podpisaće on, zastupnik zavjetničtva, nekoliki svjedoci svećenici ili svjetovnaci, izručit će novomu župniku, a obavljenu učastbu prijavit će kašnje (nad) biskupu i svjetovnoj oblasti.

Opazka. Od običajne učastbe, ako to okolnosti zahtievaju, osobito ako je dugo župnik tom župom upravljao, može se i oprost dobiti.

Primjerak molbenice za župu.

Visoko c. k. glavno zapovjedničtvo!
(Visoka kr. hrv. slav. dalm. vlado, odjele za bogoštovje i nastavu!
Visoko kr. financialno ravnateljstvo!
Presvetli gospodine grofe!
Slavno zastupstvo grada!)
Preponizno podpisani usudjuje se zamoliti Visoko c. kr. glavno

zapovjedničtvo /Vis. kr. hr. sl. dalm. vlado itd./ kao zamjenika Njeg. Veli„
čanstva u zavjetničtvu kat. župe u N. da bi ga milostivo blagoizvoli„
lo imenovat župnikom iste /župe/ N/, pošto je ista smrću /pre„
mještajem N. N. za N. u N./ izpražnjena, te za nju po preč. Ordina„
rijatu N. natječaj razpisan. Poniznu molbu podupire slijedeći mi
razlozi:

1. Što je rodjen dne...
2. što je izučio na N. sveučilištu /ili u N. sjemeništu/ s dobrim /izvrstnim, dovoljnim/ uspjehom, kako to svjedočba pod A. pokazuje. + kad je bio redjen za svećenika
3. što je dobrim /pohvalnim/ uspjehom položio župnički izpit dne....
4. što pastiruje već x. godinā, bivši
   a/ x. godinā duhovnim pomoćnikom u N.
   b/ n. godinā upraviteljem župe u N.
5. što je svoju službu svagdje obnašao zdušno, kako to preč. Ordinarijat svjedoči;
6. što je vješt jezikom n. n. za tu župu potrebnimi;
7. što bi mu taj premještaj koristio zdravlju.

Neka se Visoko c. kr. glavno zapovjedničtvo /visoka kr. hrv. slav. dalm. vlada itd./ milostivo blagoizvoli obazrieti na navedene razloge, te prositelje svojim visokim riešenjem usrećiti udostoji.

Visokoga c. kr. glavnoga zapovjedničtva /Visoke kr. hrv. slav. dalm. vlade/

U N. dne ....

preponizni sluga
N. N.

/ Svana /

Visokomu c. kr. glavnomu zapovjedničtvu /Visokoj kr. hrv. slav. dal. vladi itd/ u N.

molba
N. N.

za postignuće izpražnjene župe N. kako u nutri sa n. prilogah.

20. §. Početak i nastavak župnikovanja.

Što u tom pogledu rekosmo o duhovnom pomoćniku, može se i na župnika uporaviti. Prvi njegov utisak na vjernike jest najvažniji, i odlučit će vrhu njihove i njegove budućnosti. Zato neka se čuva, da nebi već na početku njegova župnikovanja počinio što gad, što bi moglo njegovu dobru glasu i pastirskomu radu škoditi. Ljudi navadno stanu tek došavšega župnika, ako i neznana u zviezde kovati, a njegova predšastnika ogovarati i klevetati. Neka im mnogo ne vjeruje, pače blago opomene i od sebe odbije.

Prva je njegova besjeda najznamenitija. Sve se sprema i napeto čeka, da čuje rieč svoga pastira; oni od njega puno očekuju, žele već prvi put dobiti obilan plod njegova govora. Jeli to zbilja polučio, njihovo je očekivanje opravdano; već je puno dobiveno. Jesu li se u nadi svojoj prievarili, o kako žalostni se vraćaju kući! Čemu se imadu nadati od budućih njegovih govora, kad već prvi osta bez svakoga blagoslova i uspjeha? O kako težko mora i njega u srdcu zazebsti, kad vidi, kako se je žalostno prvi put u kući božjoj sa svojim stadom uočio! Može li samo uzaći na propovjedaonicu, da ne bude najjače u srdce dirnut i zabrinut, kako će mu prvi govor izpasti? On nezna, kako će ovaj njegov pojav na vjernike djelovati, da li će ih glasom svojim i načinom propovjedanja k sebi privlačiti ili od sebe odbijati. Ako ikada dakle to će se sada novi župnik što bolje pripravit s propoviedju i nastojati, da u svakom obziru učini dobar utisak na slušatelje. Svih su oči u nj uprte i s veseljem ga gledaju, kano djeca otca svoga, ovce pastira. Neka dakle, što se sadržaja i lika tiče, tako svoj govor udesi, da svačijemu očekivanju po mogućnosti zadovolji. Može govoriti ob odnošaju pastira prama stadu i obratno. U ostalom ne će sebe uzvisivati, a niti opet previše poniziti se, kano da tobože nije vriedan biti svećenikom, duhovnim pastirom, ovdje župnikom. Ne će navadjati, što će sve raditi, niti puno toga obećavati, radje neka činom kasnije svoju gorljivost zasvjedoči. Čuvat će se već sada grozit im se, ili spominjati, što su mu sve dužni davati. Na koncu obratit će se k Isusu, vječnomu pastiru, neka ga svojom svetom milošću okriepi, da može svoju težku zadaću podpuno ovršiti, sebe i stado u nebesko kraljevstvo privesti.

Vjernici pazit će i kako naviešta blagdane, ženitbe itd. da li u redu i razgovjetno, i po tom će ga suditi.

Prvi njegov pohod u učionu oštro će motrit djeca, i učinit će dobar ili zao utisak na njihova mekana srdca.

Nastavkom župnikovanja trsit će se sve bolje upoznat svoje ovce; obaviestit se o njihovu ćudorednu stanju, da znade što mu je promicati, uvesti, izpraviti, ukloniti. Naglo, osobito iz početka, neka ništa ne preinačuje; već zlorabe i pogrieške pomalo izkoreniti. Čuvat će se preveliķe strogosti, koja dušam put u nebo zatvara; ali i popustljivost, koja im ga širom u pakao otvara. Neka bude i ostane vazda pravi svećenik, vršeći jednako, točno, sveto i gorljivo službu duhovnoga pastirstva. Blago si ga stadu uz takova pastira, samo se dugo uživalo njegovo pastirstvo.

§. 21. Župnik zamienjuje župu.

Nikada ne radi duhovni pastir uspješnije, nego, kada se sasvim upozna svojim stadom. On se priuči na svoje ovce, a ovce se priuče njemu, te ne slušaju ničijega glasa tako rado, kako njegov.

Župnik se je već umještajem i učastbom na neki način vjenčao sa svojom župom, od koje se ne može tako lahko razvezati, pa imao izgleda na drugu udobniju, bogatiju, častniju župu. U prvo doba bila je miena župe nečuvena, pa ni sada ne odobrava crkva, da župnik, koj se je tek upoznao sa župom stadom svojim, ostavlja ga za nekoliko stotinjaka i traži si lušče, od koga opet bježi k trećemu itd. Takav ne učini nikad toliko dobra, koliko bi, da je ostao uviek kod istoga stada. Koliko je vremena potrebno, dok se ovce priuče svomu pastiru, glas mu upoznadu, uzljube ga; a i dok pastir nje prouči, s njihovimi se navadami i načinom života upozna, njihovo si pouzdanje steče. O kako je težko župniku, pošto se je priučio jednomu stadu, priučat se opet drugomu. Stoga se ne riedki župnik kaje do smrti, što je nesmotreno promienio župu. A i puku je težko priučat se uviek novomu župniku. Jadno stado, koje svake mal ne druge, treće godine novoga pastira dobiva, a možda kojega i zbog njegove kazne.

Jako bi slabo mislio župnik po sebe i po vierne, kad bi pod stare svoje dane s manje i laglje svoje župe išao na težju.

Niti onda kad bi imao kojekakve razmirice s pukom, neće ne smotreno mienjati župe; radje će ih na mudar način gledat uklonit, il strpljivo podnašat, pa će možda i same prestat. Ni u onom slučaju, što Bog svakoga obćuvaj, kad bi zločestim svojim životom bio stadu na sablazan, neće otići prije nego li se popravi i sablazan ukloni. Kad bi bio tako omražen, da nebi mogao nikako uspješno raditi, nebi mu drugo preostalo, nego da ide ma i na slabiju župu, jer „quem mala plebs odit sedere debet." Samo zbog velikoga i važnoga razloga, kano zdravlja, spasenja vlastitoga ili vjernika, ili kad to zahtieva korist crkve, mienjati će župu.

Jedino onda, kad se s poštenjem i u miru dieli od župljanah, držati će besjedu na razstanku. Takovu je lahko sastaviti. Neka samo uzmu pojedine stališe, pa jim ostavi blage opomene za ~~za~~ uspomenu. Zahvalit će im se na ljubavi i privrženosti; i obećati, da će ih se milo do smrti sjećati, pak će se i on u njihove molitve preporučiti. Na koncu će ih blagosloviti i prositi Isusa, da bi se svi skupa jednom u raju sastali. Ako je šta dobra učinio, ili od njih što neugodna pretrpio, premučati će. Neka ne kaže, da se ne rado i žalostnim srdcem od njih dieli, ako je to sam molio i premještaju se već očito veselio.

§. 22. Život duhovnoga pastira u obće.

[1] Duhovni pastir mora biti neporočna života. Ništa bo tako ne djeluje na vjernike, koliko život njihovoga duhovnoga pastira. Od njegova života zavisi i sve njegovo djelovanje, čitav uspjeh duhovnoga pastirstva. U njega, kao u ogledalo, upiru svi oči svoje, da ga bud u dobru, bud u zlu nasljeduju", te više paze na njegov život, negoli na njegove rieči, i pače na njih djeluje, što vide negoli što čuju. „Verba movent, exempla trahunt." Duhovni pastir treba da bude živa slika svoga stada.[2] On treba, da vjernikom, što pisa sv. Pavao Korinćanom: „Ugledajte se u mene, ko što ja u Hrista."[3]

Duhovni pastir ne samo da ne smije u ničem puku svomu na sablazan, nego je povrh toga dužan čuvati se i sjene svega onoga, što bi mogli osujetiti ili na kako samo priečiti uspjeh njegova rada. Pače on je dužan neporočan život voditi i radi vlastite svoje savjesti. Nebude li u sebi pobožan i najsvetije će mu stvari omrznuti, srdce otvrdnuti, bit će nemaran za slavu božju i spasenje vjernikâ, te napokon postati nekoristnim i nevjernim slugom.

Nego nije dosta duhovnomu pastiru biti neporočna života, njegov život mora biti prama zvanju i radu. Stoga on treba, da sve svoje poslove tako uredi, da jedan posao drugi ne prieči, pače tako ih razdieli, da svim zadovolji, i on što više bude zabavljen. Red je duša svim stvarim. Red vodi k Bogu, nered nas od njega odvraća. Takav je red svim potreban, nu navlastito duhovnomu pastiru, kojega su poslovi toli raznovrstni. Duhovni pastir, koj svoje poslove po stanovitom redu obavlja, i s manjim naporom mnogo više dobra uradi, nego li drugi bez reda, ako se još više napne, pače izkustvo nas uči, da svećenik bez reda, malo što dobra učini, dočim mnogotoga slabo, zlo, prebrzo svrši, a često, što nebi smio izpusti. Nego upravo zato, što duhovni pastir ima toli neznatnih posala, i što su skoro svagdje druge okolnosti, ne može si duhovni pastir po stanovitom redu pojedine dobe dana razdieliti. Nu ipak nekim poslovom treba da si opredieli vrieme, koje po mogućnosti neka svagda i svagdje ovršava. Tako n.p. u jutro, čim se digne, mora posvetiti molitvi; prije podne nauku; oko podneva okriepi; zatim nedužnoj zabavi; poslije podne posjetom; večer molitvi, pobožnu čitanju, izpitivanju savjesti itd. a noć počinku. Neke poslove treba da svaki dan ovrši, kao: sv. misu, časoslov, itd. a druge nekoliko puta na tjedan, kao: školske katekeze, posjete bolestnikâ itd. Neke ne smije odgoditi u ne vrieme, kao časoslov itd. a druge obaviti, kad se nepristoji, kao: čitanje časopisa, gospodarske poslove itd. pred sv. misom.

1/ Sabor trid. sess. 22. c. 1. de ref. 2/ Petr. 5,3. 3/ I. Kor. 11,1.

Želi li duhovni pastir svim dužnostim svoga stališa zadovoljiti, to će malo vriemena naći za zabavu i za posle, koji se ne slažu s njegovim zvanjem, pak bio on još u manjoj župi. Dao Bog te ne bilo istinito ono obće skoro mnenje kod svjetovnjakah, da svećenici osim sv. mise, ništa ne rade. Doista žalostno je vidjeti, gdje si nebog težak u znoju lica svoga kruh zaslužuje; trgovac danju i noću snuje, kako će mu trgovina bolje za rukom poći, mornar, da li se pogibeljnu životu izlaže, da sebe i obitelj svoju prehrani; a sam njihov duhovni pastir da skoro ništa ne radi. Kako se neće s svom duhovnom pastiru smutiti, kad vide, kako kasno ustaje, kako dugo za stolom sjedi, skoro cijelo popodne prespi, a ostalo dragocieno vrieme bezposleno potrati kod kuće, ili, što još gorje, obilazeć kuće, gostione i krčme. Dočim ako rano ustaje, moli kako treba, uči se, svoje posle u redu obavlja i prostak ga ljubi i štuje.

Nu sve ovo treba da združi sa sukromnim životom duhovnim, i po mogućnosti čuva se raztrešenosti i svećeničkom stališu neodgovarajućim udubnostmi. Ako sabor tridentinski kaže obće od kršćana, da njihov život mora biti svedilj pokora, kakav tek život treba da vodi svećenik, koj se ne smije ovomu svietu prilagoditi; pače mora biti za nj propet.

23. §. Kriepostan život duhovnoga pastira napose.

Duhovni pastir mora se u svih kršćanskih kriepostih odlikovati, jer u svih je dužan stadu svomu prednjačiti. Nego navlastito treba da ima one krieposti, kojih kad nebi imao, manje bi mogao uspjehom djelovati, više bi ga puk prezirao. Stoga i zahtieva crkva od svećenika nekke posebne kriepostі, a te su: čistoća, čednost i triezmost.

1. Ne ima kriepostі, na koju svjetovnjaci u svećenika više paze, nego je čistoća, niti se toliko sablažnjuju, ako druge koje ne ima, koliko ako je bez ove. Svećenik se je već na subdjakonatu zavjetom obvezao, da će čistoću cieli svoj život nepovriedjenu čuvati;1) on se je na to svečano i svojevoljno u 22. godini dobe svoje, a možda i stariji, obvezao. Svaki dakle grieh proti čistoći bio bi gadno svetogrdje.2) Nadalje služba njegova zahtieva, da skroz čisto žive; on bo svaki dan prikazuje Otcu nebeskomu neoskvrnutoga jaganjca; obavlja sakramente, uči djevice ljubiti čistoću itd. Ako su se već u starom zavjetu morali uzdržati od vlastitih zakonitih ženā, oni koji su manje svete čine obavljali; a što tek da učimo o svećenicih nov. zavjeta, koji vrše službu, od koje ni na nebu

1) Izrav. sv. Alfonsa Ligoria. Theol. moral. lib. 6. n. 808; Benedikta XIV. de synodo dioecesana lib. XIII. c. 12. n. 13.; 2) Sabor trid. sess. 24. can. 9. de matrim.

nebu svetije ne ima. Stoga i zahtieva sv. Pavao od biskupa, pod kojim se imenom i svećenik razumieva, da se uzdrži[1]. I ako onaj koj je oženjen, ne može Bogu služiti kako treba, jerbo je razdieljen, te mu se je kadkada od žene razstati, da se može slobodnije Bogu moliti[2], to svećenik, koj mora uviek biti s Bogom i njemu se moliti, treba da bude neoženjen i da uviek čisto živi. Radi čega i jest crkva nuždno obvezala svoje službenike na celibat. Isus bio je dievac, Marija dievica, apoštoli ili dievci, ili se posve u apostolstvu uzdržali.[3]

Nego nije dosta svećeniku biti čistu, on je dužan i sjemu svega onoga bježati, što bi moglo čistoću njegovu u sumnju staviti, t. j. mora se za dobar glas skrbiti.[4]

Najprije dakle svećenik treba da bude veoma oprezan u občenju sa osobami drugoga spola, bud kod kuće ili vani. Župna kuća mora biti druga crkva. Sabor nicejski I. g. 315. u kan. 3. zabranio je svim crkovnjakom, da ne smiju pod jednim krovom bivati sa ženami, osim materom sestrom, tetom, ili s takovimi osobami do kojih neima nikakove sumnje. To isto ponovi sabor laretanski I. u kan. 3. Odatle je skoro u svih biskupijah ustanovljeno, da svećenici smiju uz se imati samo takove osobe, koje su im u rodu ili u rodstvu u prvom ili drugom koljenu, /Recentiori disciplinae inhaerentes, concedimus, ut in societatem, contubernii suscipiant /sacerdotes/ eas mulieres tantum, cum quibus cognatio intercedit in primo et secundo gradu, nempe cum matre, avia amita et matertera, cum neptibus sive ex fratre sive ex sorore; item cum mulieribus affinibus cum in primo gradu, nempe cum noverca cum nuru et cum uxore fratris, tandem cum uxore avunculis defuncti" Kardinal Lambertin, kasnije papa Benedict XIV. Inst. eccles. 82./ ili barem dobnije dobe i neporočna života.

---

1) Tit. 1, 8.; 2) I. Kor. 7, 35. 3) Sv. Jeronim poslanica 48. br. 21. proti Jovinianu; 4) „Duae res sunt: conscientia et fama; conscientia necessaria tibi, fama proximo tuo". Seneca. „Quid si dixeris, mihi, sufficit conscientia mea; non curo quid loquantur homines: audi Apostolum scribentem: providentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus." Caveto omnes suspiciones, et quidquid probabiliter fingi potest, ne fingetur, ante devita." Sv. Jeronim svećeniku Nepocijanu.-

Bilo još (kakomu drago) bližje ako su sumnjive, ne smiju se dr„
žati (Sabor trid. ses. 25 cap 14 de ref.) Osobito nije probitačno da si
župnik odanle uzme služkinju, gdje je kada bio duhovnim
pomoćnikom[1]; a još manje da čitavu obitelj nastani u župnom
stanu. U uzimanju služinčadi neka bude svaki vrlo oprezan;
laglje je biti nekoliko dana bez nje, nego ju morati bez odpu„
stiti. Svećeniku koj mora biti uviek zabavan molitvom, raz„
matranjem, naukom itd netreba kojekakve visoko naobražene
gospodje ili razkalašene gospodične, već proste čedne i pobož„
ne gospodarice – „Cultu & vestitu moderatam" Stat. Camerac 1565:
„Non cultus muliebris studiosae sint" neg eleganter vestiantur"
Stat. Leod – koja će mu kućne i vanjske poslove vjerno nastojati
i brižno nadgledati. Za župnika nije onakova služkinja koju
moraju kano kakovu gospoju dvoriti druge služkinje ili
koja teži samo za zabavami, plesovi itd. Župniku koj ne
ima gospodarstva dosta je jedna služkinja. Ova neka ne
bude niti premlada, niti odviše liepa. Što se poimence
dobe tiče nije obćenitim zakonom ustanovljeno, kako sta„
ra smije ova biti razni sabori zahtievaju raznu dobu.
Tako n. pr. sabor avenionski (1594) nalaže, da ima biti ba„
rem 50 godina stara; a sabor augustanski (1610) zahtie„
va 40 godina. Tako isto i kardinal Lambertini (Instit. ec„
cles. n 83). Statuta pako leodoniensia (1851) dopuštaju u„
zeti služkinju staru 33 god.[2] Dakle najmanja doba za sve„
ćeničke služkinje imala bi biti 30 godina; i to ne bez raz„
loga, jerbo mladja osoba može biti sumnjiva, ili ako i ni„
je, mogle bi ju posjećivati mlade vršnjakinje, ili što bi još
gore bilo mladići, česa župnik nikako ne smije u svojoj kući
dopustiti. Ni to se ne pristoji za župnika, da se u njem skla„
paju zaruke, svetkuju pirovi; „Nec famulos nec famulas,
neq(ue) eidem consanguineos, matrimonium in aedibus pasto„
ralibus, multo minus convivium nuptiale celebrare patiantur,
sed nubere volentes ab aedibus suis prius dimittant" Stat. Trevir
od god 1678 § 16. „Nunquam prorsum in aedibus parochialibus ad„
mittant" Stat. Leod od g. 1851. Imade li župnik duhovnoga
pomoćnika kod sebe, u nekih biskupijah je naredjeno da
ako će k sebi uzeti pak makar samu sestru ili nećaki„
nju, da ima za to prije dobiti dozvolu od biskupa.

1) Dr. v. d. ... ische Seelsorger. Mainz 1860 str. 210.
2) Gassner (Handbuch der Pastoral I 98) veli: da bude dobna
od ... ilske 30 godina stara.

Svećenik neka nebude nikad odviše prijateljski sa svojom služki-
njom, jerbo će mu ova brzo postati smionom, pak mu još i zapo-
viedati: „Non ita familiariter cum illis agant obloquendi li-
bertatem aut Dominandi audaciam permittant." Stat Trev. § 14.
Njezina soba neka bude od župnikove i Duhovnoga pomoćnika
čim više udaljena. Duhovni pomoćnik neće u njezinu sobu ni-
kada, župnik pako samo onda kad će se osvjedočiti, da li je sve
u redu, i čisto i to će samo proviriti na vrata. Ni jedan ni dru-
gi neka sa služkinjom u jednoj sobi ne sjede; župnik da tobož
prištedi na drvih ili svieći, pak bila služkinja još starija i-
li ružnija; nečesti bo Duh znade i najružnije lice koje često pred
očima lebdi predstaviti kano najljepše. „Cum ipsis nunquam men-
sae assideant" „nunquam sub protextu sumptibus parcendi fo-
cum focum figant in eo loco ubi ancillae rebus Domesticis vacant
Stat Lod. Takodjer ni služkinja ne smije u njihovu sobu, van
onda kad je prava potreba i to za kratak čas, podnipošto pako
noćju ili dok oni leže u krevetu. Krevet će si on sam rediti, i-
li pustiti da mu ga uredi služkinja kad je on u crkvi.
U bolesti neka mu dvori mužkarac ili barem nikada neće
dopustiti da ga služkinja dotakne. Svoju odjeću sa njezinom
neka nikada ne čuva u jednom ormaru
Za stolom neka je nikada neima za družicu — Quotidie latus tu-
um juvenculae est in mensa.. vult ad illius vultos in colloquiis
manus tuae ad manus ipsius in opere et continens vis putari? Esto
ut sit; sed ego suspicione non careo: scandalum es mihi.. tu eccle-
siam scandalizas! Bernardus hom. 65 — osim majke ili sestre
(Nec eadem utantur mensa, nisi forte mater est aut soror!.
Stat. Trev. § 14. — nu ni ovih ne ako je za stolom Duhovni po-
moćnik, stran svećenik ili drugi gosti; pače i kad sami dvo-
ji neka se bez potrebe s njom ne razgovara niti ju pogleda
(„Verecundose tibi ministrat, cujus vultum frequenter attendis" s. Hie-
ronymus ad Nepotianum 12. Neka ju nikada ne zove odviše bla-
gim i laskavim imenom, već kano svaku drugu tako i o-
sobu ozbiljno i čedno.
Nu nije dosta da Duh. pastir tako čuva čistoću kod kuće i na-
samu, on to mora još više vani pred drugimi. Nepristoji se i ob-
će za svećenika da se sa služkinjom šeće ili u istih kolih vo-
zi na sajmove, gozbe itd. pak makar bila majka, sestra, ne-
ćakinja ili ma koliko u rodu. („Ne cum illa extra forum ad con-
vivia, quantumvis honesta, aut ad proxima oppida vel pagos

Divertant. Stat. Audomar. 1640 tit 14 c. 7 „Ancillas suas nunquam secum ad convivia nundinas, peregrinationes deducant; multo minus solas in itinere comites habeant" Stat Prov. § 13. „Procuratrices cum ipsis sacerdotibus mensae non assideant, in eodem cubiculo seu loco, ubi rebus domesticis vacant, non morentur. Cum procuratrice nunquam ad convivia invitati accedant, neque eodem cum ipsa, etiamsi consanguinea sit, currui vehi praesumant" Conc. Prov. Pragense 1860.); jerbo strani ljudi koji ga vide neznadu da su mu ovi ljudi [osobe] sirodu. Najbolje bi bilo kad bi svećenik imao slugu, ali ako baš ne može biti drugčije, nego da drži služkinju, ova neka bude u svakom obziru takova, kakova dolikuje božjemu službeniku, i tako se prama njoj vlada, da niti s daleka nitko ne posumnja o njegovoj čistoći. („Ancillae quibus ad res domesticas procurandas indiget (sacerdos) maturioris sint aetatis et integerrimae famae, castae, sobriae, subditae ut, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens dicere malum; ut sumptuosius vestiantur, vel choreas frequentent, non toleret. Quidquid de familiarius commercium redolet, id longe absit. Ancillam commensalem non habeat, neque cum ea deambulet, vel aliorum domus adeat, aut eodem vehiculo nisi forsan publico vehatur. Conc. Prov. Viennense 1858 tit 4. cap. 6.

Ali nije dosta da duhovni pastir bude veoma oprezan samo u občenju sa svojom služkinjom, on to mora biti i sa svimi osobami drugoga spola, s kojimi dolazi u kakov doticaj. Duhovni pastir nemože se skroz zatvoriti u kuću, ili takav život voditi da nikad nijednu osobu ne pusti k sebi, ili je neposjeti, pače on je dužan občiti i sa osobami drugoga spola kad god to njihov spas zahtieva. Bez potrebe s ovakvimi osobama navlastito mladjami občiti moglo bi biti pogibeljno po njegovu čistoću i dobar glas. Neka se nitko u tom pogledu odviše ne uzda u svoju krjepost. Duh sv. svagdja opominje: Tko stoji, neka pazi da ne padne. (   ) a sv. August. svjedoči: Vidih pod tom izlikom pasti velike crkvene dostojanstvenike, nad kojih padom ne sumnjah se manje nego da pane jedan sv. Jeronim ili sv. Ambroz." Po mogućnosti neka svećenik nikada ne bude sám s ovakvimi osobami, već imade uviek sobom svjedoka svoga života; s njimi se vlada ozbiljno i čedno, te posao što ga ima obaviti š čim brže svrši. Nepristoji se za svećenika, da ovakve osobe prima za ruku ili ma samo dotakne, dà i niti iste djevojčice polazeće učionu. Takodjer nije probitačno od osoba drugoga spola kojekakve darove primati, ili ove darivati, osim učenice poboz-

nimi slikami i molitvami. Svoje fotografije neomotreno davati osobam drugoga spola navlastito mladjim koje nisu u bližem koljenu rodstva ili svojte; ili njihove primati i čuvati nije bez svake pogibelji i za njegovu čistoću ili barem dobar glas. Pisat ovakovim osobam neće svećenik osim kad upravo mora, nu veoma ozbiljno i pobožno, jerbo pisma ostaju, te mogu doći i drugim u ruke. — Niti s najpobožnijimi ženskimi osobami neka duhovni pastir bez potrebe često ne obći, da ne stavi svoju čistoću u pogibelj ili sumnju. („Sacerdotem non tantum malum sed etiam mali speciem fugere decet. A frequentiori consortio mulierum etiam earum, quae pietatis et modestiae laude non immerito potiuntur, penitus abstineat. Con. Pr. Viennense ondje. — Neka se u ovom pogledu svaki čuva i najmanje sumnje, koja da se ne porodi, neka nijedan ne čini onoga iz česa bi se mogla poroditi. („Caveto omnes suspiciones, et quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante devita". Jer.

2.

2 Čednost

Svećenika ništa toliko ne preporučuje koliko čednost. Iz njegova izvanjskoga ponašanja zaključuju obično ljudi i na nutarnje mu stanje. Stoga sabor tridentski ovu kriepost svim klerikom osobito preporuča, pače ju navlastito nalaže: „Sic decet clericos, in sortem Dni vocatos, vitam moresque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus nil nisi grave, moderatum, ac religione plenum praeseferant; levia etiam delicta, quae in ipsis maxima essent, effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem". Ses. 22 cap. 1 De ref. Ako sv. Pavao nalaže filipljanom, da budu poznani svim ljudem čedni, jer da je gospodin blizu — (Filip. 4.5;) koliko više valja to za svećenike, u koje su svi puk oči uprte, te najmanju njihovu pogrešku najstrožijemu podvrgavaju sudu. Svećenici moraju dakle biti u svem čedni, najpače u nošnji, govoru, hodu i kretanju.

3. Trieznost

Da svećenik mora biti osobito triezan, zahtieva njegov uzvišeni stališ. Ne ima na zemlji većega stališa od svećeničkoga A ništa toliko ne ponizuje čovjeka koliko netrieznost. Svećenik dakle mora biti osobito oprezan, da ne prekorači nikada granice umjerenosti u jelu i pilu. Trieznost mu je potrebna i radi njegove svete službe, koju vrši. On mora biti uviek pripravan obavljati sv. sakramente, bolestnike pohoditi, časoslov moliti, tajnu

izpovjedni čuvati, puštat k'sebi ljude, koji žele snjim govoriti itd. A potrebna mu je osobito radi dobroga mu glasa. Stoga je sabor lat. IV „-tabernas prorsus evitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti" Conc. lat. IV. — svim klerikom zabranio pohadjat krčme, osim možda kad je potrebno na putu; a tako isto i tridentski u ses. 24 gl. 12 de ref.: „A tabernis abstineant." Pod krčmami pako i kavane piva itd. „Tabernarum nomine intelligitur omnis locus, in quo publice vinum, vinum adustum, cerevisia, caffea etc venduntur; non autem veniunt proprie eo nomine diversoria, vulgo hotel, quae principaliter et fere unice ad refectionem vel ad hospitandum destinata sunt." Stat. Leod. n. 15. 2°. Isti pako lat. sabor suspenduje od službe ili nadarbine sve one klerike, koji bi se usudili druge poticati, kucanjem čaša, da ih izpijaju, dok se neopiju: „A crapula et ebrietate omnes clerici diligenter abstineant: unde vinum sibi temperent, et se vino. Nec ad bibendum quispiam incitetur; cum ebrietas et mentis inducat exilium, et libidinis provocet incentivum. Unde illum abusum penitus decernimus abolendum, quo in quibusdam partibus ad potus aequales suo modo se obligant potatores, et ille judicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, et calices foecundiores exhaurit. Si quis autem super his se culpabilem exhibuerit, nisi a superiore commonitus satisfecerit, ab offo vel beneficio suspendatur" Conc. lat. IV c 15 - 2 - Nu i inače neka se svećenik čuva precestih gosti, jer tim od više vremena gubi i raztresuje se. Radje se neka u skromnosti zadovolji s pristojnim objedom i večerom, te što manje tomu vremena žrtvuje. Navlastito neka izbjegava pirove i krstitke.

3. 24. § Duhovni je pastir obvezan moliti.

Kad sv. Pavao Tesalonićanom piše da neka uvijek molé,[1] što se mora tek kazat o svećeniku, o duhovnom pastiru koj mora biti čovjek molitve, i sav svoj život molitvi posvetit! Isus nas uči da bez njega ništa učinit ne možemo,[2] a koliko toga dužan je činit duhovni pastir! On mora sebe i sve povjerene si spasit. A kako je to težko i skolikimi pogibeljimi skopčano! Koliko mu milosti k'tomu treba! Nu Isus mu obećaje pomoći, zaprosi li ga za s molitvom[3], pače mu svojim primjerom pokaza, kako valja molit[4]. Molili su i Apostoli[5] i ostali svetci. Najpače sredstvom kojim će duhovni pastir polučit svrhu duhovnoga pastirstva

1) I Thes. 5; 17; 2) Ivan. 15; 5; 3) Mar. 11, 24; 4) Luk. 22, 41-46; 5) Dj. 1, 24; 4, 31; 6, 6; 8, 15; itd.

jest molitva. On može orati, sijati, zalievati, ali ako Bog ne
da ploda sav mu trud i napor uzalud.1) Kakve mu god po„
moći treba, neka se samo molitvom k' Bogu uteče. Dobit će 2) Pra„
vi svećenik taj zaista i moli.3) Osobito mu je nuždna jutrnja
i večernja molitva. Ovu vrše već kršćani u obće, kamo l' dva„
kle više vršit će ju svećenik. Nu neka ju obavlja pobožno i
klečeć pred Propetim. Na večernju molitvu spada i izpitiva„
nje savjesti, bez koga nije moguće napredovat u pobožnosti i
kriepostí. Na koncu izpitivanja savjesti neka probudi uviek
savršeno pokajanje. Da se svećenik ne smije sramit odkri„
ti glavu i molit, kad na molitvu zvoni, po sebi se razumieva.
Nego ima molitava na koje ga je sv. crkva strogo obvezala, a te
su časoslov. Župnik je obvezan na časoslov s dvostrukoga gle„
dišta: kano župnik i kano svećenik. Zanemari li ga, straš„
ne su posljedice, o čem bude govora na svom mjestu.

§25. Promatranje je duh. pastiru vrlo potrebno.

Nitko ne mora toliko težiti za savršenstvom, koliko baš du„
hovni pastir. On je na to obvezan već radi svetosti svoga sta„
liša; pače on mora u tom svim dati naputaka i bodriti ih
na tom putu. A kako će drugim pokazati put onaj, koj ga sam
ne pozna? On je dužan druge ugrijat ljubavju, u kojoj i jest
bitnost savršenstva, a kako će to učinit onaj, koj sam ne gori? Bez
promatranja je to upravo nemoguće, jer je ovo prvo i najglavnije
sredstvo kršćanske savršenosti. Duhovni pastir nadalje ne ima ni„
koga tko bi mu na putu savršenstva pružio pomoćnicu ruku;
ni nema prilike, da sluša tudje propoviedi, kano svetovnjaci;
ne ima tko bi ga opomenuo, kad pogrieši, dužnosti ga njego„
vih sjetio, i t. d. Mora se dakle sam poprimit takova sredstva,
koja može svemu tomu doskočit, a to je promatranje. Bez pro„
matranja nije moguće ni običnih posala duhov. pastirstva
vršit kako treba sveto i pobožno. Čovjek se i na najsvetije stvari
malo po malo priuči, postane prama njim mlačan, dok ih ne„
počme obavljat pogubnim mekanizmom bez svakoga počitanja
navlastito neka promatra Duhovni pastir ob onih stvarih, o ko„
jih hoće druge podučit, opomenut osvjedočit. Ne učini li toga
njegove se rieči neće ničijeg srca hvatat, ni u izpoviedaonici ni u
propoviedaonici, niti u učioni. Nu nije dosta samo ustima molit;
duhovna se hrana kojom hoćemo druge nasitit, mora najprije
u našem srcu prokuhat. Sveti su promatranjem više crkviko„

1) I Kor. 3, 7; 2) Mat. 21, 22; Jak. 1, 5; Mud. 7, 7; 3) „Si es theologus, vere orabis et si vere oraveris, theologus vere eris" S. Nilo De orat. c. 37

ristili, nego najvećimi drugimi djeli; i bez promatranja nije, da ih se do svetosti ne popė. Svećenik mora biti uviek u milosti božjoj; tko pako promatra, kako treba veli sv. Alfonso, ne će tako lahko u smrtni grieh pasti; a ako i pane, brzo će ustati, jerbo grieh s promatranjem ne može zajedno biti. Nije dakle čudo, zašto je sv. Karlo Boromej s svakom, koj se je pripravljao za svećenički stališ htio osvjedočit, da li i kako promatra; i zašto je otac Avila svakoga od svećeničkoga stališa odgovarao, koj se nije skroz izvježbao u promatranju. Najbolje se promatra u jutro. Promatranje neka traje barem četvrt sata.

§26. Pobožno čitanje takodjer je duh. pastiru potrebno.

Več dužnost težiti za savršenstvom, zahtieva ovakovo čitanje. Svi učitelji duhovnoga života slažu se u tom, da je čitanje pobožnih knjiga vrlo potrebno sredstvo za savršenstvo. Ono je tako spojeno s promatranjem da jedno bez drugoga skoro ništa ne koristi.[1] Pače strukovnjaci vele, da što je svetiljki ulje to je promatranju duhovno čitanje. Dobro i redovito čitanje več je polovica promatranja. Nije dakle čudo, ako mnogi bez duhovnoga čitanja uz sva svoja promatranja kroz toliko godina skoro ništa ne napredovaše u duhovnom životu. Nitko nije izvrgnut toli̋kim pogibeljim spasa, kolikim svećenik, navlastito duhovni pastir. Svlada li jednu napast, eto ti druge, koja ko će da ga nadvlada. Njegov je život neprestana borba. Padne li on stotinu drugih povuče za sobom. Stoga je najveće veselje za neprijatelja naše duše, kad svećenik, božji sluga, prvi borioc u vojski nebeskoga kralja, napasti podlegne. Proti ovakim neprijateljem i napastim naći će duhovni pastir najjači štit i obranu u pobožnu čitanju. Stoga i opominje sv. Pavao učenika si Timoteja, da marljivo čita[2]) Duhovnim si čitanjem duhovni pastir i mnogo grieha zaprieči. Koliko bi vremena spoveo u dangubi, a možda i u griešnih zabava, da ga pobožno čitanje ne poztegne. Njim si može i pravi crkveni duh pribaviti i uzdržati, bez koga će biti svećenik samo po imenu, nipošto pako riečju i djelom. Ako je duhovnomu pastiru toliko potrebno duhovno čitanje radi vlastita mu spasa, koliko mu je tek potrebno radi spasa drugih! On mora propoviedati, katekizovati, opominjati u izpoviedaonici, na samrtnoj postelji itd. svagdje mu treba jamu duhovnim jezikom zboriti; što će tek ondamo.

N. 1) I ad Tim. 3. 15; 2) „Divinas scripturas lege, imo de manibus tuis lectio sacra nunquam deponatur; disce quod doceas, obtine eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem ut potens sis exhortari in doctrina sacra et contradicentes arguere." 2) Tim 4. 13.

na 32 strani u spodu

ći, kad se svaki jeziku priuči, priučit će se pako samo čitajuć knjige pobožne. Bez pobožnoga čitanja sve će njegove pouke, opomene itd. ostat jalove, bez uspjeha. Česa tko neima, ne može ni dati. I bilo bi čudo, kad bi tko govorio jezikom, koga nikad učio nije. – Duhovni dakle pastir mora svaki dan čitati kakvu pobožnu knjigu. Prvo mjesto ide sv. pismo. Ne može se izreći od kolike je koristi čitanje sv. pisma. U njem se nalazi najveće blago naše sv. vjere. Ono je rieč božja, koju duhovni pastir mora učit i opominjat[1]. Stoga i piše sv. Jerolim svećeniku Nepocijanu da bez prestanka čita sv. pismo[2]. – Osim sv. pisma osobito se preporučuju: sex libri De sacerdotio sv. Ivana Zlatoustnika; libri tres De offis ministrorum sv. Ambrozija; poslanice sv. Jerolima; libri quatuor de immitatione Christi; djela sv. Karla Boromeja, sv. Fra Saleškoga, sv. Alfonsa, Fabera i t. d. Pobožno čitanje neka traje barem pol sata, a može se najbolje obavti uvečer.

§27. Duh. pastir mora ljubiti duh samoću.

U tom je dužan svaki svećenik sliediti primjer Isusov, koj se je koliko je mogao uklanjao svietu, i kadgod je mogao, povukao se u samoću[3] te pozivao onamo svoje učenike[4]. Dužan je to tim više duhovni pastir. To zahtieva njegova služba, koja neće moći valjano obavljat, ako ne bude rado kod kuće u svojoj sobici. Zahtieva to i uzvišenost njegova stališa, koj će mnogo na dostojanstvu izgubit, ako bude često i bez potrebe obćio sa svietom. Nadalje čim svećenik manje sa svietom obći, tim manje poznavaju njegove mahne, tim ga više štuju. Napokon sviet se sablažnjuje, kad vidi svećenika samo okolo hodati, u svako družtvo, zabavu itd. Nije čudo da onda takova ne štuju, a napokon i prezira. Navlastito zlo je pohadjati nesmotreno i bez potrebe privatne kuće, osobito gdje su mlade osobe drugoga spola. Tu osim što se dragocjeno vrieme gubi, svećenik izgubi i dobar glas, i sve povjerenje svoga puka. Često takovo pohadjanje mnogo više škodi, nego da pohadja krčme. – Kadkada, barem jedanput u godini mora se i svećenik odalječit od svieta, i povući u samoću, te ozbiljnije promatrat o svom duševnom spasu. Biva to pako na tako zvanih duhovnih vježbah. Svi pobožni pastiri – (sv. Karlo Borromej, sv. Franjo Saleški itd.) često praviše takve vježbe a i sad ih prave. Vježbao se je tako Isus 40 dana u pustinji, prije nego započe posao našega odkupljenja[5]. To isto činiše i apostoli[6]. U ovih vježbah, ako se dobro obave, čovjek se duševno ponovi, te bude jači i sposobniji za budući rad. Za mnogoga svećenika može da su ovo jedino sredstvo, koje će ga obratit. Koliki se već uslied

(1 i 2) broj vidi strana 31 in nota) 3) Mat. 14.23; Luk. 9,18. 4) Mark 6,31; 5) Mat 4. 1–11. 6) Djela ap. 6.4.

njih ne odvažiše na boži život, i takovi do smrti ostadoše! Najbolje je sko ima priliku, da ih pravi sdrugimi, ako se gdje drže. Ne može li tako, onda makar i sam u kakvom isusovačkom, lazaritskom ili drugom ovakvom samostanu. Nije li mu ni tako moguće, tada neka se sam, u koliko mu posli dopuštaju, zatvori barem kroz tri dana u svoju sobicu, te se duhovno vježba. Može se služiti i kojom dobrom knjigom. Diecezanska sinoda pražka 1) preporuča sliedeća djela: Claudii Arvisenet: Memoriale vitae sacerdotalis; Aloysii Belecii: Medulla asceseos seu exercitia spiritualia s. Ignatii; opus Conradi Tanner vulgatissimum, cui titulus: Bildung der Geistlichen; opera Aloysii Schlör, praesertim quae prodierunt titulo: Geistesbildungen für Priester, der Kleriker in der Einsamkeit; P. Chaignon: Betrachtungen für Priester; Hyacinthi Serry: der Geist der Kirche.

4.

§.28. Znanje duhovnoga pastira.

Duhovnomu pastiru ne mora ništa biti toli dragocjeno, koli vrieme. On ga mora dobro upotriebiti. Štogod mu vremena preosta je od službe i od potrebne nedužne zabave, te gospodarstva, dužan je posvetit svomu naobraženju. On je pastir dušâ, treba dakle da bude naobražen u svem onom, što mu je potrebno, da može valjano vršit službu duhovnoga pastirstva. U sjemeništu se samo postavlja temelj, na kom mora on sam kašnje gradit; i neka znade, da nikad dosta ne nauči. Zapusti li knjigu, pa bio još bolje glave, zaboravil će i ono, što je kada naučio. Znanje je već Bog u starom zavjetu od svećenika zahtievao 2) i zagrozio mu se jako, da će ga svećenstva lišiti, bude li znanje zapustio 3). Sv. Pavao govori uobće, da biskup, t.j. svaki svećenik bude čvrst, da bude mogao podučavati u zdravou nauku, i one koji se protive, ukoroti 4); a Timoteja liepo otčinski opominje, da marljivo prione uz nauk jer da će tako spasit i sebe, i one koji ga slušaju 5).

Nauk mora biti duhovnomu pastiru svagdanja hrana. Ne uzljubi li knjige, dat će se na dangubu, a ona je izvor svemu zlu, ona je vanjkuš vražji. U duhovnom pastirstvu praksa je bez teorije veoma pogibeljna, nebrojene se pogreške mogu tako i nehotice počiniti. Neznanje je majka svim bludnjam. 6)

Duhovni pastir kano bogoslov mora znati sve bogoslovne nauke, i to:

1. Sv. pismo. Ono je ključ svim bogoslovnim naukom. U njem će naći obilna nauka za sve bogoslovne grane. Treba dakle da znade sav sadržaj sv. pisma, da ima pred očima svu biblijsku poviest, (da).

1) Acta et statuta synodi dioec. Pragensis 1863. cap. 5. 2) „Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus". Malach. 2, 7. 3) „Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi!" Os. 4, 6. 4) Tit. 1, 9. 5) I. Tim. 4, 16. 6) Ignorantia, mater cunctorum errorum, maxime in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. C. 1. D. 1. 38.

da znade barem glavnije izreke na pamet. Nu buduć da se sv. pismo težko razumije, a i krivo može tumačiti, mora znati dobro načela hermeneutike i pravila tumačenja.

2. Dogmatiku. Ona sadržaje istine vjere, a ove su temelj krsćanskomu životu. Dogmatiku dakle mora duhovni pastir temeljito znati, da se i sam može ob istinah vjere osvjedočiti, i druge u istih podučiti, dokazati i proti napadačem obraniti.

3. Čudoredno bogoslovje. Ono uči, kako imamo živiti, da zadnju svrhu postignemo. Duhovni pastir dakle mora biti vješt čudoredju, da znade, kako ima udesiti svoj i vjernikā život prema božjoj volji. On mora znati dužnosti svijuh; kako se najlaglje može čovjek vježbat u kriepostih, koje su im zapreke, i kako se ove mogu svladati; koj je najbolji liek proti grieku; koji su stupnji savršenstva itd. Sve ovo naučit će u čudorednom bogoslovju.

4. Crkvenu poviest. Ona uči, kako je postala crkva katolička, kako se raširila Isusova vjera, koje su joj zapreke na putu bile, kako se porodila krivovjerstva, razvile dogme, kakva je u razna vremena vladala crkvena stega. Učeć crkvenu poviest i samu će njemu neizmierno koristit, da dobije čist pojam o crkvenom životu i nabavi si temeljita znanja, kako će pojedine istine, navlastito božanstvenost naše sv. vjere, dokazivat i o njih osvjedočivat. U njoj nalazimo najljepših primjera, najuzvišenijih kriepostī, da ih sliedimo, a opisuje nam i spačine s njihovimi posljedicami tako živo, da može svakoga od njih odvratiti.

5. Crkveno pravo. Ono pokazuje, kolika je vlast crkve, pape, biskupā i svećenikā, navlastito duhovnih pastirā; u kakvu odnošaju stoji crkva naprama državi; dokle se proteže crkvena vlast, a dokle državna; koji su obći crkveni zakoni, a koji posebni. Znanje crkvenoga prava svakomu je svećeniku potrebno,[1] osobito duhovnomu pastiru, da zna svoja prava braniti, a tudja da ne povriedi. Navlastito mora znati ženitbeno pravo.

6. Pastirsko bogoslovje. Ovo je vršak svim bogoslovnim naukom, jerbo sve ostvara. Ovo uči, kako mora duhovni pastir sve i pojedine, javno i sukromno podučavat u istinah vjere i čudoredja; kako službu božju vršit, vjernike putem spasa vodit.

Znanje ovih predmeta tako je duhovnomu pastiru potrebno, da je, ako ga ne ima, skroz nesposoban za duhovnu pastvu, pače i nepravilan (irregularis) za sv. redove, od koje nepravilnosti niti sv. otac ne smije oprostiti, jerbo je, kako kažu bogoslovi, ustanovljena naravskim zakonom.[2] Usudi li se pako tkogod

1) „Nulli sacerdotum licet canones ignorare." C. 4. D. 38.
2) Srav. Aichner, Comp. jur. eccl. 177.

bez dovoljnoga znanja primiti svete redove, na sramotu biti će i vjeri i crkvi. Preuzme li duhovno pastirstvo, izvrći će i sebe i vjernike pogibelji vječne propasti. Odatle se vidi, koli marljivo moraju uz bogoslovne nauke prionut oni, koji se pripravljaju za svećenički stališ, odnosno za duhovno pastirstvo. Nego i kasnije kroz cieli život moraju učiti, jerbo je toga mnogo, a pamet naša slaba, te lahko zaboravlja. Zahtieva to i crkva, koja svakoga budućega župnika novomu izpitu podvrgava.

Osim ovih nuždnih znanosti ima još mnogo i korisnih, od kojih barem neke neće pastir zanemarit. Takove su sve one, koje se odnose na mudroslovje i gradjanska prava; sveobća poviest, zemljopis, prirodopis, prirodoslovje, jezici, osobito oni, koji se govore u državi, i kod susjednih naroda itd. Sve ove znanosti krepko podupiru djelatnost duhovnoga pastirstva, navlastito u ovo naše doba, kad svećenika prezira, koji se samim bogoslovjem zadovoljava. Pastiru služe one na osobitu diku, i pribavljaju mu štovanje kod svih onih, koji se drže prosvietljenimi.

Kakogod nisu svi jednake pameti, tako nije svaki ni za svaki mjesto. Veće se znanje hoće za grad, nego li za selo.

§. 29. Pastirska revnost. (5.)

Znanje ništa ne koristi, ne spoji li se s njim revnost, da se promiče slava božja i spas vjernikā. Duhovni pastir ima u tom liep primjer svoga Spasitelja, koji je gladan i žedan obilazio sela i gradove, da griešnike obrati.1) On je i noćju dolazio k uglednomu židovu Nikodemu, da ga podući. Napokon je i život svoj dao za spas ljudi. Isto to činili su i apostoli, koji su svi iz gorljivosti za spas ljudi krv svoju prolili 2). Takovu revnost zahtieva od duhovnoga pastira ili dušobrižnika njegova vlastita služba, isto ime. Dobar pastir mora dati život za ovce svoje 3). Ne ima uzvišenije zadaće, kao što je trsit se za spas duša. Sv. Dionisij areopagita kaže: „Omnium divinorum divinissimum est cooperari Deo in salutem animarum" 4). Revnost ova proteže se na sve, što promiče svrhu duhovnoga pastirstva.

Nu pastirskoj revnosti mora biti jedino svrha ta, da promiče slavu božju i spas vjernika bez vlastite svoje koristi i taštine. S njim spojena mora biti ljubav, strpljivost, krotkost i pravednost i jakost.

---

1) Mat. 4,23. 2) Djel. apost. 3) Ivan 10,11. 4) De coelesti hier. c. 3.

§. 30. Pastirska razboritost.

Pastirska razboritost (prudentia pastoralis) jest vještina svrsi shodno upravljati obća pravila pastirskoga bogoslovja na pojedine, navlastito pako na težje i zamršenije slučajeve. Pastirska je razboritost duša duhovnomu pastirstvu. Bez nje i najučeniji i najrevniji ništa ne opravi; pače sve pomuti i pokvari. Dočim s njom i manje učen, te ne toliko gorljiv, učinit će puno dobra. Ovaku razboritost ne želi samo, nego ju i zahtieva od duhovnih pastira Isus. Zapovjedi ju svim, kad reče: „Budite mudri kao zmije“.1) Ona se proteže na sve, što promiče svrhu duhovnoga pastirstva. Obazire se na dobu, ćud i stanje pojedinih ljudi; pazi na okolnosti mjesta i vremena; čuva se svega, što je prenaglo i prenapeto; razborita je i oprezna u svakom djelu i poduzeću, navlastito kad ukida zlorabe. Sad je poput majke blaga, a sad kano otac stroga; sad moli, a sad se opet grozi.

Da si duhovni pastir ovu razboritost pribavi, treba mu osim ponizne i revne molitve temeljito znanje pastirskoga bogoslovja; onda poznavanje ljudi, navlastito onih, s kojimi ima posla. Mnogo će mu pomoći savjeti izkusnih duhovnih pastira, marljivo čitanje njihovih te struke knjiga i životopisa; kao takodjer i njegovo vlastito, akoprem često veoma gorko, izkustvo. Napokon neobhodno mu je potrebno, da bude sam blaga i krotka srca, pravedan, ustrpljiv i bez strasti.

§. Duhovni pastir dužan je stolovati u mjestu svoga službenoga djelokruga.

Već sama služba duhovnoga pastirstva zahtieva, da duhovni pastir stoluje (resideat) kod svoga stada.2) Poimence nije dosta, da župnik stanuje u svojoj župi, i to u župnoj kući, ili, ako nje ne ima u drugoj blizu crkve; nego mora osobno vršiti službu duhovnoga pastirstva (residentia formalis). Njegovoj su brizi navlastito povjerene ovce, i on je njihov pravi pastir, koji će prvi morat za nje račun Bogu davat. Skroz se protivi crkvenomu duhu i zakonu, ako župnik skoro sve poslove obali na duhovnoga pomoćnika3), nikada nijednoga bolestnika ne obskrbi, nikada u školu ne zaviri.

Župnik, koj bezposlen stanuje u župi (residentia materialis), ne samo da smrtno grieši, nego je dužan i dohotke župničke dati.

1) Mat. 10, 16. 2) Sab. trid. sess. 23. cap. 1. de ref. 3) S. C. C. in Spolet. 7. list. 1604.

u korist crkve ili mjestnim siromakom, kano da ne bi stolovao[1]; nit je od potrebe, da ga sudac na to odsudi.[2]

Mogu ipak župnici radi kanoničkih uzroka t. j. ob quamlibet honestam seu justam causam[3] svake godine do dva mjeseca biti odsutni od svojih župa, nu uz dopust biskupov, i da župu izruče sposobnu zamjeniku, po biskupu odobrenu. Da budeš preko dva mjeseca odsutni, može biskup samo iz važnih razloga (ex gravi causa) dopustiti.[4] Takovi uzroci jesu: kršćanska ljubav, kad n. pr. tko hoće, da propovieda nevjernikom; velika nužda (urgens necessitas), kad komu prieti posebna pogibelj smrti, ili njegovo zdravlje to zahtieva; dužna pokornost (debita oboedientia), kad koga zove n. pr. biskup sbog kakve važne stvari, ne pako za generalnoga vikara ili da ga prati po kanoničkoj visiti;[5] i očita korist crkve ili države (evidens ecclesiae vel reipublicae utilitas), da n. pr. prisustvuje diecesanskoj sinodi, ili kano zastupnik sjedi na saboru, gdje se razpravljaju i crkvene stvari, ili da brani pred sudom prava svoje crkve, sebe ili svoje vjernike, ne pako pravdu svoje obitelji.[6] Što se tiče manjih odsutnostih, odlučuju diecesanske naredbe ili zakonita navada. Gdjegdje za dva, tri djelatna dana ne treba baš nikakove dozvole; za šest dana hoće se dopust vicearcidjakonov, a za tjedan i više biskupov.[7] Uvjek pako mora biti odsutnosti dovoljan uzrok, i da nikada ne ostane župa bez zamjenika. Gdje je više svećenika, nikada se ne smiju svi na jedanput udaljit; a gdje je samo jedan, niti za jedan dan, ako je njegova prisutnost nuždna, n. pr. u blagdanu, ili jer je tko bolestan. Obližnji župnici mogu jedan drugoga samo onda zamieniti, kada to biskup dopusti.[8] Nego ne bi sagriešio smrtno župnik, kad bi i više dana bio odsutan od svoje župe bez svakoga dopusta, samo ako ostavi sposobna zamienika[9]. Tko je pako bez uzroka odsutan preko 15 ili 20 dana, obće je mnienje bogoslovā, ne samo, da smrtno grieši, nego je i dužan crkvi ili siromakom povratiti dohotke nadarbine za vrieme svoga od-

---

1) Müller II. 630. 2). Sab. trid. sess. 23. cap. 1. de ref. 3). Srav. Scavini Theologia moralis universa, Editio nona. Mediolani 1862. svez. I. broj 495. Gury Compendium theologiae moralis. Editio decima septima cum adnotationibus Ballerini Romae 1866. svez. II. br. III. Nota. 4) Sab. trid. ondje. 5) Srav. Scavini I. 497. 3. 6) Benedikt XIV. Pečatnica „Ad universae" god. 1746. 7) Benger Pastoraltheologie. Regensburg 1861.–1863. svez. III. str. 716. Conc. prov. Viennense 1858. 8) a) „An parochus villae, in qua non est alius sacerdos, etiamsi nullus infirmetur, sine episcopi licentia, gratis ubique concedenda, abesse possit a parochia per 2 vel 3 dies, nullo idoneo relicto vicario?" R. Negative. b) „An saltem abesse possit a mane usque ad vesperam, et quid, si hoc semel in hebdomada evenerit?" R. Affirmative, dummodo non sit die festo, et nullus adsit infirmus, et raro in anno id contingat. c) „An parochi viciniores, actu exercentes curam animarum, possint invicem se substituere?" R. Negative, si id fiat sine licentia ordinarii. S. C. C. 8. Febr. 1747. 9) „Communiter admittunt, non peccare graviter parochum, si abest sine licentia per sex vel 7 dies, relicto tamen vicario idoneo; immo contra Tournely id extendunt usque ad 15 et 30 dies." S. Alphons. 5. 123.

suda; ne pako ako je s razlogom odsutan i dva mjeseca bez biskupove dozvole.1)

Niti duhovni pomoćnik ne smije po volji udaljivati se od župe. Hoće li otići na čitav dan, mora se prije prijaviti svomu župniku, koji mu toga uzkratiti ne može, ako se ide n. pr. izpoviedat, ili da se (jedanput na tjedan) skroz nedužno i umjereno zabavi. Drugčije kano i župnik mora imati dozvolu od svoga poglavara (vicearcidjakona ili biskupa), koja se samo onda daje, kad je tomu dovoljna uzroka2), i kad toga duhovna služba ne priječi.

Kad župnik ide kamo na više sati, neka to javi duhovnomu pomoćniku ili domaćini. Tim više dužan je to učiniti duhovni pomoćnik, ma išao samo na šetnju, osim ako ide na obično mjesto.

Previše okolo hodati i odviše često pohadjati susjedne svećenike, k tomu još do kasne dobe noći ostajati, ne dolikuje ni najmanje zvanju duhovnoga pastira.3) Takav činom pokazuje, da mu se ne mili raditi, da je rado ondje, gdje se jede i pije, da je raztrešen, bez prave pobožnosti i crkvena duha.

Od vicearcidjakona, a navlastito od biskupa mora svaki imati prije pismenu dozvolu, samo u priekom slučaju može i prije otići i naknadno, nu svakako čim prije odlazak javiti i dopust moliti. Ide li izvan biskupije, treba da moli ujedno biskupa za preporučno pismo, da smije i izvan biskupije misiti.

Obrazac, kako valja moliti dopust kod duhovnoga stola, da se udalji na neko vrieme od župe.

(Ne treba biljege). (Po polovici).

Prečastni duhovni stole!

Preponizno podpisani uslied privite liečničke svjedočbe mora radi poremećenoga zdravlja promieniti zrak. Radi toga moli pokorno taj preč. duh. stol, da mu milostivo dopusti otići na 6 tjedana u N. Zamienikom u župi ostavlja N. N., svećenika revna i pobožna, i tako misli, da duhovna pastva neće u ničem ni najmanje trpiti. Ujedno moli ponizno taj preč. duh. stol, da mu milostivo blagoizvoli dati preporučno pismo, da smije misiti.

Prečastnoga duhovnoga stola

U N. dne.....

preponizan sluga

N. N.

---

1) Sv. Alf. 6. 123. i 127. 2) Radlinszky, III. 63.

3) „Abusus quoque minime tolerandus est, si parochus, non procul a civitate vel oppido distans, continuo excursionem faciat, et ordinarie sub noctem revertatur, licet substitutum habeat vicarium." Ist. past. Gyst. 405.

(Svana)
Prečastnomu duhovnomu stolu
u N.

molba N. N. župnika u N.
da smije na 6 tjedana otići iz župe.
Kako u nutri s jednim prilogom.

§. Stan, pokućtvo i jelo duhovnoga pastira. –

1. Stan duhovnoga pastira mora biti druga crkva, uzor svim drugim kršćanskim kućam u občini. U njem mora vladati čistoća, poniznost, dobrota, pokornost, pobožnost, molitva, točno vršenje zakona itd.[1] – U njem se ne smije ništa vidjeti, što bi moglo protusloviti svetosti svećeničkoga striliša; pače u svakoj sobi moraju biti neka pobožna znamenja.

2. Pokućtvo budi prosto, čisto i pristojno, liepo uredjeno; ne niti raskošno, niti odviše biedno. Pokrajinski sabor milanski opominje svećenike: „Budite zadovoljni pokućtvom čednim i malenim", a sv. Bernardo[2] u biskupih sve nadarbenike: „Viču goli, viču gladni, tuže se i vele: kažite biskupi, što će na uzdizlo? Naše je, što rasipljete; nam se krvoločno oduzimlje, štogod se uzalud troši itd." Doista žalostno bi bilo, kad bi se u župnom stanu sve sjajilo, a u crkvi, božjem stanu, sve bi bilo nečisto i kukavno.

3. Jelo budi takodjer umjereno i stališu pristojno.[3] Sv. Jeronim veli: „Preobilnost jela i pića njetilo je svakojakih zala i gdje zadje sitost i pijanstvo, ondje i bludnost vlada."[4] Puk se smućuje, kad vidi, da su proždrlosti i pijanstvu podani oni, koji mu propoviedaju ob umjerenosti i triezposti. Lahko je situ propoviedati o postu.

Duhovnomu pastiru ne dolikuje ni to, da drži odviše nepotrebnih životinja, kao pasa itd. Bolje je, da ono, što na nje potroši, raz dieli siromakom.

---

1) „Aedes parochiales sint veluti sanctuarii vestibulum, quod simplicitate, ordine, condecentia et praesertim delectu personarum ibi commorantium nitere debet, nec quidquam continere et quo reverentia et fiducia fidelium erga parochum imminui posset." Sat. Leod. n. 308. 2) Epist. 42. cap. 2.

3). „Modesta supellectili et mensa ac frugali victu contenti sint; verum etiam in reliquo vitae genere, ac tota ejus domo caveant, ne quid appareat, quod a sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum ac vanitatum contemptum praeseferat." Conc. Trid. sess. 25. cap. 1. de ref.

4). In epist. ad Tit. c. 1.

§. Svećeničko odielo izvan bogoslužja.

Svećenik mora i svojom odjećom pokazat svietu, što je. On se ne smije nikada stidit uzvišenoga svoga stališa. Svećenička odjeća brani mu dostojanstvo, čuva ga od mnogih zala svieta ovoga. Stoga strogo zapovieda crkva, da se njeni službenici i po odielu razlikuju od svjetovnjakâ; tako u obćem saboru Vienenskom (1311.), kao i tridentinskomu.1)

Nije baš točno ustanovljeno obćim zakonom, kako da bude svećeničko odielo.2) Siksto V. zapovjedi (1589.) naredbom: „Cum sacrosanctum", svim crkvenim službenikom, da pod kaznom gubitka svih služba i nadarbina nose dokoščice, crnu dugu halju (vestis talaris); nu brzo zatim ublažio je ovu strogu naredbu drugom „Pastoralis", a još više Benedikt XIII. „Apostolicae Ecclesiae." godine 1724.

Buduć je pako sabor tridentski 3) ostavio biskupom pravo, da prosudjuju, koje je odielo svećeniku pristojno, svatko se mora, a

---

1) „Quia vero, etsi habitus non facit monachum, oportet tamen clericos vestes proprio convenientes ordini semper deferre, ut per decentiam habitus extrinseci morum honestatem intrinsecam ostendant; tanta autem hodie aliquorum inolevit temeritas, religionisque contemptus, ut propriam dignitatem et honorem parvi pendentes, vestes etiam publice deferant laicales, pedes in diversis ponentes, unum in divinis, alterum in carnalibus: propterea omnes ecclesiasticae personae, quantumcunque exemptae, quae aut in sacris fuerint, aut dignitates, personatus, officia, beneficia qualiacunque ecclesiastica obtinuerint, si postea, quam ab episcopo suo, etiam per edictum publicum, moniti fuerint, honestum habitum clericalem, illorum ordini et dignitati congruentem, et juxta episcopi ordinationem et mandatum non detulerint, per suspensionem ab officio ac ordinibus, et beneficio, et fructibus, redditibus et proventibus ipsorum beneficiorum; nec non, si semel correpti, denuo in hoc deliquerint, etiam per privationem officiorum, beneficiorum hujusmodi coërceri possint et debeant, constitutionem Clementis V., in Concilio Viennensi editam, quae incipit: „Quoniam", innovando et ampliando." Sab. tridens. sess. 14. cap. 6. de ref.

2) Aichner 214.

3) Ondje.

i može u tom sladati po zakonik ili običaju, koji u njegovoj biskupiji oladaju. Nu svakako duga je haljina najljepši ures za svećenika, ona mu je drugi angjeo čuvar, a vjernikom najmilija i najdražja. Zato ako je baš i slobodno nositi kraću odjeću, koja svakako mora biti crna ili crnkasta, mora nosit halju, osim u bogoslužju, i onda uviek, kad obavlja kakav služben posao, n. p. zaručnike ispituje; a vrlo se pristoji, da u njoj ide svećenik i u učionu, osobito žensku. Pravi svećenik ne bude nikada bez kolara, osim kad ga grlo boli, nu onda će se služit samo crnim rupcem. Kravata, tako zvani Fatermerderi, prsluk s bielom košuljom itd. odaju, svećenika da je odviše tašt i svjetovan. Obući se skroz na svjetsku, osim obog važna uzroka, (da izbjegne pogibelji smrti ili velikoj šteti) bio bi smrtni grieh, osobito kad bi se dugo tko tako nosio; a isto tako ako bi se tko na kratko vrieme preobukao, da što zla počini, ili da ga drugi neprepoznadu.[1)] Nego niti kod kuće, a još manje pred kućom nekla ne bude svećenik drugačije obučen (n. p. golih rukava), van kako to zahtieva svećenička čednost.[2)] Prsten smiju nositi samo oni, kojim to pravo po službi pripada. Napokon nebrojeni sabori obći i posebni, kao i naredbe rimskih papâ, te diecezanskih sinoda zabranjuju gojit kosu, a nalažu nositi, redu primjerenu, tonsuru.

§. 34. Zabave duhovnoga pastira.

Da se duhovni pastir odmori i zabavi, ne samo da je dopušteno, nego i potrebno. Nu zabave moraju biti nedužne. Najbolje će se zabaviti s kakvim lagljim potrebnim poslom ili korisnim, kano gospodarstvom, posjetom bolesnikâ, crkve, učione, groblja, katoličkoga kasina[3)] čitanjem katoličkih novinah[4)]. Amo spada i šetnja osobito poljem ili uz potok, gdje imade prigodu razmatrati prirodu u svojoj liepoti i diviti se djelom božjim; pristojni izleti, samo da nebudu prečesti ili predugi; muzika, nu nebudi strastvena, u nevrieme

1) „Sic probant Diana et Burghaber, non excusari a mortali clericum, qui in bachanalibus excurret per urbem larvatus." Sr. Benger. III. 106, 2) Gasner I. 77. 3) isti I. 82. 4) isti I. 77 op. 1.

(po noći, u nedjelu, blagdan, korizmu itd), ili medju osobami drugoga spola, osobito mladjimi; dopuštena igra, nu nikada u javnosti, iz strasti, za veliku svotu novaca ili s prevarom, do kasne noći itd. Lov, ako je miran, nije baš izrično zabranjen, samo se bučan zabranjuje klerikom 1), prem neki sabori i diecezanske naredbe svaki lov ili skroz zabranjuju 2), ili od njega jako odgovaraju 3); nu ni bučan lov ne zabranjuje se pod smrtni grieh; osim ako biva prečesto i sa smutnjom vjernika 4). Čedno ribarenje baš nije zabranjeno; nu da bude riedko, te nikad na uštrb duhovnoga pastirstva ili svećeničke časti. — Vrlo je oprezno biti svećeniku osobito dan danas glede polazenja koncerta sbog besramnih ženskih toiletta. Što se kazališta tiče, neka svećenici čitaju samo, što piše u tom pogledu protestant Palmer u svom pastoralu 5).

1) „Venatio clamorosa est, quae magno armorum, canum, accipitrum apparato, tumultu exercetur, ut apri, cervi et majores ferae capiantur. Venatio quieta est, quae solis laqueis et retibus, aut etiam armis, sed paucis adhibitis canibus, ad occidendum lepores, vulpes aliasve minores feras sine ullo strepitu instituitur." Conc. Trident. sess. 24. cap. 12. de ref.

2) „A venationibus abstinebunt." — Acta Med. pag. 25.

3) „Ut prorsus sese a venatione abstineant, etiam atque etiam monemus. Omnis enim venatio mundum sapit, sanguinolenta est, nec convenit mansueto et leni animo, qui clericum decet." Conc. prov. Col. p. 2. c. 34. 4) Sv. Alf. 4. 606. nota 2°

5) „Es ist bemerkenswerth, dass in den Residenzen selbst Solche, die für ihre Person den Besuch des Schauspiels Jahr aus Jahr ein als ein sich von selbst verstehendes Recht ansehen, doch daran Anstoss nehmen würden, wenn sie einen ihrer Geistlichen da entdecken würden. Es ist sehr wohl möglich, dass sie es viel lieber haben, wenn diese von der Kanzel gegen Theater und Aehnliches eifern; sie hören das mit Andacht an, wollen dem Geistlichen den Himmel und das Recht der Opposition gegen die Erdenfreuden lassen, behalten sich selber aber die Befugniss vor, sich Vormittags an einer Predigt wider das Theater und Abends an einer Vorstellung im Theater nach ihrer Art zu erbauen.... Unsere Meinung ist diese:

a osobito Benedikt XIV. 1)

In der Stadt, in welcher der Geistliche angestellt ist, wird er sehr wohl thun, der richtige Takt wird ihn dazu nöthigen *das Theater nie zu besuchen*. Wäre das, was dort dargeboten wird, ein reiner Kunstgenuß, würde nicht unter dessen Firma so unsäglich viel Heilloses, Gemeines, Unfläthiges importirt, an dem aber die Zuschauer, die großen und kleinen Herren vorzugsweise Gefallen finden: dann stünde die ganze Frage anders. Aber an einem Orte, an dem oft genug der Leichtsinn, die eitle Lust ihre Nahrung findet, wo wohl selbst *schamlose Dinge dem Publikum zum Beklatschen vorgeführt werden*, mich neben einem meiner Beichtkinder zu finden, was mich vielleicht am nächsten Sonntage von der Bewahrung des Herzens reden hören wird, das wäre mir unerträglich; ich fürchte es, daß dem Beichtkinde selber meine Anwesenheit als eine Art Legitimation – nicht des Schauspieles als poetischer Darstellung, sondern der dargestellten Schlechtigkeit erscheinen würde, und eben darum meine Stellung zu ihm zerstört wäre. *Die Gefahr, ein Aergerniß zu geben, die in diesem Falle sehr groß ist, müßte mir auch den reinsten Genuß verbittern.*" (Što će na ovo reči katolički duhovni pastir, kanonik, profesor, kateheta?). Str. 130.

1) „Nimis laxa, ne dicam aperte erronea et scandalosa est doctrina, quae a gravi culpa clericum absolvit comoedias spectantem, quantumvis turpes atque obscoenas, dummodo ex earum auditione nullum sibi imminere praevideat probabile periculum lapsus, ejusque praesentia nullum in populum ingerat scandalum". – Synod dioec. lib. XI. cap. 16. n. 12.

Ako se je jedan poganin o kazalištih izrazio: „hic locus laesae pudicitiae damna habet," što tek da s njih misli službenik božji na vlastito dan danas, kad se često griesi u njih kano kriepošti predstavljaju, religija, crkveni poglavari i njekine institucije ruglu izvrgavaju? Dandanas su predstave kazalištne s veće strane smutljive, i ako nisu takve, kaže se, da nisu liepe. Kako može svećenik takve predstave gledati, da se ne zarumeni, barem od stida pred onimi, koji ga ondje vide? A što tek da rečemo o plesovih i kolu pak makar u najskromnijem mjestu? U tom ćemo zavapit s istim Benediktom XIV: „Sram me je nabrajat ob ovoj stvari (plesu) osude i zaštite."1) Crkovnjaci plesu niti prisustvovati ne smiju,2) kamo li, da se sami vrte sa ženskom.

§ 35. Važnost i potreba pastirskoga bogoslovja.

1). Važnost pastirskoga bogoslovja pozna se iz svrhe duhovnoga pastirstva, te što je najvišji pastir Isus Krist u ovoj znanosti marljivo podučavao apoštole i učenike kroz pune tri godine; zatim iz uzkoga saveza, kojim je spojeno s drugimi bogoslovnimi nauci, koje sve u čin privadja; napokon iz njegove djelatnosti, od koje zavisi sav uspjeh duhovnoga pastirstva, pače vremenita i vječna sreća ljudi.

2. Odatle se vidi, koli je potrebno pastirsko bogoslovje. Ono pokazuje duhovnomu pastiru njegove dužnosti; upućuje ga, kako će im i po kojih pravilih najbolje i najuspješnije zadovoljiti; pruža mu mnoga pomoćna sredstva, koja bi si tek poslje višegodišnjega izkustva mogao pribaviti, a možda i na duševnu štetu vjernika; napokon čuva ga od mnogih kobnih pogrešaka u toli važnoj stvari.

1) „Pudor me tenet proscriptiones eorum in hac causa (chorearum) et patrocinia referre."

2) Sab. trid. sess. 22. cap. 1. de ref.

§. 36. Vrela i pomoćni nauci pastirskoga bogoslovja.

I. Vrela pastirskoga bogoslovja jesu:

1. Sv. pismo:

a) staroga zavjeta. Amo spadaju osobito posledhje četiri knjige Mojsijeve, psalmi itd., u kojih se nalaze razni obredi, koji obrede novoga zavjeta tumače i razjašnjuju. Tako obred janjca vazmenoga, posvećenja crkve i žrtvenika, poraba svieća, tamjana, soli, blagoslovljene vode itd; svojstva i dužnosti levitâ i svećenikâ, njihova odjeća itd.

b) Novoga zavjeta. U ovom navlastito nalaze se pravila pastirskoga bogoslovja. U evangjelih pripoviedа se, kako je Isus dobar pastir, uzor svih pastira, vršio duhovno pastirstvo; kakve je naputke u tom pogledu dao apoštolom i učenikom [1]; kako su ih ovi u čin privodili [2] i drugim obsluživati naložili; [3] osobito sv. Pavao u svojih tako zvanih pastirskih poslanicah na Timoteja i Tita.

2. Zaključci saborâ, navlastito tridentinskoga, a i rimski katekizam.

3. Odluke sv. rimske stolice, poimence sv. zborova; liturgijske knjige: misal, breviar, ritual, pontifikal, ceremonial, sacramentarium sv. Gelasija pape, sv. Grgura Vel. itd.

4). Pisma sv. otaca, osobito sv. Ignacija m. svetomu Polikarpu biskupu; sv. Ivana Zlatoustoga libri sex de sacerdotio; sv. Jeronima epistola ad Nepotianum i commentaria in epistolas pastorales s. Pauli; sv. Augustina de catechisandis rudibus; sv. Grgura v. regulae pastorales; sv. Bernarda libri quinque de consideratione ad Eugenium III. papam. Zatim sv. Karla Boromeja institutiones pastorum i acta Mediolanensia, itd.

5. Odluke pokrajinskih sabora; ustanove (statuta) biskupijskih sinoda i okružnice biskupâ.

II. Pomoćni nauci pastirskoga bogoslovja jesu: cielo bogoslovje, mudroslovje, izkustvo revnih i razboritih duhovnih pastira, kamo spadaju navlastito njihovi životopisi itd.

§. 37. Poviest pastirskoga bogoslovja.

Povjest pastirskoga bogoslovja možemo razdieliti u četiri odsjeka. Prvi odsjek od Isusa do desetoga vjeka; drugi od

1) Iv. 10. 11-17; Math. 10. 5-12; Luk. 10. 1-16. i. t. d. 2) Djel. apost.;
3) I. Petr. 5, 1-5.

Desetoga vjeka do sabora tridentskoga; treći od sabora tridentskoga do polovice osamnajstoga vjeka; napokon četvrti od polovice 18. vjeka do danas.

Odsjek prvi

Od Isusa do X. vjeka.

Isus nije od nikoga učio pastirskoga bogoslovja. On, u kom je sva punoća mudrosti i znanja božjega, donese tu znanost iz neba. Nju predade 12, apoštolom i 72 učenikom, koje kroz tri godine riečju i primjerom podučavaše, kako će vršiti duhovno pastirstvo, čemu im dade mnoge naputke i pravila.- Apoštoli na usta su učili nasljednike. Sv. Petar a navlastito sv. Pavao mnoga napisa pravila pastirskoga bogoslovja; pače dvie poslanice sv. Pavla na Timoteja i ona na Tita, koje su pune takovih pravilah, per eminentiam zovu se pastirske.

Za apoštoli podučavahu sv. otci duhovne pastire u pastirskom bogoslovju. Neki i pisahu u toj struci. Tako već I. vjeka napisa Hermas, učenik sv. Pavla i) zlatnu knjigu pod imenom „Pastor." Drugoga vjeka napisa sv. Ignacij (+ 107. g.) učenik sv. Petra i biskup antiokijski, sedam pastirskih poslanica. Trećega vjeka sv. Ciprijan (+ 258 g.) biskup kartažki, pisa o zvanju, svetosti i dužnosti svećeničkoga stališa. Četvrtoga vjeka odlikova se sv. Ambrozij (+ 397. g.), biskup milanski, trimi knjigami „de officiis ministrorum." Od petoga vjeka imamo vrlo koristno djelo sv. Ivana Zlatousta (+ 407. g.), „De sacerdotio libri sex"; zatim više poslanica sv. Jeronima (+ 420 g.) navlastito Nepotianu, Heliodoru i Rustiku, u kojih govori o svećeničkih dužnostih, i sv. Augustina (+ 430. g.) „De catechisandis rudibus." Sedmoga vjeka napisa sv. Grgur Vel. (+ 604. g) zlatno djelo: „Liber regulae pastoralis," koje se je njekoč toliko cienilo da su se nanj novoimenovani biskupi zakleti morali, da će polag njega živiti, učiti i suditi; a sabor turonski (813. g.) ovako se o njem izrazio: „Nulli episcopo liceat ignorare librum pastoralem, a Gregorio compositum et in eo, tanquam in speculo se quisque consideret assidue." Sv. Isidor (+ 636.), biskup hispalski, napisa bratu si Fulgenciju „De officiis ecclesiasticis," a Ludifredu, kordubskomu piskupu „De officiis sacerdotum." Ovoga odsjeka osim častnoga Bede i Ivana Damascenskoga nije nitko više pisao o pastirskom bogoslovju. U ovom odsjeku bijahu već za rana (5 vjeku) ustrojene i učione biskupske, župničke i samostanske, u kojih su se budući duhovni pastiri odgajali i za duhovno pastirstvo pripravljali.

i) Rim. 16. 14.-

Karlo Vel. i sv. Stjepan, kralj ugarski, otvorili su škole, u kojih su se i svjetovne znanosti predavale, te koji bi ove s dobrim uspjehom svršili, bili bi redjeni u svećenike, postajali bi župnici i kanonici.

Odsjek drugi

Od X. vjeka do sabora tridentskoga.

Počam od X. počele su propadati učione, a s njimi i pastirska znanost. Uvedjenjem skolastične metode, više se je o nepotrebnih stvarih visoko prepiralo, nego o koristnih razpravljalo. Nu ipak i ovo doba odlikovaše se sv. Bernardo (✝ 1153. g.) svojimi glasovitimi djeli: „Libri V de consideratione ad Eugenium III. papam," „De vita et moribus clericorum," itd.; zatim sv. Thoma, Bonaventura i mnogi drugi.-

Odsjek treći

Od sabora tridentskoga do polovice XVIII. vjeka.

Sabor tridentski (1545-1563) izdao je mnoge spasonosne odluke tičuće se duhovnoga pastirstva. Na temelju ovih odluka ustrojiše se diecezanska sjemeništa, koja bijahu priprava većim biskupskim sjemeništem. K pastirskoj znanosti mnogo doprinese sv. Karlo Boromej (✝ 1584. g.) svojimi djeli: „Instructiones sacramenti poenitentiae et eucharistiae," itd.; zatim mnogimi spasonosnimi odlukami pokrajinskih saborah milanskih. Tobija Lohner napisa vrlo koristno djelo: „Instructio practica ad tyronum sacerdotum utilitatem, de munere concionandi, confessarii, de conversatione privata curatoribus animarum instituenda;" Tossevinus: „Praxis curae pastoralis;" Petar Collet: „Traité des devoirs d'un pasteur, qui veut se sauver en sauvant son peuple;" a sv. Alfonso Liguori navlastito za izpovjednike: „Homo apostolicus" i „Praxis confessarii."

Odsjek četvrti.

Od polovice XVIII vjeka do danas.

U ovom odsjeku, kako sve druge znanosti, tako su i bogoslovne velikim korakom napred pokrenule; pače pastirsko je bogoslovje u sistem uredjeno, česa dosele ne bijaše, te je zanj pod Marijom Terezijom u sjemeništih posebna stolica uvedena. Josip II. dade domaća biskupska sjemeništa zatvoriti, a mjesto njih otvori obća, kamo su biskupi morali slati svoje klerike na nauke; čim su biskupi skoro sav upliv i moć bogoslovne nauke izgubili.

To je pako kako i svim bogoslovnim znanostim, tako i pastirskoj mnogo škodilo. - Po Josipovoj smrti dobiše biskupi opet svoju pravašnju moć, te otvoriše Dieczanska sjemeništa, u kojih se je počelo pastirsko bogoslovje u crkvenom duhu predavati. Samo u Beču ustroji se zavod za svećenike višje naobraženosti kod sv. Augustina, i u Pešti središnje sjemenište. -

Poglavitiji pisci pastirskoga bogoslovja u ovom odsjeku jesu: Jos. Lauber, "Institutiones theologiae pastoralis" Viennae, 1782. - Franz Christian Pittroff, "Anleitung zur praktischen Gottesgelertheit." Prag. 1783. - Thomae Lechleitner "Institutiones theologiae pastoralis." Ulmae. 1778. - Frank Giftshütz, Leitfaden über die Pastoral Theologie, II Theile, Wien 1785. Joan. Mich. Sailer, Vorlesungen aus der Pastoraltheologie, III. Bände. München. 1788-1789. - Mich Horvath, Theologia pastoralis, tom. III. Posonii. 1790. - Carl Schvarel, Anleitung zu einer vollständigen Pastoral Theologie, II Theile. Augsburg. 1799. - Mauri Schenkl "Institutiones theologiae pastoralis. Ingolstadii. 1802. - Franc Pollaschek, "Regulae pastorales. Nicolsburgi, 1804. - Aeg. Jais, "Bemerkungen über die Seelsorge, besonders auf dem Lande. 1817. - Jos. Povondra, "Systema theologiae pastoralis, VI, tom. Viennae 1818-1819. - Andreas Reichenberger, a.) Pastoral-Anweisung nach den Bedürfnissen unsers Zeitalters V. Bände. Wien. 1805-1811; b) Institutio pastoralis in usum academicum II tomi. Viennae 1818; c) Pastoral-Anweisung zum akademischen Gebrauche II Theile. Wien 1823. Michael Ruef, "Pastoral-Unterweisung. II Bände. Dillingae 1825. - Georg Köhler, "Anleitung zu dem praktischen Unterrichte in der Pastoral Theologiae. Auf das neue bearbeitet von Jakob Brand, Francofordii ad Moenum 1827. - Frank Hinterberger, "Handbuch der Pastoral Theologie IV Bände. Linz 1828. - Eduard Herzog, "Der katolischer Seelsorger nach seinen Amtsverpflichtungen III. Theile. Breslau 1840. - Frank Hajker, "Praktische Anleitung zur christkatolischen Seelsorge nach den Grundsätzen des h. Alfonsus v. Liguori. Wien. 1847. -

Dominicus Gollovitz, Pastoral-Theologie, umgearbeitet und herausgegeben von Franc Vogl. II. Bände. Regensburg, 1855.

Jos. Amberger; Pastoral-Theologie; Regensburg, 1855-1863.

Aloysii Grynaeus, Theologia pastoralis, Budae, 1856.

Steph. Radlinszky, Theologia pastoralis, romano catholica Tomi III Vindobonae, 1870-1871.

Mich. Benger, Pastoral-Theologie, III Bände, Regensburg 1863.

Idem Compendium der Pastoraltheologie, Regensburg 1872.

And. Gassner, Handbuch der Pastoral, Salzburg 1868. preporuča je

Dr. Anton Kersbaumer, Lehrbuch der Katolischen Pastoral, Wien, 1863.

Anselm Ricker O. S. B. Leitfaden der Pastoral-Theologie, Wien 1874.

Ignaz Schüch, Handbuch der Pastoral-Theologie, Linz 1875. VI. svez.

Andrić, Bogoslovje pastirsko, litografirano u Djakovu.

Napose o nekih djelih pastirskoga bogoslovja pisaše:

Georg Köhler, Anleitung für Seelsorger in dem Beichtstuhle Wien 1831.

Idem, der Seelsorger am Kranken und Sterbebette.

Raymundi, Instructio pastoralis - Eustellensis; Eustadii 1854.

Franc Zenner, Instructio practica confessarii. Viennae 1857.

Kozma de Papi Carolus, liturgica sacra catholica Agriae 1861.

Ph. Hartmann, Repertorium rituum, Heiligenstadt 1857.

Falise, Sacrorum Rituum rubricarumque missalis, breviarii et ritualis romani compendiosa elucidatio, Scaphusae, 1863.

G. F. J. Bouvry, Expositio rubricarum breviarii, missalis romani, II Tomi, Weissenburgi, 1860.

Christofori Hoeflinger, Manuale rituum Augustae Vindelicorum, 1860.

Dubois, Der praktische Seelsorger. Mainz, 1860.

P. J. B. De Herdt, sacrae liturgiae praxis juxta ritum romanum. III Tomi, editio quinta. Lovanii. 1870.

§ Razdjelba.

Svrha duhovnomu pastirstvu jest: promicati slavu božju i spas vjernika. Da to duhovni pastir poluči, mora upotriebiti sva sredstva, koja su za to Bogom i crkvom naredjena, i onako ih upotriebiti, kako oni hoće. Hoće pako, da, kako u svem, tako i u tom duhovnik predstavlja Isusa. Isus je bio prorok, svećenik, kralj. Proroka je učiti, svećenika bogoslužje

(liturgiju) vršiti, a kralja vladati. Mora dakle i duhovni pastir ovo troje: 1. učiti, 2. službu božju obavljati, 3. vladati. Diele se dakle pastirsko bogoslovje u tri diela. Prvi dio govori o pastirskoj didaktici ili učbi, drugi o liturgici ili obrednici, treći o crkvenoj disciplini ili stezi.

Prvi dio.

Pastirska didaktika ili učba

§ Pojam i razdjelba pastirske didaktike.

Pastirska didaktika (od grčke rieči διδάσκειν) je ona znanost, koja uči, kako imadu duhovni pastiri vjernike sebi povjerene u vjerozakonskih istinah svrsi shodno podučavati.

Ova (svrha) obuka može se držati javno svim ili većini, bud odraslim budi djeci, u skupu, ili osebno pojedinim. Kako se ima držati javno odraslim, uči tako zvana homiletika ili propovjedničtvo; kako djeci, katekelika ili pripitovnica; a kako jednim i drugim osebno, uči sukromna obuka (institutio privata).

Buduć se katekelika kano posebni predmet predaje, u mnogih je pače sjemeništih za nju i posebna stolica naredjena, stoga ćemo o njoj s vremenom posebnu knjigu napisati

§ Važnost propovjedničtva.

Kolika je važnost propovjedničtva vidi se otale, što mu je

1. svrha najuzvišenija: učiti najme vjernike poznavati Boga i njegovu svetu volju; kako će se vjerujuć u njega i vršeć njegove zapovjedi, spasiti.

2. Što je Isus, božanski naučitelj, za propovjedničtvo četrdeset dana u pustinji pripravljao i njim se kašnje bavio: „idjaše po gradovih i selih učeći",[1] te je prije učio, pa onda bogoslužje obavljao.

3. Što je nuždnim scienio apostolom u tom pogledu obećati pomoć Duha svetoga: „Niste vi, koji govorite, nego je duh Otca vašega, koji govori iz vas,"[2] „I napuniše se svi Duhom svetim, te počeše govoriti raznimi jezici, kao što im Duh davaše, te govorahu";[3] i svoju prisutnost: „Idite i naučajte

---
[1] Luc. 13, 22.; [2] Mat. 10, 20.; [3] Dj. ap. 2, 4.

sve narode . . . . učeći ih, da obdržavaju sve, što sam vas zapovje-
dio: i evo ja sam s vami u sve dane do svršetka svieta".[1]

4. Što su apostoli ovaj posao najvažnijim smatrali: „Nije
je prilično, da mi ostavimo rieč božju, pa da dvorimo oko stolo-
va . . . . Mi ćemo u molitvi i u službi rieči ostati".[2]

5. Što crkva propovjedničtvo prvim i najuzvišenijim
poslom drži; sabor ga tridentski zove: „opus praestantissimum
et principalissimum".[3]

6. Što su predmeti propovjedničtva najsvetiji, kao: Bog,
duša, vjerozakon, sv. misa, svetotajstva, kraljevstvo nebesko, spase-
nje vjernika i t. d.

§ Potreba propovjedničtva.

Da je propovjedničtvo potrebito, vidi se odtud:

1. Što o njem zavisi spasenje vjernika: „Vjera biva od pro-
poviedanja, propoviedanje riečju božjom".[4] „Svaki, koji zazove ime Go-
spodnje, spasit će se; nu kako će zazvati, u koga ne vjerovaše; ili
kako će vjerovati, koga ne čuše; a kako će čuti bez propovjednika".[5]

2. Što Isus nije apostolom ništa toliko preporučio, koli-
ko ovo: „Idite po svem svietu, i propoviedajte evangjelje sva-
komu stvoru;"[6] „propoviedajte s krovova".[7]

3. Što to sv. Pavao izrično uči: „Što propoviedam evan-
gjelje nije meni hvala; jer me nužda sili, i težko meni,
ako evangjelje ne propoviedam".[8]

4. Što su apostoli što gorljivije propoviedali. Sv. Pavao
išao je propoviedati u Jerusolim, Atinu, Efez, Rim i t. d.; a ta-
ko su se i ostali svi razišli po svietu, da propoviedaju nauk
Isusov: „A oni izidjoše i propoviedaše svuda".[9]

5. Što oni zapovjediše i nasljednikom svojim, da to isto
čine: „Propoviedaj rieč, nastoj u dobro vrieme i u nevrieme, po-
karaj, umoli, zaprieti sa svakim snošenjem i učenjem";[10] „Čini dje-
lo evangjelistе";[11] da takove samo postave u službu pastirsku
naloži se im, „koji će moći i druge učiti".[12]

6. Što se sv. otci ničim toliko ne baviše, koliko propovje-
dničtvom.

7. Što sviet, kano što je po rieči stvoren, isto se tako
i jedino riečju može obratiti i uzdržati. Sv. Petar prvom svo-
jom besjedom obrati tri tisuće ljudi, sv. Franjo Žaverij više sto-

---

[1] Mat. 28, 19.-20.; [2] Dj. ap. 6, 2. 4.; [3] Sess. 5. cap. 2. de ref.
[4] Rim 10, 17.; [5] Ondje 10, 13. 14.; [6] Mat. 28, 19.; [7] Ondje 10, 27. [8] I Kor. 9, 16.; [9] Mar. 16, 20.
[10] II. Tim. 4, 2.; [11] Ondje 4, 5.; [12] Ondje 2, 2.

tina tisuća pogana, sveti Franjo Saleski sedamdeset i dvie tisuće krivovjeraca. I sada se, gdje duhovni pastir providja marljivo i kako treba, mnogi griešnici obrate, nebrojena zla uklone, pobožnost liepo cvate; dočim gdje toga ne čini, mrzloća i nehajstvo za vjeru sve se više hvata srdaca vjernika, opačina i razuzdanost sve veći mah dnevice preotimlje[1]

§ Težkoća propovjedničtva.

Težkoća propovjedničtva poznaje se:

1. Iz važnosti i svrhe njegove.
2. Iz slaboće i opakosti ljudi, koje treba obučavati.
3. Iz različitosti slušatelja, kojim se svim treba prilagoditi.
4. Iz slaboće propovjednika.
5. Iz muke i truda, što ga u tom poslu podnesoše Isus, apostoli, svetci.
6. Iz pogibelji, koje su s propovjedničtvom skopčane. Sv. Ivan Zlatousti veli: „Haec via millenis periculis est obsita"[2] Tu treba grmiti proti opačinam, potresti i najokorelijimi grješnici, sablazni ukloniti, zavoditeljem na put stati. Sve to pako može propovjedniku prouzročiti ne samo neprijateljstva i progonstva, nego i istu smrt.

§ Korist za propovjednika.

Propovjednik veliku crpi korist iz propovjedničtva:

1. On si mnoge stiče zasluge za nebo: „Koji k pravdi privadjaju mnoge, sjati će kano zviezde u sve vjekove"[3]; „Tko izvrši i nauči, taj će se velik zvati u kraljestvu nebeskom"[4]
2. Pripravljajuć (za se) propovied, dobro upotriebi vrieme, koje bi možda u griehu ili danguBi sproveo.
3. Učeć se, kako će druge učiti, da putem spasenja hode, i njegova se srca mora štogod prilepiti, i smutilo bi ga, kad ne bi vlastitog života polag svojih rieči upravio.
4. Sastavljajući propoviedi, mnogi si znanja nabavlja; učeć ih na pamet, vježba se u pametovanju, a besjedenjem (declamatio) u kretanju.

§ Ugodnost.

Propovjedniku je milo na srcu, kad vidi, kako ga vjernici rado slušaju. Godi mu, kad ih puno na propovied dodje,

---

[1] Sr. Radlinszky, I. 522. [2] De laud. s. Pauli, hom 6. [3] Dan. 12, 3. [4] Mat. 5, 19.

kad mu govor dobro izpane i t. d. Veseli ga, kad vidi plod svoga propoviedanja. Miran je u savjesti, što je u tom pogledu dužnosti svojoj zadovoljio. Raduje se, što ga vjernici upravo za to najviše ljube, jer im rado propovieda i za njihovo se spasenje toliko brine.

§ Svojstva propovjednikova.

Propovjedniku su osim obćenitih svojstva, potrebitih za duhovnu pastvu (vidi § i) napose još sljedeća potrebita:

1. Svetost života. Propovjednik mora više propoviedati životom, nego riečju. U ljudi više rabe oči, nego uši, i jače na nje djeluje ono, što vide, nego što čuju. Stoga i veli mudri Seneka:[1] „Homines plus credunt oculis, quam auribus. Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla." Odatle i ona latinska izreka: „Verba movent, exempla trahunt." Crkva se je više razširila dobrim izgledom svetaca, nego rječitošću najglasovitijih govornika. Koliko ih neobrati sv. Antun pustinjak, Šimun Stilit, sv. Franjo Zaverij, sv. Franjo Saleski. Propovjednik mora propoviedati slavu Božju i spasenje vjernika. Ako je u griehu ni jedno ni drugo ne polučí: „Ne ide liepa slava iz usta griešnika"[2] „Znamo, da Bog griešnika ne uslišaje"[3] Već samo dakle propovjedničtvo zahtjeva, da bude sveta života. I svjetovni govornici vele: „Govornik neka bude čovjek dobar, govorničtvu vješt." Njegov život mora biti sveudiljna propovied. On treba, da svojim vjernikom kaže sa sv. Pavlom: „Ugledajte se u mene, ko što ja u Krista"[4] Jedino tako spasit će i sebe i druge. Stoga isti sv. Pavao opominje svoga učenika Timoteja: „Pazi na sebe i na nauku, u tom stoj. Jer ovo čineć, spasit ćeš i sebe i one, koji te slušaju."[5]

Ma kako propovjednik govorio, ako sam onako ne čuti i životom ne potvrdjuje, ništa ne postiže, nikoga ne obrati. Samo se ona rieč srca hvata, koja iz srca polazi i životom se potvrdjuje. Sv. Grgur Vel. kaže:[6] „Illa vox lubentius auditorum corda penetrat, quam dicentis vita commendat." Tko ne gori ugrijati neće. Pa ni on sam toga zahtjevati ne može. Pa kakvim srcem usudjuje se karati vjernike radi grieha, komu je on sam podan, a oni za to znadu? Spočitat će mu veleć: „Medice, cura te ipsum." Bolje bi bilo da takav i ne propovieda;

---

1) Epist. 6. 2) Eccli 15, 9. 3) Iv. 9, 31 4) I Kor. 4, 16.; 11, 1. 5) I Tim 4, 16. 6) Lib. past p. 2. c. 3. —

jer tim još više daje povoda sumnji, da nije osvjedočen ob onom, što govori - da ne vjeruje - pa počmu i vjernici dvojiti - ne vjerovati. Katekizam rimski veli: „Homini peccatis contaminato minus licet de rebus divinis agere";[1] a sv. Toma Aquinjanin: „Publicus est famosus peccator cavere debet sibi ne praedicet, alias peccat."[2] A budući duhovni pastir mora uviek propoviedati, uviek je dužan sveto i čisto živjeti, uviek biti u milosti Božjoj.

2. Čista nakana. Duhovnomu pastiru mora biti, kako u svem njegovom radu, tako osobito u propovjedničtvu jedina ova svrha pred očima: promicati slavu Božju i spasenje vjernika. O kamo sreće, kad bi se svi propovjednici ovoga sveto držali! Nijedna druga služba nije kadra jače srce svećenikovo na taštinu skloniti, kano upravo propovjedničtvo. Već od naravi čovjek hlepi za čašću; i čim je stvar, po kojoj do nje može doći, uzvišenija, tim je i napast veća, tim joj je težje izbjeći. Propovjednik na uzvišenu mjestu, gdje su svih oči u njega upirte, gdje ga sve mukom čeka, odakle će predavat, osvjedočivat, učit, liepo, čim ljepše; gdje mu je svaki pokret znak znanja i odgojenja; a uz to morda mlad, a slušateljstvo mnogobrojno, učeno; sve je to koli častno toli i pogibeljno. Iz želje, da ugodi slušateljstvu, iz bojazni, da mu ne ugodi, lasno može zaboraviti na Boga, te početi samoga sebe propoviedati. Zato neka se svaki proti slavičnosti, što čvršće ogradi, te istu joj sjenu, kao kugu, bježi. Neka razmišlja, kako je pogibeljna svaka čast, koja od ljudi polazi, kako su se sv. otci i ostali sveti propovjednici u ovakovih sgodah vladali, a osobito Isus, koj se je sakrivao i bježao pred svakom takvom hvalom, i apostolom zabranio očitovati svietu, s česa bi ga mogao uzvisivati: „Nikomu ne kazujte, što ste vidjeli".[3] A kad se jednom sedamdeset i dva učenika veseli vratili s jedne misije govoreći: Gospode i djavli nam se pokoravaju u ime tvoje, da ih što jače ogradi proti takvoj slavičnosti, posluži se najstrašnijim primjerom, kad im reče: ja vidih sotonu, gdje kano munja pade s neba ..... Ne radujte se tomu, što vam se duhovi pokoravaju, nego se radujte, što su vaša imena upisana na nebesih.[4]

Izpane li mu dobro propoviedь, neka zahvali Bogu i reče s Davidom: „Ne nam, Gospodine, ne nam, nego imenu

---

[1] p. 2. q. 17. n. 2.; [2] Lect. 1. in II Cor. c. 6.; [3] Mat. 17, 9. [4] Luk. 10, 17-20.

svomu daj slavu"[1] Ne izpane li i na tom će Bogu zahvaliti. A mo-
žebit je ona propovied najbolje izpala, za koju on misli, da
je najgore. Baš ne sliedi, da je onda najbolja, kad se za njom
čuje: o kako je izvrstan ovaj propovjednik, kako liepo govori,
kako učeno, još nikada ovako ne čusmo! Bolje bi bilo čuti: o
kako je velik Bog, kako dobar, kako pravedan, kako je liepa
kriepost i.t.d. Najbolje je, kad se poslje propoviedi ništa
ne govori, kad se vjernici žalostni iz crkve kući vraćaju, u
prsa se tuku i misle, kako je nuždno poboljšat se. Takova
bijaše prva propovied sv. Petra. Svetci su si za najveću sla-
vu smatrali, kad su slušatelji ganuti poslje propoviedi k
njim na izpovied dolazili i k Bogu se obratili. Sv. Bernardo
veli: „Illius doctoris libenter audio vocem, qui non sibi plau-
sum, sed mihi planctum moveat."[2]

Nego ni iste suze slušateljâ ne jamče uviek za dobar
uspjeh propoviedi, te ako sv. Jeronim u tom postavlja slavu
propovjednika, to razumjeva suze pokorne, a propovjednik,
da se time ne uznese.

3. __Gorljivost__ Duhovni pastir već stoga mora biti gorljiv
u propoviedanju, što mu je ovo stroga dužnost. Čim ga Bog za __pasti-__
__ra__ stadu odredi, naloži mu, da ga riečju pase i vlada: „Dati ću
Vam pastire po srcu svomu, koji će Vas pasti znanjem i naukom"[3]
On je __otac__ mora dakle propoviedanjem radjati djecu: „Evangje-
ljem ja vas rodih."[4] Kao __liečnik__ morao ih liečiti riečju božjom:
„Niti ih izlieči biljka, niti oblog, nego tvoja, Gospodine rieč, ko-
ja sve lieči."[5] Kao __stražar__ i __vodja__ nikada ih nesmije prestati
voditi putem spasenja: „Postavih te stražarem kući Izraelovoj;
slušajuć dakle rieči iz usta mojih, opomenut ćeš ih od mene.
Kad rečem bezbožniku: poginuti ćeš, a ti ga ne opomeneš i
ne progovoriš mu, da se odvrati od bezbožnoga puta svoga i živi;
onaj će bezbožnik poginuti sa bezakonja svoga, ali ću krv njego-
vu tražiti iz tvojih ruku."[6]

Neka ne reče: __ne imam vremena__; jer za propovie-
danje mora ga isto tako naći, kano za jelo i spavanje. __Imam dru-__
__goga posla__. A ima li posla važnijega od ovoga? Zar će otac
obitelji pustiti svoju djecu, da od glada pomru, izgovarajuć se,
da ima drugoga posla? __Slabe sam glave__. Kakov bi to bio učitelj,
koj bi manje znao od učenika svojih? __Težko mi ide__. A komu
ne ide? Svaki je posao težak; pa je i ovaj; al se zato ipak ne
smije zanemariti. – __Ta već sam se dosta napropoviedao__. Ono je

---
1) Psal. 113, b. 1. 2) Serm 59. 4) I Kor. 4, 15. 3) Jer 3, 15. 5) Sap. 16, 12. 6) Ezech 3, 17–18

bilo za onda, a sada mora biti za sada. Ako bi vinogradar svoj vinograd jedanput obradio, pa ga zapustio, nikad od njega ploda. *Star sam*. I drugi bijahu stari: sv. Ivan apostol, Ivan Zlatousti, Augustin, propoviedali su sve do smrti; sv. Alfons Ligorij sav sguren u osamdesetoj godini dao se je nositi na propovjedaonicu. *Držim katekeze*. Hoc faciendum, illud non omittendum, osim toga katekezom se nikad ne postigne ono, što propoviedju. *Nisam voljan*. Dosta zlo. Sv. Pavao veli: „Ništa ne marim za život svoj, nego samo da svršim tečenje svoje i službu rieči.“[1] *Imam puno izpoviedat*. Baš to je najbolja priprava za propovied. Nemoš li i jedno i drugo obaviti, obće se dobro ima predpostaviti osebnomu. *Žetva je, kosidba je, čemu ljude toliko mučiti*? Upravo onda treba propoviedat, da skroz ne utonu u svjetovne brige; pa nek bude propovied kratka, ali jezgrovita. *Ne slušaju rado, već im je dosadilo*. Čudo, kako može komu rieč božja dosaditi; valjda se propoviednik ne pripravlja, ne udesuje propoviedi, kako bi trebalo. *Nitko neće, da se obrati*. To je božji posao. Mi smo dužni saditi, zalievati, a plod od Boga zavisi. Ta možebit se tko i obrati, al mi ne vidimo; pa da se i ne obrati, zar ćemo za to prestati propoviedati? Isaija kaže: „Viči ne uzteži se“.[2] *Malo ih dolazi*. Isus je putem u Emaus samo dva slušatelja imao, a kod Jakobova zdenca samo jednu samaritanku[3]

4. *Znanje*. Propovjedniku treba puno znanja. On mora biti u svih bogoslovnih strukah izobražen. Bogoslovje je temelj propovjedničtvu, bez njega je propovjednik kano brod bez krmila i krmilara. Osobito mora znati sv. *pismo* i *sv. otce*. On propovieda rieč božju, a rieč božja uči se iz vlastitih njezinih izvora. Tu je zakopano blago pastirske obuke, koje treba neumorno izkapati. Nemože se izreći koliko hasni na vlastito propovjedniku znanje sv. pisma. Sv. Pavao piše Timoteju: „Sve je pismo Bogom nadahnuto, koristno za učenje, za karanje, za popravljanje, za poučavanje u pravdi, da bude savršen čovjek božji, za svako dobro djelo pripravljen.“[4] Tako isto piše i sv. Jeronim Nepocijanu. Nadalje potrebno mu je temeljito znanje *dogmatike* i *ćudorednoga* bogoslovja. Njemu je vjernike učiti istine vjere, upućivat ih, kako imadu život svoj upraviti, da vječno spasenje postignu, mora ih ob ovom osvjedočiti i proti svakomu krivomu nauku ograditi. Mora nadalje znati

---

1) Djel. apost. 20,24. 2) Isai. 58, 1. 3) Srav. Benger, I. §. 43; 4) II Tim. 3, 16-17.

crkvenu poviest, da znade, kako se je gdje razprostrla crkva, kako se razvile dogme, kakva bijaše stega crkvena, kako su trpili mučenici, živili svetci, utemeljili se redovi, bratovštine, blagdani, postali obredi i.t.d. Napokon nekka pozna i ćud ljudsku, da može svoje propoviedi polag nje udesiti.

5. Duh crkveni. Propoviednik mora biti odan svojoj materi crkvi, ljubit ju i poštovati, njezine zapoviedi i odredbe visoko cieniti i savjestno izvršivati, po njenu duhu učiti i raditi. Bez ovaka će duha sav njegov trud ostati jalov i bez blagoslova. Dobit će ga pako, kad bude živo vjerovao, da je crkva božja uredba i da Bog po njoj uči i vlada. Gojiti će ga i jačiti, kad se bude marljivo služio njezinim ustanovami, osobito časoslovom, štovao njezinu vidljivu glavu i biskupe, te se njihovim naredbam od srca pokoravao, i nastojao, da i drugi tako ćute i rade. Ne bude li takova duha imao, može biti dobar govornik, ali nikada pravi propoviednik.

6. Rječitost. Propoviednik ne mora samo znati, što će propoviedati, nego i kako će propoviedati. Do riečitosti su mnogo držali sv. otci, pa i isti poganski govornici. Sv. otci su ju od najglasovitijih govornika učili i drugim ju što toplije preporučali. Sv. pismo hvali s rječitosti Arona[1] i Apola[2], i samo je puno rječitosti, te proklinje one, koji djelo božjo nemarno vrše.[3] Svetci su rječitošću mnoge nevjernike i griešnike obratili, tako sv. Ambrozij sv. Augustina. Nego ipak i u tom treba biti umjerenim, da ne bi tko svu moć rieči božje u rječitost postavljao. Sv. Pavao piše Korinćanom: „Došavši k vam, braćo, ne dodjoh s visokom riečju ili premudrošću, da vam javljam svjedočanstvo Kristovo. Jer nisam mislio, da znam što medju vami osim Isusa Krista, i toga propetoga.“ [4]

7. Mudrost. Ove osobito treba propoviedniku, ako žli uspje-

1.) Izlaz. 4, 14. 2.) Djel. apost. 18, 24. 3.) Jerem. 48, 10. 4.) I. Kor. 2, 1–2.

kom propoviedati, bez nje će sigurno zabasati. Sv. Bernardo veli: „Sine lumine discretionis incurrit, qui currit." Mudrost zahtieva, da nikoga ma kojim načinom očito ne napade, uvriedi, smiehu ili ruglu izloži; zabranjuje proti uvriedam braniti se, osvećivati, puku nepoznate grieche oprovrgavati i.t.d. Pače savjetuje slušatelje boljimi držati, nego obično jesu; često ih izpričati, utješiti, obodriti i.t.d.

8. Medju tjelesna svojstva broje se: jaka prsa, dugo i lakko disanje, jak i ugodan glas, čist izgovor, tanak i dobar sluh.

§. Tko smije, a tko mora propoviedati?

I. Propoviedati smiju kriepošću sv. reda svi počam od djakona.– Biskup, kad djakone redi, veli jim: „Diaconum oportet.... praedicare.... Curate, ut quibus evangelium ore annuntiatis i.t.d." 1) Njekada su imali podjakoni vlast pročitanu poslanicu tumačiti; nu to sada već nije u običaju. Minoriste, da smiju propoviedati, trebaju papinske dozvole. Svjetovnjaci (laici) mogu i iz svetoga mjesta učiti djecu kršćanski nauk i čitati puku pobožnu knjigu, osobito prigodom pučkih misija, tako barem biva u Rimu. Nego i svećenici i djakoni, da mogu slobodno propoviedati, moraju imati dopust od biskupa, koj se duhovnim pastirom daje poslanjem u duhovnu pastvu. Niti redovnici (regulares) ne smiju, pa makar i u vlastitih crkvah propoviedati, kad im to biskup zabrani. 2) U tudjoj župi propoviedati smije se samo s dozvolom župnikovom. Za diecezanskoga svećenika dostatna je tako zvana licentia praesumpta. Svećenika tudje biskupije može župnik pozvati, samo ako je osvjedočen o njegovom ćudorednom ponašanju i vrsnoći. 3)

Opazka. Djakon kad propovieda, ako je navada, da svećenici uzmu štolu, uzet će ju i on, ali popriečko t.j. od lievoga ramena privezat će ju o desnom boku.

II. Dužni su propoviedati osim pape i biskupâ, za koje potonje veli sabor trid. 4) da je to njihov osobiti posao (praecipuum munus), svi duhovni pastiri, kao: župnici, upravitelji župa, duhovni pomočnici, i koji god ma pod kakovim imenom službu župnika u kojoj crkvi obavljaju; i to sami po sebi, a kad su zakonito prepriečeni, po drugih za to sposobnih 5).
Dužni su to:

1. Po naravskom zakonu. Duhovni pastiri obvezaše se mučke (tacite) promicati slavu božju i spasenje vjernika, što bez propoviedničtva nije moguće polučiti. Na što se jako tko obveže, to je dužan po naravskom izpuniti.

2. Po božjem zakonu. Zapoviedi to Isus, i po njegovu nalogu apostoli;

1.) Pont. ~~Rom.~~ in ord. diaconi. 2.) Conc. Trid. sess. 24. cap. 4. de ref. 3.) Srav. Gassner I. 105.
4.) Ses. 5. c. 2. de ref. i 24. c. 4. 5.) ~~Conc. Trid.~~ c.

Kao što je dokazano u §.

3. Po crkvenom zakonu. Naložiše to mnogi sabori; a poimence Triden. u više sjednica 1). Napokon

4. Po diecezanskih naredbah i obćenitoj navadi.

Duhovni pastiri mogu, a kadkad i moraju ovaj posao drugomu prepustiti i to:

1. Kad su zakonito odsutni.
2. Prigodom sbora.
3. Kad su već sami o kakvom predmetu dugo, al bez uspjeha govorili.

3. — §. Kada i gdje se ima propoviedati. 2

1. U prva vremena propoviedalo se je svaki dan, svakom sgodom, kašnje je za to crkva opredielila dane i dobu. Sabor Trid. nalaže 2): „Plebani et quicunque parochiales vel alias curam animarum habentes ecclesias quocunque modo obtinent, per se, vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis et festis solemnibus (t.j. kad je dužnost misiti za puk 3)) plebes sibi comissas .... pascant salutaribus verbis." A na drugom mjestu 4): „Saltem omnibus dominicis et solemnibus diebus festis, tempore autem jejuniorum, quadragesimae et adventus Domini, quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus si ita oporteri duxerint, sacras scripturas divinamque legem annuntiant, et alias, quotiescunque id opportune fieri posse judicaverint."

Po današnjem običaju dužni su svi duhovni pastiri propoviedati u nedelju i zapoviedani blagdan, i to pod smrtni grieh. Nego ne griešeako kadkad propuste 5) već kad bi to podjedno čitav mjesec zanemarili, ili prekidno kroz toliko nedeljah i blagdana na godinu, da bi tri mjeseca sačinjavalo 6). Nego Ballerininu se čini, da bi se i u smislu sabora tridentinskoga 7) i u prvom slučaju mogla prije razumjeti tri mjeseca" 8). Sabor Trid. 9) ovlašćuje biskupe proti nemarnim pastirom kaznami postupati.

Izpričavajući uzroci jesu: bolest, sukob s većom dužnostju, kao obskrbiti umirućega, zakonita navada n.p. na cvjetnu nedelju, tielovo; podupošto pako navala pokornika, drugih posala, slabo pametovanje 10)

1.) Sess. 5. c. 2. de ref; sess. 23. c. 1. de ref.; sess. 24. c. 4. de ref. 2.) Sess. 5. c. 2. de ref. 3) Sravni Gassner I. st. 104. 4.) Ses. 24. c. 4. de ref. 5.) Sv. Alfon. k. 3. b. 269. 6.) Sv. Alf. ondje. 7.) Ses. 5. c. 2. de ref. 8.) Srav. th. mor. Gury. edit VII. Baller. Romae 1866. t. II. n. 112. not. a. 9.) Ondje. 10.) „Parochus, qui pios libros auditoribus legit, non obit munus suum praedicandi, nisi quis adeo sit labilis memoriae, ut aliter facere non possit: tum vero identidem debet curare, ut per alium populo sermones habeantur, vel episcopum de impedimento commonefacere." Ballerini, ondje u opazci.

Praznici se ne dopuščaju bez dozvole sv. rimske stolice; takove praznike dopustila je lutiškoj (Lüttich) biskupiji za kolovoz i rujan 1). Drži se pako propovied kako je gdje običaj ili prije velike mise, ili pod misom, najbolje je za evangjelem.

Opazka: U stolnih i sbornih crkvah, gdje duhovnu pastvu obavlja više svećenika, u korizmi osim nedelje i blagdana propovieda se tako, djer i sriedom i petkom poslje podne, ili barem petkom. I u župnih crkvah, u kojih se osim župničke sv. mise služi po nedeljah i blagdanih rana sv. misa, preporuča se kratka homilija, da tako i oni čuju riec božju, koji su kasnije zapriečeni. A tako isto i kad je oveći kakov sbor, ma u koj god dan.

2. Dok ne bijaše crkava, svagdje se je propoviedalo, a i sad gdjegdje tako biva, navlastito u misijah, gdje crkava ne ima. Isus je tja iz ladje učio, na morskoj obali i.t.d. U nas se sada navadno propovieda u župnoj crkvi, a i u područnoj, gdje se služba božja vrši. Pobližje mjesto za to jest: propovjedaonica, ili žrtvenik. A može propoviedati i vani bez posebne dozvole.

§. Poviest propovjedničtva

Poviest propovjedničtva možemo razdieliti u 4 odsieka, i to: prvi od postanka crkve do sv. Grgura velikoga, drugi od sv. Grgura vel. do 13. vieka, treći od 13. vieka do sabora tridentinskoga, a četvrti od sabora trid. do danas.

Prvi odsjek od postanka crkve do sv. Grgura velikoga.

Isus, sin božji je propoviedanjem utemeljio svoju crkvu na zemlji. On je uzor svim propovjednikom. Najuzvišenije istine predavao je prosto i razumljivo, čemu se je služio slikami i parabolami. Nauk svoj potvrdjivao je životom i čudesi. Narod ga je tako rado poslušao, da je često više tisuća ljudih otišlo za njim u pustinju, da si njegovom božanskom rieči nahrani dušu; na obali morskoj morao je od silne navale ljudih sići u ladju, da iz nje uči. Izpraznu filozofičku mudrost ponizio je sramotnim križem; a da tkogod ne pomisli, da se je njegov božanski nauk možda svjetovnom mudrošću i riečitošću razširio, za prve svoje vjerovjestnike ne izabra svjetovne mudrace, već prosto ribare.–

Apostoli prosvjetljeni Duhom svetim propovjedali su, kao što i njihov učitelj, prosto i prema dohvatu slušaoca i to tako uspješno i blagoslovno, da su se na njihovu rieč mnogi narodi sa svojimi kraljevi obratili na Isusovu vjeru. Sv. Petar prvom svojom propoviedi obrati 3000 ljudih različitih naroda. [Djel. apost. 2,41. a drugi put 5000. / Dj. Ap. 4,4.

1.) Srav. Gassner, I. 104.

Sv. Pavao govoraše tako uspješno, da su pogani u Efezu čuvši njegov nauk, na jedanput sažgali sve svoje poganske knjige u vriednosti od 50000 dolara /: djel. apost. 2, 37–41.; 19, 18–19. :/ Njega su narodi propovjedajućeg o razpetom Isusu radje poslušali, nego najveće mudrace: Aristotela i Sokrata. Ne ima naroda, komu on nebi bio propoviedao, stoga se i zove apostol naroda. Apostoli osim onih istina, što su ih od svoga meštra čuli, propoviedali su takodjer njegov život i smrt. Nekoji su nam dapače ostavili Isusov nauk u knjiga. Prvi nasljednici apostolā bijahu većinom ljudi prostoga stališa i bez vanjskoga ugleda, nu neki bijahu takodjer izobraženi i u svjetovnih znanostih, kao što: sv. Justin, Atenagor, Ciprijan, Klement Alex. Tertulijan i.t.d. Spočetka bi štioc /lector/ djakon ili svećenik pročitao perikopu iz sv. pisma, zatim ovu u kratko tumačio biskup, koji na čin obučavanja zvalo su se homilije. Nu homilije nebijahu bitni dio službe božje, pače rieč božja se je često propoviedala i izvan službe božje.–

U prvom stoletju su propoviednici svoje propoviedi govorili na izust, nu imade ih, koji su je i pisali i u formi pisma šiljali na kršćanske občine. U drugom su stoljeću sv. otci /: n.p. Pantänus :/ više pisali propoviedi, i to apologetičkom formom, braneć naime istine kršćanske proti poganom i krivovjercem. Još više razvilo se je propoviedničtvo u 3. stoljeću. U ovom vjeku odlikuje se s liepih homilija navlastito Origen. U 4. vjeku cvalo je najbolje propoviedničtvo, i popelo se na vrhunac savršenstva. U ovom vjeku imademo najveće veleume propoviedničtva to u iztočnoj to u zapadnoj crkvi. U iztočnoj crkvi prvi jesu: Atanazij (+371.) bijaše neustrašivi borioc za vjeru Isusovu, koji je još kano djakon na prvom saboru nicejskom hrabro branio božanstvo Kristovo proti Ariju, a kašnje kao biskup Alexandrijski bio radi sv. vjere 5 put prognan u sužanstvo. Za njim sliedi sv. Bazilij (+379.) učenik glasovitoga poganskoga govornika Libanija. Njega zovu povjestničari vjerom, otcem svih propoviednika. Odlikuje se osobito s razumljivih i kratkih homolija. Njegov nerazdružljivi drug i sučenik u Ateni sv. Grgur Nazijanzenski (+379.) sbog velike učenosti prozvan bogoslov, nadkrilio je uzvišenošću u propoviedanju sve propoviednike „Ut vitae laude nemo ei praepositus est, sic et orationis gravitate omnes facile superavit." Brev. rom. 9. Maji.

Sv. Efrem sirski (+379.) propoviedajuć o taštini svieta, grieha, blaženstvu u nebu, smrti, božjem sudu, pravici, vječnosti, Marijinom milosrdju, i t.d. često je svoje slušaoce ganuo na plač i pokoru, i tako o velikim plodom govorio.–

Sv. Cyril jerusolimski (+386.) glasovit osobito sbog katehetičkih i mistagoričkih propoviedih. Prve /18/ držao je onim, koji su se pripravljali za sv. krst, druge pako /9/ koji su se tek krstili.–

Sv. Grgur nisenski (+394.) ostavio nam je liepe homilije kano i razne vrsti govora.

Sv. Ivan (+407.) sbog velikog dara govorničkog prozvan zlatousti od svih sv. otaca najviše je pisao i propoviedao. Neima predmeta o kom nebi bio propoviedao te je upravo neizcrpiv. U svojih propoviedih služio se je mnogih prilikami, primjeri i prispodobami, stoga je i najjasniji od svih sv. otaca. Dar govorničtva si je prisvojio navlastito čitajuć pisma sv. Pavla, pače reć bi, da je ovaj veliki apostol kroz njegova usta govorio „Multitudinem, pietatem ac splendorem concionum ceterorumque ejus scriptorum interpraetandi etiam rationem et inhaerentem sententiae sacrorum librorum explanationem omnes admirantur, dignumque existimant, cui Paulus apostolus, quem ille mirifice coluit scribenti et praedicanti multa dictasse videatur." Brev. Rom. 27. Januarii.

U zapadnoj crkvi prvi propoviednik u ovom vieku bje Sv. Hilarij poitierski biskup (+368.) najučeniji bogoslov i najveći govornik svoje dobe. („Doctrina et eloquentia excelluit.. Multos libros scripsit mira eruditione." Brev. Rom. 14. Januarii.) Drugi sv. Otci, kano sv. Jeronim su si za čast držali, ako su mogli njegova djela samo prepisivati.

Sv. Ambros milanski biskup (+397.) tako nazvan radi medenih rieči, koje su mu iz ustih išle. („In hujus infantis ore examen apum consedisse dicitur: quae res divinam viri eloquentiam praemonstrabat." Brev. Rom. 7. Decembris.) On je sto likim uspjehom propoviedao, da su majke svoje kćerke kod kuće zatvarale, da ne idu na njegove propoviedi; jer su se bojale, da će, čuvši ga, sve sliediti djevojačtvo. Svojom rječitošću obrati na vjeru Isusovu, učitelja rječitosti sv. Augustina.-

Sv. Jeronim (+420.) budući prost svećenik nije baš sam propoviedao, nego je puno pisao i prevadjao tako, da su se drugi propoviednici veoma koristno služili njegovimi pismi.-

Nadalje koncem četvrtoga a početkom petoga vieka odlikuje se s propoviedničtva sv. Augustin. (+430.) On je još kano prost svećenik propoviedao pred svojim biskupom Valerijem, što tada bijaše velika čast i odlikovanje. Kano biskup bje neutrudljiv u propoviedanju rieči božje. Prem nekad učitelj svjetovne rječitosti, nije puno rabio ove pravila, već držao proste homilije, nit je tražio ljudsku slavu, već spas duša. Višeputa je s mjesta propoviedao, kad god bi ga tko zamolio. („Ubicumque rogatus venisset, verbum salutis aeternae alacriter et suaviter praedicavit." Possidius in vita sancti August. „Nullum finem fecit praedicandi verbum, nisi gravi morbo oppressus!" Brev. rom. 28. Augusti.)

U petom vieku najveći govornik bje sv. Petar Krisolog (+458.) tako nazvan sbog zlatnih riečih, što su mu iz ustiju tekle. Često bi tako gorljivo propoviedao, da bi mu i glas pofalio. (Ob auream ejus eloquentiam Chrysologi

cognomen adeptus est... Dum publice sermones haberet ad populum, adeo vehemens erat in dicendo, ut pro nimio ardore vox illi interdum defecerit." Brev. Rom. 4. Decembris.)

Sv. Lav veliki (+461.) ostavi nam 69 uzvišenih propovjedi. Bjo tolik govornik, da je svojom rječitošću odvratio Attilu od obsjednuća Rima. („Cujus divina eloquentia persuasum est Attilo, ut regrederetur." Brev. rom. 11. Aprilis.)

U šestom vjeku najglasovitiji propovjednik bje sv. Cesarij arleski biskup. (+543.) Njega zovu zlatoustim zapadne crkve. Nebrojene nam ostavi propovjedi. Propoviedao je jutrom i večerom. Za vrieme bolesti naložio bi svećenikom i djakonom, da čitaju njegove govore ili propoviedi sv. Augustina.

Drugi odsjek.

Od sv. Grgura velikoga do 13. vieka.

Najveći propoviednik možda kroz sve viekove bje sv. Grgur veliki (+604.) s kojim i počima posebni odsjek propoviedničtva. U svih njegovih pismih i propovjedih opazujemo, da je bio velik učenjak a još veći govornik. Nadlastito odlikuje se s nebrojenih homilija, koje mnoge sam napisa i reče, druge pako bolestan diktova svećenikom i djakonom, da ih oni propoviedaju. Njegov nauk je tako uzvišen, da se veli, da mu ga je Duh sveti nadahnjivao. („Multos libros confecit; quos cum dictaret, testatus est Petrus diaconus, se Spiritum Sanctum columbae specie in ejus capite saepe vidisse. Admirabilia sunt, quae dixit, fecit, scripsit, decrevit, praesertim infirma saepe et aegra valetudine." Brev. Rom. 12. Martii.)

U ovom odsjeku u iztoku i to u 9. vjeku odlikovahu se: sv. Ivan Damascenski, koj je mnoge propoviedi držao u slavu b. djev. Marije; i Teodor studita (+826.) — U Zapadu s velikim uspjehom propoviedahu: sv. Bonifacij njemački apostol; sv. Ciril i Metod slavjanski apostoli; sv. Petar Damiani (+1072.) velik naučitelj crkve, i sv. Anselmo (+1109.) velik mudroznanac i bogoslov. Zatim sv. Bernardo (+1153.) zbog svoje rječitosti nazvan doctor mellifluus. On je svojom prodiravićom rieči zapriečio razkolničtvo, pomirio kršćanske vladare s papom, sv. rimskoj stolici pribavio ugled, u narodih popravio ćudorednost, uništkao krivovjerce, uzpalio nebrojena srca na ljubav Boga, čitavu Evropu digao na križarnu vojnu. Držao je mnoge govore i homilije, poimence u slavu b. djev. Marije tako uzvišene, da se čini da mu je to sve bilo Bogo uljevano. („Multa scripsit, in quibus apparet eum doctrina potius divinitus tradita, quam labore comparata instructum fuisse." Brev. Rom. 20. Augusti.)

Treći odsjek.

Od 13. vieka do sabora Tridentsk.

U ovom odsjeku odlikovahu se takodjer s propovjedničtva redovi dominikanski i franciskanski. Prvi utemelji sv. Dominik (+1221.) muž pun vjere i gorljivosti za slavu božju i spas vjernika, koj je svojimi propoviedi nebrojene krivovjerce i zabludjele kršćane obratio na put istine i spasa. U vatikanu je s velikim uspjehom tumačio pisma svetog. Pavla apostola. Svrha redu dominikanskomu je navlastito propovjedničtvo, stoga se i zove red propovjednički. (ordo praedicatorum.) Franciskanski red utemelji sv. Francisko serafski (+1226.), koj je propoviedao više činom nego riečju. Ovaj se je red i u naših strana najviše razprostranio, te si neizmjernih zasluga za vjeru kršćansku stekao, navlastito proti poplavi polumjeseca.

Najglasovitiji propovjednici iz dominikanskoga reda u ovom odsjeku bjahu: sv. Toma Akvinjanin (+1274.) najveći bogoslov katoličke crkve nazvan Angjeoski naučitelj. Pisao je mnoga učena djela, kojim se svatko diviti mora, nu ujedno se je bavio marljivo takodjer i propovjedničtvom, te nam je mnoge propovjedi ostavio („Nunquam se lectioni aut scriptioni dedit, nisi post orationem. In difficultatibus locorum s. scripturae adorationem jejunium adhibebat... Dicere solebat, quidquid sciret, non tam studio aut labore suo peperisse, quam divinitus traditum accepisse.... Collationes Patrum assidue pervolutabat: nec tamen a praedicatione divini verbi desistebat." Brev. Rom. 7. Martii.)

Sv. Vincencij Ferrerij (+1419.) prije učitelj mudroslovja, rječitosti i bogoslovja, zatim misionar naroda. Propoviedao je preko 20 godina u Španiji, Franceskoj, Italiji, Engleskoj i Islandiji. Često je imao preko 80.000 slušaoca. Obratio je na Isusovu vjeru preko 25.000 židova i 8000 Saracena, a nebrojene griešnike na pokoru. Nije držao propovjedi, a da nebi bili slušaoci plakali; propovjedi pako o sudu božjem, muci i smrti Isusovoj, paklu i.t.d. bile su mu često dugim jecanjem prekinute.

Sv. Antonin nadbiskup fiorentinski (+1459.) učen i pobožan Dominikanac. Osim što je sam puno propoviedao, poimence u slavu b. d. Marije, izdao je i naputak propovjednikom.–

Iz reda franciskanskoga odlikuju se: Sv. Anton paduanski (+1231.) On je s tolikim uspjehom propoviedao, da bje prozvan mlatilom krivovjeraca, strašilom nevjernika, škrinjom zavjeta.–

Sv. Bonaventura (+1274.) sbog svoje velike učenosti nazvan serafskim naući-

teljem. Osobito izvrstne su njegove propoviedi: De Tempore et de Sanctis.
Sv. Bernardin sienski (1456) propoviedao je u gornjoj Italiji. Držao je svelikim uspjehom višeputa adventske i korizmene propoviedi, te uzgojio mnoge propovjednike.
Sv. Ivan Kapistranski (1456) zbog svoje apostolske gorljivosti u propoviedanju rieči božje nazvan drugim Pavlom. Nebrojene je griešnike obratio na pravu pokoru; najveća pako njegova zasluga je, što je svojimi propoviedmi uzplamtio kršćanske narode na obranu svoju proti Turkom.
Sv. Jakov Markia (1476), koj je jednim govorom obratio 36 bludnica, u svom životu pako pokrstio 200000 nevjernika a obratio 50000 krivovjeraca.
U ovom odsjeku vriedno je jošte spomenuti: sv. Nikolu Tolentinskoga (1308) Tauler (1361), sv. Laurencija Justiniani (1455).

Četvrti odsjek
Od sabora tridentskoga do danas.

Krivovjerci šestnaestoga vieka su svu silu kršćanske vjere polagali u propovjedničtvo. Protivničke navale trebalo je istim orudjem odbiti, stoga je katolička crkva u saboru tridentskom, mnoge naredbe izdala glede propoviedničtva i naložila duhovnim pastirom točno kad imadu propoviedati i kako. Kako u svakoj nepogodi za crkvu, tako i sada je Bog uzkrisio velik red, red Isusovački, koj je svojim neumornim propoviedanjem i obučavanjem zapriečio put silnoj poplavi razkolničtva i krivovjerstva u Europi, te u drugih strana svieta u nadomjestak odpadnika nebrojene nevjernike obratio na katoličku vjeru.
Najveći propoviednici u ovom odsjeku bijahu:
Sv. Franjo Ksaverij (1553) Isusovac.
Više stotina tisuća Indyanaca medju kojimi i mnoge kralje obrati na vjeru Isusovu, sčesa se i zove apostol indyanski (Multa centena hominum millia ad Christum in Indiis convertit, magnosque principes regesque complures sacro fonte expiavit. Brev. rom. 3. Dec)
Sv. Toma Novovilski (1555) Augustinianac, koj je takodjer nebrojene grješnike obratio na put spasenja. (Praedicandi onus, utpote sanctimonia et doctrina praestans, subire jussus, coelesti aspirante gratia, innumerabiles et vitiorum coeno in viam salutis eduxit" Brev. rom. 25 Sept)
Sv. Karlo Borromej (1584), koj je svojimi pismi, propoviedmi i sabori reformirao crkvenu stegu („Orationem ac verbi Dei praedicationem gravissimis licet curis occupatus, numquam intermisit" Brev. rom. 4. Nov.)
Sv. Ludovik Granatski (1588) Dominikanac.
Njegove propoviedi bile su tako na glasu, da ih je sv. Karlo Borromej

sam svelikim uspjehom propoviedao, dao ih tiskati, i naložio svomu svećenstvu, da ih propoviedaju. Njegove propoviedi pripominje i sv. Franjo Saleski svim propovjednikom.

Bl. Petar Kanisijo (1597) Isusovac, koji je svojim neumornim propoviedanjem iz Austrije poimence iz grada Beča uzbio poplavu protestantisma.

Sv. Franjo Saleski (1622) koj je svojimi blagimi i ljubeznivimi propoviedmi 70.000 krivovjeraca obratio na katoličku vjeru, a nebrojene griešnike na put spašenja.

Sv. Vincencij Paulski (1660) glasovit sbog velike poniznosti i gorljivosti za spas duša. Njegov život bje sveudiljna propovied. Tko u propoviedanju traži ljudsku slavu, taj, po njegovom mnienju, počinja veliko svetogrdje. On utemelji sbor svećenika, koji se imadu baviti osobito izključivo propovjedničtvom, stoga se i zove taj sbor, sbor za misije. Sam pako sv. Vincencij je do osamdesete godine dobe svoje, držao svoje misije, propoviedajuć, katehisujuć i izpoviedajuć osobito prosti i zapušćen puk. („Evangelisandis pauperibus praesertim ruricolis, ad decrepitam usque aetatem indefessus incubuit" Brev. rom. 19 Jul.).

Sv. Franciško Jeronimski (1710) Isusovac, koj je često i višeputa na dan propoviedao i riedko kada, da ne bi bio koga velikoga griešnika obratio. („Frequentes et saepius plures eo em die habebat conciones, per vicos, compita et plateas ad carceribus detentos. . . Fiebat vix ut numquam e loco superiori ad populum diceret, quin insignem aliquem peccatorem Christo lucrifaceret." Brev. rom. 11. Maj.) Crkva ga zove uzvišenim propoviednikom božje rieči (Deus qui beatum Franciscum eximium verbi tui praeconem effecisti ist. Oratio de s. Francisco ab Hieronimo).

Sv. Leonardo a Portu Mauritio (1751) frančiškan, koj je kroz četrdeset i četiri godine propoviedajuć navlastito o muci i smrti Isusovoj nebrojene grješnike obratio na pokoru.

Sv. Alfonso Liguori (1787). On je sam do najveće starosti neumorno propoviedao i osnovao sbor redemptorista, koji se bave navlastito propovjedničtvom. Bivši biskupom sv. Agate gotske, sveudilj je u u svojoj biskupiji držao misije.

Jošte je vriedno spomenuti sledeće propovjednike.

Pavla Segnerija, Isusovca, Bosueta, Bourdalona, Fenelona, Massilona, Abrahama od s. Klare Augustinijanca, Hunolta (propovied. de.) i Venedriena Isusovce. U najnovijoj dobi najglasovitiji propovjednici su: Trint, Leonhard, Wiseman, Veith, Königsdorfer Isusovci, Felix, Curci, Franco, Klinkoström, Dupanloup biskup. Jirsik biskup budjejovački, Knoll kapucin, Kerschbaumer. Veliku sbirku homiletičkog gradiva alfabetičkim redom izdali su: Hondry, Lohner, bibliotheca concinatoria; Hungari, Zollner, Alverra, Mehler etc.

Lat. prov. Klaus IV. tomi.

Hrvatske propoviedi izdali su sliedeći:

Josip Banovac: Pripovidanja na svetkovine korizmene. U Mletcih 1737.
Predike od svetkovina došašća Isukrstova. u Mletcih 1759.
Razgovori duhovni pastira s ovčara u svetkovine došašća Gospodnova i korizme. U Jakinu 1763.

Pavičić. Propoviedanja nedilyna složena u jezik taljanski od Iv. Rampadella prinešena u hrvatski. U Mletcih 1749.
Govorenja sveta čudoredna itd. Mletci 1749.
Pripovidanja vrhu lyubavi. U Mletcih 1759.
Pripovidanje od ss. sakramentah, kriposti stožernih, dilah od milosrdja i druga. Mletci 1765
Beside. Mletci 1759.

Jerolim Filipović: Propovidanje nauka krščanskoga. U Mletcih 1759.

Gjuro Bašić: Besjede krščanske za nedelynich i blazeh dana od godišta. U Mletcih 1765.

Ivan Mulih: Prodečtva, kratka i gotova od prve nedelye korizmene do trojačke. U Zagrebu 1782.
Prodečtva itd. od prve nedelye po trojakih do angyelske U Zagrebu 1794

Bernardo Zuzzeri: Besjede duhovne. U Dubrovniku 1793. Izdao Dr. J. Rieger u Zagrebu 1872

Bernardin Leaković: Govorenja sveta za sve nedelye godišnye. U Osieku 1795. i Govorenja za svečane dneve. Osiek 1802.

Tomiković: Sveta govorenja. U Osieku 1797

Andrašević Kalić: Besjede korizmene.

Franjo Vrinjanin: Razgovori za sve nedelye kroz godinu. U Rieci god. 1825
Razgovori Petra V iz taljanskoga tri diela u Rieci 1831.

Horvat: Nedelyna govorenja II svezka u Budimu 1824 i 1825
Sveta govorenja od različitih svetkovinah u Budimu 1824.
Korizmena govorenja u Budimu 1824.

Šime Starčević: Homilije ili tumačenja sv. evangjelya II svezka. U Zadru 1850.

Švelec: Propovjednik sadržavajući u sebi svete govore za nedelye, blagdane i razne prigode III svezka. U Zagrebu 1855.

Babić : Propoviedi nedeljne, svetkovne i prigodne II svezka U Zagrebu 1857.
Hrvatske pučke propoviedi, troškom A. Jakića II diela. U Zagrebu 1862.
Franjo Šic : Propoviedi za sve nedelje i blagdane, što ih je predavao Valerijan Tirsik. III svezka. U Zagrebu 1863.
Adolf Veber : Korizmene propoviedi, što ih kazao u zagreb. prvostolnoj crkvi god. 1871 i 1874.

O duhovnom besjedničtvu pisahu:

Alexander Natalis : Institutio concionatoria tripartita.
Valerijan Zellner : Rhetorica sacra. Ratisbonae 1749.
Stjepan Kaprinai : Institutio eloquentiae sacrae II svezka. Cassoviae 1758 i 1763
Gisbert : Christliche Beredsamkeit aus dem französischen übersetzt. Augsburg 1788.
Rudolf Graser : Vollständige Lehrart zu predigen. Steyer 1766.
Braun : Anweisung zur geistlichen Beredsamkeit. München 1776.
Wurz : Anleitung zur geistlichen Beredsamkeit. Zweite Auflage. Wien 1775.
Compendium. Wien 1776.
Josip Schwägerle : Die ersten Grundzüge der geistlichen Redekunst. Augsburg 1808.
Mercy : Grundsätze der Beredsamkeit für junge Geistliche. Ulm 1806.
Fenelon : Gespräche über die geistliche Beredsamkeit. Münster 1809.
Krug : Beiträge zur Homiletik II svezka. Landshut 1822.
Dr. Jakob Brand : Handbuch zur geistlichen Beredsamkeit, herausgegeben von Gašpar Halm II svezka. Frankfurt am Main 1836-1839.
Nikola Schleiniger : Das kirchliche Predigtamt. Zweite Auflage. Freiburg im Breisgau 1864.
Abriss der Rhetorik. Freiburg im Breisgau 1865.
Die Bildung des jungen Predigers. Zweite Auflage. Freiburg im Breisgau 1865.
Grundzüge der Beredsamkeit 3. Auflage. Freiburg im Breisgau 1868.
Muster des Predigers. Freiburg im Breisgau 1868
Andrsio : Lezioni di eloquenza sacra. Settima edizioni Torino 1870
Compendio.
Napokon je članke o duhovnom bjesjedničtvu pisao u Kat. List. Dr. J. Rieger.

A. Homiletika.

—1

§. Pojam i razdjeba homiletike.

Homiletika (od grčke rieči ὁμιλεῖν) je onaj dio pastirske didaktike koji predaje pravila, kako se imadu odrasli javno u vjerozakonskih istinah obučavati. Ta pravila mogu se protezati u obće na sve govore il na njekoje samo. Pravila prve vrsti predaje obća homiletika, druge posebna.

Glava prva.

Obća homiletika.

§. Pregled.

Pravila obće homiletike protežu se stranom na gradivo (materia), a stranom na lik (forma) homiletičke (struke) obuke.

Odsjek prvi

Gradivo homiletičke obuke.

—4

§. Kakvo mora biti gradivo u obće?

Kakvoća gradiva zavisi od svrhe homiletičkog obučavanja. Svrha mu je pako, kao i duhovnomu pastirstvu u obće: promicati slavu božju i spas vjernika. Propovjednik dakle smije samo ono predavati, što svrhu ovu promiče, promicat će ju pako, kad bude gradivo:

1. Istinito. Isus je učitelj istine[1], pače i sam se istinom naziva[2], hoće dakle, da i njegovi učenici budu istiniti, i da istinu samo uče. Propovjednik propovieda božju rieč, a ova se osniva jedino na istini[3]. On mora širiti vjeru i krieposť, a ove su najveće neprijateljice laži[4]. I kad bi ih tko htio lažju promicati, više bi škodio, nego koristio, te bi mogao i sâm temelj vjere podkopati. Stoga neka se propovjednik u nabožnom podučavanju, čuva svake laži, krivih čudesa, izmišljotina, pretjeranosti itd. Istina bo laži ne trpi, niti je treba za potvrdu.

1) Mat. 22,16. 2) Iv. 14.6. 3) Qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere Jerem. 23,28. 4) Sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas. Iv. 17,17.

I apostoli su samo istinu propoviedali: „Što vidjesmo i čusmo, to vam naviestamo."[1] Sv. Pavao nalaže to isto svomu učeniku Timoteju: „Poganih i babskih gatalica kloni se."[2] Nastoj da se pokažeš pošten pred Bogom... koj pravo upravlja rieč istine[3]. Pače opetovanim prokletstvom, grozi se onim, koji bi drugo učili: „Ali ako i mi ili angjeo s neba javi vam evangjelje drugo, nego što Vam mi javismo, da je proklet. Kao što prije rekosmo, tako i opet sada velim: ako vam tko naviesti evangjelje drugčije, nego što primiste, da je proklet.[4]

Mnienja sv. otaca i drugih katoličkih bogoslova, samo će ona predavati propovjednik, koja crkva za vjerojatna priznaje i dopušta, a i onda će kazati, da su to samo mnienja, te će ih razlozi podkriepiti. U pripoviedanju utvara (visiones) neka bude veoma oprezan.

2. Nabožnost t. j. takovo, koje na vjerozakon spada. Da propovjednik mora samo takove istine predavati, sliedi već iz same svrhe duhovnoga pastirstva u obće, a homiletičke obuke na pose. To isto činili su Isus i apostoli, koji su samo vjerozakonske istine propoviedali. Što u ovaj krug nespada, mora se izključiti. Nabožnomu pako protivi se sve, što je svjetsko (profanum) kao politika, liečenje, gospodarstvo, zanat itd. Ovo bi samo osujetilo nabožno obučavanje, te stoga propovjednika pred pukom omrazilo. Stoga i zabranjuje sv. Pavao Timoteju propoviedati sve, što je svjetsko i izprazno: Svjetskih pako i izpraznih razgovora, kloni se, jer mnogo pomažu u bezbožnosti.[5] a sabor tridentski[6] zapovieda samo „sacra eloquia" propoviedati.

Nego ipak može se kadkada i svjetski predmet taknuti, u koliko zasieca u nabožnost n. p. fizično odgojivanje djetce, ciepljenje boginja, pošastna bolest itd.

3. Spasonosno. Spasonosno je obučavanje ono, koje zbilja slušateljem koristi. Samo takovom obukom polučit će propovjednik svrhu duhovnoga pastirstva. Ni Isus, ni apostoli nisu narodom drugo naviestali, nego što im je bilo koristno i potrebito za duhovno spasenje. Sv. Pavao zapovieda to isto činiti Titu: „Istinita je rieč, i u ovom hoću, da utvrdjuješ, da se oni, koji vjeruju Bogu, staraju za dobro djelo; ovo je koristno i dobro ljudem.

1) Iv. 1, 3. 2) I Tim. 4, 7. 3) II Tim. 2, 15. 4) Galat. 1, 8-9.
5) II Timot. 2, 16 6) Sess. 24 caput. 7 de ref.

Ljudih pako zapitkivanja, i rodoslovja i svadja i prepiranja o zakonu kloni se, jer je to nekoristno i prazno.[1] A i sabor tridentski[2] nalaže svim duhovnim pastirom, da im valja povjereni puk prema dohvatu spasonosnimi riečmi pasti, poučavajuć ga u spasiteljnih istinah; a sep. 24. cap. 7. de ref. dodaje: „Kanio se nekoristnih zapitkivanja". Sovoga gledišta mora iz homiletičke obuke izostati sve ono, što neima uplива na kriepost np. u koliko je sv. pismo nadahnuto, kako se iztočni grieh razplodjuje, proumljive (speculative) preporke bogoslova itd.

4. Uporabljivo (practicabile) t.j. koje se može lako izvesti. Propovjednik nekа svojim slušateljem za uzor života nepredstavlja strogu pustinjačku ili samostansku stegu, jer se za nju ni sami nećute zvani. Isto tako nekа im o nepoznatih griesih negovori, već ob onih, kojim su podani, i o kriepostih koje moraju vršiti, da lahko sami uvide, da se to njih tiče. Zahtieva to sabor tridentski[3] nalažuć duhovnim pastirom, da pasu povjereno si stado spasonosnimi riečmi, iztičuć mu pogrieške, kojih se imade čuvati i kriepostі koje ima vršiti.

5. Prilagodjeno:

a) Dohvatu slušatelja i manje izobraženih. Da je ovo prilagodjivanje potrebito, sliedi odatle, što slušatelji drugčije il posve nebi razumjeli obuke ili bi ju krivo shvatili. U prvom slučaju bila bi bez koristi; u drugom mogla bi škoditi. Stoga i sabor tridentski[4] zapovieda propoviedati „prema dohvatu puka". I Isus i apostoli tako su se prilagodjivali svojim slušateljem. Drugčije je Isus govorio slušateljem farizejem, a drugčije Saducejem, drugčije učenikom a drugčije prostomu puku.
Apostoli drugčije su propoviedali Židovom, a drugčije poganom, drugčije učenim a drugčije neukim. Sv. Pavao piše Korinćanom: „I ja braćo nemogoh s vami govoriti kao s duhovnimi nego kao s tjelesnimi: kao malu djecu u Kristu mliekom vas napojih, ne jelom, jer još nemogoste, a ni sad još nemožete, jer ste još tjelesni".[5] Neka pazi dakle propovjednik, kakov mu je slušateljstvo, te će se prilagoditi preteržnijemu broju. Zato neka motri, kojih je više ljudi ili žena, djece ili roditelja, mladeži, odraslih ili staraca, oženjenih ili neoženjenih il obudovljenih, služinčadi ili gospodarā, gradjanā, težakā il vojnikā, bogatih il siromakā. Nego ipak i tada će svoju propovjed tako udesiti, da i manja stranka

---

1) Tit. 3, 8–9 2) Sep. 5 cap. 2 de ref. 3) Sep. 5 cap. 2 de ref. 4) ondje
5) I Kor. 3, 1–2.

pače svaki pojedini kakvu korist dobije. Imali pomiešano slušateljstvo od učenih i neukih, kako se to zbilja na mnogih mjestih, navlastito u gradovih, nalazi, to će se uviek gledati prilagoditi više neuku nego učenu. I to s dvostrukoga razloga: α) jerbo će onda i učeni korist crpiti; β) jerbo u protivnom slučaju obuka neukim ne bi ništa koristila, pače bi im škoditi mogla.

b) Vremenu. Propovjednik mora svoju propoviéd prilagoditi godišnjoj dobi: proljeću, ljetu, jeseni, zimi; svečanostim itd. Mora paziti, kad su mu slušatelji više ili manje poslovi obterećeni (žetvom, kositbom itd., kad su u obilnosti, oskudici, nesreći (velika pošast, požar, povodnja) kad dodje biskup na visitu, kad bi se mogli prošterji okoristiti i t. d. Neka se gleda i na duh vremena. Svakim bo viekom vlada osobita koja zloća. U naše vrieme opaža se veliko nehajstvo za vjeru, mrzloća materijalisam.

c) Mjestu. Drugčije se govori u gradu, a drugčije na selu, drugčije u svojoj crkvi svomu puku, a drugčije pomješanu u tudjoj; drugčije na prošteriju, a drugčije na kalvariji ili na groblju.

d) Propovjedniku. Nemogu svi jednako propoviedati. Tu mnogo odlučuju godine (star, mlad svećenik), položaj (župnik, duhovni pomoćnik, tudj svećenik), ugled, temperamenat, izkustvo tjelesne i duševne sposobnosti, ćudoređnost. Nepristoji se baš za mladoga svećenika besjediti np. o razkošnoj nošnji drugoga spola, o bračnom odnošaju, a jako bi škakljivo bilo upuštati se u grieke proti čistoći. Župnik, koji je prvi odgovoran za svoje stado, moći će u mnogih slučajevih drugčije govoriti, nego bi smio duhovni pomoćnik; a tako i domaći svećenik drugčije nego tudjin.

4. § Kakvo mora biti gradivo napose?

Gradivo homiletičke obuke po svom sadržaju jest:

1 Dogmatičko. Dogmatika uči, što imamo vjerovati. Istine su vjere temelj kršćanstvu i ćudorednomu životu. „Bez vjere nije moguće omiliti Bogu" – spasiti se – "Jer onaj, koji hoće, da dodje k Bogu, treba da vjeruje".[1] "Tko ne uzvjeruje, osudit će se".[2] Vjera pako zavisi od propoviedanja: „Vjera biva propoviedanjem, propoviedanje riečju božjom"[3]. Čovjek bez vjere ne bi znao za svoj početak, svrhu, tko ga je odkupio, da je duša neumrla, da se bez milosti božje ne može spasiti; bez vjere ne ima prave krieposti, ne ima ćudorednosti. Mora dakle propovjednik istine vjere navlaš propoviedati. I Isus i apostoli najprije su i navlastito ove istine propoviedali. Ipriem je propovjednik dužan sve istine vjere propoviedati; to će ipak najprije one, koje mora svatko znati i vjerovati, pa onda postupice, koje su vjernikom potrebštije, te više zasiecaju u ćudorednost, (o sakramentih, o četiri posljedne stvari čovjeka. itd.

2. Moralno. Moral u našem smislu sadržaje pravila, po kojih je čovjeku život svoj udesiti, da se može spasiti. Vjera ništa nehasni ako se djeli nepotvrdi. Isus veli: „Neće svaki, koj mi veli: Gospodine, Gospodine, unići u kraljestvo nebesko, nego koj čini volju Otca moga, koj je na nebesih, taj će unići u kraljestvo nebesko".[4] A sv. Jakob apostol piše: „Kakva je korist braćo moja, ako tko reče, da ima vjeru, a djela neima? Zar će ga moći vjera spasiti?"[5] i opet: "Kao što je tielo bez duha mrtvo, tako je i vjera bez dobrih djela mrtva".[6] Predavao je Isus i ćudoredne istine, kako nam to svjedoče evangjelisti,[7] a i apostoli, kako se iz njihovih poslanicah vidi. Da ih je dužan predavati i duhovni pastir, sliedi iz svrhe duhovnoga pastirstva. Nitko se nemože spasiti, bez kriepostno-ćudorednoga života. Da pako bude tko kriepostan, mora znati svoje dužnosti, i ujedno način, kako će ih, što laglje vršiti, a to će mu kazati duhovni pastir, koj ih u moralnom bogoslovju uči. Pače svakoga treba jošte uviek bodriti, da ovih dužnostih, sam sebi ostavljen, nezapusti, a po tom i ne zaboravi. Najprije ima propovjednik vjernikom predavati one ćudoredne istine, koje su im korisnije, a češće proti kojim više griešе. U propoviedanju ovih istina udariti će sriednjim putem, koj teče med strogošću i popustljivošću, jer je ovo oboje za ćudorednost veoma pogubno. Strogost proste sabjete kao dužnost nalaže, male grieke za velike drži, i tako put u nebo još užim čini. Pače ga mnogim i zatvara, jer misle,

1) Hebr. 11, 6 2) Marc. 16, 16. 3) Rim. 10, 17. 4) Mat. 7, 21. 5) Jak. 2, 14
6) Jak. 2, 26 7) Mat. 5, 6. 7.

da je zbilja nemoguće spasiti se, pa se tako puste u bezbrižnost, ili krivom savješću padaju u velike grieke. Popustljivost pako umanjuje dužnosti, izpričaje grieke, sve pripisuje slabosti ljudskoj, nemari za pokoru, i tako još širji otvara put u pakao.

3. Liturgičko. Pod liturgijom razumievaju se sv. obredi katoličke crkve. Tove mora kadkada propovjednik tumačiti; jer su mnogi ili sama dogma, ili ju razjašnjuju. Svi pako puno doprinose k pobožnu življenju. Ali dosta je da ih tumači zgodom ili mimogred. Osobito će tumačiti one, na koje su vjernici obvezani, ili im često prisustvuju, ili ih primaju; n. p. obrede sv. mise, sakramenata, blagoslovina, velikoga tjedna itd.

4. Historičko (povjestničko). Historija ovdje znači povjest biblijsku ili crkvenu. Pod historičkim dakle gradivom razumievamo sve one dogodjaje, koji se tiču vjerozakona ili crkve, a čitamo ih u sv. pismu ili crkvenoj povjesti.
Biblijska poviest temelj je vjerozakona. U njoj se nalaze mnogi članci vjere, pravila i primjeri ćudorednosti, život i muka Isusova.
Crkvena poviest svjedoči nam, kako se je vjerozakon Isusov razširio, od svoga početka do danas nepokvaren uzdržao, kako su se razvili obredi itd; stavlja nam pred oči mnoge liepe primjere, mučenikā, djevicā, izpovjednikā itd. To nas pako sve u vjeri krieпi i na pobožan život nuka. Iz obijuh dakle poviesti uzimati će propovjednik gradivo, kad bude to prilika i okolnosti zahtievale.
Sve dogodjaje biblijske poviesti, a još manje crkvene, navlas predavati niti je nužno, niti koristno, pače skoro nemoguće. Poviest života i muke Isusove na prvom je mjestu.

5. Juridičko. Juridičko gradivo zove se ono, koje se tiče koje crkvene zapoviedi. Da crkva ima vlast zapoviedi davati, uči dogmatika. Da su ih davali apostoli i njihovi nasljednici, svjedoči nam poviest. (Uzdržavanje od mesa, post, godišnje izpoviedi, uzkrsnu pričest, slušanje sv. mise u nedelju i blagdane itd. Ove zapoviedi dužni su vjernici izpunjavati. Zapovieda to sam Isus: „Tko vas sluša, mene sluša, a tko vas prezire, mene prezire"[1]; i opet: Ako crkve neposluša

1) Luk. 10,16

da ti bude kano neznabožac i carinik".[1] Propovjednik će, kad mu se prilika desi, i ob ovih zapoviedih govoriti, češće i navlaštito ob onih, na koje su vjernici više obvezani, a manje ih ovršuju.

Opazka. Žalostan je, nu ne riedak pojav, da se na njekih mjestih mužkarci, osobito višjega razreda, skoro posve otudjuju slušanju rieči božje. Nisu li tomu najviše krivi govornici, koji godinu na godinu, ne da bi u pravom smislu propoviedali, već, kao što većina protestantskih propovjednika ili akademičkih učitelja naravskoga ćudoredja, svakdanjim, praznim i dosadnim načinom moralizuju. Stoga često opažamo, da odmah, čim koji bolji bogoslov ili komunista članke vjere shodno razpravlja, i u obće svoje predmete, pa i moralne, dogmatički razjašnjuje i dokazuje, ladnoću zamieni vjerska revnost i pozornost, a crkve se napune ljudi svih stališa, pače i onimi, kojim prije svaki kršćanski život tudj bijaše. Ovim nesretnim zanemarivanjem članaka vjere, ostaju kršćanom najuzvišenije istine naše sv. vjere zastrte. Bez vjere i ljubavi za Isusa i njegovu crkvu, bez svakoga višjega žara nužno tomu malo po malo u bezsvjestan i bezćutan indiferentisam, gubeć s višjim osvjedočenjem i značaj kršćanskoga života. Sgodno našoj stvari veli jedan novi učenjak: „Njekoć propoviedahu članke vjere, te tim sijahu ćudoredje medju ljudstvo; sada propoviedaju ćudoredje, pa ipak ne niče u svietu ćudoredje."

Tim ne rekoh, da ne smije nikada propovjednik taknuti političnih predmeta. U koliko utiču u vjeru i ćudoredje, bez dvojbe se dopušćaju. Duhovnomu pastiru je dužnost, vjeru i crkvu braniti, obzirno se i mudro brinuti za spas dušā, dužnosti i krieposti preporučati, zloću i mane kuditi, štiteć vjernike od njih. Prema tomu će propoviedati dužnu pokornost oblastim, od Boga postavljenim, podkriepiv rieč svoju primjeri kršćanā svih vremena. Ali i prema okolnostim će osudjivati odurnu drzkost i bezbožnost onih, koji se neobuzdanom strašću slobodnjaštva sve usudjuju poduzeti, samo da prava vladarā uzdrmaju i sruše, samo da narode pod krinkom slobode pod jaram sramotnoga robstva skuče. Političke krivnje daleko su veće i više ozledjuju družtvo nego skromne, pa da ih duhovni pastir ne zabacuje? da družtva na njih neupozoruje? da neodkriva varke novotarā i neprijateljā svakoga redā? Da ne pobija njekovih

bludnja i napadaja? Kad se pogubna načela ob odnošajih crkve prama državi šire, kad se posvemašno razdruženje crkve od države preporuča, te uči, da ima kršćanin crkvu u vjerskih samo stvarih slušati, u svjetskih pako bud mislju, bud riečju, bud djelom, da je od Boga i duhovne vlasti sasvim neodvisan i slobodan, zar to da duhovni pastir mirno motri? Bludnja, koje sve veća zla uzroče, ustanke podpomažu, da duhovni pastir neodkriva? Rak-rana, koje sve većma puk razjedaju, da ne liečí?
Kad se zahtievanja države prema crkvi sukube s dužnostmi, koje im nalaže Bog i savjest, tko će zabraniti duhovnomu pastiru, da vjernika nesjeti njihovih dužnostih?
Svećenik na propoviedaonici u obće neka nepolitizuje, jer političko strančarenje slabi crkveni duh, priečí crkveno govorničtvo. Propoviedaonica nije politička govornica, kao što ni rieč evangjeoska nije novinski članak. Tako pišu: Gassner I 127, i Benger I 322

— 5. § Izbor gradiva

Izbor gradiva neodvisi od volje propoviednikove, on se u tom ima obazirati i na predmet (objectum) i na slušaoce (subjectum), te samo ono predavati, što ovi imadu vjerovati i činiti, da se spase. Prem amo spadaju sve Bogom objavljene istine[1], to je ipak propoviednik u izboru gradiva vezan stranom na perikopu (epistolu ili evangjelje) onoga dana, ščesa se i čita svaki dan svoja perikopa, i sv. oci su se toga držali;[2] stranom pako na blagdan[3] ili otajstvo, koje se onaj dan spominje. Time nekažemo, da propoviednik nesmije kadkada i o drugom predmetu propoviedati, pače, ako se u propoviedanju drži sistematičkoga reda, ili kad to izvanredna sgoda zahtieva, dužan je ob onom predmetu govoriti, koji je na redu, odnosno, koga sama sgoda zahtieva, tako će bo moći mnogo uspješnije govoriti; nu i tada ako može, neka predmet izvadi iz perikope onoga dana, navlastito iz evangjelja, ili svoim spoj, ako se spojiti dade.

1) Docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis. Mat. 28, 20. 2) Sravni: Kerschbaumer: Lehrbuch der kath. Pastoral. Wien 1883 str. 45, 46. Ricker: Leitfaden der Pastoral-Theologie Wien 1874 str. 55, 56. Schüch: Handbuch der Pastoral-Theologie, Linz 1875 str. 87, 88
3) Meminit sanctitas vestra, evangelium secundum Joannem ex ordine lectionum nos solere tractare. Sed quia nunc interposita est solemnitas sanctorum dierum, quibus certas ex evangelio lectiones oportet recitari, quae ita sunt annuae, ut aliae esse non possint, ordo ille quem susceperamus ex necessitate paululum intermissus est, non omissus. S. Aug. Exp. in Joan. in praef.

§ Poredjivanje i spajanje gradiva.

I. Da bude obuka koristna, treba gradivo poredati.
Poredjivanje zavisi stranom od samoga gradiva, a stranom od kakvoće slušatelja.

1. Što se gradiva tiče, prije se moraju propoviedati istine vjere, pa onda ćudoredja; prije valja govoriti ob istočnom griehu, pa onda ob obkupljenju; prije o krieposti, pa onda o protivnom griehu; prije ob izpitivanju savjesti, pa onda o pokajanju, odluci, izpoviedi, zadovoljstvu.

2. Što se tiče kakvoće slušatelja, prije treba predavati ono, što im je potrebito, pa onda, što je koristno; prije, što znadu, pa onda što ne znadu; prije što im je laglje, pa onda što je težje, prije posebno, pa onda obćenito.

Opazka. Neka pazi propovjednik da ne bi s jednimi istinami slušateljem odviše dosadio, a druge skroz zanemario.

II. Gradivo treba takodjer jedno s drugim spajati.

1. Kadgod se govori ob istinah vjere, treba ih uvjek spojiti s istinami ćudorednimi i uporabiti na život. Bez ove uporabe bila bi propovied bez koristi, jalova. Tako isto kad je govor o kakvoj ćudorednoj istini, treba ujedno kazati, na kom se članku vjere ona osniva.

2. Dogmatičko i moralno gradivo mora se spojiti sa historičkim; vjera bo se i ćudorednost temelje na historičkih dogodjajih. Kad se dakle govori o kakvu članku vjere ili ćudoredne istine, neka se razjasni i dokaže historičkim dogodjajem. N.p. otajstvo presvetoga Trojstva, najbolje se može razjasniti i dokazati krštenjem Isusovim na Jordanu.

3. Istine naravskoga zakona, moraju se sravniti s istinami vrhunaravskimi (objavljenimi), one bo ove razjasnjuju i na život uporavljaju, a ove onim pribavljaju kriepost.

4. Naredbe božje treba združiti s naredbami ljudskimi; jer one potvrdjuju ove, a ove opet one tumače i ustanovljuju.

Kao n. p. crkveni zakon godišnje izpoviedi i uzkrsne pričesti označuje božji zakon, koj naredjuje, da se treba više puta u životu ispoviedti i pričestiti.

§ Vrela gradiva.

1. Prvo i glavno vrelo gradiva je sv. pismo. U njem se nalaze sve u § naznačene vrsti gradiva, osim toga liepe priliike /parabolae/ primjeri, dokazi, pobijanja /confutationes/ itd. Sravni takodjer §. Propoviednik će dakle osobito iz sv. pisma uzimati predmet homiletičke obuke; sv. pismo kano sigurnoga vodju osobito sliediti i na njem svoje propoviedi navlastito temeljiti.

2. Drugo vrelo je ustmeno predavanje.
Amo spadaju:
a) Djela sv. otaca. Sveti oci odlikovaše se svetošću, znanjem i apostolskom gorljivošću za slavu božju i spasenje ljudi. U njihovih djelih, osobito koja spadaju na homiletičku obuku, naći će propoviednik neizcrpivo gradivo, ona su vjerodostojni tumač sv. pisma, dokazuju što je crkva svagda i svagdje vjerovala. U njih se nalaze liepe spomene, pobudjivanja, primjeri, dokazi, pobijanja itd. A odlikuju se jasnosti, krepčine, dostojanstva i uzvišenosti.
b) Odluke sabora, djela starih i novih crkvenih pisaca, odlikujućih se pobožnošću i znanjem. I u ovih naći će propoviednik puno gradiva za istine vjere i ćudoredja, krasnih primjera, jakih dokaza i pobijanja.
c) Rimski katekizam, koj je naredbom sabora tridentskoga sastavljen, a odobrio ga i jako preporučio sv. otac Pio V 1566. Kao takodjer i diecezanski katekizmi, koji su propoviednika tim hasnovitiji, čim su vjernikom poznatiji.
Opazka. Od velike su koristi propoviednika riečnici i sbirke propoviedi, kao: Vinc. Houdry, bibliotheca concinatorum, Job. Lohner, bibliotheca manualis concinatoria; Hungari, Cassranea itd.
3. Treće vrelo je razum. Razum je dar božji i najljepši urez čovjeka, po kom dolazimo do spoznanja istine. Isus i apostoli često su se pozivali na razum![1]
[1] Mat. 12, 11. 12. Luc. 11, 11-13. Act. ap. 17, 22-24.

Razumom vjerozakonske istine dokazujemo, razjašnjujemo, prilagodjujemo. Nu budući su ove istine objavljene, a i homiletička obuka vodi k vrhunaravskom cilju, razum pako pada u krug naravi; to će gradivo, iz naravi crpljeno, onomu iz sv. pisma i ustmenoga predavanja služiti samo za polugu.

Odsjek drugi

Lik /forma/ homiletičke obuke.

§ Pregled.

Dvostruk je lik homiletičke obuke: nutrnji i vanjski. Nutrnji zavisi o posebnoj svrsi, koju propovjednik kani postići, o načinu /methodus/ homiletičkoga obučavanja, ob izboru i razporedbi /dispositio/ predmeta; a vanjski o slogu /stylus/ homiletičkom, propovjednikovoj pripravi i besjedovanju /elocutio, declamatio.

Članak prvi.

Nutrnji lik homiletičke obuke.

§ Pregled.

Nutrnji lik homiletičke obuke zavisi 1) o posebnoj svrsi, koju propovjednik kani postići 2) o načinu homiletičkoga obučavanja 3) ob izboru i razporedbi predmeta.

A. Svrha, koju propovjednik kani postići.

Propovjednik u obučavanju može ovo troje imati pred očima: prosvetljivanje uma, gibanje volje, ili pobudjivanje čuvstva, ili kao što
6 sv. Augustin veli: da slušaoci istinu spoznadu, ljube i vrše¹)

I Prosvjetljivanje uma.

Pojam i sredstva prosvjetljivanja uma.

U homiletičkoj obuci, prosvjetljivanje uma zauzima prvo

1) Ut veritas pateat, placeat, moveat. S. Aug. de doctrina Christ. lib. 4. c. 12.

mjesto, ovo je temelj gibanju volje i pobudjivanju čuvstva. Jest pako prosvjetljivanje uma jasna nu i podpuna pouka o vjero-zakonskih istinah, da se o njih čvrsto osvjedoči. Najprvje mora sam propovjednik dobro znati i razumjeti istinu, koju hoće drugim predavati, mora ju dotičnim redom jasno i živahno predstaviti, dohvat i način mišljenja slušatelja dobro poznati, paziti na njihov stališ, potrebe i odnošaj života, pak jim se u svem prilagoditi, da ga dobro razumiju i ob istini se skroz osvjedoče.
Sredstva pako tomu jesu: razjasnivanje (illustratio), predstave (repraesentatio), dokazi (argumentum), oprovrgavanje (confutatio).

a. Razjasnivanje.

Pojam vrsti i sredstva razjasnjivanja.

1. Razjasniti znači: znakove jedne stvari razložiti, da tako postane jasnija i razumljivija. Da je takvo razjasnjivanje potrebito, sliedi već iz same svrhe homiletičke obuke; svaki bo hoće, da razumije ono, što mu je znati, što mu je za istinu držati.

2. Razjasnjivanje ili je dogmatičko ili historičko.
Dogmatičko je razjašnjivanje onda, kad se kakav nauk razglaba. N. p. Što je grieh? Grieh je svojevoljni prestupak božje zapoviedi. Ovako se mogu razjašnjivati ili same rieči ili stvari. Rieč se razjašnjuje, kad kažem np. sveznajuć je onaj, koj sve zna; stvar, kad razložim n.p. kako, gdje, kada, kako dugo je Isus u presv. oltarskom sakramentu.
Historičko pako razjašnjivanje je onda, kad se opisuje osoba ili dogodjaj, da si ga uzmognu slušatelji živo predstaviti. N. p. Kako je onaj židov, putujuć iz Jerusolima u Jeriko, pao razbojnikom u šake, ovi ga porobili, iztukli i polumrtva preko puta bacili itd. Prolazeć židovski levita i svećenik, nisu se htjeli niti samo obazreti nanj, a samaritanac, tudjin, smilova mu se, ulja mu rane ulje, dade mu vina, zavije mu rane, postavi ga na svoga konja, odvede u gostionu itd. 1)

3. Sredstva razjašnjivanja jesu:

a) Oznaka (definitio). Označiti reći će: znakove jednoga pojma tako navesti, da se može razlikovati od svakoga drugoga pojma. N. p.

1) L. 10, 30-37.

što je duša? Duša je neumrli duh, stvoren na priliku božju, bez koga ne bi mogli nit misliti ni živiti. Ili što je grieh? Što je Bog?

b) Tumačenje. Tumačiti znači opisati jedan ili više znakova jednoga pojma. N. pr. izvanjsko znamenje sakramenta krsta tumači se ovako: polieva se vodom glava, to se vidi, čuti itd.

c) Razlika. /: distinctio :/. Kad se najme razlučuju znakovi sličnih pojmova. N. p. Kad kažem, što je ogovaranje? a što potvora?

d) Opisivanje /: descriptio :/. Kad se smisao koje stvari drugimi rieči mi kaže. N. p. obucite Isusa t. j. nasljedujte njegove krieposti.

e) Suznačne rieči /: synonima :/. Kad se riečmi istoga značenja štogod razjašnjuje. N. pr. spasitelj tj. odkupitelj ili.

f) Opreka (anthitesis, oppositum). Kad se jedna stvar s drugom uporedi, da se bolje predoči. Ovakovom oprekom razjašnjuju se mnogi pojmovi ako i indirektno polag onoga: „Opposita juxta se posita magis elucescunt" i jako djeluju na čovjeka, osobito na ćudorednost. Oprekâ nalazimo puno u sv. pismu: o bogatom gavanu i siromašnom Lazaru; o farizeju i očitniku itd. – Opreka rabi se navlastito, kad se hoće pokazati vriednost ili nevriednost, korist ili šteta kakove stvari. N. pr. Od kolike je ciene zdravlje, pozna se u bolesti; kako je hasnovita umjerenost, vidi se iz posljedica neumjerenosti. Tako isto kad se hoće pokazati težkoća grieha. N. pr. Cicero, poganin, kaže, da je bolje tisuću putij umrieti, nego u najmanjem Boga uvriediti; a mi kršćani, nečuvamo se ni najvećih grieha. Napokon i u pomješanih pojmovih, kad se n. pr. štedljivost uzme za skupost, pak se protivno kaže, što nije štedljivost, a što nije skupost. U opreci mora biti stvar protivna pojmu tija od one, koja se hoće razjasniti, a znakovi jedne imadu znakovom druge skroz odgovarati. Opreke imadu biti kratke, i većinom se samo natucaju, osim, ako su nepoznati.

§. Što treba razjasniti?

Ne treba ništa razjašnjivati, što je već i onako dosta jasno, to bi značilo dragocjeno vrieme gubiti, usuprot mora se razjasniti sve, što nije dosta jasno ni razumljivo. U dvojbi da li su slušatelji razumjeli ili ne, treba razjasniti, da ne bi štogod krivo shvatili ili ne razumjeli.

Nesmije se razjašnjivati što bi moglo krieposti škoditi, i kad to dostojanstvo nabožne obuke ne dopušta. Tako se n. p. griesi proti šestoj zapoviedi božjoj ne smiju razjašnjivati, a još manje na tanko tumačiti.

§. Kakvo mora biti razjasnivanje?

Razjasnivanje mora biti:

1. Istinito tj. mora u sebi sadržavati sve znakove stvari. Tako n. p. krivo bi bilo, kad bi tko rekao: proštenje je odpuštenje grieha, jer se proštenjem neod-puštaju griesi.

2. Podpuno tj. mora izraziti sve one znakove, koji su potrebiti da se može stvar pravo i točno pojmiti. Tako bi bilo nesavršeno i nepodpuno, kad bi se reklo: proštenje je odpuštenje kazne, jer se oproštenjem neodpušta svaka kazna.

3. Jasno. Jasno je razjasnivanje, kad različite znakove točno naznačuje. Tako n. p. u oznaci sakramenta pokore mora se jasno naznačiti, da se ovim sakramentom odpuštaju samo griesi poslje krsta počinjeni. Napokon

4. Logički poredano, kako to sama stvar i dohvat slušateljâ zahtieva. Tako n. p. tko hoće govoriti o sredstvih, koja nam je Bog dao, da zadnju na šu svrhu postignemo, najprije treba da govori o naravnih sredstvih, pa onda o vrhunaravnih.

5. Da li ima biti razjasnivanje dugo ili kratko to stoji stranom do svr-he homiletičkoga obučavanja, stranom do kakvoće slušateljâ. Kad hoće pro-povjednik da pouči, biti će dulje, a kad (k) hoće ganuti, kraće. Jesu li mu slu-šatelji učeni, razjasnivanje biti će kratko; jesu li neuki, dulje.

C. Predstave.

§. Pojam i sredstva predstave.

1. Predstava je razvitak pojma, da se on bolje predoči. Predstave su u homiletičkoj obuci od velike koristi, osobito za prosti puk, koj pojmove ovim načinom najbolje shvaća a mnogih drugčije ne bi ni dokučit mogao.

2. Predstavljaju se pojmovi: a) Razvrstbom (specificatio), kad se cjelina razstavlja u česti, rod u vrsti. N. p. Tko bijahu Apostoli? Apostoli bijahu ljudi, koje je Isus pozvao, izmed učenikâ odabrao, Duhom sv. nadahnuo i u sviet poslao, da propoviedaju evangjelje; koje su posliedice pijanstva? itd.
b) Prispodabljanjem, kad se nepoznata stvar prispodobi sa sličnom po-znatom. N. pr. crkva jerusolimska i naše crkve. Emaus i naše koje selo.
c) Opisivanjem, kad se kakva stvar ili dogodjaj sa svakoga gledišta raz-matra i tumači. N. p. Krst Isusov u Jordanu, njegov razgovor s dvama učenicima, iducima u Emaus; ponašanje farizejevo i ožitnikovo u hramu.
d) Slikami, kad se nepoznata stvar sličnimi znakovi, koje vidimo, ču-jemo ili ćutimo, predoči. Ovako se može i najabstraktniji pojam jasno predstaviti. Činili su to s velikom koristju Isus (na polju o pastiru i ovcah, u vinogradu o trsu i lozi, na moru o mreži itd), apostoli i sv. otci. Slike uresu-ju govor, zanimive su i rado ih slušaju. Neke slike moraju biti poznate, jer će drugčije ostati bez koristi; slične onoj stvari, koja se predstavlja; do-stojanstvene, kako to uzvišenost i ozbiljnost obuke zahtieva. U prvom slučaju poslužiti će se propovjednik slikom, da njom ogadi slušateljem kakva

ružnu stvar, kano n. pr. „Pas se povraća na svoju bljuvotinju, i: svinja okupav-ši se, u kaljužu" 1). Slikami se netreba odviše služiti, da se stvar mjesto razjaš-ni, još više nezamrsi. – Osobite vrsti slika jesu: α) parabola, t. j. pripo-viedka iz ljudskoga života, što se je moglo dogoditi, ako i nije, kojom se abstraktna kakva istina predočuje. Ovakovimi se je parabolami Isus često služio,2) pak treba, da se i propovjednik njimi služi. Parabole ima-du biti jednostavne, podobne istini, koja se predstavlja, te da nikoga ne uvriede.

β) Basna, kojom se navadja, da životinje, ili nećutljive stvari govore ili što rade. Premda basne nisu istinite, ipak su od velike koristi u homi-letičkoj obuci, osobito za prosti puk. I u sv. pismu čitamo basne: Sud. 9, 8-15. kako su si stabla kralja izabirala, I. Kor. 12, 15-26. gdje se uda čovječjega tiela medjusobom razgovaraju itd. Basnami će se propovjednik vrlo riedko i oprez-no služiti, a i tada treba da budu slušateljem poznate.

γ) anthropomorphismi i anthropopathismi, kad se po ljudsku govori o Bogu i njegovih svojstvih, bilo nutrnjih čuvstvih i nagnuću, bilo iz-vanjskih ćutilih i tjelesnih tobože udih. Sv. pismo je puno ovakovih an-thropomorphisma i anthropopathisma. Ono daje Bogu oči, uha, ruke, noge itd; veli da se jedi, da se je pokajao, da mrzi itd. Ljudi o Bogu i njegovih savršenstvih često po ljudsku misle i govore, stoga će se i propovjednik nji-mi poslužiti, al riedko i oprezno, da nebi morda slušatelji o Bogu krivih poj-mova dobili, kao što je jad, mržnja, osveta itd.

δ) alegorija je produžena metaphora, koja na široko koju stvar razla-že. Tako prispodablja Isus silu koju svatko mora upotriebiti, da se spa-si, uzkimi vrati i putem strmim 3) itd.

ε) Znamen (typus) je navada ili dogodjaj staroga zavjeta, koj se odno-si na buduće stvari, navlastito pako na Mesiju i njegovo kraljevstvo, kao što je Abrahamova žrtva, mjedena zmija i. t. d. Propovjednik se mo-že vrlo koristno služiti znameni, kao njih se poziva Isus (tuma-čeć mannu o presvetom otajstvu 4) i upravljajuć Jonu na se 5)) i aposto-li 6), a rabi ih i crkva u svojih molitvah. N. pr. Jaganjče božji, koj od-uzimlješ grieche svieta! smiluj se nam. Služe navlastito, da si mo-žemo predstaviti abstraktne i nadčuvstvene istine, nego znameni moraju biti jasni i poznati.

ζ) Primjeri, kad se kakov dogodjaj pripovieda, da se istina lag-lje predstavi. N. pr. Koliki je grieh oholost, može se pokazati iz pada anangjelâ. Primjeri su u homiletičkom obučavanju od najveće koristi. Oni razjašnjuju i najteže istine, rado ih i napeto slušaju, i jače djeluju na čovjeka, nego i najjači dokazi. Primjeri moraju biti isti-niti, srodni stvari, o kojoj se govori, dolikujuci uzvišenosti nabožno-ga obučavanja. Najuspješnije se uzimlju iz biblijske, pa onda iz crkve-

1) II. Petr. 2, 22. 2) Mat. pog. 13 i 25, Luk. pog. 10 i 15 itd. 3) Mat. 7, 13. 14, Luk. 13, 24; 4) Iv. 6, 3; 5) Mat. 12, 40; 6) „Omnes in Moyse baptisati sunt in nube et in mari" I. Kor. 10, 2.

ne povjesti. mogu se uzeti takodjer i iz svjetske povjesti i iz svakdanjega izkustva, ali riedko i oprezno, da koga ne uvriede. Obširnije se pripoviedaju, kad su nepoznati, ili to razjasnjenje stvari zahtjeva; kratko ili samo natucaju, kad su poznati. N. pr. Kako je moralo boljeti Isusa, kad se je samo jedan od desetorica ozdravljenih gubavcah k njemu povratilo, da mu zahvali na primljena dobročinstva?! ili: tko izpoviedа svoje grieche kano obraćeni lupež na križu, tko ih oplakuje, kano sv. Petar, tko za njih zadovoljuje, kano Maria Mandaljena: taj je pravi pokornik. Ovako se većinom navode primjeri iz svjetske povjesti i svakdanjega života.

7 — **5 c. Dokazi**

§. Pojam i vrela dokazâ.

1. Dokazi su one izreke, kojimi je naš razum prisiljen štagod za istinu pripoznati. Tako dobiveno poznanje istine zove se osvjedočenje. Osvjedočenje je u vjerozakonskih istinah neobhodno potrebito. Kakogod ne će Bog, da naša vjera bude mrtva, isto tako neće, da bude sliepa. Svaki Kršćanin po mjeri svoga dohvata treba da pozna i razumije vjeru svoju, da može o njoj dati svakomu razlog[1], da se o njoj osviedoči. Pače za tim svatko i od naravi već teži; svatko bo hoće, da se osvjedoči ob onom, što mora za istinu držati. Neznanje istinâ vjere otvara vrata vjerozakonskomu indifferentismu. Nadalje bez osvjedočenja nitko se neće dati na krieposno življenje. Osvjedočenje je pako biva dokazi. Dokazi su daklе isto tako potrebiti, kano i samo osvjedočenje. Stoga neće propovjednik u homiletičkom obučavanju ništa toliko rabiti, koliko dokaze, da mu slušateljâ razsvietli.

2. Dokazi se crpe: a) Iz sv. pisma. Sv. pismo je rieč božja, stoga dokazi iz njega crpljeni, više vriede i jači su, nego svi skupa drugi ljudski dokazi. Ovi daklе imadu prednost pred svimi drugimi dokazi. I kakogod treba, da propovjednik uzima poglavitije predmete homiletičkoga obučavanja iz sv. pisma, isto tako treba, da iz njega vadi i dokaze, kojimi će ih dokazati. I Isus[2] i apostoli[3] su se služili dokazi staroga zavjeta, da osvjedoče svoje slušaoce ob istini. Sv. pismo je kod svih u najvećem ugledu. Ono sadržaje izreke božje, a njim se najviše vjeruje, njih svatko istinitimi drži, te ih netreba drugimi dokazi potvrdjivati. Izreke su ove jednostavne, s veće strane prema dohvatu ljudih tako, te ih svaki može razumjeti, a k tomu su mnogim još od mladosti poznate. Nego samo se one izreke iz sv. pisma smiju navadjati, koje dotični nauk skilja dokazuju, stoga treba točno pokazati slušateljem, u kakvo uzku savezu stoje s njime. U obće imadu se rabiti samo jasni dokazi težje izreke, kojih slušaoci nerazumiju, treba im razjasniti. Izreke se moraju navadjati čitave, a ne okrnute.

1) I Petr. 3, 15; 2) Mar. 12, 26. Luk. 10, 26; 3) I Petr. 1, 10.

Pogrieška je nikada ili vrlo riedko dokazivati iz sv. pisma, takov bo govor je više filozofički nego nabožan; nu pogrieška je takodjer prenatrpati dokaze iz sv. pisma, jerbo se stvar može zamrsiti. Najprije navadjati latinski texte nije je potrebno niti koristno. — b) Iz ustmene predaje. Dokazi iz ustmene predaje imadu isti ugled, kano i oni iz sv. pisma. Jedni i drugi temelje se na božjoj objavi. Učeća je crkva stup i temelj istini. Ona je u stvarih vjere i ćudoredja nepogrešiva, stoga su njezine odluke u ovom pogledu nepobitni dokazi. Dokazi dakle iz ustmene predaje sliede odmah za onimi iz sv. pisma; pače oni karakterizuju i istoga katoličkoga propovjednika. Široko je pako polje ustmenoj predaji, šire nego samomu sv. pismu. Uzimlju se dakle ovi dokazi, kano i gradivo homiletičkoga obučavanja, iz više vrelâ, kano što su djela sv. otaca i najstarijih crkvenih pisaca, zaključci obćenitih sabora, odluke sv. rimske Stolice, za svu crkvu propisane liturgijske knjige, crkvena praksa itd. Da se dotični nauk uzmogne ovimi dokazi s bilja dokazati, treba da se on u njih sadržaje. Dokazi imadu biti kratki i razumivi.

c) Iz razuma. Dokazi iz razuma temelje se na načelih theoretičkoga i praktičkoga uma; oni su posljedci poznatih istina. Njimi se potvrdjuje većinom ono, što je već iz sv. pisma i ustmene predaje dokazano. Često nadomješćuju nestašicu dokazâ iz sv. pisma i ustmene predaje. Dokazi iz razuma služili su se više putâ Isus (gledajte ptice nebeske itd. Mat. 6), apostoli (sv. Pavao iz uskrsnuća Isusa zaključuje na uskrsnuće svih ljudih I. Kor. 15.) i sv. otci. Treba dakle, da se njimi i propovjednik služi, navlastito danas, kad se skoro svi na razum pozivlju. Navode se pako, kad se kaže, da se svi narodi slažu u ovom ili onom nauku n.p. da Bog obstoji, da je duša čovječja neumrla itd., kad se propovjednik pozivlje na glas savjesti slušatelja svojih n.p. kada čovjeka peče savjest, kad kakvo zlo počini; ili na suglasje dotičnoga nauka s našim nutrnjim ćućenjem n.p. da smo dužni hvaliti za dobivena dobročinstva, ili kad pokaže, da već sama narav zahtjeva da bude onaj nauk istinit n.p. budući život. Zato ipak nesmije propovjednik ovih dokazâ predpostavljati dokazom iz sv. pisma i ustmene predaje, a još manje jedino njih rabiti. Jer bi to bilo proti značaju Kršćanstva, pogazila bi se vjera a vrata bi se širom otvorila racionalizmu. Propovjed nije filozofička razprava.

d) Iz poviesti. Ovi su dokazi više svjedočanstva, nego dokazi u strogom smislu. N. p. da je Bog pravedan vidi se iz sudbina tolikih naroda, poimence židovskoga. Amo spadaju najprije skromne izreke sv. otaca,[1] zatim izreke i nauci pobožnih, učenih i glasovitih ljudi i to ne samo crkvenjaka (Sv. Franje saleskoga, Tome Kempenca, Bellarmina itd.) svjetovnjakâ katolikâ (Montalemberta itd) nego i nekatolika (Leibnitzia, Guizota itd), pa

—————→

1) Sv. Jeronim veli: da će se od 100.000 ljudi, koji bezbožno živu, jedva jedan na samrtnoj postelji obratiti i dobiti oproštenje grieha.

će i nevjernikâ, židova i poganâ (Gamaliela, Sokrata itd.). Ova svjedočanstva nisu baš neobhodno potrebita; ona samo razjašnjuju i podkrepljuju navedene dokaze, nu svakako su od velike koristi.

e) Iz izkustva. Da propovjednik dokaže istinu, može se pozvati i na sveobće izkustvo, kako nam to poviest svjedoči; na izkustvo slušateljâ i na vlastito svoje izkustvo. Prem ovi dokazi nisu obćeniti, to su ipak od velika zamašaja, navlastito za prosti puk, osobito onda, kad hoće propovjednik pokazati zle posljedice grieha i plodove krieposti; ili kad hoće osvjedočiti slušaoce, da mogu a i moraju vršiti dužnosti, za koje misle, da su im pretežke, a možda i nemoguće. Tako sam sebi reče sv. Augustin: Ako su mogli ovi i oni, a zašto nebiš mogao i ti, Augustine.

Dokazi iz izkustva moraju biti istiniti i dostojanstveni. Najuspješniji su iz izkustva samih slušaoca; ove bo nemože tako osvjedočiti kano što su sami vidili, čuli ili izkusili; često su ovi dokazi jači nego iz sv. pisma, ustmene predaje i razuma. I Isus se je često ovakovimi dokazi služio[1]. Nu u navadjanju ovih dokaza treba paziti, da koga ne uvriede; osobito neka se čuva propovjednik, da ne bi povriedio tajne sv. izpoviedi, ili dao povoda, da o tom tkogod posumnja. Kad navadja dokaze iz vlastitoga izkustva, bolje je, da ih navadja tako, kano da je ono tko drugi izkusio, navlastito ako je to pohvalno po njega. Tako je činio i sveti Pavao[2].

Opazka. Medju dokaze iz izkustva spadaju takodjer i poslovice. Poslovice su kratke izjave obćega mnienja, koje se temelje na mnogostrukom izkustvu. N. pr. više vriedi dobar glas, nego zlatan pâs; kako došlo, tako prošlo, svaki će svojom vrećicom u mlin i. t. d. Poslovice su od velike koristi, osobito za prosti puk; pače kadkad, da više dokazuju nego li i najjači dokazi iz razuma ili poviesti. Takvimi se je poslovicami i Isus služio[3], a i apostoli[4]. Treba dakle da to isto čini propovjednik, nego ipak ne prečesto. A i onda neka budu obće poznate, jasne, čedne i prilagodjene, te da se neprotive ćudorednosti, kao n. pr. tko se ne osveti, taj se neposveti.

§. Izbor dokazâ.

Izbor dokaza zavisi stranom o predmetu, koj se ima dokazati,

→

1) „Quando misi vos sine sacculo, et pera et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis?" Luc. 22, 35 et 24, 39. 2) „Scio hominem in Chr. ante annos 14, sive in corpore, nescio, sive extra corpus, nescio, Deus scit, raptum hujusmodi usque ad tertium coelum. Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore sive extra corpus, nescio. Deus scit, quoniam raptus est in paradisum et audivit arcana verba, quae non licet homini loqui" II. Cor. 12, 2-4; 3) „Medice cura teipsum" Luc 4, 23; „Nemo propheta acceptus est in patria sua" Luc 4, 24; „Non est discipulus supra magistrum" Luc 6, 40; 4) „Obedire oportet Deo magis, quam hominibus" Act. apost. 5, 29.

stranom s dohvatu slušatelja, stranom pako s kakvoći samih dokaza.

1. Što se tiče naravi predmeta: a) Predmet dogmatički dokazuje se iz sv. pisma i ustmene predaje, podkrepljuje se dokazi iz razuma i iz iskustva.

b) Predmet historički dokazuje se iz poviesti, sv. pisma, ustmene predaje, podkrepljuje se pako dokazi iz razuma.

c) Predmet praktički dokazuje se najprije iz izkustva a onda drugimi dokazi.

2) Što se tiče slušalaca, ako su neuki, rabe se dokazi iz sv. pisma, ustmene predaje, izkustva i gdjekad laglje iz razuma. Jesu li pako učeni (n. pr. u gradu:) tada izmed drugih dokaza navode se osobito dokazi iz razuma. Za mješovite slušaoce rabe se sve vrsti dokazâ, da tako bude dokazivanje po mogućnosti svim koristno, nego i pak se više treba obazirati na slabe i neuke nego na učene. Napokon

3.) Što se tiče kakvoće dokazâ, jedni su istiniti (κατ' ἀλήθειαν); i ti imadu bezuvjetnu dokaznost za sve slušaoce; drugi neistiniti, nu mnogi ih istinitimi drže. Prvi se temelje na božjem ugledu (dokazi iz sv. pisma i ustmene predaje); razumu, kad pokazuju potrebu istine n. pr. mora biti plaća na drugom svietu, jerbo je Bog neizmjerno pravedan; i kadkada na izkustvu, kad se naime iz istinitosti zaključuje na mogućnost n. p. čudesa su moguća, jerbo su se u istinu dogodila. Drugi se mogu temeljiti samo na izkustvu a kadkada i razumu, kao što su n. pr. zaključci po naličnosti, i ovi se zovu argumenta ad hominem, te valjaju samo za one, koji ih istinitimi drže. Navadno treba prvimi dokazati; jer kad bi se posljednjimi obično dokazivalo, mogli bi slušatelji s vremenom za njihovu neistinitost saznati.

§. Navadjanje dokazâ.

Dokaze treba tako navadjati, da slušatelje ob istini stvari sbilja osvjedoče. U tom pako treba paziti na moć i način dokazivanja.

1. Moć dokazivanja (nervus probandi). Dokazivanje ima biti jasno t. j. propovjednik mora pokazati slušaocem, u kakvu razmierju stoji dokaz prema stavku, da tako i sami uvide nutrnji savez medju jednim i drugim. Da dokazivanje bude jasno, propovjednik se ima, kadgod to treba, poslužiti razjasnivanjem i predstavami. Nadalje dokazivanje mora biti istinito t. j. da navedeni dokazi u svom pravom značenju upravo dokažu ono, što se hoće dokazati. Stoga se propovjednik mora čuvati kojekakvih sofizma, navlastito pako sliedećih pogrešaka u zaključcih:

a) Da ne stavlja napred kano već dokazano, što se tek ima dokazati. N. p. Crkva nemože pogriešiti, dakle je nepogriešiva. To se

zove *petitio principii*. Treba najprije dokazati, da crkva nemože pogriešiti, pa onda zaključiti: dakle je nepogriešiva.

b) Da ne zaključuje više, nego li je u stavku dokazano. N. pr. crkva ne može pogriešiti, dakle je i papa nepogriešiv. To je *mutatio centri*. Papina se nepogriešnost drugimi razlozi dokazuje, nego li nepogriešnost crkve.

c) Neka ne dokazuje jednoga s drugim, što ima tek s onim prvim dokazati. N. pr. crkva je božji zavod, jerbo to uči sv. pismo; sv. pismo je pako rieč božja, jer tako uči crkva, koja je božji zavod. To se zove *circulus vitiosus*.

d) Neka ne preskakuje s prvoga stavka na treći izpustiv drugi, koj je ipak nuždan. N. pr. angjeli mogu biti . . ., dakle jesu. To se zove *saltus in probando*.

2) Način je dokazivanja različit. Osobite su mu vrsti:

a) *Silogisam* je dokazivanje, sastojeće od trijuh tako medju sobom spojenih stavaka, da, navedši dva prva, moraš i treći pripoznati. n. pr. Svaku kriepost moramo ljubiti; – Čistoća je kriepost; – Dakle ~~kriepost~~ čistoću moramo ljubiti. Ili: Tko je od Boga, božju rieč sluša; – Vi rieči božje neslušate; – Dakle vi niste od Boga.

b) *Entimema* je pokraćeni silogisam, sastojeći od dvajuh stavaka; n. pr. Nečistoća je škodljiva: – Dakle nečistoće se treba čuvati. Izpušten je nadstavak (Obersatz): Što je škodljivo, toga se treba čuvati.

c) *Syllogismus contractus* ili *propositio causalis*, kad se jedan proriek (praemissa) sasma izpusti, a drugi se primetne zaključku sa *jerbo*, n. pr. Krista smo dužni slušati; – Jerbo je on naš gospodar.

d) *Epicherema* je produžen zaključak, kad se naime jednomu ili obima proriecima prida razlog sa *jerbo*, n. pr. Pravednu molitvu Bog ne može odbiti; – Jerbo Isus veli: prosite i dobit ćete; – Naša današnja molitva je pravedna, – Jerbo nas ju Isus uči i zapoviеda moliti u otčenašu; Dakle našu današnju molitvu Bog ne može odbiti.

e) *Dilema* sastoji od dvajuh protivnih stavaka, od kojih slušatelji moraju jedan dopustiti; dopuste li kojigod, uviek su pobiti n. p. Ili jeste kršćani ili niste? – Ako jeste, zašto ne živite kano kršćani? – Ako niste, zašto se kršćani zovete?

f) *Indukcija* je nabrajanje nedvojbenih stvarih (istinitih dogodjaja) koje su sa stavkom posve srodne, i tako su slušatelji usiljeni i stavak priznati. N. pr. Vas za sviedoke zovem, koji ste, živući na ovoj zemlji, Isusa za kakvu pomoć prosili, kažite mi, je li vam ju kada uzkratio? Nije odgovara onaj satnik iz Kafarnauma, meni je bolesnoga slugu ozdravio; nije, viče onaj sliepac blizu Jerika, meni je vid povratio itd. Ili: Svi sv. apostoli trpjeli su za vjeru Isusovu progonstvo i muke, većina njih i umre za vjeru Isusovu. Sv. Petar bje propet, sv. Pavlu odsječena glava itd. Ili: Čovjek u nijednoj dobi ni stališu nije siguran, da nebi mogao umrieti: umiru djeca i mladići, muževi i starci, bogati i siromasi,

vladari i podložnici, plemići i prostaci, trgovci, zanatlije i težaci, da svi su smrti podložni. Navedene stvari (dogodjaji) ne moraju baš biti jedne te iste vrsti; mogu biti i različite nu ipak slične. N. pr. u bitci se pozna vojnik, u oluji mornar, u nevolji prijatelj i t. d.

g) Sorites je sastavljen silogizam iz više, medju sobom uzko spojenih, stavaka, sa jednim zaključkom. N. pr.

Malo je ljudih, koji nikad smrtno ne sagriešе;
Koji smrtno griešе riedko čine ozbiljnu pokoru;
Koji ne čine ozbiljne pokore, umiru u smrtnom griehu;
Koji umiru u smrtnom griehu ne spase se:
Dakle malo je ljudi, koji se spase.

Što se silogisma tiče propovjednik nije vezan niti na red niti na broj dielova; može se dakle ili njimi samimi služiti ili entimemi. Epichirema i sorites jerbo su predugi i težje ih je shvatiti redje se rabe. Najuspješniji je dilema i indukcija

§. Obća pravila dokazivanja

1. Ništa ne treba dokazivati, što je već po sebi jasno i poznato. Usuprot sve treba dokazati što nije dosta jasno ili poznato, obazirući se i na dohvat slušateljâ. U dvojbi da li jim je koja istina dosta jasna, treba ju dokazati, da jim nebi štogod tamno ostalo.

2. Dokazi moraju biti prosti, jasni, živahni i zanimivi, nabožnoj obuci posve prilagodjeni, te da uresuju sav govor.

3. Navadjati ih treba štedljivo, ne pako previše osobito jedne vrsti i istoga izvora. Prenatrpa li tko odviše dokaza, osobito za takvu stvar, o kojoj slušaoci ni najmanje ne dvoje, lasno bi mogao pobuditi sumnju, da stvar ona nije dosta istinita i tako bi priečio osvjedočenje. Kad je stvar znamenita te zahtieva više dokazâ, onda neka budu dokazi raznovrstni, nu uviek svrsi shodni.

4. Dokazi moraju biti dobro poredani. Neki vele, da treba sa slabijimi početi, s jačimi nastaviti, a s najjačimi svršiti; drugi pako mniju, da je bolje s jačimi početi, sa slabijimi nastaviti, a s najjačimi svršiti. Ovoga je mnienja i sv. Alfonso Liguori.

8 —

Oprovrgavanje

§. Pojam i vrsti oprovrgavanja.

1. Oprovrgavati u našem smislu znači: ukloniti sve ono, što prieči osvjedočenje u vjerozakonskih istinah. Da je oprovrgavanje

potrebito slièdi već iz same naravi stvari; jer drugčije ne će vjernici moći spoznati istine, niti se o njoj pravo osvjedočiti. Osvjedočenju pako u vjerozakonskih istinah na putu stoje bludnje, dvojbe i predsude. Bludnje su krivi pojmovi, koji se skroz protive vjeri i ćudoredju. Dvojbe su mnienja o neistinitosti nauka vjere i ćudoredja. Predsude su nazori, koji se temelje na krivo shvaćenih dokazih, osobito iz izkustva. Sve je ovo dužan propovjednik oprovrgavati, jer ako ne budu slušatelji osvjedočeni kako treba ob istinah vjere i ćudoredja, ne će moći ni pobožno živjeti. I Isus je to svakom zgodom gdje je samo mogao oprovrgavao,[1] i apostoli poimence Sv. Pavao, kad u Atini nadje žrtvenik s napisom: Ignoto Deo.[2]

2. Oprovrgavanje je dvostruko: upravno (direktno) i neupravno (indirektno). Upravno je, kad se bludnja, dvojba ili predsuda upravo imenuje, navlaš napade, i njihova se neistinitost, lažljivost bezumlje dokaže. Da to podje za rukom, treba viditi odkuda izviru te bludnje, dvojbe i predsude. Većinom je tomu uzrok neznanje i nerazumljenje nu često i opakost, pokvarenost srdca, čitanje bezbožnih knjiga, zli primjeri i t. d. Može se pako to dokazati iz razuma, poviesti i izkustva, pozivljuć se takodjer na božji i ljudski ugled. Najuspěšnije se dokazuje silogističnom formom, gdje će svaki umah opaziti, da su u bludnji, dvojbi ili predsudi krivi, ili proriеci (praemissa), ili sam zaključak. Može se pobijati i nijekanjem, razlukom, a i kad se dokaz okrene, ili navodi viši ugled, ili pokaže protuslovje, bezumlje itd. Neupravno je oprovrgavanje, kad se bludnja, dvojba ili predsuda niti ne takne, ili najviše kad se reče, da tako samo ljudjaci mogu misliti ili govoriti, nego se usuprot katolička istina tako jasno i živahno dokaže, da se protivna bludnja, dvojba ili predsuda s njom nikako ne može složiti. Treba dakle nabožnu istinu točno razjasniti i najčvršćimi dokazi dokazati, navlastito dokazi iz izkustva pozivljuć se na dobre ili zle posljedice.

---

1) „Omne regnum in seipsum divisum desolabitur et domus supra domum cadet. Si autem et satanas in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus, quia dicitis in Beelzebub me ejicere daemonia." Luc. 11, 17 i 18. „Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione neque nubent, neque nubentur; sed erunt sicut Angeli Dei in coelo. Mat. 22, 29 i 30.
2) Dj. ap. 17, 15-34.

a) Bludnje samo onda treba javno oprovrgavati, kad su občenito poznate, jer bi inače oprovrgavanje moglo škoditi, i to najprije neupravno; pa ako ovako ništa ne koristi, onda upravno, mudro ipak i oprezno, da koga oprovrgavanje još u veću bludnju ne zavede ili ne ogorča[1].

b). Dvojbe navlastito ćudoredja, koje nastaju iz neznanja, ili krivoga izkustva, ili zločesta primjera, ako je propovjednik o njih siguran, može odmah upravno oprovrći, nu mudro, da ne bi koga šta zla naučio; kad pako samo sumnja o njih, onda neupravno.

c). Predsude, kamo navlastito praznovierja spadaju, tako su višeput s vjerom opletene, da bi se pobijajuć njih, mogla i sama vjera podkopati. Stoga će propovjednik, pobijajuć predsude, biti vrlo mudar i oprezan, ići će polagano i postupice, i to najprije neupravno, pa ako to ne bude ništa koristilo, a predsude budu škodile ćudorednosti, onda upravno, al sa svom ljubavlju i strpljivošću bez jeda uvrede i poruge.

Tko nije dorasao tomu, da bludnje, dvojbe ili predsude kako valja oprovrgne, neka se u to ne pušta. Da oprovrgavanje bude uspješno, treba čekati na sgodno vrieme, a obazrieti se i na okolnosti mjesta i slušaoce.

II. Gibanje volje.

§ Pojam i potreba gibanja volje.

1). Gibati volju znači: volju sklonuti, da čini ono što um pripoznaje za istinito i dobro, a zla da se čuva.

2. Gibanje je volje u homiletičkoj obuci največe znamenitosti i neobhodno potrebito. Sliedi to iz svrhe obučavanja. Da tko dužnosti svoga stališa vrši i kriepostno živi, nije dosta, da to znade i da je o tom osvjedočen, nego ga treba sklonuti da to zbilja i učini. Ništa nije nestalnije od naše volje. Čovjek više puti najbolje odluke učini, pak ih ipak neovrši i nehotice ga strast protivno vuče. S česa se tuži i sam sv. Pavao[2]: „Vidim drugi zakon u udih svojih, koj se protivi zakonu uma moga i ~~zakona~~ zarobljava me zakonom griehovnim, koj je u udih mojih;" a Ovid kaže: „Video meliora,

1). Cautus sit orator, ne in illis, qui argumentorum vim minus perspiciunt, moveantur dubia. Plerumque praestat tacitis erroribus nisi sint vulgatissimi, ita exponere ecclesiae doctrinam, ut fideles ad refellendos errores, si forte de illis audierint, ipsi sint muniti et instructi." Conc. prov. Coloniense. P. 2. t. 2. c. 21.

2). Rim. 7, 23

probaque, deteriora sequor" Zato je propovjedniku iz svih sila nastojati, da slušatelji onaj nauk, koj vjeruju i činom potvrde. Radio je tako Isus [1] i apostoli. [2]

§ Sredstva i uzroci gibanja volje.

1. Sredstva gibanja volje jesu:

a). Da sam propovjednik bude ganut, i da se ozbiljno odvaži na ono, na što kani slušatelje ganuti, te da ima želju zbilja ih ganuti. Ovako su sveti i pobožni propovjednici besjedam svojom najuspješnije do srdaca slušaoca svojih prodirali.

b) Da propovjednik slušaocem dotičnu istinu jasno razloži i dokaže, živo predoči, i posve ih o njoj osvjedoči. [3]

2. Uzroci gibanja volje mogu biti:

a). Osjetlivi kad se živo oršu posljedice stvari, tičuće se izvanjskoga stališa čovjeka n. pr. zdravlje i bolest, život i smrt, poštenje i sramota, dobitak i gubitak, plaća i kazna i t. d. Ovi su uzroci u obće najjači osobito za mladež i proste ljude. Njimi se je Isus [4] služio a i apostoli. [5]

b). Predstavljajući (imaginationi); kad se opišu posljedice, odnoseće se na duh čovjeka, kao: veselje i žalost ufanje i zdvojenje stanje pravednika i grješnika itd. Ovimi uzroci poslužit će se propovjednik da pokaže vriednost krieposti i grdobu grieha, te kako je čovjek veseo miran i zadovoljan u duši kad zapovjed kakvu vrši, nemiran pako kad ju prekrši. S ovih uzroka dali su se mučenici najokrutnije mučiti a svetci poprimili najstrožu pokoru.

---

1) „Omnis qui reliquerit domum, vel fratres aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit." Mat. 19.29.

2) „Corporalis exercitatio ad modicum utilis est; pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitae, quae nunc est et futurae." I Tim 4.8.

3) Da jim živahno opiše dobre i zle posljedice stvari, korist i štetu, mir i grižnju duše itd.

4) „Nolite judicare et non judicabimini; nolite condemnare, et non condemnabimini. Dimittite et dimettemini. Date et dabitur vobis: mensuram bonam et confertam et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis remetietur vobis" Luc. 6. 37 i 38.

5) „Qui parce seminat, parce et metet et qui seminat de benedictionibus, de benedictionibus et metet". Cor. II. 9. 6.

Rabio ih je Isus[1] i apostoli.

c). Sućutni (simpatični) su posljedice, djelujuće na čuvstvo čovjeka, kad što sućutna vidi ili čuje, n. pr. milosrdje, žalost, veselje, zahvalnost itd. Imadu velik upliv na volju, stoga će ih propovjednik često rabiti.

d) Krasnoslovni (estetični) kad se iz posljedice kakve stvari pokaže, što je liepo što li ružno. Jako su potrebiti osobito kad valja slušatelje odvratiti od gadnih grieha.

e) Mudroslovni (filosofički) koji se temelje na dokazivanju iz zdrava razuma. Rabe se osobito kod učenih slušatelja.

f.) Ćudoredni (moralni) jesu posljedice čina, djelujuće na savjest, kao mir, pečal, strah i t. d. Mogu se upotriebiti za sve vrsti slušatelja i mnogo koriste da svi uvjek po savjesti rade.

g) Bogoslovni; kad se kaže, da tako Bog hoće, da on svaki čin ili naplaćuje ili kazni. Ovi jako djeluju na volju čovjeka, zato je dobro, da se propovjednik često njimi služi; tim više što najbolje dolikuju nabožnoj obuci; česa radi su ih Isus[2] i apostoli[3] više puti rabili.

h) Primjeri su posljedice što ih izkusiše sami slušaoci ili drugi svojimi djeli. Primjeri su dobri ili zli. Dobri pokazuju, da je čovjek slobodan, da je stvar moguća, lahka, koristna, nuždna. Badre čovjeka da se u njih ugledje u dobru ustraje itd. Zli usuprot primjeri tvrde, da je čin kakov sramotan, škodljiv nepošten, te potiču čovjeka na budnost i opreznost. Dobri se uzimaju većinom iz života onih svetaca, koji su slušateljem poznatiji od njih više čašćeni i po mogućnosti istoga Stališa kao i oni, iste dobe istim slaboćam podvrženi. Zli ili iz povjesti ili iz izkustva tako ipak da nikoga ne uvriede. Koji bi mogli ~~iz~~ buditi

---

1) „Amen, amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit; vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium... Vos igitur nunc quidem tristitiam habetis; iterum autem videbo vos, gaudebit cor vestrum et gaudium vestrum nemo tollet a vobis" Iv. 16, 20. 22.

2) „Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine intrabit in regnum coelorum sed qui facit voluntatem Patris mei qui in coelis est, ipse intrabit in regnum coelorum" Mat. 7, 21; „Ostendam autem vobis, quem timeatis: timete eum, qui postquam occiderit habet potestatem mittere in gehennam Ita dico vobis, hunc timete" Luc. 12. 5

3) „Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate" Ephes. 1, 4: „Haec est enim voluntas Dei sanctificatio vestra. I. Thessal. 4, 3.

Navlastito ne smiju se zli primjeri uzimati iz života onih, koji su slušaocem predpostavljeni i koje oni imadu štovati i poslušati[1]. Koji bi mogli uzbuditi putenost, n. pr. o zavodenju Suzane[2], o Davidovu preljubu[3] ne smiju se obširno pripovjedati nego se mogu samo taknuti. Primjeri najjače djeluju na volju čovječju, stoga će se i propovjednik u gibanju volje najviše njimi služiti.

Opazka. Sredstva kojimi se volja u dobru uzdržaje i učvršćuje, jesu: marljivo pohadjanje službe božje, često primanje sv. sakramenata, čitanje pobožnih knjiga, štovanje bl. d. Marije, misao na smrt itd.

Zapreke koje gibanju volje na putu staje: oholast, požuda predsude težkoće, zle navade, primjeri, ljudski obzir i. t. d. moraju se upravno ili neupravno oprovrgavati. Da pako oprovrgavanje bude uspješno, treba paziti odakle izviru zapreke da li iz bludnje razuma ili iz strasti; kano što je griešna navada n. pr. pijanstvo, psovke, neprijateljstva, bludnosti itd. U prvom slučaju ima se poduciti, u drugom pako pokazati zle posljedice, sramota, kazna božja i. t. d.

III Pobudjivanje čuvstva.

§. Pojam i potreba pobudjivanja čuvstva.

1. Pobuditi čuvstvo reći će, uzbuditi i pokriepiti osjećanje (ćućenje). Osjećanje je ugodan ili neugodan utisak u duši, proiztićući iz predstave kakove stvari.

2. Propovjedniku je pobudjivati čuvstva ona bo veoma djeluju na volju, te su najjače sredstvo da sklonu slušatelje na dobro a odvrate ih od zla. Sliedi to dakle iz svrhe duhovnoga pastirstva u obće i homiletičke obuke napose. Platon veli; da govor samo u toliko valja u koliko djeluje na čuvstva slušaocâ, a Cicero: sva sila govora sastoji se u tom da sve tajne

---

1) „Ne episcopos alios ne praelatos neve civiles magistratus cum auditorum offensione asperius objurgent, sed pie potius admoneant, populumque doceant praepositis suis etiam discolis obedire. Ne quemquam nominatim aut taciti illum designantes insectentur. Ne in ordinem ullum statum aut vitae genus ab ecclesia receptum invehantur. Ne obtrectationibus quae aliquando fiunt, et quaeremoniis de suggestu respondeant" S. Carolus Borrom. Past. inst. p. 101.

2) Dan. 13; 3) II. knjiga kralj. 11.

nagone srca ljudskoga dirne. Mnoge istine makar se i najbolje znadu, ostaju bez uspjeha, ako se čuvstvi ne potaknu. N.pr. slušatelje je lakko osvjedočiti da nije dopušteno pijanstvo; nu ako im ga propovjednik ne uznastoji ćućenju ogadit, svi dokazi i primjeri biti će bez koristi. Na nekoja smo čuvstva već i zakonom obvezani, n.pr. na zahvalnost, ufanje, ljubav prama Bogu milosrdje prama iskrnjemu i t.d. Čuvstva se u slušaocih više manje imadu svakim govorom pobuditi. Više n.pr. korizmenimi utješnimi i ukornimi govori; manje homilijami, katehetičkimi i poučnimi govori itd.

§. Različite vrsti čuvstva.

Čuvstva su ugodna i neugodna.

1. Na ugodna spada:

a) Ljubav. Ljubav je radost nad onim, što nam u osobi godi, bilo to radi osobe same, bilo radi nas. U prvom slučaju zove se amor benevolentiae, u drugom amor gratitudinis. Ovo čuvstvo smije se uzbuditi samo naprama Bogu, bližnjemu (ljudem živućim, svetim u nebu dušam u očistilištu) i svetim stvarim, kao sakramentom, kreposti, raju i t.d; prama udobnostim, častim, bogatstvu, bilo bi pogibeljno, a skroz pogubno prama tjelesnim nasladam. Največa ljubav ide Boga, jerbo je on najveće dobro i izvor svakoga dobra. Ljubav Boga ima služiti za mjerilo svake druge ljubavi tako da samo ono smijemo ljubiti što se Bogu ljubi i u koliko se njemu ljubi. Svako dobro izvan Boga imamo ljubiti samo radi njega i njegove ljubavi. Prva dakle zadaća propovjedniku je uzbuditi u slušaocih ljubav Boga onda napram drugim dobrom u koliko ova od njega odsievaju kano traci od sunca.

b) Ufanje je želja za mogućim. Uzbudit se smije samo za duševna stvari, kao što je oproštenje grieha (navlastito prigodom misija ili ob. Uskrsu) božja pomoć postignuće raja i t.d. ne pako za bogatstvo, časti, tjelesne udobnosti. Pouzdanje u vlastite sile navlastito u onih koji se u ove preuzetno ufaju treba oslabiti, jerbo sami od sebe nemožemo niti dobra šta pomisliti sva bo naša vrsnoća je od Boga [1].

---

[1] II. Kor. 3, 5.

c). Veselje je ugodno osjećanje, što ga ćutimo, kad posjedujemo kakvu stvar. Dobro je, kad se proteže na duševne stvari kao milost božju, oprost grieha vjeru, (porod Isusov od dieve Marije, uskrsnuće, uzašašće, utemeljenje crkve, sakramenata itd), ćudorednost (deset zapoviedih božjih itd); pogibeljno i pogubno, kad bi se protezalo na vremenita dobra, pače na tjelesne naslade.

d). Štovanje je radostno osjećanje što ga ćutimo kad promatramo štogod liepa savršena ili dragociena. Štovanje treba pobudjivati osobito naprama Bogu i božjim stvarim, krieposti i kriepostnim osobam; napram častim pako, bogatstvu itd. slabiti i krotiti jerbo ova mogu biti po dušu pogibeljna.

2. Na neugodna spada:

a) Mržnja je neugodnost radi kakve grdobe. Smije se pobuditi samo proti griehu, u koliko je najme uvreda božja, lišava nas njegova prijateljstva, otimlje nam rajsko veselje, pribavlja kazne, i u sebi je gad.

b). Sdvajenje je žestoka neugodnost, koja polazi iz bojazni da ne ćemo kakvo dobro postići. Ovo ćo čuvstvo propoviednik vrlo riedko uzbuditi i to samo u onom slučaju kad uzhtije pokazati, da samim razumom nije moguće doći do spoznanja vjerskih istina; vlastitimi silami da ne možemo sveto živiti niti lastmi i udobnostmi postići vječno blaženstvo. Sdvojiti o božjem milosrdju je težak grieh proti Duhu sv.

c) Žalost je neugodno osjećanje što nam ga pobudjuje prisutno kakovo zlo. Žalost je dobra i spasonosna, ako sastoji u grižnji duše radi počinjenih grieha. Žalost koja polazi sbog izgubljenih vremenitih dobarâ srieće bližnjega (zavist) treba ukrotiti i ugušiti.

d). Milosrdje je neugodnost sbog nevolje, koju trpi onaj, koga ljubimo, a želimo mu da bude sretan. Jako djeluje na ćut čovjeka, pa ga treba i najviše pobudjivati, osobito kad se tumači muka i smrt Isusova.

e). Strah je neugodni osjećaj radi kakova zla budućega. Pravi strah valja da polazi iz razmišljanja pravednosti božje, njegova suda, pogibelji izgubiti dušu budućih muka i.t.d. Takav se strah zove strah božji, koga sv. pismo jako preporuča i hvali, jerbo je vrlo spasonosan pače za spasenje potrebit. Bojazan da će nam zamjeriti ljudi, ako budemo Bogu služili, valja ugušiti.

f.) Sram je čuvstvo, koje pobudjuju onakovi čini, za koje bi čovjek rado, da ih nitko nesazna. S velikim uspjehom uzbudjuje se proti grichu nečistoće, al to mora biti vrlo mudro i oprezno.

§. Način, kako valja čuvstva pobudjivati.

Najprije treba, da propovjednik sam u sebi uzbudi ona čuvstva, koja želi u slušaocih uzbuditi; hoće to pako, kad bude puno molio, razmatrao, gojio živu vjeru u svom srcu, oduševljen za slavu božju i spasenje vjernika. Tako je Isus plakao nad Jerusolimom,[1] smilovao se ogladnjelu mnoztvu,[2] plakao i jako se raztužio sbog Lazarove smrti,[3] pak i u drugih tako pobudjivao čuvstva: u svojoj majci: „Ženo, evo ti sina" u sv. Ivanu: „Evo ti majke!" I apostoli su tako najprije u sebi, pak onda u drugih čuvstva uzbudjivali;[4] tako isto i sveti oci i ostali glasoviti govornici. – Nadalje u pobudjivanju čuvstva mora propovjednik stvar, za koju hoće kakvo čuvstvo uzbuditi, živahno jakimi izrazi i slikami, bez pretjerivanja, predstaviti, onda tako opisati posljedice, kano da ih slušatelji gledaju, n. pr. smrt Isusovu na križu, kamenovanje sv. Stjepana, prvoga mučenika, i t. d. te ih zapitati, kako bi njim pri srcu bilo, da se na njih one muke ovršuju. Tko hoće, da pobudi n. pr. veselje sbog upućenja sina božjega, nije dosta, da kaže: Veselite se, jerbo upućenje sina božjega, je najveće djelo ljubavi božje pram nam ljudem; već treba, da istinito, jasno i zvono opiše sva dobra i milosti, koje su nam upućenjem sina božjega u dio pale. Pobudjivanje mora biti jako i kratko, jer drugčije neće imati uspjeha. Ako je prejako, mora se protivnim ublažiti. Nego neka nebude prebrz prelaz s jednoga čuvstva na drugo.[5] Proti grichom najbolje je uzbuditi čuvstva onih krieposti, koje se grichom protive.

B. Metoda homiletičkoga obučavanja.

§. Pojam i vrsti metode homiletičkoga obučavanja.

1. Metoda homiletičkoga obučavanja je način, kojim propovjednik nabožne istine slušaocem predaje. Do metode pro=

1.) Luk. 19. 41. 2.) Mark. 8. 2. 3.) Iv. 11. 35–38. 4.) „Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi; hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius." „Noli vinci a malo; sed vince in bono malum." Rom. 12. 20. 21; 5.) Besjeda, glas i kret ima odgovarati čuvstu, koje u slušaoci uzbudjuje.

poviedanja, stoji često sav plod homiletičke obuke. Dobra metoda čini govor jasnim i razumljivim, slušaoce lahko gane i osvjedoči; dočim zla metoda, pak bio predmet još laglji, čini ga nerazumljivim, i slušaoci neimaju od njega nikakve koristi.

2. Ima pako više vrsti metoda obučavanja.

a.) Najprije se razlikuje akroamatička i erothematička. Akroamatička, kad sam govornik bez prestanka govori, erothematička, kad govornik i slušaoci izmjenice govore. U homiletičkom obučavanju rabi se akroamatička methoda. Njom može propovjednik najlakše svoje misli izraziti i predmet razviti. Propovjednik je slobodniji u predavanju, a slušaoci pozorniji. Ovom metodom propoviedali su proroci u starom zavjetu, a služio se je njom i Isus, kad je najuzvišeniji nauk na gori propoviedao [1]; apostoli, sv. oci i svi propovjednici kroz sva vremena. Ona je obća metoda homiletičke obuke, pače i jedina prikladna za učeno slušateljstvo. Nu može kadkada propovjednik s velikim uspjehom i pitanja stavljati, navlastito takova, koja si slušatelji možda sami u pameti zamisle, te na njih sam odgovoriti.

b.) Nadalje se razlikuje analytička i syntetička metoda. Analytička je, kad se od cjeline ide na česti, od obćenitih i sastavljenih stvari na posebne i jednostavne, od glavnoga stavka na pojedine dokaze, od istine na stranke, od kojih ona sastoji, te se ova jedna za drugom razjašnjuju i tumače. Ovom se metodom najbolje razjašnjuju dogme, zapovjedi božje i crkvene, te se rabi osobito za manje učeno slušateljstvo. Synthetička je pravoj skroz protivna. Kad nje se od česti ide na cjelinu, od posebnih i jednostavnih stvari ide na obćenite i sastavljene, od pojedinih dokaza na stavak, itd. Ovom se metodom najuspješnije tumače crkveni obredi, historički dogodjaji, te se rabi osobito kod učenih slušalaca.

C. Izbor i razporedba predmeta.

1. Izbor predmeta.

§. Pojam i kakvoća izbornoga predmeta.

Predmet je u našem smislu ona stvar, o kojoj propovjednik navlastito kani besjediti, da svoj shodno prosvietli um slušaocem, gane njihovu volju, i pobudi u njih čuvstva.

U obće se samo jedan predmet na jedanput uzima. Tako

[1] Mat. 5. –

je lagље i propovjedniku i slušateljem. Propovjednik može sve svoje misli tamo upraviti, a slušatelji lagље pamtiti i uspješnije ostvariti. — Izbor predmeta je od velikog zamašaja, jer do njega stoji sav plod propovjedi. Propovjednik mora prije dobro razmisliti, kakav će predmet odabrati, da skroz odgovori svrsi, koju polučiti smiera. Ako nije već unapred vezan na predmet zbog sistematičkoga reda, koga se treba držati, ili zbog osobite kakve zgode n. pr. mlade mise itd. tada neka uzme predmet iz evangjelja ili epistole onoga dana. Većinom se pako uzima iz evangjelja. Svako bo evangjelje sadržaje kakav posebau, crkvom propisan nauk, mnogi vjernici ga i na izust znadu, ili jim se prije po starom običaju pročita. Uspješnije se dakle propoviеda o takou predmetu, nego o drugom. — Nadalje vjernici su već na to i naučni, a i crkvi je ta namjera, dočim je za svaki dan svoje evangjelje opredielila. Predmet mora biti najprije, kao i samo gradivo: istinit, nabožan, spasonosan, upraviljiv i prilagodjen dohvatu slušalaca, vremenu, mjestu i propovjedniku. Nadalje ima biti nov i zanimiv, da ga slušatelji rado poslušaju. Napokon umjeren, t. j. da nebude niti odviše stegnut n. pr. molitva prije jela, križ blagoslovljenom vodom, kad se ulazi u crkvu i t. d. niti preobilan, da se nebi mogao u jednoj propovjedi razviti, n. pr. dužnosti kršćanina.

II. Razporedba predmeta.

§. Pojam i potreba razporedbe predmeta.

Ponajprije valja da propovjednik ob izabranu predmetu puno čita iz razmišlja, te što na pouku spada, točno razporedi. Razporedba je pako nutrnje ustrojstvo predmeta, da govor sa svimi svojimi stranami sačinjava samo jednu cjelinu, ili kako Cicero veli, je razredba nadjenih stvari.[1] Prva dužnost propovjednika u sastavljanju homiletičkih govora ima biti ta, da dobro razporedi predmet; pače u njoj se sastoji bitnost govora. Do dobre razporedbe stoji plod propovjedi, puno pomaže i propovjedniku i slušaocem. Ona je, veli Aristotel, bit i duša govora. — Ta cjelina sastoji iz trijuh glavnih strana: uvoda (exordium), razložbe (confirmatio) i zaglavka (epilogus, peroratio). —

[1] „Dispositio est rerum inventarum in ordinem distributio."

9 —

§. Tekst pred uvodom.

Pred uvodom se navodi tekst iz sv. pisma. Premda se Isus i apostoli nisu služili tekstom pred propoviedju, njegov je ipak običaj starodavan, i prem nije neobhodno baš potrebit, jako je koristan, te se sad već obćenito rabi. Tekst sadržaje u sebi jezgru čitava predmeta ili ga obznanjuje; pokazuje nakanu propovjednikovu i njegovo od Boga postanje; pobudjuje u slušateljih želju, da čuju rieč božju; olakšćuje i slušateljem i propovjedniku, da u pamet saberu, i drže sve, što je u njem izraženo. — Tekst se navadno uzima iz evangjelja i to onoga dana, a može se uzeti i iz epistole, zato bo i propisuje crkva svaki dan svoje evangjelje i svoju epistolu. Ako pako zahtieva predmet, svečanost, okolnosti mjesta ili vremena, može se uzeti i iz kojegod knjige sv. pisma, a kadkad i iz pisama svetih otaca, ili crkvenih molitava, pjesama ili izreka, navlastito u liturgičkih govorih. Neka nebude predug[1]) da ga slušatelji nebi mogli na pameti držati, niti prekratak[2]), da nebi imao smisla. Mora biti čitav (neokrnjen n. p. blagoslovi i prelomi[3])) jasan i poznat, te nikada nesmije počimati sa veznikom.

—

a. Uvod.

§. Pojam, svrha i vrsti uvoda.

Uvod (exordium) je prva strana govora, u kojoj propovjednik pripravlja slušaoce za ostale strane.[4])

Svrha je uvodu uputiti slušatelje u predmet, koj će propovjednik predavati, uzbuditi u njih pozornost i pribavit si njihovu prijaznost. Upućuju se pako slušaoci u predmet, kad propovjednik u kratko kaže o čem će govoriti. Uzbudjuju se na pozornost upravno, kad ih oprezne čini na važnost predmeta i prosi da pozljivo slušaju i k srcu si uzmu; neupravno, kad počima neobičnim načinom govoriti n. pr. kakvom pripoviješću. Pribavlja si pako prijaznost slušatelja, kad kaže, da je preslab o tako uzvišenom predmetu, ili pred tako uglednim slušateljstvom (ako je zbilja takovo) besjediti."

Pričinjati se nesposobnim, nedolikuje viestniku evangjelja. Najbolje će si propovjednik pribaviti prijaznost, ako bude pobožan[5]) za propovjed se dobro pripravljao i kako treba propoviedao. Ako je već predmet slušateljem od drugud poznat i izvanjskom kakvom okolnosti n. pr. na veliki petak su već pripravni na pozornost, te propovjednik uživa njihovu prijaz=

1) N. p. Quis nos separabit a charitate Christi? ad. Rom. 8.35–39 ili: „Si ~~quis~~ linguis hominum loquar" I. Cor. 13, 1–8. 2) Domine, hic autem quid? Ivan 21.21. 3) Mat. 26.26.

nost, uvod može biti poove kratak. Uvod je vrlo znamenit, do njega bo stoji sav uspjeh propovjedi. Feli on dobro izpao, nadat se je, da će tako i ciela propovjed izpasti; nije li, to bi mogla sva ostati bez ploda.

Uvod je umjeren (legitimum, temperatum) ili žestok (vehemens, ex abrupto). Umjeren je, kad se slušatelji umjetnimi pravili mirno i polagano pripravljaju na ostale strane govora. Žestok, kad propovjednik živahnom kakovom figurom odmah predje na predmet, te tako iznenadi slušatelje; n. pr. „O griešnici! kad ćete već jednom prestati Boga izbjegavati, koj tako dugo za vami ide?“ Rabi se, kad su već slušatelji izvanjskom kakovom sgodom pripravni na govor. n. pr. na Božić, veliki petak, primicijah, kod vrlo nagle promjene it. d. Inače je umjeren u običaju.

§. Vrela umjerena uvoda.

Umjeren se uvod izvadja:

a.) Iz same naravi predmeta (ex visceribus causae), kad se već u uvodu govori o predmetu, o kom će biti govor u cieloj propovjedi. Ako je, n. pr. predmet propovjedi: „Mi moramo Boga ljubiti,“ u uvodu se može govoriti o ljubavi Boga pram nam ljudem. Ili ako će propovjednik govoriti n. pr. o sredstvih poniznosti, u uvodu može kazati, što je poniznost, u čem se sastoji, i kako je potrebita. Ovaki su uvodi najbolji, jer su u uzkom savezu sa predmetom.

b.) Iz teksta, kad se iz ovoga historičkim il stvarnim tumačenjem predje na naumljeni predmet. N. pr. Iz teksta: „Veselite se i radujte se, jer je plaća naša obilna na nebu“, predje se na plaću i nagradu svetih. Historično je tumačenje, kad se napomene, tko i kada je onaj tekst rekao n. pr. „koji se uzvisi, biti će ponižen; a koji ponizi se, biti će uzvišen“ nedelja 10. poslje Duhova; stvarno, kad se tekst u kratko protumači n. pr. „tražite najprije kraljestvo božje i pravicu njegovu i sva će vam se ova dodati“ nedelja 14. poslje Duhova. A može se i historičko tumačenje sdružiti sa stvarnim. Tako n. pr. koji bi hotio govoriti o milosrdju napram dušam u o=

4.) „Exordium est oratio animum auditoris idonee comparans ad reliquam dictionem.“ Cic. de inv. l. I. c. 15. 5.) „Si orator vir bonus creditur.“ Quintillianus orat. 2. c 43. — (: K str. 100).

čistilištu, navedši tekst: „Spomenite se uznika, kano da biste i vi bili s njimi u uzah“ [1] mogao bi kazati, koje ovdje sv. Pavao preporuča milosrdju vjernika, te upraviti to na trpeće duše u čistilištu, koje više trebaju naše pomoći i milosrdja, nego živući uznici, o kojih govori sv. Pavao.

c.) Iz evangjelja ili epistole onoga dana, kad se u kratko ponovi, ili se kaže zašto se baš danas ovo evangjelje ili epistola čita.

d.) Iz bludnje, dvojbe ili predsude, odnoseće se na dotični predmet. N. pr. ludost je, ako tko misli, da poslje zla života sljedi dobra smrt.

e.) Iz protivna predmeta (a contrario) kad se od jedne istine predje na protivnu. N. pr. od života na smrt, od umjerenosti na neumjerenost; od blagosti na srditost, od čistoće na nečistoću, ili u obće od krieposti na protivan grieh.

f.) Iz okolnosti n. pr. mjesta, u tudjoj ili čudotvornoj crkvi, vremena, imenujuć razne nedelje (korizmene), osoba, farizeja i očitnika, Marije i Marte, blagdana, primicija, secundicija itd.

g.) Iz primjera, kad se počme pripovieščću, slikom, o parabolom, koja je s predmetom jako srodna; to biva osobito onda, kad se perikopa sv. pisma ne čita, kano u korizmenih propovjedih.

h.) Iz obilja (ex abundantia) kad propovjednik odmah kaže, da ima više istina, koje bi se mogle iz perikope izvaditi, n. pr. na ove svete, nego on da ne će uzeti više, nego jednu ili drugu.

i.) Iz osobite kakve zgode n. pr. povodnje, požara, rata, glada, pošasti i t. d.

§. Svojstva uvoda.

a.) Uvod mora biti udešen tako prema predmetu, da ovaj naravski iz njega teče. Odakle sliedi, da obćeniti uvodi iz daleka vučeni (a longe petitum exordium) i težko prilagodljivi nevaljaju.

b.) Mora biti razmjeran prema govoru, t. j. da nebude ni predug, jer slušateljem dosadi, ni prekratak, jer ih nepripravi. Najbolji je, kad sačinjava od prilike

1.) Žid. 13. 3.

osmi dio govora, ili barem nikada nenadmaši šestine.
c.) Marljivo izradjen i liepimi figurami uriešen, drugčije neće pripravit slušatelja, nit propovjedniku prijaznosti pribavit. Naposkon
d.) mora biti nov, blag, ozbiljan, zanimiv i primjereno živahan, da već s početka u slušateljih uzbudi želju i pazljivost za daljnje slušanje.
Opazka. Uvod se najlaglje i najuspješnije sastavlja, kad su već druge strane govora gotove.

§. Nastavak. Oznana (propositio) i njene vlastitosti.

1. Za uvodom sliedi oznana. Oznana je navještaj predmeta, što ga je naumio propovjednik u propovjedi razlagati. Oznana se obično izrazuje jednim kratkim stavkom. N. pr. grieh je najveće zlo; poniznost je temelj svim kriepostim; poniznost je svakomu kršćaninu potrebita; govorit ću o molitvi, o neumrlosti duše itd. A može se izreći i u formi pitanja n. pr. tko će se spasiti? Koji su siromasi duhom? i t. d. Oznana je jako koristna, pače često i potrebita; sadržaje bo sve u sebi, i to sve ono, o čem će propovjednik govoriti, te tako i njemu i slušaocem puno pomaže; navlastito slušaocem, da već iz početka znadu, o čem je govor. Nu kadkada se može skroz i izpustiti, n. pr. kad je već naprvo oglašen predmet. Prigodom zadušnica i vjenčanja navadno se izpušta 1.).
2. Oznana ima biti:
a) Podpuna, t. j. valja, da sadržaje u sebi sav predmet, koj će propovjednik razlagati. Tako bi n. pr. nepodpuna bila oznana, kad bi rekao: govorit ću o znakovih prave crkve, a govorio bi samo o trih. Nu nesmije takodjer ni previsiti predmeta, n. pr. besjedit ću, da je prava crkva samo jedna, a govorio bi još s kojem znaku.

1.) „Ea (propositione) non semper uti necesse est. Aliquando enim sine propositione aliqua quoque satis manifestum est, quid in quaestione versetur; utique si narratio ibi finem habet, ubi initium quaestio. . . . Sed nonnunquam valde utilis est. . . . nec semper propter hoc solum, ut sit causa lucidior, sed aliquando etiam, ut magis moveat." Quintillianus: Inst. orat. l. 4. c. 4.

b.) Jedna, t. j. da jedan glavni predmet izrazi. Tako bi n. pr. pogrešno bilo, kad bi propovjednik rekao: govoriti ću, da treba često na smrt smisliti i o strogosti suda.
c.) Kratka, da sastoji od malo rieči. N. pr. pokora je griešniku potrebita za spasenje; a ne: kazat ću vam, da je pokora za spasenje potrebita, i to prava pokora, i to griešniku. —
d.) Jasna i prosta, bez figura i fraza, da se lahko razumije. Tako nebi valjalo, kad bi rekao: govorit ću vam, kako treba kršćaninu u ovoj suznoj dolini liljan kriepoti saditi, da je od prejake žege napasti pod njegovu sjenu uteći može; ili govoriti ću o Isusu, razpetoj ljubavi.
e.) U savezu sa uvodom, i da od njega sama po sebi lahko potiče.

§. Nastavak. Dielenje i njegove vlastitosti.

1. Dielenje (: partitio) je oglas razdjelbe predmeta, u oznani naznačena. I dielenje je isto tako koristno, kao i oznana podpomaže bo pametovanje i propovjedniku i slušateljem [1] Nego dielenje ipak nije neobhodno potrebno.
2. Dielenje ima biti:
a.) Naravsko, t. j. treba da naravski potiče iz oznane, koju mora podpuno obuzeti, a preko koje se nesmije protezati. N. pr. svaki kršćanin dužan je svoju vjeru izpoviedati 1. ustmi, 2. djelom; ili grieh škodi: 1. duši, 2. tielu. —
b.) Logično pravo, da strane budu tako poredane, kako to pravila umoslovja zahtievaju. N. pr. 1.) Duše su u paklu osudjene; 2.) osudjene su za uvieke; 3.) osudjene su njihovom vlastitom krivnjom.
c.) Strane moraju biti različite, ali ipak jedna od druge nesmije biti odviše udaljena. N. pr. mi moramo uvjek biti na smrt pripravni: 1.) jer je smrt sigurna; 2.) jer je ura smrti nesigurna. Bilo bi pogriešno, kad bi se reklo: Boga svega dužni smo štovati: 1. sbog njegove

[1] „Recte habita in causa partitio illustrem et perspicuam totam efficit orationem." Cic. de inv. l. I. c. 22. — „Divisio orationi plurimum lucis et gratiae confert. Neque enim solum id efficit, ut clariora fiant, quae dicuntur: . . . sed reficit quoque audientem certo singularum partium fine, non aliter, quam facientibus iter multum detrahunt fatigationis relata inscriptis lapidibus spatia." Quintillianus ondje c. 5.

ljubavi prama Bogu, 2. sbog njegove ljubavi prama bližnje-mu, 3. sbog njegovih krieposti; jerbo prvi i drugi dio sadržaje se u trećem.

d) Dušoslovno poredano, t.j: da onaj dio, koj prosvjetljuje um, bude pred onim, koj giblje volju. N. pr. pokora je 1) potreba, 2) spasonosna.

e) Jasno, da ga svaki može lahko razumjeti i zapamtiti. Tako bi n.p. pogrešno bilo (na čistu sriedu): 1) prem je pepeo znak pokore, ipak je temelj našega blaženstva; 2) prem nam se čini, da nas pepeo ponizuje, ipak je vrelo našega uzvišenja; 3) prem je pepeo slika smrti, ipak je sredstvo, koje nas vodi k neumrlosti.

f.) Kratko, sastojeće od dviju ili najviše od triju stranâ, jer bi se drugčije slušatelji već na početku mogli preplašiti. Ako bi propovjednik htio govoriti n.p. o desetzapoviedi božjih, ili o sedam glavnih grieha, ili ob osam blaženstvi, to nebi na toliko strana dielio, već samo po točkah razlagao.

§. Nastavak. Vrela dielenja.

Dielenje se vadi:

a) Ex eodem loco intrinseco, i to:

α) iz oznake, n.pr. u prvom dielu: što je skupost; u drugom: što nije; β) iz posljedicâ: u prvom dielu: da bludnost škodi duši, a u drugom: tielu; γ) iz protivna; n.pr. ružno je, ako mladić ne ljubi čistoće: živio on dugo (prvi dio), ili umro brzo (drugi dio.)

b.) A diversis locis intrinsecis. N. pr. bludnost je: prva u

sebi mrzka, drugo strašna u posljedicah.

c.) A locis extrinsecis. N. pr. pijanstvo je škodljivo; vidi se to 1) iz tolikih zakona, 2) iz tolikih primjera.

d.) A locis intrinsecis et extrinsecis. N. pr. da je grieh zlo, sliedi prvo: što ga osudjuje božje objavljenje, da drugo razum.

e.) A locis moralibus. N. pr. Živiti je čisto prvo častno, drugo: koristno, a treće potrebno. Napokon

f.) iz samoga predmeta; α.) kad čestí istoga sačinjavaju diele govora. N. pr. 1) bieg, 2) povratak razsipnoga sina (u subotu poslje druge korizmene nedjele); 1) vinograd, 2) težaci, 3) plaća (u nedjelu sedamdesetnicu); β.) kad vrsti gledišta, s kojih se dotična istina razmatra, čine diele propoviedi. N. pr. povratiti se u grieh vrlo je pogibeljno, to se vidi: 1) iz izrekâ sv. pisma; 2) iz iskustva; 3) iz same naravi stvari.

Opazka. Prošnja (Invocatio) poslje dielenja nije baš potrebita. Nego kad je velika svečanost, ili propoviednik govori o velikoj i uzvišenoj kakovoj istini, preporuča se, nu mora biti kratka, prilagodjena, živahna i od srca. Ob ovoj molitvi ipak veli sv. Ivan Zlatousti: „Sermonem debet oratio anteire;" a sv. Augustin običavio je ovako moliti: „Det nobis Dominus aperire mysteria, donet mihi aliquid dignum de se dicere; adjuvet Deus orationibus vestris, ut ea dicam, quae oportet et me dicere et vos audire." Pred izloženim presvetim otajstvom upravit će ju propoviednik na Isusa u presvetom oltarskom otajstvu; drugčije ili na Boga ili na B. D. M., il na andjela, il na svetca, koj se onaj dan štuje, il u čiju je crkvu s vjernici na proštenje došao. Moli pako za se obično pomoć, a za

slušatelje svjetlost (duha) pameti. Napokon, osobito kad se prošnja izpusti, propovjednik preporuči slušateljem pozornost.

10

b. Razložba. tractatio - confirmatio.

Razložba je druga najglavnija strana govora, u kojoj se odabran predmet svrsi skodno razvija i potvrdjuje. Ona je tielo govora. U ovoj se strani um prosvjetljuje, volja giba, čuvstva uzbudjuju. Što dakle gore (5.) o tom rekosmo, valja ovdje upraviti. Sama razložba, ako se ne dieli, zove se prosta, inače sastavljena. I prosta i pojedini dielovi mogu se prerazdieliti (subdividere) polag pravila obćega dielenja, s tom samo razlikom, da koli ona, toli ova mogu imati više točaka, nego li tri; nu ipak ne više, da se ne oteža pamćenje i propovjedniku i slušaocem. Na svrsi dielah i razdjelka, ako još koj dio il razdjelak sliedi, budu prelazi (transitio), koji puno rabe i slušateljem i propovjedniku, pak i samu propovied čine jasnijom i ugodnijom.

Jesu pako prelazi stvarni (reales) i riečni (verbales). Stvarni. Stvarni su, kad se pomoćju kakve srednje misli s jedne, već svršene misli, prelazi na drugu sljedeću. N. pr. griek smrtni ne posiže samo na Boga Otca; zloća njegova i dalje ide, on napada i Boga sina. Riečni su, kad propoviednik izrično kaže, da je jednu stranu svršio i da drugu počima. Stvarni su prelazi ljepši od riečnih, i propovied živahnijom čine. Rabe se i na koncu diela i na kon-

cu razdjelaka, dočim rieční samo u sastavljenih propovie-dih i to na koncu prvoga diela i drugoga, ako sastoji od trijeh dielova. Dobro je jedne s drugimi spojiti, da tako slušatelji bolje vide i sklad dielâ il razdjelaka, i u ovo se, što sliedi, upute. Nu nikada da ne budu prelazi prenagli t. j. da se ne podje na jednom sa jedne stvari na drugu, skroz protivnu.

Na koncu diela i razdjelka čine se i prieglasi (recapitulatio), t. j. u kratko se opetuje, što je u dielu il razdjelku rečeno. Puno služe osobito za one, koji su kašnje došli; ili su prije bili raztreseni.

U razložbi biva i tako zvana ćudoredna uporava (applicatio moralis), t. j. dotični se nauk prilagodi slušateljem, u koliko u njihov život zasieca. Da je ovaka uporava potrebita, po sebi se razumieva, jer inače mnogi ili neće znati, kako imadu život prema čuvenu nauku udesiti, ili će na to zaboraviti.

Jest pako dvostruka uporava: poučna i ukorljiva. Poučna, kad propoviednik naprosto kaže, kako će slušatelji polag čuvena nauka živiti, što imadu činiti, i koja sredstva upotriebiti, što bježati i kako zapreke svladati. Ukorljiva, kad ih kara, što polag onoga nauka ne živu.

Uporava mora biti:

a) Prilagodjena nauku, propovjedniku i slušateljem, t. j. mora naravski iz nauka poteći; i kako propovjedniku dolikuje (župnik, duhovni pomoćnik) na slušatelje upotriebiti (drugčije na selu, drugčije u gradu, drugčije na roditelje, kad su sami, drugčije

pred djecom itd.)

b.) Čedna i oprezna, da nikoga pojedinoga slušatelja ni upravno ni neupravno ne napade, to bo više škodi, nego li koristi, dotičnika ogorča, a propovjedniku mržnju i nepouzdanje pribavlja.

c.) Umjestna, tj. na svom mjestu, većinom na svrki diela, u homilijah pako na koncu svakoga razdjelka. Pripoviedanje primjerâ ili dogodjajâ, kamo spadaju i prilike, biva takodjer većinom u razložbi, redje u uvodu.

Pripoviedanje treba dalje:

a.) Istinito ili barem vjerojatno, kano u prilikah

b.) Prilagodjeno predmetu i slušateljem.

c.) Kratko, u koliko na stvar spada, ništa više, tako ipak, da ima početak, sredinu i konac.

d.) Jasno, da ga svatko može razumjeti.

U razložbi vrlo će riedko biti pobudjivanje na pobožnost, jedino kad to važnost predmeta zahtieva, ili se je porodio veliki štropot, premda je u ovom potonjem slučaju najbolje prestati, dok se slušaoci umire. Pobudjivanje neomije nikada biti grubo ili uvredljivo. Nego pravnje mogu se kadkada rabiti u razložbi, navlastito kad se hoće pobuditi u slušaocih jače čuvstvo, nu riedko i nikada na početku razložbe ili diela.

10

C. Zaglavak

§. Pojam i vlastitosti zaglavka.

1. Zaglavak je zadnja strana govora, u kojoj propovjed-

nik opetuje u kratko, što je rekao, da izvede u slušaocih ukupni postojani dojam. Stoga se i zove latinski peroratio[1]. Odatle se vidi, koli je važan zaglavak. Do zaglavka može višeput stojati sav plod propoviedi. Zato, kô što god propovjêdnik ima osobitu marljivost uložiti za uvod, tako isto mora i za zaglavak. Cicero kaže, štogod je uzvišenijega, da treba ostaviti za zaglavak;[2] a Fenelon veli: zaglavak je ognjište govora, dočim ga drugi zovu krunom govora. Zaglavak je na njeki način opetovanje same propoviedi, u kom se slušatelji ili pobudjuju na izvršivanje čuvena nauka, ili oprezni čine na pogibelji, ili se utješuju itd.[3]

2. Zaglavak ima biti:

a) Prilagodjen razložbi, t. j. treba da iz nje naravski potiče. Nego ipak ako su slušaoci bili u razložbi samo poučeni, sad se imadu ganuti; ili ako su bili odviše uzdrmani, sad ih treba ublažiti.

b) Kratak, da propovied moći ne izgubi, ili kako njeki kaže: „Ut renovetur, non redintegretur oratio."[4]

c) Živahan, i to tim živahniji, čim je više prema konцу. Semper augeatur et crescat oratio, ili kako Ciceron veli: „In fine exultet oratio mea."

Napokon zaglavak se svrši ili kakovom nabožnom željom, ili tvrdom odlukom, ili opomenom, da će se držati čuvena nauka; ili cielovitom molitvom, ili kojom drugom molitvom na Isusa, B. D. M., svetca, koga blagdan štuje; ili izrekom

1) Sravni: Kleutgen: Ars dicendi, Romae, 1863. str. 301. Schleiniger: Die Bildung des jungen Predigers, 1863. str. 63. op. 1. 2) „Quae excellunt, serventur ad perorandum." 3) „Conclusio est exitus et determinatio totius orationis." Cic. de inv. l. 1. c. 52. 4) auct. ad Herenn. l. 2. c. 30.

iz ove pisma, osobito početnim textom, kratkom predmetu shodnom pripoviešću, ili doksologium itd. Na velike blagdane najbolje je zaglaviti prošnjom, prilagodjenom svetkovini, svrsi propoviedi i slušaocem. Obćenite prošnje nečine nikakova utiska.

Članak drugi.

Izvanjski lik homiletičke obuke.

§. Pregled.

Izvanjski lik homiletičke obuke zavisi: 1) o slogu homiletičkom, 2) o propovjědnikovoj pripravi, 3) o besjedjenju.

11
A. Slog homiletičkoga obučavanja

§. Pojam i važnost homiletičkoga sloga.

Homiletički slog je način, kojim se misli riečmi u govorničkoj formi izražuju. Koli je važan homiletički slog, sliedi odatle, što je prvo, ako i ne najbliže sredstvo, kojim propoviednik nabožnu obuku slušateljem predaje. Ako slog nevalja, i najljepše se misli gube i ostaju bez uspjeha, ako je pako dobar, to se i srednje ruke besjeda rado i s velikim plodom sluša. Takovim slogom morao je Isus besjediti, kad je narod na tisuće za njim u pustinju išao, da ga sluša, te na jelo i pilo zaboravio, i apostoli, poimence sv. Petar i Pavao. 12

§ Vlastitosti homiletičkoga sloga.

Homiletički slog treba da bude:

I. Dostojan, t. j. takav, kakav se pristoji homiletičkomu obi-čaju. Homiletički slog netrpi ništa, što je prostačko, a niti onoga, što samo svjetskom mudrošću diše (kitice), već se odlikuje uzvišenom, apostolskom prostotom i jasnoćom. Sv. Pavao veli: „Rieč moja i propovied moja ne bjaše u osvjedočujućih riečih svjetske mudrosti, nego u dokazivanju Duha i sile;"[1] a sabor tridentski nalaže propovieda-ti „kratko i jasno."[2] Što je prostačko ne dolikuje dosto-janstvu propovjedničtva, a taštinom osvjeti se rieč božja, s česa i piše opet Apostol: „Krist me posla, da evangjelje propoviedam, ne premudrimi riečmi, da neizgubi sile krst Kristov."[3] Ovakou taštinu sv. Franjo Saleški zove kugom propovjedničtva, a sv. Alfonso one, koji za njom idu, otimači časti božje.

Nego i propovjednički slog ima svoje stupnje. Sv. Augustin[4] razlikuje niži, srednji i viši slog.

1) Niži sastoji se od običnih kratkih izreka bez velikoga uresa i figurâ. Rabi se u pripoviedanju dogodjajâ i pri-mjera, u razlaganju istinâ vjere, u homilijah, i kad se na prosto poučava.

2) Sredнji je umjereno figurami urešen, i rabi se u uvo-du i kad se što dokazuje, te kad se hoće osvjedočiti i ponješto volja ganuti.

3) Viši obiluje figurami, krepkimi riečmi, živahnimi izrazi, rabi se kad se hoće volja jače ganuti, čuvstvo uzbuditi, i u zaglavku.

---

1) I. Kor. 2, 4. 2) „Cum brevitate et facilitate sermonis." Sess. 5. c. 2. de ref. 3) I. Kor 1, 17. 4) „Is igitur erit eloquens, qui poterit parva submisse, modica temperate, magna granditer dicere". De doctrina christ. lib: 4. c. 7.

II. Čist i pravilan t. j. takav, kakovim se književnici naroda služe. Zahtieva to dostojanstvo rieči božje. Izključuju se dakle:

1./ Svi zanosi /barbarizmi, tudjinske rieči/ osim ako su potrebiti za razjaš-njenje stvari.

2./ Sve zastarjele rieči /archaismi/ t. j. koje su već iz običaja izašle, kao i tek skovane /neologismi/, kojih slušaoci ne razume.

3./ Provincializmi, t. j. takove rieči, koje se samo gdjegdje rabe.

4./ Svaka nepodobština misli, kao što su protuslovni izrazi n. p. strašno veselje.

III. Prostonarodan t. j. takav, da ga svatko i najprostiji može razumjeti. Sliedi to iz svrhe homiletičke obuke. I ovo se najpače zahtieva; te je bolje pogriešiti i proti gramatici, nego li proti ovomu. Sv. Augustin veli: „Melius est, ut reprehendant nos gramatici, quam non intelligant populi."[1] „Bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire, quod volumus non potest? Aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil quaerimus nisi patere, quod clausum est?"[2], i sabor tridentinski[3] zapovieda propoviedati „pro plebium capacitate". Izostati dakle imadu:

1/. Svi izrazi, koji kod slušateljah nisu u običaju, pa makar ih i književnici i rabili.

2/. Sve biblijske i crkvene izreke, koje su slušateljem nepoznate.

3/. Duge periode, kojih i onako naš jezik ne trpi, a besjedu nerazumljivom čine.

IV. Prijatan, t. j. da ugodno u ušima zvoni. Da ovakav mora biti homiletički slog, po sebi se razumieva, jer se radje i zanimivije rieč božja sluša i ostvaruje. Stoga se izpustiti moraju;

1/. Sve rieči, koje se za drugimi težko izgovaraju.

2/. Prečesto opetovanje istih rieči.

V. Krepak, da može ganuti volju i pobuditi čuvstva, što je osobita svrha homiletičke obuke. Nego daleko budi:

1/. Svaka pretjeranost, koja se nebi slagala s učenjem i osvjedočenjem propoviednikovim, te svrhom, koju kod slušatelja kani polučiti.

2/. Sve što izražuje, jed, mržnju i osvetu.

VI. Veličanstven, da se pojedine rieči i imena s dostojanstvom izgovaraju, kako to dolikuje rieči božjoj. N. p. Isus, Marija i svetci s otičnim pridjevkom ili naslovom; slušatelji, kako se njim prama propoviedniku pristoji: dragi kršćani, poljubljeni u Isusu i. t. d. Moraju dakle izostati:

1/. Svi poruglјivi i uvriedljivi izrazi

2/. Šaljive, nečedne i neotesane rieči. Sve bo to se protivi i dostojanstvu rieči božje i svrsi homiletičke obuke.

1/ In psal. 138. 2/ De doctrina christ. l. 4. c. 1. 3/ Ondje.

VIII. **Kratak**, da i ne reče, što je suvišno ili na stvar ne spada. Sabor triden. i kaže[1]: „cum brevitate sermonis." Nu opet neka se propoviednik čuva, da ne postane prevelikom kratkoćom nerazumljivim polag one izreke: „Brevis esse laboro, obscurus fio." Svakako se pako imadu izostaviti.

1/. Sve nepotrebne istoslovčane rieči.

2/. Preobširno dokazivanje, opisivanje i pripoviedanje, osim ako to važnost stvari ili stališ slušateljā zahtieva.

3/. Opetovanje stvari, osim kratko na koncu diela i u zaglavku, a još prače na koncu razdielakā.

VIII. **Živahan**, t. j. da prodire do srdcā, a takav je biti, kad bude naresen tropi i figurami.

§. Osobite vrsti tropā i figurā homiletičkoga sloga.

I. Osobiti tropi, koji bi se mogli u homiletičkoj obuci rabiti jesu:

1/. **Metafora** je pokraćena prispodoba n. p. Vi ste sol zemlje, vi ste svietlost svieta[2], ili kad se n. p. pakao prispodobi s bezdnom, ili životna bića s neživotnimi stvarmi, n. p. sv. Pavao bijaše jako orudje u božjoj ruci.

2/. **Metonomija** je spajanje sličnih pojmovā, kano uzroka i učinka n. p. svjedočim vam nebom i zemljom, da sam stavio pred vas život i smrt, blagoslov i prokletstvo, zato odaberi život[3].

3/. **Sinegdoha** je spajanje većih pojmovā s manjimi, roda sa vrstim, čest sa cjelinom n. p. Kruh naš svagdanje daj nam danas.

4/. **Ironija** je način govora, u kom govornik upravo protivno misli, nego rieči znače. Ironija se smije vrlo često rabiti i da nikoga ne uvriedi. **Sarkazam** se ne upotrebljava, jer ne dolikuje dostojanstvu obuke i samo ogorčava slušatelje.

5. **Hiperbola** (nadoslavka) je izraz, kojom se stvari daje veća znamenitost, ako to i nije istinito. N. p. „umnožit ću ti sieme kano piesak u moru." Hiperbola se smije rabiti samo u najvećoj žestini, te da ne izaziva smieh.

Tropi moraju biti svim poznati:

II. Homiletički slog najviše rese **figure**, one mu daju osobitu krepost i čine ga vrlo živahnim. Jedne su za prosvjetljivanje uma, druge za gibanje volje i pobudjivanje čuvstva.

[1] Sess. 5. cap. 2. de ref. [2] Mat. 5, 13. i 14. [3] 5. knj. Mojs. 30. 19.

1/. Figure za prosvjetlivanje uma.

a/ Descriptio daje jednomu subjektu više predikatâ. N.p. „Blago čovjeku, koji ne ide na vieće bezbožnikâ, i na putu griešnikâ ne stoji, i u družtvu kužnika ne sjedi."[1]

b/. Distributio izbraja predmetu dielove, N.p. „Triput sam bio šiban; jednom su kamenje bacali na me; tri puta se lađa sa mnom razbila, dan i noć proveo sam u dubini morskoj."[2]

c/. Antithesis niže oprieke. N.p. Jeli pravo, onim istim jezikom i me božje častiti i proklinjati? moleć „otče naš" svetiti, obavlja, juć postave rugati se? Ili: Kako nije hasnilo Judi biti prije apoštolom Isusovim, jerbo se je kasnije iznevjerio; tako isto nije škodilo sv. Pavlu biti prije progoniteljem crkve, jerbo je kašnje postao apoštolom. Slava ovoga apoštola ide ne što je pro, gonio crkvu, več što ju je razširio, ne što je stado božje razćera, vao, već što ga sakupljao. Što više! Vuk posta pastirom, i koji je pio krv ovacâ, svoju krv proli za njihovo spasenje.[3] „Deum praedi, cabas, et non requirebas. Daemonia abominabaris, et illa adora, bas. Judicium Dei appellabas, nec esse credebas. Inferni supplicia praesumebas, et non praecavebas. Christianum nomen sapie, bas, et Christum persequebaris."[4]

d/. Inversio ne postavlja rieči na svoje mjesto. N.p. Što dugujem svomu spasitelju, to znam", mjesto: znam, što itd.

e/. Prosapopoea stvoru bezživotnu daje svojstva životna, ili takodjer životnu, koja ga zbilja ne idu. N.p. Evo sotona pak, lenska ovako govori vašim roditeljem, nalazećim se zbog bogatstva, štoga vam krivim načinom skupiše, u paklu: Bila sam gore na svietu, i vidila sve vaše. Svi su zdravi, veseli i uživaju radostno sve, što ste im ostavili, i radi česa ste sada ovdje medju nami. Ona kći, kojoj da priskrbite bogat miraz, ne ne prestaste piti krv sirota, ona se već udala, dostigla je, što ste željeli, raste vam unučad – al vi, što jadikujete? Što ste nevoljni i dugujete.

[1] Ps. 1, 1. [2] II. Kor. 11. 25. [3] S. Joanes Chrysostomus in illud: Saulus adhuc spirans etc. hom. opp. t. 3. col. 120. [4] Tertul. de testim. animae c. 6. Sravni štenja druge noćnice /II. Noctur/ blagdana sv. Stjepana prvoga mučenika.

f/ Interrogatio niže pitanja. N. p. „Tko oslabi, i ja da ne oslabim? Tko se sablazni, i ja da se ne razpalim?"[1] Zesća interrogatio zove se epimone. N. p. Ili je Bog samo Bog jevrejski? zar nije i neznabožački?"[2]

g/ Concessio dopušta prigovore ili posvema ili djelomice, da istina to uvidjavnijom osvane. N. p. „Ali rieči kamate i dobit ci vam se mile? Slobodno, ja ću vam pače kazat, kako vam valja raditi, da što veće kamate zadobijete. Salomon reče: Posudjuje na kamate Gospodu, koj se siromaku smiluje; On će mu odvratiti, što je dao. Vidi ovdje dobre kamate, vidi ovdje bezgriešne kamate, vidi ovdje hvale vriedni dobitak. Mislite li, da vam oduzimam dužnika? Ja vam dajem Boga za dužnika, ja vam dajem Isukrsta, onoga, koj vas ne može prevariti."[3] Zestoka bi bila ova figura: „Si peccare vis, ubi te Deus non videat, et fac quod vis."[4]

h/ Correctio opoziva, što je rečeno, te stavlja drugu, navad no jaču misao. N. p. „Dodji, Isuse, i sudi! – Na što velim? – Ne, dodji i smiluj nam se;" ili „Sed me miserum! puto non creditur Deo. Et quid dico puto? Utinam ambigue putarem, et non evidenter agnoscerem."[5]

i/ Suspensio, kad propovjednik ne odgovara na pitanje, već obustavlja sud slušaocem. N. p. Isus je sedam puta govorio s križa; što mislite, da je najprije govorio svojom majkom, ili s poljubljenim učenikom svojim sv. Ivanom, ili s pokornicom Mandaljenom? Ne on je najprije govorio svojim otcem, govorio mu za one, koji su ga na križ propeli. A što ga je možda molio, da ih kazni uništi? Ne, on je za nje molio otca, molio, da im oprosti „Otče oprosti im jer ne znadu što čine." Ili: Kad Židovi kamenovaše sv. Stjepana prvoga mučenika, ovaj poklekne i stane moliti. Što mislite, što je molio? Zar da Bog goručim kamenjem iz neba uništi one, koji ga kamenovahu? Ne, on je za nje Boga molio: Gospodine ne uzmi im ovo za grieh.

1/ II. Kor. 11, 29. 2/ Rim. 3, 29. 3/ Sv. Ambrosy lib. de Tobia c. 16. 4/ Sv. Augustin. serm. 132. de verb. Dom. 5/ Salvianus lib. 2. ad eccl. cath.

j/. Dubitatio kad se propovjednik čini kano da sumnja o svojoj tvrdnji, ili kano da ne zna, čim da počme ili što da od- govori samo da tako stvar jasnije i življe predoči. N.p. „Kamo da se sada obratim? K Bogu? - njegova me pravda čeka. Svie- tu? - njegova mi izpraznost sve ove podade vaje. Majci božjoj? njezino sam srdce svaki dan parao;" ili: „Unde incipiam? quid primum, quid ultimum dicam? Bona commemorem, quae perdidisti? an mala deflcam, quae invenisti?"1/

k/. Praeteritio kad se propovjednik čini, kano da neće o nečem govoriti, o čem ipak govori, pače još više, N.p. Kakova se sramotna djela ne počiniše ondje! Neću spominjat svih, jer su preveli- ka, jer je izbrojit ni ne mogu. Prelazim bjesnoću jadne požude, tu opačinu, koja cielim svietom danas vlada; šutim ob onoj strašnoj skuposti, kojoj su danas kršćani ma gorje od samih poganah podani; neću da govorim o današnjoj oholosti i nadutosti; ne spominjem nepravdâ, prevarâ, sljeparijâ, krivih prisegâ.....;"2/ Ovom se figurom može propovjednik slu- žiti osobito onda, kad hoće da kori slušaoce zbog raznih griehâ.

l/. Communicatio pita same slušaoce za savjet, ostavlja- juć im, da sami sude. N.p. „Petar i Ivan odgovarajuć rekoše im: Sudite sami, jeli pravo pred Bogom, da vas većma slušamo, nego li Boga?"3/

m/. Climax i anticlimax; prvi vodi misli sve jače, drugi sve obratno. N.p. „Učinjenu nepravdu ne osvetiti, kriepost je čovjeka; oprostit ju, kriepost je kršćanina; tražiti ju i ljubiti, uzvišena je kriepost svetca." Anticlimax: „Ne tražite kriepost samo u palačah, niti samo u kućah bogataških, tražite ju i u kolibicah siromaških;" ili: „Tko je siguran, da će živjeti jednu godinu? jedan mjesec? jedan dan? jed- nu uru?"

n/. Conduplicatio opetuje rieči ili izreke. N.p. „Probudi se, probudi se, ustani Jeruzolime!"4/

1/ S. Ambrosij de lapsu virg. consecr. c. 2.; 2/ Salvianus de gubernatione Dei lib. 7.; 3/ Djel. ap. 4, 19.; 4/ Isa. 51, 17.

o/. Anaphora počima izreke istimi riečmi. N. p. „Tecite, brzi glasnici, k narodu razsijanu i oplienjenu, k narodu strašnu, k narodu razmjerenu i pogaženu, kojemu zemlju raznose rieke." 1/

p/. Epiphora svršuje izreke istimi riečmi: n. p. „kad ja bijah diete, govorah kao diete, mišljah kao diete, razmišljavah kao diete." 2/

r/. Symbloche spaja anaphoru s epiphorom. N. p. Tko u zatvoru drži opačinu? Sviet. – Tko je žrtva sotone! sviet.

s/. Anadiplosis istom riečju izreku počima i dočima. N. p. Pao je Babylon, jest, pao je."

t/. Repetitio. opetuje iste izraze, da pobudi pozornost. N. p. Konac se primiče, primiče se konac; pazi, jerbo ti propast" prieti; brzo ćeš propasti. Ili: „Sibi habeant litteras suas oratores, sibi sapientiam philosophi, sivi divitias suas divites, sibi regna sua reges: nobis gloria et possessio et regnum Christus est; nobis sapientia in stultitia praedicationis, nobis virtus in infirmitate carnis, nobis gloria in crucis scandalo, quo mihi mundus occiditur et ego mundo." 3/

u/. Interrogatio niže više pitanja, da veći utisak učini, n. p. Jeste li vidjeli moć božju, vidjeli dobrotu božju? moć, kad je zemljom tresao, moć, kad je klimajuću zemlju učvrstio? Potres je dodušе minuo, nu strah treba da ostane; oluja je prestala, nu strah ne smije prestati. Tri dana smo držali obhode, nu naša se revnost ne smije ugasnuti. Jeste li vidjeli, kako je čovjek slab i nemoćan? Kad se je zemlja tresla mislio sam gdje su sada prevare? gdje nepravedne zapovjedi? gdje oholost? gdje tlačenje ubogih? gdje taština bogatašah? gdje prietnje i strašila vladara? Jedan čas je sve to pokidao, razneso. U gradu nije se čulo nego plač i jaukanje i sve je trčalo u crkvu. Pomislite, što bismo učinili, kad bi se Bogu svidjelo sve uništiti. 4/

1/. Isaija. 18, 2.; 2/. Kor. 13, 11.; 3/ S. Paulinus ep. 38. ad Aprum; 4/ S. Joanes Chrysost. de Lazaro serm. 7.

v/. Expolitio niže srodne misli ili stavke. N. p. „Quam beata aetas, quae necdum Christum potest eloqui, et jam pro Christo meretur interfici! Nondum opportuna vulneri, et jam idonea passioni! Quam feliciter nati, quibus in primo nascendi limine aeterna vita obviam venit! Incurrunt quidem inter ipsa principia acceptae lucis, periculum et finem ~~lucis~~ salutis, sed de ipso protinus fine, capiunt principia ~~ate~~ aeternitatis..... Nondum ingressi infantiae cunas, jam perveniunt ad coronas! Rapiuntur a complexibus matrum, sed redduntur gremiis angelorum."[1]

z/. Similiter cadens i similiter desinens je figura, koja jednako počima i dočima stavke. N. p. Omnia Christus est nobis; Si vulnus curare desideras, medicus est; si febribus aestuas, fons est; si gravaris iniquitate, justitia est; si auxilio indiges, virtus est; si mortem times, vita est; si coelum desideras, via est; si tenebras fugis, lux est; si cibum quaeris, alimentum est; gustate igitur et videte, quoniam Dominus suavis est."[2]

ž/. Enumeratio, kad propovjednik nabraja više srodnih izraza, da dotičnu stvar s različitih gledištah razjasni. N. p. „Cumque introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, pro qua juravit patribus tuis, Abraham, Isak et Jacob, et dederit tibi civitates magnas et optimas, quas non aedificasti, domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas non fodisti, vineta et oliveta, quae non plantasti etc."[3]

2. Figure za gibanje volje i pobudjivanje čuvstva.

a/. Elipsis izpušta misli, koje se lahko nadopune. N. p. „Duša se moja vrlo uzdrhtala, a ti, Gospode, dokle ćeš?" – izpušteno dokle ćeš oklievati uslišat me, pomoći mi, da ustanem.

b/. Reticentia, kad propovjednik okleva štogod izreći samo da iznenadi slušaoce, a ipak to jasno kaže, ili kad prestane govoriti, ne svršiv misli. N. p. Jer kad bi se i htio hvaliti, ne bih

1/ S. Eucherius serm. de innoc.; 2/ S. Ambr. de virg.; 3/ Deut. 6, 10. 11.

bio bezuman, jer bih istinu kazao; - ali štedim, da ne bi tko više pomislio za mene, nego što me vidi."[1]

c/. Asyndeton izpušta veznike. N. p. Da budu napunje ni svake nepravde, zloće, bluda, lakomosti, pakosti; puni zavisti, ubojstva, svadje, prevare, zloćudnosti.[2] Ova se figura može izraziti i posledičnimi pridavnici n. p. O božja dobra! o sladka, neumrla, vječna, nepromienljiva; dobra kojim para ne ima. Kad ću vas vidjeti?[3]

d/. Polysyndeton obiluje veznici. N. p. Kralji zemaljski i knezi i vodje i velikaši i mogućnici i svi robovi i svi slobodni bježe u ponore i pećine brdâ, govoreć im: padite na nas i sakrijte nas pred licem onoga, koj na prestolju sjedi i pred gnjevom jaganjca;"[4] ili: "Et cum tibi creditur, juras? et cum nemo exegit, juras? et horrentibus hominibus, juras?"[5]

e/. Congeries niže kratke misli. N. p. „Nego u svem pokažimo se kao sluge božji, u trpljenju mnogom, u nevoljah, u biedah, u tugah, u bolienju, u postu, u čistoći, u razumu u podnošenju, u dobroti, u duhu svetomu."[6]

f/. Votum je uzklik s prošnjom spojen N. p. O da bi razdro nebesa i sašao?[7]

g/. Deprecatio srdačno moli, da se što ostavi ili prigrli. N. p. „Uspomenom mrtve ti majke, molitvom, koje je ona često u tihanoj noći za tvoju sreću k nebu slala, zadnjim joj uzdisajem, kojim je blagoslov za te molila, pokojem života tvoga, Bogom, nebesi i blaženstvom, molim te i zaklinjem, nemoj nikada saći s puta kreposti."

h/. Exclamatio digne glas, da uzbudi grozu ili koje jače čuvstvo. N. p. O smrti, gdje je tvoja pobjeda; O smrti gdje je bodež tvoj!"[8]

1.) II. Kor. 12. 6; 2.) Rim. 1. 29. 3.) Sv. Augustin in psalm. 26. enarrat. 2. 4) Očit. sv. Iv. 6. 15–16. 5.) Sv. Augustin serm. 180. 6.) II. Kor. 6. 4–6 7.) Isai. 64. 1. 8.) I. Kor. 15. 55. —

i) Sermocinatio, gdje mrtvi govore. N.p. „Djeco! za onu lju-
bav, koju smo vam čitav svoj viek izkazivali; za one molitve, ko-
je smo za vas k Bogu slali; za one suze, koje smo za vas lievali; moli-
mo vas, da nam se smilujete molitvom, postom!"

j) Apostrophe, govori odsutnim, mrtvim ili biću bezživotnu.
N.p. in vehementi affectu: „O presveto Trojstvo, daj, slušaj me!
Znade li puk ovaj zakon tvoj? obslužuje li zapoviedi tvoje? stra-
ši li se imena tvoga? Vas o žitelji nebeski, zovem, sve svete i
angjele bož. recite kako živi ovaj?" In vehementiori affectu:
„Vas, nerazumne životinje, pozivam, neradite li pametnije, ne-
go li ovi razumni stvorovi?" In vehementissimo affectu:
„Tebe o nebo, sunce, zviezde i mjeseče za svjedoke zovem, jeda l'
vi neslušate bolje zakon bož., nego li puk ovaj sabrani? Vas
zidine crkvene, tebe sv. oltaru, sv. krstionice i izpoviedaonice
pitam, jeda l' se puku ovomu nepodaje sve, što mu spasu du-
še koristi; a on sve zabacuje? Ova se figura riedko rabi i to sa-
mo onda kada su već slušaoci ganuti.

k) Personificatio, kad propoviednik navadja odsutne osobe,
da govore kano prisutne. N.p. Što misliš kakve muke tr-
pi sada naša Blesila, kad vidi kako se Isus na te ljuti?
Ona ti u svojoj žalosti viče: ako si me kada ljubila o majko
i ja tvoje opomene slušala i sljedila, nemoj mi zavidjeti mo-
je blaženstvo, te nedaj, da se u vieke razstanemo. Misliš li,
majko, da sam sama? mjesto tebe imam drugu majku,
majku bož., ja vidim ovdje mnoge, kojih prije nisam poznala.
O kako liepo je ovo družtvo! Žališ li za menom, da sam sviet
ostavila; a ja žalim tebe, da si još u tamnici. Ako mi želiš osta-
ti majkom, a ti se trsi, da Isusu omiliš; nebudeš li njemu u
volji, ja te nepripoznam za svoju majku." 1)

l) Obsecratio, zove u pomoć Boga il' čovjeka, moli slušaoce,
da vrše ono, što im se je dokazalo. N.p. Molim vas i zaklinjem
svim svetim, ostavite griek, bježite zlo."

---

1) Sv. Jeronim epist. ad Paulam 39.

m) Subjectio pita i odgovara. N. p. „Ded kaži mi komu kupiš blago: samu sebi veliš."[1]

n) Epiphonema rekav ili dokazav što osobita, klikne kratkom, važnom izrekom. N. p. Govorim o lakomosti, kako lakomac nepozna nikakve svetosti, kao n. p. Juda, koj je za novac i Boga prodao; te na koncu kliknem: „a kamo neće čovjeka zavest poklepa za novcem"?

o) Admiratio, kad se propovjednik kano da mu štogod nije niti na um palo, pa ipak to navadja, pače jošće i dokazuje. N. p. Bijaše im podložan. Tko? Komu? Bog ljudem. Bog, velim, komu su angjeli podložni, koga slušaju krieposti i vlasti. On bijaše podložan Mariji; nu ne samo Mariji, već radi ove i Josipu. Čemu, da se više čudiš smiženju li sina bož. ili uzvišenoj časti Marijinoj?[2]

Opazka. Što se porabe figura tiče imadu se na svom mjestu izmjenice sve shodno rabiti, nu bez svake pretjeranosti i velike umjestnosti.[3] Ako i rese govor s njimi ipak treba biti umjeren i štedljiv. Quintilijan o njih kaže: „Sicut ornant orationem opportune posita, ita ineptissimae sunt, quae immodice petuntur." Najjače i najpatetičnije figure neka propovjednik onda upotrieb, kad hoće, da najjači utisak izvede n. p. na koncu diela i u zaglavku, kako to uči Cicero:[4] „Hic exclamat, insultat, deprecatur, irascitur, orat, minatur." Navlastito na to treba paziti; da s figurâ nepostane govor nerazumljiv.

§. Nastavak. Sredstva, kako si valja pribaviti homiletički slog.

Homiletički je slog za propovjednika od velike važnosti. Savršenost govorničtva zavisi od savršenosti homilet. sloga. Da bude tko govornik, a navlastito propovjednik, nisu dosta naravski darovi, kojih takodjer mnogi nemaju; pa ipak svaki se mora truditi, da bude dobar govornik, važan propovjednik. Najglavnija sredstva, kojimi će si pribaviti govornik homiletički slog jesu:

1. Teorija besjedničtva. Pravila besjedničtva su najkraći put, koj vodi k naobrazbi liepoříečja, ona su govorniku najsigurniji vodja na ovom putu. S početka stoji truda sastavljati propovjedi po retoričkih pravili; nego kašnje ide to tako lahko

1) Sv. Augustin. 2) Sv. Bernardo serm. 1. super Missus est. 3) „Quantum congrue fieri potest omnibus generibus dictio varianda est." S. August. de doctrina Chr. l. 4. c. 22. 4) Orat. c. 38.

kano, da bi ova bila prirodjena. I sv. otci i svi drugi crkveni govornici samo su učenjem besjedničtva došli do onolika savršenstva u homilet. slogu, da su na milijune ljudih obratili na Isusovu vjeru i put spasenja. Ako svjetski govornici drže toliko do govorničke naobrazbe, koliko većma, da to bude na srdcu propovjednikom evangjelja; i ako se oni nastoje u bjesjedničtvu usavršiti što bolje i temeljitije, koliko većma to moramo mi, božji vjestnici.

2. Nasljedovanje. Tko želi napredovati i usavršit se u homilet. slogu, taj treba takodjer, da marljivo čita izvrstne propovjedi i sluša dobre govornike. Ako i nije svaki u svem savršen, to se mogu ipak pojedini odlikovat u njekih vrsti govora: jedni u propoviedih, drugi u homilijah, treći u katekezah, pa neka od svakoga nasljeduje ono, što je bolje; ali ne robski, već kako je njegovoj naravi primjereno. Da pako čitanje ili slušanje tudjih propoviedi bude koristno, treba paziti tko govori, što govori, kako, gdje, pred kim i u kojih okolnostih govori; pak u koliko to tko smije i može sebi, slušaocem i okolnostim prilagodit, neka prilagodi i nasljeduje. Amo spadaju govori sv. otacah i tako zvane uzorne propoviedi novijih govornika. Ovakove je izdao Hungari, Mekler, Alvera (Cassianea) itd. a ima ih i pod imenom Chrysostomus, Ambrosius itd. Navlastito je dobra sbirka ovakih uzornih propoviedi u latinskom i talijanskom jeziku. Marljivim čitanjem ovakovih propoviedi propovjednik će si najlaglje prisvojiti liep i uzvišen homilet. slog. Nego tomu treba

3. Vlastito vježbanje bez koga niti teorija besjedničtva niti nasljedovanje ništa nepomaže. Već učitelj besjedničtva Quintilijan o tom ovako veli: „Facultas orandi consummatur natura, arte, exercitatione, cui partem quartam imitationis quidam adjiciunt, quam nos arti subjicimus." a sv. Augustin vještak besjedničtu svjedoči: da su svi glasoviti besjednici, koje je on poznavao, takovi postali jedino čitanjem i slušanjem tudjih govora, te osobito vlastitim vježbanjem u besjedničtvu.[1] Ovo vježbanje može biti na dvostruki način. Propovjednik uzme glavne misli i djelenje od kakova uzorna propovjednika, pa ostalo sam izradi; te kad je s govorom gotov, prispodobi ga s uzorom, te vidi svoje pogrieške i slabosti, kano i ljepotu uzorne propoviedi; sada svoje pogrieške zamieni ljepotom uzorna propovjednika. Ili sam skroz točno naerta osnovu govora, marljivo izradi, pa kad je gotov, prispodobi s uzornom propoviedju. Ovako će se ne samo najbolje i najlaglje izvježbati u homilet. slogu, nego i s velikom

1) De doctrina christ. l. 4. c. 3.

korisću učiti rabiti tudje propoviedi i nacrtavati govore. Ovim nekažemo, da će tko odmah s početka moći valjane propoviedi sastavljati; nego ovako treba, da počme i vježba se, koj želi postati dobrim propovjednikom. Bude li se nekoliko godinah ovako vježbao, prisvojit će si ne samo homilet. slog, nego i vještinu jezika i lakoću izraza tako, te će moći poslje nekoliko godina lahkim trudom, a kad ustreba i s malom pripravom, pače i smjesta reči dobru i plodnu propoviedj.

12

B. Propovjednikova priprava.

§. Potreba i česti priprave.

1. Propovjednik osim što se ima sveudilj sa svakoga gledišta sve više usavršivati u propovjedničtvu, u čem se sastoji daljnja njegova priprava; dužan je za svaki pojedini govor se pripraviti; što se zove bližnja priprava. Do ove priprave stoji sav plod govora. To je svim propovjednikom potrebito, s tom ipak razlikom, što početnikom i manje vještim svećenikom više priprave treba, nego li izkusnim i vještim. Ako se za druge, manje važne poslove pripravljamo, koliko to većma treba za propoviedanje rieči božje.[1] Tko se bez priprave usudjuje rieč bož. propoviedati, taj činom pokazuje, da malo do nje drži, da ju zametava. Bez priprave popeti se na propovjedaonicu u nadi, da će ga Bog razsvietliti, jest toliko, koliko kušati njegovu svemožnost, što bez grieha ma i maloga biti nemože.[2] Tu valja takodjer ona stara poslovica: „Tko uzidje bez napora, neće sići bez prikora."[3] a pokrajinski sabor bečki od god. 1858. tit. 4. c. 3. kaže propovjednikom: „Tko kani rieč propoviedati, neka ~~se~~ prije marljivo pripravi, proklet bio, koj djelo gospodnje čini nemarno." Da je propovjedniku priprava potrebita, slied i odatle, što jedino pripravom može svoje misli podpuno i točno izraziti, rieči i fraze što marljivije izabrati i urediti. Nadalje samo onda, ako je dobro pripravan, moći će se pouzdano popeti na propovjedaonicu, znajuć, da mu niti misli ni rieči, niti njihov savez ni red uzmanjkati neće.

2. Sastoji se pako ova priprava iz molitve, razmišljanja o predmetu, nacrta (conceptus) i učenja na izust.

a) Kano što za svako djelo, tako navlastito za propoviedj valja se molitvom pripraviti: I Isus se je molitvom pripravljao za pro-

1) „Munus gravissimum diligentissimam requirit praeparationem absque tela paranda cui cum hoste validissimo absque committenda est pugna." Conc. prov. Colonien. 1860. p. 2. tit. 2. c. 21.
2) Müller Th. mor. II. str. 354. br. 6. 3) „Qui ascendit sine labore, descendit sine honore."

propovjedničtvo, a tako isto i apostoli i sv. otci. Propovjednik će dak-
le najprije zazvati dar Duha sv., pomoć bl. D. M. i onoga svetca, u
čiju će slavu besjediti. Ako mu treba i okolnosti dopuštaju, mo-
že se izpovjediti ili barem skrušeno pokajati.

b) Nadalje treba, da propovjednik razmišlja o predmetu.
Jest pako razmišljanje ozbiljno i po stalnih pravilih udešeno
promatranje ob izboru, razdjelbi i daljnjem razlaganju pred-
meta. Ovo razmišljanje ima biti na dobu, da ne bude kašnje
propovjednik prisiljen radi kakve zapriéke propustiti pro-
poviéd. Razmišljanje budi u samotnu mjestu i u vrieme
za to najprikladnije n. p. u jutro, u večer. Zahtieva to sve
važnost stvari. Što se razmišljanja ob izboru predmeta tič-
e, treba navlastito na to paziti, da se isti ili slični predmeti ne-
uzimaju često, a drugi usuprot skroz izpuste. Radi česa već
na početku godine valja da propovjednik sastavi osnovu, po
kojoj će redom tumačiti pojedine istine i te osnove neka se
uviek po mogućnosti drži. Navlastito treba to onda ako vi-
še njih u godini propovieda. Razmišljanje o razdjelbi i razlaganju
predmeta zavisi o vrsti predmeta. U dogmatičkom predmetu i-
ma se razmatrati sadržaj, smisao, pojam, važnost i očitovanje do-
tične istine, dokazi, kojimi ju treba dokazati, u kakvu stoji save-
zu s drugimi istinami vjere i kako se slušaoci prema toj istini vlad-
ju, da ju može na njihov ćudoredni život uporaviti. U ćudo-
rednom predmetu razmišljanje biva kano i u dogmatičkom
samo što se ovdje ima obazirati na gibanje volje slušateljâ, da
usprkos svim zaprekam i teškoćam ćudorednu zapovied izpu-
ne. Može se kazati i to, na kojoj se istini vjere temelji ćudoredni
predmet. U liturgičnom predmetu razmatra se sadržaj, lik,
povjestnički početak i razvitak njegov, u kakvu je savezu sa
drugimi obredi, te kako se slušaoci prema njemu vladaju.
U povjestničkom treba najprije razmatrati dogodjaj u svih svo-
jih okolnostih, uzrocih i posljedicah, pak onda kojimi bi se dok-
azi mogla (dokazati) potvrditi najbolje dotična istina i na
praktični život slušatelja uporaviti. Može se razmatrati i
karakter i namišljaj radeće osobe. U juridičkom valja naj-
prije razmatrati pojam i sadržaj crkvene zapoviedi, gdje je iz-
dana, tko ju je dužan vršiti itd. kako ju slušaoci izvršuju.

onda kako ih treba ob istini osvjedočiti i na izpunjavanje ganuti; uzprkos težkoćam, zaprekam, a navlastito ljudskom obziru.

c) Priprava za propovied sastoji nadalje iz nacrta ili pisanja. Pisanje govora mnogo koristi: bolje se slože ideje, besjeda se lagje i sigurnije nauči; početnikom je pače neobhodno potrebito, a izkusnim propovjednikom vrlo koristno. I nitko nemože postati vrstnim propovjednikom, koj barem nekoliko godina prvih govora svojih ne piše, a kašnje ih barem nacrta. S napisanom propoviedju može propovjednik svaki čas poglavaru svomu račun položiti o svom nauku. Stoga je pisanje propoviedi u mnogih biskupijah propisano.

Koj samo s meditiranom propoviedju ide na propoviedaonicu, ako neima osobita dara rječitosti, naći će se u velikoj nepriliki, a kraj svega napora malo će opraviti. Izpustiti će važnije točke i misli, a izreći često nesmisao i bezumlje. Nikad neće dobiti obilnosti rieči i idejā, naučit će se samo na kojekakvo brbljanje, te će tako sramotiti i sebe i rieč božju, a slušateljem dosadjivati. Pisanje propoviedi i zato puno koristi propovjedniku, da znade, što je kada propoviedao, pa da neponavlja često iste predmete, misli, texte, primjere, prilike, dokaze itd. Pismeno sastavljene propoviedi jesu veliko blago, koje čovjek uviek posjeduje. Poslje nekoliko god. može ih opet rabiti ili na istom ili na drugom mjestu, promieniti i usavršiti. Tko se ovako vježba u mladosti, prisvojit će si lakoću propoviedanja, obilnost idejā, da će i pod starost, kad mu pamet oslabi, s onim dostojanstvom reći meditiranu propovied, kojim je u mladosti običavao reći pisanu. Medjutim vješti propovjednici mogu kadkada gdjekoji dio propoviedi ili čitave manje govore iz same meditacije reći, navlastito kad za pismeno sastavljanje neimaju dosta vremena.

Najbolje je najprije na komadiću papira napisati sabrane misli o dotičnom predmetu, texte iz sv. pisma, dokaze iz razuma, primjere, prilike itd. i nemisleć jošte na pravi red propoviedi. Onda iz toga nacrtati propovied, označiv dielove i pridielav svakomu dielu, razložbi t. j. prvoj i drugoj strani, zaglavku, te napokon uvodu[1], svoje misli, texte, primjere itd. Napokon kad je to sve složeno i uredjeno valja napisati čitavu propovied. Neka svaki piše čitljivo, a nove misli piše s početka, da može kašnje lagje naći na izust. Pisat po mogućnosti treba podjedno, barem dok se ideja svrši i jedan dio za drugim. Je li propovied gotova, jedan, dva dana može se kroz

1) Schüch. 187.

ostaviti; a onda tek izpravljati: Prvi bo nam se sastavak čini najboljim dočim nam se kasnije pojave bolje misli. Sad treba svu propovied pročitati, te pasiti, da li je logična, jasna, živahna, snažna i dostojna. Ako je u njoj štogod suvišna, kriva, tamna, nedostojna, manjkava to treba izpustiti, popraviti, promieniti, popuniti, kako to kaže Kvintilijan: „Emendatione opus est, adjicere, detrahere, mutare." Kad kada je dobro govor svoj dati izkusnomu propovjedniku, da svoj sud izreče.

Tudje propovjedi robski prepisivati, prevadjati ili iz knjige na izust učiti, ne valja, to bo nedolikuje propovjedniku, ni slušateljem. Nego se ipak mogu koristno rabiti. O tom se ovako izrazuje pokrajinski bečki sabor tit. 4. c. 4.: „Ut sermonibus virorum pietate et doctrina praestantium utantur, nimime improbandum, in sancto hoc et salutari ministerio non de auctoris gloria querenda, sed de grege Christi pascendo agitur; et laudem merentur, qui fidelibus profutura formicarum instar comportent." Kad nebi imao propovjednik kada propovied sastaviti, onda neka uzme kakov lagan predmet, pa neka ga sa svih stranah razmatra po - lag onaga: quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando i neka neuzimlje puno tekta. Ako bi kada slučajno bio prisiljen tudju propovied uzeti, barem će ju gledati sebi i slušateljem svojim prilagoditi.

Propovied budi kratka. Sabor trident.[1] nalaže propoviedati: „cum brevitate sermonis." Kako duga ima biti propovied točno se naznačiti nemože. Nekoji pokrajinski sabori odrediše 1/2 do 3/4 sata. U nas nije ništa propisano. Najbolje je, da propovied nezategne preko pol sata, osobito ako je pod misom, te bivaju još kakove molitve, duge napoviedi, slušaoci iz daleka došli itd. Traje li propovied preko pol sata već se nemože kazati, da je kratka. Kod izvanredne blagdane, kao takodjer na veliki petak, za duše u očistilištu, prigodom misija, može biti duža, navlastito ako govori vješt i obljubljen govornik, nego ipak niti onda obično ne preko jednoga sata. Što je preko sata može više škoditi, nego koristiti. Slušaoci rado slušaju i srednje vrste propovjednika, samo ako je kratak, dočim jim se izzorostiji, ako je predug brzo dosadi. Na dugu se propovied sahno ljute, pod njom driemaju, nepokadja jim je, a zbog nje često i samu sv. misu zapuste. Sv. otci držali su s velikim uspjehom kratke govore i homilije. Kratkoća je i

1) Sess. 5. c. 2. de ref. 8)

propovjedniku u prilog. Sredstva tomu jesu kratak uvod i kratak zaglavak. Nepotrebite dokaze treba izpustiti. Primjeri i prilike neka budu takodjer kratke. Ništa netreba bez potrebe ponavljati. 1)

d) Napokon ova priprava sastoji iz učenja na izust. Napisanu propovied treba dobro naučiti na pamet, inače će propovjednik zapinjati i kretanje šepati. Čitati propovied jest proti običaju; nikad neima takova propovied pravoga utiska, pa ni puk do čitanja ništa nedrži. Najbolje je nekoliko puta cielu propovied na glas i polagano pročitati, glavnije točke podbrisati; učiti djelomice, pa kušati govor na izust. Robski od rieči do rieči učiti govor, nije probitačno. To je s jedne strane težko, a s druge pogibeljno, jer bi mogao lahko zapeti. Nego ipak s početka dobro je, da se i rieči uče, a kašnje je najbolje samo stvar dobro naučiti. Uviek si pako treba dobro zapamtiti početak diela i razdjelka, te prelaze s jednoga diela na drugi, s jednog razdjelka na drugi. Propovied je najbolje učiti u jutro i na večer, u samoći; samo ne dugo u noći; jer se tim buni san, a duh slabi. Puno koristi pomoću mašte predstaviti se na propovjedaonici medju slušaoci. Važnija podbrisana mjesta valja si dobro zapamtiti i u pameti držati. Napokon vrlo je dobro upravo kušati propoviedati.

Što se tjelesne priprave tiče, propovjednik se mora uviek, navlastito pako u večer, prije nego će propoviedati, čuvati svake neumjerenosti u jelu i pilu, preduga bdenja, prevelika i nepotrebita govora i pušenja. Ono jutro neće više na glas propoviedi govoriti. Neposredno pred propoviedju veli Amberger 2), da je najbolje slušati izpoviedi.

Opazka. Bez priprave, s mjesta (ex abrupto) besjediti smije propovjednik samo u velikoj nuždi i ako je u tom vješt. Izvan nužde nitko, to bila preuzetnost i preziranje rieči bož. U takovoj nuždi najbolje je pročitati evangjelje onoga dana, te iz njega lagan i poznat kakov predmet izvaditi; ako treba razdieliti i pojedine si točke i glavnije misli viermo u pamet uciepiti. Budući je uvod i zaglavak u tom pogledu najvažniji, a k tomu i najkraći, neka se barem ovo na izust nauči, a razdiobu u točkah nacrta. Žalostno je, da se gdjekoji svećenici, osobito

1) Sr. Gassner I str. 157; Glasnik b. dj. 1874. b. 1. 2) Pastoral Theol. I, 203.

J. K.

na selih, i izvan nužde usudjuju bez svake skoro priprave propoviedati. Razlog, što ga navadjaju, da tobože onda najbolje ida od srca i do srca dopira, te tako bolje za ruklom izpade, negoli učena propoviedi, taj razlog nestoji; jer i učenoj besjedi može glas od srca pladati i jače u srce dirnuti. Obično uzrok tomu nehajstvu jest: lienost, lakkoumnost, neznanje. Zato koji god privikne takovu govoru, nikad nikakov predmet temeljito ne razloži, cieli svoj život ostat će kukavnim brbljavcem, da negovorim o slabu ili nikakovu počitanju vjerozakonskih istina i slušateljâ.

13.

C. Besjedovanje.

§ Pojam i važnost besjedovanja u obće.

1. Besjedovanje je saobćivanje misli i čuvstva glasom i kretanjem tiela. U koliko to biva glasom, zove se izgovaranje (pronuntiatio), a u koliko kretanjem tiela, naprosto kretanje (actio). Jedno mora s drugim biti spojeno, a oboje s predmetom. Ljudi bo do spoznanja istine dolaze sluhom i vidom, treba dakle, da im se jednim i drugim priobći. Kroz sluh im se priobćuje izgovaranjem, a kroz vid kretanjem.

2. Besjedovanje je u homiletičkoj obuci vrlo važno. Ono je prvo, najglavnije i neposredno obćilo med propovjednikom i slušatelji, te daje govoru osobitu moć i kriepost. Najljepša besjeda kladno i zlo izrečena ništa ne valja; dočim i slabija, liepo izgovorena, ima plod i uspjeh. Kvintilijan o tom ovako zbori:[1] „Equidem vel mediocrem orationem, comendatam viribus actionis, affirmaverim, plus habituram momenti, quam optimam eadem illa destitutam. Affectus omnis languescat necesse est, nisi voce, vultu, totius prope habitu corporis inardescat.“ Stoga su i stariji i noviji govornici, poganski i kršćanski do besjedovanja mnogo držali, i u govorničtvu prvo mu mjesto ustupali. Kad zapitaše jednom Demostena, što je u rječitosti najvažnije, odgovori: besjedovanje; i triput za to upitan dade isti odgovor. Koliko su u nj postavljali Isus i Apoštoli, a i sv. otci, vidi se odatle, kako su propoviedali i s kakvim uspjehom.

§ Uvjeti dobroga besjedovanja.

Da propovjednik uzmogne dobro besjediti, treba najprije, da bude oduševljen i da pronikne istinu i zamašaj predmeta, što ga predaje; ono bo samo dopire do srca, što od srca potiče. Nadalje neka se dobro nauči propovjed na izust, nije li toga učinio, nikad neće moći dobro besjediti, jer će mu manjkati obilnost rieči, a po tom odvažnost i sloboda. Onda treba, da se marljivo u tom vježba, i to je najglavnije sredstvo kako u obće za rječitost, tako napose za besjedničtvo. Odatle se vidi, koli je važno, da se kandidati pro-

1.) Inst. orat. l. 11. cap. 3.

povjedničtva ne uče samo teoriju rječitosti, već se i unapried marljivo vjež„baju u besjedovanju. Pokrajinski sabor bečki tit. 6. cap. 2. o tom ovako govori: „Parum prodest eloquentiae theoriam exhibere, nisi frequentioribus ad„umbretur exemplis. Peructile erit quavis septimana unam ad minimum statuere horam, qua alumnis omnibus congregatis declamationes habeantur, et presbyteratus candidati ad conciones graviter et devote enunciandas exem„plo et exercitatione efformentur." Napokon neka propovjednik u tom nasljeduje takodjer i druge dobre govornike; ali ne robski niti mekanički, već kako do„likuje njegovoj naravi. Puno takodjer tomu pripomaže posluhnuti i sljediti o„parke, što mu ih primetnu izkusni i iskreni prijatelji svećenici, koji nas slu„šaju.

§ Vlastitosti homiletičkoga besjedovanja.—

Homiletičko besjedovanje ima biti:

1º Naravsko, t. j. kako je komu propovjedniku prirodjeno; ne prisiljeno, niti pre„čerano. Umjetnost mora vladati narav tako, da se i ne opazi, nipošto ju pako nadmašiti. Sv. Franjo Saleški kaže: da je najveća umjetnost besjediti bez u„mjetnosti. Neka se svaki služi svojimi ako i slabimi naravskimi darovi, i malo će po malo već izvježbati.[1] Nego ako je u koga kakva pogreška, ne samo da ju smije, nego ju i mora umjetnošću izpraviti i odstraniti, nu tako ipak, da se sliepo ne drži pravila besjedovanja, ili druge u tom skroz oponaša.

2º Dostojanstveno i nabožno t. j. kakovo dolikuje homiletičkoj obuci. Daleko budi dakle sve, što se teatralno, strastljivo, prečinjeno, preprosto. Nego može biti živahno, pače i treba da bude, kad to stvar zahtieva.

3º Primjereno predmetu, pripoviestim, razjasnivanju, dokazivanju i t. d. slušao„cem, malo ili mnogobrojnim, učenim, neukim i t. d. i pojedinim stranam govora /uvodu, razložbi, zaglavku./.—

I. Izgovaranje.—

§ Kakvoća i vlastitosti homiletičkoga izgovaranja.—

1. Izgovaranje je dvostruko: prijateljsko, kojim se u običnom razgovoru služimo i patetično, kad se naumice ide za umjetnošću. U homiletičkoj obuci nevalja tek prijateljsko, jer ne dolikuje njenu dostojanstvu; niti samo pate„tično, jer pokazuje svjetsku mudrost. Mora biti dakle sredne medju prijateljskim i patetičnim t. j. nabožno govorničtvo. Treba dakle dobro poznavati svoj glas, i

[1] „Quibus a natura minora data sunt, tamen illud assequi, ut iis, quae ha„bent, modice et scienter utantur." Cic. „Est quaedam eloquentia, quae magis aetatem juve„nilem decet, est, quae senilem, nec jam dicenda est eloquentia, si personae non congruat eloquentis." S. Augustinus de doctrina christ. l. 4. c. 6.—

njim se prema tomu, kako treba, služiti.[1]

2. Izgovaranje treba da bude:

a.) Čisto ili pravilno t.j. polag slovnice. Treba se dakle čuvati provincijalizma i drugih slovničkih pogrešaka.

b.) Jasno i glasno, da se sve pojedine rieči i slovke čuju, da se osobito zadnje slovke ne gutaju. Radi česa neka propovjednik na propovjedaonici stoji u sredini, a zato je i nebnica, da se bolje čuje. Navlastito pako neka se okrene prama onoj strani crkve, odkuda će ga moći svi lako čuti i razumjeti, a za to mjesto neka odmah prvijput pita; to je večina prema komu žrtveniku ili stupu; nikada pako neka se neokrene prama otvorenim vratam, prozoru, duljini crkve ili svodu.

c.) Ugodno, da liepo zvoni ušima i da nebude kroz nos, a ni jednoglasno /: monotonia :/[2], već da se, kako treba, glas mienja: sad digne, sad spusti. Ali ni ovo ne uvjek jednako /: isotonija :/, niti naglo iz jednoga glasa prelazi u drugi, glavni pako glas, da se po mogućnosti uviek uzdrži. Dobra modulacija čini besjedu ugodnom, rado ju i s užitkom slušaju. Da pako uzmogne propovjednik mienjati glas, neka počme srednim, pa ga kod uzvišenih stvari digne, a kod podrenih spusti. O tom veli Cicero[3]: „Ad vocem obtinendam nihil est utilius, quam crebra mutatio; nihil perniciosius, quam effusa sine intermissione contentio." Tko se s početka nejasnu i neugodnu izgovaranju priuči, težko će se ikada popraviti.

d.) Umjereno, t.j. niti prebrzo, jerbo ga neće moći slušaoci razumjeti, niti odviše raztegnuto, jerbo će im dosaditi; niti brboreće; niti na mahove, jerbo će tako rieč božju smiehu izvrći. Nu ipak, bolje je polagano govoriti, nego li prebrzo, i čim je veća crkva, te ima više kapelica, i čim je mnogobrojnije slušateljstvo, tim polaganije. Osobito polagano treba govoriti onda, ako to biva pod vedrim nebom. Kod važnih stvari treba lagano govoriti, tako isto, kad se razjašnjuje i dokazuje. Pripovjeda li štogod propovjednik, ili hoće, da gane volju, ili čuvstva uzbudi, tada može govriti malko brže. Pred neukimi treba govoriti laganije, a pred učenimi brže.

e.) Naravsko, t.j. naravskim glasom, a ne plačućim, kričećim ili pjevajućim.

f.) Primjereno propovjedniku, slušateljem, crkvi, predmetu, svrsi i stranam govora. Tako poimence u uvodu se smije se jako govoriti ili kričati. Izvrstan vještak veli: „Quid insuavius, quam clamor in exordio causae? Sit sedata vox in principio."[4]

Malko jače treba izreći oznanu i djeljenje. U razložbi, ako se prosto tumači ili pripovjeda, izgovaranje budi blago i umjereno u dokazivanju i oprovrgavanju jače u pobudjivanju pako čuvstva najjače.—

g.) Naglaskovano, t.j. da točno naglasuje pojedine izreke, rieči, slovke; sad jače (u osvjedočavanju, oprovrgavanju, gibanju volje, pobudjivanju čuvstva i.t.d.), sad slabije (u pripovjedanju) kako to sama stvar zahtjeva.

1.) 2.) 3.) 4.) vidi str. 133.—

4. Udahljivo, da obdržava stanke (pause), kad treba: besjedničke (dulje) i slovničke (kraće); to bo je potrebito i koristno koli za propovjednika, da može slobodno dihati, toli i za slušatelje, da mogu sliediti misli propovjednikove i laglje ih zapamtiti. „Intervalla vocem confirmant, eadem sententias concinniores divisione reddunt, et auditori spatium cogitandi relinquunt."1) Besjedničke stanke bivaju na koncu točke u prelazih, figurah: reticentiae, correctionis, dubitationis itd. a slovničke na koncu pojedinih izrekah; poslie pročitana evandjelja, na koncu uvoda, prvoga diela i drugoga, ako govor sastoji iz dviuh, odnosno triuh diela, treba čekati, dok se svi slušatelji umire.

II. Kretanje.

§ Važnost i vlastitosti kretanja tiela.

1. Kretanje je tiela u homiletičkoj obuci takodjer vrlo znamenito. To je već čovjeku od naravi prirodjeno, da ono, što živahno misli, ćuti ili hoće, takodjer kretanjem tjela u besedjenju izrazi. Kretanje treba da prati rieči. Što je izgovaranje za uši, to je kretanje za oči. Kretanjem se govoru daje veća sila i utisak. Ono kadkada više valja, nego li ista rieč. Stoga su i stari govornici svoje govore podpaljivali i kriepili kretanjem tiela i u tom se marljivo vježbali. To mora i vjestnike evangjelja, navlastito početnike, potaknuti, da se i oni u kretanju brižno vježbaju.

2. Kretanje ima biti:

a) Slobodno i naravsko t. j. kako je komu prirodjeno, ne pako prisiljeno, prećerano, mehaničko po tudjem kalupu. Quintilian o tom veli: „Actione constat (oratio), non imitatione."

b) Istinito t. j. takovo, da se skroz slaže sa govornikovi misli i osjećaji, a ne pričinjeno i varavo.

c) Plemenito i dostojanstveno, kako to dolikuje božjemu vjestniku i rieči božjoj; ne prostačko, bojazljivo, nespretno i glumačko 2)

d) Živahno i ozbiljno, kako dolikuje propovjednikovoj dobi i temperamentu, a ne mrtvo. Napokon

1) auct. ad Her. l. 3. c. 12.
2) „Non comoedum esse, sed oratorem volo." Quint. Inst. or. l. 11. n. 42.

cº Primjereno kakvoći predmeta i stranom govora, a ne uvjek jednolično.

§ Pojedini propisi kretanja.

Kretanje ovo može se protezati ili na čitavo tielo u obće, ili na pojedina uda, osobito na glavu i rukke.

1. Tielo mora stajati ravno; ali ne opet ukočeno, kano kakav kip, već se mora naravski micati; nu ne previše niti precerano, a još manje previjati, skroz prigibati, laktom se na propovjedaonicu naslanjati, s rameni stiskati, podbočiti se, na jednoj nozi stajati, s nogama lupati, nogu jednu od druge preveć razstaviti i t. d. Kod začudjenja ili važne kakve stvari može se malko uzvinuti. Sjedeć propoviedati smije samo biskup, stari i slabi propovjednici.

2. Glava se mora držati naravski i ravno; niti nagnuta napred, jerbo to izdaje afekktiranu pobožnost; niti ukočena natrag, jer to naznačuje oholost. Kod žalosti se malko prigne, a kod čuda suzvije. Potvrda i niekanje može se kadkada, ali umjereno, i glavom pokazati. Kod izgovaranja imena Isusa, Marije, i svetca, koj se onaj dan slavi, skine se biret, i glava malko nakloni. O kretanju glave ovako piše Kvintilijan[5.)] „Præcipuum in actione sicut in corpore ipsos caput est... Sit primo rectum et secundum naturam.... tum accipiat aptos ex ipsa actione motus, ut cum gestu concordet, et manibus et lateribus obsequatur: adspectus enim semper eodem vertitur, quo gestus, exceptis, quae aut damnare, aut non concedere, aut a nobis removere oportebit."

aº Lice treba, da je ozbiljno, veselo i blago; ozbiljno, osobito, kad, kad o kakvoj istini i to važnoj govori [: članku vjere :]; blago, kad što propovjeda ili tumači; veselo, kad što vesela kaže. Jedino, kad je žalostan predmet, ili govori o kakvu griehu, pokazat će i lice žalostno.

bº Oči niti smiju biti zatvorene, niti izbuljene, nit u jedno mjesto, a još manje u koju osobu upite, nego čedno slobodne preko svijuh slušatelja. Kad propovjednik govori o nebu, onda i oči digne, a kad o paklu, spusti ih; popriеko gleda, kad hoće, da uzbudi čustvo mržnje ili srama. Osobito treba, da se propovjednikovi osjećaji iz očiju poznaju. Tako n. p. kod ljubavi i sažaljenja neka budu umjereno otvorene; kod ufanja i želje živahne; kod stida i žalosti mutne i na tle oborene; kod ozbiljnosti nepomične; kod radosti sjajne, tamne kod mržnje; kod štovanja jače otvorene, otvorene i ukočene kod začudjenja. Početnik će bolje učiniti, ako se bude izrazom očiju manje služio.

1.) „Prima observatio est, qualem vocem habeas, secunda... quomodo utaris." Quint.
2.) „Illud vitium quoque cavebit (orator), ne uno vocis sono tota constet oratio." S. Carl. Borr. past. instr. p. 1. c. 26.
3.) De orat. l. 3. c. 60. — 4.) Auct. ad Her. l. 3. c. 12. — 5.) Inst. orat. l. 11. c. 3. —

c) Usta se moraju naravski otvarati; ne previše, nit otvorena držati kod stanke.

D) Ruke u besjedovanju najviše rabe; ali ni to nebudi previše. Bolje je manje kretati rukama, nego nespretno. Gibanje ruku mora biti naravsko, t. j. mora polaziti iz nutarnjega nagona i skroz odgovarati izgovaranju. Uviek jednako micati rukama velika je pogreška. Nije liepo pibati rukama, niti što u rukama držati /: rubac, burmuticu :/ a još manje lupati po propovjedaonici ili pleskati. Razlikuje se trovrstni položaj ruku:

α) Niži, od prsa do propovjedaonice; rabi se kod opominjanja, a još više, kad se pokazuje na pakao.

β) Srednji, pred prsi; služi kod tumačenja, dokazivanja, pripoviedanja.

γ) Viši, od prsâ do očiju; rabi se kod začudjenja, kad se govori ob uzvišenih stvarih, il na nebo pokazuje.

Navadno desna ruka djeluje, a lieva ju samo prati. Jedno isto kretanje nesmije dugo trajati, niti se često opetovati; nego ili se drugimi zamieni, ili prestane. Kad propovjednik govori o predmetu, nalazećem se u crkvi n. p. žrtveniku, ispovjedaonici, krstionici i t. d. tada će i rukom tamo pokazati. Kod molitve mogu se ruke jedna prama drugoj podići, ili skroz sklopiti. Kod onoga mjesta sv. Mateja 18.8. nesmije se pokazati na ruku, nogu ili oko; niti govoreć o pribijanju Isusa na križ, to upravo kao kladivcem pokazivati, ili ruke sasvim razapeti. Pače kod navadjanja sv. pisma, i na početku uvoda ruke se u obće mirno drže na propovjedaonici. Prsti se većinom drže jedan na drugom protegnuti, te malko prama dlanu uvinuti osim palca, koj se drži sgurčen izvana. Kretanje s jednim prstom je u obće pogriešno, kano n. p. grozit se kažiprstom. Najviše bi se smjelo ovim prstom pokazati nieklanje. Uči to sve vještak besjedovanja Kvintilijan,[1] kad o tom ovako govori: „Tolli manus artifices supra oculos, demitti infra pectus, vetant. Optime autem manus a sinistra parte incipit, in dextra deponitur... nonnunquam resilit vel negantibus nobis vel admirantibus. Manus sinistra nunquam sola gestum recte facit: dexterae se frequenter accomodat." Sveti pako Karlo Borromej ovako piše:[2] „Ne brachium tanquam gladiator immoderate projiciat. Ne laevam manum jactet, nisi raro et in maximo concionis aestu; ne manum supra occulos tollat, ne demittat infra pectus. Ne digitorum gestum indecorum adhibeat, sed decentem, nempe in principiis lenem et utramque partem modice prolatum; in narrando paulo productiorem, in reprehendendo acrem et instantem. Ne argutiis digitorum utatur." Iznimice mogu se ruke i izpod propovjedaonice spustiti /: n. p. kad se hoće pokazati, kako su zli angjeli pali u pakao :/ i nad oči dignuti.

1.) Ondje. – 2.) Instr. pocst. p. 1. c. 26. –

Kod pitanja jedna se ili obe ruke drže poluotvorene pred licem, i preko njih se pogleda na slušaoce. Poziv na razmatranje biva, kad se ruka pred lice ili čelo uzdigne. Niekanje izrazuje se odbijanjem ruke od sebe, obćenitost stvari okružavanjem rukū. Kod osjećaja radosti treba ruke u vis dignuti i raztegnuti, te tako, kano trepteće malo držati; kod osjećaja žalosti treba ih stisnuti. Bol se izrazuje, ako se ruke na prsa tako polože, da lakti naprvo strše; začudjenje i strah, ako se jedna ruka ili obe pruže na stranu, tamo se pogleda a tielo malko uzvine natrag; tako isto i prezir i mržnja, samo što se glava protivno okrene. Pri srdačnosti polože se desna ruka na srce, i t. d.

Dodatak.

Ovdje nam je jošte dodati: 1º ob obredu propoviedi; 2º kako će propovjednik u slušateljih pobuditi i uzdržati pozornost; 3º kako se ima propovjednik vladat za propoviedanja i što mu valja radit poslje propoviedi.

I. § Obred propoviedi.

Propoviedь se drži ili pod misom ili izvan mise. Drži li se pod misom, najbolje je odmah za evangjeljem [1.)] po starom običaju; nego na mnogih mjestih propovieda se i poslje vjerovanja. Izvan mise drži se propovied ili pred njom, ili za njom, ili poslje podne. Na selu se obično propovjeda pod misom. U ovom slučaju ako propovieda onaj isti, koj i misi, tada, ako će propoviedati sa propovjedaonice /: što je svakako bolje, nego li od oltara :/, kazulu i naruknik ostavi u sakristiji ili na žrtveniku na strani epistole ili na stolu /: credentia :/ in planos, te propovieda u misnoj košulji i naramenici. Propovieda li drugi, ili izvan mise, tada to biva uviek iz propoviedaonice, osim ako ove neima u crkvi, te je obučen u dugoj halji, kratkoj košuljici i, gdje je običaj, u naramenici boje onoga dana. [2.)] Redovnici /: regulares :/ ex ordine monasticos vel medicantium propoviedaju u svojoj redovničkoj halji. [3.)] Propovieda li misnik od žrtvenika, neće skidati kazule niti naruknika, već onako će besjediti od strane evangjelja [4.)] ili epistole [5.)] bez velikoga kretanja. Svieće se tada neugasuju. [6.)] Lieva se ruka većinom drži na prsih, a desna tek radi, kadkada mogu obe.—

Budući se većinom propovieda sa propoviedaonice [7.)], za to ona i

1.) Constitutiones synodales ecclae zagrabiensis 3. Maii 1803 c. 6.— 2.) S. R. C. 12 stud. 1831.— 3.) Caerem. epis. l. 1. c. 22. n. 2.— 4.) De Herdt, Sacrae liturgiae praxis editio V. Lovanii 1870. tom. 1. n. 319.— 5.) Sv. Karlo Borr. srav. Amberger III. 228. op. 5.— 6.) De Herdt ondje; Schüch 579.— 7.) Spočetka propoviedalo se iz prestola /: catedra, θρόνος :/,

jest u crkvi i tako se zove, najprije će se propovjednik pred žrtvenikom ili u sakristiji srdačnom molitvom preporučiti Bogu, b. D. Mariji i onomu svetcu, u čiju će slavu govoriti, te će probuditi u sebi čistu nakanu: promicati slavu božju i spas vjernika. Uzdajuć se u onoga, koj i slabe jači, i neuke rečitimi čini, uspeti će se po„ lagano /: da se ne zapuše :/ na propoviedaonicu. Prije nego počme propovied, neka po propisu diecezanskoga rituala i mjestnoga obi„ čaja, skinuv biret, poklekne na klupčicu, za to pripravljenu, usta„ ne, nakloni se slušateljem počam od svetišta, i pozdravi ih liepim pozdravom: „Hvaljen Isus!" Tada neka se pobožno prekriži, glas„ no i polagano reče tekst, zazove dar Duha sv. /: „prije nego vam ob„ svih riečih koju prosborim, zazovimo dar Duha sv. nowadnom molitvom." :/, te moli s pukom klečeć „otče naš," ili „zdravo Marijo," ili oboje, ili molitvu: „Dodji k nam o Duh sveti," kako je gdje običaj. Ustavši poslje molitve, blagim će načinom opomenuti slu„ šaoce, da poslušaju evangjelje /: sada pako ustanite i poslušajte rieči današnjega sv. evangjelja, koje napisa sv. .... na pogl. ..." :/, te malko visim glasom, razumljivo i polagano čita dotično evan„ gjelje /: Na koncu kaže: „Ovo su rieči današnjega sv. evangjelja." :/ poljubi evangjelnicu i metne ju na stranu, ili ju predade podvorniku. Za e„ vangjeljem se sjedeć ili stojeć pokrije, čedno pregleda slušaoce, te poslje dulje stanke, kad se već sve umirilo, počme srednjim, ali razumljivim glasom polagano propoviedi.

Propovieda li biskup pod pontifikalnom misom, tada je obu„ čen u svoj misnoj odjeći, pokriven je mitrom i u ruci drži pastirski štap; inače propovieda u plaštu s mitrom na glavi i štapom u ruci, ili u biskupskoj kapi /: cappa :/ i štoli, dočim mu jedan klerik drži štap a drugi mitru.–

Propovieda li tko pred diecezanskim biskupom, tada najprije mo„ li pred žrtvenikom klečeć na najdolnjem stupu „Munda cor meum", onda ide k biskupu, komu klečeć poljubi ruku, te ga moli za blago„ slov, veleć: „Jube domne benedicere", na što mu biskup: „Dominus sit in corde tuo et in labiis tuis, ut digne et fructuose annuncies ver„ ba sancta sua. In nomine Patris ✝ et Filii et Spiritus Sancti. Amen." Moraju to činiti i kanonici, samo što oni pred biskupom ne kleče, već duboko prignuti poljube mu ruku i mole blagoslov.[1)]
Biskup može propovjedniku staviti na vrat naramenicu u znak, da ga on šalje propoviedati.[2.)]

koj bje u svetištu. U 13. vieku se je taj prestol prenesao u brod crkve, naslonio na zid i nazvao se propoviedaonicom /: ambo πρόνaos, suggestum, pulpitum, tribunal;

1.) Crav. Caeremon. episcop. l. 1. c. 22. n. 2. — 2.) S. R. C. 10. ruj. 1796. 2.) Ricker 117.

2.) Pravo podjeljivati ovaj blagoslov ide samo biskupa, ne pako opata ili drugoga prelata[1], župnika[2] ili generalnog vikara[3], osim ako gdje obstoji zakonita navada[4]. Ako je izloženo presv. oltarno otajstvo pak makar samo u kruňniku zaogrnutom malim plaštem pod propoviedju svieće imadu goriti, a propovjednik ima biti odkrite glave, osim ako se spreda pokrije gustom koprenom tako, da pokazni, ce ili kruňnika nije niti viditi.[5]

Žalobni se govor ne drži po evandjelju, već poslie sv. mise i to prije odriešenja (absolutio). Propovjednik ne uzima niti košuljice niti naramenice niti prosi blagoslov biskupa, ako je prisutan, već obučen u crnoj dugoj halji pomoliv se prije klečeć pred žrtvenikom uspne se na propovjedaonicu pokrivenu crnim suknom, gdje prekriživ se bez molitve (Oče naš ili Zdravo Marijo) počme odmah propovjedati.[6]

Nepristojno je propovjedat ne obrijan ili razčešljan, a tako isto i nacifran i namazanom kosom. Bilo puno ili malo slušaocâ neće si za to mnogo glave trti. On će jednako revno propovjedati, znajuć, da propovjeda slavu božju i spas vjernikâ, ne pako svoju znanost i umieće.

2.) §. Kako će propovjednik u slušateljih pobuditi i uzdržati pozornost?

Glavna svrha homiletičkoj obuci je ta, da se slušatelji njom okoriste na svoje spasenje. Oni treba da u tom sudjeluju s propovjednikom. Ne budu li homiletičke obuke rado pohadjali, pozorno slušali i u pameti držali, sve propovjednikove rieči ostat će bez ploda. Najglavnija stvar u tom je, da slušatelji pozorno slušaju propovjed. Bude li propovjednik uvjek tako govorio, da ga slušatelji budu napeto slušali, to će ga dolaziti i marljivo slušati i uzdržati u glavi njegov nauk. Često se dogodi, da su slušatelji pod propovjedanjem raztreseni, pače mnogi izilaze iz crkve dok propovjed mine. Tomu su većinom krivi sami propovjednici, jerbo ili se ne trse, kako bi pobudili i uzdržali u slušateljih pozornost, ili neznadu kako bi polučili. Mi ćemo dakle ovdje u kratko navesti njeka sredstva, kako će propovjednik moći u slušateljih najbolje pobuditi i uzdržati pozornost.

1) S.R.C. 27. ruj. 1659.
2) S.R.C. 11. srp. 1699.
3) S.R.C. 10. ruj. 1796.
4) S.R.C. 11. velj. 1690.; 23. svib. 1846.; 5) De Herdt. II. 25. VIII.
6) Caer. epis. lib. 1. c. 22. n. 6. i lib. 2. c. 11. n. 10., onda S.R.C. 14. lipnja 1845.

1. Najprije propovjednik treba da za svaku pojedinu propovjed izabere nov i zanimiv predmet, točno izradi prema dohvatu slušatelja rabeć liepe primjere i prilike iz njihova života itd. služi se primjerenim slogom, propovjed dobro nauči na izust, živahno ju predaje i tako od srca govori, da slušatelji uvide, da je on zauzet za njihovo spasenje.
2. Predmet ima biti prost i da sve slušatelje zanima; stavci kratki jasni i misaoni. Poglavitije stavke i točke treba višeputa kratko opetovati.
3. Propovjed ima biti kratka, navlastito ako su slušatelji stari, slabi, trudni ili je velika žega, zima itd.
4. Sve, što bi moglo pozornost priečiti, ima se prije propovjed i odalečiti i ukloniti.
5. U svakoj propovjedi treba se više manje obazirati na navade i odnošaje slušatelja.

X) §. Kako se vladat za propovjedanja, i što valja radit poslie propovjedi?

1. Najprije u propovjedanju treba, da propovjednik i izvana pokaže onu pravu, iskrenu pobožnost, koju mora u srcu ćutit. Navlastito sada, kod ovako uzvišena čina, kad su tolikih oči u nj uprte, neka bude čedan, ponizan i strpljiv. Na propovjedaonici nesmije na ništa drugo misliti i paziti, nego na svoju propovjed. Neka se dakle ničim ne dade prestrašiti, da je ne smete. Ako bi zapeo, neka polaganijim i malko promjenjenim glasom opetuje, što je već rekao, ono isto opetujuć i tumačeć, kô da hoće tobož ovu istinu slušateljem još bolje na srce staviti. Ne bude li i onda dalje mogao, može preći sliedeći razdjelak, ili ako je već u ovom djelu dulje govorio, neka ga zaključi, te obeća dalje govoriti u sliedećem, pa makar mu i nebio razdieljen govor. U or medjutim neka opočine i razabere se. Ne podje li mu ni to za rukom, neka mirno uzme sastavek, koi mnogi preporučuju uviek sa sobom uzeti, te dotično mjesto pročita. Odavle se vidi, kako je potrebito obdržavati dotične stavke. Ovako bo se ne će propovjednik tako lahko smesti, pa ako se i smete, lagje će si pomoći, a slušaoci ne će morda toga niti opaziti. Držati pred sobom pisanu propovjed i listati ju nije liepo, a moglo bi ga to i smetati.

Ako bi propovjedniku zlo došlo, neka počine, dok se oporavi.

Nebi li mu to pomoglo, može mirno otići, ili pustiti, da ga odnesu. Ako bi tko u crkvi pao u nesviest i nosili ga van, prestat će, dok se svi umire. Oboli li tko na smrt, te će brzo izdahnuti, a on je tu sam svećenik, mirno će ga i bez buke s mjesta obskrbiti u koliko bude moguće i okolnosti budu dopuštale. Nastane li potres, najprije će on sam biti miran i neporničan, te će umiriti druge. Udari li grom u crkvu, ili se što upali, vladat će se, kako mu bude ozbiljnost i razboritost nalagala. Dolaze li mnogi možda iz nehajstva kasno u crkvu, ili pod propovjedju izlaze, neka se po mogućnosti čini, kano da toga ni nevidi; tomu će moći uspješnije doskočiti izvan propovjedi. Tako isto, ako vidi, da se koji smiju, šapću, na glas razgovaraju itd. najbolje će biti, ako malko prestane, te blago, bez strasti, tamo pogleda. Zaspi li tko, ako nikog nebuni, neka se na nj i ne obazire, kašnje ga može blago opomenuti.

2. Poslie propovjedi, navlastito na selih, navješćujn[?] je ženitbe, blagdani kroz tjedan, posti, prošćenja, red službe božje kroz tjedan itd. mole se njeke molitve iz diecezanskog katekizma, otče naši i zdrave Marije za crkvu, obćine i pojedine vjernike. Nego da ovih molitavâ nebude previše, - jer dosade i odbijaju vjernike od sv. mise, - za njekoliko novčića, što ih svećenik dobije za molitve, zapustiti propovjed, bilo bi veliko nehajstvo, te bi tako činom pokazao, da mu je više stalo do novca negoli do spasenja dušâ. Napokon pobudi s vjernici na glas i polagano djelo vjere, ufanja i ljubavi." Gdje je navada, prije nego otidje s propovjedaonice, blagoslovi slušaoce riečmi: „Benedicat vos omnipotens Deus, Pater † et Filius † et Sp. S. †" koi blagoslov ima se izpustiti, ako je propovjed pred izloženim presv. otajstvom, ili pod misom, ili je diecezanski biskup prisutan.

Sa propovjedaonice saći će propovjednik polagano, pobožno i čedno. Po mogućnosti zahvalit će odmah molitvom Bogu u svoj poniznosti prikazat mu¹) svoje djelo i molit njegov blagoslov za dobar uspěh propovjedi. Što je rekao, to će on sám prvi vršiti. Jeli mu izpala propovjed dobro ili zlo, ne će se za to mnogo glave trti. Ako mu je dobro izpala za rukom, to će pripisati Bogu i izručiti sve na njegovu slavu, te

1) „Post concionem recitatio orationis dominicae, salutationis angelicae, symboli fidei ac decalogi et ecclesiae praeceptorum nunquam omittatur." Synodus zagrab. dieces. quarta 12. maji 1687. c. 6. - „Post omnem exhortationem publicam, populo fideli factam pars una catechesis cum ipso populo repetatur et in fine Pater noster, Ave M., credo, 10 praecepta decal. 5. ecclae, 7 sacram., 7 peccata capitalia et actus fid., sp. et charit. distincte paulatim et devote ita recitentur, ut a praescriptis pro uniformitate inducenda formulis non recedatur, consequenter nihil in precibus addatur, dematur vel immutetur, et omnibus sit eadem totius dioecesis orandi methodus." Constit. synod. eccles. Zagrab. 3. maji 1808. cap. 4.

što jače ograditi se proti svakoj taštini; zlo li je izpala, ponizit će se i popravit drugi put, što je njegove krivnje. Poslie propoviedi najbolje je povući se u samoću i mučati. Liepo o tom piše sv. Fr. Borgia: „Finita concione, ubi se in cubiculum ecclesiastes receperit, gratias aget Deo, quod opera sua in tam sublimi ministerio utili fine uti voluerit. Repetat memoria errata, quae concionando comisit, ut se ipsum humiliet utq alias eadem fugiat. Sic fiet, ut munitus sit adversus laudes et adulationes aliorum, et contra caecum sui amorem et inanem gloriam, quae opertis mendaciis fallunt et excaecant, nisi spiritus sit humilis atq subactus. Ut autem seipsum humiliter cognoscat, suamq miseriam effugiat et adulationes, dicat: Summe Deus, quoties hodie contra me miserum peccatorem sententiam dixi! Quantum inter se pugnant apud me dicta et facta! Fastidus ego & delicatus, quam in alios sum severus excitando et reprehendendo! Contra in me mollis sum et blandus, mihi ipsi quam facile ignosco, ceteris vero minime! Quomodo de evangelica perfectione disserere audeat, qui tam longe ab ea distat, violator praeceptorum tuorum!"[1]

Sa zdravstvenoga gledišta, kano u samu propoviedanju, tako i poslie propoviedi, treba se čuvati svega onoga, što bi moglo škoditi prsim, plućam i glasu, kano: jakoga kričanja, predugih govorâ, propuha, prehlade itd. Ima slučajevâ, gdje je propoviednikom u nesmotrenoj gorljivosti na propoviedaonici kap pala, te se srušili mrtvi. Ako se je propoviednik odviše umorio, neka se povuče u toplu sobu, uzme što topla, ili ako mu je moguće, legne u postelj.

Opazka: Skroz svietske stvari, ili naredbe svietske vlasti nesmiju se sa svetoga mjesta navieštati; stvari pako i naredbe nješovita sadržaja samo biskupovom dozvolom.[2]

Glava II.

Posebna homiletika.

§. Pojam posebne homiletike.

Posebna homil. je uporaba dosele predavanih homil. pravilâ na njeke vrsti govora.

Razlikuju se pako govori po predmetu, izvanjskom liku, vremenu, slušateljstvu, posebnoj sorti i izvanrednih prigodâ.

1) De rat. conc. cap. 8.
2) Dorfsbraunnd, str. 100, 101.

Odsjek prvi.

§. Različiti govori po predmetu.

Po predmetu se razlikuju dogmatički, moralni, liturgički i juridički govori. – i historički –

I. Dogmatički govori.

Dogm. govori zovu se oni, kojim je predmet istina vjere ili otajstvo. Svrha dogmatičkim govorom jest točna i temeljita razložba istina vjere, da se vjernici o njih čvrsto osvjedoče, polag njih živu i ograde proti svakom zavodjenju u vjeri. Ovakovi su govori neobhodno potrebiti navlastito dan danas, kad su tako rekuć podkopani temelji vjere. Bez temeljite pouke u vjeri izgubit će puk malo po malo katoličku samosviest, otudjit se crkvi, postat nehajan za vjeru, nevjernik. Vjera je majka svemu dobru, ljekaria spasa![1] Moral bez dogme je zgrada bez temelja, tielo bez duše. Vjera daje moralu jakost, vriednost i djelatnost.

Propovjednik mora najprije dotičnu istinu ili otajstvo dobro naučiti, onda polag obćih pravila pojedine strane složiti, jasno i kriepko iz sv. pisma, ustmenoga predavanja i razuma dokazati, i kakvim bibličkim dogodjajem, ako je moguće, predočiti. Tako n. p. predmet: „Uzkrsnuće mrtvih" mogao bi se razjasniti združenjem tiela s dušom, uzkrsnućem Isusovim, Lazarovim etc.; dokazati iz sv. pisma Jakobovimi riečmi[2], riečmi Isusovimi[3], sv. Pavla[4], Martinimi[5]; sv. otaca; dokazati iz razuma (pojam čovjeka), povjesti (skoro obćenita vjera) itd. Da je to moguće, dokaže se iz svemožnosti božje, a da ima biti, iz njegove mudrosti i pravednosti, jer bi inače njegov najplemenitiji stvor na zemlji bio najkukavniji i najnesretniji. U dokazivanju neka se čuva propovjednik, da nebi možda u slušateljih vjeru oslabio ili pobudio u njih dvojbe, mjesto da ih u vjeri učvrsti. To bi je najlaglje moglo dogoditi onda, kad bi pred prostim pobožnim pukom hotio navlaš razpravljati i dokazivati najpoznatije istine vjere, o kojih slušatelji ne samo niti najmanje ne dvoje, nego niti ne slute, da bi mogao tkogod od katolika o njih podvojiti, kao što su n. p. bivstvo božje, neumrlost duše, božanstvo Isusovo, njegova prisutnost u presv. olt. otajstvu, bivstvo pakla itd. U ovakih istinah treba predmniti, da su slušatelji o njih čvrsto osvjedočeni, te kad propovjednik o njih govori neka ih

[1] S. Joan. Chrysost. in Joan. homil. 33.
[2] Job 19, 25–27. ; [3] Math. 22, 23–32. ; [4] I. Kor. 15. ; [5] Iv. 11, 24.

upravo neſtane dokazivati već samo neupravno n. p. mjesto da reče: dokazat ću vam, da je Isus sbiljа prisutan u presv. olt. otajstvu, neka reče: kazat ću vam koliku ljubav nam je pokazao Isus u presv. olt. otajstvu.

Nu buduć bi svaki govor bez uporave na ćudorednost slušatelja bio samo prazna rieč, to se uporava i u ovih govorih ne smije propustiti. Teoretičkim se razglabanjem dogme samo um prosvietljuje, dočim se praktičkom uporavom djeluje na srce i volju slušatelja. Jedno s drugim treba da spoji, koji želi polučiti svrhu homiletičke obuke. Uporava može se uzeti na koncu pojedinih strana, ili kako njeki običaju u prvoj strani tumačiti se istina vjere ili otajstvo, a uporava se učini u drugoj. O čem se prepiru škole i sve, što nije istinito ili koristno, neka se izpusti. Slog je umjeren, a kadkad uzvišen, besjedovanje ozbiljno.

Prepirne članke, o kojih treba takodjer kadkad govoriti, bolje je razlagati obrambeno (apologetički) t. j. jasno i temeljito dokazujuć istinu kat. crkve krivoga nauka niti ne spominjajuć, ili ako se ovaj najviše mimogred takne, kako to biva u neupravnom oprovrgavanju; nego li preporno (polemički) t. j. navlaš napadajuć krivi nauk.

Prvim načinom razlaganja postići će propovjednik sigurnije svrhu svoju t. j. prosvjetliti slušateljem um i ganut njihovu volju; dočim prepornim razglabanjem mogao bi izazvati u vjernicih vjerske dvojbe, razjariti i ogorčati krivovjerce. Nu ako se već nevjerstvo ili krivovjerstvo skromno ili javno riečju ili pismom širi u občini tako da vjernikom prieti pogibelj vjere, tada je duhovni pastir dužan upravo napasti krivi nauk i pobiti ga, što bolje može, predstaviv bez pretjeranosti u čem je lažljiv i u protuslovju s naukom kat. crkve, pokazav njedno i zle posliedice, koje iz krivoga nauka proiztiču za religiozno-ćudoredan život.

Na razglabanje ovakovih članaka neka se dobro pripravi, da se ne smete. Napadanje na krivi nauk ne smije biti jasnije i jače od obrambe pravoga nauka; jer i u tom načinu razlaganja najglavnija stvar ima biti ta, da se temeljito dokaže istina, čemu oprovrgavanje krivog nauka ima biti podredjeno.

II. Moralni govori.

Moralni govori jesu oni, kojim je predmetom kakova ćudoredna istina. Svrha im je, uputiti slušatelje o njihovih dužnostih ganut ih na kriepost i odvratit od zla. Stoga propovjednik mora dobro paziti, o kojoj će ćudorednoj istini najpotrebitije govoriti; a to će doznati, kad promotri, koja je dužnost slušateljem najmanje poznata i koju najčešće prekršuju; koju kriepost najmanje posjeduju, a kojoj su zlobi najviše podani. Vidit će, u kom se evandjelju

ili epistoli nalazi ta istina, ili bi se dala izvesti, onda će pojedine strane urediti.

Ćudoredne se istine mogu razlagati teoretički ili praktički. Teoretički, kad se navade glavna, kršćanska načela, zasadjuju u srca vjernikâ, a krivi se nazori ili ljudski obziri pobijaju. Praktički, kad se pokazuju pojedina pravila života; što se u svakom slučaju ima činiti, a što nesmije. Najbolje je spojiti teoretičko i praktičko razlaganje,[1] te ujek tako ove istine predavati, da se osvjedoče slušaoci, da su dužni zbilja onako raditi; a i da mogu, samo ako hoće. Ćudoredni predmeti imadu se i asketički razlagati, naznačiv najme zapreke, koje vršenju dužnosti, zapovjedi itd. na putu stoje; pogibelji, koje kriepostim navlastito prieče; način, kako će se svatko u kriepostiv vježbati, zle navade ostaviti itd. U ovih govorih treba takodjer pružiti slušaocem sredstva kriepostni, pozivljuć se navlastito na svetce i toliko druge historičke primjere. Propovjednik neka se čuva svake pretjeranosti[2] i da govoreć n. p. o griesih proti čistoći koga ne smuti.[3] Predmet ćudoredni mogu biti 10 zapov. božjih,[4] 5 zap. crkv., 7 gl. griehov, dužnosti stališa, evandjeoski savjeti,[5] ljubav Boga i bližnjeg itd.

Uvod će sačinjavati važnost dotične dužnosti ili kriepostni; ili grdoba grieha. Uznana oglasuje dužnost, kriepost ili grieh, o kom je nakanio besjednik govoriti. Razdjeljenje biva polag vrsti, na koje se predmet proteže. U razložbi dokazivanje biva iz razuma, izkustva, Sv. pisma, ustmenoga predavanja, primjerâ itd. Zatim se upotriebe najjača sredstva i uzroci za gibanje volje i pobudjivanja čuvstva;

1) „Nec vero satis est, ut concionator universim generatimq peccatum et vitium reprehenderet, sed ad species praecipuasq actiones, quae pravae exinde existunt in usuq sunt, descendat, quo rectius auditores peccata cognoscunt multque cautius fugiant. – Sicut autem in vitiis disuadendis atq exagitandis, non modo universe, sed speciatim singulas partes vitiosasq actiones persequi concionator debet; ita virtutes earumque praecipua officia exponet non modo in universum, sed singillatim, ac diligenter." S. Car. Borrom. Past. instit. p. 1. c. 12. & 20.

2) „De choreis circumspecte loquatur, ne eas (cum non sint in totum prohibitae possintq interdum fieri absq peccato) damnet, ut per se malas, sed ostendendo peccata peccatorumq pericula, quae in eis reperiuntur. Auditores vocet ab illarum agitatione, praesertim ea, quae fit sine causa rationabili. Utatur exemplis choriсantium divinitus punitorum, quae sunt apud Cantiprat l. 2. c. 49." Grav. Amberger III. 78. op. 1.

3) „Cum de peccatis ad luxuriam pertinentibus agit concionator, cautionem adhibeat ne imprudens in obscoena verba incidat." S. Car. Bor. Instr. past. p. 1. c. 25.

4) „Specialiter ordinamus, ut rectores Ecclesiarum parochialium adminus semel in año assumant materiam 10 praeceptorum, et illam cum correctionibus vitiorum convenienter prosequantur." Syn. Eist. an. 1447.

5) „Ad evangelica consilia amplectenda, ad perfectioris vitae disciplinam suscipiendam, ad mundi contemptum audientium animos saepe impellet, quo studiosius coelestis spiritualisque vitae instituta amplectantur." S. Car. Bor. ondje c. 20.

napokon se upotrebljuje na život. U zaglavku se u kratko opetuje što bje rečeno u razložbi. Slog je sad niži, sad viši, većinom umjeren. Besjedovanje je živahno i milostivo.

III. Liturgički govori.

Lit. govori jesu oni, koji razlažu crkvene obrede: njihov početak, znamenovanje, kriepost (n. p. blagoslov žene po porodu). Ako pokazuju početak i razvitak, te znamenovanje obreda, bivaju kano i dogmatički; ako se pako kane uputiti slušatelji, kako imadu istim prisustvovati, primat ih, kao n. p. sakramente, blagoslove itd. tada se zastaju, kano i moralni. Vjerni trebe da razumiju sv. obrede, inače će im samo na izvana i mekanički prisustvovati i primati ih, pače za nje i nemariti, prezirati. Stoga ne bez uzroka sabor trid.[1], katekizam rim.[2], ritual i toliki sabori pokrajinski i sinode dioecezanske nalažu ovakve govore kadkad držati. Liturgia je život crkve. Najsvetija pako dužnost duh. pastira je, vjernike svoje u ovaj život uvesti; i tumačiti im ga. Jako se preporuča tumačiti vjernim liturgiu u čitavom svojem obsegu.[3] Vjernici jako rado slušaju ovakve propoviedi, te teže za onim, što su čuli. Drži li se više ovakih govora sistematičkim redom, tada se je najbolje obazirati na crkvenu godinu. Ovakvi govori zahtjevaju puno priprave, točno liturgičko znanje i živo nabožno oduševljenje, i ovo je uzrok za što se ovaki govori riedko drže, prem bi se ova svojstva imala zrcaliti u svakom pojedinom svećeniku.

IV. Historički govori.

Pod hist. govori razumjevaju se besjede o kakvoj osobi ili dogodjaju iz bibliјske ili crkvene povjesti. Predmet dakle ovih govora uzima se iz biblijske ili crkvene povjesti, ili iz života pojedinih svetaca. Taki su predmeti n. p. pripoviesti iz sv. pisma; povjest utemeljenja crkve; razširenje u pojedinih državah, biskupijah i mjestih; životopisi svetaca i svetica božjih. Da su ovaki govori vrlo koristni, pače kadkada i potrebiti, samo se sobom razumije. Njimi se bo vjernikom najlaglje predočuju vjerozakonske istine, u vjeri se učvršćuju; volja im se giba na dobro. Ovi se govori jako lahko razume i svačijega se srca dojme, stoga ih svi učeni i neučeni rado poslušaju. O govorih u hvalu svetaca govorit ćemo u trećem odsjeku.

Svrha ovim govorom je nabožnu istinu vjere ili ćudoređja

1) Sess. 22. c. 8. de sacrif. missae; sess. 24. c. 7. de ref.
2) P. 2. c. 1. n. 16.; 3) Srav. Amberger III. 73, Schüch 168

povjestnim dogodjajem što živahnije predočiti, kano da slušatelji onaj dogodjaj svojimi očmi gledaju. Što se metode tiče, može se dogodjaj dijelom razpravljati, a onda uporaviti na život slušatelja, ili uporavu spojiti pojedinimi stranami dogodjaja. Tako se može s velikim uspjehom jednom i drugom metodom razložiti ona divna parabola u sv. pismu o razsipnom sinu[1]. Može se i čitava istina vjere ili ćudoredja najprije razložiti, pa onda pripoviešću podkriepiti. Ovom se metodom najuspješnije drže propovjedi o dužnostih pojedinih stališa prigodom misija. A mogu se vrlo koristno držati i korizmene propovjedi, navlastito, ako bivaju sistematičkim redom.

V. Juridički govori.

Juridički govori zovu se oni, kojim je predmet kakov crkveni zakon n. p. godišnja izpovjed, uskrsna pričest, post, uzdržavanje od mesa i. t. d. Njihov cilj je ili tumačiti zakon, ili poticati slušaoce, da ga vrše. Polag svrhe sastavljaju se ili poput dogmatičkih, ili poput moralnih govora, samo treba na to paziti, da slušatelji dobro razumiju smisao zakona, kada ga i kako imadu svršiti.

Odsjek drugi

Različiti govori po izvanjskom liku.

Izvanjski lik, kojim se obično drže duhovni govori je dvostruki: manje i više svečan. Prvi se zove **homiletički**, a drugi **retorički**. Homiletičkim likom drže se tako zvane homilije u užem smislu i katehetički govori, retoričkimi propovjedi u užem smislu i pareneze. Homilije i katehetički govori zovu se vezani govori (orationes ligatae), jerbo u ovih je propovjednik glede izbora i poredjivanja predmeta vezan ili na dotičnu perikopu sv. pisma ili na propisan katekizam, propovjedi i pareneze zovu se slobodni govori (orationes solutae), jerbo u ovih je propovjednik glede izbora i poredjivanja predmeta slobodnji.

14 ## I. Homilije

Homilija u obće je svako nabožno obučavanje kršćanskoga nauka. U užem pako smislu jest prosto i jasno tumačenje evangjelja ili epistole onoga dana s uporavom na ćudorednost slušatelja.

Homilije su najstariji govori. U crkvi su se najdulje rabile i najviše razgranile, dok se napokon skoro skroz nisu zanemarile; nu u novije se doba opet s velikim uspjehom uvadjati počele. Sv. otci su većinom homilije držali i pisali (sv. Ivan Zlatoustnik, sv. Bazilij, sv. Aug. sv. Jeron. sv. Grg. Vel. i. t. d.). Novije se vrieme s homilijah osobito odlikuje: Förster (Homilien), Hirscher (Betrachtungen) i Martin Königsdorfer (Homilien; pohrvatio ih Simun Starčević).

Velika je korist homilija, osobito za prosti puk. One bo prosto i jasno tumače evangjelje ili epistolu, da svaki može razumjeti. Uporava biva lahko i naravski, kako već sama stvar donaša. Evangjelje se ili epistola prije pročita, a morda to već većina slušaoca i onako znade. Tu ne treba puno dokazivanja, buduć sv. pismo po sebi imade ugled i vjeruje mu se. Mnogi imadu i kod kuće evangjelja i epistole, te čitajuć ih stranom se priprave za obuku, stranom ju opet u pamet dozivlju. Stoga bi dobro bilo, kad bi se po gradovih i selih češće homilije držale ili barem izmjenice s propoviedih[2]. Na ladanju bi se mogle homilije s velikim uspjehom držati nedelom, blagdanom i pod velikom misom, a u gradovih barem po ranih.

Svaka homilija ima biti temeljita, jasna, podpuna i praktična. **Temeljita** je homilija onda, kad se slušateljem pokaže pravi smisao i duh sv. pisma, sklad dotične perikope i pojedinih teksta s predidućimi; **jasna**, kad se dotični predmet primjeri, slikami i t. d. tako razloži, da ga svatko može razumjeti; **podpuna**, kad se sve točke tumače, tako da se nijedna važna točka neizpusti;

[1] Luk. 15. [2] "Serventur sive conciones aut homiliae ad captum populi." Constit. synod. eccl. Zagrabiensis 3. Maji 1803. cap. 4.

praktična, kad se učini shodna uporava na život slušatelja navodeć sredstva i način kako treba dotičnu istinu izpunjavati; Isus u evangjelu ne uči nas samo što imamo vjerovati, već i što i kako imamo raditi, da se spasimo.

Jesu pako dvostruke homilije; nižje (analyticae), kad se tekst po tekst, bez obzira na umjetničko dielenje i nutarni sklad, tumači, i višje (syntetico-analyticae), kad se samo jedan predmet iz evangjelja ili epistole uzme i polag istě u skladu razlaže. Višje se dakle navlastito u tom razlikuju od nižjih, što imadu više umjetnosti, reda i saveza, te što svoje tvrdnje i od drugud mogu crpiti; dočim nižje vade ih uviek iz epistole ili evangjelja onoga dana.

Nižje homilije obično imadu četiri diela, i to: uvod, tumačenje, uporavu i zaglavak.

a). Uvod se izvadja ili iz saveza perikope sa predpostavljenim tekstom; ili iz uzroka, zašto se ono evangjelje ili epistola onaj dan čita; ili iz okolnosti mjesta ili vremena, gdje ili kad se je ono zbilo, što se u istih čita; ili iz okolnosti same nedelje ili blagdana; ili napokon ako se evangjelje ili epistola u kratko ponovi. Oznanu, oglasi propovjednik, da će pročitano evangjelje ili epistolu kroz sve točke redom tumačiti. Ako se perikopa dade u dvie (n.p. evangjelje na 10. nedelju poslije Duhova. 1.° o molitvi farizejevoj; 2.° o molitvi cařinikovoj) ili tri strane (n.p. evangj. na 6. nedelju po Duhovi; 1.° Isus, koji je kruh umnožio; 2.° učenici koji su kruh dielili; 3.° puk koji je kruh jeo) razdieliti, što se može navlastito onda, ako sadržaje kakvu pripoviest, priliku ili parabolu označit će, ako ne, dielenje će izpustiti, prem se može kadkada naznačiti, barem točke, kao n.p. u evangjelju na sve Svete ob osam blaženstvih. Ako je perikopa tako velika, da se ne može čitava protumačiti, kano n.p. evangjelje na blagoviest (navješćenje) b. d. Marije, tada se uzmu i tumače oni teksti, kojimi je dotični predmet bolje razjašnjuje i dokazuje.

b). Drugi i najglavniji dio homilije jest tumačenje. Biva pako tumačenje bez svakoga umjetnoga razdielenja kratko i razgovjetno, u slovnom ili otajstvenom smislu, kako su to činili sv. otci, poimence sv. Grgur Veliki. Može se tumačiti tekst po tekst, ili se toliko teksta na jedanput uzme, koliko sačinjava podpuni smisao. U obće kod homilija treba osobito na to paziti, da tumačenje bude prosto, jasno i dokučivo. Slušaoci nisu učeni akademici, stoga ima izostati svako učeno prepiranje, jezikoslovna rešetanja, filozofične dvojbe i sve, štogod ne koristi dušeonoj pokrepi slušaoca. Uprava biva odmah poslije protumačena pojedinoga stavka, ili ako se je homilija razdielila u strane ili točke, na koncu pojedine strane ili točke. Uporava ne smije biti nasilna, ili iz daleka naterana, već iz tumačenja mora naravski poteči; niti uviek jednaka, već različita i nova. Da ne bude jedna preduga, a druga prekratka.

U zaglavku propovjednik sve u kratko ponovi i živo opomene slušatelje, da činom potvrde, što su ušima čuli.

U homilijah se ne smije dakle samo tekst tumačiti, nego treba takodjer i volju slušatelja ganuti i čuvstva uzbuditi. Kad se ovo ne bi učinilo, tumačenje bi bilo bez svake koristi, i to bi značilo samo evangjelje kano u školi tumačiti, ali ne propovjedati.

Višje homilije sastavljaju se kano i dogmatički i moralni govori, s nekom ipak razlikom. Tako se n.p. tekst uviek uzima ~~je~~ ^sve^ iz perikope dana, uvod se izvadja kao i u nižjih homilijah. Dielenje biva polag perikope, nego se ne veže na red istě, već na oznanu. U razložbi od velike su važnosti prelazi i razdielci, koji treba da pokažu jedinstvo predmeta i nutarnji vez strana sa tekstom. Zaglavak biva, kano u nižjih homilijah. U ove vrsti homilija najglavnije jest to, da se tumači perikopa i uporavi na život slušalaca. Ovako se mogu tumačiti samo jedinstvene perikope, a to su ona evangjelja, koja sadržavaju kakovu pripoviest, priliku, parabolu ili povjestno otajstvo, kano navješćenje b. d. Marije, narodjenje Isusovo, bogojavljenje,

uskrs, uzašašće Isusovo i.t.d.

15

II. Katehetički govori.

Katehetički govori zovu se oni, kojim su predmet vjerozakonske istine, kano i kojim se redom nalaze u katekizmu. Svrha im je temeljita, podpuna i skladna pouka vjernika u vjerozakonskih istinah. Odatle se vidi koli marljivo se imadu za ove govore pripravljati duhovni pastiri. Sliede pako skroz katekizam, i mogu se dieliti na strane. Većinom se predpostavi tekst, koji ima posve odgovarati predmetu, koji je naumio propovjednik razlagati. Uvod prvi put biti će o potrebi, koristi i dostojanstvu kršćanskoga nauka, inače će se izvodit iz opetovanja prijašnjega. Oznana izreći će predmet, o kom je nakanio propovjednik govoriti, n.p. Bog je najsavršeniji. Dielenje označit će točke, u koje se može predmet razdieliti, n.p. kazat ću vam 1. da je Bog svemožan, 2. sveznajuć, 3. posvudan i.t.d. Ako se predmet ne može razdieliti, tada se u prvoj strani može članak vjere protumačiti i dokazati, u drugoj pako spasonosni nauk izvesti. U razložbi se prosvietluje um, giba volja i pobudjuju ćuvstva, kano u drugih duhovnih govorih. Tumačenje ima biti jasno, temeljito zanimivo i uporavljivo. U zaglavku propovjednik opetuje sve u kratko, uporavi na slušaoce (ako već to nije učinio u razložbi), kaže, kako imade čovjek budućega tjedna nauk ostvariti i naviesti o čem će slijedeći put govoriti.

Što se tiče načina predavanja katehetičkih govora najbolji je srednji med akromatičkim i erotematičkim. T.j. najprije sam istinu protumači (metodus acromatica), stavi si pitanja na koja sam odgovara, pak onda pita druge (metodus erotematica). Prije dakle neka sam pojedine točke dobro razloži, koliko treba opetuje, na postavljena si pitanja najprije sam odgovara i onda pita slušaoce. Pitat će samo dobniju i bolje glave dieca; ne odrasle, jer bi se mogli zasramiti, niti maljašnje ili tupoglave, jerbo ili još ne znaju misliti, ili bi morali krivo odgovoriti. U postavlanju pitanja ne mora se skroz točno držati reda katekisma; navlastito može stavljati i više pitanja, nego ih imade u katekizmu.

Slog u svih govorih ima biti nizak i razumljiv, navlastito treba izbjegavati suhoparni školski ton, a usuprot držat se unutarnjega saveza bez uštrba razgovjetnosti. Dokazi se većinom uzimlju iz diecezanskoga katekizma; nego ako koji predmet u ovom nije dosta dokazan, tada se treba uteči rimskomu.

Katehetički se govori drže nedeljom i blagdanom poslije podne prije večernje (blagoslova) u crkvi, ili u kojoj kapelici ili na kakovom pobožnom žrtveniku, ili u svetištu. Sabor tridentinski[1] ob ovih propovjedih ovako govori: "Iidem (episcopi) saltem dominicis et aliis festivis diebus pueros in singulis parochiis fidei rudimenta et obedientiam erga Deum et parentes ab iis, ad quos spectabit, doceri curabunt, et si opus sit etiam per censuras ecclesiasticas compellent; non obstantibus privilegiis et consuetudinibus." Klemente XII. 27. lipnja 1735. naloži svim biskupom talijanskim, da se svake treće godine cio katekizam svrši. Isti papa posebnim breveom potvrdi proštenja, koja je Pavao V. 6. list. 1507. dao svim onim, koji dieci tumače katekizam, i ovomu prisustvuju, što on protegne i na odrasle. Nadalje podieli odraslim svakiput, kad god prisustvuju kršćanskomu nauku, proštenje 7 godina, sedam quadragena, ako se skrušeno izpoviede i pričeste, onim pako koji katekizam neprestano predavaju, ili nauče uz obične uvjete obilato oproštenje na božić, uskrs i petrovo. Sva ova pomenuta proštenja rečeni papa Klemente XII. breveom „Pastoralis officii" 16. svibnja 1736 protegnu za uviek na

Schmidov Katekizam preporuča

Zollner

[1] Sess. 24. cap. 4. de ref.

svu katoličku crkvu. Dan danas neima ni jedne dobro uredjene biskupije, da se nebi točno tumačio katehizam, ne samo u učioni nego i u crkvi. U zagrebačkoj nadbiskupiji obstoje u tom pogledu stroge naredbe.[1] U nekih austrijanskih biskupijah, obstoje naredbe, da se imade svršiti u pet godinah.[2] Gdjegdje župnici svrše u godini danah sav katehizam. Bilo u jednu ili više godina, uviek treba naprvo načiniti osnovu takovih predavanja, izpustiv neke nedelje i veće blagdane, kad se kateheze držati ne mogu. U zagrebačkoj nadbiskupiji poslije svake propovjedi ili katehetičkoga govora osim gore spomenutih molitava ima se skupkom moliti glasno i polagano svaki put po jedan dio iz kršćanskoga nauka, redom propisanim svake godine, na koncu dieczanskoga koledara.

Ako nebi dieca dolazila na kršćanski nauk, opomenut će duhovni pastir roditelje i gospodare, da ih šalju. Kad bi bila zapriečena doći, ako ih je malo, morat će ih skromno ili u svom ili u njihovom stanu učiti; jeli ih puno, onda će ih temeljito poučiti o zornicah (gdje je ladav običaj) ili u korizmi, ili kad se pripravljaju za sakramenat potvrde, ili za ženitbu; a medjutim će naložiti roditeljem, i drugim pobožnim dušam preporučiti, da takovu diecu i oni u kršćanskom nauku podučavaju.[3]

Premda su katehetični govori dieci i mladeži namijenjeni, duhovni će ih pastir ipak tako udesiti, da ih i odrasliji dodju rado slušati. Ovi govori su i za odrasle ili potrebiti ili koristni. Potrebiti su za sve one, kod kojih bijaše temeljita obuka u vjerozakonskih istina u mladosti zanemarena; koristni su pako svim, da opetuju i ne zaborave, što su kada učili ili znali. Ovakvi su govori najpoučniji, često uspješniji, nego li najuzvišenije propovjedi, nego li sve druge vrsti govora; pače ovi govori su temelj svim drugim govorom, jerbo se ovi bez temeljite obuke u kršćanskom nauku niti razumjeti ne mogu. Stoga se u zagrebačkoj nadbiskupiji navlastito na ladanju više preporučuju, nego iste propovjedi.[4]

Mogu se katehetički govori držati i kao propovjedi sa propovjedaonice, izpustiv skroz erotematičku metodu, i onda su više namijenjeni odraslim. U ovom se slučaju predposlavi tekst i samo jedan glavni predmet razloži i izvadja iz više pitanja iz katehisma. Ovakve katehetične propovjedi izdao je Zollner za dva godišnja tečaja pod naslovom: Katechetische Predigten über die kath. Glaubens- Sitten- un Gnadenmittellehre auf alle Sonn- und Festtage des Kirchjahres, 4 Bände. Regensburg bei Manz; i Claus takodjer za dva godišnja tečaja pod naslovom: Spicilegium catechetico-concionatorium, tomi 4. Augustae Vindelicorum 1745 et 1746.

Drže li se katehetički govori sa propovjedaonice, tada je svećenik obučen kano i kad propovjeda, inače je u dugoj halji i košuljici bez štole.

Opazka. Predmet, n. p. da imamo nanesenu uvriedu oprostiti; mogao bi se u katehetičkoj formi ovako razložiti: 1) Tko ima oprostiti prije? svatko ..... 2) komu se ima oprostiti? svim ljudem.... 3) što se ima oprostiti? svaka uvrieda .....; 4) kako se ima oprostiti? od srdca .... 5) kada se ima oprostiti? odmah ..... 6) koliko putah se ima oprostiti? koliko god je puta tko uvriedjen .....; 7) zašto se ima oprostiti; jerbo Bog tako hoće; jerbo će svaki samo tim načinom od Boga dobiti oproštenje.

---

[1] „Catecheses pro parvulis ubi scholae adsunt triviales, in scholis ipsis, nec non in ecclesiis parochialibus praescriptis horis et diebus inomisse serventur; hoc enim unum e praecipuis officiis boni et soliciti pastoris est." Constit. synod. eccl. zagrab. 3. Maji 1803. cap. 4.; A meridie inomisse catechesis et lytaniae praescriptae absolvantur. Ibid. cap. 6.; srav. okruž. carito Kaulika 31. list. 1838; [2] Srav. Gassner I. 176; [3] Srav. Hayker, str. 6.;
[4] „Catecheses, quas prae concionibus formalis, in ruralibus praesertim parochiis, commendamus ibid." Constit. synod. eccl. zagrab. 3. Maji 1803. cap. 4.

14.

III. Propoviedi u užem smislu.

Propoviedi /sermo, concio, oratio sacra/ u užem smislu je nabožni govor, koj se temelji na predpostavljenom tekstu, iz koga se polag svih pravila homiletičke obuke izvadja predmet u njem sadržan. Ovim dakle propoviedim za podlogu služi predpostavljen tekst. Sve strane razporedjuju se polag občenitih pravila, samo što se u razložbi najviše dokazuje i razjašnjuje većinom iz perikope, od koje je tekst uzet. Jeli propoviedi u savezu s crkvenom godinom, zove se redovita, kano što su sve one, kojih je predmet uzet iz perikope onoga dana; inače se zove izvanredna, kakvi su n. p. svi prigodni govori.

Prem su se u stara vriemena homilije izključivo rabile, to si ipak sv. otci kadikad n. p. na velike blagdane, ovakove propoviedi držali.[1] U kašnje su se doba više rabile propoviedi, nego li homilije, pače nekada izključivo samo one. Treba da i sada kadkada drži duhovni pastir propoviedi, barem na veće blagdane, n. p. Božić, Obrezovanje Isusovo, Uskrs, Duhove, posvetilo /sbor/ crkve itd. i kad hoće tumačit koji članak vjere ili istinu ćudoredni; na veliki petak, staro leto, pa makar obično samo homilije držao, to zahtieva već isti blagdan ili predmet, da takovu propoviedi drži, a i slušatelje promiena više zanima. Ovo je najsvečaniji način propoviedanja rieči božje. Propoviedi u užem smislu imaju i tu prednost, što razlažu samo jedan predmet ili istinu, te tako ne obterećuju pameti slušateljâ sa više predmetah. U njih se dotični predmet skroz točno i temeljito, sistematičkom formom i umjetnom ditirambičkom metodom razlaže, razjašnjuje i uporavlja na život; a izostaju sva nepotrebna ponavljanja. Svrha ovim propoviedim je ona ista, koju propoviednik u obučavanju mora da ima pred očima t. j. prosvietljivanje uma, gibanje volje i pobudjivanje čuvstva. Ovimi se propoviedmi sve ovo troje ujedno ima postići, ako i ne sve troje uviek jednako, već prama predmetu kadkada jedno više od drugoga.

15.

IV. Parenese.

Parenese /παραίνεσις, nagovor, opomena/ su kratki, lahki i za gibanje osobito volje podobni govori, rečeni tada kad poduljim ne ima mjesta. Rabe se;

1./ Pod ranom sv. misom u nedelju i blagdan.

2./ Kod obavljanja sv. sakramenata: svečanoga krsta, naročito kad se koj odrasao krsti; potvrde osobito ~~osob~~ odraslih obraćenika, občenite ili prve sv. pričesti, blagoslova ženitbe, zlatnoga pira, prvoga kamena crkve, zavoda, bolnice, sirotišta, samostana, učione groblja, slike, križa, zvona, misne odjeće, pomirenja crkve ili groblja itd. pače i kod blagoslova svjetovnih stvarih, kao: vojničke zastave, željeznice, brzojava, mosta broda itd.

3./ Na zadušnicah glasovitih i zaslužnih muževâ.

4./ Na procesijah, da se izprosi kakova milost, ili odvrati kakovo zlo.

5./ Kod izvanrednih kakovih zgodah, kao: nesreće /požara, povodnje/ nagle smrti, pogubljenja zločinca itd.

1/ „Meminit sanctitas vestra, evangelium secundum Joanem ex ordine lectionum nos solere tractare. Sed quia nunc interposita est solemnitas sanctorum dierum, quibus certas ex evangelio lectiones oportet recitari, quae ita sunt annuae, ut aliae esse non possint, ordo ille, quem susceperamus, ex necessitate paululum intermissus est, non omissus." S. August. Exposit. in I. Joann. in praefat.

Predmet parenese odlučuje sama okolnost. Tako n.p. da samo nekoje zgode napomenemo: a) prigodom krštenja govori se o sakramentu krsta. N.p. o obredih (njihovom značenju), plodo„vih itd.; kolika je to sreća, biti udom prave i jedino spasonosne crkve Isusove; kakve dužnosti prima kršćenik na sv. krstu; što su dužni roditelji i kumovi naprama kršćenomu. b) Prigodom potvrde za predmet može služiti: nauk ob ovom sakramentu; obredi, darovi Duha svetoga, duž„nosti potvrdjenih; sredstva kako treba čuvati milost sv. potvrde itd. c) Prigodom prve sv. pričesti predmet može biti: dostojno primanje Isusa u presv. otajstvu; sreća onih, koji prviput stupaju k stolu Gospodnjemu, ponovljenje zavjeta učinjenih na krstu; kobne posljedice nedostojne pričesti; dužnost roditelja prama dieci, koja su se prviput pričestila i.t.d.

U parenezah tekst se riedko kada reče, a ni govor se obično ne dieli, prem može govornik tako sastaviti parenesu, da sadržaje uvod, oznanu, razložbu (tumačenje, dokazivanje) i zagla„vak (uporavu, opomenu). Pareneta neka dobro prouči predmet, o kom će govorit, njegovu naravu, početak, učinke, promicajuća sredstva, zapriekke itd.; neka navede razloge jake i slušaocem (dobi, dohvatu, stališu, potrebam itd.), kao takodjer i okolnostim vriemena i mjesta prilago„djena; zatim naravsku liepotu, korist, potrebu, mogućnost lahkoću itd. Da uzmogne ga„nuti volju i pobuditi čuvstva, neka liepimi slikami i podobnimi primjeri iz sv. pisma, crkvene, a kadkad iz svjetske poviesti predmet što živahnije predoči; neka pokaže, kada kako i u kojih će okolnostih čuven nauk ostvariti. Može kadkada predmet i tako razlo„žiti, da sam postavi pitanja i sam na njih odgovara.

Parenese su vrlo koristne, i drže se s velikim uspjehom, s većim nego iste propoviedi. Pare„nese svi rado slušaju, jer su kratke, slog im prost, a besjedovanje prijateljsko, lagje ih zapamte, nego ikoje druge govore; k tomu ne treba slušatelje pripravljati, jer su već izvanjskom zgodom pripravni. Stoga su ih često držali Isus[1] apoštoli[2] i drugi sv. oci; pače one su u obće u crkvi u običaju kroz sva vriemena. Neka ih dakle drži i duhovni pastir svakom zgodom, kad mu se sa„mo prilika pruži. U ovakovih govori može duhovni pastir pouzdanije govoriti sa svojimi vjernici, nego u ikojih drugih javne obuke. U ovih govori kano otac dieci, koji se brine za njihovo dobro, te si može najlagje pribaviti povjerenje i ljubav povjerena si stada.

Parenese imadu biti kratke nu jezgrovite i od srdca.—

Odsjek treći

Različiti govori po vriemenu.

Po vriemenu diele se govori na nedelje, blagdane, u korizmi, na staro leto i trodnev„ne, osmodnevne i devetodnevne pobožnosti.

I. Govori na nedelje.

Nedeljni govori su oni, koji se nedeljom drže. Predmet se uzima iz evangjelja ili epistole, ili od blagdana, ili, ako se redom o kojih vjerozakonskih istinah govori, ono, što po redu ili katekismi sliedi, samo da se s nedeljnim evangjeljem po mogućnosti složi, jerbo se ovo skroz mimoići ne može.

Nedeljni govori po gradivu jesu ili dogmatički, il moralni ili liturgički, il histo„rički ili juridički, i spajaju polag glavnih i posebnih pravilih. U nedeljah došašća govo„ri se o pripravi za Božić, u korizmi o muci Isusovoj, ili o pripravi za sakramenat pokore

1) Mat. 8, 10; 18, 2; 2) Djel. apost. 3, 12.

i sv. pričesti; pètu nedelju po Uskrsu s molitvi, na Trojstvo o presv. Trojstvu ili sakramentu krsta; na angjeosku nedelju o angjelu čuvaru; u nedelju posvećenja crkve o štovanju iste; četvrtu korizmenu nedelju, gdje je običaj o dušah u očistilištu i.t.d.

II. Govori na blagdane.

Blagdani su ili Gospodovi, ili B. D. Marije, ili svetacā i svetică božjih.

1/. Na blagdane Gospodove za predmet govora uzme se dotično otajstvo.

Otajstvo se može smatrati s povjestničkoga, dogmatičkoga i moralnoga gledišta: Tako n. p. na Božić s povjestničkoga gledišta može se razmatrati narodjenje Hristovo, kako nam ga opisuju sv. evangjeliste; od prilike 4.000 godina iza stvorena svieta usred zime, u polnoći; u betlehemu u štalici, u jaslicah itd.; s dogmatičkoga gledišta, da je onaj koji se je u tolikom siromaštvu rodio, sin božji, kralj neba i zemlje, da se je on sam htio tako poniziti, da svoga otca pročasti i nas s njim pomiri – spasi –; s moralnoga gledišta, da se je Isus u narodjenju svom ponizio, da smuti našu oholost, trpio je zimu, oskudicu itd., da nas uči kako imamo i mi prezirati udobnosti, lasti i bogatstvo ovoga svieta, ako želimo postati sinovi božji. Na blagdan uzašašća Isusova s povjestničkoga gledišta može se razmatrati njegovo uzašašće na nebo na maslinskoj gori; s dogmatičkog gledišta dovršetak odkupljenja i početak posredničtva; s moralnoga poziv kršćana u nebo. Da na ove blagdane treba razlagati povjest otajstva, koje se ovaj dan štuje, njegovo znamenovanje za naše odkupljenje i djelovanje na naš nabožni život, to je namjera crkve, čim je tako razdielila crkvenu godinu, da se u pojedine blagdane različita otajstva spominju i štuju, a i puk tako želi i očekuje. Stoga duhovni pastir, osim velikoga uzroka, ili posebne kakove naredbe, neka ne mimoilazi, dotičnoga otajstva. Ako bi u tom slučaju baš iznimice i tumačio drugu koju istinu vjere ili ćudoredja, neka ju sa otajstvom onoga dana po mogućnosti gleda spojiti.

Propoviednik o otajstvih smije samo ono učiti, što i kako uči katolička crkva, nu mogu se pače treba iztaknuti one vjerozakonske istine, koje se u otajstvu zrcale, da ih vjernici štuju i ljube. Tako n. p. na Božić ima se spomenuti: koli neizmjerno nas je Bog ljubio, kad je poslao jedinorodjenoga sina svoga za nas na ovaj sviet; u otajstvih muke i smrti Isusove: kako poslušan bje Isus otcu svomu, koli je ljubio ljude, da i najveće neprijatelje svoje, bio ponizan, strpljiv, postojan, milostiv itd.; na blagdan navieštenja b. d. Marije, njezina čistoća, poniznost itd; na očišćenje Marijino, njezina poniznost, njezina požrtvovnost, revnost u izvršivanju zakona i itd.

Otajstva se mogu razlagati u liku propoviedi u užem smislu, tako da se samo jedan predmet iz otajstva uzme i razvija. U kom slučaju može se dotično otajstvo s dogmatičkoga gledišta razmatrati u prvom dielu, a s moralnoga u drugom; ili se može s jednoga i drugoga promatrati gledišta i u prvom i u drugom dielu (n. p. „Isus u jaslicah je naš dobročinitelj, koga smo dužni ljubiti; 2. „naš učitelj koga smo dužni slušati; 3. naš uzor, koga smo dužni sliediti); ili se može razmatrati više s dogmatičkoga ili moralnoga gledišta tako, da se s drugoga gledišta skroz ne zapusti. Nadalje otajstva se mogu razglabati u liku nižih homilijah, kad se otajstvo ne tumači s povjestničkoga gledišta, već samo teksti redom jedan za drugim, najvažnija se istina iztakne kad sama stvar zahtjeva, a na koncu se srdačno spomenu slušatelji, da živu po lagčuvena nauka. Napokon otajstvo se može razmatrati u liku promatranja, kad se naime u otajstvu razmišljavaju poglavitije osobe, čini i okolnosti. N. p. kod Uskrsnuća Isusova, mogu se promatrati dvie Marije, angjeli, stražari, Isus; u Marijah revnost u angjelah veselje, u stražarih ljudska slaboća, koji hoće da se protive Bogu, u Isusu slava pobjeda smrti; i ufanje da ćemo i mi jednom uskrsnuti; ili 1° što se je dogodilo prvo uskrsnuća:

mrtvo tielo Isusovo bje zakopano u grob, zapečaćeno itd. a duša njegova otišla u predpakao, da izbavi duše pravednikâ staroga zavjeta; 2° što se je dogodilo pri samom uskrsnuću: zemlja se strese, angjeli se prikažu, stražari preplaše; 3° što se je dogodilo poslije uskrsnuća: dodju pobožne žene itd; ili 1° tko je uskrsnuo? naš spasitelj, 2° zašto je uskrsnuo? da proslavi sebe i dovrši djelo našega odkupljenja, 3° kako je uskrsnuo? duša Isusova se je združila s tielom, uskrsnuo je svojom moći, slavno, s preobraženim tielom i da više ne umre.

Sam predmet otajstva treba da bude po mogućnosti praktična istina, ili barem, da se iz nje mogu praktične posljedice izvesti, i ove su onda mjesto ćudoredne uporave. Tako n. p. na Božić iz ljubavi božje napram nam ljudem, koji je za nas čovjekom postao, treba izvesti, da smo i mi dužni Boga ljubiti. Kad se tumači muka i smrt Isusova, treba kazati, da i mi imamo biti strpljivi u suprotivštinah. Otajstvo uskrsnuća Isusova opominje nas, da i mi imamo duhovno uskrsnuti na nov bolji život, t. j. ostaviti se grieha i Bogu se obratit; koj se predmet jako liepo može izvaditi iz epistole, koja se čita na uskrs. U tumačenju otajstvah valja se čuvati vrlo dubokih mislih, te vazda imati pred očima dohvat slušalacâ; tim više, što se otajstva dokučiti ne mogu, a kojekakve hypotese već su u istih učionah prestale. Poimence

a/. na Božić ima biti predmet veseo /o Isusovu narodjenju, poklonu pastirâh itd./; slog viši, besjedovanje živahno. Slog triju misâ govor treba da je kratak.[1]

b/. Na mlado leto najshodnije je besjediti o obrezovanju Isusovu s obzirom na mienu civilne godine. Mogu se spomenuti i osobiti dogodjaji prošle godine, navlastito gdje se drži propovied na staro leto; nego nikada se ne smije proricati u buduće.

c/. Na Uskrs može se govoriti o pravom Isusovom uskrsnuću; ili o našem tielesnom il duševnom[2]; podnipošto pako o muci Isusovoj, il o drugom kakvom žalostnom predmetu. Slog i besjedovanje kao na Božić.

d/. Na Duhove se obično govori o darovih Duha svetoga, ili o dogodjaju onoga dana. Gdje se pako podieljuje sakramenat potvrde, predmet može biti ob ovom sakramentu. Slog i besjedovanje kao na Božić.

2. Na blagdane bl. dieve Marije uzme se predmet dolikujući svećanosti. Sv. sveci osobito slavili b. d. Mariju, stoga će to i propoviednik na njezine blagdane činiti. U sv. pismu malo se o njenom svetom životu pripovieda; nego ono, što jest, puno je znamenovanja: „Zdravo, milosti puna, Gospodin s tobom![3] „Marija pako čuvaše sve ove rieči, i slagaše ih u svom srdcu." — "A majka njegova čuvaše sve ove rieči u svom srdcu[4]". Ona je prečista dievica, mati božja, koja je sudjelovala našemu spasenju; ona je sada posrednica med Bogom i ljudi; zagovornica naša u nebu. Propoviednik će mnogo naći gradiva za njene propoviedi u djelih sv. otacâ /Augustina, Ivana Damascenskoga, Anselma, Bernarda, Tome Aquinjanina, Bonaventure, Ligorija itd./; a i u najnovije vrieme mnoge su propoviedi o njoj izašle[5]. U naše se doba štovanje b. d. Marije jako širi, i vjernici vrlo rado slušaju o njoj besjede. Za predmet mogu služiti kojegod krieposti, budući se bl. dieva u svom svetom životu svimi odlikovala; sv. pismo ju naziva "milosti punom"[6]. Propoviednik može govoriti o njezinoj uzvišenoj čistoći; dostojanstvu kano matere božje, posrednice i zagovornice naše pred Bogom, i o drugih njezinih prednostih i savršenostih, kako ju slavi crkva u lauretanskih litanijah. Mjeseca svibnja, gdje se drži Marijina pobožnost, može se s velikim uspjehom govoriti o nutarnjem i izvanjskom štovanju b. d. M., o njenom životu, o nasljedovanju njenih kreposti, o zaufanju u njezinu pomoć.

---

[1] „Quia largiente Domino missarum solemnia hodie ter celebraturi sumus, loqui diu de evangelica lectione non possumus: sed nos aliquid vel breviter dicere Redemptoris nostri nativitas ipsa compellit." Sv. Grg. hom. 8. srav. štenje 1. treće svietnice na Božić; [2] Srav. epist. dana; [3] Luk. 1, 28.; [4] Luk. 2, 19. i 51.; [5] Der Marien-Prediger v. Ludwig Geminger. Regensburg, 1863. — Predigten über die lauretanische Litanei, gehalten in der bischöfl. Cathedrale zu St. Pölten von der dortigen Stadtklerus bei der Majandacht des Jahres 1854. 2. Aufl. St. Pölten 1860.; [6] Luk. 1, 28.

Navlastito treba na to paziti, da se vjernici od srdca odvaže štovati ju, u njezinu se moguću zaštitu izruče, sinovskim joj se zaufanjem mole i u krieposti ju nasljeduju. Govori sastavljaju se po obćenitih pravilah. Slog i besjedovanje ima biti prilagodjeno predmetu i svečanosti. Pred izloženim svetotajstvom u uvodu i u zaglavku ne zaziva se Marija; inače uviek vrlo uspješno.

3. Na blagdane svetacah i sveticah božjih drže se tako zvani govori u hvalu svetacah /orationes panegyricae/ Svrha ovim govorom je proslaviti svetce, a slušatelje pobuditi, da ih sliede. Da propoviednik tu svrhu polući, mora najprije pročitati životopis svetca, koga kani slaviti, dobro proučiti, kojim je putem došao do savršenstva, i kojimi bi razlozi mogao slušatelje svoje najbolje ganuti, da ga sliede u čem ga sliediti mogu i moraju. Hvale se pako svetci s osobitih krieposti, kojimi se odlikovaše, ili s onog, što za Boga slavno podnesoše. Tako n.p. sv. Franjo Serafski slavi se s poniznosti; sv. Franjo Haverij s gorljivosti za spas vjernika; sv. Ivan od Boga s ljubavi bližnjega; sv. Ignacij Lojola s revnosti za slavu božju; sv. Franjo Saleški s krotkosti; sv. Vinko Paulski s poniznosti i milosrdja; itd. Izvanredni čini svetčevi mogu se spomenuti, da im se slušatelji dive, nu nesmije se kazati, da su i u ovih dužni svetca sliediti. Pretjeranosti treba se čuvati; stoga sve, što je neistinito, nevjerojatno, ili dvojbeno, ima se izpustiti, a i preporne stvari valja premučati. Ako je svetac kada slobodnije život vodio, ili u velike grieche padao, to će se spomenuti, da se više proslavi milosrdje božje, ili s tom nakanom, da slušatelji, kao što su ga prije sliedili u griešenju, sada ga, u koliko im stališ njihov dopušta, sliede u pokori. Pročitav marljivo život svetca, vidit će, koj mu je osobiti značaj, t.j. kakvom se je kriepošću ili činom navlastito odlikovao, i to će biti oznaka; prem se u govoru mogu spomenuti i druge svetčeve krieposti, koje je zaista imao, jer s glavnom kriepošću su i druge uviek najuže spojene. Preposlavit će značaju primjeren tekst. Dieljenje biva po glavnih pravilih. U razložbi dokazuje se sve i razjasnjuje iz života svetčeva. Osobito se navadjaju takve stvari, koje jače djeluju na gibanje volje slušateljâ. U zaglavku opetuju se glavnije stvari, i svrši pobudjenjem čuvstva. Uporava biva ili na koncu pojedinih stranah, ili u zaglavku. Slog je višji, besjedovanje živahno. Ako je život svetčev slušateljem obće poznat, te im se već višeputa u hvalu istoga svetca govorilo, tada se može o drugih osobitih njegovih kriepostih besjediti. Tako np. o sv. Martinu, biskupu: jedanput o njegovoj darežljivosti, drugi put o njegovoj revnosti u molitvi, treći put o njegovoj gorljivosti za spasenje vjernikā, četvrti put o njegovoj ljubavi prama Isusu i.t.d.; ili jedan put se može govoriti o njegovom životu

kano vojniku, drugi put kano biskupu, treći put, što je kada govorio, četvrti put, što je radio itd. ili jedan put o njegovu zatajenju, drugi put o njegovoj revnosti za spas vjernikā, treći put o njegovoj odanosti u volju božju, četvrti put o njegovoj pripravi na smrt itd.[1] nu ipak uviek tako, da se slušatelji sbilja okoriste za svoje spasenje.
Ako se jednom besjedom hvali više svetacā, valja paziti na to, da li im je jednak n.p. blagdan sv. Petra i Pavla; Filipa i Jakova, ili različit značaj. U prvom slučaju slave se krieposti svih skupa, u drugom uzme se predmet, koj svim pripada. N. p. Koliko vriedi, biti prijatelj božji, mučenik (božji) itd. pak se občenitomu ovomu predmetu pridodaju pojedinih svetacah krieposti i djela, kojimi si pribaviše prijateljstvo božje, zaslužiše mučeničtvo itd. Jedan svetac nad drugim u obće se ne smije uzvisivati.
Ako se o životu svetca malo šta znade, onda se može sastaviti moralni govor, i umetnuti, što je o svetcu poznato. Ako se skroz ništa ne zna, i tada je najbolje držati moralni govor s obzirom na svetca. Tako n.p. na blagdan apostola može se govoriti o vjeri, crkvi, gorljivosti za spas duša; na blagdan mučenika o postojanosti u izpovjedanju vjere, zatajenju sama sebe, ljubavi križa, progonstvu crkve; na blagdan izpovjednika o nasljedovanju Krista, pobožnosti, revnosti u molitvi; na blagdan djevice o vriednosti čistoće itd. Lik ovih govora može biti a) historički, kada se govor razdieli po dobi života (n.p. sv. Nikola bje 1º u mladosti uzor pobožnosti, 2º u muževnoj dobi uzor dobrotvornosti, 3tiº u starosti uzor nenakolebive vjere) ili stališu (np. sv. Elisabeta kraljica ugarska bje uzor 1º djevojaka 2º udatih 3tiº udovicah); b) dogmatički, kada se za predmet uzme shodna istina vjere; ili c) moralni, kada se govori o ćudorednoj kakovoj istini, kano poglavitoj svetčevoj krieposti, ili više kriepostii, koje je navlastito posjedovao.
Kratak nacrt propoviedi u hvalu sv. Antuna, pustinjaka –
„Umrieste, i vaš je život sakriven sa Kristom u Bogu" Kolos. 3,3.
Oznana: sv. Antun bijaše savršen kršćanin; Dielenje: 1) jerbo je umro svietu, 2) jerbo je živio Bogu. Dio 1. Sv. Antun je umro svietu: a) prije nego otidje u pustinju b) odilazeć u pustinju, c) pošto već ode u pustinju Dio 2. sv. Antun živio je Bogu: a) u napastih b) u molitvi c) u poniznosti.
Uvod se izvadja iz evangjeoskoga nauka o bježanju svieta.
Uporava u prvoj strani može biti važnost bogobožnoga odgojenja, i zle posljedice zanemarenja istoga. U drugoj pako strani biva kratka uporava poslje svakoga pojedinogа razdjelka (napasti, molitve, poniznosti).

1.) Pravni zimski časoslov štenja druge noćnice 11. studenoga.

U zaglavku se slušaoci opomenu, da barem u onom nasljeduju sv. Antuna, u čem moraju.

III. Govori u korizmi.

Korozmeni govori zovu se oni, koji se u korizmi osim nedeljnih govorā drže. Korizma nam spominje muku i smrt Isusovu, spominje nas na pokoru, i poziblje na dostojno primanje sv. sakramenta pokore i pričesti. Po tom predmet ovih govorā treba da bude muka i smrt Isusova; ali mogu biti i drugi, kao: grdoba grieha, obraćenje griešnika, pokora itd; samo da svim bude taj cilj: pripraviti slušaoce na dostojno primanje rečenih sakramenata i poboljšanje života. To zahtieva crkva, a očekuju to i vjernici. Obično se za svu korizmu uzme jedan glavni predmet, prilagodjen vremenu, te se redom razlaže. Povjest muke i smrti Isusove osobito je poučna i obširna, može dakle lahko sama sačinjavati glavni predmet svih korizmenih propoviedih. Može se pako razlagati u obće po vremenu, što je kada Isus trpio; ili po postajah križnoga puta; ili po žalostnih otajstvih čisla; ili po dielovih sv. mise, u kojoj se sva Isusova muka i smrt predstavlja. Ovim je govorom osobita svrha gibanje volje i pobudjivanje čuvstva. Da ovo propoviednik poluči, treba da dotični dogadjaj slušaocem živo predoči, ali samo kako se u sv. pismu pripovieda i sv. otci tumače. Svaka precieranost i neiztinitost mora se odstraniti.

U korizmi s tumačenjem muke i smrti Isusove mogu se vrlo uspješno razlagati i nekoje biblijske parabole, kano o razsipnom sinu, bogatom gavanu i siromašnom Lazaru, o deset djevica itd.; pače i same se mogu kano glavni predmet kroz svu korizmu razlagati.

Uzmu li se griesi ili kršćanske krieposti za predmet korizmenih propoviedih, to se onda može osobito besjediti o sedam glavnih grieha, o šest grieha prot Duhu sv., ili o kriepostih istim griehom protivnih. Može takodjer tumačiti koj odsjek sv. pisma np. psalma: Miserere, de profundis, tužbe Jeremije proroka itd. Nego uvijek treba kako god začiniti mukom i smrću Isusovom, to bo vrieme i svrha ovih govorah zahtieva. Psinenae na veliki petak ima biti predmet izključivo o muci i smrti Isusovoj. Može se govoriti i o sedam riečih Isusovih s križa.

Slušaoci su već vanjskom zgodom pripravni na govor, stoga uvod može biti žestok (ex abrupto). U slušaocih treba probuditi žalost za grieha, ljubav i zahvalnost prama Isusu, a to je onaj dan osobito lahko. Slog je višji a besjedovanje umjereno-

Korizmenim propoviedim predmetne se tekst iz povjesti muke Isusove, ili drugi koji dolikujući predmetu. Uvod se izradja iz teksta. U oznaci se kaže predmet, o kom će biti govor. Djeljenje biva iz teksta i oznake po obćenitih pravilih. U razložbi se predmet predoči liepimi slikami, prispodobami, primjeri i prilikami, pak se iz sv. pisma i ustmenoga predavanja dokaže. Uporava se čini, gdje god se može, ili barem na koncu razdjelaka ili diela. Nikada se pako ne smije skroz ostaviti za drugi dio tako, da bi u prvom dielu bio govor o dotičnom predmetu, a u drugom uporava, jer bi onda besjeda svou kriepost izgubila. U zaglavku se navlastito pobudjuju čuvstva, i čine tvrde odluke-

Od Korizmenih se propoviedi velik plod očekuje, stoga se imade što marljivije po svih retoričkih formah i pravilih izraditi, te živahno i od srdca besjediti.

IV. Govor na staro ljeto.

Gdje je običaj držati govor na staro ljeto, svrha mu budi ganuti slušaoce na zahvalnost prama Bogu za dobivena prošle godine dobročinstva, i pobuditi u njih tvrdu odluku, da će u buduće život svoj poboljšati- Predmet dakle ovomu govoru može biti zahvalnost za primljena dobročinstva, račun, kako smo se njimi služili, o dragocienosti vremena, kako ga treba upotriebiti, o nestalnosti života, da je smrt blizu, da nevalja pokore odgadjati, o vječnosti itd. Bio medjutim kakav god predmet, spomenuti treba primljena dobročinstva prošle godine, i znamenitije dogadjaje - Ovaj se govor sastavlja po obćenitih pravilih, samo što u zaglavku njim biva zahvala Bogu za dobročinstva, i odluka poboljšanja života. Slog je uzvišen i obilan čuvstvi, a besjedovanje živahno.

§. V. Govori prigodom trodnevne, osmodnevne i devetodnevne pobožnosti

Gde su u običaju ovakve pobožnosti, neka se drže i marljivo obavljaju, njimi bo se osobito promiče pobožnost u puku. Propoviedi prigodom ovakih pobožnosti, moraju biti u kakovom savezu, ako i ne izključivo, s obzirom na glavni blagdan. Ovakom prigodom mogu se držati govori i poput malih misija, ili duhovnih vježba, te navlastito

na to smierali, da se vjernici na koncu pobožnosti skrušno ispovjede, dostojno pričeste, i tvrdo odluče pobolјšati život svoj. Bez ovoga bo neće puno pobožnosti koristiti. Bivaju li ove pobožnosti redje, tada govori imadu veći utisak.

Odsjek četvrti.

§. Različiti govori po slušateljstvu.

Po slušateljstvu se osobito razlikuju govori za gradjane, seljake, vojnike, učenike i kažnjenike.

I. Govori za gradjane.

U gradovih je u obće veća pokvarenost, negoli na selih. Do vjere se malo drži, božje i crkvene zapoviedi zanemaruju, crkve i sv. sakramente slabo pohadjaju. Nego oni, koji jošte dolaze na propoviedi, ili su dobri kršćani, ili barem žele biti dobri. Budući pako, da će duhovni pastir za sve povjerene si ovce morati Bogu račun polagati, to treba, da svoje propoviedi tako udesi, da njimi privuče i one, koji u obće nedolaze rado u crkvu. U gradovih se većinom čitaju zle knjige, bezbožne židovske novine, razdražljivi romani itd. vide se i čuju zli primjeri, stoga toliki krivi pojmovi o vjeri i čudoredju. Gradivo homiletičke obuke treba da bude prilagodjeno slušaocem, a buduć je vjera temelj nabožnomu životu, koje u gradovih najmanje ima, to se navlastito imadu propoviedati istine vjere, koje se žalibože danas jako zanemaruju. S ovimi se istinami i onako imadu spojiti čudoredne istine, te uporaviti na život. Nego tim nerekosmo, da nesmiju moralne istine i u gradovih navlaš predavati. Predmet budi zanimiv prema duhu vremena. U dokazivanju se osobito poziva na razum, iz koga se takodjer opovrgavaju krivi pojmovi i bludnje u vjerozakonskih istinah. Dokazi imaju biti istiniti i jaki. Slike i primjeri uzimaju se iz života slušatelja, biblijske, crkvene i svjetske povjesti. Što se tiče govora tiče, gradjani očekuju od propoviednika, da im drži propoviedi u užjem smislu t.j. govore, gradjene po svih pravilih homiletičke obuke, nego i homilije kadkad rado slušaju. Slog prema predmetu budi viši i besjedovanje živahno. Nego najglavnija je stvar dobra priprava.

§. II. Govori za seljake.

Seljaci u obće baš nisu skroz neuki u vjerozakonskih istinah; imade ih, koji su u tom pogledu mnogo bolje podučeni, nego li mnogi gradjani; ili barem nisu tako pakostni, nemarni za spasenje duše svoje, i neprijatelji vjeri kao mnogi nadrimudraci. Nego navlastito prosti seljaci slabe su glave, puni predsuda i praznovjerja. Treba dakle homiletičko gradivo prilagoditi njihovu dohvatu, osobnomu odnošaju i okolnostim; učiniti im ga zanimivim, i udesiti prema njihovim duševnim potrebam, tako da praznovjerja i predsude u njih oslabi, a u dobru ih pokriepi. Što se napose izbora predmeta tiče, ovaj treba da bude individualan, jerbo seljaci obćenitih pojmova i misli nerazumiju, uzet iz njihova vidokruga. Razlaganje ima biti jednostavno i razgovjetno, a tumačenje shvatljivo. Slike i primjeri uzimaju se iz njihova života, a izlazi takovi, da ih svatko, i najprostiji, može razumjeti. Netreba zaboraviti, da i oni znadu zdravo misliti, po naravskoj logici; stoga se niti njim nesmije kazati jedno mjesto drugoga, krivo dokazivati, laži pripoviedati i td. Što se pako lika govora tiče, najkoristnije su za seljake homilije. Slog neka bude prostonarodan, a besjedjenje obćinsko, blago i prema predmetu živahno.

III. Govori za vojnike.

Nesmije se zaboraviti, da su i vojnici kršćani, katolici; i za njihovo se spasenje dakle treba brinuti. Baš nije od potrebe, da vojnik srčano srnta u smrt; nego, ako ima poginuti, da se spasi. I u tom neima razlike med prostim vojnikom i generalom. Vojnici su sveće strane neuki ljudi i surovi, izvrgnuti mnogim pogibeljim vječne propasti. Nesmiju se dakle zanemariti, a niti im samo površno što god, ili u obće govoriti o vjerozakonu, ćudorednosti, krieposti. Njim treba temeljita nauka o vjerozakonskih istinah i njihovih posebnih dužnostih, da budu dobri kršćani i pravi vojnici. Oni se rado srame svoje vjere; do časti svoje više drže, nego li do Boga; podaju se neumjerenosti, bludu itd. Proti svemu tomu treba ih ogradili. Osim toga mora im se često u pamet dozivati prisega, kojom se zavjeriše, da će vjerno caru služiti; nagovarati ih, da budu svojim poglavarom podložni i poslušni, sa svojim stališem i placom zadovoljni.

Dokazi se uzimlju iz vjerozakona i vojničkih zakonâ, primjeri iz života svetca i iz povjesti vojničke. Govori moraju biti kratki, ali krepki; slog živahan; besedjenje, kao i sve držanje govornikovo, svećeničko, ozbiljno i občinsko, ne pako vojničko.

IV. Govori za učenike.

Učenici su il nižjih, ili višjih učionâ. U nižjih učionah, kao: glavnih, nižjih gimnazija i realka, tumače se evangjelja, epistole, blagdani, obredi, svetotajstva, dogodjaji biblijske i crkvene povjesti, poput nižih homilijâ. Učenikom višjih razreda gimnazije, realke, slušaocem akademije, sveučilišta razlažu se članci vjere i istine čudoredne s osobitim obzirom na sadašnje i buduće okolnosti njihova života. Dokazi moraju biti jaki, i med ostalimi iz razuma. Govori za ove sastavljaju se poput propoviedi u užjem smislu. Slog je višji, a besedjenje živahno i k-srdcu.
Svrha jednim i drugim govorom jest: uzdržati u učenicih pravu, živahnu vjeru, kako se u učionah uče, ganut im volju na dobro, sačuvat ih od zlih primjera, ~~uzbudi~~ u njih nabožna čuvstva uzbuditi i sklonuti ih na pravi kršćanski život.

V. Govori za kažnjenike.

Kažnjenici su obično ljudi zatvoreni, koje treba na pravi put dovesti. Duhovni pastir neka se o svakom pojedinom obaviesti, da svakoga uzmogne obratiti: jedna bo griešè više iz neznanja, a drugi iz zlobe. Mora im se dakle zločin živo predočiti sa svoimi posljedicami, da se tako ganu na pravu pokoru i poboljšanje života. U propoviedih treba im dokazati da imadu slobodnu volju, da su ljudi, razumni stvorovi, koji znadu razlučiti dobro od zla; na ono da su obvezani, kao i svi drugi, a ovo da im nije dopušteno, kano ni drugim. Već naravski zakon svim jednako zapovieda: što nebi rad, da drugi tebi čini, ne čini ni ti drugomu. Treba im dokazati, da su kršćani, koji su tim više dužni štovati tudje pravo, imetak i slobodu; prekršè li to, pravedno ći ih kazni ti svjetovna oblast, al još veća kazna ih čeka na drugom svietu, gdje se i otajni i nutrnji griesi najstrožje kazne. Stoga neka se sa svojim zasužnjeničtvom posluže na spasenje dušè. Bog će im prostiti, samo ako se od srdca pokaju i tvrdo odluče, da se više neće u grieh povratiti. Slog mora biti prostonarodan, bjesjedjenje občinsko i milostivo.

Ako su kažnjenici različite vjere, o prepornih članaih vjere ne trega govoriti. tim bo bi im se pružila zgoda prepirati se o vjerozakonskih istinā. Něka im radje propoviednik besjedi ob obćenitih predmetih, kao n. p. o sedam glavnih grieha, deset zapoviedi božjih, šest grieha proti Duhu sv, o dužnostih prama Bogu, državi, bližnjemu i sebi.

Odsjek peti.

§. Različiti govori po posebnoj svojoj svrsi.

Propoviednik osim one glavne svrhe: da slušaoćjem prosvietli um, gane im volju, ili pobudi u njih čuvstva, može i ovu posebnu svrhu imati pred očima, da na ime ukori sablaznike, ili utješi vjernike. U prvom se slučaju zovu ukorni govori, u drugom utješni.-

I. Ukorni govori.-

Ukorni govori zovu se oni, kojimi se kore obćenite sablazni u župi, da se krivci obrate a ostali slušaoci što jače ograde proti zavodjenju. Ovakovi su govori kadkad potrebni, kad se običnimi nemože postići ono, što se dade ovimi. Držao ih je i Isus (proti farizejom) i apostoli, a sv. Pavao izrično naložio sv. Timoteju, da ih drži: „ Propoviedaj rieč, nastoj — pokaraj, moli, ukori sa svakim snošenjem i učenjem 1). Koji grieše, pokaraj ih pred svima, da i drugi imaju strah 2/. Svrha im je krivce na pokoru skloniti, a nedužne od grieha sačuvati. Ne smiju polaziti iz jada, strasti ili osvete, već jedino iz ljubavi za spas vjernikā; niti da se krivci samo razžaloste, već i zbilja obrate i poprave - Sablazan mora da bude javna, da zbilja vodi na grieh, da od mnogih polazi, da je na stanovitu župi kano np. oskvrnuće nedelje i blagdana, veoma pogibeljni sastanci mladeži, jako bezsramna nošnja, ne pako sama moda, budi mužka ili ženska, bo neka propoviednici radje ostave satiri, nego da takve stvari šibaju sa propoviedaonice, navlastito mladi svećenici. A i tad će govorit propoviednik vrlo oprezno, kako dolikuje svetomu mjestu, i da ne dade povoda ni najmanjoj sumnji, da to znade tobož iz izpoviedi-

Predmet je ovim govorom počinjena sablazan. Propoviednik treba da grieh u svoj svojoj zloći, sa svimi zlimi posljedicami živo opiše,

1) II. Tim. 4,2. 2/ I. Tim. 5,20.— Math. 23, ukorni govor Isusov.

i sablaznike najjačimi dokazi sa svom ljubavju i blagošću uzdrma i gane na pokajanje, poko„
ru i poboljšanje, te navede sredstva, kako će za počinjene sablasti zadovoljiti, i u buduće se tako„
vih prekršajâ čuvati. Samo grieke treba napasti, a ne griešnike. Neka temeljito pobija sva
moguća izpričavanja i izgovore. Jako je dobro, ako je moguće, ukorni predmet izvoditi iz pe„
rikope onoga dana. Tim će se ukloniti sumničenju, kao da je tobože hotimice o sablazni rieč
poveo. Svakako će pako dokaze vaditi iz sv. pisma i sv. otacâ, nego izrazi moraju biti ja„
ki i krepki.

Sablaznike imenovati, ruglu izložiti, groziti jim se, nesreću im želiti, ili im ju kao sigurnu
proricati, popreko i nepriyazno ih gledati, ili tako stvar opisivati, da svatko može znati,
koga propoviednik misli, te tako rekuć prstom na nj pokazivati, nikada nije slobodno; jer ih
to ne samo ne popravi, nego još više ogorča, od Boga i crkve odbije, na mržnju i osvetu potiče.[1] Sto„
ga neka propoviednik nikada ne govori: vi ili ti, već se služi neizvjestnim višebrojem n. p.
mnogi, koji su taj zločin počinili i. t. d. Pa niti ljubav kršćanska ne dopušta tako imenice napa„
dati na griešnike, koju ljubav mora prvi propoviednik propoviedati i tudje poštenje čuvati, te ne
dati povoda kojekakvim ogovorom. To je i proti duhu Isusovu, koj je posve drugčije s griešnici postupao.
Odatle se vidi, koli jako griešę proti bratinskoj ljubavi i pastirskoj ~~mu~~ razboritosti, oni propoviedni„
ci, koji tako nesmotreno postupaju na propoviedaonici, izvrgavajuć mržnji i sveto mjesto i rieč božju.
Mnogo je bolje takove sablaznike skromno otčinski opomenuti. Ne dovede li ih ovakova opomena na pra„
vi put, ne će ih ni javni ukor u crkvi. Najmanje se pako pristoji za propoviednika uvriede, sebi nanese„
ne, javno s propoviedaonice koriti. To bi bila nedostojna osveta.

Slog i besedjenje dakle ovih govora mora biti od srdca, i puno očinske ljubavi, bez strasti
i upravna napadanja na sablaznike, ali takodjer i ozbiljno. U zaglavku će im propoviednik obreći
oproštenje griehâ, samo ako se poprave, i izjaviti nadu, da će, kano poslušne ovce, posluhnuti glas pasti„
ra svoga. Odtud se vidi, koliko se hoće molitve, priprave i mudrosti, kod sastavljanja ovakovih go„
vorâ. Da samo domaćemu župniku, i to starijemu, dolikuje ovakove govore držati, po sebi se razumieva.
Nu i on, ako hoće s uspjehom propoviedati, treba da je sam neprikoran života, da si najprije pribavi po„
uzdanje svoga puka, te ih u sgodno vrieme /ne odmah poslje počinjene sablazni/ drži.

Kad je samo jedan, ili malo njih, na veliku sablazan puku, to će duhovni pastir tek onda pro„
ti takovoj sablazni ustati, kad su sve sukromne opomene bez uspjeha ostale, te ne ima više sredstva, kako
bi ju odstranio. Ako su takove osobe u dostojanstvu, a k tomu još poglavari mjesta, najpri„
je ih mora duhovni pastir u četiri oka opomenuti, pa ako to ne koristi javit ih višemu
poglavarstvu; nikada pako javno napadati, jer jedno težko će što opraviti, a drugo
vrlo lahko mogao bi izazvati zle posliedice. Ta se ni sa zvanjem duhovnoga
pastira ne slaže, očito sa svetoga mjesta, u crkvi uzimati ugled poglavarom,
kojga je dužan pred podložnici braniti i uzdržati. Tako isto ne pristoji se napa„
dati javno na pojedine stališe /bogataše, plemiće, gospodare, služkinje i t. d./
tudje propoviedi, tužit se proti nezahvalnosti i velike uvriedljivosti

---

1). „Ne quemquam insectetur /concionator/ nominatim vel implicite designando; est enim abusus pessimus et fons malorum uber„
rimus." Synod. Leodiens. 1851. p. 2. tit 6. art. 9.

župljanâ itd.[1]

Napokon treba primietiti, da duhovni pastir, prije nego će ovakove propoviedi držati, mora biti skroz osvjedočen o počinjenom griehu. Svakomu neka ne vjeruje. A i tada ih neka drži veoma riedko, da slušaocem ne dosade, ili im se posve priuče tako, da već na posljedku neimaju nikakove kriepostі.

II. Utješni govori.

Utješni govori zovu se oni, koji se drže onda, kad kakva velika nesreća (rat, povodnja, požar, tuča, glad itd.) snadje čitavu občinu ili veći dio, da se tako stradajućim ublaži bol. Svrha je ovim govorom utješiti one, koje je zlo snašlo, podbosti je na strpljivost, te da se griehâ kane. Nego propoviednik treba da si najprije pribavi naklonost i pouzdanje slušateljâ, a to će biti, kad pripozna nesreću, opiše ju i pokaže svoju sućut. Sve će to učiniti u uvodu, koj budi ex abrupto. U razložbi će uputit vjernike na providnost božju, koja sa svim mudro vlada i sve obraća na naše dobro. I nesrećom Bog pohadja ljude, da vidi, da li su mu vierni; pak da ih nagradi, ako u kriepostі ustraju. Tješi one, koji su postradali, i nagovara ih na strpljivost. Razlozi utjehe moraju biti primjereni slušaocem i njihovoj žalosti; nisu bo svi razlozi za sve ljude i za sve boli. Jako uspješno mogu se navesti slični primjeri iz koje god poviesti, navlastito trpljenje i bol Jobova. Opominje ih, da se izruče u volju božju, koj ako ih je i nesrećom pohodio, nije ih ipak zapustio, u nj neka se najviše pouzdaju, on im može a i hoće pomoći. Pače on će njihovu nesreću nagraditi; ako ne na ovom svietu, kano Jobu, a to će sigurno na drugom svietu, samo ako sve trpljivo podnesu. Nestrpljivosti mrmljanje i onako ništa ne pomaže, a otima sve zasluge, koje bi si mogli postići trpljivim podnašanjem. Neka se dakle ovom nesrećom okoriste na svoje vječno spasenje. Budući su sve nesreće koje se na svietu dogadjaju, kazne grieha, propoviednik može prigodom takovih nesreća slušaocem u pamet dozvati uzroke njihove. Tako n.p. prigodom marvinske kuge može govoriti o kletvi na marvu; prigodom tuče i nerodice o griesih, što se na polju čine, ili o nezahvalnosti prama Bogu, o zlorabi božjih darovâ.[2] A može i drugi kakav nabožan predmet prema nesreći uzeti. N.p. prigodom epidemičke bolesti o skrušenoj izpoviedi, pripravi na smrt, o oproštu uvriedâ itd.; prigodom požara, da smo putnici na ovoj zemlji, te da nam ovdje neima stalna prebivališta itd.

U zaglavku ih bodri na viernost i odanost u providnost božju, te nagovara one, koji nesreće nisu nastradali, da se nesretnikom smiluju i pomognu. Slog je živahan, a besjedjenje blago i milostivo.

---

[1] „Ne in ordine ullum aut statum, aut vitae genus ab ecclesia receptum invehatur. Ne episcopos, aliosve praelatos, nec vero civiles magistratus in concione asperius objurget, sed si quando occasio tulerit pie potius admoneat." S. Carolus Borromeus past. instr. p. 1. c. 11. „Alterius concionatoris doctrinam coram populo non carpat; sed si eam erroneam, aut ex alio capite reprehensionem dignam existimet, ad ordinarium referat, cujus auctoritate de congruo remedio, si opus fuerit, sine populi scandalo providebitur.... Si quod existat dissidium parochum inter et parochianos, ecclesiae aedituos, administratores mensae pauperum, aut magistratus loci, caveat parochus ne unquam de eo vel verbulum proferat. Idem esto de parochianorum ingratitudine, casualium vel pensionis subtractione; quinimo serio recogitet, quo altiore silentio, etiam in privatis colloquiis ea omnia praetermiserit, eo promptius et efficatius suam auctoritatem restaurandam vel firmandam esse" Synod. Leod. ondje; [2] Liepu takovu propoviedь drža jednom sv. Grgur Nazian. kad tuča pobi letinu, srav. Amberger III. 93.

Odsjek šesti.

Različiti govori po izvanrednih prigodah.

Po izvanrednih prigodah razlikuju se govori prigodom veselih i žalostnih dogadjaja, jubileja i nekih važnijih crkvenih blagoslova. Ovi se govori uobiče zovu prigodne propoviedi.

I. Govori prigodom veselih dogodjajah.

Osobiti ovakovi dogodjaji, kad bi se javna besjeda držati mogla, jesu: primicije, sekundicije; svečani zavjet ili odievanje duvne; učastba župnika; početak župnikovanja i rastanak župnika; održana pobjeda ili sklopljen mir.

a. Govor prigodom primicijah.

Propoviednik treba da najprije odabere predmet, koji ima biti občenit, t. j. da se ne proteže skroz na mladomisnika, već i na slušaoce, nego ipak neka bude prilagodjen svečanosti. Predmet dakle može biti o sv. misi, o svećeničkom stališu (vlasti, dostojanstvu, štovanju, potrebi i koristi), o dužnostih duhovnoga pastira naprama vjernikom i obratno, o znamenovanju crkvene odjeće, zavjetu, odgajanju diece, zvanju za stališ itd. Ako se predmet može spojiti s blagdanom, neka se spoji, tada će govor biti mnogo uspješniji.

Budući je navada, a i slušaoci očekuju, da se i mladomisnik spomene, to će i na njega, osobito u uvodu i zaglavku govor upraviti. Opisivati čitav njegov život ne ide. Ono, što o njem kaže, treba da bude istinito i hvale vriedno. Pohvalit će ga umjereno s uma, marljivosti, dobra napredka, pobožnosti, zvanja; nego ne zato, da ga pred slušaoci uzvisi, već jerbo se čvrsto nada, da će svojim svećeničkim dužnostim skroz zadovoljiti. Uvod može biti žestok. U zaglavku se propoviednik obrati k mladomisniku i spominje mu, za koga osobito imade u sv. moliti. Slog je viši, besjedjenje živahno. Ovaj govor bolje dolikuje starijemu svećeniku, nego li mladjemu, osim ako posebni razlozi zahtjevaju, da ovaj propovieda.

b. Govor prigodom secundicijah.

Na sekundicijah propoviednik uzme predmet od prilike kano i na primicijah; jubilarca pohvali s marljiva vršivanja dužnostih, te spomene što je kada osobita učinio. U zaglavku kaže slušaocem, da je dug život velik dar božji, pak im preporuča, da se za jubilarca Bogu mole, da bi ga još mnogo godina crkvi i domovini na diku i spasenje vjernikâ uzdržao.

Ako biskup ima secundicije, onda će sav govor biti u njegovu hvalu. Predmet sačinjavat će njegova djela, što ih je za crkvu i domovinu učinio. Budući je dugo vladanje biskupa po vjernike od velike blagodati, propovjednik je im naložiti, da zato svesrdno Bogu zahvale, i da se vruće mole za njegovo zdravlje i sretno vladanje jubilarca.

c. Govor prigodom svečanoga zavjeta ili odievanja duvne.

Predmet ovakvih govorâ može biti: taština svieta, pogibelji izgubiti u svietu dušu, sredstva, kojimi ju ku samostanu spasiti može, prednosti zavjetâ, ugodnost samostanskoga života, sreća redovničkoga zvanja, svrha dotičnoga reda ili zbora, znamenovanje crkvenih obredâ, koji se tom prigodom vrše (promiena krstnoga imena, nova odjeća, zavjet) itd. Ako je moguće neka se svečanost spoji s blagdanom (Gospodovim, b. d. M. svetčevim) navlastito ako se onaj dan štuje svetac onoga reda. Dolični svečari mogu se umjereno pohvaliti, a i oprezni učiniti na terete, pogibelji i napasti u samostanskom životu. Ako su u crkvi

redovnikovi ili duvnini roditelji ili rodjaci, i nje će propoviednik ukratko spomenuti. U zaglavku preporučit će mladomu redovniku ili duvni, da ustraju u svom zvanju, da zavjete točno obdržaju, i uviek jednakom gorljivošću teži za savršenstvom. Upravana slušaoce biva u kratko time, da im se vruće stavi na srdce, da se i oni trse za svoje spasenje, a mogu ga i dostignuti, samo ako svomu zvanju primjereno i pobožno živu.

d. Govore prigodom župnikove učastbe sravni § početkom župnikovanja srav. § na razstanku srav. §.

e. Govor prigodom održane pobjede ili sklopljena mira

1. Što se tiče govora prigodom održane pobjede, u uvodu, koj budi žestok, opiše propoviednik slavje pobjede. U razložbi govori o providnosti božjoj, koja svim mudro vlada; slušaoce bodri, da sve ufanje poslave u Boga, i dobročinstvo zavriede kršćanskim životom. U zaglavku zahvaljuje Bogu, i moli za sviestnoga vladara.

2. U govoru prigodom sklopljena mira besjedi se o koristi mira; vjernici se pobudjuju na zahvalnost prama Bogu i da u miru kršćanski i bogoljubni život vode.

II. Govori prigodom žalostnih dogodjajâ.

Ovakovi žalostni dogadjaji jesu različiti. Neke već spomenusmo u utješnih govorih. Prema tim dogodjajem drže se i različiti žalostni govori. Mi ćemo ovdje navesti samo one, koji se drže prigodom smrti kojega uglednika ili dostojanstvenika. Ovakovi žalostni govori zovu se parentacije, i drže se većinom prigodom zadušnicâ u crkvi. Svrha im je opisati značaj čovjeka, koj je tečaj svoj ovdje na zemlji svršio i kojega dobra djela mogu i drugoga na dobro pobuditi.

1. Na zadušnicah uglednikâ, kao: župnikâ, gradjana itd. predmet je govora moralan n.p. o smrti, o pripravi za sretnu smrt, o smrti pravednika i grješnika, o nestalnosti života i sjegurnosti smrti; dužnosti moliti se za mrtve itd. Predmet mora biti prilagodjen značaju umrvšega, koga kadkada treba spomenuti, osobito što je pohvalna u životu učinio: da je pobožno živio, dužnosti svojega stališa točno vršio, djecu svoja kršćanski odgojio i liepo oskrbio i td. Uvod je žestok i uzima se iz opisa žalostne spreme, turobnog mučanja slušaoca, ili predpostavljena teksta. U razložbi predmet, ćudoredními dokazi potvrdjen, razjašnjuje se primjeri iz života pokojnikova. U zaglavku preporuči propoviednik pokojnika molitvi prisutnih, u ime njegovo kaže „s Bogom" rodbini prijateljem, znancem (župljanom), napokon nazove mu pokoj vječni. Ako n.p. župnik nije bio uzorna života, tada propoviednik niti hvali niti kudi, već samo kaže, da se je predstavio Bogu, da položi račun za svoje ovce. Preporučit će župljanom, da se vruće mole za njegovu dušu i da im Bog pošalje dobroga pastira.

2. Na zadušnicah ili godišnjicah dostojanstvenikâ, kao: pape, kralja, biskupa, vojvode itd. drže se govori u hvalu pokojnika. Uvod biva kao gore. U razložbi opisuje govornik život pokojnikov, hvali ga s dobrih i djelâ i kriepostih, tješi rodjake, prijatelje i podložnike, slušaoce nagovara, da ga u kriepostih sliede.

Ako je pokojnik šta zla počinio, nu to nije javno poznato, to se onda ne smije spominjati. Jesu li griesi očiti, mogu se taknuti, al ih valja pripisati slaboći ljudskoj,

ili kazati, da se pokojnik popravio i za nje pokoru učinio, ako je to zbilja istina. Ako se na zadnjem času nije htio obratiti, onda može hvaliti za druga, njegova, duševna i tielesna svojstva, za velike čine, što ih za crkvu i domovinu pokaza. Zaglavak biva kano gore; samo što se još žalost zbog bivše se još smrti u slušaocih uzbudi. Govor se može svršiti i kratkom srdačnom molitvom.[1] Slog je uzvišen, a besjedjenje izrazujuće tugu i žalost; kadkada besjedjenje može biti do suzah ganljivo.

Opazka. Žalobnim govorom slični su nadgrobni govori, t. j. na groblju. Ovakvi su običniji govori kod nekatolikah, nego li kod katolikah; medjutim niti kod ovih nisu zabranjeni, mogu se indi kod izvanrednih slučajevah držati. Ovdje ne razumjevamo nadgrobno slovo, što ga kadkada običavaju reči svietovnjaci, nego besjedu, koju će reči katolički svećenik. On dakle ovom prigodom može slušaocem govoriti o kakovoj istini kršćanskoj, na koju su jur izvanjskom zgodom pripravljeni. N. p. o smrti (spomeni se čovječe, da si prah i da ćeš se u prah obratiti; „danas meni, sutra tebi.") ili o uskrsnuću naših tjelesâ („ja sam uskrsnuće i život" itd.). Ovako ih je veoma lahko i do suzâ ganuti. Ili može štogod hvale vriedne navesti iz života pokojnikopnikova, i odatle izvesti spasonosan nauk. Nego prvi je način shodniji. Svakako pako budi govor kratak, nu krepak, da uzbudi čuvstva. Gdje ovakovi govori nisu u običaju, bolje je, da se ne uvadjaju; jer bi napposlije do toga moglo doći, da bih morao svećenik češće držati; a moglo bi se i to dogoditi, da jednoga više pohvali, nego li drugoga, pa eto mu neprilike!

O pareneси prigodom pogubljenja osudjenika govorit ćemo u sukromnoj obuci.

III. Govor prigodom jubileja.

Jubilej je po svom znamenovanju preradostno vrieme. Zbilja ovim crkva odpira svoju blagajnu i dieli duhovne blagodati, te poziva viernike, da se njimi okoriste. Bio jubilej redoviti ili izvanredni ista mu je svrha, t. j. da vjernici uz neke uvjete, navlastito skrušenu izpovied i pričešt, postanu dionici obilnoga prostenja. Prema tomu ima duhovni pastir udesiti govor svoj, da na dobu (od prilike jedan mjesec prije) pozove, pripravi i gane vjernike svoje dobre i zle, da i najveće griešnike, da se okoriste jubilejskim proštenjem. Opisat će veliku blagodat božju; milosti, koje se ovom prilikom diele; povlastice, što jih crkva daje svećenikom; uvjete uz koje se može dobiti obilno oproštenje; riedku sreću, koju su slušaoci doživili itd. Za vrieme jubileja može držati više govora. Predmet može biti o proštenju griehâ, sakramentu pokore, griehu, poboljšanju života etc. Da se i najokoreliji griešnici sklonu na obraćenje, kazat će, da će se sa crkvom i za ove vruće moliti Bogu, da im pamet razsvietli i na pokoru ih gane. Svim će pako obečati, da će ih rado čekati u izpoviedaonici. U izvanrednom jubileju može kazati uzrok, zašto je jubilej razpisan, pak preporučiti slušaocem, da se u tu svrhu vruće Bogu mole. Navlastito neka propoviednik uviek o tom nastoji, da učinjene o tom zgodom tvrde odluke poboljšanje života budu trajne. Da se duhovni pastir imade prvi okoristiti jubilejskim proštenjem po sebi se razumije. Njemu je to najpotrebitije, i tek onda će moći druge ugrijati ljubavju božjom,

---

[1] „Sermones funebres, ubi consuetudine non sunt introducti, praetermitantur, et si pro more loci aut propter causam singularem inhumationi subjungendi sunt, magna adhibeatur discretio, ut sermo non ad scandalum, sed ad emendationem virtutum, contemptum rerum humanarum et coelestium amorem instillandum, vel saltem ad imprimendum mortis memoriam et impetranda pro defunctis sufragia sit accomodatus." Instruc. past. Eystet. 126.

kad on sam bude ovom gorio. Dobro bi bilo da se svećenici duhovnimi vježbami, a puk missijami pripravi na jubilejsko proštenje. Tu želju izrazi i sv. otac Pio IX. kad razpisa zadnji redoviti jubilej.[1] Slog i besjedjenje ima biti prilagodjeno predmetu i slušaocem.

IV. Govori prigodom važnijih crkvenih svetkovinâ i blagoslovâ.

Prigodom važnijih blagoslovâ, kao: temeljnoga kamena crkve, ili zavoda; posvećenja ili blagoslova nove crkve, žrtvenika, zvona, orguljâ, itd; blagoslova vojničke zastave, slike ili križa (križnoga puta), ženidbe, zaručnika poslije pedesetgodišnjega vjenčanja, reče se ili parenesa, ili dulja besjeda. U jednom i drugom slučaju već sama izvanjska okolnost označuje predmet. U obće prigodom blagoslova može se predmet uzeti tumačenje obreda, kojim se blagoslov obavlja, i kako se imadu vjernici prama istomu ponašati. Može se takodjer govoriti o dužnosti vjernikâ prama mjestu ili stvari, koja se za nje blagoslivlje. Govor se može držati prije ili poslije blagoslova. Poimence kod blagoslova temeljnoga kamena crkve, škole ili zavoda, predmet govora može biti svrha crkve, škole ili dotičnoga zavoda, štovanje crkavâ, djela milosrdja, uzgoj diece, potreba i korist učione, zavoda itd. Spomenuti valja začetnika i osobite dobročinitelje. Kod blagoslova nove crkve može se govoriti o dobročinstvih, koja se u crkvi primaju, ili, kako gore rekosmo, o dužnom štovanju crkava. I sada treba pohvalit začetnike, osobite dobročinitelje, a navlastito puk, koj je velikom žrtvom i trudom podigao kuću božju. Prigodom blagoslova slike može se besjediti o štovanju slikâ; a prigodom blagoslova križa, o muci i smrti Isusovoj; tako isto i prigodom križnoga puta, samo što se tada može još govoriti i o postanku istoga, o proštenju, ili kako treba da se obavlja križni put. Kod blagoslova vojničke zastave govori se o dužnostih kršćanskih vojnikâ, vjernosti prama kralju, svetosti i obveznosti vojničke zakletve itd. Hvale se takodjer zasluge dotične pukovnije.

Kod vjenčanja može se govoriti o važnosti ženidbe za crkvu i domovinu, o njezinu utemeljenju i svrsi, medjusobnoj ljubavi zaručnikâ, vjernosti, o sredstvi, kako se posvetit u ženitbenom stališu, o dužnostih muža i žene, roditeljâ itd. Mladoženjam preporuči svećenik posluh i štovanje naprama roditeljem i starijim u kući. Napokon zazove na nje blagoslov božji i dugo življenje, te izreče želju, da bi se ovako do smrti ljubili, kako se danas ljube. Ovom prigodom valja, da se svećenik ozbiljno drži i pomno čuva kojekakvih sladkih riečih.

Prigodom zlatnoga pira, raduje se svećenik starim zaručnikom, da su sretno ovaj dan dočekali, pozove im u pamet onaj čas, kad su si prviput dali ruke pred žrtvenikom; reći će im; da je dug život osobiti dar božji, pohvalit će ih s njihova pobožna života, uzgoja diece; spomenut će im veselje, koje čutiti moraju s tolike unučadi (ako je imaju). Da se i slušaoci govorom okoriste, preporučit će im, da se ugledaju u svećane zaručnike, njihove stope nasliedjuju, ovako pobožno i mirno živu, pak će i njih Bog blagosloviti i dugim životom obdariti.

[1] „Ad comune bonum, ubi hoc fieri possit, plurimum conferret, si ipsi (sacerdotes) pietatis et religionis exemplo christiano populo praeeuntes, spiritualium exercitiorum ope suae vocationis spiritum removent ut deinde utilius et salutarius in suis muneribus explendis, et in sacris missionibus apud populum habendis, statuto a vobis (episcopis) ordine et ratione versentur." Encycl. „Gravibus Ecclesiae" 24. Dec. 1874.

Nadalje izreći će nad starimi zaručnici želju, da ih svemožni Bog još mnogo godina poživi u zdravlju, mladjim na izgled, rodbini na radost i veselje, te će ih blagosloviti. Obred blagoslo,, va nalazi se u zagrebačkom i ljubljanskom ritualu od god. 1844. odobrenu od sv. stolice, te u ostro,, gonskom od god. 1858.[1]

Opazka. Ima još i drugih sgodā, kad treba prigodne govore držati, kao: kad biskup ili njegov namjestnik dolazi na kanoničku visitu; kad se prvi put, ili početkom školske godine, otva,, ra učiona; kad koj nekatolik prelazi u krilo katoličke crkve itd. U ovih se ili sličnih sgodah drže ili parenese, ili dulji govori u liku propoviedi. Predmet budi uviek prilagodjen okolno,, stim vremena i svečanosti.

Prigodne su propoviedi veoma koristne. Već izvanredna okolnost pobudjuje slušaoce na pozornost; rado ih dakle slušaju i k srdcu primaju. Imadu biti praktične, tako da ne samo oni kojih se izvanredna sgoda tiče dobiju korist, nego i ostali prisutni. Prigodni govori s veće strane imadu biti kratki. Tekst se može povolji odabrati i uzeti, samo da je prikladan. Ako je moguće neka se uzme iz perikope /evangjelja/ onoga dana. Izrazi neka budu jaki i zanimivi. Slog i bese,, djenje mora da bude prilagodjeno predmetu, okolnostim i slušateljem.

Dodatak.

Govori prigodom pučkih misijā i u nabožnih sastancih.

I. Pučke misije.

Pučke misije su izvanredne pobožnosti, u kojih po više svećenika kroz nekoliko dana drže govore uz molitve, kršćanski nauk i druge pobožnosti; osobito primanje sv. prič,, sti. Osobita im je svrha obratiti griešnike.

Neda se izreći kolika je korist pučkih misijā. Pio VI. veli, da su one „pobožan i spasonosan običaj, uveden u crkvi i osnovan na rieči božjoj".[2] Već sam spasitelj, Isus držao je neku vrst misija, kad je čitavom Galilejom učio i propoviedao božanski svoj nauk.[3] To isto je naložio svojim apostolom i učenikom, kad ih je poslao na sve strane svieta, u sela i gradove, da propoviedaju evangjelje,[4] koji to vjerno izpuniše.[5] S česa se najučeniji papa Benedikt XIV. ovako o misijah izrazuje: „Niti se može reći, da je novo, niti da je nesigurno, niti od nas izmišljeno ovo sredstvo, koje preporučamo, da se njim popravljaju pogrieške u puku. Od davninah je ono već najshodnije, a možda i jedini liek proti zloći.[6]"

Sveta je rimska stolica odobrila i družbu, utemeljenu sv. Vinkom Paulskim, kojoj je svrha držati misije, zato se i zovu svećenici te družbe: oci za misije.

„Misijami se, veli sv. Alfons u jednom svom listu, pisanu nekomu biskupu, – najviše griešnika obrati. I kad se puk ne obrati kaznami božjimi: ratom, gladom, ku,, gom; a niti državnimi zakoni proti kradji, ubojstvu, bludnosti, kuljenju na Boga, a ono se ipak obrati sv. misijami. Mnogi, pošto su prisustvovali misijami, ostave zle navade

---

1) Srav. Jus eccl. Porubszky, 1858. str. 770.; 2) Bulla „Auctorem fidei" prop. damn. 85.
3) Mat. 4, 23.; 4) Mar. 16, 15.; Luk. 10, 1.; 5) Mar. 16, 20.; 6) „Gravissimum", 8. Sept. 1745.

i bližnje i griešne prigode, ukradeno povrate, nanesenu štetu poprave, mržnju uguše, i od svega srdca oproste neprijatelju. Mnogi, koji se već više godina nisu izpoviedili, ili su se zlo izpoviedali, za misijah se izpoviede najboljom pripravom." Nego najveća je korist misijah ta, da se mnoge svetogrdne izpoviedi poprave. Zle su izpoviedi česte, osobito gdje ima malo svećenikâ. Mnogi pače i na smrtnoj uri, primajuć sveta otajstva, od kleta stida pred svećenikom, s kojimi su odviše poznati, zataje grieke svoje. Misije vrše pako strani svećenici, većinom redovnici nepoznati, koji će za malo dana otići, a možda se već nikad više povratiti. To znajući vjernici, a propoviedmi u duši uzdrmani, sasvim se lahko rieše otrova, što no su ga sa tolikimi zatajenimi griesi u srdcu ostavili. I najtvrdokorniji griešnici, prezrievši svaki ljudski obzir, iskreno se prigodom misija pobrate. Koliko ih ne obrati o. Segneri, Leonardo a Porto, Maurizio! Misije ne koriste samo jednoj općini. Žitelji cielih općinâ ostave vremeni te poslove, pak hrle na misije, da slušaju propoviedi.

Za vrieme misije prestaju sve svjetske zabave: plesovi, kazalištne predstave itd. crkve su po vas dan pune, tu se više mladež ne sastaje u griešne prigode, krčme se zatvaraju, svaki samo o svom spasu misli.

Sv. je Alfonso toliko držao do misija, da je, postavši biskupom s. Agate Gotske u Napuljskoj, koja mu biskupija jedva 30.000 dušâ brojaše, sa svih strana pozivao misionare: Isusovce, Dominikance, Lazariste itd, a i sam zato utemeljio družbu Redemptoristâ. Misijami je bro svoju biskupiju skroz preobrazio. Toliko mogu misije, da se je sardinski kralj, Karlo Alberto jednom izrazio: više Sardiniji koristi dvanajst misionara, negoli dvanajst pukovnija vojnika.

Župnik neće ničim toliko pospješiti spas vjernika, koliko misijami. Pače ako je sam štogod zanemario ili pokvario, one će nadomjestiti i popraviti, i tako će svoju vlastitu savjest umiriti.

Nego ima ih, koji se protive misijam, ističući proti njim razne prigovore, kano:

1. U mojoj župi ne treba misija, moj puk, hvala Bogu, nije tako pokvaren. - Zar su daklem misije kakva kazna, kojom Bog zle pohadja? Ta one su najveća blagodat božja. Čekaj samo, dok bude misijam potreba! Pa zar su tvoji župljani sve sami svetci, da ne trebaju misija? Pa sve da to i jest istina, očem ipak dvojimo, kolikim ne bi ipak misije koristile! A možda bi se i koj drugi župnik za tobom poveo, komu su potrebite.

2. Kod mene je sve u redu. - Gdje? u pivnici, hambaru, kuhinji, sobi itd. A duševno stanje puka? a tvoje vlastito?

3. Ja i sam propoviedam. - "To može biti," odgovara sv. Alfonso, „ali i to je istina, da ne ima posvuda župnikâ, koji bi kruh rieči božje onako neukim umjeli lomiti, kako to sabor tridentinski [1] duhovnim pastirom propisuje, gdje im izrikom veli, da im valja povjereni puk prama dohvatu spasonosnimi riečmi pasti, poučavajuć ga u spasiteljnih istinah, i naviešćujuć mu kratkimi i razumljivim govorom opačine, koje ima bježati, i kreposti, koje ima vršiti. Stoga biva prečesto, da puk iz propoviedi župnikove samo malo ploda ubere; jer mu župnik ili ne umije propoviedati, ili mu propovieda previsoko i preobširno, ili često govori o sebi i svojih poslovih, tužeć se na nepravde župljanâ. A tako mu župljani ne slušaju propoviedi rado, mnogi pače neće doći niti k sv. misi, samo da propoviedi župnikove slušati ne moraju. Uostalom preistinita je rieč, koju reče sam spasitelj: „Nikakov prorok nije mio u svojoj postojbini." [2] Ako se povrh toga jedan te isti glas vazda sluša, lahko se dogodi, te propoviedi sve to manje djeluju.

[1] Sess. 5. cap. 2. de ref.; [2] Luk 4, 24.

Propoviedi nasuprot, koje na misijah govore svećenici, navlastito u tom uvježbani, pomnjivo su izradjene prema dohvatu ne samo učenijih nego i neukih. Tu se kruh rieči božje i poučavanjem i propoviedanjem lomi na male komadiće. Neuki budu po tom razsvietljeni i nauče ne samo tajne svete vjere, deset zapoviedi božjih, način plodno primati sveta otajstva i u milosti se božjoj sačuvati, nego budu takodjer oduševljeni, da odvrate Bogu ljubav za ljubav vršeći veliko djelo dušnoga spasa. Stoga je takodjer obično na misijah tolika naloga svieta, jer tu se čuje sasma nov jezik, jezik propoviednika govorećih puku načinom priprostim i popularnim. K tomu jošte govori se u misijâ o vječnih istinah u takovu savezu, te se mora sve duboko ufjeći u dušu. Najprije govori se o znamenitosti dušnoga spasa, zatim o zloći smrtnoga grieha, o smrti, sudu, paklu, vječnosti. U istinu veće bi čudo bilo, ako se griešnik slušajući te istine u takovu savezu, ne bi obratio, nego li kada se obrati.

4. Plod misijâ priliči vatri od slame, koja ravno u vis plane ali brzo utrne, zli bivaju još gorji, no su prije bili. – Na ovaj prigovor odgovara sv. Alfonzo: „Da Bog, te bi svi, koji se jednom obrate k Bogu do smrti ustrajali u dobru! ali upravo tu se ukazuje ljudska nevolja. Premnogi pošto su milost božju opet zadobili, doskora ju izgube. No da se inače nikoje dobro nebi misijami postiglo, toliko ipak stoji, da, barem dok misije traju, zla poznanstva, smutnje kletve prestaju, ludje se vraća, sila se zlih izpoviedih izpravlja. U ostalom nije istina, da poslje misijâ svi griešnici, koji su se obratili, budu gorji, nego li prije. To nije istina, mnogi ko ustraju u milosti božjoj, i ako nekoji opet u grieh padu, ipak ostaju bar koj mjesec prosti od smrtnoga grieha, grieh će bez dvojbe jače mrziti, te će, ako opet sagriešе, opet nastojati, da se prije uskrsnoga vremena od pada podignu. Ja sam tvrdo uvjeren o tom, nastavlja svetac da se od onih, koji su pribivali misijam, težko tko propasti, ako tečajem jedne godine poslje umre. Plod misijâ traje barem jednu ili dvie godine. Ako ne, to su onda krivi svećenici ove okolice, koji ne mare plod misijâ čuvati propoviedanjem i ponukanjem puka na razmišljanje i pohadjanje presvetoga otajstva, a osobito jer ne mare marljivo izpoviedati. Ako se sve to zanemaruje, to će se dakako za jednu godinu samo malo opažati od ploda misijâ, ali samo s nemarnosti svećenikâ, koji se boje truda. Ako medjutim za dvie ili tri godine zemljište opet bude suho valja ga snova drugom misijom polievati ili kvasiti."

Stoga nitko ne reci, čemu misije, kad će ljudi opet sagriešiti? zar će tko propustiti poderanu odeću zakrpati jerbo bi ju mogao opet poderati? ili ne će više jesti jer će opet ogladniti? Čemu se onda i ob uskrsu izpovie-

dati, kad će do godine opet sagriešiti? Punim je dakle pravom sv. rimska stolica [1] ovaj prigovor osudila tanquam propositionem temerariam, male sonantem, perniciosam, et injuriosam.

5. Misijami se samo mnoga savjest uznemiri, jer se propoviedmi u dušah sila sumnjâ probudi. — I na ovaj prigovor čujmo kako odgovara sv. Alfonso: „Ala mi baš liepa prigovora! Zar bi dakle, da se savjesti ne uznemire, valjalo griešnike ostaviti u smrtnu snu, u onom kletom pokoju, koj svršuje prokletstvom? Dakle da se ne uznemjire savjesti. Ah, to je upravo namjera vragu, da mu se nesretni robovi ne bune u miru, koj im je uzrokom propasti. Ali upravo to ima biti briga duhovnomu pastiru, da ovčice u nemilosti božjoj spavajuće uznemiri, ne bi li se probudile i pogibelji vječnoga prokletstva izmakle. Probudit jih pako ne može ničim bolje, nego li misijami.

6. Sbog misijâ samo ljudi ludujw i sdvajaju. — Toga će nitko pametan i dobar ne veli. Ne poludjuju ljudi sbog misijâ već sbog grieha: pijanstva, bludnosti, razsipnosti, pohlepe za igrom, osvetom itd. što sve misije uklanjaju; niti puk do sdvajnosti vode već sotona, kojoj se duše otimlju.

7. Nerazboriti misionari s propoviedaonice govore o griesih, koje su čuli na izpoviedi, s česa puk zlovoljan voli i ne ići na izpovied, nego da javno bude osramoćen. — Čudim se, odgovara sv. Alfonso, kako se u tom može župnik složiti s onimi, koji sa zločeste svoje savjesti na misije mrče. Kada misionari na koje mjesto dodju, običaju pouzdano ljude pitati za griehe, koji najvećma u tom mjestu vladaju, te prema tomu udešuju cudoredne uporabe u svojih propoviedih. No svi se u tom slažu da na propoviedaonici nikada ne napominju posebnih slučajeva iz kojih bi se dalo zaključiti, da odavaju, što im je na izpovjedi povjereno. Pak o čem se u obće govori na propovjedaonici? Zar ne o griesih, koji obćenito po svuda vladaju: o bludu, kletvi, neprijateljstvu, kradji itd?"

8. Da misionare u pripomoć zovem, mogao bi puk misliti da ja sám dužnosti svojoj nezadovoljavam. — Nego i na ovaj prigovor čujmo, kako odgovara sv. Alfonso: „Čini mi se da se je uz taj prigovor ili izpriku i nešto oholosti prilieplo. Ja medjutim tvrdim da se dogadja sve protivno. Ne samo da ne služi župniku na sramotu prositi za misije, nego mu pače ne bi služilo na čast, ako bi to propustio. Jer ako propusti za misije prositi za svoju župu, lahko će se reći da se boji za svoju nemarnost, koja bi se mogla odkriti. Ako usuprot župnik svoje dužnosti vrši, za cielo će ga misionari i pred pukom i pred biskupom pohvaliti." Pokrajinski pako sabor kolonjski [2]) o tom ovako veli

1). Pijo VI. ondje. 2). Conc. prov. Coloniense 1860. p. 2. tit. 2. c. 28.

„Izkustvo nas uči, da se njimi (misijami) vlast župnikova učvršćuje, ugled povećaje, pastirski posao olahkoćuje, savez medj pastirom i stadom tješnji postaje jednomu i drugomu na boljak i spasenje."

9. Misije odviše stoje, nije odakle smoći troškova. – O koliko se potroši u taman za neposredno gostenje! Za spas vjernikâ treba štogod i žrtvovati, pa možebit će i sami mogućniji u tu svrhu štogod doprienieti, kad im se protumači korist, koju će od misijâ imati. Pak najposlje misionari ne traže drugo, nego uzdržavanje, za svoj pako trud skroz ništa.

10. Ako bi se misije prečesto ponavljale, puk bi na nje priviknuo, i tada više nebi ništa djelovale. – Na to čujmo opet sv. Alfonsa: „Dakako da se ne bi misije imale za kratko vrieme na istom mjestu opet držati, ali vrieme od tri godine nije nipošto vrieme kratko, toliko je vremena dosta, te se smiju opet držati. Mnogi su već u to vrieme propoviedi zaboravili, mnogi opet u prijašnje grieke pali, mnogi postali mlaki, svi će se ti novimi misijami podići od pada i na novo se razžariti. U ostalom nije istina da iz ponovljenih misija ne će poteći nov blagoslov. Ako se na kojem mjestu po drugi put drže misije to se ne će dakako skrušenost toli glasno pojaviti kao prvi put; sasvim tim blagoslov je velik, jer će se, kako rekoh, mnogi, u dobru ohladnjeli, na novo ugrijat; mnogi, u stare grieke upali, opet podići; mnogi će se napokon sve više u dobru utvrdit. Stoga je u naše neznatne družbe običaj poslje nekoliko mjeseci vratit se opet u mjesto, gdje su se držale misije, te duhovno obnovu obaviti, a izkustvo nam je pokazalo dovoljno, koli su blagoslovne takove duhovne obnove. Svake treće godine imalo bi se u svakoj i najmanjoj župi držati misije. itd."

11. Misije su samo župniku na teret, misionari uvedu kojekakve molitve pobožnosti, bratovštine, česte izpoviedi, itd što treba kašnje držati. – Pravi župnik komu je stalo do spasa vjernikâ svojih, tek bi se veseliti morao takovim obnovam. Ta zašto je župnikom, nego da promiče spas povjerenih si dušâ? Blago si ga njemu dok budu često k izpoviedi dolazili!

Misije se obavljaju:

1. Molitvom. Plod misija ne odvisi samo od misionarâ, već poglavito od Boga, a za to mu se treba moliti. Stoga se na misije treba pripraviti molitvom u vrieme istih više moliti, nego navadno, a misije molitvom zaključiti. Dobro bi bilo na misije se pripraviti trodnevnom kakovom pobožnošću. Za vrieme misija preporuča se osobito zajednička molitva čisla i nabožne pjesme. Pokorno zvono jako je ganljivo. Na svrsi navadno biva obnova krstnoga zavjeta i čašćenje sv. križa.

2. Propoviedanjem rieči božje. Po mogućnosti za misije treba izabrati takovo doba godine, a i dana, kad jim svi mogu prisustvovati. Propoviedi imadu biti proste, lahko razumljive, zasjecajuće baš u život slušalaca i u srdce prodiruće. Uz obične propoviedi, koje se tom prigodom drže, valja držati i govore za pojedine stališe t. j. o dužnostih pojedinih stališâ, kao: roditeljâ, djece zaručnikâ, gospodarâ, slugâ i službinjâ itd. Dužnosti se moraju točno i jasno tumačiti, ne treba kazati, da je zapovied, što je samo savjet, ili smrtni griek što je samo mali. U ovih propoviedih ima se pokazati takodjer način, kako

se može najbolje i najlaglje dužnostim stališa zadovoljiti. Često treba navesti i primjere svetaca i svetica božjih, te potaknuti slušaoce, da ih nasljeduju. Govornik neka lako besjedi da svaki u crkvi može svaku njegovu rieč razumjeti. Pod prapoviedju barem u crkvi neka se neizpovjeda.

3. Kršćanskim naukom. Djeca se upućuju u vjerozakonskih istinâ, pripravljaju za izpovied i prvu pričest.

4. Primanjem sv. sakramenatâ. Ovo je najzgodnije vrême za obćenitu izpovied. Zajednička pričest pojedinih stališâ, osobito prva pričest djece, takodjer jako u srce dira.

Za misionare najbolje je zvati one redovnike, kojim to već po zvanju pripada; nego mogu se i svjetski svećenici za to složiti, kako to sbilja u mnogih biskupija i čine.

Tko hoće, da u župi drži misije, najprije treba da dobije dozvolu od biskupa, pak i od svjetovne oblasti, gdje se to zahtieva; onda na vrieme pozove misionare i obaviesti jih o stanju župe, ili barem o poglavitijih točka.

Po dovršenih misija duhovnomu je pastiru revno oko toga nastojati, da im plod jalov ne ostane, toga radi će često župljanam svojim u pamet dozvati nauk, što su ga na misija čuli, te nastojati, da ono što su odlučili i činom potvrde.

§. II. Nabožni sastanci.

Ima više vrsti nabožnih, ili barem na dobro crkve smjerajućih, sastanaka, kano što su: katolički kasini, djetička družtva, družbe pod raznimi imeni itd., u kojih se kadkada podulji govori drže. Drži li jih svećenik tada predmet ima biti prilagodjen svrsi družtva i slušaocem. Navlastito pako treba tako toga nastojati, da u ovih uzdrži i uzbudi dobar kršćanski duh, ljubav prama crkvi, da uzprkos svim njezinim neprijateljem srčano brane prava njena, zapoviedi njene, drugim za primjer točno izpunjuju, za stvar božju ne štede žrtava, i ako uztreba, rado za nju padnesu podrugivanje i uvrede. Neka se govornik za besjedu dobro pripravi. Slog budi liepi zanimiv a besjedenje živahno.

Nego veće su znamenitosti govori u onih sastancih ili konferencijah, kojim je svrha ne samo dokazivati istinitost katoličkih dogma, nego i braniti je proti napadajem i bludnjam vremena. Ovi su govori u gradovih gdje se takve vjerske bludnje šire jako koristni, paće potrebiti. Govornik ako će ih suspjehom držati, treba da prije dobro prouči, zamršene današnje filosofičke sisteme: deistâ, indiferentistâ, fatalistâ, materijalistâ, panteistâ, ateistâ, socijalistâ, radikalistâ, komunistâ, onda protivan katolički nauk. U ovakovih konferencija treba govoriti ozbiljno, živahno i oduševljeno, ali opet mirno, bez strasti i jada. Govornik treba da se posluži najjačimi dokazi i to većinom iz razuma. Neka u svem pokaže privrženost i ljubav prama sv. crkvi.

Ovi se govori sastavljaju po posebnih pravilih, drže ih samo takvi govornici, koji su im dorasli. Slušaoci su učeni, ne samo svjetovnjaci nego i svećenici. Govori se većinom čitaju. Ovakve je govore u novije doba držao u Francezkoj: Frayssinous, Ravignan, O. Felix i Lacordaire; u Englezkoj Wiseman i Newman; u Italiji O. Ventura i Curci; u Njemačkoj O. Roh, poimence pako u Beču Dr. Veith.

B. Sukromna obuka

§. Pojam i svrha sukromne obuke.

Sukromna obuka je onaj dio pastirske didaktike, koj predaje pravila, kako se imadu pojedini ljudi sobzirom na njihovu osobnost, podučavati u vjerozakonskih istinah.

Svrha je ovoj obuci ista, koja i homiletičkoj.

§. Potreba, korist, i dužnost sukromne obuke.

1. Sukromna je obuka potrebita, jer se javnom obukom ne može kod pojedinih osoba polučiti svrha pastirske učbe. Javna se obuka proteže u obće na sve slušaoce i nikada se ne prilagodjuje pojedinim; dočim ovi magu imati posebne potreboće, kojih često propovjednik i ne zna. Pa kad bi se i htio pojedinim prilagoditi, ne može, jer se to protivi pojmu i formi homiletičke obuke, koja ima biti svim slušaocem prilagodjena. Osim toga mnogi ne će da dolaze uviek na javnu obuku, a mnogi ne magu.

2. Nego sukromna je obuka i koristna. Koristna je pako svim onim, kojim je i potrebita. Što bo je potrebito to mora da bude i koristno. Nu ona je i onim koristna koji marljivo prisustvuju homiletičkomu obučavanju, jerbo se prilagodjuje osobnim njihovim potrebam, ćudi, dohvatu, načinu mišljenja. Koristna je i duhovnomu pastiru jerbo njam najbolje poznaje ovce svoje i pribavlja si njihovu pouzdavanje i ljubav. Ako ne može sve ovako obučavati, to će najprije one, kojim je ova obuka potrebita, pak onda one, kojim je koristna.

3. Da je duhovni pastir strogo dužan sukromno obučavati, sliedi već iz same svrhe duhovnoga pastirstva, on bo mora sva sredstva upotriebiti, da i pojedine ljude spasi a to češto ne će moći bez sukromne obuke. On je stražar u Sionu, koji ne smije nikada spavati već uvjek bditi i biti pripravan da svakomu pojedinomu u duhovnoj potrebi u pomoć priskoči. Jao si ga onomu duhovnomu pastiru, koj se zadovoljava samo javnom obukam, a ne mari kako živu njegovi pojedini župljani, da ih prema tomu skromno uči i spasi. Obučavao je ovako Isus Nikodema[1], samaritanku[2], Mariju i Martu[3]; apostoli[4] poimence sv. Petar u Kornelijevoj kući[5] sv. Pavao u Lidijinoj kući[6] i u drugih kuća svakoga pojedinoga[7] i t. d. A ovaj potanje dade učenikam svojim Timoteju[8] i Titu[9] mnoga pravila sukromne obuke. Učili su ovako i sv. otci, n. p. sv. Jeronim Nepocijana, Vigilancija, i pravila k tomu napisali, kao sv. Grgur vel. „liber regulae pastoralis" pa i naložili to duhovnim pastirom[10].

§. Obća pravila sukromne obuke.

Duhovni pastir u sukromnoj obuci valja da se drži sljedećih pravila:

1. Da imade čistu nakanu te samo u onom obučava, što spada u [illegible] i svrhu duhovnoga pastirstva.

2. Da bude vrlo oprezan (navlastito u obučavanju ženskih) i [illegible], kada, gdje, koga i kako će obučavati. Ne kad su razdražena srdca, niti kad tko nije

---

1). Iv. 3. 2) ondje 4. 3) Luk. 10, 38–42. 4) Dj. ap. 5, 42. 5) Ondje 10. 6) ondje 16. 7) Ondje 20, 20. 31. 8) I. Tim 5, 1–16. 9) Tit. 2, 1–10. 10). Omnes adhorteris ut salventur... Singulis juxta adjutorium Dei loquere. Cunctorum aegrotationes porta... Nominatim omnes inquire. S. Ignatius epist. ad Polycarpum cap. 1 et 5.

voljan primiti obuke, već onda, kad ga kakova nevolja tišti, kad mu tko umre, kad se kani ženiti itd. Najprikladnije mjesto za to jest izpovjedaonica ili župni stan, a može biti i u posebnoj kući, pače gdje god mu drago kani, kad se samo liepa pruža zgoda. Obučavati treba svakoga, komu je to potrebito ili koristno. Nego ipak nije probitačno n.p. karati poglavare pred podložnici, roditelje pred djecom. Obuka ima biti blaga, ljubezniva i otčinska. Stoga treba ukloniti sve ono što bi moglo koga uzpaliti, ogorčati, u zlu utvrdnuti ili još više pokvariti.

3. Da se za obuku pripravi. Svaki treba da izpita najprije sama sebe, da li će moći i to uspješno obučavati; pak onda one, koje kani obučavati: njihovu dobu, temperament, dohvat, ćudorednost, slaboću, potrebe itd. Najprije ima izpitati sebe; jer ako se n.p. čuti preslabim, da pobije komu vjersku bludnju, tada je bolje da muči, nego da svetu stvar ruglu izvrgne. Osim toga, mora biti prost od onoga grieha, za koj hoće drugoga pokarati. Treba nadalje da dobro izpita one, koje kani obučavati, da tako uzmogne obuku svakomu pojedinomu prilagoditi, a ne svim jednako.

4. Da bude postojan i strpljiv te da se ničim neda uplašiti, da ne bi podureo ovake obuke. Sv. Pavao piše Timoteju: „Nastoj u zgodno vrieme i u nevrieme, zaprieti, umoli, pokaraj sa svakim snošenjem i učenjem"[1] Svakako neka se nikad ne užesti i ne prenagli; jer bi tim više škodio, nego li hasnio. Nu kadkada ipak treba pokazati ozbiljnost pače umjereno se i razjaditi[2] nu nikad nikoga ne udariti.

5. Neka medju vjernike širi dobre i nabožne knjige, a zle pako poimence vjeri neprijateljske novine po mogućnosti zabrani. Time će bo najbolje promicati sukromnu obuku.

§. Razdjelba sukromne obuke.

Sukromna se obuka osobito može protezati na tješenje (consolatio) opominjanje (correctio, admonitio), karanje (increpatio) pouku (eruditio) i na postupanje s sužnici i s onimi, koji su na smrt odsudjeni.

I Tješenje

§. Duhovni je pastir dužan tješiti.

Duševnomu spasenju mnoge zapreke na putu stoje, medj ostalimi je i žalost, ako potiče od nas samih, od pokvarena svieta ili nečistoga duha. Čovjek u žalosti obično je nestrpljiv, jedi se, proklinje, sdvaja. Treba dakle da ga tko utješi. I ako je svatko na to dužan barem iz ljubavi duhovni pastir mora to činiti iz ljubavi i pravice. To je njegova najsvetija dužnost. Najprije on mora propoviedati evangjelje, a evangjelje (εὐαγγέλιον) znači veselu viest, ove pako najviše trebaju žalostni. Nadalje on ima zato najjača sredstva u ruci kao sv. sakramente, blagoslovine itd. Žalostnih nitko ne može tako lasno i uspješno utješiti, kao duhovni pastir. Nemar u tom mogao bi imati veoma zle posljedice, koje se često kašnje niti popraviti ne dadu. Osim toga ima u tom liep primjer duhovni pastir u Isusu i apostolih. Isus je svakom prilikom žalostne tješio, naimsku udovicu[3] Martu i Mariju[4] i nebrojene druge, pače ih jošte k sebi pozivao, da ih tužne utješi: „Hodite k meni svi, koji ste umoreni i obterećeni, i ja ću vas okriepiti"[5]. A sv. Pavao piše Korin-

1) Tim II. 4, 2, 2) Pod. 4, 5 3) Luk. 7, 13. 4) Iv. 11. 5) Mat. 11, 28.

ćanom: „Tko boluje a da je ne bolujem?"[1] Kološanom pako posla Tikika, da ih utješi[2] a Tesaloničanom zapovjedi, da se medjusobno tješe.[3]

Duhovni pastir je u svojoj obćini otac, kano takav dužan je djecu svoju u žalosti tješiti. I ova će ga tek onda za svoga otca i pastira držati, kad bude ovu svoju toli znamenito dužnost kod njih revno vršio, tim će si takodjer najbolje steći njihovo pouzdanje i ljubav. Pače nijedna služba u čitavom obsegu duhovnoga pastirstva nije bolje nagradjena, kao upravo ova. Njom duhovni pastir dapire i do najokorjelih srdaca, prokrčuje put obraćenja obraćenja najtvrdokornijim grješnikom. U žalosti najbolje poznaje ljude. U nekih vidi slaboću o kojoj nije prije niti slutio, u drugih pako jakost, kojoj se ni iz daleka nije nadao. Tada se najbolje pokazuju posljedice kriepostí i grieha. Ina njega sama ne ima utješnije službe, što li plačućim suze otrti nevoljnikom pomoć pružiti

§. Kakvo ima biti tješenje?

1. U dobu, ili u vrieme. Biva li prekasno, malo će ili ništa koristiti.
2. Blago, da polazi od srdca.
3. Otčinsko i ljubeznivo da nikoga još više ne razžalosti (afflictis non est addenda afflictio).
4. Prilagodjeno dobi, spolu, stališu, dohvatu, ćudi, navlastito pako laġdi (turobnoj, sporoj, živahnoj, naglој).
5. Kratko u malo, al milostivih riečih, i ako treba često.
6. Prilobno izvoru od kuda žalost potiče.
7. Shodno svrsi duhovnoga pastirstva, t. j. da dotičniku bude na spas duše.

§ Obća pravila tješenja.

Duhovni pastir mora:

1. Pribaviti si pouzdanje i ljubav tugujućih, a to će postići, kad bude mirno i strpljivo poslušao tužbe njihove.

2. Dobro izpitati uzrok žalosti, da uzmogne prama tomu udesiti razloge tješenja.

3. Pripraviti se, kako će koga najprikladnije utješiti, prigovore oprovrgnuti, dobro svjetovati, opomenuti i ako treba ukoriti a to sve iz sv. pisma, pobožnih knjiga, razuma, izkustva, primjerā itd. Napokon

---

1). II. Kor. 11, 29. 2) Kološ. 4, 8. 3). Tes. 5, 11.

4. Pokazati, da su tuge i nevolje u ovom vremenitom životu potrebite, pače poslje istočnoga grieha neizbježive; da su koristne, jer čovjeka uzdrže u poniznosti, vode k spoznanju vlastite slabosti, k pokajanju i pokori za grihe, kriepi u vjeri, nukaju na molitvu i pouzdanje u Boga, i ako ih strpljivo podnosi, vremenite si kazne umanjuje i velike zasluge za nebo stiče. Dočim nestrpljivost pomnožava žalosti, otimlje jim svu duševnu korist i pribavlja još veće kazne.[1]

Sredstva pako proti ~~molitvi~~ žalosti jesu: molitva („Je li vas tko žalostan, neka moli"[2]), često primanje sakramenta pokore i sv. pričesti, drugovanje s pobožnimi ljudi i razmatranje razlogâ tješenja.

§ Razlozi tješenja

Osobiti razlozi tješenja jesu:

1. Da smo djeca božja, a on dopušta da nas kadkad snadju protivštine ali samo za naše dobro, jerbo on, kano ljubeći otac ne može dopustiti, da nam se što na našu pogubu pripeti; pače to je znak da nas ljubi kada nas nesrećami pohadja.[3]

2. Primjer Isusov, koj je prem najsvetiji i najnedužniji, trpio progonstva, suprotivštine, velike muke a napokon najokrutnijom smrću na križu umro.

3. Primjeri sv. mučenika i drugih svetaca, kojih život bijaše svendiljno trpljenje.

4. Pomoć i jakost, koju Bog trpećim pruža.[4]

5. Neizmjerno velike zasluge, koje proizlaze iz strpljiva podnašanja suprotivštinâ.

§ Posebna pravila tješenja.

Prema različitim uzrokam žalosti ima se udesiti i način tješenja. Osobiti uzroci žalosti mogu biti: smrt rodjaka, gubitak dobra glasa, vremenitih dobara nezadovoljstvo stališa, neplodnost u djeci, nagrda tjelesna bolest, siromaštvo.

---

1) U obće kad raznih nesreća mogao bi duhovni pastir ovako reći: O kako mi je žao tvoje nesreće! Iskreno ti kažem, da to i mene jako boli. Zar ne dakle, da crkva ima pravo, kad ovu zemlju, ovaj naš život naziva dolinom suzâ? Mi se radismo da trpimo i trpit nam je sve do smrti. „Život je ljudski na zemlji borba" (Job. 7,1). O kolike se nesreće svaki dan dogadjaju na svietu! Sviet nas ne može utješiti. Pravu utjehu nalazimo samo u vjeri. Podvrgnimo se božjoj volji, njegovoj svemožnoj desnici, pak makar nas i šibala. Svaka tuga i nevolja, strpljivo podnesena velika je naša zasluga za nebo. I tebe je Bog ovom nesrećom pohadio, da te kuša. Sv. Pavao kaže: „Koga Bog ljubi, toga i šiba" (Žid. 12,15). Blago si ga tebi ako strpljivo podneseš. Pogledaj na raspetoga Isusa, koliko je on za te trpio. Ufaj se u Boga on, ti može najviše pomoći itd.

2). Jak. 5,13 3) „Quem enim diligit Dominus, corripit et quasi pater in filio complacet sibi" Prov. 3,12. „Quem enim diligit Dominus castigat flagellat autem omnem filium quem recipit." Heb. 12,6. „Ego quos amo, arguo et castigo." Apoc. 3,19.

4) I. Kor. 10,13.

1) Ako je napokon uzrokom žalosti smrt rodjaka, to će Duhovni pastir kazati da umjerena žalost nije zla, pače da je stvar naravska, nego prevelika žalost, da nedolikuje kršćaninu b), Da se protivi Bogu, ništa ne koristi, pače škodi. Umrieti moramo svi, to je kazna grieha, jedan prije, drugi kašnje kako je komu Bog dosudio. Moramo se podvrći volji božjoj. Smrt nas oslobadja svih muka i trpljenja na ovom svietu, oslobadja nas progonstva i nepravde, koju ovdje trpiti moramo. Ako su nas rodjaci ostavili, to nisu prestali živiti; oni su samo prešli u bolji život, k Bogu u kraljevstvo nebesko, gdje ćemo se s njimi opet sastati. Ako ih dakle ljubimo, ko što ih zbilja i ljubimo, zar ćemo im zaviditi sreću? Radje im se radujmo i prosimo ih, da se mole Boga za nas. Ili ako su u čistilištu molimo se Bogu za nje to će im više koristiti nego sve naše tugovanje i naricanje za njimi. Naimence djeci, koja su ostala bez roditelja može reći, da je naravska stvar, da roditelji prije umru nego njihova djeca. Tomu se djeca imaju uviek nadati. Stoga neka se radje mole za svoje umrle roditelje, nego li da za njimi plaču. Bog, koji im je uzeo roditelje, neće prestati za njih se skrbiti; pače sad će moći pouzdanije zazivati Boga: Oče naš, koji jesi na nebesih. Ostavši bez roditelja neka tim na se, i na svoje poštenje paze. Neka naslieduju svoje roditelje u kriposti, pak će se opet s njimi sastati u raju. Isusa neka si izaberu za otca, a Mariju za majku. Ako su djeca odrasla, a k tomu i siromašna, nije dosta, da ih Duhovni pastir utješi, već treba, da se otčinski pobrine za njihov uzgoj i koliko može doskoči njihovoj oskudici. Roditelji izgubivši djecu neka se domisle Abrahama, koji je bio pripravan jedinka sina Bogu žrtvovati; Marije, koja jedinka svoga izgubila. Bog im je djecu uzeo, jer su mu mila bila; a da ih je u životu ostavio, možda bi se izopačila bila, pak bi tako bila njim na žalost, a i na vieke bi se morda izgubila. Pak su najzad to božja djeca, koju je Bog stvorio, a oni ju samo porodili. Bog pako može svojim stvorom učiniti, što ga volja. Job je u jedan čas izgubio sve svoje sinove i kćeri, pak ipak je sve strpljivo podnesao. Neka dakle reku: Bože, neka se vrši tvoja sveta volja! 1)

---

1) Način, kako bi se mogla utješiti majka, žalosteća se radi smrti djeteta: Žalostno je zaista dobro odgojeno i liepimi ćudi, umnimi i dušovnimi darovi nakićeno diete izgubiti! Žalost za njim za zlo primiti, ne bi pravedno bilo samo ako nije prekomjerna, ali tvoju preveliku ćutljivost odobriti ne mogu. Ta znaš, da je Gospodin samo svoje uzeo, predati se onda sasma žalosti i tugovanju, značilo bi Boga nepravednim nazvati. Slijedi savjet vjere ne pako nagon tiela, i tada ćeš priznati, da je udes tvoga djeteta više veselja, nego li sažaljenja vriedan. Da je to njezino diete u životu ostalo, blaženstvo njegovo bi bilo izvrgnuto pogibelji, a sad mu je sreća osigurana. Tude se ne ima bojati ni promjenljivosti sreće, ni borbe strasti niti zasjede svieta. Zašto si dakle tako žalostna? Ako si dakle tako ljubila, veseli se radje, što ga je gospodin iz pogibelji svjetske izbavio, a ne plači. Uzrastao, uzrasla bi morda i njegova zloća, pa bi o blaženstvu njegovu dvojiti morali, o kojem smo sada sigurni.

Suprug, kad obudovi, neka spoznade, da ga vez ljubavi sa svojim drugom i poslje smrti spaja, neka poput tolikih svetih primjera svoje udovstvo Bogu prikaže i u nj svoje ufanje položi, te, oslobodjen tolikih zapreka vječnoga spasa, tim mu gorljivije služi. Ako su se supruzi jako u životu ljubili, kazat će, da još više valja ljubiti Boga, koji je tako odredio. Tako najposlje neka znade razžalostćen suprug, da će se s umrvšim drugom opet sastati u nebu. Jesu li nesložno živili, to će onda reći obudovljenoj stranci, da što je sam Bog za njihovo tjelesno i duševno dobro razstavio. Udovica neka se ugleda u pobožnu Juditu i Annu te kano one služi Bogu u skromnosti. — Žalostnim zbog smrti prijatelja, dobročinitelja, treba kazati, da ne dolikuje kršćanom zbog toga pustiti se u veliku želost. Pogani, koji nit su vjerovali, nit znali, da će jednom svi ljudi uskrsnuti, običavali bi se u svakovih slučajevih ljesiti. Naši prijatelji i dobročinitelji ne traže od nas suze, koje niti nam nit njim što koriste, već molitvu. Bolje je njim nego li nam. Ni su izloženi tolikim nepogodam ovoga svieta. I mi ćemo za njima a morda i brzo. Najbolje pako ćemo zasvjedočiti svoje prijateljstvo i zahvalnost prama njima, ako se budemo za nje Bogu molili, i druga dobra djela tvorili.

2. Ako se tko odviše žalosti zbog gubitka dobra glasa, tomu duhovni pastir najprije razloži pravi njegov pojam. Ako ga je svojom krivnjom izgubio, to je onda pravedna posljedica grieha. Ako nije ništa skrivio, neka se raduje, da je pred Bogom pravedan, i da je bolje da pravedan trpi, nego li kriv. Bog će mu naplatiti, samo neka strpljivo podnaša. I Isus bio je najnedužniji, pak što sve nije trpio? A kad je Sokrat krivo na smrt osudjen, poruči mu žena u tamnicu, da joj je od veoma žao što mora nedužan poginuti; na što joj on poruči, da je bolje prav umrieti, nego li kriv. I Spasitelj kaže, da je bolje biti preziran, nego li častćen: „Blaženi, koji progonstvo trpe radi pravde, jerbo je njihovo kraljevstvo nebesko!“ 1) I apostoli su se veselili, što bijahu radi imena Isusova prezirani 2).

3. Koji je zbog gubitka vremenitih dobara žalostan, tim dokaži da sve nesreće dolaze od Boga, „jerbo ne ima zla u gradu koje nebi bilo od njega“, 3) tj. koje on ne dopusti, a to zato, da nas pravedno kazni za naše grieke i poboljša, ili da nas kuša, da li ćemo mu ostati vjerni. U dobru je čovjek lako uznese i Boga zaboravi;

Uzdisaji tvoji ne koriste ti ništa. Spomeni se naimske udovice, kojoj smrt jedinka u najljepšoj dobi ugrabi. Jauk i suze ove sirotice nebi ga uzkrisile, da mu Isus, ganut plačem njezinim, ne povrati života. Nu tebi nije prosto isto čudo radi dieteta svoga od Boga zahtievati, ako ga izkušavati nećeš. Stoga moli Boga za milost da podkriepljena njom, boli dolazeće stoga gubitka uzmogneš strpljivo podnesti.

1) Mat. 5, 10. 2) Djel. ap. 5, 41. 3) Amos 3, 6.

Dočim je u nevolji ponizan, k Bogu se utiče, i tako naš vremenite nesreće čuvaju od većega zla: od grieha i propasti duše. Vremenita su dobra nestalna, pače pogibeljna. Isus, gospodar neba i zemlje, pak se svega odreko i siromahom postao. Job, najbogatiji čovjek, kad bez svega osta, još te je hvalio Boga: „Gospod je dao, Gospod uzeo, neka bude blagoslovljeno ime Gospodnje." 1) Toliki su svetci sve svoje ubogim porazdielili, i u siromaštvu se posvetili. Neka si dakle iz nužde crpe kriepost. Isus siromahe nazivlje blaženimi, dočim se bogatašom prokletstvom prieti. Neka razmisle parabolu o gavanu i siromašnom Lazaru. 2) „Pogledajte ptice u zraku itd." 3) „Što koristi čovjeku, ako sav sviet dobije, a dušu svoju izgubi." 4) Onaj, koji ih je nesrećom pohodio, može im to stostruko nadomjestiti, a i hoće, ako im je to na spas duše, kano što to učini Jobu.

Način tješenja može biti od prilike ovako:

Dragi prijatelju! Budući danas doznah za gubitak, koji si ga pretrpio, nisam mogao propustiti, da te ne pohodim i ne utješim. Težeća se tvoja kušnja srdca moga, ali me još više boli, što si se uslied toga prekomjerno razlučio. Prekomjerna žalost znak je, da odviše visiš za zemaljskim blagom, i da se malo uzdaš u volju i promisao božju. Ta to su i onako sva božja dobra, te što je Bog uzeo, uzeo je svoje. Na svem ti je puno toga uzeo, ostavio ti je ipak toliko, što ti je svaki dan potrebito. Blago ovoga svieta prieči čovjeka, da si zasluži život vječni. Prieči uzdići dušu k Bogu, ako je srdce zemaljskim blagom obterećeno. Providnost te je dakle božja toliko ga bogatstva lišila, da je duša tvoja tim slobodnija kraj njekovi timi stvarmi. Veliko bogatstvo više tuge, no pokoja zadaje. Koliko ih ima, koji su zadovoljni s manjim imetkom. A i ti da nisi prije više imao, sigurno se nebi sada nesretnim sćenio. Pa gdje je veliko bogatstvo, tu su i velike strasti: oholost, neumjerenost, nekaputnost itd. Upitaj sama sebe, pa vidi, što bi odgovorio pravednom Bogu, da te je iznenada preda se pozvao, da položiš račun o porabi zemaljskog blaga tvoga.

4. Koji su __stališem__ svojim __nezadovoljni__, tim pokaži, da su drugi stališi još težji i pogibeljniji. Neka stališ, u kom se nalaze, nesmatraju samo s gledišta poteškoća, već i s gledišta udobnosti, a druge ne samo što je u njih udobna, već i težka i neugodna.

5. Mnogi se roditelji žaloste, __što ne imaju djece__. Takovim neka kaže duhovni pastir, da to od božje volje zavisi; pa nisu samo oni bez djece, već i nebrojeni drugi, da isti bogataši, plemići, kraljevi. Neka promisle, da bi im djeca služila možda samo na sramotu i vječnu propast, ne pako na čast i spasenje. A mnogim roditeljem djeca i smrt prouzročkuju, ili ju barem pospješuju.

1) Job. 1, 21. 2) Luk. 16, 19 ss. 3) Matt. 6, 26. 4) Matt. 16, 26.

Koji se žalošte zbog tjelesne nagrde, tih opomeni, da je i to od Boga, pa da su drugi još gršji. U tom baš ne sastoji nesreća, samo kad je duša čista. Mnoge svetice (sv. Angjela Merici) su je nagrdjivale, samo da nikomu, osim Isusu, ne omile. Tjelesna je ljepota više puta pogibeljna za poštenje. Mnoge duše, koi se s njom podičile, pale u grieh, postale nesretne na ovom i na drugom svietu. Isus veli, da je bolje s jednim okom, s jednom rukom, s jednom nogom, slabu i hromu unići u kraljevstvo nebesko, nego jaku, zdravu i sa svime udi biti bačen u oganj vječni.

7. Žalostni zbog bolesti osobito trebaju utjehe. Njim će preporučit duhovni pastir sredstva, kojimi mogu opeta zdravlje dobiti. Neka im kaže, da bolest dolazi od Boga, i da u sebi nije zla, pače znak da nas Bog ljubi. Blažen onaj, koj na ovom svietu trpi, jer neće na drugom. Sv. Augustin veli: „Gospode, ovdje žeži, ovdje sieci, samo da u vječnosti prostiš!" A sv. Terezija: „Gospode ili trpiti, il umrieti!" Sv. pako Magdalena Pazzijska: „Gospode, ne umrieti, ne, nego trpiti." Neka se dakle u providnost božju izruče, strpljivo podnašaju, i u sred mukâ i patnjâ budu jaki i veseli te odani u volju božju, kô što Isus i Job. Ako je bolest predteča smrti, to neka Bogu zahvale. Blago si ga svakomu, koj već naprvo smrt predvidi, barem se može pripraviti; dočim od nagle i nepripravne smrti molimo da nas Bog oslobodi.

8) Žalostnim zbog siromaštva neka dokaže duhovni pastir da siromaštvo baš nije prava nesreća, pače da je za dušu bolje biti siromašno, nego bogat, laglje će se spasiti. Koliki su si siromaštvom kupili kraljevstvo nebesko! Neka navede koj primjer. Medjutim neka znade duhovni pastir da ima ih siromaka, koji idu od vrati do vrati. Mnogi je pričinjaju (pokazujuć tobože osakaćenu ruku ili nogu) pače to im je zanat. Koliki bi si mogli svagdanji kruh lakko zaslužiti pako vole muktê živiti. Dočim drugi baš pravi siromasi, koji nisu više za nikakav rad gladom mnore jerbo se sramé prositi. Ove treba da duhovni pastir opomene i ukori, te ako može pribavi im kakav zanat ili djelo, ove pako utješi i po mogućnosti prvi milostinjom pomogne.1)

---

1) Tugujućemu radi siromaštva može reći:

Dragi prijatelju! Ti ne možeš nikako zaboraviti na biedu svoju; ti nekom žalošću misliš na sreću bogatnika svjetskih,

II. Opominjanje.

§. Duhovni je pastir dužan opominjati.

Kada i kako je dužan iko drugoga opomenuti, uči ćudoredno bogoslovje. Da je na to strožije obvezan duhovni pastir, samo se sobom razumieva. Župnici dužni su s pogibelju života opominjati svoje vjernike nalazeće se u smrtnom grieha, ili u bližnjoj pogibelji, da će sigurno sagriešiti ako imadu nade, da će njihova opomena koristiti.1) Koji su drugim na sablazan, dužan je župnik tako dugo opominjati, dok sablazan traje i nada je koristi,2) pače i tada je to dužan, ako ne ima nade, da će se sablaznici obratiti, da nebi najme vjernici mislili, da on sprava ili sablazan odobrava, pače, da se ovi čuvaju proti zavodjenju.3)

§. Pravila opominjanja.

Duhovni pastir neka opominje:

1. Jedino iz ljubavi, da se naime griešnici obrate a nedužni s čuvaju od zla, ne pako iz mržnje ili jeda.

2. Najprije u četiri oka, pak ako to ne koristi, prijavi biskupu ili svjetovnoj vlasti. Samo koji javno griesi, može ga i javno opomenuti, pako makar ne poslušao; koristit će opomena drugim.4)

3. U sgodno vrieme, tj. odmah ako je pogibelj blizu, inače kad su srdca umirena, i to najbolje drugom kojom prilikom, kad naime polazi kuće, ili dotičnika sreti na putu, (ali može ga i k sebi pozvati (kroz zvonara).

4. Primjereno krivnji, temperamentu, stališu, dobi i okolnostim mjesta.

5. Blago 6), da se ne uzjesti, ili prekomjerno razljuti.

što sve ugodnosti svieta uživaju, prem množtvo opačina čine radi vremenite sreće svoje. Ti misliš, da te je Bog zapustio, premda ti nastojiš vazda hoditi putem krieposti i pravednosti. Ali mi ne smijemo ovdašnje sreće po vanjštini suditi. Sreću i nesreću ovoga svieta moramo za nješto. Držati, jer se ni iz daleka ne može usporediti s onom, koja nas na drugom svietu čeka. Sve će se po smrti preokrenuti! Koji sada obiluju srećom, trpjeti će onda oskudicu. Ovaj grozni čas uništit će njihovu sreću; dočim će se pobožnik i pravednik, koje ovdje snaje nevolje i siromaštvo strpljivo podnosi, u kraljevstvu nebeskom uživati vječne i neprekidne blaženosti. Isus, Sin božji je za nas siromakom postao, i blažene naziva one, koji su siromasi duhom, dočim bogate nigdje ne hvali, pače veli, da će se teško spasiti.

1) Sv. Alf. 3, 40. Homo apostolicus tr. 4. n. 22. Pravis confessarii n 52, 199.
2) Sv. Alf. 4. 360. " " 7. c. 4. n 31. 3) Gassner II. 1674.
4) Sbor. sab. trid. sess. 24. c. 8. de ref. 5) Srow. I. Tim 5, 1. 2. 6) II Tim. 4, 2.

Ovdje nam je osobito paziti na osobe koje su u kakvoj časti, na zavadjene vjernike i nesložne supruge.

§. a. Opominjanje osobā u časti.

U opominjanju ovakih osobā mora biti duhovni pastir veoma razborit i oprezan. Najprije neka znade, da je ovdje njegova dosta težka i gorka zadaća, s koje bi mogao imati mnogo neprilika i neugodnosti. Nego budući je on i njihov pastir, koji će i za nje, kao i za druge, Bogu odgovarati, i njih će, odbaciv svaku stranost, kad uztreba opomenuti. Osobito u takovi slučajevi jest: kad su svojimi javnimi opačinami puku na veliku sablazan, il tako nemarno vrše službu svoju, da se s te njihove nemarnosti nećudorednost u puku jako širi. -

Prije nego će ovake osobe opomenuti mora se o njihovu sablaznivu životu, ili pogubnoj nemarnosti u službi iskreno osvjedočiti, i ako mu se tko god proti njim potuži, nastojat će ih, što više može, izpričati.

Što se tiče poglavarā, koji su svojim zločestim življenjem na sablazan puku, najprije će gledat duhovni pastir steći si njihovo pouzdanje, onda iskati zgodu s njimi se na samu sastati, te najprije potužit im se zbog nećudorednosti puka, i kazat jim, koli mnogo djeluju na nj dobri ili zli primjeri poglavara. Zatim će izrazit želju, da bi mu i oni u promicanju spasa vjernikā svojim dobrim primjerom na ruku išli, na što su kao poglavari i obvezani, i težak će račun Bogu dati, koji toga ne čine. Pak će ih liepo umoliti, da se i za svoje vlastito spasenje pobrinu. Ako bi se ovom njegovom opomenom uvriedili i razljutili, mirno će im kazati, da je samo svoju dužnost učinio s najboljom nakanom, pa ako se i oni ljute, da on ipak ne će prestati za njih se Bogu moliti.

Poglavare, koji nemarno vrše svoju službu, nastojat će iz daleka, te više neupravno opominjati, koli je težka njihova služba, ali neizmjerno zaslužna i kod Boga i kod ljudi, ako ju točno vrše. Pohvalit će ih s njihovih duhovnih i tjelesnih sposobnosti, i ljubezno umoliti, da ne bi dali povoda, da se tko god proti njim potuži. Ako bi ovu opomenu zlo primili, reć će im, kao i prvim, da je samo svoju dužnost učinio.

Ostanu li opetovane opomene bez uspjeha, o stvari će izvjestit svog crkvenoga poglavara.

b. Opominjanje zavadjenih vjernika.

Neprijateljstva župljanā često imadu žalostne posljedice: ona podkapaju mir i jedinstvo u župi, na putu stoje kriepostí i ćudorednosti, prouzrokuju mržnju, progonstva i naj-

veće zločine, i ako dulje potraju, mnoge duše ruše u vremenitu i vjekovitu propast. Dakle slijedi, da je dušobrižni pastir dužan neprijateljstva od svoga stada uklanjati, zavadjene vjernike miriti.
Nego i u ovom se hoće puno razboritosti i opreznosti. Najprije neka se ne pača u male kojekakve nesloge, one će bo same sobom prestati. A i velika neprijateljstva samo će onda početi miriti, kad se bude uspjehu nadao. Kušat će ih miriti onda kad su srdca mirna, ne pako, kad su razdražena, jer bi ih ovako još više mogao razdražiti, te bi ih i od svoga ugleda izgubio. Neka bude pravedan, nepristran, i prama objim strankam ljubezni otac. Stoga neka se nikad ne upuštuje kano kakav svjetski sudac suditi, tko imade pravo, a tko krivo; jer onda barem jednoj strani neće biti pravo, koja može još više odgovarati, dočim treba, da obe pomiri. Pa kad bi zbilja i htio na sudačku postupati, težko bi s njegovom odlukom stranke zadovoljne bile, koja i onako ne bi ništa vriedila. Stvari, koje skroz na svjetski sud spadaju, neka ne razpravlja, van ako ga za to obe stranke zamole. A i onda nikomu ne naloži nikakove kazne.
Kad mu je dakle došlo tko prituživ [prot] drugomu, neka ga ljubezno primi i mirno posluša. Čuvši sve, izpričat će po mogućnosti tuženika, a tužitelja preporučit strpljivosti i nagovarat ga, da protivniku oprosti i s njim se pomiri. Ako je tuženik zbilja jako uvriedio tužitelja, to će ga u zgodno vrieme očinski opomenuti i preporučit mu, da je u buduće kani sve-ga, što bi ga moglo s drugim zavaditi.
Ako je ova opomena bez uspjeha ostala, ili je predvidio, da neće uspjeti, tada će im opredieliti rok, kada će oba k njemu doći. Kad je kod njega sastanak, živo će im opisati zle posljedice po njih, po njihovu obitelj, sablazan, kojom zanimlju puk, očitovat će svoju vruću želju, da se pomire. Ne može li ih tako pomiriti, reći će, neka prvi govori tužitelj, pak onda tuženik, tako ipak, da jedan drugoga ne pretrgne u govoru. Kad je sve dobro razumio, na pojedine će točke iskreno kazati, tko je više kriv, a tko manje, ili posve prav ili nedužan. Onda će uvreditelja ozbiljno opomenuti, da uvriedjenika moli za oproštenje i dade mu zadovoljštinu, a ovoga, da oprosti i ponudjenu zadovoljštinu primi. Neka navede primjer Isusov, svetoga Stjepana, prvoga mučenika itd.
Ako su obojica jedan drugoga jednako uvriedila, opomenut će ih da jedan drugomu od srdca oprosti i da

ćaku si ruke pomirnice. Podje li mu za rukom tako ih zbilja pomiriti neka im dade liepe naputke za budućé i preporuči, da se čuvaju svaj-koga vriedjanja; ogovaraoce i klevetnike neka ne slušaju. Ne opra-vi li ništa, pače se još više uzpale, pokazat će svoje otčinsko sažaljenje, i odpustit ih do zgodnijega vremena.

Ako je kano pustiti u parnicu, odgovarat će il što bolje bude mogao; živo će im opisat zle posljedice, sramotu i sablazan. Puste li se zbilja u nju, svagdaj će ih opominjat na ljubav i pravicu.

c. Opominjanje nesložnih supruga.

Nesloga supruga jako je štetna, i po njih samo i po čitava obitelj, pa i na veliku je sablazan cieloj obćini. Stoga će duhovni pastir na to osobitu pozornost obratiti i mudro ih namiriti.

Najprije će dobro izpitati, kakvi su ti supruzi, kakove ćudi, kakva li ponašanja, da dozna kako mu je opomene udesiti; onda pa-zit, tko tuži, da li suprug ili tko drugi. Ako suprug, utješit će ga i preporučit mu strpljivost; ako drugi, vidit će, da li mu može vjerovati. Osvjedoči li se zbilja ob istinitosti prijave, gledat će prilikom sastat se napose s pojedinim suprugom, i dati im primjerne opo-mene. Ne podje li mu za rukom pomiriti ih, il supruzi ponove tužbe, tada će obtuženika odjezov na samu, ne pozvav ga k sebi opomenuti. Ne urodi li ni ta opomena, pozvati će oboje k sebi, predočiti ih živo će im opisati pogubnost njihove nesloge, štetu osobito za gospodar-stvo i djecu, zle posljedice i sablazan. Neka ih sjeti na onu ljubav, kojom su kod vjenčanja k žrtveniku pristupili, preporuči, da jedan drugoga pogreške strpljivo podnašaju, od kojih nijedna stranka nije prosta, čuvaju se ujedljivih i uvredljivih rieči, i ako se što dogodi, ne-ka to medj njimi ostane, a ne raztrešaju okolo, tko bo svoga druga tuži, samoga sebe sramoti. Dat će gledati, da i roditelji, rodjaci, prijatelji i susjede također oko toga nastoje, ne bi l' ih kako pomirili.

Poglavitiji uzroci nesloge mogu biti:

1. Ljubomornost ili sumnja zbog nevjere. Onomu, koji je ljubo-moran, neka duhovni pastir dokaže, da je druga stranka nedužna, i reče, da je griek tako sumnjati, i da bi time mogao stranku zbilja od sebe odbijati i na zločin dovesti, na koj ona nikad ni mislila nije. Da će tim griešnim sumnjičenjem podkopati bračni mir, kućno gospodarstvo i uzgoj djece. Klevetnikom i zlim ljudem neka ne vjeruje itd. Drugoj pako stranci neka kaže, da ne dade povoda sumnji, pa bila stvar još nedužnija (kao šala, prijateljski razgovor itd.). Bude li tako napredovala nesmotreno živiti, sumnja bi je mogla

potvrditi i tako bi druga od sebe odbila, poštenje izgubila i sramotu na svoju djecu navukla. Nego ako je ova stranka posve nedužna, neka ljubomornost pripiše slaboći druge stranke i upravo se tim osvjedoči o njezinoj vjernosti.

2.) Nećudorednost (pijanstvo, razsipnost, tučenje itd.)

2) Ako žena muža tuži, neka ju opomene duhovni pastir, da bude strpljiva i ljubezniva, tako bo će najbolje srdce muža predobiti i obratiti. Kad je pijan ili srdit, neka šuti, te bolju čeka zgodu, kad će ga moći liepo i ponizno opomenuti.[1]) Ako ih ima duhovni pastir upozoriti, niti će ženu kao sasvim nedužnu braniti, niti muža pred njom posve osuditi ili preoštro ukoriti, da ona ne postane još drzovitijom

---

[1]) Takovoj ženi mogao bi od prilike reći ovako: Tvoje je stanje istina žalostno, nu moramo se nadati, da će se tvoj suprug, koj je žalosti tvojoj uzrok, opametiti i popraviti. Nesloga je u ženitbi najtužnija osobito gdje ima malene i još neodgojene djece. Stoga je dužnost pametne žene domaći mir uzdržati. Najveće je to zlo, što su žene obično veoma ćutljive i malo oštriji glas već jih uzlovolji; pa eto ti gotove nesloge i prepirke. Žene se često nesretnimi sciene, jer im se hoće nad mužem gospodovati. Znam ja, da muž mora svoju moć nježnošću i prijatnošću svladati; ali znam i to, da je dužnost žene ljubezno i pokorno sliediti zapoviedi supruga. Nije muž svedjer uzrok domaćoj neslogi, čestoput žene dadu povod prepiranju. Istina žene to riedko priznaju; nu s mnogoga gledišta one uzrokuju domaću neslogu i što za tim sliedi razstavu. Nečarnost i nepokornost, u domaćih poslovih lienost, prekomjerna razkoš, rasipnost i ini zli čini upropaste i najbolje gospodare.
Premda si se ti toga svega čuvala i zlu tomu jedino suprug tvoj kriv, sa svim tim moraš kao mudra i kršćanska supruga izbjegavati vriedjanja i prepirke. Ovako se je ponašala i sv. Monika, majka sv. Augustina, prama ~~svo~~ mu mužu Patriciju. Ova mudra i pobožna žena mirno je podnašala

β.) Kad muž tuži ženu, neka mu kaže, da on kao pametniji i jači, podnese slabosć svoje žene, sam ju najprvi liepo opomene i blaga sredstva upotriebi, da ju poboljša; oštrimi će se sredstvi služit vrlo riedko, i to kad su već sva druga u tamanu. Nego kad uztreba, i župnik će ju primjereno opomenuti.

3.) Nemoć (impotentia). Stranku, koja drugu tuži s nemoći, pitat će župnik veoma čedno o kakvoći nemoći, da li je predidućá (antecedens) ili nadašla (consequens). Ako je predidućá i neima pogibelji, da se neće moći uzdržati, neka šuti i neka živu kao brat i sestra. Ne ima li nade, da će se uzdržati ili mirno živiti, tada neka gleda, da se ženitba ništetnom proglasi. Ako je nadošla nemoć, opomenut će tužitelja, da druge pomoći neima, nego da križ svoj strpljivo nosi i moli se Bogu za milost, da se uzmogne uzdržati.

4. Nevjera. Stranci, koja je bračnu viernost povriedila, neka predoči strahotu grieha, kako je njim svetost sakramenta pogazila, obećanje pred žrtvenikom zadano, prekršila, kućni mir poremetila, djecu i njenuke smutila, dušu svoju ozledila itd. Neka se za griek pokaje, svaku prigodu, da i sjenu nevjernosti bježi, prama nedužnoj se stranci tim ljubeznivijom pokaže. Drugoj pako neka kaže, da ima nevjernoj stranci oprostiti; tako će bo najbolje sablazan uguśiti, kućni mir povratiti, djecu i gospodarstvo urediti, sebe i druga spasiti. Neka pazi, da nije ova stranka nevjernosti štogod

---

izkvaren život nevjerna si muža. Nikomu se ona tužila nije, niti je išla k rodjakom, prijateljem itd. utjehe i pomoći tražiti. Jedini Bog, svjedok nesreće njezine, bijaše joj savjetnik i utješitelj. Nije ona mislila razstati se s mužem svojim i u tudjini tražiti mir i pokoj; nije mislila na sramotna i nečuvena sredstva, kojih se mnoge žene laćaju, koje samo strast svoju sliede, i ne misleć na žalostne posljedice, koje od tuda proizlaze. Najbolje je za takove žene mučati, dok muž bjesni. A kad se smiri, onda ga blago i prijazno opomenuti, pa i k Bogu se žarkom uteći, da se obrati i popravi.

doprinesla ljubomornošću, zaniekanjem bračnoga duga bez uzroka itd., koju će onda prema tomu ozbiljno opomenuti. Ako je od preljuba diete rodila, tada, ako su preljubnici jednako privoli u grieh, oba su dužni in solidum nadomjestiti mužu troškove poroda i odgoja, a zakonitoj djeci odštetu baštine, ako je ovu i nezakonito diete dobilo. Preljubnica, ako ima vlastitih dobara (bona paraphernalia) dužna je od ovih nadomjestiti bilo darovi na ruku, ugovorom ili oporukom; ne ima li svojih dobara, neka pomnjivije nastoji svoje gospodarstvo, marljivije radi, na sebi štedi itd.[1]

5. Ako bi supruzi tražili medjusobnu rastavu, župniku je uzrok pitati. Ako ne imaju pravoga uzroka, odmah će im reći i dokazati, da se rastaviti ne mogu, pa ako bi to na silu htjeli; predočit će im nepotrebne troškove i ostale zle posljedice, a bez ikakova uspjeha. Ako bi bio dovoljan uzrok za rastavu, i onda će ih, što bolje bude mogao, odgovarati, da odustanu od naumljenje naknane; predočiv im živo sve zle posledice po njih same, po djecu, gospodarstvo itd. koje bi odatle mogle sliediti. Nego ni tada se ne smiju samovoljno rastaviti već (nad) biskupskim ženitbenim sudom. Pri takvoj samovoljnoj rastavi može se dušobrižnik pastir sliedećimi razlozi poslužiti: a.) Crkva katolička osudjuje samovoljnu rastavu kano veoma težak grieh. b.) Bog je ženitbu naredio, da supruzi zajedno živu; muž mora ostaviti i otca i majku i pridružit se k ženi svojoj, a tako isto i žena. Bog hoće, da supruzi, zajedno živuć, laglje podnose nezgode života, kao bolest, nesreću, medjusobne mane i pogrieške. U to ime dobivaju na vjenčanju osobitu milost od Boga. c.) Na vjenčanju obećali su si svečano pred Bogom i pred ljudmi, da jedno drugoga nikad do smrti ostaviti neće. d.) Gospodarstvo će im sa svim propasti. e.) Kakav primjer daju svojoj djeci; kako će ju odhraniti, ako i nadalje ovako rastavljeni požive, kako se tim djeca odtudjuju i otcu i majci. f.) Kolika će se omraza po-

1.) sv. Alf. 4. 652. i 655.

roditi medju rodjaci i jedne i druge stranke. g.) Samovoljno raztavljeni biti će svakomu u občini na smutnju. h.) Kolika prieti raztavljenim pogibelj i tiela i duše, često idu po zlu putu, daju se na blud itd. Napokon i.) samovoljnik raztava ne trpi ni država. Ima još i posebnih razloga, koje će moći duhovni pastir uspješno navesti. Nego ako uzprkos svim navedenim razlogom i opomenam nepodje duhovnomu pastiru za rukom ženitbenu zajednicu uzpostaviti, te razkolni supruzi i nadalje razdvojeni ostanu, a njednoj strani ne prieti pogibelj tiela ili duše, župnik ih mora prisiliti, da se sdruže, pa makar i sudbenim putem.[1] t. j. dužan ih je prijaviti političnoj oblasti. Istina je, da u državnom zakonu ne ima ustanova, po kojih bi politička oblast proti samovoljno raztavljenim supruzim imala postupati ili ih kazniti; nu istina je i to, da država oblast već porad javnoga porědka niti može niti smije trpiti, da se njezini vlastiti zakoni nogama gaze. Takav pako državni zakon jest §. 41. gradj. ženit. zakona od 8. listop. 1856, i po tom je dužna politička oblast svaku povrědu toga zakona ukloniti i kazniti. Ako bi pako prijava župnikova kod političke oblasti s kojega mu drago razloga ostala bez uzpjeha, to neka cielu stvar prijavi svomu ordinariatu, koj će se kod viših oblastih zauzeti, da se zakonom crkvenim i gradjanskim ugled pribavi. Proti takovim supruzim ima diecezanski fiskus podignuti fiskalnu parnicu.[2.)]

Dokle god supruzi samovoljno razdvojeni žive, ima im se kano okorjelim i nepopravnim griešnikom uzkratiti sakramentalno odrešenje. U koledaru biskupije djakovačke veli se: „Illos autem conjugatos, qui propria auctoritate a thoro et mensa inter se divortium fecerunt .... nullus confessariorum absolvere potest, nisi .... sibi mutuo convivant."

U svakom slučaju raztave od stola i postelje, pak bila stvar još očevestnija i obe stranke priznavale; dá i u izvanrednom postupanju dužan je župnik najprvo stranke opo-

---

1) Instr. past. Eystet. 370.; 2.) S.C.C. 10 velj. 1748 in Lisbon.

minjati, da se pomire,[1]) i to tri puta tako, da med jednom i drugom opomenom uviek izteče barem jedan tjedan. Jedino onda može treću opomenu izpustiti, kad su srdca tako razdražena, da ne ima nade pomirenju ili n.p. tužiteljica nemože dulje s tužnikom bivati bez pogibelji tiela ili duše.

Svaki put će se župnik poslužiti gore navedenimi razlozi i živo im predočiti zle posljedice razstave. Ako su odlukom duhovne oblasti raztavljeni, al time jim prieti još veća pogibelj vremenita il vječna, tipi uzgoj djece itd. tada neće duhovni pastir nikad prestati opominjati ih, da se združe. I ako bi nedužna stranka na to pristala, mora i ona, koja je kriva, jer je razstava dopuštena samo u prilog nedužnoj stranci.

Ako je razstava samo na vrieme izrečena, kad uzrok, radi koga su raztavljeni, prestane, mora nastojati, da se opet združe.

III. Karanje.

§. Duhovni je pastir dužan karati.

Duhovni pastir, kada vidi, da prosta opomena neće ništa koristiti ili je badava opominjao, mora pokarati. Zapovieda to i sv. Pavao Timoteju: „Opomeni, ukori sa svom strpljivošću i učenjem." [2]) a sv. Izidor kaže: „Za grieha puka bit će odsudjeni svećenici, ako ih ... ne budu pričešće korili." [3])

§. Obća pravila karanja.

1. Duhovni će se pastir vrlo riedko ovim sredstvom služiti.
2. Veoma oprezno i razborito najprvje u četiri oka; pred ako to nekoristi, pred roditelji ili poglavari. Djevojke čisto (in omni castitate I. Tim. 5, 2.)
3. Za veće samo i istinite grieha osobito očite sablazni.
4. Prikladno dobi (starce, veli sv. Pavao, da treba moliti kao otca) ćudi (plašljive riedko i nikada žestoko) staležu (osobe u dostojanstvu na samu i veoma blago) okolnostim mjesta i vremena.

1.) Instructio pro judiciis ecclesiasticis §. 211. 242. 243.
2.) II. Tim. 4, 2. ; 3) lib. 3. de summo bono c. 45.

5. Ozbiljno i jakimi riečmi, uviek ipak mirnim srdcem, otčin-ski i ljubezno.

§. Posebna pravila karanja.

Karanje se navlastito odnosi na zavodnike, psovače, hulitelje vjere, bezobraznu mladež i nemarne roditelje.

§. a. Karanje zavodnika.

Zavodnici su oni, koji svojim laskanjem, draženjem, prietnjom ili silom druge na grieh, osobito bludni, navode. Neopisiva su zla, koja zavodnik može u občini počiniti: „Predstavite si, veli Köhler 1) slučaj, koj baš nije riedak: razuzdan čovjek zavede na blud ljubeznu kćerku siromašnih roditelja, koji imaju još četvero nedorasle djece. Može li se veća nesreća pomisliti? Roditelji pomru od žalosti; djeca ostanu bez stab-nika i odgojitelja, te sad moraju prosjačiti. Jedno oboli i zanemareno umre; druga se ničemu neuče, dadu se na lienost i kradju, te najzad padu poglavarstvu u šake, koje ih i pogubi. Da nije ovo četvero djece izgubilo roditelja i lišeno bilo dobra uzgoja, to bi ne samo oni sami bili na koriest rodu ljudskomu već i njihova djeca, možebit njih dvanaestero, ovi bi uzgojili drugih dvadeset i tako kroz više stoleća do konca svieta. Tko će izračunati nesreću, koju jedan nečisti grieh možebit za vjekove prouzroči? Nego to još nije dosta. Zavedena kći pade u nuždu, postane bezobraznom bludnicom, umre u očajnosti sa strašne boli. I diete, što ga porodi, bude od zavodnika otca oduženo; petdeset godina muči se mlohavim tielom, raste u neznanju i zločih, strast otčeva i na njega predje, te postane kano i otac zavodnikom, i unesreći druge osobe itd." Takova zavodnika ukori duhovni pastir spasiteljevimi riečmi: „Jao si ga čovjeku, po kom sablazan dolazi, bolje bi mu bilo, da mu se mlinski kamen o vrat objesi i u more utopi; nego da smuti jednoga od ovih malenih." 2) i riečmi sv. Petra, da je sličan sotoni, koj obilazi tražeć, da koga proždre. Ako angjeli zavodnik osoba, vapje za osvetom

1) Anleitung für Seelsorger im Beichtstuhle. p. 194. 2) Luc. 17, 2. 3) I. 5, 8.

proti zavodnikom, kako će tek Isus ovakove kazniti, koj je s neba na zemlju došao, da duše spasi, muku i smrt za nje podnio, svoju neprociénjenu krv za nje prolio, a svi mu ih otimlju i ubijaju, jesu dakle pravi antikristi. O kako će težko biti zavodnikom na smrtnom času, pred božjim sudom, u paklu, gdje budu tolike zavedene osobe proti njim za osvetom vapile. To su oni prokletnici, kojim će Isus na sudnjem danu zagrmiti: „Odlazite od mene prokletnici u oganj vječni, koj je pripravljen vragu i angjelom njegovim." 1) Neka im dakle živo predoči zločin, na srdce stavi zle posljedice i težku odgovornost pred Bogom, te ih obveže, da sablazan, što bolje mogu, poprave.

§. 6. Karanje psovačâ.

Neima većega grieha od psovke; jer je psovka izreka, kojom se pogrdjuje i huli Bog, sveci ili Bogu posvećene stvari. Sv. Jerolim veli: 2) „Ništa nije grozovitije od psovke, koja jezikom svojim napada na Svevišnjega;" a sv. Toma Akvinjanin 3): „Svaki grieh, ako se sa psovkom uzporedi, manji je;" sv. pako Bernardo, da pokaže, da griešnik nijednim drugim griehom tako očito i neposredno ne prkosi Bogu, kao psovkom, ovako piše: „Čini se, da svi ostali griesi polaze stranom iz ljudske slaboće, stranom iz neznanstva, ali psovka proizlazi iz prave zloće; te čim je višja osoba, koja je uvriedjena, tim je veća krivnja i zloća. Stoga niti ima većega, niti nepravednijega grieha, nego što je psovka."

Strahota ovoga grieha vidi se i odatle, što ga Bog, crkva i država najstrože kazni. U starom zavjetu zapovjedi Bog Mojsiji: „Izvedi psovača pred tabor, pa tko ga je čuo, neka položi ruke na njegovu glavu i sav puk neka ga kamenuje. Pa kaži sinovom Israelovim: čovjek, koj svoga Boga psuje, neka nosi svoju krivnju, tko pako imenom božjim prokune, neka smrću umre: kamenuj ga sva općina, bio on domaći ili pridošlica. Tko ime božje

1) Mat. 25, 41. 2) In Isai. l. 7. c. 18. 3) Suma theol. 2. 2. q. 13. ad 3.

opsuje, neka pogine."[1] Nikanor, vojvoda kralja Demetrija, opsuje Boga, za to pade u boju; a još zapovjedi Bog Judi Makabejcu, da mu mrtvom odsieče glavu i ruke, izvadi jezik, razreže ga na komadiće, te baci pticam.[2] Senakerib, kralj Asirski, psovao Boga, pa mu za to angjeo potuče u jednoj noći 185.000 vojske, a i sama njega zakolju vlastiti sinovi.[3] Holofernu, jerko opsova Boga, da svoj tobože nemože oslobo-diti grada Betulije, slaba žena Judita odrubi glavu.[4] A pri-sjeda se ob Antiokhu, kako je psujuć sv. ime božje izazvao srditost božju. Bog ga pohodi strašnom bolešću gubom, te mu meso stade gnjiti i odpadati i on nevoljno premine. U novom pako zavjetu preda Bog psovače Himeneja i Alek-sandra sotoni na vječno pogubljenje.[5]

Kako je crkva strogo kaznila psovku, vidi se iz starih pokor-ničkih kaznah: „Tko javno opsuje Boga, b. divu Mariju ili svetca, neka sedam nedelja zasebice pod službom božjom stoji pred crkvenimi vrati, zadnju nedelju bez kabanice i bos s užetom oko vrata; osim toga svaki od tih sedam tjedana u petak neka posti o kruhu i vodi, i ne ulazi za svega vremena pokore pod nikakav način u nijednu crkvu; a svake nedelje neka hrani po tri, dva ili jednoga siroma-ka, koliko već primogne po svom imetku. Ne bude li se htio podvrći ovoj pokori, to mu se ima zabraniti pohod crkve za uviek, a po smrti uzkratiti crkveni pokop."

I državni zakoni psovku strogo kazne. Da cara opsuješ, strogo bi te kaznili, pa zar da ti se prosti, ili da manje budeš kažnjen, kad psuješ Boga, cara nad svimi carevi i kralja nad svimi kraljevi.[2] Sv. Ljudevit IX., kralj fran-cuzki, bijaše izdao zakon, da se psovaču razžarenim gvoždjem probode jezik; (a Ljudevit XIV. god. 1666. iz-dade sliedeći zakon: „Tko opsuje ime božje, b. d. Marije ili svetca, da se do četvrtoga puta kazni novčanom glo-bom, za svaki put većom; peti put da se krivac nedeljom

[1] III. Knj. Mojs. 24, 14-16. [2] II Mak. 15, 30-33. [3] IV. Knj. Kralj. 19, 35. 37.; Is. 37, 36. 38. [4] Jud. 13, 10. [5] I. Tim. 1, 20.

i svetkom izloži od osme ure prije podne do jedne poslje podne na sramotan vidik, sesti put da mu se gornja ustnica udovi razsija-nim žigom. Nepopravi li se ni tada, ima mu se izvaditi jezik." Tako i za one, koji bi psovati čuli, a nebi za 24 sata prijaviti psova-ča mjestnomu sudu, udarena bje globa. I u našem kaznenom zakonu uvrštena je psovka medju zločine, a proti psovačem ustanovljene težke kazne.)

Ali pokraj svega toga, što je psovka tako strašan grieh, ipak je u našem narodu najviše razgranjena. Diete jedva počme tepati, pa već psovke izgovara. „Hodi u radilište medju rukotvor-ce", piši Katolički list u 47. br. god. 1864, i u dućan, psuje sve od gospoda-ra do najmladjega naučnika; hodi u gostione, kavane, krčme, razni jezici ružo Boga i njegovu svetinju; slušaj na sajmu pogodbe psuje se i bez potrebe; vozi se parobrodom, parovozom, poštom ili ka-koim god običnitim vozom, ne ćeš se prevesti, da ti vozniči nepoka-žu, kako znadu psovati; sastani se s bogatirom ili s bogaljem, s učiteljem s-visoke škole ili bezjakom, s gradjanom ili seljanom, s gospodarom ili sa slugom — psuje! Psuje u vojski vojvoda i pro-stak na polju nadzirač i težak, u pisarni pismodavalac i pisar, na sudu sudac i krivac; u tamnici tamničar i uz-nik; psuje starac i grižav dječak, psuje baba i cura običnim začinkom, psuje mužko i žensko, veliko i malo, u kući, na uli-ci, na polju, u šali, razgovoru, zadjevici, triezlnosti, pijanstvu psuju roditelji djecu, djeca roditelje. Psuje se u svih spomenutih razredih ljudstva na golemu sramotu kršćanskomu imenu. Grozota je samo slušati, kako još nejaka djeca, — sada već i po selih, — koja se još ni prekrstiti neznadu, psuju i proklinjaju!"

Kada je taj grieh tako strašan, a uz to i toli razgranjen i u navadu uvriežen, to mora biti duhovnomu pastiru prva i najveća briga, da tu kugu iz puka odstrani. Da pako tu svoju, toli težku zadaću valjano rieši, upotriebit mu je sva moguća i k tomu shodna sredstva. Najjače i najshodnije sredstvo jest vruća i uztrajna molitva. Molitvom mu je se uteć k onomu, koj reče: „Bez mene nemožete ništa"[1]. Zatim će osobito u propoviedih navaljivati na taj grieh, i to ne jedan ili dva puta, već poput sv. Ivana Zlatoustnika, tako dugo dok kakova ploda u puku nepopazi. Nu budući ih ima mnogo, i to baš psovača, koji kad il nikad na propovied ne dolaze, to će umoliti i druge pobožne i bogoljubne vjernike, da riečmi i dobrim primjerom nastoje takve psovače odučiti od opake i Bogu mrske njihove navade. Najviše će pako glede toga raditi duhovni pastir u izpoviedaonici. Tu neka najprije vidi, kako tko psuje, da li više iz neznanja ili iz pakosti. Ako više iz neznanja, to mu dokaži koli ludo radi. Ta nije moguće da sa svim ne zna, što govori. Barem mora priznati, da u obće psuje, a kako je do toga došlo? Zar ne svojevoljno i promišljeno? Ako mu je dakle kletva prešla u navadu, da često i ne ide za otim, to ga od grieha ne izpričaje, ako se ozbiljno ne trsi, tu zlu navadu izkoreniti[2]. To je pod smrtni grieh dužan i radi sebe i radi bližnjega svoga. Radi sebe, jer poslje svakoga opetovanja, biva na onu nagnu mam sve skloniji, a škodi si i časti i dobromu svomu glasu. Radi bližnjega, jer sablaznjuje one, koji ga slušaju, i potiče ih da se za njim povedu.

Tko iz pakosti psuje, tomu veli Köhler[3], ne oprosti i nedaj se ma kakvim krivim milosrdjem zavesti, da mu kroz prste pogledaš. Sv. Ivan Zlatoustni piše: „Ako koga čuješ na ulici ili na trgu, gdje Boga psuje, ti pristupi k njemu i ukori ga, te ako bude trebalo, udri ga po licu i razbij mu nečista usta,

1) Iv. 15, 5. 2) v. Alfonzo l. 4. n. 127. 3) Ondje.

posveti si ruku ovim udarcem. Pak ako te tko s bug toga obtuži i povede na sud idi s njim. Te ako te sudac bude pitao, zašto si to učinio i zapriečio ti se kaznom, ti mu posve preslodušno govori, da je psovac opsovao kralja angjelskoga. Kada dakle moramo kazniti onoga, koj je opsovao zemaljskoga kralja, tim prije i samo strožije moramo kazniti onoga, koj opsuj Kralja Kraljeva." Dakako da se ovim sredstvom dandanas osobito svećenik služiti ne može, ali ipak ne će propustiti, da uslio ne opomene, i ne ukori psovačev. Samo mora paziti, da ga time ne bi razdražio na još veće psovke.

__Koji psovači koga psuje?__ Boga, koj je posvudan i sveznajuć najsvetiji i najpravedniji; Boga svemožnoga, koji je nebo i zemlju jednom riečju stvorio i po volji njimi kreće. Zemlja je naša velika, ali je sunce toliko, da bi se milijun ovakvih krugljah dalo dalo od njega načiniti, a u svemiru imade još većih tjelesa od sunca; tu je tolika daljina da zraka svjetlosti, hitrija od munje treba više stotinah godinah, dok od njekih dalekih zviezdah do nas dopre. Pak što je sve to prama neizmjernomu Bogu malen prostor. A što si ti prama kruglji zemaljskoj?, što prama suncu? što prama svemiru? a što prama Bogu? Da se reče crv zemaljski, previše bi se reklo – pa ti Boga psovati! Boga, koj te je stvorio, za tebe umro, koj na tankom vlasu tvoj život nad paklom drži, pak ti mu se još rugaš, u lice ga ružiš! Gdje ti je pamet? Ti si gorji od nieme životinje. „Vol pozna gospodara svoga, i osao jasle gospodina svoga"[1], a ti psuješ Boga, odkupitelja tvoga! Pas trči za čovjekom, koj mu pruži koru kruha, i ulagjuje mu se, a ti najvećega tvoga dobrotvora grdiš i prokliješ! Što ti je skrivio? Što ti je zla učinio? Paklenjačke ti tvoje nezahvalnosti. Učeni Manti kaže: „Očito je psovac gorji od psa il drugoga kojega živinčeta; jer pas neće ugristi svoga gospodara, ako ga i tuče, čovjek pako psuje Boga istimi onimi usti, __kojimi uživa__ njegove darove, hranu i pilo!"

1) Is. 1, 3.

Židov ne psuje svoje vjere, a niti poganin svoje, ali psuješ svoju vlastitu, kršćansku, najsvetiju! Kad se Turčin zakune vjerom, to je istina kano žarko sunce; a da mu tko vjeru psuje, ubio bi ga; a ti sam svoju vjeru sramotiš i ružiš! Ti li vjeruješ u Boga, ili ne vjeruješ. Ako vjeruješ pa ga ipak psuješ, tad si ti vražje zlobe čovjek. Ako ne vjeruješ, pa ipak ga psuješ, to si tada bezuman. Da koji čovjek stane pred mrtvom kladu, te stisnutom šakom počme joj prkositi i psovati ju, rekao bi mu, da je pomahnitao. Al ipak i takav bi bio pametniji mahnitac od tebe, koji ne vjeruješ u Boga, a psuješ ga.

Pa koja ti odatle korist? Svaki griešnik imade od svoga grieha njekakvu prividnu korist. Tat, kad ukrade forint, može si za nju štogod kupiti; pijanac godi grlu, bludnik ugadja tielu; a ti? kakvu imaš ti korist od tvoje psovke? Nikakvu, samo štetu i preveliku štetu! Boga vriedjaš, dušu gubiš. Svaki griešnik brže i laglje se k Bogu obrati, nego li psovač. Pijanac se barma onda ne će opiti, kad nebude imao od kuda; bludnik barma onda neće griešiti, kad nebude imao prilike; tat barma onda ne će krasti, kad ga bolest k postelji prikovači; a ti? ti ćeš uvjek psovati: u bogatstvu i siromaštvu u zdravlju i bolesti, da i na smrtnoj postelji. Pače onda još najviše, jer će te stisnuti bolest i nevolja, bit ćeš nestrpljiv, psovat ćeš Boga i sa psovkom proći ćeš s ovoga svieta na drugi, pred Božji sud. O kako ćeš morati težak račun Bogu polagati! Ako Isus veli[1], da će ljudi morati od svake prazne rieči na sudnjem danu račun polagati, a što će istom biti od tebe jadniče, koj toli grozno psuješ? I ako isti Isus kaže[2]: „Tko od pakosti srdca opsuje drugoga ludjakom, da će biti krivac paklena ognja", kamo ćeš ti nesretniče, koj psuješ Svevišnjega?

1) Mat. 12.36. 2) Mat. 5.22.

Crkvenjak veli „Muž, koji mnogo psuje umnožava opačinu, a kazna neće ostaviti njegove kuće"3). Tobija pako kaže: Bit će prokleti oni, koji tebe (Bože!) preziru, i osudjeni svi, koji tebe psuju"4).

Ti moliš svaki dan u očenašu, ako ga moliš, „sveti se ime tvoje", pak tim istim jezikom huliš njegovo presveto ime. Nije li to u lice mu se rugati? Onim istim jezikom, koj ti je Bog dao, da ga slaviš i častiš, ti ga ružiš! Ptice nebeske štuju i slave Boga, stvoritelja svoga, a ti ga psuješ, jesi li još vriedan, da te zemlja živa nosi? Po jeziku se čovjek pozna. Da dodje tko k nam, koji negovori našim, već tudjim jezikom, moramo suditi, da je tudjinac. Govori li talijanski, reći ćemo, taj je iz Italije, govori li francezki reći ćemo: Francezka mu je domovina; povratit će se po svoj prilici prije ili kasnije u svoju domovinu. Tako si i ti medju kršćani tudjinac, jer negovoriš njihovim jezikom, već jezikom paklenskim, moraš dakle biti iz pakla, pa ćeš prije ili kasnije i otići u svoju domovinu – pakao. Psuj, psuj ne ćeš dugo; al daj, hoćeš još bolje na vjeke u paklu.! Da znaš, kako se tamo liepo psuje!! Ti se barem ne ćeš trebati učiti, znat ćeš dobro!! Bolje nego vragovi, jer niti oni tako nepsuju.

Nu nije dosta, da duhovni pastir psovaču samo opiše strahotu i posljedice njegova grieha, već mu mora i liek pokazati, kojim bi mogao izvidati težku ranu duše svoje. Moći će ga dakle po prilici ovako podučiti:

Jutrom kad ustaneš, te izmoliš jutarnju molitvu reci u sebi ovako: O Bože, danas neću ništa opsovati, makar mi se kakvo zlo dogodilo. Bože okriepi me u nakani mojoj.

3) Crkv. 23.12. 4) Tob. 13.16.

Ob dan pako sjeti se više puta svoga obećanja, što si ga Bogu u jutro obećao. Pa ako ti u kakvoj nezgodi i nesreći dodje psov-ka na jezik ne izgovori je, uzdrži si jezik, te pomisli na Boga i na svoje obećanje i reci: Bože oprosti mi grieche moje! Naposkon na večer prije nego legneš, upitaj sama sebe, da li si svoje obećanje u jutro Bogu učinjeno izpunio? Pa ako se sjetiš, da ti se je ipak izmakla koja psovka, a ti se skrušeno za nju pokaj, ter obećaj Gospodinu Bogu, da ćeš se sutra još bolje čuvati svake psovke. Ovako treba, da psovač radi svaki dan, dok se god ne odući sasma od ove griešne navade – psovke. Osim toga ne može se dosta psovaču preporučiti, da se što češće izpovjeda i pričešća.1)

Nekoristi li psovaču sve opomene i prietnje duhovnoga pastira, to će mu morati u sv. izpovjedi odriešenje uzkratiti. Uzkratit će ga pako svim onim, koji pošto im je strahovitu opačinu psovke dovoljno predstavio, ipak toga neće da uvide, koji svoj grieh neprestance ništetnimi razlozi izpričavaju, koji nikakva pokajanja ne očituju; koji propisana sredstva ne upotrebljuju ili posve zabacuju; koji nakon češće izpovjedi nikakova znaka nepoboljšanja ne pokazuju, koji po izpovjedi u sve veće grieche padaju, koji u obće ponašanjem svojim pokazuju, da im nije ozbiljno stalo do pokajanja i do poboljšanja života. Svim tim –

---

1) Kako bi mogao duhovni pastir opomenuti bolestna okorjela psovača, da se za grieche svoje pokaje.

Dragi prijatelju! Već je davno što boluješ. Ali mjesto da strpljivo podnašaš boli svoje, što spasonosno radiš, ti još psuješ i grdiš. Tvoja bolest napreduje, a tko nam može jamčiti, da neće na skoro smrt sliediti.?

ima duhovni pastir blagim načinom razložiti, da
su za izpovjed nepripravni, te im naložiti, pošto ih
je ljubeznim načinom podučio, da drugi put priprav-
niji na izpovjed dodju, a sada ih neka neodriešene otpu-
sti.

*) Ovo ide skupa.

Ako ove muke toli osjećaš, kako ćeš moći podnjeti stra-
šne i vječne muke u paklu? Jeli to znači srdžbu božju
ublažiti? Hoćeš li pokoru svoju tako dugo zatezati, dok
ti smrt na vrata pokuca? Ah badava je onaj zadnji
čas raditi o spasu duše svoje. Muke i strah smrti čine
čovjeka nesposobnim za toli znamenit posao. Jako se redko
dogodi, da takovi griešnici u zadnjem času zadobiju mi-
lost pokorne smrti. Mnogo ih više svrši poput Jude, ne-
go li ih se pokaje poput skrušenoga razbojnika. Za tvoj
spas ne treba još sdvojiti, samo, ako se od svega srdca
pokaješ za sve griehe svoje, milosrdan Bog pripravan
ti je sve oprostiti. Ali nemoj oklievati pokajati se, ne za-
teži od dana do dana, da te ne pripravna ne zateče
smrt. Ako ne upotriebiš sada vremena, tko zna da
li ćeš drugo dočekati itd. itd.

Nu da se izkoreni toli silno u narodu uvriežen grieh,
slabo će ili ništa opraviti sam jedan duhovni pastir. Tu
bi crkva i država zajedničkimi silami morale oko toga na-
stojati. Nu budući, da ne ima velike nade, da će država u
tom pomoćnicom ruku pružiti, barem bi biskupi morali oštru
okružnicu o psovki izdati, koju bi svi duhovni pastiri sa pro-
povjedaonice imali puku više put pročitati. Takvu okružnicu
izdao je sv. otac Pijo IX. god. 1867., koja se je morala u svih rim-
skih crkvah tri nedjelje izasebice čitati. Zatim bi se morali
svi duhovni pastiri na pastirskih sastancih dogovarati,

kako bi pri jednakim načinom i jednakimi sredstvi mogli najuspješnije proti psovki ustati, česa bi se morali pri obzirati osobito u izpoviedaonici. Pomogla bi puno i bratovština proti psovki, kad bi se u svakoj župi ustrojila, i duhovni sa svojim stadom u crkvi molili Svemožnoga za milost, da gane srdca psovačem, te izkoreni psovke. Kosnulo bi se to sigurno mnogoga psovača.

Nabožna bratovština
da se izkoreni psovka.

Prvostolnik sv. otac Pijo IX dopustio je odpisom dne 7 rujna 1865. da ovu bratovštinu svaki svećenik i svagdje uvesti može, čim redovni glavari na to privoli.

Članovi su dužni.

1. Ustavit se za uvjek psovke i kletve, 2) Zapriečit po mogućnosti, da drugi nepsuju i nekunu. 3). Koji toga zapriečit nemogu, barem reći u sebi: blagoslovljen bio Bog, blagoslovljeno mu sv. ime. 4) Izmoliti svaki dan, otče naš i zdravo Mariju, da se obrate psovači.

Oprosti, koji se mogu i pokojnim u očistilištu namieniti.

1) Podpun oprost dobiju članovi na koj dan u mjesecu, kad se izpoviju i pričeste, te mole na namjenu sv. otca.

2) Na umoru, ako sazovu skrušenim srdcem presv. ime Isusovo, ako ga nemogu ustima, a ono barem u srdcu.

3) Oprost 100 dana za svaku molitvu ili nabožno djelo učinjeno preko dana po nakani nabožne družbe.

4) Oprost 300 dana, ako svake nedjelje u župnoj crkvi, ili u onoj gdje je bratovština proti psovačem uvedena, izmoli 5 otče naš zdrav. Mar. i slava.

5). Godinu dana oprost kad god budu častili presv. ime božje ovom pohvalnicom, a moleć ju čitav mjesec dobiju jednom podpuni.

Molitva.

Blagoslovljen budi Bog.
Blagoslovljeno njegovo sveto ime
Blagoslovljen Isukrst pravi Bog i pravi čovjek
Blagoslovljeno ime Isusovo
Blagoslovljen Isus u preslavnom oltarskom stajstvu
Blagoslovljena velika Bogorodica sveta Marija.
Blagoslovljeno sveto i neoskvrnjeno njezino začeće
Blagoslovljeno ime Marije Djevice i majke.
Blagoslovljen Bog u angjelih i svetcih svojih. Amen.

U Rimu i u mnogih drugih biskupijah /krčkoj/ izmole se ovi redci na koncu svake mise i večernjice.

~~0~~ §. c <u>Karanje kuditelja vjere</u>.

Ovake će duhovni pastir težko obratiti. Najbolje će dakle učiniti, da se za nje Bogu moli i strpljivo podnaša, svoje pako vjernike što brižnije proti njihovim pogubnim načelom čuva. Nego ako pred njim ili pred vjernici izsmjehivaju vjeru, ruže i napadaju, tada ako se uzda da će jih moći valjano pobiti neka to učini jakimi riečmi a kadkada i satyričkimi izrazi. Inače će ih pobit ozbiljnim mukom i žalostnim licem ili kratkom al jakom izrekom. Kad n. p. reče da je to stvar većega zamašaja nego da se smiehu izvrgava, da su mudrije glave drugčije mislile; a doći će vrieme, kad će i oni; samo da ne bude prekasno. A koje su oni vjere? /najprije katolike/ Pa zar ih nije sram na svoj obraz pljuvati, same sebe sramotiti? Crkva ih je odgojila i podigla a oni ju preziru /Is 1, 2./ A jesu li o tom kakovu katoličku knjigu čitali? Možebit su takove poruge samo čuli od kakovoga židova ili bezbožnika? Neka jim kaže, da nije pošteno niti uljudno navlastito za izobražena čovjeka rugati se predmetom, koj je narodu u najvećoj cieni, vjerom, koja je najsvetija stvar puku i duši mu pokoj pribavlja.

Daje najblaglje i najsvetije istine, osobito kod časa smiehu i ruglu iz-
vrgavati; da to znadu i gluplji ljudi. Najprije treba stvar izbraziti pak
onda suditi. Ako se žele s njim o tom predmetu ozbiljno razgovarati, da je
za to drugo mjesto i drugo vrieme. Ako nebi jošte prestali rugati se nje-
zi tada bi time obilja pokazali, da im je više stalo do rugla, nego li do
istine, pak neka on njih izvrgne ruglu i smiehu. Silo za ognjilo. Poniziti će ih
pred prostim pukom kano neznalice ošinuti kao budale: „Reče budala u
svom srcu: ne ima Boga" /Ps. 13,1./. Pokazat im treba veliko njihovo nezna-
nje u vjeri. Reći će im, da su manje izobraženi od prostoga puka; dok su dje-
com bili i u nižje škole hodili da su više o vjerozakonu znali nego li sada.
Da ih od srca žali što su se tako sliepo dali zavesti od bezbožnika. Pitati će
ih koja im se istina vjere čini protivna njihovu razumu. Tako će ih najpri-
je u rog natjerati. S odgovorom će odati svoje neznanje i slab značaj; pa
prema tomu neka ih živo pobije. Podje li mu to dobro za rukom, proći će ću-
liteljem volja sa svjećenikom se prepirati u vjerskih stvarih. Da pak du-
hovni pastir prihvati ovu sgodu za njihovo poboljšanje preporučit će im
neka čitaju o tom dobre katoličke knjige, pak će druge pojmove dobiti o
vjeri i o njoj se osvedočiti. Sve to ipak neka duhovni pastir reče uljudno i bla-
go, da ih predobije a ne još više proti vjeri i sebi ogorča.

§. d. Karanje bezsramne mladeži

Ne ima grieha, koj bi se jače širio i pogibeljniji bio za tielo i dušu koli-
ko bludnost. Nego najviše mu je podvrgnuta mladež obojega spola. Ovo
se bo doba putene želje počimaju u njih najjače razvijati, te ako ih se sada
nenauče svladati, hrpimice će srtati u nečistoće svake vrsti na veliku
štetu družtva čovječjega; dočim blago si ga njima kroz čitav život ako ih
već sada obuzdaju; jer „blago čovjeku, koj nosi jaram svoj od mladosti
svoje" /Thren 3,27./ a „mladić, koj stupa svojim putem, i kada ostari ne
će od njega odstupiti" /Prov 22,6./. Zato na mladež budi duhovni pastir
osobito oprezan, kako se ponaša, gdje i s kim druguje. Neka ju upozori
na pogibelji, i ove od nje, kako najbolje znade i može, ukloni, navlastito

opasne plese i noćne sastanke. Neka joj živo opiše zle posljedice, koje bi se mogle poroditi od pogibeljnoga drugovanja s osobami drugoga spola a usu prot sreći i vremenitu i vjekovitu, ako bude stidljiva i pogibelji bježala. Stoga će ova čustva najviše nastojati u njoj probuditi. Najuspješnije će o svem tom moći govoriti u izpovjedaonici. Jeli se mladež s bilja popravila, tada će ju pohvaliti.

Opazi li duhovni pastir da je već sav stid izgubila, tada neka ju još strožije ali otčinski ipak ukori opisujuć joj što živahnije težkoći grieha i zle posljedice. Ako to sve ništa nepomogne, onda neka joj pred roditelji i poglavari oštro spočitnje bezsramnost, vazda ipak mirno bez obruživanja, da sasvim neizgubi njena pouzdanja. Proti takovoj mladeži mogao bi kadi kad i u javnom obučavanju govoriti ne veoma mudro i oprezno.

§ ~~8~~ e. Karanje nemarnih roditelja.

Sve će duhovni pastir onda ukoriti kad jako zanemaruju bud tjelesni bud duševni uzgoj djece. Živo će im predočiti težku dužnost, koju imadu naprams djeci, da će za nju strog račun Bogu dati. Opisati će im zle posliedice stoga neuzgoja po njih same, po djecu, domaće, budući naraštaj občinu i čitavo čovjecansko družtvo. Djeca će im jošte živućim biti na sramotu a mrtve će strašno prokliNjati. Kazat će im, da nije dosta diete samo roditi nego ga treba i odgojiti da danas sutra postane dostojnim članom družtva čovječanskoga. Roditelji, koji tu roditeljsku dužnost t.j. odhranjenje svoje djece zanemaruju nisu dostojni štovanja ovog vriednog imena. Kako se nieme živinče brine za svoj porod..? a oni..?

Ako vidi duhovni pastir, da je svojimi riečmi nemarne roditelje ganuo neka ih utješi tim, da će imati radost od svoje dobro odhranjene djece, da će im ova biti utjeha i štap u starosti. Neuzkoriste li sve njegove opomene ništa, neka ih još jače ukori, pače izuimice i pred njihovom vlastitom djecom zanemarenom, da tako kakogod njih zasrami, a djeca da vide, kako bi morala biti odgojena.

IV. Pouka.

§. Duhovni je pastir dužan poučavati

Duhovni je pastir dužan poučavati, to sliedi iz same svrhe duhovnoga pastirstva u obće a sukromne obuke napose. Mnogi će bo bez ovake pouke ostati neuki u vjerozakonskih istina i dužnostih svoga stališa ili će biti krivo upućeni. A to oboje može biti pogubno po duševno spasenje i njih samih i drugih. Župnik je takva zvanična osoba u župi od koje se punim pravom očekuje, da imade toliko znanja, izkustva, ljubavi i opreznosti da se od njega u pojedinih slučajevih može spasonosan nauk zaiskati i pouzdano primiti. Ovo je njegova prva i najstrožija dužnost. Od ove njegove pouke često zavisi sva sreća i blagoslov čitave obćine; pače radi ove će i on jednom ili dobiti vječnu nagradu ili biti vjekom osudjen. Stoga mu i veli (prorok) po Ezekielu proroku Gospod: „Postavih te stražarom kući Izraelovoj, da čuješ riec moju i naviestiš im ju od mene; ako rečem bezbožniku: umrieti ćeš umrieti, a ti mu toga nenaviestiš i nekažeš, da se odvrati od puta svoga zla i živi; on će u svojoj bezbožnosti umrieti, al krv ću njegovu iz tvojih ruku tražiti. Ako mu pako rečeš, a on se nebude htio obratiti od bezboštva svoga, on će istina u bezboštvu svom umrieti a ti si spasio dušu svoju. Tako se pravednik od pravednosti svoje odvrati i zlo učini, zasramit ću ga, umrieti će jer mu nisi rekao, umrieti će u svom griehu i pravednostih njegovih koje je učinio neću se spominjati nego ću krv njegovu iz tvojih ruku tražiti". (Ezek 3,17-20) On treba da se ugleda u svoga spasitelja, koji je obilazio gradove i sela, da svakomu naviesti kraljestvo božje. (Luk 8, 1.) Sv. Izidor pako veli: „Svećenici će poginuti radi grieha puka ako ih neuke nebudu učili". (De summo bono lib 3. cap 17.)

Pouka se ova odnosi na sve, kojim je potrebna ili koristna, bili oni kojega mu drago dobe ili stališa. Nego mi ćemo se ovdje naosobito zrieti na neuke, dvoumeće, nevjernike, praznovjerne, koji su u krivoj savjesti, koji kane položiti prisegu, koji odabiru stališ, zaručnike primalje i one, koji vjeru mienjaju. —

§. α. Pouka neukim.

Neuki mogu biti djeca, odrasli ili tupi:

a./ Djeca se poučavaju načinom katekečkim, nego treba paziti da ono što uče i razumiju. Da pako tako lahko nezaborave moraju se i na izust dobro naučiti, osobito šest stvarih koje svatko znati i vjerovati mora, zatim otče naš, zdrava Marija, vjerovanje deset zapovjedi božjih pet zapovjedi crkvenih, sedam svetih sakramenata itd. Duhovni pastir brinut će se, da po mogućnosti sva djeca dolaze marljivo u učionu i na krsćanski nauk ~~(kao n.p. pastiri)~~ i tako da ne bude neuke djece u njegovoj župi. Onu pako djecu koja zbog kakovoga razloga nemogu dolaziti u učionu i na krsćanski nauk (kao n.p. pastiri) ili su zaboravila što su kada znala, učit će kad god mu se zgoda pruži: u korizmi o zornicah, kada će primiti sakrament potvrde itd. Naložit će takodjer roditeljem, rodjakom susjedom i drugim pobožnim osobam da ih poučavaju. Ovu dužnost nalaže duhovnim pastirom i sabor tridentinski sess. 24. cap 4. de ref.

b/ odrasli ne rado priznaju, da su neuki, stoga je obuka kod njih vrlo težka, a mogli bi se i uvriediti, osobito ako su višjega stališa. Duhovni pastir, ako takvih imade u njegovoj župi, neka vidi najprije koji je uzrok njihovu neznanju. Morda je u djetinstvu u njih zanemarena nabožna obuka, ili su onda samo površno štogod naučili, pak kašnje skroz zapustili, a sad se srame drugoga pitati, da ih pouči, srame se dolaziti na krsćanski nauk a možda su i zapriečeni. Onda neka si gleda pribaviti njihovo pouzdanje, pak prijateljskim načinom osvjedočit ih da uvide potriebu nabožne obuke, koja im manjka, a on je uviek pripravan poučiti ih.

Da radje prihvate njegovu ponudu izpričat će na neki način njihovo neznanje te i nepobudjujuć ih na pozornost, neupravno će i u prijateljskom razgovoru dozivat jim u pamet najpotrebitije istine vjere ili jim pokazati, kako bi se najbolje dale (stvarati) ostvariti. Ne treba baš, da se na izust uče ili za njim opetuju, dosta je da razumiju i vjeruju, te se trse polag ovih isti na život svoj upraviti. Nego vruće će im preporučiti da marljivo poha-

djaju javnu nabožnu obuku i čitaju pobožne knjige osobito katekisam.
c/. Tupi, ako su toliko podobni da mogu štogod naučiti, najviše trebaju skromne obuke, pače njih drugčije nije ni moguće obučavati. Nego duhovni se paster mora skroz prilagoditi njihovu dohvatu i učiti ih što i kako mogu shvatiti /mali katekisam/. Ako su k tomu još gluhonijemi onda neka pita domaće, kakovimi bi se znamenji moga s njimi najbolje sporazumiti pak ih tako uči, kako najbolje znade. Dakako da tu o kakovoj svestranoj obuci niti govora biti nemože; neka se zadovolji ako ih može podučiti u najpotrebitijih vjerozakonskih istinah: kao šest stvarih koje svatko znati i vjerovati mora i u onih sakramentih, koje su dužni primati; onda ob umjerenosti, ljubavi, blagosti, čistoći i posluhu jer proti ovim kriepostim najviše običaju griešiti. Znadu li čitati onda ova obuka ide puno laglje. U svakom slučaju neka preporuči domaćim, da ih i oni sami podučavaju; nadgledaju da vrše zapovjedi božje i crkvene, marljivo u crkvu sa lju, netuku, previše posli neobterećuju, u obćini da im se nitko neruga ili na kakov grieh navadja.

§. 6. Pouka dvoumećim.

Da uzmogne duhovni pastir dvoumeće osvedočiti o pojedinih istina vjerozakonskih treba da najprije dozna odkud dvojba potiče i po tom valja da se vlada. Ako dvojba potiče iz neznanstva tu treba pokazati kako se dotični članak vjere temelji u očitovanju božjem, a dvojbe u kratko ali temeljito pobiti. Polaze li pako dvojbe iz drzovitoga mudrovanja potaknuta možda čitanjem ili slušanjem raznih kadšto i sofističkih prigovora tada treba takove prigovore oprovrgnuti, sofističku golotinju naprosto odkriti i u obće takovomu drzovitomu mudracu reći da drzovitost nikada k istini nevodi nego njeko od istine odvraća, te da je već mnoge bludnje i krivovjerstva proizvela, a mi da po nauku sv. Paola /II Kor 10,5./ imamo naš razum zarobiti na poslušnost prama Kristu. Svakomu dvoumećemu treba kazati da nije mudro radi dvojbe istini se iznevjeriti nego radje pravom vjerom svaku dvojbu izključiti; za to da je proti takovim dvojbam najbolje sredstvo probuditi djelo /čin/ vjere —

§. c. Pouka nevjernikom

Kad duhovni pastir dozna o kom da nevjeruje koju dogmu dužan je takovoga podučit. Da mu pako to za rukom podje najprije treba da si steče njegovo pouzdanje, i nikada upravno s njim neka negovori o tom da ga misli obratiti. Radje neka iz daleka počne: neka pusti da svoje dvojbe ili razloge navadja a zatim neka dobro pazi odakle izviru te njegove dvojbe i krivi nazori, da li iz neznanja ili iz zlobe. Ako iz neznanja jer nije možda nikada dobro podučen tada će s njim postupati kao što smo to u predidućem paragrafu rekli. Ako iz zlobe neće iti ne vjere, treba viditi koj je tomu uzrok, je li morda taj što se druži s bezvjernim ili što čita bezvjerske knjige; ako je tako, tada će najprije nastojati da ukloni od njega izvor nevjere, te da obrati njegovo pokvareno srdce, jer inače neće ništa koristiti sve njegovo dokazivanje. Pak onda mu valja uručiti dobre, za to prikladne, knjige. U dokazivanju istina dobro će razlikovati članke vjere od ostalih istina i opet istine vjere od crkvene discipline. Nikada neka se ne protivi prigovoru da u crkvi nije bilo i da nema zlorabe, nego će samo primetnuti, da takvih zloraba crkva nikada neodobrava

§. d. Pouka praznoviernim

Nezna se koja je veća kuga da li nevjera ili praznovierje. Kad se tko s praznom vjerom od Boga odaleči vrlo se lahko sprijatelji s nečastnim duhom. A praznovjernika imade više manje u svakoj občini. Prije nego duhovni pastir treba da pazi kakvo je praznovierje, da li u posrednom ili neposrednom savezu s vjerozakonom, da li je pogibeljno vjeri i ćudorednosti ili nije i da li obćenito vlada u župi, ili samo kod njekojih osoba. Premda su mnoga praznovierja u svojih posledica veoma štetna po čovječansko družtvo to se ipak imade priznati da navlastito prosti ljudi u tom in bona fide čine. U poučavanju dakle praznoviernikâ treba biti vrlo mudar i oprezan. Najprije neka se duhovni pastir u tom neprenagli radje neka čeka tomu zgodno vrieme. A tada kano i u javnom poučavanju ući će postupice, t.j. prije neupravno, pa ako to nekoristi, i praznovierje je opasno po dušu ili tielo onda upravno. Sravni obću kom-

letiku §. Ako tko odviše vjeruje u vještice, vukodlake, ili da može tkogod naškoditi njemu ili marhi toga treba valjano podučiti da su to većinom bajke i izmišljotine i da sve dolazi od providnosti božje ili naravskih posljedica. Da je grieh krivo suditi i da to niti najmanje nedolikuje razumnomu čovjeku kršćaninu tako misliti Neka se pozove na zdrav razum te dokaže kolika se s takovih krivih sudova poradjaju zla kano mržnja osveta ruglo itd. Naolaštito neka ustane duhovni pastir protu proti kojekakvu škodljivu čaranju. One koji se tim bave neka najprije očinski opomene i kad to ne koristilo neka ih ukori a kad ustreba i njihovo čaranje osramoti naolaš, stito pred onimi koji kod čaranja sudjeluju.

§. e. Pouka onim koji su u krivoj savjesti.

U krivoj savjesti su oni koje sude da je grieh, gdje ga neima ili da nije gdje sbilja jest.
Kad tko misli, da je grieh gdje ga neima toda treba takova podučiti; da tu nikakva grieha nije, da negrieši bez potrebe; isto tako kad tko umislja za težki grieh gdje je grieh mali. Ako pako tko nedrži za grieh što jest grieh, ta, da treba viditi da li je to neznanje po krivnji /ignorantia culpabilis/ ili ne /incul, pabilis/ Ako je neznanje po krivnji svakako ga treba opomenuti jer i onako grieši. Ako pako nije po krivnji, onda treba promisliti, da li se može uspiehu nadati ili ne. Ako se uspiehu nada ima ga poučiti jer smo dužni i materialia peccata zapriečiti, kad se iole može; nepredvidi li uspieha propustiti će pouku, da neučini ex peccatore materiali formalan. Nego u njekih slučajevih svakako mora poučiti što: kad sâm za savjet pita, kad grieši proti naravskomu zakonu /samobludom/ jer i onako neće u tom dugo ostati in ignorantia invincibili; zatim kod od njegovoga neznanja prieti obća šteta za vjeru ćudorednost ili za obće dobro.
U dvojbi, da li će pouka koristiti ili ne, ako su za oboje jednaki razlo, zi bolje je pouku propustiti s uzroka što smo njek više dužni priečiti peccata formalia nego li materialia /Sravni Gury II. 611. quaer 2./

§. f. Pouka onim koji kane položit prisegu.

Može se slučit, da tko mora prisegu polagat bud na sudu (crkvenom ili svjetskom), bud to stranka prosi, bud župnik hoće koga da zapriseže, budi drugom kojom sgodom n. pr. kod kakova izbora, il kad se vojnici zaprisižu na viernost prama caru.

Prije no će duhovni pastir dopustit komu, da prisegne, u koliko to od njega zavisi, izpitat će dobro dotičnu osobu, da li je punodobna, dobro podučena u istinah vjere, i da li živi u strahu božjem. Ako ta osoba posjeduje sva ova svojstva to će ju opomenuti o znamenitosti i svetosti prisege; ako ne, to će ju najprije podučiti osobito u onih istina, koje spadaju na prisegu, kao što je božje sveznanstvo svemožnost, svetost, istinitost, pravednost, ~~[illegible]~~ sud, budući život, strašni grieh krive prisege, koj je u mnogih biskupijah biskupom zadržan. Za tim će ju podučit o stvari, sbog koje će priseći. Dok nije tko u svem dobro upućen, ni zakon nedopušta da se tko prisegi zove.

Župnik može biti službeno pozvan, da koga zapriseže (osobito u ženidbenih stvarih) a može ga i stranka za to uprositi. U obojem slučaju najprije će se dobro izviestiti o čitavoj stvari. Prisutne će biti samo stranke i bilježnik, osim ako kadkada okolnost zahtieva (iskrenost) da bude župnik sam sa osobom, koja će priseći. Župnik će dotičnoj osobi sve stvar, spadajući na prisegu ozbiljno i potanko razložiti i točno naznačiti o čem ima priseći. Sad će ju podučiti o svetosti prisege kojom se Bog vele štuje i o strašnom griehu, kad ne bi istine kazala, ili, o čem dvoji, kano istinu tvrdila, il tako govorila, da bi ga u kakvu bludnju zavela, te ju krivo razumio. Ovo će sve živo opisati i navesti, kako Bog težko kazni one koji krivo prisižu, te kako ih svjetovna vlast kazni, ako se kašnje protivno dokaže. Onda će točku po točku uzeti, razložiti ju u svom pravom smislu i kazati, kako se ima razumjeti, pak će pitati osobu da li se ufa priseći.

Tada će se oba u kratko pomoliti Bogu, užgati dvie svieće u sredinu umetnuti križ, pred koj će osoba pokleknuti, pram križu dići tri prsta, ili ih na nj postaviti ili na kakovu svetu knjigu. Župnik će polagano, glasno i razgovjetno govoriti rieči prisege, a za njim sa svim jednako prisizuća osoba.

Formula prisege od prilike može biti ova: Ja N. N. prisižem Bogu, b. d. Mariji i svim svetim, da ću u stvari (ženitbenoj, zločinstvenoj) na sve, o čem budem pitan(a) ne gledeć na nikakov ljudski obzir, mržnju, prijateljstvo, strah i obećanje vierno, i po duši kazati, odgovoriti i ništa premučati, što mislim za na bitnost stvari spada. Tako me Bog pomagô i sveto njegovo evangjelje (ako se na evangjelje prsti polože).

Sad će, ako treba, uzeti u zapisnik izjave zaprisegnute osobe.

Svećenik će primiti prisegu ili u župnom stanu ili u crkvi (na žrtveniku) obučen u dugu halju s kratkom košuljicom i bielom naramenicom (štolom).

§. g) Pouka onim, koji odabiru stališ.

Ob izboru stališa često puta zaviši vremenita i vjekovita sreća il nesreća vjernikâ. To je korak najvećega zamašaja u životu svakoga čovjeka. Duhovni je pastir, otac čitave obćine, koga često vjernici osobito na selu, ako iole imadu u nj pouzdanja, pitaju za savjet, kad hoće odabrati stališ. On će kao brižni otac svoje duhovne djece u obće nastojati da svaki stupi u onaj stališ, u koj ga Bog zove. Nego budući je u tom svatko po naravskom pravu slobodan, duhovni pastir ne će u tom pogledu nikomu posebnih savjeta davati, a još manje narivati komu stališ, il ga od njega odgovarati, osim ako ga tko naročito za to pita, nu i onda veoma oprezno, da ga ne bi tko kašnje krivio sbog zla savjeta. Uviek pako, kad tko na silu stupa u stališ, u koj nije zvan, jer neima za nj sposobnosti dužan je priečit mu to i odgovarat ga što više može predočiv mu zle posljedice za dušu i za tielo te kako se odlukam božjim protivi. Tako isto i kad roditelji ili drugi koga u stališ sile u koj nije zvan, ili od stališa, u koj ga Bog zove, odgovaraju. Ovakovim roditeljem treba pokazati, kako oni djeci svojoj, tako nježno odhranjenoj, zlo žele, kako ju mogu za cieli njihov život unesrećiti; jer su toga silovanja često vrlo zle posljedice, kao: jad, nezadovoljstvo, bolesti, razuzdanosti, sdvojenje, odpad od vjere, samoubojstvo itd. A za sve će to morati strog račun Bogu polagati svi koji su tomu krivi. U toli znamenitoj stvari prenagliti se veoma je pogibeljno. Ako ljube svoju djecu, kako ju zbilja ljubiti moraju, neka poslušnu njegove i drugih pametnih ljudih savjete. Tudje oči uvjek bolje vide nego li vlastito srdce strašću zasliepljeno.

Nego i onim, koji odabiru stališ, neka kaže duhovni pastir, da tako lakkoumno ne stupaju u nj. Prije neka se svatko za to Bogu moli, da ga razsvietli i svoju mu volju očituje, onda dobro sebe izpita da li je sposoban za dotični stališ, pak i roditelje, skrbnike, i druge pametne i izkusne ljude za savjet pita, te bez velikoga razloga od njihova savjeta nikada ne odstupi. Kad god duhovni pastir posebne savjete u tom pogledu komu daje, neka dobro motri dotičnika, njegove sposobnosti, nagnuće, znanje i ćudorednost, pak dužnoga stališa, težkoće, i pogibelji, al opet i ugodnosti i sredstva vremenitoga blagostanja i vječnoga spasa: to mu sve predoči i, kako najbolje sudi, svoj savjet izreče. Medjutim neka mu na posljedku ipak kaže, da je on sam u tom gospodar.

Poimence, kad ga tko za savjet upita u odabiranju ženitbenoga stališa, neka reče, da u tom ne gleda toliko na ljepotu i bogatstvo, koliko na kriepost i ćudorednost. Onoga može brzo nestati, pa eto ti žalosti i nezadovoljstva. Svakako treba gledati takodjer i na tjelesno zdravlje, zdravu pamet, dobu i stališ stranke, da kašnje ne budu obe nezadovoljne i nesretne. Najbolje je kad su po mogućnosti zaručnik i zaručnica istoga stališa, jednake

ćudi, jednih godina, i ako u ovih ima biti kakva razlika, uviek je bolje, da bude zaručnica za koju godinu mladja od zaručnika. Onda neka izpita da li ima sve sposobnosti za ženitbu, da nije možebit, kakve zapreke medju njima; ako jest da li se može od nje oprost dobiti i obstoje li valjani uzroci za to; da li privoljuju roditelji, ili ih morda proti njihovoj volji na to sile. Ako je kakva sila, ili oni bez razloga neće da privole, da ih ima opomenuti da puste slobodnu ženitbu. Ako ne će kazat će zaručnikom da se mogu po volji ženiti i neka se ne boje, da ih smiju zato roditelji izključiti iz nasljedstva. Nego ako s razlogom roditelji tako svjetuju ili odgovaraju od takve ženitbe, dakako da je svatko dužan poslušati svoje roditelje. Duhovni pastir neće nikada nikomu bez osobita razloga preporučivati koju osobu, da ju uzme, niti ga od nje odgovarati jer bi se time mogao dopasti velikih neugodnostih.

§. h. Pouka zaručnikom.

Na sukromnu obuku spada i pouka zaručnikâ (institutio seu examen sponsorum).

Ritual rimski o tom ovako veli: „Parochus admonitus de aliquo matrimonio, in sua parochia contrahendo, primum cognoscat ex his, ad quos spectat, qui et quales sint qui matrimonium contrahere volunt, an inter eos sit aliquod canonicum impedimentum; utrum sponte, libere, et secundum honestatem sacramenti velint contrahere; utrum sint in aetate legitima, ut saltem quatuordecim mulier duodecim annos expleverit et uterque sciat rudimenta fidei, cum ea deinde filios suos docere debeant".1)

Pouka je ova vrlo znamenita, jerbo ne služi samo na to, da se zaručnici iz vjerozakonskih istina i dužnostih svoga budućega stališa poduče, nego da se i doznadu ženitbene zapreke, ako kakve obstoje. Pouka ova spada strogo na župnika i morala bi se držati prije navještaja.2) Nego ako se ima s bog kakva važnu uzroka odgoditi poslje drugoga ili trećega navještaja, neka ih barem pred prvim izpita o ženitbenih zapreka da se za vremena dozna, ako ima takovih i da se prenaglim navještajem ne prouzroči zaručnikom neprilika.3)

1. Prije svega izpitivat će ih skupa pred svjedoci (roditelji ili bližnji rodjaci) ako su osobe nepoznate, o krstnom imenu, prezimenu, rodnom mjestu, stanovištu dobi, stališu toli njihovu, koli njihovih roditeljah; to će sve, ako su tudjinci pokazati krstni list, koj imadu pokazati; dali su katolici i da li nisu izopćeni

1) Rit. rom. de sacram. matr. 2). Instr. past. Eyst. pag. 350.
3). Gassner II. 1433.

da li su još neoženjeni ili udovci. Onda zasebice u četiri oka najprije će izpitat zaručnika, pak zaručnicu – nu veoma oprezno, da ih ne zastraši, te ne pomisle da on o njih što zla misli, – ob onih samo zaprekah, koje bi mogle med njimi obstojati 1), n. pr. srodstvo (consanguinitas), svojta (affinitas), duhovno srodstvo osobito ako je zaručnik već bio otac ili zaručnica majka; zločin, navlastito ako je zaručnica bila u službi kod oženjena zaručnika il inače s njim bila u kakvu prijateljskom odnošaju; vez, naime kod mješovitih ženitba, ili ludjina; da neima morda tko zavjet čistoće, il je obećao drugomu ženitbu. Ob ovom pitanjem pražka sinoda pokrajinska od god. 1860 ovako kaže: „Meminerint parochi, impedimentum, quod ineundo matrimonio ex sponsalibus obstat, esse solum juris privati, et excepto publicae honestatis casu tantum actore petente dijudicari; quare nupturientem, qui fatetur se cum alia contraxisse sponsalia, ad fidem quidem servandam tenentur hortari, jure vero non pollent denegandi assistentiam contrahendo matrimonio, si non adsit, qui de sponsalibus tuendis quaerelam moveat."

Da ih potakne na iskrenost, najprije će im kazati, kako je on pod smrtni grieh dužan mučati o svem onom, što mu ovi odkriju (dobro bi bilo, da o dužnosti ove tajne župnici svoje vjernike skroz točno pouče, da tako budu vjernici prama njim pouzdaniji i istinitiji), onda koli bi strašan grieh učinili, kad bi kakvu zapreku premučali, kakve bi tu mogle biti posljedice i najotajnije zapreke da su mu dužni kazati, a on da će nastojati, da takove tajnom ostanu. Ovo će osobito obdržavati, kad ima pitati o svojti iz nedozvoljena priléga (ex copula illicita), za koju neka ih nikada upravno ili zajedno ne pita, već pojedinomu prje raztumači zapreku, pak obćenito postavi pitanje, da li mu ima što u tom pogledu priobćiti o čem će on najstrožije mučati.

Ako dozna na kojim načinom za kakvu zapreku, vidit će kakva je i da li se može od nje oprost dobiti. Potom će udesiti dalnju svoju pauku. Ako je zapreka otajna a mogla bi ozlaglasiti zaručnike, nu može se oprostiti, tada ako se ikako na pod kakovom izlikom može odgoditi ženitba, neka se odgodi, dok se dobije oprost. Ako se pako oprost dobiti ne može, onda se mora odmah oprost tražiti, a medjutim može se navieštati, osobito ako se drugoj stranci ne može zaprieka bez smutnje priobćiti. Kad je sumnja o kakovoj zapriеci ni onda ne podji dalje, dok se skroz ne obistini, da je sumnja bez svakoga temelja.

2. Ako neima nikakve zaprieke pitat će pojedinoga da li slobodno i bez silovanja stupa u ženitbeni stališ i da li svojevoljno ide jedan za drugoga. Ritual rimski 2) ovako to propisuje: „Denunciationes parochus facere non

1). Bened. XIV. „Nimiam licentiam" 18 Maji 1743 §. 11. 2) Ondje.

aggrediatur, nisi prius de utriusque contrahentis libero consensu sibi constet." Tada će preći na pouku u užjem smislu. Razložit će im paglavitija istine vjere, pak ih kad i kad o čem izpitati. Iz odgovora vidit će da li su u vjerozakonu dobro podučeni ili ne. Ako nisu, kazat će im, što imadu naučiti, sve im prije sam protumačiv, pa će im opredieliti dan, kad će drugi put na nauk doći.

Nu pita se, što sve moraju zaručnici znati iz kršćanskoga nauka? Sve ono što su danas sutra dužni djecu svoju učiti, da kršćanski živu i da se spase a i da sebe u ženitbenom stališu posvete, dakle: paglavitija otajstva vjere način kršćanskoga življenja i ženitbene dužnosti. Oni koji su slaba uma, dostaje da znadu šest stvari koje svatko znati i vjerovati mora, onda otče naš, zdravu Mariju, vjerovanje, deset zapovjedih božjih, pet crkvenih, sedam svetih sakramenata i nauk osobito onih sakramenata, koje su dužni primati ili djecu pripravljati, napokon djelo vjere, ufanja, ljubavi i pokajanja.[1]

Opazka. Župnik smije ovu pouku samo onda propustiti, kad je siguran da su zaručnici u vjerozakonu dobro poučeni.

3. Ovako podučene zaručnike pripravit će župnik, da dostojno prime sakramenat ženitbe i ovo mu je tali velika dužnost, da ovaj dio pouke nikada nikomu ne smije oprostiti. Odnosi se pako na to da čisti stupe u svetu ženitbu. Ništa nije po njih i po djecu tali pogubno, koli kad se prije vjenčanja nečistim okaljaju griehom. Odatle dolazi da im medjusobna ljubav brzo ohladi, postanu nesložni, jedan prama drugomu svako počitanje izgubi i ženitba tako za uviek postane nesretnom. Neka dakle čistoću svoju čuvaju, kao najveće blago, kao oko u glavi, ter znadu, da se imadu svega okaniti štogod nije neoženjenim dopušteno, da i nepotrebnih sastanaka, a i onda samo kad su roditelji il drugi prisutni [2]. Stoga i nalaže ritual rimski [3]: „Moneat parochus conjuges, ut ante benedictionem sacerdotalem in eadem domo ne cohabitent, neque matrimonium consument, nec etiam simul maneant, nisi aliquibus propinquis vel aliis praesentibus." Nadalje neka se priprave za ženidbu sakramentom pokore i pričesti. Sabor tridentski [4] naredjuje: „Admoneantur praeterea conjuges, ut antequam contrahant, peccata sua diligenter confiteantur et ad ss. Eucharistiae sacramentum suscipiendum pie accedant." Sv. Leonardo a Porto Mauritio jako preporuča zaručnikom obćenitu izpovied, a tako isto i pražka pokrajinska sinoda od god 1860: „Commendent parochi et confessarii sponsis ut generali peccatorum confessione animas suas purgent quatenus novum statum novi hominis aggrediantur, et qui comuni conatu per temporale connubium ad

1) Bened. XIV de syn. dioec. l. 8. c. 14. 2) Frassinetti, theologia morale 1869 II. pag. 231.
3) Ondje. 4) Sess. 24. cap. 1. de matr.

aeternam agni coelestis tendere volunt, communi quoque ss. Eucharistiae perceptione ad iter arduum se confortent." Ovakova izpovied puno koristi da se tim savršenije pokaju za griehe prošastoga života i čvrste odluke čine da se više u njih povratiti ne će. Možebit bi se već onda i kakva ženitbena zapreka odkrila, stoga bi jako dobro bilo, kad bi se ova izpovied odmah za izpitam, još prije ili barem na početku navještaja avršila da se tim laglje uzmogne zapreci doskočiti, a zadnja u oči vjenčanja ili isti dan. Nikada pako neka se posledanja mnogo dana prije vjenčanja ne obavi, jer bi mogli zaručnici opet težko sagriešiti, pa tako svetogrdno primiti sakramenat. Najbolje je, da se obavi tri dana prije, da se tako, ako bi se i za kakvu zapreku doznalo uzmogne oprost tražiti [1]. Neka se dobro izpovjede, da u milosti božjoj primu sv. sakramenat ženitbe. Milost ovaga sakramenta im je potrebita da uzmognu svoje težke dužnosti vršiti. Stupe li u milosti božjoj u ženidbu, blagoslov božji pratit će ih do smrti, dočim, ako bi u nemilosti božjoj primili ovaj sakramenat, srčbu božju navukli bi na se, i mogli bi se na vieke izgubiti. Stoga ako bi poslje izpoviedi smrtno sagriešili prije ženitbe dužni su se opet izpovjediti.

4. Napokon kaže ritual rimski [2]: „Admoneantur conjuges .... quomodo in se recte et christiane conversari debent; diligenter instruantur ex divina scriptura, exemplo Tobiae et Sarae verbisque Rafaelis eos edocentis quam sancte debeant conjuges convivere." Dužan je dakle duhovni pastir poučiti zaručnike u svem, što im treba znati o njihovom budućem stališu da se u njem posvete. Najprije, budući se danas ženitba smatra kao kakva svjetska stvar, župnik mora dokazati da je Bogom postavljena u raju zemaljskom. Onda kako se je svomu dostajanstvu oludjila, al ju Isus podigao na čast sakramenta, koju sv. Pavao [3] naziva velikim sakramentom u Kristu i crkvi i Spasitelj ju posvetio svojom prisutnošću u Kani Galilejskoj. Nadalje koja je svrha ženitbe: razplodjenje naroda čovječanskoga („rastite i množite se i napunite zemlju"[4]), zamjenita pomoć (nije dobro da bude čovjek sam, načinimo mu druga prama njemu [5]) liek proti pohoti [6]. Zatim koje su njihove medjusobne dužnosti: uzajamna ljubav [7] bračno jedinstvo [8] vjernost [9], dobro i zlo da medjusobno jednako diele pogrieške jedan drugoga strpljivo podnašaju opominju na dobro, skupa se Bogu mole, kršćanske dužnosti točno vrše da se spase. Posebne dužnosti muža (glava žene [10] i obitelji, koje ima u ljubavi i strpljivosti vladati i skrbit se za hranjenje) žene (posluh i podložnost prama mužu [11]). radinost skrb za kuću osobito za uzgoj djece. Dužnosti obojice prama djeci. Ovo će im samo onda razložiti kad se obzirom na njihovu dobu, mogu nadati djeci.

---

1). Inst. past. Eysth. p. 352. 2) Ondje 3). Ephes. 5, 22 4) I. knj. Moj. 1, 27. 5) I. knj. Moj. 2, 18. 6) II Kor. 7, 2 7) Efes. 5, 25. 8) I. knj. Moj. 2, 24; Mat. 19, 5 9) Žid 13. 4. 10) Efes. 5, 23. 11) knj. I. Moj. 3, 16; Kološ. 3, 18.

Ako sve, to osobito ovu točku protumačit će im u svoj ozbiljnosti čednosti i čistoći: kako će se Bog njihovimi tjelesi služiti, da pokaže svoju svemožnost; imati djece, a je to u njegovih rukuh, ako im ih podieli, da je to osobiti dar božji za koj će strog račun Bogu dati. To da su božja djeca, a oni samo njegovi namjestnici, koji ju imadu za njega odgojiti. Najprije neka u kratko i koliko čednije može razloži, koje su njihova (osobito zaručnice) dužnosti prema fizičnomu odgojivanju djeteta tempore graviditatis [1] imminente partu, post partum, prva hrana, dojenje itd. O dojenju veli sv. Alfonzo [2]: „Majka je dužna vlastitim mliekom čedo dojiti, ako ju ne izpričaje pravedan razlog n.p. bolest slabost, nu tada mora majka uzeti ćudorednu i zdravu dojilju." Onda dužnosti prema ćudorednomu odgojenju djeteta počam od poroda, da majka već sada svoje čedo Bogu prikaže i izruči ga zaštiti bl. dj. Marije, da budu sramežljiva itd. A kašnje da mu oboje jednako nastoje ucieputi nabožna čuvstva, pobožno ga uzgoje i dobrim mu primjerom (molitvom) prednjačе. Neka ne rade onoga pred djecom, česa bi se sramili pred odraslim. Djecu sa sobom u krevet neka ne uzimaju a ako nije drugčije nego da s njom i malko odraslijom u jednoj sobi spavaju, neka budu oprezni. Djeca se bo često prečinjaju da spavaju dočim gledaju i slušaju prvi pako utisci najjače djeluju na čovjeka. Odraslija djeca imala bi svakako spavati u drugoj sobi i ako je moguće svako u svojem krevetu.

Gdje župnik sumnji da bi mogli zaručnici prietiti začetje djece tu će ih jednoga (zaručnicu) ili oboje kako već treba ozbiljno podučiti o težkoći toga grieha, navedši primjer kako strašno je Bog sbog toga grieha kaznio Onana [3].

Dužnosti prema domaćim kao: starim roditeljem, i služinčadi razložit će im po okolnostih, kako to uči ćudoredno bogoslovje

Najtežja i najškakljivija je pouka zaručnika de usu matrimonii. Baš se ne može reći, da je u obće potrebita, niti da bi se smjela uvjek držati. Nego kad bi se mogla i možda morala držati, tada će se župnik osobito ozbiljno vladati sa svom mogućom čednošću i čistoćom govoriti. Ako je čovjek pri godina izvrstne kriepost i velika ugleda može ju laglje i pouzdanije reći nego ll drugi. Gassner [4] u tom pogledu veli da bi se ovako mogli poučiti:

1. Debeo vos coram Deo monere de matrimonio i.e. de aliqua matrimonii materia, quae gravissimi est momenti de qua publice sermo haberi nequit, nempe de conjunctione conjugum in carne. Audite reverenter, nam matrimonium est res admodum sancta sancteque tradenda; quae hac de re dicturus sum vere pertinent ad verbum Dei.

2. <u>Finis conjunctionis</u>. Quod conjuges se carnaliter conjungunt, non est peccatum, nam ipse Deus conjugium condidit, ipse in paradiso Evam Adamo, qua conjugem adduxit, carnalemque conjunctionem permisit et ordinavit dicens: „Crescite et multiplicamini." Solum in matrimonio rite inito haec conjunctio sine ullo

---

1). Čim opazite da je Bog vašu ženidbu blagoslovio, vladajte se tako da dobijete zdravo diete itd. muž neka tada štuje svoju ženu a ova se čuva prežestokih napora, žestokih pića, neumjerenosti, plesa, jeda, itd. Nije istina da dјetetu ili majci škodi ako se ovoj štogod zanieka, kad to želi. 2) Theol. moral. 4. 336. 3) I. knj. Mojs. 38, 9 i 10 4) II. 677.

peccato locum habet et respondet voluntati Dei altissimi, et si de caetero haec conjunctio modeste habetur, bonum et sanctum opus est, nam quod secundum Dei voluntatem fit sanctum est. Hinc dicitur apud copulationem per sacerdotem quod matrimonium propterea institutum est, ut genus humanum propagetur regnumque Dei augeatur. Ecce, quam sanctum opus Deus ipse conjugibus credidit per usum matrimonii: adauctionem filiorum Dei. Praeterea haec conjunctio eo ordinata est et permissa ut mutua dilectio foveatur et incontinentia amoveatur. In matrimonio nempe honestus hujus conjunctionis usus etiam tum permittitur, cum liberi non proveniunt, aut non amplius provenire possunt. Multo melius est, sicut ait Apostolus matrimonio uti, quam uri, h. e. vehementer tentari. Hinc etiam senescentes conjuges sine peccato sese possunt conjungere. Utique perfectius est, si mutuo consensu pedetentim abstinere student, verum neutra pars sibi praesumat alteram inducere ut abstineat.

3. Debitum. Haec conjuctio vocatur „debitum maritale," nam utraque pars ex timore Dei alteri parti ad hoc opus praestandum obedire debet. Nam Apostolus expresse ait: „Uxori vir debitum reddat similiter autem et uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet sed mulier."1) Quoties igitur alterutra pars sive expresse sive intelligibiliter poscit, altera pars propter Deum modeste et sine cunctatione debitum praestet.

4. Modus. Cum matrimonium adeo sanctum sit, necessarium est, ut haec conjunctio in timore Dei, caste i modeste fiat. Idem Apostolus monet, ut maritus possideat conjugem in honestate, torusque sit imaculatus. Christianos conjuges conjugi oportet non sicut equus et mulus i. e. sicut animalia, rationem non habentia, neque sicuti gentes, quae Deum ignorant, sed ad exemplum Tobiae et Sarae timentium Deum, orationem non negligentes, semper /et ubique/ memores in cubiculo quoque juxta torum adesse Deum sanctosque angelos custodes. Ideo conjuges, qui Deum timent atque sacramentum matrimonii reverentur, mobilice juribus suis utuntur nam immoderantia noxia est corpori et animae. Conjuges, qui Deum timent, ejusque praesentiae non obliviscuntur omittunt porro impuros aspectus et tactus quibus non opus est.

Obedite monitis meis benevolentissimis, si in matrimonio vitam transigere vultis quietam et concordem. Insuper duo capita sunt, quae non possunt praeteriri, nempe quod nunquam sit licitum generationem impedire aut aliter hoc opus exercere, quam ipse Deus in ordine naturali posuit. Alterum est ut mature liberos vobis amoveatis si aetatem habent trium quatuor etc. annorum, omnino enim dedecet eos in eodem cubiculo dormire, in quo parentes decumbunt.

---

1) I. Kor. 7, 3. 4.

Stricte obligatum me censeo, ut qua parochus hac de re benigne vos moneam, quia forte non advertitur, quam callidae mentis sint hinc inde parvuli, licet in tenerrima aetate constituti. Denique si quid de hac materia vobis aliquando dubium occurrerit, rogo vos, ut prudentem et pium confessarium consulatis."

Ako bi zaručnica, brižna uvat se svakoga grieha u ženitbenih dužnostih, pitala za to izpovjednika, tako veli Gobat[1]: "Si ejusmodi puella habet matrem superstitem, bonis verbis jubeatur genitricem interrogare potius, quam confessarium /: aut etiam alias feminas[2] utcunque consanguineas, addit Buryhaber /...Si careat matre, aut prae verecundia non audet interrogare, dicatur ei, ut suo marito tanquam capiti obediat etiam in illis rebus, si hic forte petat, de quo ipsa dubitet, an sit licitum, deprecetur verecunde, si deprecando nihil efficiat idcirco, quod maritus asserat, se jam nosse, quid permittant leges connubiales, tunc obediat, certa se non offensuram Deum, dum in dubio paret marito, tanquam superiori; proxima deinde occasione quaerat ex confessario, utrum illud, in quo obedivit, licitum sit conjugibus, nec ne? [3])

Pouka primaljam [4])

Primalje ili babice su jako važne osobe u župi, jer bo mnogo upliviaju na tjelesno i dušeono dobro matera i djece. Stoga neka paži duhovni pastir, da se samo takva za primalju odabere, koja je pobožna, pametna razborita, šutljiva, brižna, dobra glasa i po mogućnosti u primateljstvu tako izučena, da će moći svoju službu dobro, bez pogibelji majke i djeteta svršiti. Budući se tu radi i o dušeonom spasu majke i djeteta, to je sveta dužnost duhovnomu pastiru takovu primalju točno poučiti, kako će ona spas djeteta i majke što lakše polučiti. Gassner veli, da je župnik po občem mnienju bogoslovaca na tu pouku obvezan pod smrtni griek.[5]) Ova pouka proteže se 1º na dušeono dobro rodjenčeta; 2º na dušeono dobro rodilje; 3º na tjelesno dobro i rodjenčeta i rodilje.

1) Exper. Theol. tr. 10. cas. 17 n. 648.649. 2) Sed ego ubique consilium hoc puellae non darem, quia dantur proh dolor! alicubi perditae feminae, quae puellam edocent modum impediendi conceptionem prolium. 3) Gury, resp. Ballerini II p. 813 ad n. 919; 4) U članku „Podučavanje primalja“ u Glasniku bisk. djak. g. 1873 br. 11 i 12; 5) Gassner II 55.

5. Prva i najvažnija je dužnost primalja nastojati, da svako rodjenče (: osim djece židovskih roditelja[1]) valjano okršteno bude. Istina je doduše, da je redoviti djelitelj svetotajstva krstenja svećenik;[3] sasvim tim, kad se rodjenče nalazi u pogibelji života, primalja ne samo da smije, pače i mora rodjenče krstiti, da se spasi. Župnik je dakle dužan primalje u tom dobro podučiti. Najprije kazat će im, kako je krst potreban za spasenje. On je jedini put k spasenju. Isus zapovjedi apostolom: „Idite po svem svietu učite sve narode, krsteći ih u ime Otca i Sina i Duha sv." „Ako se tko ne preporodi u vodi i Duhu svetom ne može uljezti u kraljestvo božje." Nadalje će im razložit, što spada na bitnost krstenja i kada je krstenje valjano. Kazat će im, da je samo naravska voda valjana i sigurna materija krstenja;[3] samo u oskudici ove, da se smije krstiti dvojbenom materijom kano što je n. p. lušija, slaba juha itd., nevaljanom pako nikada kano što je: vino, mlieko, pisaća itd. Polievat se ima na glavi i to tri puta u obliku križa;[3] nego ako se i jedanput samo polije krst je valjan. Ako se diete polije drugdje nego na glavi, krst je dvojben. Kad se polieva ima se ujedno izgovarati: Ja te krstim u ime Otca i Sina i Duha svetoga. Ovim riečim ništa se ne smije dodati, promieniti ili od njih štogod izpustiti. Kad krste valjanom materijom po glavi, neka bezuvjetno krste[3] imajuć namjeru krstiti po naredbi spasiteljevoj ili činiti ono, što svećenik kod krstenja u crkvi čini. Najbolje će naučiti primalje način valjana krstenja, ako im najprije to sam pokaže, zatim pako primalje same pred njim krstiti pokušaju. Po mogućnosti neka imenujuć po jednu osobu presv. Trojstva vodom po jedan križ naprave. Osobito u tom treba da župnik pouči primalje, da samo onda smiju i moraju krstiti diete, kada je ono tako slabo i nepodpuno, da se može razborito dvojiti, hoće li poživiti, dok se svečano u crkvi okrsti. Da su primalje dužne takovo diete doma okrstiti krstenjem nužde sliedi iz neizmjerne važnosti sakramenta sv. krsta. Tu dužnost nalaže primaljam i gradjanski zakon[2] Dogodi se višeputa, da navlastito bojazljive primalje naziru pogibelj i ondje, gdje je u istinu nije, te potom malo ne svako diete krstenjem nužde okrste ili kako je rieč u narodu: zakrste ili zlamenuju. Postupak takov neslaže se nimalo s namjerom crkve, pače je

1) Benedikt XIV „postremo mense" 1747; 2) Naputak za primalje od 2 siec. 1770 §. 5. – 3) Agenda monasteriensia a. 1712.

velika zloraba. Nu ako bi koja djecu /djecu/ obično i bez potrebe
krstila, neka ju za to odviše strogo ne ukori, da nebi možda kašnje
diete u pravoj potrebi propustila krstiti, ili se bojala kazati, da
je diete krstila [1] Redoviti način krštenja lahko se nauči sva-
ka i najprostija primalja. Medjutim primaljam valja znati, ka-
ko će postupati, kako li krstiti i u izvanrednih i težkih slučaje-
vih. U u tom pogledu najnužnija je pouka. Pručit će ju pako žup‑
nik ovako: a) Ako je porod poglbeljan, te diete pomoli iz utro-
be glavu, valja ga na glavi okrstiti, niti treba, ako se diete sre-
tno porodi krštenja opetovati. Ali ako djete pomoli koje dru-
go udo n. p. ruku nogu itd. i tada ga treba na tom udu krsti-
ti: ako nisi kršten ..... Tako uči sv. Toma aquinjanin [2]
b) Ako je dvojba, da li je novorodjenče još živo ili mrtvo valja
okrstiti uz uvjet: ako si živ, ja te krstim itd. c) Ako rodilja
prije poroda premine, valja joj usta otvoriti, da se diete u utro-
bi neuguši, ter što brže dozvati liečnika, da diete iz utrobe iz-
vadi. Živi li takovo diete, treba ga okrstiti bez svakog uvjeta; je
li dvojba, onda uz uvjet: ako živiš. Ova operacija ima se podu-
zeti i kod onih žena, koje su dugo već noseće, te tako rekav
tik pred porodom preminu. Dokazano bo je, da u takovih slu-
čajevih iza smrti materine diete joj u utrobi još neko vrieme
živi. Izuzimaju se od te operacije one ženske, koje su nedavno
začele i zatim preminule, u takovih bo slučajevih život djeteta
toli je usko spojen s životom majčinim, da s majkom i diete od-
mah umre. d) Nezreli porodi i začetci /abortus/ iziskuju ve-
liku pozornost. Treba naime paziti, da li je porod već dozrio,
ili još nije ni nalik ljudskomu začetku, nego je samo „caro
informis", tada se ne ima nikako krstiti. Ako je porod podo-
ban ljudskomu začetku i živi, ima se okrstiti bezuvjetno; ako
je pako o tom dvojba, tad uz uvjet: ako si spodoban ili ako
si živ. Začetci još u kožici imadu se najprije, umočivši ih
skupa s kožicom tripút u vodu, okrstiti uz uvjet: ako si spo-
doban itd. zatim se ima kožica razrezati a začetak opet okrstiti
uz uvjet: ako nisi okršten itd. e) Nakaze /: monstrum :/ ta-
kodjer zahtievaju veliku pozornost i opreznost. Ako takova
rodjena nakaza iole nalici čovjeku ima se uvjetno krsti-
ti: ako si čovjek itd. Ima li nakaza dvie glave, ili dvoja
razvijena prsa, tada sliedi, da su to dvie srašćene osobe,
dosljedno svaka se glava ima napose, odnosno jedna glava

1) Agenda Monasteriensia a 1712 2) Suma theologica p. 3 quaes. 68 art 11.

dva puta i bez uvjeta krstiti. Je li pogibelj, mogu se sraštene osobe po obih glavah odnosno po jednoj najedanput krstiti pod oblikom: ja vas krstim itd. Ako nakaza ima doduše dvie glave ili dvoja prsa, nu nerazvijena je, te se ne može pravo razaznati, da li su dvie osobe, ili samo jedna: tada valja onu, koja je bolje razvijena, krstiti bez uvjeta, zatim drugu uz uvjet: ako nisi krsten itd. Prem rimski obrednik veli, da se nitko ne smije krstiti zatvoren u materinoj utrobi[1], a i sv. Augustin: „Tko se nije rodio, ne može se po krštenju ni preporoditi;[2] to ipak ako se je bojati, da će diete prije umrieti nego se rodi, a može se do njega doći; tada je dužna babica ili ranarnik budi rukom, budi n.p. spužvom, štrcaljkom itd mlakom vodom diete i u utrobi materinoj krstiti[3]. Sada već ima strojeva, kojimi se može lagje diete u utrobi materinoj krstiti, nu budući da imade mnogo bogoslova, koji o valjanosti takova krštenja dvoje, a često se dvoji, da li je voda do dieteta doprla, kad takovo diete živo na svjet izadje, valja ga opet krstiti uz uvjet: ako nisi krsten itd.

Kada god babica krsti, neka to čini pobožno /: reverenter :/ i kršćanski /: decenter :/, ako je moguće u milosti božjoj, ili barem neka pobudi skrušenje, ako ju ima kada. U težkom porodu neka ima uviek uza se novavske vode i naprvo se pripravi, kako će u potrebi valjano krstiti, osobito neka se domisli na formu, da ne bude kašnje smetena. Ako vrieme dopušta, dati će odmah pozvati svećenika. Kad sama pomoći ne može, neka nesmotreno sama ništa ne radi, već pozove vješta liečnika.

Dužnost je primalje svako, ma i u nuždi krsteno diete k župniku donieti, da se polag okolnostih ili krštenje možda uz uvjet opetuje, ili pako crkveni obredi po obredniku nadopune. Stoga ima uviek točno, iskreno i savjestno izviestiti župnika da li i kako je diete krstila, kano i o svem onom, što treba da zna de župnik.

2º Prem je najglavnija dužnost primalja, da diete kršćanskih roditelja u pogibelji krštenjem nužde okrste, sasvim tim se njihova skrb proteže i na duševno dobro rodilja. I u tom pogledu dužan je duhovni pastir primalje poučiti od prilike ovako:

Budući da primalje imadu čestoput sgodu noseće osobe o dužnostih njihova stanja obavješćivati, to su obvezane iz

1) „nemo in utero matris clausus baptizari debet" Rit. rom. de baptiz. parvulis. 2) Epistola ad Dardan. 3) Srav. S. Alf. 6. 107

prave kršćanske ljubavi, takove osobe ljubezno i mudro uputi-
vati; kako da se u tom stanju vladaju, česa da se okane, da
nebi možda proti svojim materinskim dužnostim pogriešile,
i sviest svoju griehom okaljale. Neka dakle osobe noseće od-
vraćaju od svega, čim bi začetu plodu naškoditi mogle, kao
što veliki terети, napori, ples, neumjerenost u jelu i pilu /: na-
vlastito žestokih pićak:/, jad, mržnja, neobuzdane strasti itd.
Svakim bo činom, kojim si noseća žena začetu plodu škodi,
pred Bogom griešila. Gdje treba, neka opominju matere, da se
klone umna utrošenja, kao žive vatre plaše, razloživ im u
kratko, da je to pravo ubojstvo i tako težak griek, da od njega
ne mogu odriešiti prosti ispoviednici, već samo biskup;[1] ka-
ko strogo taj griek kazni Bog, crkva i država. Al nas se
utrošenje djece zatvorom težkim od 1-5 godina kazni.[2]
Osobita pozornost primalja iziskuju djevojke i udovice iz
griešna občenja noseće, koje čestokrat radi sramote pred svie-
tom začetak svoj utrositi nastoje. Takove nesretnice neka
primalja tješi i hrabri, svaku im pripomoć pruži, stidlji-
vost štedi, proti zlostavi roditelja i drugih rodjaka itd., u
koliko to učiniti može, brani, pače neka se u tom pogledu i
sa župnikom posavjetuje. Koli težak griek bi ona sama po-
činila, kad bi, što Bog sačuvaj, sudjelovala od procurandum
abortum. – Poslje poroda neka ih primalja opomene o žalost-
nih posljedica njihove bludnosti, nekalih uzbudi na pokoru
i poboljšanje. Ako takova osoba, o kojoj primalja za izvjestno
znade, da je noseća, ne rodi, već diete utroši, to joj je duž-
nost takov slučaj oblasti ili bar župniku prijaviti. Veli bo
austr. kaz. zakon § 339: „Ženska neudata a noseća, mora
pripomoći radi prigodom poroda dozvati primalju, pri-
maljnika, ili koju inu poštenu ženu. Ako ju pako porod
predvari ili neuzmogne dozvati pomoćnika, ter ili rodi mr-
tvo diete ili rodi živo, pak diete umre za 24 ure od poro-
da računajući: dužna je o porodu svom obavjestiti osobu,
koju prolaštenu za primateljstvo, ili gdje ta ~~kove ne ima~~
osobu koju poglavarstvenu, pokazavši im nezreli porod
ili mrtvo diete." A § 359: „Liečnici, ranarnici, apotekari,
primalje i mrtvozorci dužni su svaki put, kad im se dogo-
di bolest, ranjenje, porod ili smrt, u kojih ima sumnja

[1] Pio IX Const. „Apostolicae Sedis" 12 listop. 1869. Sect. III. n. 1.
[2] Kaz. zak §.§. 144 i 145.

kojega zločinstva ili prestupka ili u obće koje silovite ozlje-
de uzrokovane po inom kom, obavjestiti o tom vlast od-
mah. Ako to propuste, tvore prekršaj i kazne se globom
od 10 – 100 fr.

Kada vidi, da će rodilj**k**a u porodu umrieti, neka dade
odmah dozvati svećenika. Kod nagle smrti, ako svećenika
dozvati ne može, neka ju ona sama po mogućnosti pripravi
na blaženu smrt; uzbudi u njoj djela vjere, ufanja, ljuba-
vi i pokajanja, s pasonosne joj docole opomene i podnipo,
što je ne ostavi same. Takodjer je vrlo shodno, ako prima-
lja dobar kakov molitvenik imadole, i ako joj župnik ozna-
či one molitve i pobožne uzdisaje, koje će s rodiljami
u pogibelji moliti moći.

3. Tjelesno dobro rodjenčeta i rodilje iziskuje takodjer neke
vlastitosti u primaljah, glede kojih ih župnik s godnom prili-
kom poučiti ima. Neće li se naime život i zdravlje majke i
djeteta silnoj pogibelji izvrći, to je od prilike potrebe, da samo
osobe vješte, izpitane i odobrene babiče. Imade li dakle u
mjestu odobrenih primalja, to je dužnost župnikova svom sna-
gom nastojati, da se od babičenja odstrane sve kolike nazovi - pri-
malje. Valja im u to ime razložiti, da će neumjetnim svojim po-
stupkom život i zdravlje jadnih rodilja i djece u pogibelj do-
vesti, a osim toga i protiv državnim zakonom pogriešiti. Osta-
ne li opomena jalova, valja ih političkoj oblasti prijaviti, ko-
ja će im babičenje zabraniti, ili ih pako po §. 335. kaz. zak.
kazniti. Nu ako u mjestu izpitanih primalja ne ima, kao
što ih ponajviše ne ima, tada župniku ne preostaje ino, van
puku svomu svjetovati, da si pri porodih bar vještije, starije
i poznatije ženske u pomoć prizivlju; ove pako ženske ima-
de svojom sgodom opomenuti, da pri babičenju oprezno, i ka-
ko najbolje po sviesti znadu, postupaju. Biti će ipak, mnijemo,
malo ako ne u svakom selu po nekoliko osoba, koje su si i u
primaljstvu vježbanjem i iskustvom neku vještinu stekle. Ova-
kove osobe dužan je župnik podoostrućenom revnošću što glede
dužnosti barem u najnuždnijih predmetih poučiti, glede sa-
moga pako babičenja svjetovati i opomenuti.

Župnikova je dužnost i na izpitane i odobrene primalje
pripaziti, djelovanje njihovo nadzirati, pače ih kadkada
o dužnostih izpitati. Svaka primalja imala bi se pri nastupu
djelovanja svoga župniku predstaviti tim više, što gradjanske

i crkvene naredbe [1] propisuju, da se primalje pri nastupku službe svoje izpitaju i propisanu zakletvu polože; što medjutim kod nas nije u običaju. Opomenuti je takodjer odobrene primalje, da nastoje usavršivati se u svom zvanju, da u težkih slučajevih, gdje je to moguće liečnika ili ranarnika u pomoć pozovu, ili bar savjet u njih potraže, da se nutarnjega liečenja okane, da svim bez razlike stališa i imanja daju i noćju, kad god ih koja rodilja pozove odmah u pomoć priteku.

Odatle se vidi koli važna je služba primalja po crkvu, državu i pojedine obitelji. U njihovih bo je rukuh često tjelesni i duševni spas matera i djece. Neka dakle svoju uzvišenu službu savjestno i točno vrše, znajuć, da će jednom o svem tom morati Bogu račun dati. Budu li svoje dužnosti vjerno izpunjavale neizmjernih će si zasluga steći i kod Boga i kod ljudih.

Napokon neka im kaže, da djecu za vrieme radjanja ne puste u sobu, već sve same s pobožnimi i starijimi ženami čedno i čisto obave. Pri babičenju neka se kane svakoga praznovjerja, bajanja, predsuda i kojekakovih izpraznih ljekarijah. Da budu šutljive te tajna saobćenih nikomu ne kazuju, navlastito kad im se povjeravaju nesreće osobe iz griešna obćenja, ili kakovu pogrješku opazi na rodilji ili djetetu. Neka dobro pamte, što o tom veli §. 498. kaz. zak.: „Liečnik ili ranarnik, primaljnik koj drugomu /: a ne vlasti na uredovni upit :/ odkrije tajnu kojegod osobe povjerene njihovoj prigledbi, imadu se za taj prekršaj kazniti prvi put zabranom praktike na 3 mjeseca, drugi put na godinu dana, a treći put za vazda."

U nekih slučajevih valja im mučati i prama istoj rodilji. Tako n. pr. neka ne kaže odmah poslje poroda je li diete muž̃ko ili žensko, a još manje ako je nakažnjeno ili mrtvo, jerbo bi tim veliku radost ili žalost prouzročile majci, što bi joj slaboj moglo škoditi. Preduzima li primalja po naredbi poglavarstva kakovo izvidjenje, o tom osim prama poglavarstvu ima mramorkome šutiti. Primalja neka kaže materam, da ne drže male djece sa sobom u postelji; neka im preporuči, da djecu same doje, navlastito pako, neka se za to pobrine, da se diete brzo na krst donese. Neka bude postiđna u razgovoru i čedna u ponašanju, neka ne pripovieda hvalisavo, navlastito pred djecom o težkih porodih, pri kojih su babičile. Na krstitkah neka bude triezna i sramežljiva.

1) Gassner II. 59.

Svećenik treba da bude prama primaljam ozbiljan i da se čuva svakoga prijateljskoga odnošaja prama njim.

Opazka. Iz navedenih primaljinih dužnosti samo se sobom razumieva, da bi primalja katoličkim rodiljam morala biti samo katolikinja; stoga će duhovni pastir osobito preporučiti rodiljam, da samo ovakovu zovu. - Katolička crkva priznaje doduše, da se sv. krštenje i po židovkinji može valjano podieljivati, te da se i ova za dušeone potrebe rodilja brinuti može, nu ne da se ni to tajiti, da toga izvan slučaja nužde ne dopušta, ne odobrava, nerado gleda. Što se pako države naše tiče, naredba od 27 srpnja 1826. uslied koje primalje židovkinje samo iznimno i uz neke uvjete mogahu pri porodu katoličkih rodilja babičiti ukinuta je potonjom ministarskom naredbom od 3. rujna 1850. Istom ipako naredbom nalaže se, da su primalje židovske vjere pri porodu ~~kršćanka dozvane~~, čim kakvu smrtnu pogibelj za diete ili majku opaze, ukućane o tom za vremena ubaviestiti, da krštenje nužde ili providjenje sa svetotajstvi umirućih ne bude kasno. Propusti li primalja židovkinja to ukućanom objaviti biti će zasluženom kaznom kažnjena. Židovska vjera primalji, veli ista naredba, ne može biti odsjele zaprekom, da ne bi mogla svjedočiti upravo tako, kao primalja kršćanska. Nu sasvim tim nije zabranjeno župnikom opominjati katoličke rodilje, da se primaljami židovkinjami ne služe.[1] Izreče to jasno pokrajinska synoda ostrogonska[2] od god. 1858, koja veli: „Moneant quoque parochi mulieres christianas, ne opera obstetricum hebraearum utantur."

Na temelju te naredbe hten je neki župnik biskupije Munkačke primalji židovke babičenje kod katoličkih rodilja zabraniti; nu ministarstvo za bogoštovje, kojemu je taj dogodjaj prijavljen, obnovilo je naredbu od 3. rujna 1850 sa primjetbom, da nije u vlasti župnikovoj židovkinjam babičenje kod katoličkih rodilja zabraniti, nego jedino svoje župljanke svjetovati, da takvih k babičenju ne zovu. Tim manje mogu se izključiti od babičenja kod katoličkih rodilja primalje inovjerke n.p. protestantkinje, pravoslavkinje itd.

---

1) Gassner II. 62 2) Tit. 9. de disciplina.

J. Pouka onim, koji vjeru mienjaju.

Koji vjeru mjenjaju, mogu se ili obraćati na katoličku vjeru ili od nje odpadati.

1° Pouka onim, koji se obraćaju na kat. vjeru.

Kad se tko javi, da se želi obratiti na kat. vjeru, toga župnik primi uljudno i prijateljski. Do načina, kako ga primi, može višeput stati, da li će, s kakvom naklanom i kako dostojno stupiti u kat. crkvu i kakov će kašnje kao katolik život voditi.

Ako je to nepoznat tudjin, neka bude vrlo oprezan i mudar; jer se ovaki ljudi znadu kadkada pretvarati, te pod izlikom, da traže istinu, traže vremenitu korist. Od ovakih neka uvjek traži krstno pismo (ako su kršteni), svjedočbu vjenčanja, ponašanja, prebivališta, stališa itd.

Nikoga nesmije mitom ili kakovim obećanjem vabiti na kat. vjeru, a još manje siliti, jer vjera mora biti slobodna; i ako je tko iz nutrnjega osvjedočenja neprimi, nikadi neće biti pravi katolik, a i kašnje bi se mogo prevjeriti.

Svakoga će najprije zapitati za uzrok prelaza. Ritual rim.[1] kaže: „Debet voluntas et propositum explorari." O koliko se puta zagleda mladić (osobito žid) u mladu katolikinju! Ništa na svietu toliko neželi, koliko da se s njom vjenča. Ali buduć djevojka za njega neće, ako se nepokrsti, eto ti njega na sve pripravna, samo da ju za ženu dobije. Takova neće o tom upravno pitati, jer mu i onako neće istine kazati, već izdaleka. Dali sbilja taj uzrok prelazu, to ga ipak duhov. pastir neće zato odpustiti, poče prihvatit će zgodu, da ga o istini svete kat. vjere osvjedoči, tako da ga na prelaz bude gonilo osvjedočenje o istini, a ženitba, da bude samo pomagalo tomu.

Ako dolazi iz čiste naklane, da u pravoj vjeri Bogu služi,

[1] De bapt. adult.

i dušu si spasi, to će ga duhovni pastir najprije zapitati za njegovu vjeru i dobro paziti na njegovu nabožnu naobraženost, ćudorednost itd. da ga prema tomu uzmogne poučiti.

Da je duhovni pastir dužan obraćenike poučavati, sliedi već iz same svrhe duhovnoga pastirstva. Nadalje Isus to izrično zapovjeda: „Učite sve narode, krsteći ih u ime Otca i Sina i Duha sv." 1) A vršili su to isto Isus i apost., koji su i Židove i pogane bez razlike narodnosti i vjere u crkvu kat. primali i poučavali.

Pouka ima tamo smjerati, da obraćenik najprije upozna lažnost svoje dosadanje vjere, pak onda istinu katoličke. Propisuje to ritual rim. 2) ovako: „Haeretici ad catholicam ecclesiam venientes ... prius errorum suorum gravitatem agnoscant et detestentur, et in fide catholica diligenter instruantur." Kako to biti mora, svakomu će duhovniku biti poznato iz dogmatike. Nego osobito u onih vjerozakonskih istinah ima biti pouka temeljitija, kojim se sljedba, od koje obraćenik dolazi, više protivi; svagda ipak da je prava crkva: samo jedna, sveta, katolička i apostolska. Bolje je, više se bavit branjenjem katoličkog nauka, nego napadanjem tudjega. Pouku je najbolje udesit prema redu katekizma. Koliko se ima iz katekizma uzeti, to ovisi o dohvatu i nabožnom izobraženju obraćenika. Koji dosele malo al ništa nezna o Bogu i božjih stvarih, a k tomu je još slaba uma, takvoga je dosta u najglavnijih i najpotrebitijih istina temeljito podučiti. A niti s izobraženimi neće skroz svega uzeti, kako se u školi uzima.

Odmah s početka nesmije nikomu glave istinami vjere odviše napunjivati, niti ga svimi mogućimi ćudorednimi dužnostmi obterećivati, a još manje nagovarati na kojekakva stroga vježbanja. Slabim, veli Apostol 3) treba dati mlieka, a ne težke hrane. Dosta je da se o najpotrebitijih istinah polagano i postupice obavješćuje, pobožno živi i sve se više u krjepostnih vježbah, osobito jutrom i večerom Bogu moli, nedeljom i blagdanom sluša sv. misu ako mu je već bila protumačena. Nekoje molitve, kao: otče naš, zdravu Mariju, vjerovanje, deset zapovjed. bož:

1) Mat. 28,19 2) Ondje 3) I Kor. 3.2.

pet crkvenih, neka se već tada počme na izust učiti. Nego vi-
še treba paziti na um i srdce, negoli na golo pamatovanje. Du-
hovni će pastir prvom sgodom nastojat u svom učeniku pobu-
diti štovanje prama Bl. D. Mariji i sinovsku odanost pra-
ma glavi sv. kat. crkve.

Koliko vremena treba poučavati, nije odmjereno. To o-
visi o sposobnostih pojedinih obraćenika. Ritual rim. kaže:
„Diligenter instruantur", čemu, veli Gassner[1], može se u 10-12
čedana podpuno zadovoljiti, ako se svakoga čedna dva do tri
sata poučava.

Pouka budi više u prijateljskom razgovoru, nego li popunt
obuke sa katedre, svieti ipak ozbiljna. Na početku i svršetku po-
jedine obuke reče se kratka al žarka molitva. Duhovnik ima
se vazda pokazati u svećeničkom dostojanstvu kao dobar pastir.

α) Pouka obraćeniku židovu. Budući židovi misle,
da još uviek spadaju na Bogom odabrani narod, i da su
oni sami blagoslovljeni i Bogu mili; a k tomu još s mate-
rinjim mliekom usisali mržnju proti svakoj kršćanskoj
vjeri; on se riedko iskreno obraća, najpače na katol. vjeru.
Stoga osobito valja izpitati i iztražiti njegovu nakanu
da ga ne bi morda jedino vremenita korist vukla na kato-
licizam. Takvomu treba kazati, koliko bi težko pred Bo-
gom sagriešio, kad bi se licumjerno iznevjerio zakonu svojih
otac i prešao na vjeru, koju oni poganskom smatraju. Ako
vidi duhov. pastir, da ozbiljno iz čiste nakane želi stupiti na
kat. vjeru, tada ga mora poučiti: koliko visoko mi štuje-
mo stari zakon židovski; u koliko uzkom savezu stoji sa na-
šim novim zakonom, častimo Mesiju, koga su proroci pro-
ricali; proročanstva staroga zavjeta izpunila su se, Mesija
je došao, a taj je Isus Krist, s kojim je stari zakon prestao.
Zatim će ga po obćih pravilih poučiti u istinah vjere i ćudore-
dja, ako mu se svidi, slieđeć red katekizma i pripravit ga za
sakramenat sv. krsta.

Židov, budući jošte neokršten, krsti se bezuvjetno. Slučaj treba
uvjek prije javiti ordinarijatu. Kako se ima odraslí krstiti,
nalazi se u rim. ritualu: „Ordo baptizmi adultorum" i ne-
kih diecezanskih, kao zagrebačkom str. 24. itd. Krštenik treba
da je barem neposriedno pokaže za svoje grieha.

[1] Supplement – Band. 17.

U stara bi vremena odrasle osobito krstili na blagdan sv. trijuh kraljah, na veliku subotu i u oči Duhova, a i sad se u Rimu svake godine barem u oči Uskrsa i Duhova koj taj odrasli krsti. Ako je moguće, neka se drži stara crkvena disciplina; nego smiju se ma koj dan u godini i odrasli krstiti. Liepo je ipak da to bude u nedilju ili blagdan svečano, te se reče svečanosti prilagodjeno slovo. Sveti krst podjeljuje se prije sv. mise. Ako biskup krsti, podjeljuje u jedno kršteniku i sakramenat potvrde. Pod sv. misom krštenik se pričesti 1)

β) **Pouka obraćeniku turčinu.** Turci su u obće neuki i jako podani putenosti treba im dakle više pouke. Turčinu se mora dokazati, da je muhamedanizam sastavljen iz židovskoga, poganskoga i krščanskoga vjerozakona, da u Korani ima puno lažij, priča i bezumnostij. Dalje se poučava kao i židov. Ako ima više žena, smije samo onu zadržati, koju je prvu uzeo, osim ako će koja druga preći s njim na katolicizam.

γ) **Pouka obraćeniku grčko-iztočnog vjeroizpovjedanja.** Budući je ova vjera katoličkoj najbliža, to će i pouka sljedbeniku biti lahka. Njega treba iz dogmatike dobro poučiti u prepornih člancih vjere: da Duh sv. polazi i od Sina, da obstoji i očistilište, da je Isus dao sv. Petru prvenstvo ne samo časti, nego i pravomoći, koje je prvenstvo prešlo i na nasljednike sv. Petra: rimske pape, da je papa ex cathedra loquens u stvarih vjere i ćudoredja nepogrešiv, da je Bl. D. Marija bez grieha začeta, da je prava crkva: jedna, sveta katolička i apostolska. Razlika discipline iztočne i zapadne spada na bitnost vjere.

Budući je njegov krst valjan, nesmije se krstiti, nego samo mora katoličku vjeroizpovjed u smislu sabora tridentskoga položiti javno ili barem pred dva svjedoka. Zatim će ga svećenik odriešiti ab haeresi pro foro externo, koju vlast valja da naprvo dobije od biskupa. Onda će se obraćenik izpovjediti, a izpovjednik ga opet odriešiti 2) (neka položi obćenitu izpovjed) Nego s važnih razlogah može ga ovlašćeni na to svećenik i prije nego položi vjeroizpovjed, izpovjediti i sakramentalno odriešiti. 3)

1) Rituale rom. ord. bapt. adult. 2) Instruct. past. Eyst. 250 3) Schneid. Manuale sacerdot. edit. IV.a majoris formae Coloniae 18?? pg. 568.

Po mogućnosti neka se taj čin obavi svečano u nedelju ili blagdan. Pod sv. misom neka dade svećenik zgodi prilagođeno slovo i obraćenika poslie svoje pričesti pričesti. Kopsz 1) veli, da obraćenik pod sv. misom poslie evangjelja klečeć pred sjedećim svećenikom, dotaknuv se evangjelistara na svećenikovih koljenih pred jednim ili više svjedokah položi vjeroispovjed. Medjutim svagdje neka se drži obstojeća praksa.

δ) Pouka obraćeniku protestantske vjere.

Ovakovu, kažu, da je najbolje odmah pokazati, učem se protestantska i katolička vjera slažu, pak onda preći na znakove prave crkve i dokazati, da je to ta, u kojoj se mi nalazimo. Zatim neka pokaže, kada je, s kim i kako njegova počela, nu tako ipak, da na začetnika sramotno ne napada.

Što se krsta tiče, treba prije marljivo razviditi, kako je bio krsten. Nego budući protestanti više nedrže, da je sakramenat krsta neobhodno potrebit za spasenje, i ne krste onom načinom, kako to čini crkva kat. pače kod njekojih je i forma bitno promienjena, a i za materiju uče, da se osim naravske vode može svaka tekućina rabiti; stoga zaključuje sv. Alfonso 2), pošto je spomenuo Anglikane, Luterane i Kalvine: „Ideo cum tot urgeant motiva dubitandi de valore talium baptismatum, merito dicimus, ordinarie loquendo illa sub conditione repetenda."

I sad je s malom iznimkom običenitim pravilom postalo da se obraćenici od ovakih sliedba uz uvjet krste. Svjedoči to glasoviti Perrone 3): „Hinc receptum est, ut passim non solum in Anglia, Gallia, Germania, verum etiam Romae sub conditione eis, qui se ex diversis sectis recipiunt ad Ecclesiam catholicam, iterum baptismus conferatur." Diecezanska pako synoda padebornska 4) zaključi: „Si igitur de adultis in communionem ecclesiae recipiendis, qui a ministris acatholicis baptizati sunt, in universum, ut res nunc est, praesumptio stat pro collati baptismi invaliditate, proindeque si re diligenter investigata dubium de valore baptismi non tollatur, sub conditione iterandus est." Najbolje je, da se župnik u svakom ovakovom slučaju na ordinarijat obrati i po dobivenih se naputcih vlada. 5)

4) Tit. A Decr. syn. Padebr. 1867. cp. 21. Gasner sup. 40. 5) „Quando de neo-conversi baptizati valore dubium oritur, sacerdos recurrat ad Ordinarium et si ipsius judicio baptismus iterandus est, utatur formula a rituali romano pro baptismo adultorum praescripta." S. R. C. 27. aug. 1836. Ubi vero debita forma et materia servato est, omissa tantum suppleantur, nisi rationabili de causa aliter Eppo videatur. „Rit. rom.

1) Presbyt in syn. exam. theolog. past. p. 71. 2) Theol. mor. l. 6. n. 137. 3) De bapt. c. 5 in nota 2.

Nego što onda s izpoviedju, kadse uz uvjet krsti? Gury [1] misli, da tada izpovied baš nije potrebita, premda jako koristna. Pokrajinski sabor Vestminsterski od god 1868 u jednoj odluci, odobrenoj 17 prosinca i g. od sv. rim. stolice (s. congr. rom. et univer. inquis. papa Pija IX) propisuje izpovied, a tako isto zahtievaju i ritual, Rimom odobren za amerikansko svećenstvo. Može se pako izpovied obaviti prije ili posle uvjetnoga krštenja [2], nego odriešenje mora biti takodjer uz uvjet: Si capax es, da se sakramenat pokore ne izloži periculo nullitatis.
Svakako treba prije tražiti od nadbiskupa vlast odriešiti obraćenika ab haeresi pro foro externo, i ovaj mora položiti vjeroizpovied. Gassner [3] veli, da bi se sve to dalo sliedećim redom najbolje obaviti:

1) Vjeroizpovjed 2) Odriešenje ab haeresi pro foro externo.
3) Izpovied bez odriešenja 4) Krst uz uvjet (ako nije kršćen)
5) Odriešenje grieha uz uvjet. 6) Pričest.

O prelazu svakoga pojedinoga obraćenika u katol. crkvu treba sastavit zapisnik, podpisan dotičnim svećenikom, dvama svjedocima i samim obraćenikom, koj treba čuvat u župnom pismohranistvu [4]

Kada god primalac drži govor, sjetit će obraćenika na njegovu sreću, koju je doživio, veliku milost, koju mu je Bog podielio. Toga dana neka se uvjek sjeća radostno, često a osobito na taj dan primaše sakramente pokore i pričesti. Neka nezaboravi svećenik i druge dobre i čvrste odluke u njem pobuditi.

Duhovni pastir neće obraćenika zapustiti, već će ga i kasnije pozornim okom pratiti, bdit da vrši svoje krš. dužnosti. Pomagnućnosti će se brinuti i za njegovo vremenito dobro, osobito ako su ga njegovi zapustili, a sredstva uzdržavanja nejma. Neka mu bude uviek dobar pastir, vieran prijatelj i ljubezan otac.

Primjerak,

kako se ima moliti vlast, da se odriešći obraćenik grčko-iztočnoga vjeroizpoviedanja od izvanjskoga krivovjerstva.

Presvietli gospodine biskupe!
Gospodine premilostivi!

N. N., dosele sljedbenik grčko-iztočnoga vjeroizpoviedanja, odlučio je stupiti u krilo sv. Kat. crkve, čemu je već marljivo

1) Casus consc. II n. 424. 427. 2) Gury ondje n. 426. 3) Ondje 24-4 4) U nadbiskupiji zagreb. ima se ovakom prilikom prolati Ordinarijatu. Rituale Romano-Zagrab. p 76.

podučen u istinah naše sv. vjere. Molim preponizno Presvietlost Vašu, da mi milostivo blagoizvoli podieliti vlast, da ga mogu od izvanskoga krivovjerstva odriešiti.

Ljubeć posvećenu desnicu, dubokim štovanjem jesam

U N.

Presvietlosti Vaše

najpokorniji sin

N. N.

župnik.

Primjerak,

kojim se moli biskup za vlast i naputak kako valja primiti obraćenika augustanskoga ili helvetičkoga vjeroizpoviedanja u katoličku crkvu, kad se dvoji, da li je njegov krst valjan.

Presvietli itd.

Čast mi je javiti Presvietlosti Vašoj, da se je prije … dana (tj. dana,) kod ponizno podpisanoga prijavio N. N., neoženjen augustanskoga (helvetičkoga) vjeroizpoviedanja, rodom iz N. star … god. stališa N., te izrazio želju stupiti u kat. crkvu.

Pošto sam ga, pokorno podpisani, izpitao za prošasti njegov život, osvjedočio se o njegovu ćudoredno-nabožnu ponašanju i u čistih razlozih, s kojih želi primiti sv. kat. vjeru, podučavao sam ga marljivo kroz … . čedna u potrebitih vjerozakonskih istinah.

Budući odluci svojoj dosljedan, da postane čim prije članom prave Isusove crkve, već je i državnim zakonom zadovoljio, kako se vidi iz dvijuh priloženih svedočab, osobno se je dva puta prijavio svomu pastoru i očitovao mu svoju nakanu, ponizno podpisani molim smierno Presvietlost Vašu, da mi blagoizvoli milostivo podieliti vlast odriešiti obraćenika N. N. od krivovjerstva i ujedno propisati obred, kojim ga imam primiti u krilo sv. kat. crkve.

Prilažem takodjer i krstno pismo obraćenikovo, te molim za milostivi naputak, da li ga imam uz uvjet opet krstiti, ili samo obrede nadomjestiti.

U N.

N. N.

župnik.

U Hrvatskoj prelaz nekatolika u katoličku crkvu nije državnim zakonom na nikakve propisane formalitete vezan.

Obred

Obred kako se imadu odpadnici, krivovjerci i razkolnici primiti u krilo kat. crkve, ———

nalazi se u Dieceçanskom obredniku 1) Ako ne bi tko god u obredniku svoje biskupije toga obreda našao, mogao bi se poslužiti knjižicom: „Josephi Schneider", koja se knjižica svakomu svećeniku jako preporuča. Služio se tko ovim ili onim obredom, uvjek treba da je obučen barem u kratkoj košulji i naramenici ljubičaste boje te pokriven biretom. Obraćenik valja da na glas i polagano klečeć moli iz knjižice ili iz pisma katoličku vjeroizpovjest. Nezna li čitati, tada treba, da sam svećenik pred njim glasno moli, a ovaj za njim. Kad je položio vjeroizpovjed, odriešit će ga ab haeresi pro foro externo. To sve pako biva prije sv. mise.

Katolička vjeroizpovied.

Ja N. N. tvrdom vjerom vjerujem i izpovjedam sve i pojedino, što se sadržava u vjerovanju, kojim se služi sv. rim. crkva; najme:

Vjerujem u jednoga Boga, Otca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje, svega vidiva i nevidiva. I u jednoga Gospodina Isusa Krista, sina božjega, jedinorodjenoga. I od Otca rodjenoga od vieka. Boga od Boga, Svjetlost od svjetlosti, Boga pravoga od Boga pravoga. Rodjenoga nestvorenoga, jednoga bistva s Otcem, po kom je sve učinjeno. Koji je radi nas ljudih i radi našega spasa sišao s neba. I utjelovljen je po Duhu sv. od Marije Djevice i čovjek je postao. Propet je takodjer za nas pod Poncijem Pilatom, mučen i pokopan. I uzkrsnuo je treći dan polag pisma. I uzašao je na nebo, sjedi ob desnu Otca. I opet ima doći sa slavom suditi žive i mrtve i njegovu kraljevstvu neće biti konca. I u Duha sv. Gospodina i životvorca, koji od Otca i Sina proizlazi. Komu je s Otcem i Sinom zajedno čini jednaki poklon, jednaka slava, koji je govorio po prorocih. I jednu svetu, katoličku i apostolsku crkvu. Izpovjedam jedan krst na odpuštenje grieha. Iščekam uzkrsnuće mrtvih i život vječni. Amen.

Apostolska i crkvena predavanja i ostale običaje i naredbe iste crkve sasvim tvrdo primam i prigrljujem. — Isto tako primam sv. pismo polag smisla onoga, koga se je držala i drži sv. mati crkva, kojoj je suditi o pravom smislu i tumačenju sv. pisma niti ću ga igda drugčije nego po jednodušnom suglasju otaca primiti i tumačiti.

1) Srav. Rituale Romano-Zagrab.: Ordo ad reconciliandum apostatam schismaticum vel haereticum pg. 73.

Izpoviedam takodjer, da ima istinito i pravo sedam sakrame-
nata novoga zakona, od Isusa Krsta Gospodina našega na-
redjenih i za spas ljudskoga roda, premda ne svi svakomu
nuždnih: naime krst, potvrda, presv. oltarski sakramenat,
pokora, posliednje pomazanje, sv. red i ženitba, i da oni
milost podieljuju, i da se od njih krst, potvrda i sv. red
bez svetogrdja opetovati ne mogu.
Poprimljene takodjer i odobrene obrede crkve kat. u sve-
čanom dieljenju svih gore rečenih sakramenata pri-
mam i priznajem.
Sve i pojedino, što je o grieha iztočn. i ob opravdanju u sv.
trident. saboru dokončano i izrečeno, prigrljujem i primam.
Izpoviedam isto tako, da se u misi prikazuje Bogu isti-
nita, prava i pomirujuća žrtva za žive i mrtve; i
da su u presv. oltarsk. sakramentu istinito, stvarno i bit-
stveno tielo i krv, ujedno s dušom i božanstvom Gospo-
dina našega Isusa Krsta, i da preobraćenje biva cielo-
ga bivstva kruha u tielo i cieloga bivstva vina u krv,
koje preobraćenje crkva katol. Spuetvorbu bivstva govek.
Izpoviedam da se i pod jednom samo prilikom cio i pod-
pun Krist i pravi sakramenat prima.
Stalno držim, da ima čistilište, i da se dušam ondje bora-
većim odvjetti vjernika pomaže. Isto tako, da je svetci
zajedno s Kristom kraljujući, imaju štovati i zazivati,
i da oni molitve Bogu za nas prikazuju, i da se nji-
hove moći imaju štovati.
Sasvim stalno tvrdim, da se slike Kristove i bogorodice
vazda Djevice, i drugih svetaca smiju imati i zadržati,
i da im se ima dostojna čast i poklon dati.
Tvrdim da je Krist moć proštenja dielih u crkvi osta-
vio i da je porabа proštenja krš. puku jako spasonos-
na. — Svetu katol. i apošt. rimsku crkvu svih crkava
mater i naučiteljicu priznajem i rimsk biskupu, na-
sliedniku blaž. Petra, apoštolskoga poglavice i namjest-
niku Isusa Krista, pravu pokornost obećajem i pri-
sižem. — Isto tako sve ostalo, štogod je po svetih crkv. ka-
nonih i obćenitih saborih, i osobito po s. trid. saboru pre-
dano, dokončano i izrečeno primam i izpoviedam ne-
dvojbeno, i ujedno sve tomu protivno, i sve herese od crk-
ve osudjene i zabačene i proklete ja takodjer odsudju-
jem, zabacujem i proklinjem.
Nastojat ću, koliko budem mogao, da ovu pravu katol.
vjeru, izvan koje se nitko spasiti ne može, koju sada
svojevoljno izpoviedam i istinski držim, cielu i nepo-
vriedjenu sve do zadnjega časa života sasvim stalno
(božjom pomoćju) zadržim i izpoviedam, i da ju mo-
ji podložnici, ili oni, za koje ću se ja po svojoj službi

morati skrbiti, drže, naučaju i propoviedaju. Ja isti N.x) obećajem, zavjetujem se i prisižem: Tako mi Bog pomozi i ovo sv. božje evangjelje.xx)

Primjerak pisma, kojim se biskupu javlja, da je obraćenik primljen u katoličku crkvu.

Presvietli itd.

Preponizno podpisani javljam Presvietlosti Vašoj da sam N. N. godina n. stališa n. prebivajućega u N. doseļe sljedbenika n. vieroizpoviedanja dne .. mjeseca .. godine .. po crkv. obredu krstio (pošto je pred svjedoci N. N. i N. N. položio propisanu vjeroizpovied, od krivovjerstva odrekao se) i u krilo sv. katol. crkve primio. Djecu ima sljedeću: a) N. N. godina ... b) N. N. godina ... (Djece neima nikakove)

u N. itd.

N. N. župnik

Gdje obstoji državni zakon, da duh. pastir taj prelaz i duhovniku one vjeroizpoviedi prijavi, s koje je obraćenik prešao, to župnik neće propustiti to odmah učiniti.

2. Pouka odmetnikom od katoličke vjere.

Niti po najnovijih obstojećih državnih vjerskih zakonih ne smije nitko preći sa katol. vjere na koju drugu, i to: u Cislajtaniji prije navršene 14. godine, a u Ugarskoj prije navršene 18 god. osim žena, koje su se već prije 18. godine udale. – U Hrvatskoj valja u tom pogledu još uviek zakon od g. 1844. U 3. članku toga zakona naredjuje se, ako bi koj rimokatolik hotio preći na evangeličko ili koje drugo nekatol. vjeroizpoviedanje, da ima to svoju nakanu u prisutnosti dvajuh, po sebi samu izabranih svjedoka izjaviti onomu duh. pastiru, na kojega je crkv. obćinu do sada spadao (§ 5 i 6) Poslje 4 nedelje od prve prijave ima se u prisutnosti onih istih ili drugih dvajuh svjedoka, koje si opet sam izabere, pred istim duhovnikom na novo izjaviti, da i nadalje ostaje pri svojoj nakani. (§ 7.) – Poslje toga neka odmetnik od duhovnika, pred

x) Na rieči: obećajem itd. položi obraćenik 3 prva prsta desne ruke na evangjelnicu.

xx) Obraznica (formula) kako se imadu obraćenici odrieći ab heresi in foro externo, nalazi se u rimsk. obredniku sub titulo: ordo ministrandi sacram. poenit. Nalazi se takodjer i u mnogih dioec. obrednicih (u zagrebačk. str. 68) Nu može poglavar i posebnu formulu propisati, koje se treba držati. U sakram. pokore odriešuje se obraćenik obćenitom formulom; po tom se ništa nesmije dodavati ili mienjati (Rit. rom. ordo administrandi sacram. poenitentiae.

1) U zagr. nadbisk. ima svaki župnik putem vicearcidjakonalnoga ureda koncem travnja i listopada izvijestiti preč. ordinarijat o prelazu na kat. vjeru i odpadu od ove, dogodio se slučaj ili ne.

kojim se je za prelaz prijavio, zaišće svjedočbu o svojoj prvoj
i drugoj izjavi, dakle dvie različite svjedočbe (§ 8). Ako katol.
svećenik nebi htio ma iz koga razloga dati zaiskanih
svjedočaba, neka ih odmah izdadu prisutni svjedoci, kako
za prvi tako i za drugi put (§ 9). Kad se odmetnik prijavi
nekatol. pastiru s dobivenimi svjedočbami /po § 8 i 9/ tim
je prelaz dovršen. Ako nepokaže tih svjedočaba nemo-
že preći (§ 10) Slučajevi učinjenih prelaza imadu se pri-
javiti po Ordinarijatu svake pol godine namjestničko-
mu viećnu a odole Nj. Velič. Kralju, § 11.
Da se odmetnik od katol. vjere ne smije družiti s evan-
gelici ili nekatolici dok traju one 4 nedelje, navedeni za-
kon istinabog ništa nenaredjuje, nu to se samo sobom
razumieva, tim većma što je to po starom, ne dero-
giranom zakonu, bilo takodjer zabranjeno. Iz propisana
postupka vidi se, da se kroz one 4 nedelje odpadnik
ima još uviek smatrati katolikom. Zato ako bi ovo
vrieme obolio ili umro, smije ga samo katol. svećenik
obskrbiti svetotajstvi i pokopati.
Što se tiče djece onih roditelja, kojih jedna samo stran-
ka predje na nekatol. vjerozakon, tu ob odhranjenju
djece § 1. članka 3. ovako naredjuje: Oni, koji su do na-
vršene 18te god. dobe svoje u katol. vjeri odhranjeni,
a ženske do poslje svoje udaje, makar do onda do pro-
pisane godine i ne dospjele, niti oni /one/ niti njihovi
potomci ne imadu se više uzimati pod vjerozakonsko
pitanje. Dakle pod ovo pitanje spadaju samo ona djeca
koja do ove dobe još nisu došla, kad su jim otac ili ma-
ti na nekatol. vjeru prešli. Budući je kako po starijem
zakonu, koga ovaj samo modificira, naredjeno: ako otac
ostaje katolik, da sva djeca obojega spola imaju ostati
katolici, ako li je mati katolikinja, onda samo mužka
djeca smiju preći s otcem na nekat. vjeru: to malo-
lietna djeca sliede vjerozakon svojih roditelja: mužka
otčev, ženska materin /ako je otac katolik, onda sva
djeca katolici i mužka i ženska/ osim ako bi roditelji
drugčije naredili da djeca ostanu pri starij svojoj vjeri
do 18te godine dobe svoje; a onda, ako se za nekatolike
izjave, ima se s njimi postupati po § 1. čl. 3 zakona od
god. 1844. — U Ugarskoj po najnovijem zakonu ima ka-
tolik tu svoju namjeru takodjer prijaviti 2 puta svomu
redovitomu duhovn. pastiru u prisutnosti dvajuh svjedo-
ka, samo što izmedju prve i druge prijave nesmije
biti manje od 14 dana, niti treba više od 30 dana.
Bili zakoni kakovi mu drago, kad se odpadnik prviput
prijavi duhovn. pastiru /ako nije doveo svjedoka, neće
ga na to upozoriti/ neka ga mirno posluša, pokaže svoju

žalost i blagim načinom pita za uzrok prelaza. Kriepkimi
riečmi pobit će uzroke, predočit mu strahotu grieha, što
ga je nakan počinit, i na svaki mogući način od-
govarat će ga od naumljene nakane. Sada je vrie-
me, da se duh. pastir što revnije zauzme za spas
ovčice svoje, da neostavi jedino spasonosne crkve i ne-
pogine. Ako radi vremenite kakove koristi hoće da
predje na drugu vjeru, reći će mu: što hasni čovjeku
ako sav sviet dobije, a dušu svoju izgubi? Ako radi že-
nitbe prelazi, neka mu reče: da nit otca, niti maj-
ku, niti zaručnika niti zaručnicu, nit ikoga s[illegible]-
je toliko ljubiti, koliko Isusa – spas duše svoje. Opi-
sat će mu živo zle posljedice prelaza, no otčinski i lju-
bezno, da ga neogorči i od sebe neotudji. Poučit će ga
u istinah sv. katol. vjere: o Bogu, njegovih savrše-
nostih, o stvaranju svieta, našem odkupljenju, utemе-
ljenju prave crkve, a ta je katolička, jer ima sve
znake prave crkve, izvan koje neima spasa. Sljedba
u koju kani preći, odkada je? tko ju je uveo? Začet-
nika ipak nevalja sramotiti, da nebi možda mislio
prelaznik, da duhov. pastir iz mržnje tako govori.
Neka dakle dotičnik dobro prije promisli, što će učini-
ti, neka se Bogu vruće moli, da ga razsvietli, i
odustane od pogubna koraka. Kašnje će mu duh.
pastir svakom zgodom pokazivat svoje ljubeznivo
srdce, kazati roditeljem, rodjakom, prijateljem itd.
da ga odvraćaju od naumljena koraka. On sam
neka se za nj Bogu moli i drugim to preporuči.
Ako bi poslje 4 nedelje (u Ugarskoj poslie 14–30 da-
na) opet došao, pokazat će mu svoju žalost, pita-
ti opet za uzroke prelaza, koliko bolje može, ih gledа-
ti, da jih oprovrgne; Bogom i svimi svetimi će ga
zaklinjati, da toga neučini: kolika bi to bila sramo-
ta za njega, za rodjake i za svu obćinu, neka se
smiluje duši svojoj. Ako mu podje za rukom odvra-
titi ga od zamišljene namjere, neka Bogu zahvali
i prama bludećoj se ovčici pokaže tim revnijim pa-
stirom i ljubeznivijim otcem, neka ga pokriepi
sakramentih pokore i pričesti i temeljito pouči oso-
bito u onih vjerozak. istina, o kojih možebiti dvoji.
Uztraje li dotičnik u svojoj namjeri te hoće da
uzprkos svim poukam i opomenam odpade od katol.
crkve i uztraži posebne svjedočbe za jednu i dru-
gu prijavu, duhovni pastir neće mu ih izdati, da ne-
pokaže, da ma kojim načinom sudjeluje kod
vječne propasti svoje ovčice. Ako bi nekatolički pa-
stir mu kakva nedopuštena sredstva rabio, da kako

primami katolika na svoju stranu, to će odmah duhovni pastir prijaviti svomu duh. stolu.

Kad za sigurno dozna, da je već prestupio u crkvu druge vjeroizpoviedi, njegov će prelaz zabilježiti u zapisnik odpadnika i prijaviti duh. stolu. A dobro bi učinio, da već unapred cielu stvar priobći ordinarijatu i odanle čeka riešenje, te se po tom vlada.

Primjerak pisma, kojim se javlja preč. ordinarijatu, da je tko odpao od katol. crkve:

Prečastni ordinarijate!

Preponizno podpisani javljam, da je N. N. star ... godina, stališa ... moj župljanin iz sela N. pošto mi je u roku 2 (3 ili 4) tjedna dvaputa u nazočnosti dvajuh svjedoka svoju namjeru izjavio i ja ga uzalud opominjao, dne ... mjeseca .. godine ... prešao na N. vjeroizpovied. Djecu ima sljedeću: a) N. N. godina .. b) N. N. godina .. c) N. N. godina .. itd (ili djece nema nikakove)

Prečastnoga ordinarijata

u N. itd

najpokorniji sluga
N. N. župnik

Ako bi kašnje imao župnik zgodu saztati se s odpadnikom i uvidio, da je baš tvrdokorno neprotivi istimi, očitovat će mu svoju žalost i očinski ga opomenuti, da se pobrine za spasenje duše svoje, za što da i on sam vruće Boga moli, da mu srdce gane i opet ga k pravoj i jedino spasonosnoj crkvi privede. — U Hrvatskoj još uviek obstoji zakon, da kršćanin nemože preći na nekršćansku vjeru; pače je to takav zločin, da je s njim skopčan i gubitak prava na naslijedstvo. Tako po § 768 Gr. z. od g. 1852. diete može biti iznasliedjeno, ako je odpalo od kršćanstva. Po sliedećem § 769. može i sin iznasliediti otca s istoga uzroka. Ali naslieđnik mora svagda dokazati uzrok iznasliedjenja, ma ga oporučitelj izrekao ili ne (§ 771.)

Ugarski međuvjerski zakoni od g. 1868. u pogledu prelaza iz jednoga vjerozakona na drugi:

§ 1. Svakomu je slobodno prestupiti u krilo druge vjeroizpoviedi, odnosno na drugi vjerozakon, ako zadovolji u zakonu naznačenim uvjetom i formalitetom.

§ 2. Tko je voljan prestupiti, mora da je navršio 18. godinu svoga života. Žene mogu ipak poslije svoje udaje, ako i nisu jošte dosegle te dobe, preći na drugu vjeru.

§3. Tko prelazi, mora ovu svoju namjeru izjaviti u nazočnosti dvajuh svjedoka, koje si je sam odabrao, a pred redovitim duhovn. pastirom vlastite svoje crkve.

§4. Poslje 14 dana, a najviše prije nego prodje 30 dana, računajuć od dana prve prijave, ima on u nazočnosti istih svjedoka ili drugih, koje si je sam odabrao, pred istim duhovnikom izjaviti, kako on i dalje uztraje u svojoj, prviput izjavljenoj namjeri, da hoće prestupiti.

§5. Tko prelazi ima za prvu, pak i za drugu svoju izjavu zahtievati od duhovn. pastira, pred kojim je ju izjavio, svakiput posebnu svjedočbu.

§6. Ako bi duhovnik u kojem slučaju i s kojega razloga uzkratio zahtievanu svjedočbu, to imadu svjedoci za obe prijave dati posebnu svjedočbu.

§7. Ako prelazeći tako dobivene svjedočbe pokaže duhovniku one vjeroizpoviedi, na koju hoće da predje, to je duhovnik dotične crkve podpuno ovlasten primiti ga u njezino krilo. Ne pokažu li se takove svjedočbe, a onda je nemože iz jedne crkve prestupiti u crkvu druge vjeroizpoviedi.

§8. Duhovni pastir, komu je obraćenik pokazao svjedočbe, te tako kod njega prešao na drugu vjeru, dužan je ovo prijaviti duhovniku one vjeroizpoviedi, od kuda je obraćenik prešao.

§9. Pri čini obraćenika poslje prelaza imadu se suditi po načelih one crkve, u koju je prestupio, te ga načela crkve, koju je ostavio, nevežu više u nikojem pogledu, osim ako je prije, dok je prelazio, po istih načelih preuzeo dužnosti, kojim se nemože ukloniti, a da ne povriedi tudjih prava.

§17. Ako bi u mješovitih ženitbah prešao otac ili mati na drugi vjerozakon, nego li jim je bio prejašnji, tada idu djeca, koja nisu jošte navršila 7. godinu, po svom spolu za prelaznikom.

Vjerski zakon u Cislajtaniji od 25. svibnja 1868. u pogledu prelaza iz jedne crkve ili vjerske družbe u drugu valjan za kraljevine i zemlje u carevinskom vieću zastupane:

Članak IV. Po dovršenoj 14. godini ima svatko bez razlike spola slobodan izbor vjerozakona po svojem osvjedočenju.

Članak VI. Da bude imao prelaz iz jedne crkve ili vjerozakona svoju zakonitu moć, mora ga prelaznik javiti političkoj oblasti, koja to predstojniku ili dušobrižniku ostavljene crkve ili vjerozakona obznani;

Pristup u novo odabranu crkvu ili vjerozakon ima pristupnik sam glavom dotičnomu predstojniku ili dušobrižniku javiti.

Članak VII. Zabranjeno je svakoj vjeri sljedbenike druge vjere silom ili lukavštinom na prelaz navoditi.

Članak X. U pogledu vjerozakona djece, ako promjeni vjerozakon jedan ili oba roditelja, odnosno nezakonita mati, ima se s onom djecom, koja još 7 godine nisu navršila, u pogledu vjerozakona bez obzira na ugovor prije promjene vjerozakona utanačeni tako postupati, kao da bi se bila rodila poslje promjene vjerozakona roditelja, odnosno nezakonite majke t. j. sliede po spolu vjeru prelaznika.)

V. Postupak s uznici i s onimi, koji su na smrt osudjeni. —

§ a. Postupak s uznici

Crkva se je uviek za uznike skrbila. Već sv. Pavao piše Židovom: „Spomenite se uznika, kano da biste i vi bili s njimi u uzah."[1] a Isus se grozi prokletstvom onih, koji uznika nepohadjaju.[2] Crkva je osnovala mnoge bratovštine i družtva, koja se s uznici bave i za nje se skrbe. Ovaka družtva i danas obstoje, navlastito koja utemelji sv. Vinko Paulski. Nego i duhovni je pastir osobito dužan brinuti se za uznike i to tim više, čim je njihova nevolja veća. U obće neima jadnijega stališa od stališa uzničkoga. Slobode lišeni moraju u tami a možda i u okovih tugovati i čamiti. Podvrgnuti samovolji ljudskoj, čute grižnju savjesti za počinjene zločine, zaštidjeni od drugova, s kojimi su prisiljeni stanovati, dugimi kaznami i mukami najzad izgube svaku čud čovječju, čeznu za slobodom itd. Sve ovo zahtjeva, da duhovni pastir često pohadja i tješi uznike. Nego budući su ovaki ljudi većinom neuki i pokvarena srdca, treba da jih takodjer u vjerozakonskih istinah pouči i na poboljšanje života sklone.[3] Nebude li jih duhovni pastir pohadjao i učio, uznici će se medjusobnim občenjem još većma pokvariti i gorji će iz zatvora izaći, nego li su došli. Zato će si najprije izposlovati k njim slobodan ulaz te se već predbježno obaviestiti, što je koj uznik skrivio. O tom će svećenika i isti sudac obaviestiti, kad se uvjeri, da on to nepita iz zvedljivosti, već iz brige za poboljšanje i spas uznika, time bo će svećenik i družtvu i državi veliku uslugu učiniti. Onda, utekav se najprije molitvom k Bogu neka si gleda

1) Žid. 13, 3. 2) Math. 25, 43. 3) Instr. past. Eyst. 251.

uljudnim i ljubeznivim načinom pribavi[ti] pouzdanje i ljubav uz-
nika, pokazao jim prijazno lice i utješio jih, tako ipak, da
ga prime kano otca i prijatelja, brižna za spas njihove duše,
ne pako kano izbavitelja ili da bude tobože posrednik nji-
hov kod svjetske oblasti. Samo u riedkom slučaju posrie-
dovat će za nje. Uviek pako neka nastoji, da je uznici
bave kakovim tjelesnim poslom (zanatom), što će im bo
i tielu i duši koristiti[1]).

Ako mu se uznici počmu tužiti, neka jih mirno po-
sluša. Nego neka nepokaže, da jim vjeruje, kad vele, da
su nedužni ili prestrogo kažnjeni. Radje neka im kaže
da ~~(ima vjerovat li kad vele, da su nedužni ili prestrogo kaž-
njeni)~~ je svjetska vlast od Boga naredjena, da pravicu
vrši, i ona da nije nego dužnost svoju učinila. A on
da nije došao suditi, da li je njihova kazna pravedna ili
ne, već da jim samo duhovnu pomoć pruži. Svakako
pako može izraziti nad njimi svoje sažaljenje, da jih
tako k sebi privuče.

Ako bi se ljutili na tužitelje, mržnju proti njim poka-
zivali, neka se odmah s početka s njimi ne prepire,
nego jih radje nagovara na strpljivost, te pokaže, ka-
ko su Isus i mučenici skroz nedužni mnogo više tr-
pili. Onda neka se o pojedinih izvjesti, kakova su stali-
ša, znača ja, da li su izobraženi ili ne, kako su počinili
zločin: iz osvete, iz nužde ili iz pakosti itd. pa prema
tomu će jih u vjerozakonskih istina poučiti i jakimi
razlozi ganuti na pokajanje i poboljšanje života, tješiti
i opominjati, da se čuvaju zlih drugova, te bodriti na
kršćanske kriepost. Da jih ogradi proti svakomu pre-
tvaranju, neka im ne laska sigurnim ili brzim
izbavljenjem, pače naprvo neka jim kaže, da budu
naprama njemu iskreni, kano naprama otcu, koj im
ništa toliko neželi, koliko duševni spas. Ako mu kažu,
što su učinili, neka se neboje, da će po njem tkogod to
doznati; ako mu reku, da su nedužni, da im ništa
neće moći koristiti. Ako bi mu se tužili, da je zatvor pre-
strog i postupanje nečovječno, tada neka jim rječe
sa Tertulijanom: „Uda jih sapeta u okovih, al duh je
slobodan; tielo čami u tamnici, al dušu sapeti ni-
šta nemože. Što osjeća noga u negvah, ako je duh
u nebesih? Zar nije naš život neprestano sužanjstvo,
koje promieniti nesmijemo? Mi ga dakle moramo no-
siti, dok nam Bog izlaza nepokaže."

Nagovarat jih da izpoviedi prije nego se sudbena
iztraga svrši, nije probitačno, da se nebi možda
svetogrdno izpoviedili. Nego ako sami to traže, daka-
ko da im neće uzkratiti. Nu svakako će jih prije

[1]) Gassner II. 1194 k.

poučiti, kako su strogo dužni na izpoviedi istinu kazati, i kako se onim, što na izpoviedi čuje ne smije služiti.[1]

Ob Uskrsu moraju se uznici, kao i svi drugi kršćani izpoviediti i pričestiti. Nego ako neće da primi sv. sakramente, takova je dužan duhovni pastir poučiti. Pa ako vidi da će dostojno primiti sv. sakramente, dati će mu ih; ako pako vidi, da će se svetogrdno izpoviediti, bolje je, da ga za sada pusti, nego da ga sili na svetogrdnu izpovied.[2]

Ako ga tajuznik zapita, da li je dužan sudcu istinu kazati, kada ga zapita, odgovorit će mu, neka čini, kako najbolje zna, da mu je za spasenje duše, samo neka ne laže. Siliti koga, da izpoviedi zločin prije nego mu je dokazan, ne smije; takoisto, da očituje ortake (complices), osim ako su državi ili crkvi jako pogibeljni, u kom slučaju i ne pitan mora ih izdati.[3] Tako se je zakleo, da ih neće izdati, neka kaže, da takova zakletva ništa ne valja, potom, da ga niti ne veže. Neka paze da ne bi nedužnih uplitali u krivnju svoju, pače ako što trpe, ili bi mogli trpiti, neka izpoviede sudcu, da su nedužni.

Kad si je njihovo pouzdanje stekao i osuda već nad njim izrečena, nagovarat će ih, da obćenitu izpovied učine. A on će medjutim gledati, da dobije od biskupa vlast odriešiti od pridržanih grieha, ako je nema. Onda će ga opomenuti, da tužiteljem i ovršiteljem pravice oprosti, kazni se Boga radi dragovoljno podvrgne, koju ako bude strpljivo podnašao, izbeći će mnogo veću na drugom svietu, a ova kazna da je za njihovo dobro. Prama zločinu dati će im i pouku, opisav grdobu grieha, i poučit ih o posljedicah njegovih. Kazat će im, da su dužni tudje povratiti, štetu nadomjestiti, ne mogu li, neka se trse, da se gospodarom nadomjeste.

Napokon neka ih pouči, kako je kratak ovaj život, sva vriemenita sreća tašta, kako nas strogo uz čeka vječna plaća ili kazna. Onda neka im preporuči, da čitaju dobre knjige, osobito životopise mučenika. Neka razmatraju o kratkoći ovoga života, izpraznosti ovoga svieta, kako je koristno za dušu podnašati nevolje i protivštine i.t.d. Kad uznici ostavljaju zatvor, neka im ne zaboravi kazati, koliko im je koristi to utamničenje, dade im spasonosne opomene, osobito proti povratku u grieh, da se čuvaju zlih drugova, griešne prigode, lienosti i.t.d. da im se, ako bi se opet u prijašnje grieje povratili, ne dogodi što gorjega.

Opazka. Ako uznici imadu svoga vlastitoga duhovnika, to ove dužnosti spadaju na njega, a ne na župnika. Župniku dosta da se obaviesti o duhovnom pastirstvu. Pače ni na to nije dužan, ako je duhovna pastva kaznione neposredno podčinjena ordinarijatu.[4]

b. Postupak s onimi, koji su na smrt odsudjeni.

Najteži je posao u sukromnoj obuci za duhovnoga pastira s odsudjenici na smrt. Tu se hoće velike odvažnosti i željezne strpljivosti. Svrha je ovoj obuci: pripraviti odsudjenika na blaženu smrt, te da ju mirnim duhom primi i podnese. Podje li mu to za rukom, učinio je djelo Bogu najugodnije, bližnjemu najspasonosnije,[5] a sebi najzaslužnije. Da to postigne treba; da se najprije obaviesti o značaju odsudjenika, pak onda si njegovu privrženost i pouzdanje pribavi, k čemu će puno pripomoći, ako ga već prije u zatvoru pohodi i utješi.

Svećenik ne smije nikada odsudjeniku prvi javiti smrtnu kazan, niti kaišnje, makar zapitan, kakovom će smrću poginuti. Čim je nad kim smrtna osuda izrečena, odmah se to ima javiti svećeniku, da se za njegovu dušu pobrine. Odsudjenik, kad čuje, da je na smrt odsudjen, ili se prestraši i očaja, ili posve ništa ne haje. Jedno i drugo je veoma pogibeljno. Prvo zato, jer bo prieči dobru pripravu na smrt; a drugo, jer odaje mržnju na svoj život i nehajstvo za vječnost. Ako bi odsudjenik čuvši za za odsudu, odmah jako duhom klonuo, svećenik će ga obodriti i umiriti i nastojati, da se odsudi smrti, kao zadovoljštini za grieje, strpljivo i dragovoljno podvrgne. Reći će mu, da Bog sa svim svietom vlada, te on hoće da tako umre, jer znade, da mu je takova smrt najspasonosnija. Neka se vrši njegova sveta volja. Ako pako ne bi ništa hajao za odsudu smrti, upozorit će ga na konac njegova života, na zločesto i upravžalostno stanje njegove duše (savjesti), na počinjene nepravde, zlobe, predstojeći božji sud, vječnost i.t.d.

---

[1] Instr. past. Eyst. 251.; [2] Gassner II. 1199 h; [3] Instr. Eystr. 251.; [4] Gassner II. 1195.; [5] Jak. 5, 20.

Ako bi se odsudjenik tužio, da je nedužan na smrt odsudjen, neće se s njim prepirati, već mu kazati, kako su bili Isus i mučenici nedužno mučeni, dočim on ipak ne može reći, da je barem pred Bogom nedužan. Koj je čovjek bez grieha? A Bog mu je ovu vriemenitu smrt poslao, da ga od vječne oslobodi. Ako bi rekao, da je prestrogo i nepravedno odsudjen, tada će mu opisati težkoću zločina, kazati, da je Bog još za manje grieke, negoli je njegov zločin kaznu smrti odredio[1] a svjetska vlast nije, nego svoju ~~vlast~~ učinila dužnost, da svjetski sudci od njegove ~~koristi~~ smrti ne imadu nikakove koristi. Kad se plaši pred brzom smrću, reći će mu, da i onako jednom mora umrieti, pak je bolje prije s manje grieha, nego li kasnije s puno. A koliko ih je od njega puno mladjih umrlo? da će se brzom smrću izbaviti toliko pogibeljih duše i tiela, kojim smo u životu izvrgnuti. Ako se leca pred sigurnom smrti, kazat će mu, da je to osobiti dar božji: znati kada će umrieti, barem se ima kada pripraviti, za svoje grieke pokajati i izpoviediti. O koliki bi se bili radi pribaviti (pripraviti), pa nisu imali kada, niti prilike, niti pomoći, ali tebi od svega toga ništa ne manjka. Pak i sami molimo u litanijah: od nagle i nepripravne smrti oslobodi nas Gospodine. Ako se zgraža pred grozotom mukā, tada mu reci, da su još strašnijih podnieli Isus i mučenici, pa još srčano i veselo; pa i drugi koliko se pred smrću muče uslijed kostobolje, vodene bolesti itd. Koliki su ljudi iz najodličnijih porodicah takovom smrću umrli. Njegova će smrt ipak mnogim biti korist, na, jer jedni će se kosnuti i obratiti, drugi sažaljivati i kojim je što sakrivio oprostit će mu. Neka dakle prezire ovaj sviet i neka se za dušu pobrine. Može mu po prilici ovako reći: „Dragi prijatelju! Zar nije za te bolje, da te strogost zakona k tvomu posljednjemu cilju dovede, nego da u griešnom tvom životu bludeć amo tamo, najposlje bez pokore umreš. Zar ti nisi mnogo sretniji od toliko sliepih griešnikā, koji se doduše sa slavljem u grob meću, a ne pokajani i od Boga odbačeni u pakao propadaju? Tvoje će se muke za čas svršiti i možeš doći u nebo, dočim će se oni na sve vieke mučiti u najgorjih mukā u paklu i.t.d.

Ako bi odsudjenik umolio svećenika, da za nj posreduje kod svjetske oblasti za pomilovanje, u to se svećenik podnipošto neka ne upušta, dokazujuć mu, da on toga činiti ne smije i da se njegova molba ne bi uslišala; njegova da je dužnost pružiti mu samo duhovnu pomoć.

Nego budući se ovakvi ljudi riedko ili nikako dobro ne izpoviedaju, preporučiti će mu obćenitu izpovied, da se tako, imajuć pred očima tolike i tako težke grieke, laglje gane na pokoru i zadovoljštinu, te strpljivije smrt podnese. Poučit će ga, kako ima u ime Boga svim i svakomu oprostiti, koji su pri odsudi njegove smrti sudjelovali, te sam, barem pred Bogom, za oproštenje prositi sve one, kada je koga ma na koji način uvriedio, komu je što skrivio, neka nadomjesti; ako ne može, barem neka pobudi želju, sveto učiniti, kad bi samo mogao.

Za pokoru dati će mu štogod malo, što će moći odmah svršiti (najbolje je, da to svećenik sam s njim obavi). Zatim će ga odriešit od crkvenih kazna i grieha, ma kako pridržanih i dati mu popitnicu (viaticum) na tašte. Nu ako se ovo ne može, jer n.p. onaj isti dan mora biti pogubljen, kad je izpoviedjen, a on je već štogod jeo ili pio, ili od slabljine nije mogao čekati; tada će ga pričestiti, ako i nije na tašte. Posljedna se pomast ne daje; papinsko odrešenje samo onda, ako odsudjenik potrebitim uvjetom zadovolji.[2]

Da s manjim strahom ide smrti u susret, obećat će mu, da će se sad i posle njegove smrti za nj Bogu moliti i drugim to isto preporučiti.

1) III. knj. Moj. 20. i 24.; 2) Prav. Gassner II. 1113. –

Čim se više približuje čas njegova pogubljenja, tim će se više za njegovo duševno spasenje
brinuti, sad će s njim moliti, sad o Bogu razgovarati, kano: o nebeskoj slavi, o muci i
smrti Isusovoj i t. d. Neka pazi svećenik, da se odsudjenik ne prenajede ili opije, kano da
će time odbiti od sebe strah pred smrću, jer je to grieh, po bi mogao nesretno umrieti.
A treba od njega ukloniti i sve ono, što bi ga moglo smetati; kano što su izprazni govori
prečesti i predugi posjeti. Noć pred pogubljenjem neka sprovede mirno i u snu. Svakako
budi tko s njime jako je moguće, svećenik, koj će ga, kad se probudi tješiti i bodriti. Zadnji
dan će mu kazati, da je ovo dan njegove najveće zasluge, kad si može kraljestvo nebesko
steći, samo neka se za sve grieke skrušeno pokaje, smrt dragovoljno primi i združi ju sa
smrću Isusovom.

Mogao bi mu od prilike ovako reći: Ljubezni prijatelju! Svanuo je dan, kada imaš
zamieniti vriemenito sa vječnim, a smrću svojom zadovoljiti za velike i težke grieke
svoje. Još nekoliko časa pak je borba svršena i duša tvoja stajat će pred sudištem sve-
možnoga Boga. Upotrebi ovo malo vrieme na spas duše svoje, pobudi u sebi pobožnu
ćud prama Bogu otcu, moli za pomoć sina njegova, Mariju Bogorodicu i sve sve-
tce. Da pako njihove pomoći dionikom biti uzmogneš, prikazana je prve sv. misa
i molitve pobožnih kršćana, te ćemo se i poslje smrti tebe sjećati. Sada pako reci za
menom: K tebi Bože milosrdja, dižem tužnu dušu svoju, pogledaj me milostivo
u ovoj velikoj nevolji. Ne ostavi me otče moj. Daj mi snagu, da izpraznim čašu, koja
mi se pruža za umirenje griehâ, kojimi te od mladosti vriedjah. Ja sam veoma sa-
griešio tebi i bližnjim svojim. Ne postupaj sa mnom po pravednosti svojoj, daj, da
spomenuv se griehâ svojih, hrabro podnesem zasluženu kaznu, da duša moja, od
ove sramote očišćena, stupa u život vjekoviti. Dodji! o dragi slatki Isuse, pomoći
slabosti moje, oslobodi me straha sramotne smrti moje, i daj mi da tu zadnju bor-
bu slavodobitno podnieti mogu. I ti Marijo, majko milosrdja i svi svetci, do-
djite mi u pomoć, da po vašem zagovoru, ako ne vriemenitu, a ono vjekovitu
smrt izbeći uzmognem." – Neka ga pita bili se jošte rado izpoviediti

Prije nego će ga na stratište izvesti, može mu ovako reći: "Dragi prijatelju, već te zo-
vu na put gorke smrti. Skupi sile svoje i zovi Boga na pomoć. Časovi su opredieljeni
još malo, pa si izdahnuo na stratištu. Upotrebi dakle ovo dragocieno vrieme, i moli
se pobožno Bogu. Da slabosti tvojoj pomognem, molit ću se s tobom, a ti moli za mnom.
Ne gledi na uzvedljivu svjetinu, već na zemlju, da ti molitva ne bude raztresena. Ča-
zi na rieči moje i srdce će tvoje naći utjehu. Počmimo dakle u ime božje: O milostivi
Isuse, koj si, kao i ja, noseć svoj križ na sramotno stratište išao, smiluj se meni nevoljnu
griešniku. Pogledaj sa visine na nevolju moju u ovom času; prati me na zadnjem
ovom putu. Spomeni se, o milostivi spasitelju, kako ti bijaše pri srdcu, kad su te
neprijatelji tvoji na sramotnu smrt križa sprovadjali, i kako može meni biti
pri srdcu, koga ista sramotna smrt čeka. Smiluj se meni, kao što se je onda svaki po-
božan čovjek smilovao tebi! Istina nisam vriedan sažaljenja, ali mi je to potrebi-
to, jer ako se ti, Bože, ne smiluješ meni, jao meni i ovdje i ondje! Prikazujem boja-
zan ovu uspomeni krvave smrti tvoje. Oh, da onako mogu smrti u naručaj ići, kao
što si ti išao, spasitelju moj! Ima mo sreće, da za tebe toliko trpiti mogu, koliko si ti
za me trpio. Imamo sreće, da sam nevin i ovu smrt za istinu trpim! Ali žalibože ja

sam bezbožan griešnik, i ovu smrt već sam što puta zaslužio. Zlobu svoju žalim iz svega srdca i molim ponizno, da mi oproštenje pružiš. O oprosti, mi i ne moj se sjećati zločinâ mojih! Žao za sve grieke moje, koje sam od mladosti učinio, najvećma zato, što sam njimi tebe, najbolje-ga otca svoga, uvriedio. Ti si mi, Bože moj, mnogo dobra učinio, a ja nezahvalnik vraćao sam ti zlo za dobro, zato je pravedno, što sam u ovu nesreću pao, te moram sada pod krvnikovom rukom poginuti. Pravedni Bože, slavim pravednost tvoju, i obećajem, da ću strplji-vo podnieti smrt moju, a ti ju primi za utaloženje srdžbe svoje i za zadovoljštinu grie-hâ mojih.

Putovanja svećenik ne smije pospješiti. Na putu će ga opomenuti, da nikoga ne gleda i ne po-zdravlja. Cielim će putem s njim polagano i na glas moliti djelo vjere, ufanja, ljubavi i pokaja-nja, opominjat ga, da se izruči Bogu, preporuči bl. d. Mariji, angjelu čuvaru, sv. imenjaku i.t.d. Razgovarat će se s njim o pravednosti i milosrdju božjem, o muki i smrti Isusovoj, kako je raz-bojniku na križu obećao kraljestvo nebesko, o slavi nebeskoj, družtvu božjem i.t.d. Da bude sabraniji i lagje razmišlja muku i smrt Isusovu, ili on sam ili odsudjenik nosit će kip razpetog Isusa.

Kada dodju blizu stratišta obodrit će ga i reći: „Gospode, evo sluge tvoga, učini sa mnom po dobroti svojoj. Gospode, ne moja, već tvoja budi volja. Oprosti mi grieke, Daj da čujem od tebe: Još danas bit ćeš sa mnom u raju. Približujem se mjestu, gdje mi je primiti zasluženu kaznu. Nekoliko koračaja jošte, te eto me na mjestu, na kojem moram biti izkorjenjen iz družtva živućih. Pogled na to sramotno mjesto mukom mi napunjuje srdce; strah smrti oslabljuje mi sile moje, noge mi trepeću, ruke mi drhću. O Isuse, koji takodjer polumrtav na mjesto odsude dođe, pomozi slabosti mojoj. Daj mi sile, da primem ovu sramotnu smrt na utaženje zločinstva moga, zaslužio sam ju bo ~~Bog~~ često zbog grieha svojih, kojimi sam sagriešio tebi i iskrnjemu. Priznajem se krivcem pred svim svie-tom; priznajem veliku krivnju svoju, dragovoljno vrat svoj prigibljem, da se izpuni sud, samo ti mi oprosti Bože i gospodine moj. Daj, da nadje duša moja milost i milosrdje na sudu tvojem. Evo pogledaj na suze pokorna griešnika, kojimi prosi za milost i spasenje. O Isuse, sine Davidov, pomiluj me, daj mi blaženo umrieti.! Ja se predajem sasma u svetu tvoju volju, i pripravan sam mirno podnieti, što sam zaslužio i što mi je trpiti spasonosno.

Kada dodju na samo stratište reći će mu: Evo nas na mjestu, gdje će se na tebi pravedan sud izpuniti. Imaš li mi još što povjerit, što ti dušu tišti? Odkrij mi cielo srdce, drage ću te volje poslušat i božju milost za grieke tvoje izprosit. Imaš li još što odkriti pravici? U ostalom podloži se volji božjoj, te čuj još jednom iz sudčevih ustih odsudu; klekni i reci: O Isuse, koji za me nedužno bio odsudjen, voljno primam na slavu tvoga suda odsudu moju." –

Sada se čita odsuda, a potom će svećenik: „Dragi brate! čuo si odsudu svoju, a i to, da za te milosti na ovom svietu više ne ima, obrati se dakle svim srdcem k Bogu, koj milosti svoje po-kornomu griešniku nikad ne uzkraćuje. Za nekoliko trenutaka, doći ćeš pred sud božji, da ti se ondje na novo sudi, da dakle tamo milostivu odsudu naći uzmogneš, pokaj se za grieke svoje, a sad mi kaži:

Podlažeš li se podpuno volji božjoj? Opraštaš li onim, koji te odsudiše? Kaješ li se i za ostale grieke svoje, kojimi si od mladosti Boga vriedjao? Hoćeš li smrt za grie-he strpljivo podnieti? Vjeruješ li sve ono što crkva vjeruje? Nadaš li se oproštenju grie-ha i vječnomu blaženstvu? Ljubiš li Boga i hoćeš li u toj ljubavi umrieti?

Ako na sve ovo jestno odgovori, tada će nastaviti svećenik: „Budi dakle miran i podaj se, to da ti Bog grieke oprašta i na vieke te ne odbacuje, te budući se za grieke svoje na ovom svietu sramotnu smrt podnio, primit će ti dušu u vjekoviti stan.

Pred samim pogubljenjem pitat će ga tiho, da li ga još štogod savjest uznemiruje i prema tomu će se vladati. Nu svakako će ga, ako bi se htio izpoviediti, saslušati; inače Kada se barem za sve grieke pokaje i opet ga može odriešiti. Tada, ako je moguće neka

mu dade čislo ili križ, s kojim sdruženo proščenje, potakne ga na odanost u volju božju, duh svoj neka u njegove ruke izruči i uzda se, da će do maha s njim biti u raju, neka mirno i srča, nd ide u smrt. Kod pogubljenja će se, moleć na glas, malo po malo udaljiti.

Ako bi odsudjenik bio tako otvrdnuta srdca, te se ne bi dao nikako nagovoriti na izpovied, tada ga duhovni pastir poste manje smije zapustiti, već prama zločinu, što ga je učinio, upotrebiti će sva moguća sredstva, da ga obrati. Od početka do kraja predočit će mu njegove zločine, kolike je unesrećio, kako će dakle težko pred Bogom odgovarati; nu Bog mu je pripravan sve oprostiti, samo ako se k njemu obrati. O kako težke muke moguo ni trpiti, koji neće da se na smrti Bogu obrate! Neka potraži koji je uzrok njegovoj tvrdokornosti? Obično je tomu uzrok nevjerstvo, očajanje, ili ona pogubna misao, da će si time život spasiti ili produljiti barem.

Ako je tvrdokornosti uzrok nevjerstvo, postupat će svećenik polag gore navedenih pravila, kako se podučavaju nevjernici. Ako je odsudjenik član takova družtva, koje misli, da je nevjerstvo znak velikoga duha, takovu valja kazati, da se takovu ludjaku isti njegovi ostaci smiju. Pa koja mu odatle korist, ako ga drugi hvale.

Ako je tvrdokornosti uzrok očajanje, to će ga svećenik tješiti, pokazujuć veliko milosrdje božje prama griešnikom, navlastito primjer razbojnika na križu, komu Isus zadnji čas sve oprosti i raj obeća.

Kad odsudjenik misli, da će si svojom tvrdokornošću život spasiti ili barem produljiti, neka mu dokaže svećenik, kako se jako vara: da se svjetovno poglavarstvo s njegove tvrdokornosti ne će ni najmanje dati ganuti; da je sam svećenik, koj se brine za njegovu dušu; pak se on hotio ili ne htio obratiti, da će sve jednako biti pogubljen. Odsuda će se sigurno svršiti, pa makar se on strmoglavio u pakao.

Svećenik može za neko vrieme odsudjenika ostaviti; pa se zam za njega moliti, i drugim to preporučiti. Dobro će učiniti, ako sv. misu prikaže za njegovo obraćenje, a puk pod njom vruće na glas moliti (čislo). Kašnje će se k odsudjeniku vratiti i pitati ga, da li se je promislio i da li njegove pomoći želi. Ako vidi, da sve ništa ne koristi, ozbiljnije će ga opomenuti: do nekoliko sati bit ćeš pogubljen, morat ćeš se postaviti pred božji sud, doći se u pakao pred strahovite muke, gdje ćeš se na vjeke mučiti; smiluj se barem neviroj duši svojoj. Preporučit će drugim, da ga na obraćenje nagovaraju, a i sudac, koliko može, neka posreduje. Ako je moguće neka mu ponudi i pošalje drugoga svećenika. Ne opravi li nitko ništa duhovni pastir ne će ga prestati opominjati, niti će ga ostaviti do zadnjega časa. I njega će na stratište pratiti. Ono jutro reći će mu, da mu je zadnji dan života osvanuo, od koga zavisi srećna ili nesrećna njegova budućnost, da su pred njim otvorena vrata raja i pakla, da još može u raj; ne obrati li se, da će za koj čas goriti u paklu. Neka ga sklopljenima rukama moli, da se smiluje svojoj griešnoj duši. Spomenuti će mu najveće griešnike, koji su se k Bogu obratili i sad se vesele u raju. Onaj razbojnik, koj je bio s Isusom razpet, na zadnjem se je času obratio – s križa je u raj otišao.

Dugo ne treba kod svećenika ostajati. Bolje je češće dolaziti i ostaviti mu vremena, da razmišlja o četiri posljednjih čovjeka itd. Neka svećenik pošalje k njemu koga pitati, da li morda želi, da ga dodje svećenik tješiti itd.

Na putu će svećenik moliti, a odsudjenik, ako ne bude htio, ne će ga siliti. Kad dodju na stratište, kazat će mu, da ima još vremena obratit se; poslje nekoliko časova biti će prekasno; onda će želiti, al mu se ne će dopustiti. Kad hoće pogubitelji da ga smaknu, zaklinjat će ga Bogom i svimi svetimi, da smiluje nebo gaj

duši svojoj; sad je već na rubu pakla, domala progutat će ga jaz njegov. Opomenut će okolo stojeće, da poklekne i za nj se Bogu mole, da mu srdce gane i obrati; možebiti da se ovako u zadnji čas sklone. Ako bi se htio izpoviediti, saslušat će ga u kratko, u koliko mu vrieme dopušta, pobuditi u njem pokajanje i odriešiti ga. Ne uzhtjeli, to će se ipak pomoliti za njegovu dušu i preporučit ju Bogu.

Ako je odsudjenik druge vjere, tada razboritost savjetuje, da se svećenik čuva svakoga nesmotrena pokusa obratit ga na svoju vjeru. Neka mu dakle kaže, da nije k njemu došao, da ga u njegovu vjerozakonskomu osvjedočenju smućuje, niti da njegovu savjest vriedja; nego kao prijatelj, koj mu želi posljednje čase njegova života, koliko je samo moguće, olakšati; jerbo to njegovo pastirsko zvanje zahtieva. Neka se pripravi na dobru smrt, skrušeno pokaje i uzda u milosrdje božje. Svećenik treba da u odsudjeniku probudi vjeru u nauk spasitelja svieta s tom namjerom, da želi spadati i pribrojiti se k onomu vjeroizpoviedanju, koje je sam spasitelj naredio i koje pod zaštitom Duha sv. sve članke vjere nepokvarene čuva. Ako svećenik ma kako može predmniti, da je odsudjenik samo materialis hereticus, te se pokaje za grieha, može ga odriešiti uz uvjet: *si dispositus es.*"

„U obće poslje smrti odsudjenika, pomoliti će se duhovni pastir s okolo stojećimi klečeć za njegovu dušu. Onda će reći parenezu: o grdobi zločina, radi kojega je nesretnik pogubljen, ili o grdobi grieha u obće, o pravednih sudovih u obće božjih, o pogibelji zločestoga družtva, kako čovjek svrši, kad neće, da drži na uzdi strasti svoje, kako s malimi griesi počme, pa s velikimi dovrši, o posljedici zla ili zanemarena uzgoja djece itd. Sve ovo može svećenik potvrditi iz života pogubljenikova, počam od prvoga njegova prestupka do posljednje opačine, koja mu je smrt prouzročila, tako, da niti najmanje ne povriedne tajne izpoviedne, da nesretnika još više ne obluži i osramoti radi mordo prisutnih rodjaka ili prijatelja. Nu neka ga niti pretjerano ne pohvali, pa makar se još bolje na smrt pripravio, jer bi se time u puku potvrdila predsuda o sigurnosti pokore odgodjene do smrti.

Govor od prilike može biti sljedeći:

1. Ne ima tako velika grieha, kojega čovjek nebi mogao počiniti.
Kako li daleko zaluta čovjek, kad postane robom grieha! Iz jedne zloće pada u drugu, a napokon tako duboko pade, da mora svjetovna vlast razuzdanosti kraj učiniti, i takova čovjeka drugim za primjer staviti.

Tko može užasno sredstvo bez užasa promatrati? Čovjek se mora pogubiti, da se svetoj pravici zadovolji. Vjerujte mi ovaj pogubljenik bijaše čovjek kao i mi. Duboko si usadimo u srdce utisak taj, koj prouzroči toli užasan prizor. Kao da mu je Bogom na čelu napisano: Čovjek kao i mi! Kad je on tako duboko pao, i tako sramotno zaglavio, zar nebi i mi mogli tako?.....

2. Ne ima tako velika grieha, koj se oprostiti ne bi mogao.
Mudra ljubav božja dopusti, da je taj pogubljenik počinio zločin, koj se moradе smrću kazniti. Pravedna ljubav božja htjede, da on zbog toga zločina pade pravici u ruke. Milostiva ljubav božja htjede, da on zbog toga zločina k njoj se obrati.

Griех dakle porodi biedu, a bieda opet sreću! Slavimo, moji slušatelji, neizmilost Isusovu, koja ublažuje, obraća, spokorava, tješi i učvršćuje ljudska srdca, da mogu strpljivo kaznu podnieti. Milost Isusova bijaše, a ne strah smrti, što je

pogubljenik tvrdo vjerovao u mudroga i pravednoga Boga, uzdao se u njegovo milosrdje, ljubav prama dobrómu Bogu pobudio, iskreno se pokajao i proštenje grichá od Boga molio. Isusova nam je milost njegovu smrt za primjer dala; milost je Isusova primjerom njegove trpljivosti i ustrajnosti u zasluženoj kazni uklonila sablazan njegova zločina. Sasvim mirnom dušom mislim na pogubljenika. Već je čuo rieč, koju je Isus na križu raz, bojniku rekao: „Danas ćeš biti sa mnom u raju". Izkusio je, da milosrdje božje nikoga ne odbija, tko se k njemu skrušenim srdcem uteče.

Ne zdvajaj griešniče, evo ti časa i milosti za pokoru. Bog je to tomu griešniku podao, podat će i tebi, samo se, kao i on, skrušeno, pokorno i pouzdano uteci milosrdju njegovu.

3. Ne ima zločinstva, bilo kako maleno, koje ne bi s nemarnosti strašnih posljedica imati moglo. Premda sam osvjedočen, da je ovaj pogubljenik medju blaženimi, ipak mi je još nješto na srdcu, što moram reči. Svaka strast, svako griešno nagnuće može čovjeka, koj mu se ne protivi, zavesti u biedu, a napokon i na stratište.

Boj se čovječe! Jer čim zavlada nad tobom zavist, ili okolost, ili nečistoća ili osvetljivost ili lienost, u kratko: čim nad tobom strast preuzme mah, sluga si joj i rob; — čini stobom, što joj je volja; oslieipi i ogluši, što se tiče dužnosti i prave sreće, — samo još manjka zgoda i evo javna zločinca. Jedino prst božji može ti pomoći, da ne dodješ na stratište. Da se je ovaj pogubljenik prvomu nagonu grieha uzprotivio, da je Boga molio i bojao se ga, ne bi počinio taj zločin, koj mu je tako sramotnu smrt pribavio. Nu on se nije opominja na glas i opomene savjesti svoje, već je uvieke napredovao u griehu; a još k tomu pridruži se zločincem, te i sam zločinac postane, dok ga ne stiže osveta pravice. Što se njemu zbilo, može se svakomu čovjeku zbiti, osobito ako strasti bude popuštao, kao što je on popuštao.

Čovjek postaje postupice sve gorjim i gorjim. S početka si dopušta veselja, to vodi k lienosti; lienost ga vodi k druženju sa zločestimi ljudmi; druženje ga takovo okuži, opačina mu sve to više omili, ohrabri se u griešenju, griesi opet i grieh mu prodje tako u običaj, tim postane javnim zlotvorom, dok ga pravica ne zastigne.

Strepi dakle moj čovječe!

„Bdijte i molite" veli Isus. Bdijte kod prvoga neurednoga nagnuća, da se ne ojača i da vas ne upropasti. Molite se kod svake napasti. Uzdignite srdce k Bogu, te mu zavapite: Spasi me Bože! Ti si moj spas i zaštita. Isuse, ostani u mom srdcu, u tebe se jedinoga uzdam. Premda je posljedica toga grieha, što ga pravica dostiže i na smrt osudi, strašna, to je ipak jedna od najmanjih posljedica. Jer pogubljenje se tiče samo tiela, od nevidiva posljedica razuzdana života u bezkrajnoj vječnosti jest mnogo i mnogo užasnija. Tko će ju pojmiti? Bdijte i molite!

4. Ne ima tako velika zločina, koga ne bi zlo odgojivanje i zločest primjer voditelja ma najmanje pospješio.

Roditelji, čuvajte vrata doma svojega, da se zlo k vam ne vrati. Težko onim roditeljem, koji bilo s nemarnosti bilo zlim primjerom, ili – što je još gorje –, navadjajuć na grieh dieu svoju, vriemenito ju i vjekovito upropašćuju! Takova sve prokletstva ne ima vrhu njih! Prokletstvo djece, prokletstvo gradjanâ, prokletstvo crkve, prokletstvo Boga!

Još jednom bacimo pogled na nebo. Ne daj, Isuse, da ovaj utisak, što ga taj užasan prizor prouzroči, danas ili sutra utrne. –

Imade li pogubljenik rodjakâ, to ih može duhovni pastir utješiti; da se n.p. liepo na smrt pripravio, i da se nada, da je u raju; da njegova smrt nije njim niti najmanje na sramotu; da su ovako poginuli ljudi i najplemenitih obiteljih, da je tako Bog od vieka odlučio, da je bolje, što je ovako poginuo, negoli naglom smrću, kao što su to mnogi drugi i.t.d.

Opazka. Pogubljenik se smjesta zakopa ondje, gdje je pogubljen, bez svakoga crkvenoga obreda.[1]

1) Bened. XIV. de syn. dioec. lib. 13. c. 17. n. 10. i Bulla „Detestabilem" od 10 svibnja god. 1752.

8/12 875.

O. A. M. D. G.

Dio drugi.

Liturgika ili obrednica.

§ 1. Pojam liturgike, liturgije, obreda i ceremonije.

Liturgika od grčke rieči λειτουργία (:λεῖτος - javan; ἔργον - djelo, obavak, služba:) jest ona znanost, koja uči, kako treba pristojno i valjano vršiti javnu službu božju.—

do 26.5. inclus. & Pod liturgijom dakle u najširem smislu razumievaju se svi oni sveti čini, rieči i znameni, koje su Isus i crkva za javno bogoslužje i naše posvećenje naredili, spadali oni na sv. misu, sakramente, posvetbine ili blagoslovine. U navadnom smislu razumievamo sve one like i načine, kojimi se svi čini obavljaju. U užem smislu liturgija je sadržaj svih onih liturgičkih čina, koji se odnose n. p. na samu svetu misu, ili na pojedini koj sakramenat. U najužjem smislu znači samu sv. misu, jerbo se u njoj stiče sva javna služba božja ili jerbo je ona najbitniji dio ove, ili bolje rekuć znači način, kako se ona služi; tako se razlikuje liturgija sv. Jakova, Basilija, Ivana zlatousnika, Ambrozija, grčka, rimska, mozarabska i t. d.

Nekoji zovu sam liturgički čin, bio on božje i crkvene odredbe, obred (:ritus:); a koji se ne temelji na božjoj odredbi, već je crkvom odredjen i brzo prolazi, kao: križanje, kretanje i t. d. (ne pako vječna luč), ovi/ovi zovu ceremonijom. Drugi, što je u činu bitno (:essentiale:), bila rieč ili djelo, označuju obredom, a što je prigodno (:accidentale:) i služi samo za veću pristojnost, ceremonijom. Treći ceremonijom zovu svako stavno naredjeno znamenovanje za izražaj vjerozakonske misli, a obredom sve ceremonije jednoga istoga vjerozakonskoga čina; tako n. p. sv. sakramenat krštenja smatra se kano jedan čin, pako dakle pojedini za taj čin stavno propisani znak, kako se jedan za drugim obredova, zove se ceremonija, a sve skupa ceremonije zovu se obred sv. krštenja.—

Nego polag sabora tridentinskoga[1] obred je n. p. da se u sv. misi ima nješto na tiho, a nješto na glas moliti; svieće pako, tamjan, odjeća i t. d. da spadaju pod ceremoniju. Sada se jedno i drugo zamjenito uzimlje.[2]

§ 2. Važnost i potreba liturgike.

Momentum.

Nijedna bogoslovna znanost nije toliko važna, koliko liturgika. „Sve su druge /: znanstveno razlažući :/, veli učeni isusovac Azevedo, kašnje postale, sama liturgika je od početka crkva; one se s daleka tiču Boga, a ova neposredice spada na službu božju, one samo promiču čudorednost, a ova i čvrsti plod pobožnosti donaša; one se većinom na poznanju samo božjih stvari temelje, dočim ova stoji s njimi u tako uzku svezu, da se od njih nikako odlučit ne može. Već u starom zakonu sam je Bog javno naznačio vjerozakonske čine, kojimi ga je morao židovski narod štovati, a kad se vrieme izpuni, u mjesto golih i slabih počela, u kojih nebijaše drugo, nego njeka izvanjska sjena svetosti, naredi vječna Mudrost mnoge uzvišenije obrede, koje stranom sam označi, stranom pako drugim preda, da i njegovo ime odredjuju.[3]

Necessitas. Ako je dakle liturgika već po sebi toli važna, to onda mora biti veoma potrebita onim, koji ju imaju vršiti. Jako su djelitelji tajna božjih dužni naobrazit se u svetih naucih, koliko većma treba, da si prisvoje liturgičko znanje, da mogu službu ovu dostojno i plodno obavljati. Ako se prosti vojnici tako marljivo vježbaju u oružju, da ih je milina gledati, kako su izučeni u njem okretni, zar da se mi vojnici Isusovi, manje vježbamo u činih javnoga bogoslužja, koje nam je dnevice sve do smrti obavljati? Svećenik mora, da pobožno vrši liturgičke čine. Ako se je Bog već u starom zakonu zagrozio: „proklet budi, koji djelo gospodnje čini nemarno", a što da reknemo tek o svećeniku novoga zavjeta, koji bi najuzvišenije čine bez pobožnosti obavljao? Svećenik dužan je vjernikom svojim tumačiti liturgičke obrede, zapovieda to Isus[4] i crkva.[5] Nebude li si prisvojio temeljito znanje liturgike ni jedno ni drugo neće moći polučiti, pače najsvetije čine obavljat će pogubnim mehanismom. On je čuvar i branioc liturgije, kako će pako moći ovu čistu čuvati, proti navalam protivnika braniti, zlorabe izpravljati, ako ove ne razumi i nebude skroz proniknut njezinim otajstvenim duhom? Temeljito dakle liturgičko znanje je svakomu potrebito. Bez ovoga izložiti će se takodjer pogibelji vršiti službu božju nedopušteno /: illicite :/ ili nevaljano /: invalide :/ i tako osujetiti spas vjernika. Odatle zaključuje Gardellini, sakupljač odluka

---

1.) Sess. 22. cap. 5. de sacrif. missae. 2.) Bouvry expositio rubricarum 1. pag. 2. n. 6. 3.) Praefatio ad res liturgicas. 4.) „Euntes docete omnes gentes... docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis." Mat. 28, 19. 20. 5.) Sab. trid. sess. 22. cap. 8. de sacrif. missae; sess. 24. cap. 7. de ref.

sbora za sv. obrede: da je neznanje liturgike u koliko to zahtieva svakoga pojedinoga znanje i stališ, smrtni griek.[1.)]

§ 3. Svrha liturgici i liturgiji.

Svrha liturgici jest njene službenike ne samo svestrano i temeljito podučiti u sv. obredih i ceremonijah, da bogoslužje vrše dostojno i valjano, nego da se sa znamenovanji njihovimi upoznaju, sami o njih razmišljaju i vjernikom misli na razmatranje uzdignu, potaknu volju, da ih pobožno i plodno primaju. –

Liturgiji pakto svrha jest ona ista, koja i pastirskomu bogoslužju u obće: promicati naime slavu božju i spas vjernika. Samo se liturgijom oboje, ovo najpače promiče i to bolje, nego ikojom drugom stranom pastirskoga bogoslovja. Bog se neposredno slavi, pače svakim se činom slavi, a vjernici posvećuju i snjim uzko sdružuju. –

§ 4. Znamenovanje i moć liturgičkih čina.

1. Liturgičkimi se čini katoličko bogoslužje razlikuje od svakoga drugoga.

2. Liturgički čini u pamet dozivlju članke vjere, štovanje Boga i naše posvećenje, te milost, koju od Boga primamo.

3. Potiču nas na štovanje Boga i na naše posvećenje tako, da se štujuć Boga posvećujemo a posvećujuć se i Boga ujedno štujemo.

4. Oni sami po sebi djeluju kako se kaže ex opere operato, tako da njihova moć, barem što se tiče sv. mise i nekojih sakramenata ne odvisi nit o dostojnosti onoga, koj ih obavlja, nit o zaslugah onoga, koj ih prima.

§ 5. Postanak i utemeljenje bogoslužja u obće, a katoličkoga napose.

Bogoslužje je tako staro, kako i rod ljudski. Čovjek znajuć, da je odvisno biće, već po naravi čuti se dužnim zasvjedočiti svoje štovanje pram onomu, od koga odvisi. Stoga vidimo već prve ljude, gdje Bogu žrtve prikazuju, od kojih predje žrtvovanje na sve potomstvo. I kad se narodi odmetnuše od pravoga Boga, te izgubiše njegovo poznanje, odabraše si krive bogove, kojim da žrtvami svoju odvisnost zasvje-

1.) Decreta authentica congregationis sacrorum rituum ad num. 4392. n. 3.

doče, jer se na to nutarnjim nagonom prisiljeni ćutjahu. Odatle opažamo u svih naroda, pa bili ma kako zli i glupi, nekakvo štovanje višega bića.

Početnik bogoslužja je sam Bog, koj je čovjeka stvorio od tiela i duše i tako oboje u jedno biće sastavio, da jedno na drugo neobhodno djeluje. On je dakle prvi odredio, da, što duša ćuti, i tielo vidljivimi znakovi pokaže. A budué je čovjeka stvorio za vjerozakon, to po njegovoj odredbi mora neobhodno vanjštimi znakovi očitovati svoju nutarnju vjeru i nabožnu ćut, pače on ga je kao ljubezni odgojitelj sam i poučio, kako će to pravo i istinito učiniti. Kad su se ljudi počeli sve više od Boga odalečivati, da njegovo poznanje s kroz nepotamni il neizčezne, odabra si narod židovski, komu sam propisa vrieme žrtve i način, kako ga ima štovati, da tako barem u njem stalnim bogoslužjem predusretne svakoj zaboravi na sebe i odpadnuću. Nego ovo sve bijaše samo sjena došastkih stvari [1]). Žrtve staroga zakona označivahu veliku žrtvu, što ju obećani spasitelj prikaza za spasenje svieta na križu. Još pred smrću svojom naredi on nekrvnu žrtvu sv. mise, kao vječni spomenik krvne žrtve prinesene na križu, te zapovjedi apoštolom i njihovim nasljednikom neprestano ju ponavljati, kako vidiše njega činiti na zadnjoj večeri [2].) Ovom se žrtvom navlastito Bog štuje i vjerujući u njega s njim sdružuju. Osim ove nekrvne žrtve naredi Isus još i drugih bogoslužnih čina: sedam sv. sakramenata, kojimi vjernici postaju dionici zaslugā njegove smrti na križu. K tomu je Isus ovlastio apostole i njihove nasljednike naredjivati sve, što bude u tom pogledu trebalo za slavu božju i spas vjernikā riečmi: „Kako je mene otac poslao, tako i ja šaljem vas." [3].) Apoštoli i njihovi nasljednici su danu si vlast upotriebili; u sv. misi i dieljenju sakramenata različite obrede naredili, da se služba božja vršuje što svečanije i tim veći utisak učini na ljudsko srce; uveli nedjelju i više drugih blagdana.

Sve ove Isusom i njegovom crkvom naredjene bogoštovne čine, zovemo katoličkim bogoslužjem ili liturgijom.

§ 6. Vrsti liturgije.

Kako se ima u bitnosti vršiti služba božja, poimence pako sv. misa, pokaza sam Isus apoštolom kod zadnje večere, kad uze kruh, dade hvalu, blagoslovivši prelomi ga i dade učenikom svojim govoreći: uzmite i jedite, ovo je tielo moje, koje se za vas daje, ovo činite meni na uspomenu, i uzamši čašu zahvali i dade im govoreći: pijte iz nje svi, jerbo ovo je

1.) Kološ. 2, 17. – 2.) Luk. 22, 19. – 3.) Ivan 20. 21.

krv moja novoga zavjeta, koja će se proliti za mnoge na odpuštenje grieha.[1.)] Još bolje poduči ih navlastito glede sakramenta poslje svoga slavnoga uskrsnuća, kad im je 40 dana govorio o nebeskom kraljestvu. Apoštoli su prvu sv. misu služili na duhove;[2.)] zatim svaki dan u hramu i skromnih kućah[3.)] uz stanovite obrede Isusom opredieljene, kojim oni dodaše prošnje, molitve, moljenja i zahvale;[4.)] nu ove nisu bitno spadale na sv. misu. Osim su u prvom početku obredi sv. mise bili kratki; poslje pretvorbe n. p. se je samo gospodinova molitva molila, to su se ipak apoštoli, kad im je to vrieme dopuštalo njom dulje vremena zadržavali, jerbo od nje su najveću utjehu crpili.[5.)] Tako isto obavljaše apoštoli i sv. sakramente, kad god se je tomu zgoda pružila, držeći se strogo bitnosti, koju sam Isus opredieli.[6.)] Kasnije se apostoli razidoše po svietu, gdje je polag okolnostih vremena svaki koješta dodao k bogoslužju, a još više njihovi nasljednici biskupi, kojim je tada to bilo dopušteno. I tako su nastale razne liturgije ili obredi, kojimi se služba božja obavljala.-

Diele se pako liturgije na istočne /: u Aziji i Egiptu, kasnije jošte u istočnoj Europi :/ i zapadne /: u zapadnoj Europi, Africi i poslje u Americi :/.-

1.- U istoku, budući je od središta i glave katoličke crkve više udaljen, imade više liturgija, koje sve nose ime, ili od svoga začetnika, ili od mjesta, gdje su bile u porabi, ili od glasovitijih biskupa, koji su tuj biskupovali. Najznamenitije liturgije jesu: a.) Jerusolimska tako zvana, jerbo se je rabila u Jerusolimu. Zove se takodjer i liturgija sv. Jakova apoštola, koj je bio prvi jerusolimski biskup. Služi se grčkim jezikom još i sada. Ako i je s veće strane sastavljena sv. Jakovom, to je ipak s vremenom u nju puno uvršćeno, što dokazuju izrazi potonje dobe.- Pogledom na njezinu nutrnju uredbu, dieli se na predmisu /: missa catechumenorum :/ i pravu misu /: missa fidelium :/.[7.)] Ova liturgija služi za podlogu svim drugim istočnim liturgijam. Od ove su petoga stoljeća postale b.) dvie sv. Basilija, biskupa cezarejskoga: dulja /: za nedelju u velikom postu, veliki petak i za nekoje badnjake, i kraća; c.) sv. Ivana zlatousnika, biskupa carigradskoga; liturgija byzantinska ili carigradska je potkraćena Basilijeva i ova se sada navadno služi. Od ovih triu su se kasnije

1.) Mat. 26, 26-28; Mar. 14, 22-25; Luk. 22, 19-20.- 2.) Djel. ap. 2, 42. srav. Amberger II. 44. 3.) Ondje 2, 46.- 4.) I. Tim. 2, 1-5.- 5.) De traditione divinae liturgiae in Gallandii bibliothec. tom. 9. p. 680.- 6.) Djel. ap. 8, 14-17.- 7.) Predmisa sastoji iz molitava, pjesama i čitanja sv. pisma staroga i novoga zavjeta. Prava misa počima prinosi, za kojim sliedi vjerovanje, mirbožanje, predslovje, pretvorba, molitve i prošnje; zatim se podižu posvećene prilike, hostija lomi, dielak ove spušti u kalež, uz razne molitve i pjesma pričešćuje se misnik i puk; napokon biva zahvala, daje se blagoslov i vjernici se odpuštaju

razvile: d.) syrska /: antiochijska :/; e.) jermenska /: od jermenskoga patriarche Grgura :/; f.) etiopska /: abisinska :/; g.) koptička; h.) aleksandrinska od sv. Marka u grčkom jeziku; i.) slovinska iliti sv. Ćirila i Metoda. Ovi naime slavjanski apoštoli prevedoše devetoga vieka grčku liturgiju sv. Ivana Zlatousnika na staroslavenski jezik slovi njimi izumljenimi. Ova liturgija bje uvedena u Panoniju i Moravsku, kasnije u Bugarsku i Srbiju te napokon s nekimi promjenami u Rusku. Od slovinske posta j.) rumunjska liturgija, koja nije drugo nego prevod slovinske u rumunjštinu. –

2.) U zapadu ne ima toliko vrsti liturgija s razloga, što je ovdje obstajala samo jedna patriaršija /: rimska :/ i što je kano crkveni život, tako i liturgiju uzdržao prestolni grad Rim.

a.) Medju zapadnimi liturgijami prva i najpoglavitija je rimska liturgija iliti latinska. Osnova ju sv. Petar 1.), uvedoše pako i popuniše njegovi nasljednici sv. otci pape koji osobito paziše na kanon mise, da ga čista i nepokvarena uzdrže 2.). Najstarija knjiga, po kojoj se u rimskoj crkvi služila sv. misa, jest sacramentarium sv. Lava velikoga /: 440-461 :/ /: sacramentarium Leoninum :/; pomnoži ga molitvami, pjesmami, zavlačenji i predstavlji sv. Gelasij I. /: 492-496 :/ /: sacramentarium Gelasianum :/; a napokon sv. Grgur veliki /: 590-604 :/ izpravi, nešto izpustio a nešto dodao /: sacramentarium Gregorianum :/. Ova knjiga sv. Grgura je za nas tim važnija, što se po njoj s veće strane i danas služi sv. misa rimskoga obreda; pače kanon je jedan te isti. – Sacramentaria sadržavala su samo one molitve, koje je misnik govorio. Uz ova rabila su tako zvana lectionarium /: epistolare, apostolus :/, evangeliarium synaxarium i antiphonarium, u kojem potonjem nalazile su se psalmi i uvodne i prelazne molitve, prikaznica i pričestnica. Pjevači rabili su gradualia, sequentialia i troparia. U svih ovih knjigah, koje su se zvale: ordines ecclesiastici. Svaki svećenik morao je imati sve ove knjige. Svaka od ovih knjiga, navlastito pako sacramentarium, zvala se je: liber missalis. Nu već zarana poimence u svečanih misah rabile su se potkraćene knjige od 3 ili 4 spomenutih knjiga, koje su ipak sadržavale sve, što za misu treba, stoga prozvane: missale plenarium, ili na prosto plenarium ili plenarius, napokon: missale. Za mrtvačke mise služila je posebna knjiga. Stara navada rabiti više knjige kod sv. mise, uzdržala se samo u pontifikalnih misah; u drugih pako nadomješćuju ko table na žrtveniku.

b.) Liturgija Ambrozijeva /: milanska :/, za koju vele, da polazi od prvoga milanskoga biskupa sv. Anathaloma /: Opka :/, učenika sv. Barnabe. – U početku puno se je slagala s istočnom; tečajem vremena sve većma se je približavala rimskoj. Ustanovi ju i uredi sv. Ambrozij biskup milanski /† 397 :/ od koga i ime nosi. Alexander VII. potvrdi ju god. 1497. Sada je skoro skroz

1.) Srav. pismo Inocencija I /: 402-417 :/ Deciju biskupu eugubinskomu; sv. Izidor seviljski de off. eccl. l. 1. c. 15. p. 394. – 2.) Sab. triv. sess. 22. c. 4. i can. 6. de sacrif. missae.

rimska, samo što je zadržala nekoje male starinske razlike iz istočnih liturgija. Mjesto psalma „Judica" moli se prvi redak psalma 117. „Confitemini Domino." Trokratno Kyrie veli se poslije Slave. - Često se čitaju dva, a kadkada i tri štiva, prvo iz staroga zavjeta ili djela apostolskih, drugo iz poslanice sv. Pavla, a treće iz evangjelja. Vjerovanje moli se poslije pridkavke. Svaka skoro misa ima svoje predslavje, u kojem se na blagdane svetaca /: tako isto i u mozarapskoj liturgiji :/ spominju njihova djela i muke. - Kanon je s malom razlikom isti, koj i u rimskoj liturgiji. Tako n. p. misnik neposredno pred pretvorbom pere si ruke. Molitva Gospodnja moli se tek poslije preloma hostije, a Agnus Dei kaže se samo u mrtvačkih misah, mjesto koga biva u drugih misah <u>mirbožanje</u>. Ova liturgija obstoji jošte i danas u Milanu.

c.) <u>Liturgija gotska</u> u Španiji, pomiešana sa zapadnom rimskom i istočnom. Nazvana je tako po Gotih, koji, naseliv se za seobe /: petoga vieka:/ u Španiji, uvrstiše svoje gotske obrede i običaje u starinsku rimsku liturgiju. Zove se i <u>Izidorijeva</u>, jer ju sv. Izidor sevilski na IV. toledskom saboru /:633:/ za svu Španjil i Galiju /: Gallia Narbonensis:/ ustanovi. Napokon zove se i <u>mozarapska</u>, od mozarabes, jer su se poslije uvale Araba u Španiju /: osmoga vieka:/ ondješni Kršćani zvali Mozarabi. Mozarabes je particip desetoga sprezanja arapskoga glagolja „araba", te znači: nasljedujuć arabske običaje. Ova se liturgija od svih drugih u tom razlikuje, što se polovica hostije i to posvećene dieli u devet diela na uspomenu devet otajstva života Isusova i to: utielovljenja, narodjenja, obrezovanja, bogojavljenja, muke, smrti, uskrsnuća, slave i gospodstva. Ona je više put obnovljena po osnovi rimske liturgije. Tek sv. Grgur VII. /:1073-1085:/ uvede u Španiju rimsku liturgiju. A da se svećenstvo i puk umiri, dozvoljeno bje samo u šest poglavitih toledskih crkvah služiti mozarapsku liturgiju, koja se od ono doba zove i <u>toledska liturgija</u>. Sada se jošte služi samo u jednoj toledskoj crkvici „ad corpus Christi", koju u tu svrhu sagradi kardinal Ximenes /:+1517:/

d.) <u>Liturgija galikanska</u> u Galiji /: Francezkoj:/. Ova liturgija približuje se istočnim i slična je Ambrozijevoj. Od vremena Pipina i Karla Velikoga poče ova liturgija ustupati mjesto rimskoj, a sada obstoje još pojekud samo neznatne razlike od rimske, kako ni spočetka nisu bile velike. -

<u>Liturgija Ambrozijeva, gotska /: mozarapska:/</u> i galikanska služe se od početka svoga jezikom latinskim kako i rimska. Sve druge zapadne pokrajine služe se rimskom liturgijom.

<u>Sve vrsti liturgija tako istočnih kako i zapadnih</u> u bitnosti i jezgri iste su i posvema se slažu za dokaz, da su sve iz jednoga vrela potekle. Pače jednako se u svih izmjenjuje n. pr. u sv. misi čitanje štiva i moljenje, prikazivanje i ostali poglaviti dielovi. <u>Samo se razlikuje</u> oblik čina, molitava i izbor štivā, u istočnih i jezik.

<u>Duhovnici i narod svaki je svoju liturgiju</u> nad svaku drugu poštovao, jedno porad osobitoga počitanja naprama apoštolu ili drugomu

svomu velikomu svetcu, od koga vjeruje, da polazi njegova liturgija; drugo porad starine i obvikle, a treće također porad narodnih obzira. Rimska je izmedju svih najviše razprostranjena, skoro u čitavom zapadu izključivo u porabi; pače svim svećenikom latinskoga, gdjegod se nalazili strogo propisana. Ona se izmedju svih liturgija odlikuje kratkoćom, prikladnošću, ljepotom i dostojnošću. Sv. rimska stolica svaku liturgiju jednako štuje, samo želi, da se svaka u svom obsegu bolje polag prvobitne svoje prilike ustanovi i ujedini. Iznimkam i osebujnostim, često neprikladnim, što su jih ne riedko biskupi, duhovnici i redovnici samovoljno uvadjali, stala je tim na put, što je nekadanju vlast biskupa u tom pogledu suzila, i sve svojoj oblasti podvrgla. —

§ 7. Obća vrela liturgike.

Vrela iz kojih se crpi liturgičko gradivo i pravila kako se ima liturgija obavljati jesu: sv. pismo i ustmena predaja. I sv. pismo staroga zavjeta je po neki način također vrelo katoličke liturgije, ono bo pokazuje kakve je bogoslužne čine naredio Bog u starom zakonu, da pripravi ljude na kršćanstvo. Mnogi ovih čina ostali su nepromienjeni kano: kadjenje tamjana[1], poraba gorućih svieća za vrieme bogoslužja, poraba ulja, vode, soli i t. d.; drugi su prema duhu kršćanstva preinačeni kano: svećeničko odielo, svetkovanje stanovitih časova, jednoga dana u tjednu, raznih blagdana u godini /: Uzkrsa, Duhova i t. d. :/, otajstveni znameni žrtava i t. d. Nego sv. pismo novoga zavjeta je u mnogo uzvišenijem smislu vrelo liturgike, pače, ono je prvo i najpoglavitije njezino vrelo, jerbo u njem se nalaze osnovane sve bitne sastojine katoličkoga bogoslužja; ono nas uči, da nije dosta štovati Boga izvanjski već i u duhu i istini, kaže nam, kako možemo postati dionici zasluga Kristovih, i s Bogom se sdružiti. —

Mnogo obširnije vrelo liturgike je ustmena predaja. Isus je opredielio samo ono, što bitno spada na sv. misu i sakramente, čemu su apostoli, kako gore rekosmo, dodali kratke prošnje, molitve, moljenja i zahvale[2]. S vremenom pako se je katoličko bogoslužje sve više razvijalo i usavršivalo, uredjivano po stanovitih pravilih, kako nam to svjedoče odluke obćenitih sabora, naredbe sv. rimske stolice, djela sv. otaca i liturgije raznih vremena i zemalja.

§ 8. Posebna vrela liturgike.

Na posebna vrela liturgike spadaju: liturgijske knjige, rubrike, odluke sbora za sv. obrede i liturgička navada.

1.) 2 Knj. Moj. 30, 7. 8. — 2.) I. Tim. 2, 1–5. —

9.

Liturgijske knjige.

§. 9. Pregled.

Liturgijske knjige jesu: misal, časoslov, obrednik, pontifikal, rimski i biskupski ceremonial. U prvih se četirih nalaze osim liturgičkoga texta takodjer i rubrike, kako i na koi način moraju se pojedini bogoslužni čini vršiti. Rimski ceremonial sadržaje samo one službe, koje spadaju na papu, bilo samo obrede ovih ili ujedno i tekst; biskupski pako ceremonial sadržaje, kako i kojim redom ima se služba božja obavljati, navlastito u stolnih i sbornih crkvah.

§. 10. a. Misal.

Prva i najglavnija liturgijska knjiga jest misal. Zove se misal, jer se iz njega čita sv. misa. U misalu se nalaze rubrike odnoseće se na sv. misu, da i sama ova presveta žrtva sa svimi otajstvi. S vremenom uvukle su se u liturgijske knjige razne pogrješke. Od toga nebi ni najsvetija knjiga – misal – prosta. Sv. Pio V. po naredbi sabora tridentinskoga[1] dade sve misale pregledati. Pečatnicom „Quo primum" 14. srpnja 1570. izda nov „Misale Romanum", kojim izključi sve osim onih, koji bijahu stariji od dvie sto godina. To isto učiniše i Klement VIII. brevom „Cum sanctissimum" 7. srpnja 1604., i Urban VIII. brevom „Si quid" 2. rujna 1634., te naložiše, da se u buduće svi misali imadu tiskati polag onoga rimskoga. Tiskarom bi zabranjeno, da ga ne smiju tiskati bez pismene dozvole, koju izvan Rima moraju dobiti od dotičnoga biskupa (licentia ordinarii). Ovaj, prije nego će takovu dozvolu dati, dužan je prije i poslie tiskanja marljivo pregledati, dali se skroz i u svem slaže s rimskim izdanjem. Ovu dozvolu samim biskupom podpisanu mora imati svaki pojedini otisak il na početku il na kraju, ne učine li toga, tiskari su ipso facto izopćeni, biskupi pako suspendirani a divinis i zapriečen im ulaz u crkvu. Te kazne ponovljene su odlukami sbora za sv. obrede: 26. travnja 1834.; 18. veljače 1843. itd.

Nego ako je već tiskan misal bez biskupove dozvole, ovaj ga može i kašnje pregledati i potvrditi.

Što je ovdje rečeno za misal, valja za sve druge liturgijske knjige, tako da tiskane bez dozvole biskupove niti je smeti

1) sess. 25.

kupiti, nit kod sebe držati; niti njimi se služiti.[1] Izopačen misal dolazi ipso facto u Index librorum prohibitorum.[2] — Povelje ovih triuh papa nosi svaki misal na čelu. Za otim dolaze rubrike sv. mise itd. koje treba da svaki svećenik dobro prouči, a i kašnje barem jednom na godinu pročita.

§ 11. b. Časoslov (brevir).

Časoslov je ona knjiga, koja sadržaje molitve i način, kako imadu svećenici i ostali na to obvezani u ime crkve moliti. Zove se časoslov, jer se te molitve imaju moliti u stanovite čase ili ure; breviar, od latinske rieči breve, jer u kratko sadržaje sv. pismo staroga i novoga zavjeta, životopise svetaca i svetica božjih, crkvene molitve itd. ili jerbo ga je sv. Grgur VII. pokratio.

Kakogod je misal mnoge promjene preživio, tako je isto i časoslov, pače još mnogo više. Za vrieme sabora tridentinskoga koliko je bilo biskupija, toliko je bilo i različitih časoslova. Tomu je neredu po naredbi istoga sabora (sess. 25. in fine) doskočio sv. Pio V. On dade sve časoslove pregledati. Izdade nov Breviarium Romanum; poveljom „Quod a nobis" 9. srpnja 1568. propiše ga najstrože za svu katoličku crkvu latinskoga obreda, tako da je izključio sve onda obstojeće časoslove osim onih, koji bijahu stariji od dvie sto godina i tko se drugim služi ne zadovoljava. To isto ponoviše Klement VIII. breveom „Cum in Ecclesia" 10. svib. 1602. i Urban VIII. breveom „Divinam psalmodiam" 25. siec. 1631. i za tiskanje časoslova izdadoše iste naredbe kako i za misale. Njihove povelje tiskaju se na čelu svakoga časoslova. Za njimi dolaze njekoja pravila o godini i njekinih strana, koledar i obće rubrike, koje treba, da svatko dobro prouči i obdržava.

Časoslov tiskan bez dozvole dotičnoga biskupa nije smeti kupiti i njimi se služiti.[3] I mi smo g. 1868. pitali tajnika sbora za sv. obrede Dominika Bartolinija, pak nam je odgovorio, da je dvojba, deli zadovoljava dužnosti onaj, koi moli iz časoslova, koj ne ima ove dozvole. Može pako biti utisnuta na početku ili na kraju, kako i u misalu. Časoslovi tiskani u Malinu (Mechliniae), kod Hanicqa i Rezmu (Ratisbonae) kod Pusteta liepi su, prilično jeftini, te imaju takovu dozvolu.—

1) S. R. C. 16. ožuj. 1833. ; 2) Bened XIV. Reg. gen. § 4. n. 4. ; 3) S. R. C. 16/3 833.

§. 12. c. Obrednik.

Ritual od lat. rieči ritus (obred) ili obrednik jest ona knjiga, u kojoj se nalaze obredi, kako imaju navlastito duhovni pastiri službu božju vršiti, osim onih bogoslužnih čina, koji već u misalu dolaze. Obrednik dakle sadržaje obrede onih sakramenata, koje smiju svećenici obavljati; onda obrede raznih blagoslova, dà i onih, koji biskupu pripadaju, nego ih može i prostomu svećeniku ustupiti; napokon kako se imaju procesije voditi.

Do sabora trid. svaka crkvena pokrajina, svaka biskupija, dà i svaka skoro crkva imala je svoj posebni obrednik. Može se misliti, kolika je tu bila različnost u obredih. Rečeni sabor[1] htio je tomu doskočiti, pak se pobrinuo za izpravak i izdanje novoga obrednika, koj je tek poslje više godina mogao izdati papa Pavao V. (1605.–1621.) pod naslovom: Rituale Romanum.

Proglasnom poslanicom „Apostolicae Sedi" 16. lip. 1614. nije htio ukinuti za onda obstojećih obrednika, kako je to učinjeno s misali i časoslovi, da se puk ne smuti i svećenici ne uzbune, koji su svi mnogo držali do svojih starih navada. On ga je samo preporučio, kao uzor obrednika, nipošto pako zapovjedio. Kašnje ga je Bened. XIV. izpravio kao obći obrednik za svu crkvu lat. obreda potvrdio, skoro za čitavu Italiju de praecepto prepisao, ne zabranio ipak drugdje obstojeće obrednike. Nego sv. rimska stolica svakako želi, da se malo po malo svagdje uvede rimski obrednik, da tako i u ovoj službi božjoj bude jednoličnost u kat. crkvi. Gdje nikad neobstojaše vlastiti obrednik, tu je ovaj rimski propisan, stoga vidimo, da je u svih naradih poslje sabora trid. na kat. vjeru obraćenih samo ovaj u porabi. Tako čitava sjev. (septentrional.) Amerika služi se jednim obrednikom Rimom odobrenim. Jednom uveden rimski obrednik niti biskup nesmije drugim zamjeniti.[2] Što u vlastitom obredniku manjka, to se onda mora uzeti iz rimskoga. Tako n. p. u onom biskupije senjske i modruške ne ima obreda, kako valja krstiti odrasle, niti kako blagosloviti vodu u krstionici izvan vel. subote i u oči Duhova, ako kad uzmanjka; u takovih slučajevih treba se služiti rimskim obrednikom. Odakle sledi, da ni jedna župna crkva ne smije biti bez njega.

Gdje posebni diecezanski obrednik obstoji, takov se mora barem u bitnih stvarih sudarati s rimskim, komu u tom pogledu najveći ugled pripada. Nego o tom suditi ne spada na svećenike, već na samoga biskupa.

1) sess. 25.; 2) Bened. XIV. „Inter omnigenas" 2. velj. 1744. §. 18. Grgur XVI. epist. ad Archiep. Remen. 6. kol. 1842.

Svećenici su strogo dužni držati se diecezanskoga obrednika; njegove rubrike važu u savjesti.[1] Stoga svaki svećenik neka ih dobro prouči, više put pročita i najtočnije obdržava.

Svakako ipak oni blagoslovi, bi se imali iz njega moliti, koji odgovaraju blagoslovom nalazećim se u rimskom obredniku.[2]

Obrednik je pako važna knjiga. Svaka crkva neka ih toliko ima, koliko ih je od potrebe; pače ni pojedini svećenici neka ne budu bez njega. Svatko se mora služiti obrednikom one biskupije, gdje koju službu obavlja.

§.13. d. Pontifikal.

Pontifikal od lat. riječi pontifex = biskup, jest ona knjiga, u kojoj se nalaze one liturgičke službe, koje sàm biskup ili svećenik habens usum pontificalium obavljati smije.

Izdao ga Klement VIII. poveljom „Ex quo in Eccla" 1596. i propisao za sve crkve lat. obreda izključiv sve druge do onda obstojeće pontifikale. Urban VIII. ga izpravi i na novo izda; napokon i Benedikt XIV.

Pontifikal prem spada više na biskupa, to je ipak za svakoga svećenika od velike važnosti. Najprije je on sàm subjekt mnogih liturgičkih čina, koji se u njem nalaze n.p. tonsure, malih i velikih redova; nadalje on sudjeluje kod mnogih ovakovih čina. Treba mu kod posvećenja crkve itd. Napokon, ako je puku tumačiti n.p. posvećenje crkve, žrtvenika, zvona, ulja itd. mora se uteći pontifikalu; za to po mogućnosti neka ne bude bez njega ni jedan svećenik.

§.14. e. Rimski i bisk. ceremonijal.

I. Rimski ceremonijal (caeremoniale romanum), kao što spomenusmo u §.9. je ona knjiga, koja sadržaje sve one službe, koje i kakvim obredom obavlja sv. otac papa. U njem se nalazi takodjer način, kako se bira papa i obred krunisanja rimskoga cara.

II. Što je biskupski ceremonijal takodjer rekosmo u §.9. Zove se ceremonijal, jer sadržaje ceremonije; biskupski, jerbo spada najviše na biskupa n.p. na njegova liturgička odlikovanja, sv. misu pred njim itd. Izdao ga je Klement VIII. i propisao poveljom „Cum novissime" 1600. za sve stolne i zborne crkve, ne izključiv zato ipak stare ceremonijale, koji se ovomu nisu baš protivili. Izpravili ga i izdali jošte Inocencij X., Bened. XIII.

1) De Herdt. III. n. 142.

2) „Illi soli libri adhibendi, et in illis tantum benedictionibus, quae rituali romano sunt conformes." S.R.C. 7 trav. 1832.

1727., a napokon pomnožana izdao ga Bened. XIV. Nadoknadjuje misal i časoslov, stoga ga je uvjek dobro imati; tim više, što bi mu onakove službe i u drugih crkvah imale odgovarati kano: missa coram Eppo, officium sacristae, diaconi et subdiaconi, ornatus Ecclae, ordo genuflexionum, ordo imponendi thus, cantus, pulsatio organi itd.

II. Rubrike.

§. 15. Pojam i razdielba rubrika.

Rubrike od lat. rieči rubrum = crveno, jer su se tako pisale i tiskale, a i sad se tako utiskuju, jesu pravila polag kojih se mora služba božja obavljati, sv. misa prikazivati, sakramenti djeliti i ostali liturgički čini vršiti.[1]

Rubrike se djele:

I. u sućne (essentiales) i nesućne (accidentales). Sućne su one, bez kojih služba nebi bila valjana; nesućne, koje spadaju na veću svečanost, al i bez njih je služba valjana. Odatle ne sliedi, da se ne moraju obdržavati i nesućne rubrike, one bo imadu otajstveno znamenovanje, dozivlju nam u pamet mnoge vjerozakonske istine, i čine veliki utisak na naše srce; s toga se imadu isto tako obdržavati kao i sućne. Sv. Terezija toliko je cjenila rubrike, da je rekla, da bi za najmanju svoj život dala.

II. U redovite i izvanredne. Redovite, koje se nikada propustiti ne smiju; izvanredne, koje se kadkad n. p. u nuždi, prem su propisane, izpustiti mogu a i moraju.

III. U zapovjedajuće (praeceptivas) i ravnajuće (directivas). Zapovjedajuće, koje pod griek vežu; ravnajuće, koje se samo savjetuju. Napokon IV. U rubrike misala, časoslova, obrednika, pontifikala biskupskoga i rimskoga ceremonijala.

§. 16. Kako vežu rubrike.

Rekli smo u prijašnjem §., da se razlikuju rubrike zapovjedajuće i ravnajuće; zapovjedajuće, da vežu pod griek, a ravnajuće, da se samo savjetuju. Nu pita se, koje su zapovjedajuće, a koje ravnajuće? Zapovjedajuće, kažu bogoslovi, da su a) koje se imadu obdržavati u samoj sv. misi (intra missam)[2] n. p. da se u vino ima uliti malo vode, hostija prelomiti itd.

1) Bonory, ondje 3.
2) S. Alfonsus theol. mor. l. 6. tr. 3. n. 399.

osim ako se izrično veli, da se samo savjetuje kao „dies irae" u svagdanjih misah za mrtve.[1] Rubrike dakle misala za djakona i podjakona vjerojatnije (probabilius) jesu zapovjedajuće.[2]

b) Koje se odnose na svečano obavljanje sakramenata.[3]

c) Koje se nalaze u misalu, časoslovu, obredniku, pontifikalu i biskupskom ceremonijalu pogledom na osobe, kojih se tiču. Sv. otci pape, kad liturgijske knjige na novo izdavaju, služe se izrazi: „praecipimus observari;" „in virtute sanctae obedientiae;" „praecipit et mandat;" „inviolate observent" itd. — Ravnajuće su dakle, koje služe samo za ravnanje n.p. prije ili poslije sv. mise kao dotične molitve pro temporis opportunitate i.e. comoditate dicendae, pranje ruku[4], prem sv. Alfonso[5] kaže, da to barem prije sv. mise veže pod mali griek; osim ako je što navadom ili posebnim zakonom ustanovljeno, da i izvan sv. mise veže pod griek, kao n.p. da se ne smije pod smrtni griek ništa jesti niti piti prije sv. mise, ili bi u tom tkogod pokazao kakav nemar, što bi bio mali griek; ako bi pako prezirao ili jako koga sablaznio, mogao bi i smrtno sagriešiti.[6] n.p. kad nebi oprao jako umazane ruke prije mise[7] il bi prije 1/4 sata ma i najkraću misu svršio, pak makar ništa ne izpustio.[8] Nego niti pod sv. misom sasvim maljušne stvari, koje ne imaju nikakvoga otajstvena znamenovanja ne vežu pod griek, tako n.p. da svećenik male prste upre u čelo žrtvenika, kad sklopljene ruke na nj položi;[9] a tako isto i kod druge kakve službe božje n.p. da se ne smije golima rukama dotaknuti pokaznice (monstrancije) kad s presvetim otajstvom blagoslov dieli.

Koje su zapovjedajuće, a koje ravnajuće rubrike, kaže to svakomu i sama razboritost. Zapovjedajuća n.p. rubrika je, da nitko nesmije misiti bez albe, ravnajuća, da obučujuć se u ovu prije obuče desnu ruku pak onda lievu.[10] — Nu i najmanje rubrike treba obdržavati: Pače riedak je slučaj, da tko ma kakvu rubriku prekrši, a da ne sagriešii bud s nemarnosti, bud s preziranja.

1) De Herdt. I. 2.; 2) Bonorij, ondje 11.; 3) „Si quis dixerit, receptos et approbatos Ecclae catholicae ritus in solemni administratione sacramentorum adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libitu omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclae pastorem mutari posse; anathema sit." Conc. trid. sess. 7. can. 13.;
4) Bonorij, ondje; 5) Ondje 409.
6) sr. Zöllinger, Manuale rituum str. 1.; De Herdt. I. str. 3.
7) sv. Alfons, ondje;
8) " " , 6, 400.;
9) Ritus serv. in celeb. mis. tit. IV. n. 1.;
10) Rit. celeb missa n. 3. —

Tko se navči proti malim rubrikam griešiti; brzo će griešiti i proti velikim. Benedikt XIII. nalaže, da se sve i najmanje rubrike točno obdržavaju; biskupom pako strogo zapovieda, da zlorabe i izopačenosti protivne se rubrikam misala, časoslova, pontifikala i biskupskoga ceremonijala zabrane i uklone, ne pazeć što biva, već što biti mora![1] Nadab i Abiu, sinovi Aaronovi izgore, jerbo tudji oganj stave u kadilo[2]; Betsamićana poginu preko 40.000, jer nesmotreno pogledaše u korablju Gospodnju[3], a Oza, što ju u nuždi pridrža, da se ne svali, naglom smrću pade[5]. Ako je Bog tako strogo kaznio kršitelje malih i neznatnih rubrika u starom zavjetu već na ovom svietu, kako će tek kazniti na drugom kršitelje većih rubrika u novom zavjetu? –

Nego pita se nadalje: pod kakov griech vežu zapoviedajuće rubrike? – U velikih stvarih vežu pod smrtni griech, a u malih pod lakko oprostivi. Koja je velika, koja li mala stvar vrlo je težko naznačiti. Bitne i redovite rubrike u sv. misi i sakramentih jesu uviek velika stvar, nego i nebitne i izvanredne mogu biti takove. Rubriciste obćenito kažu, da izpustit n. p. u sv. misi poveći dio, koi se uviek uzimlje, kano izpovied, evandjelje, predslavje, da je smrtni griech, dočim izpustit psalam „judica", slavu, vjerovanje, da je mali griech; ne pokleknuti jedan ili 2 puta ili propustit koje križanje je mali griech, jer to uviek ostaje mala stvar; prem se navadno u svakoj misi uzimati mora.

U nuždi i zapoviedajuće rubrike ne vežu pod griech[4]! To tam u župničkih i područnih crkvah navlastito u selih mogu biti svećenici

1) „Cum invisibilia Dei per visibilia religionis ac pietatis signa, quae caeremoniarum nomine censetur, intellecta conspiciantur, pastoralis nostri muneris curam ad hoc intendimus et ab omnibus fieri volumus et mandamus, ut in sacramentorum videlicet administratione in missis et officiis divinis celebrandis, aliisq. ecclesiasticis functionibus obeundis, non pro libitu inventi et irrationabiliter inducti sed recepti et approbati Ecclae catholicae ritus, qui in minimis etiam sine peccato negligi, omitti, vel mutari haud possunt, peculiari studio ac diligentia serventur.
Quamobrem Eppis stricte praecipimus, ut contraria omnia, quae in Ecclesiis seu saecularibus vel regularibus (iis exceptis, quae proprio vel Rituali, vel Missali, vel Breviario utuntur a Sancta Sede probato) contra praescriptum Pontificalis Romani, et Caeremonialis episcoporum, vel rubricas Missalis, Breviarii et Ritualis irrepsisse compererint, detestabiles tamquam abusus et corruptelas prohibeant et omnino studeant removere, quamvis non obstante interposita appellatione vel immemorabili alligata consuetudine; cum non quid fit, sed quod fieri (solet) debet, sit attendendum." Conc. rom. 1725.–

2) Lev. 10. 1, 2; –

3) I. Reg. 6, 19.; –

5) S. R. C. 2. sep. 1661.

4) „(Caeremoniae) praetermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat." Catech. rom. p. 2. q. 10.

puno laglje izpričani odgrieha, ako uvjek skroz točno ne obdrža, vajn zapovjedajuće rubrike kako bi to morali zbog pomanjkanja potrebitih sredstva, nego u stolnih, zbornih i samostanskih crkvah koje redovito imadu puno više da točno po rubrikah obavljaju službu božju u čem valja da budu za uzor svim drugim crkvam.[1] Nu svagdje je dužnost čuvat se, da se vjernici ne smute.

Tko je tako slab, da ne može znamenit dio mise služiti, taj nesmije ~~..~~ misiti;[2] tko pako samo pokleknuti ne može, taj smije misiti; nu da nikoga ne smuti.

Koji posjeduju rubrike, tumače itd. zovu se rubriciste. Osobiti su: Gavantus, Claudius, Arnaud, Quarti, Merati, Lohner, Bouvry itd.

III. Odluke sbora za sv. obrede.

§.17. Utemeljenje i svrha sbora za sv. obrede.

1. Crkva ništa toliko ne želi, koliko jednakost u službi božjoj, čega radi brižno nadgleda, da se ne bi u nju štogod uvuklo, što nije u suglasju s naredbom Isusovom, tradicijom i crkvenim duhom. Kakogod su se pojedini biskupi brinuli za jednoličnost obreda u svojoj biskupiji, metropolite u svojoj pokrajini, patriarke u svojem patriarkatu, tako su se za to tim više brinuli sv. oci pape za sva crkvu. U srednjem vjeku vodje barem u lat. crkvi do neke jednoličnosti; nu budući su od prastarih vremena mogli sami biskupi u tom odredjivati, to sav napor papa ne mogaše preduspjeti raznolikosti obreda i obred. nih knjigah; a često su i pojedini svetski svećenici i redovnici samovoljno kojekakve obrede uvadjali, tako da su se mnoge po. grješke i zlorabe uvukle u službu božju. Za sabora trid. bijaše obća tužba proti izkvarenim obrednim knjigam. Sabor na molbu mnogih biskupa učini shodne naredbe, te preda sv. rimskoj stolici sve liturgičke knjige lat. crkve, da ih pregleda.[3]

Sv. Pio V. barem znamenitije, kao što je misal i časoslov dao je izpraviti i izdati, te strogo naloži, da se od sele svi samo njimi služiti imadu. I tako bje jednoličnost obreda u lat. crkvi uvedena. Nego, da se predusretne i u budućo svim zlorabam osnova Siksto V. 1587. poveljom: „Immensa" neprestani sbor za sv. obrede (congregatio sacrorum rituum).

2. Sboru ovomu označio je sv. otac u zasnovanoj povelji

1) Srav. Schüch. 288. op. 2.
2) De Herdt. ondje 4. ; 3) Sess. 25. in fine.

sliedeću svoju svrhu:

a) „Ut veteres ritus ubivis locorum in omnibus Urbis et Orbis ecclesiis etiam in capella Pontificia, in Missis, divinis officiis, Sacramentorum administratione ceterisque ad divinum cultum pertinentibus, a quibusvis personis diligenter observentur, caeremoniae, si exoleverint, restituantur, si depravatae fuerint, reformentur; libros de sacris ritibus, imprimis Pontificale, Rituale, Caeremoniale, prout opus fuerit, reforment et emendent; officia divina de sanctis patronis examinent et Nobis prius consultis concedant."

b) „Ut controversias de praecedentia in processionibus aut alibi caeterasque in hujusmodi sacris ritibus et caeremoniis incidentes difficultates cognoscant, summarie terminent et componant."

c) Diligenter quoque curam adhibeant circa canonisationem Sanctorum."

Zbor je glasom ove povelje razpada u redoviti i izvanredni odbor. Prvomu je izručeni predmeti pod a i b, drugomu pod c.

Redovitomu dakle odboru nije samo ta zadaća da bdije nad izvanjskim redom bogoslužja, nego takodjer da ga na temelju pozitivnih zakona i tradicije dovede na čistinu i takvo uzdrži u čitavom njegovom obsegu. On riešava preporna pitanja, što ima u procesijah i u obće u svakoj službi božjoj napried ići, a što sliediti /de praecedentia/ i koga ide medj jednakimi prednost radi posebne kakove povlastice /de praeeminentia/. Odgovara na sve dvojbe rubrika misala, časoslova, rituala pontifikala i ceremonijala; dopušta pobožnosti, čine /officia/ blaženika i svetaca, štovanje njegovih slika i moći, obrazce molitava, zavjetne mise u stanovite dane, svetkovanje blagdana, zakonom protiveće je običaje i.t.d. Na molbe ili sam ili kroz svoga tajnika, koj to mora priobćiti papi u posebnoj audienciji, daje osobite povlastice i oprosti, i to: da se smije koji blaženik ili svetac slaviti u cėlom ili biskupiji, čije svetkovanje jošte nije razšireno po cielog cėlo iliti većim obredom svetkovati nego do sele; da se smije u zapriečen dan uzeti zavjetna misa koga svetca, il njegova svečanost skroz na takav dan prenesti; da tko smije mitničku odjeću blagoslivljati, pokrivenom glavom, pod baruškom misiti i.t.d. Potvrdjuje obćinam, biskupijam, pokrajinam izbor svetca za zavjetnika i dopušta u osebnih kućah unutrnne bogomoljnice /oratoria privata/.

§18. Nutarnja uredba sbora za sv. obrede.

Sbor se sastoji od preko 20 stožernika, za tim od više činovnika, kao: sakrista sv. otca, apostolskoga protonotara, dekana i dvijuh auditora rote, meštra apostolske palače, promotora i podpromotora vjere, tajnika i zamjenika, sastavljača hvalospjeva i pismara. Još je pridodano do 25 savjetnika biskupa i redovnika, koje je prije sam sbor odabirao, sad pako sv. otac. Napokon svi meštri ceremonija papinih (pravih 5 a prekobrojnih 11) imadu u sboru sielo.

Sboru je nadstojnik jedan stožernik, odredjen od pape, koj vodi najvišju upravu svih posala.

Sami stožernici imadu odlučujući glas, ostali glasuju samo na zahtjev nadstojnika. U važnijih predmetih zaiskuje tajnik papinu potvrdu, osobito u obćenitih odlukah kj. tatovih, koje se za čitavu crkvu izdavaju.

§19. Temelj odlukam sbora za sv. obrede.

Sbor u svih svojih odlukah osvrće se:

1 Na dogmatičko znamenovanje obreda, da bude skroz u suglasju s dogmom, pače da ju izrazi, kako to obilja opažamo, osobito u svetnih obredih sakramenta. Za to je u pojedinih sjednicah sbora prisutan promotor fidei.

2 Na crkvenu tradiciju, da je najme nebi ništa odlučilo, što je nebi s njom sudaralo, pače posvema joj odgovaralo. Kako liepo odgovara manipul rubcu, kojim bi ji službenici kod bogoslužja znoj s čela otrli; a pluvijal plaštu, kojim bi je u procesijah proti nevremenu zagrnili.

3. Na suglasje sa svimi stranimi liturgije obstoječimi rubrikami i izdanimi prve odlukami. Ako se kadkada čini, da je sbor izdao protuslovеće se odluke, to se lahko slože, kad je u obzir uzmu pojedinih okolnosti mjesta, vremena, slučajevi, osobe i.t.d. Može je dogoditi da sbor svremenom i protivnu prakse uzme, ali za to je ne može reći, da nije u svojih odlukah stalan; to čini radi važnih uzroka, koji nadodju.[1] Stoga ako je kada nadju protivne odluke, onda je valja držati one, koja je kasnje izašla[2]

4. Na liturgičku ljepotu, da bude sve dostojanstveno i

---

[1] Gardellini nota ad dec. n. 4487-4636 i Cavalieri in praef. tom. I; [2] S. R. C. 22 travnj. 1741 dub. 7. Bovny expositio rubricarum I. 28. -

naravski, da je svaki i najmanji nesklad odmah opazi; zato ća službenici oltara osobito one obrede sa svim dostojanstvom i nepucáerano vršiti, koji više u oči padaju, a ti su, koji je odnoje na držanje, kretanje, hod, pogled, poklecanje i t. d.

§20. Ugled i obveznost odluka sbora za sv. obrede.

1. Odlukam sbora za sv. obrede najvišji je ugled. Sbor ovaj, kako vidismo, od samoga je pape na poziv sabora tridentinskoga osnovan, koj je ima skrbiti za jednoličnost i čistinu bogoslužja, stoga je i poveljom „Immensa" vlašćen u papino ime tumačiti i riešavati sve u tom pogledu dvojbe, tako da svako njegovo riešenje /resolutio/ i odluka /decretum/ imadu je smatrati tamquam Pontificis oracula". Dakle odlukam sborovim toliki je ugled, kano da bi ih sam papa izdavao. Ako bi u tom još tkogod podvojio, evo mu sborova odgovora potvrdjena Pijom IX. „An decreta a sacra Congregatione emanata, et responsiones quaecumque ab ipsa propositis dubiis scripto firmiter editae, eandem habeant auctoritatem, ac si immediate ab ipso Summo Pontifice promanarent, quamvis nulla fuerit de iisdem relatio Sanctitati Suae? S. C. resp. affirmative. Die 23 Maji 1846. Approbatum a Summo Pontifice Pio IX. die 17. Julii 1846 in una Ordinis Praedicatorum.

2. Odluke sbora za svete obrede vežu ili sve ili pojedine crkve.

a) Čitavu crkvu vežu:

α) Odluke po liku svom obćenite, koje na čelu svom nose rieči: „Decretum Urbis et Orbis."

β) Odluke, koje baš po sebi nisu obćenite nego imadu klausulu n. p.: Tam in dioecesi N. quam ubique servari voluit. – Decretum locum habere non solum in regnis N. N. sed etiam in quibuscunque aliis regnis et locis per totum Christianum orbem. Et sic omnino servari voluit. – In quibusvis mundi ecclesiis i. t. d.

γ) Odluke, koje su na pose papom potvrdjene. Kazasmo, da i sam sbor u papino ime izdaje odluke, nego kad svoja riešenja na posebne uprose predlaže sv. otcu za potvrdu, hoće da takoim riešitbam pribavi obću znamenitost; i onda većinom ovako glase: „Facta . . . . . . Sanctissimo Domino Nostro relatione Sanctitas Sua Decretum S. Congregationis approbavit, confirmavit typisque editam publicari praecepit, ac praeterea jussit, ut locum ordinarii ejus observantiae sedulo incumbant."

5) Odluke, koje vjerodostojno (authentice) tumače rubrike. Tumačenje se ne proteže preko rubrike, za to kako veže rubrika, tako veže i tumačenje, a rubrike vežu čitavu crkvu, dakle: tumačenje; pa bilo to samo na upros posebnih crkava, ko što zgodno opaziše Cavalieri: „Habent ss Rituum Congregationis decreta, ut licet ad particularium ecclesiarum instantias aut quaesita emanata ea sint, ad normam et exemplum pro iisdem et similibus casibus in Ecclesia universali deserviant." Odavle slidi takodjer, da samo tumačenje zapovjedajuće rubrike veže, podnipošto pako ravnajuće, osim ako novu obveznost narnači.

6) Posebne odluke (decreta particularia) jesu, koje se odnose na posebno pravo koje crkve. (Vežu samo na ona mjesta, za koja su izdane; u tudjoj biskupiji samo onda, kad ih dotični biskup prisvoji i po biskupiji proglasi. Ovakove odluke često su pravi oprosti, koji vajaju samo za ono mjesto i za onaj slučaj, za koj su izdani, te se ne mogu protegnuti na drugo mjesto ili drugi slučaj, pak makar bile iste okolnosti.[1]

Da odluke vežu, dosta je, da za nje vjerovano znamo t. j. da su podpisane nadstojnikom i tajnikom sbora za sv. obrede, te da imadu dotični pečat, ili se nalaze u vjerodostojnoj sbirci Gardellinovoj.[2] Ako se odlukami zakon jurve postojeći ili rubrika pobliže samo tumači i na pojedine slučajeve prenosi (decreta comprehensiva) ne treba, da se proglasuju; promienili se zakon ili rubrika sa strane, ili posve novom zamieni (decreta extensiva), da občenitu obveznost steku, moraju se barem u Rimu proglasiti. Odgovore nadstojnikove, tajnikove ili drugih izvan sbora, treba cieniti kao mudre rieči učenjaka, ali nikada smatrati za odluke sv. sbora.[3] To isto može se kazati o prostih odgovorih sborovih na upros kojega svećenika, redovnika, biskupa ili obrednika, kad neimaju nikakve stroge klauzule, da što zapoviedaju ili zabranjuju.[4]

Odlukam sbora za sv. obrede tolika je moć da derogiraju i najstarijim protivnim navadam; nego nepamtljive moraju se napose spomenuti. „An decreta Sacrorum Rituum Congregationis dum eduntur, derogent cuicumque contrariae invectae consuetudini etiam immemorabili, et in casu affirmativo obligent etiam quoad conscientiam? S. C. rescripsit et declaravit: Affirmative sed recurrendum in particulari.[5]

Veliku vjerodostojnu sbirku odluka sbora za sv. obrede učini Alojzijo Gardellini istoga sv. sbora prisjednik i podnotar fi-

---

1) Scüch. 290.; 2) S. R. C. 8 trav. 1854.; 3) Revue des sciences ecclésiast. Bouix. Feb. 1864. fol. 207.; 4) Bouvry I. 21.; 5) S. R. C. 11 o[illegible] 1847 in Angelop.

dri. Sastoji se od 8 svezaka i 4º. Sadržaje odluke od 1588 do 1847. Da... ...re na posebne uprose izvan sbora izrušene, budući da ne imaju moć obveznosti nije niti htjeo u svoju sbirku uvrstiti. Mnoge (opazke) odluke tumači u opazkah, koje toliko vriede, koliko izjave učena čovjeka.

Svećenik ne treba, da baš znade svu silu odluka, što ih je sveti sbor do sele izdao i još ih svednilj izdaje. On imade pri ruci misal, časoslov, obrednik i.t.d. pak se može i njih naučiti liturgičke zakone, koje nedvojbeno svakoga svećenika veže. Obćenito odlučujuće odluke sbora za sv. obrede, priobćuju se ili biskupskimi okružnicami ili diecesanskim koledarom. Svakako je dobro, da svaki svećenik imade te struke kakvu dobru ručnu knjigu. Osobito preporuča se: Sacrorum rituum rubricarumque missalis, breviarii et ritualis romani compendiosa elucidatio, auctore J. B. Falise, Schaphusiae 1863.; De Herdt, Sacrae liturgiae praxis, Lovanii 1863. editio 4. tom. 3.; Bouvry, Expositio rubricarum breviarii, missalis et ritualis romani Weissenburgi 1860. Ratisbonae apud Manz.; Hoeflinger, Manuale rituum editio Augustae Vindelicorum 18 ; Schneider Manuale sacerdotum, Coloniae 1867.

IV. Navada liturgička.

§ 21. Pojam liturgičke navade i znakovi njene zakonitosti.—

Pod liturgičkom navadom razumieva se ona liturgička služba, koja biva preko (praeter) ili proti (contra) rubrikam.

O ovakvih navadah mnoge odluke sbora za sv. obrede vele: Servetur consuetudo. Nihil innovetur. A drugi: Servandas esse rubricas, et contrariam consuetudinem esse abusum. Corruptelae potius dicendae sunt, quam consuetudines i.t.d.

Da bude zakonita navada mora imati sliedeće znakove:

1. Da nitko nepamti kad je postala (immemorabilis)[1]; novije drže za zlorabu.

2. Da je razložna (rationabilis) t. j. da se ne protivi dogmi, crkvenoj tradiciji i dostojanstvu bogoslužja.—

3. Da se očevidno (aperte) ne protivi rubrikam misala[2])

---

[1]) S. R. C. 24 siec. 1665., 21 ožuj. 21 Novem. 1665.

[2]) S. R. C. 14 lip. 1845. Pitalo je, da li smije svećenik zakrivene glave k krstionici, gdje takova navada obstoji? Eminentissimi et Reverendissimi Patres Sacris Ritibus tuendis praepositi rescribendum censuerunt: Capite cooperto juxta rubricas.—

časoslova,[1] rimskoga obrednika,[2] pontifikala,[3] ili ceremonijala.[4] Dočim ako je navada upravo ne protivi rubrici, nego se samo proteže na pojedini način, može biti zakonita; tako se u rubrici misala tit. VII n. 11. kaže: „Diaconus et Subdiaconus . . . . . paulo antequam dicatur Sanctus, accedunt ad altare, ubi cum celebrante hinc inde dicunt Sanctus etc." Na dvojbu pako: „An tolerandus usus earum Ecclesiarum in quibus Subdiaconus ad Sanctus non cum Diacono ad altare accedit? /dum Subd. patenam sustinens/. Sbor za sv. obrede 12. stud. 1831 odgovori: „Servetur cujuscumque loci consuetudo".

4. Da se obdržava u čitavom tielu, kao biskupiji, pokrajini i t. d. ne pako u jednoj ili nekoliko župa; i to neprekidno, prem su bile poznate i protivne rubrike i odluke. Što gdjekoji svećenik iz neznanja rubrika uvede, to uviek ostaje pogrješkom.

5. Da ju redoviti poglavar barem mukom odobri. Protivi li joj se tada već nije navada,[5] pače je neposluh a to nije nikada dopušteno. Pod redovitim poglavarom ima je ovdje razumievati sv. otac papa, odnosno sbor za sv. obrede. Biskupi u tom pogledu ne imaju zakonodavne vlasti, da bi mogli odobriti ono, što je sv. rimska stolica odsudila kano zlorabu i izopačenost.[6] Njihova je pače dužnost bditi i skrbiti je, da je najvišja liturgička pravila, kano i pohvale vriedne liturgičke navade secundum i praeter legem točno vrše i obdržavaju, koje je contra legem (za ove vele nekoji,[7] da ih ne odobrava tako zvani consensus legalis seu generalis Principis scilicet approbandi quamcumque legitimam consuetudinem, quando illam specialem consuetudinem Princeps ignorat.) Dužni ju po mogućnosti ukloniti, i ako o čem dvoje, obratit je na sbor za sv. obrede.[8]

6. Da ne bude odlukom sbora za sv. obrede odbačena kao zloraba /abusus/ i izopačenost /corruptela/.

Odatle je vidi, da može biti a i da imade više zakonitih liturgičkih navada, koje treba obdržavati. Nego imade mnogo više takodjer nezakonitih navada, ili da bolje rečemo zloraba.

---

1) S. R. C. 16 ožuj. 1658. respondit: „Servandas esse rubricas /nempe Breviarii/ et contrariam immemorabilem esse abusum." 2) S. R. C. 1. pros. 1742 „Servetur Rituale Romanum," a 12 ožuj. 1838 kad je pitalo kakove boje ima biti stola, kad je izvan sv. mise pričest dieli, odgovori: Juxta ritualis Romani rubricam debet esse coloris officii convenientis." 3) Bulla Clementis VIII. „Ex quo in ecclesia." 4) S. R. C. 12 pros. 1832. 5) Sv. Alf. 1. 107. 6) S. R. C. 27 ožuj. 1824 ad 1. 7) Schüch 290. 8) Gardell. Com. in S. R. C 23. sept. 1820.

§ 22. Da li i kako se smiju ukinuti liturgičke zlorabe?

Zlorabe mogu biti obćenite ili posebne. Ako su obćenite t. j. takove, koje n. p. u čitavoj biskupiji vladaju, moraju se tako dugo trpiti, dok ih biskup ne zabrani, a onda im treba suprotstati, zajedničkimi silami, da se tako laglje i posvuda ukinu. Pojedinim svećenikom nit je moguće, nit su ovlašćeni ukidati obćenite zlorabe. Ako se nebi mogle ukinuti, a da se ne povriedi nabožna ćut vjernika, onda se moraju trpiti dokle god ovakova pogibelj prieti. A kad je tomu zgodno vrieme, nije suditi podložnikom već poglavarom; pače onu su dužni prilagodit se skroz obćenitim običajem biskupija. Van Espen o tom piše ovako: „Parochis aliisque inferioribus ministris fas non est citra necessitatem privata auctoritate in sacramentorum administratione, aut divinorum officiorum persolutione, a ritibus in Rituali aut Pastorali suae Dioecesis praescriptis recedere, eo etiam titulo, quod ritus contrarius puriori primitivae Ecclesiae disciplinae videatur conformior; ne alias haec licentia paulatim latius serpens confusionem, aliaque incommoda in ipsos sacros ritus et Sacramentorum administrationem inducat."[1]

Posebne zlorabe, koje vladaju samo u jednoj ili nekoliko župah, ili se samih svećenika tiču,[2] kad puk nebi za otim išao, da se ukinu, odmah jih treba ukinuti. Ako pako župnik predvidi, da će se puk smutiti, prije ga mora dobro podučiti o zlorabah, te osvjedočiti, da ih je potrebno ukinuti, onda polagano i mudro ukidati.

§ 23. Poviest liturgike.

Poviest liturgike možemo razdieliti u tri odsjeka: stari viek, srednji viek i novi viek.

Prvi odsjek

Stari viek t. j. od početka crkve do 7. vieka.

Isus naredjujuć sv. misu i sv. sakramente sam pokaza apostolom, kako se ima u bitnosti služiti sv. misa i obavljati sv. sakramenti. Apostoli naučiše to ustmeno svoje nasljednike. Nu već najstariji sv. otci, kad se je tomu prilika pružila pisaše o stvarih spadajućih na liturgiku. Tako n. p. sv. Justin mučenik (+ 161-168) u svojoj prvoj apologiji br 65 piša ob obre,

[1] Jus can. univ. tit. 1. de sacr. in gen. cap. 2. n 12.
[2] De Herdt I. 13.

du krštenja; u Cr. 67. kako se u ono doba nedeljom služila služba bo„žja. – Tertulijan ostavi nam sljedeća u tom pogledu djela: de orati„one, de baptismo et poenitentia, ad uxorem, de anima /o pogrebu/ de jejunio, de velandis virginibus, de cultu feminarum i.t.d. Sv. Cipryjan napisa: de oratione dominica, epistola ad Caecilium /o sv. misi/. Sv. Ciril jerusolimski u svojih zadnjih pet katehesah go„vori ob obredu krštenja, potvrde i sv. mise. Sv. Pavlin nolanski (+ 431) napisa zapoviest crkvene umjetnosti vrlo znamenite po„slanice i pjesme.

Drugi odsjek

Srednji viek t. j. od 7 vieka do sabora tridentinskoga.

U ovom odsjeku je više njih o raznih stranah bogoslužja navlastito pako o sv. misi pisalo, ištakmu početak te razvi„tak obredâ i njihovo otajstveno znamenovanje. Ovdje ćemo spo„menuti samo glasovitije pisce. Sv. Izidor seviljski (+636) napisa dvie knjige de divinis seu ecclesiasticis officiis na brata si biskupa Fulgentija; Alkuin (+804) liber sacramentorum, offi„cia per ferias, de ratione Septuagesimae, Sexagesimae et Quinqua„gesimae epistola ad Etheldardum, de psalmorum usu, epistola de baptismi ceremoniis ad presbyterum Oduinum; Amalarius presbyter dioec. metensis (+837) de ecclis. officiis, de ordine Anti„phonarii; Vallafridus Strabo Abbas Reichenau (+849) de officiis divi„nis, sive de exordiis et incrementis rerum ecclesiasticarum; Rabanus Maurus (+855) de institutione clericorum libri tres, de sacris ordi„nibus, sacramentis divinis et vestimentis sacerdotalibus; Ivo Carnotensis (+1123) sermones de ecclesiasticis sacramentis et officiis nec non praecipuis per annum festis; Rupertus Duitensis (+1135) de divinis officiis libri XII; Joannes Beleth, rationale divinorum officiorum; Innocentius III. (+1216) de sacrificio Missae; Durandus (+1296) rationale seu enchiridion divinorum officiorum ~~libri~~ VIII. i.t.d.

Odsjek treći

Novi viek t. j. od sabora tridentskoga do danas.

U ovom odsjeku napisana su mnoga liturgička djela, koja se diele u pet vrsti i to:

1.º u sbirke starih liturgičkih pravila i obrazaca;
2.º u djela, koja tumače s arheologičkoga gledišta
3.º . djela, koja liturgiju tumače popularno;
4.º učena liturgička djela,
5 Djela, koja tumače rubrike liturgijskih knjiga. –

1). Sabirači i tumači starih liturgičkih pravilah i obrazaca jesu:
Joseph. Alois. Assemanus, (ds) codex de lit. eccles. univer. lib. XV.; Ivan Grancoly, antiquae liturgiae in eccles. orient. et occiden. vetus ecclesiae sacramentarium; Joan. Goar, Εὐχολόγιον, sive rituale graecorum; Eusebius Renaudot, liturgiarum orientalium collectio; Leo Allatius, de libris ecclesiasticis Graecorum; Jac. Pamelius missale ss. Patrum latinorum; Nic. Hugo Menardus, sacramentarium gregorianum illustratum annotationibus; Joan. Mabillon, de liturgia gallicana, musaeum italicum complectens varios antiquos libros rituales et sacramentaria. – J. M. Thomasius, codices sacramentorum liturgia antiqua hispanica, gothica, mosarabica etc.; L. A. Gerbertus vetus liturgia alemanica, monumenta veteris liturgiae alemanicae; Zaccaria, bibliotheca ritualis.

2.) S arheologičkoga gledišta tumačiše liturgiju:
Joan. Casalius de veter. sacram christianorum ritibus; G. Albaspinaeus lib. II. de veter. eccles. ritib. observation; J. Morinus, opera posthuma. Lutet. Paris. 1703. Joan. Bona, rerum liturgic. l. II., E. Schelstrate, antiquitates eccles.; Thomassin, vetus et nova disciplina; Ciampini, vetera monumenta; Le Brun, dissertatio in liturgiam; Martene, de antiquis eccl. ritibus, de antiquis monachorum ritibus, de antiqua eccles. disciplina in div. celebr. officiis; De Montfaucon, diarium italicum. Benedictus XIV, de sacrificio missae, comentarius de D. N. J. Chr. matrisque ejus festis; Mamachius, Origenes et antiquitates christianae; Selvaggio, institutiones antiquitatum christianarum. Pellicia, de christ. eccles. politia; Aug. Krazer, de apost. nec non antiquis eccles. occid. liturgiis etc. Aug. Vindel 1786.; M. Gerbertus, principia theologiae liturgicae etc. de cantu et musica sacra;
Brenner, geschichtliche Darstellung der Verrichtung und Ausspendung der Sacramente von Christus bis auf unsere Zeiten. Bamberg und Würzburg 1818; Binterim, Die vorzüglichsten Denkwürdigkeiten der christkatholischen Kirche, Mainz 1825–1841. Leinhardt, de antiquis liturgiis et disciplina arcani, Argentor. 1829; Locherer, Lehrbuch der christlich-kirchlichen Archäologie, Frankfurt am M. 1832. Krüll, christliche Alterthumskunde 1856. Grundmayr, liturgisches Lexikon der römisch-katholischen Kirchengebräuche. Augsburg 1822 – III. Aufl. 1826. Müller Lexikon des Kirchenrechts und der Liturgie, Würzburg 1829–1832. –

Abbé Migne, première encyclopédie théologique liturgie;
Carolus Cozma de Papi, Liturgia sacra catholica, Agriae 1861;

3) Popularno tumačiše liturgiju:
Gregor Rippel, Alterthum, Ursprung und Bedeutung aller Zeremonien, Gebräuche und Gewohnheiten der katholischen Kirche, Augsburg 1764, neu bearbeitet von Himioben unter dem Titel: Die Schönheit der kathol. Kirche, 13. Aufl. Mainz 1841; E. Menne, Liturgie der katholischen Kirche, Augsburg 1810; Chateaubriand, Die Schönheit des Christenthums, München 1828; Nussbaumer, katholische Liturgie oder Erklärung der Gebräuche (von) und Zeremonien der katholischen Kirche für die Jugend; H. Kühn, Erklärung der Zeremonien und Segnungen unserer heil. katholischen Kirche. Frankfurt a/M 1830. Seiler, Geist und Kraft der katholischen Liturgie, München 1820; Staudenmayer, Der Geist des Christenthums, 5. Aufl. Mainz 1855. Nikel, Die heiligen Zeiten und Feste, 6 Bände, Mainz 1835. Nägelsperger, Festabende im christlichen Leben 3 Bände. Sulzbach 1828-1830. Wisemann, Vorträge über die Liturgie der stillen Woche, übersetzt von Reiringer, Augsburg 1840, die vornehmsten Lehren und Gebräuche der katholischen Kirche, übersetzt von Dr Haneberg Regensburg 1838. Franz Göbel, Der Gottesdienst der kathol. Kirche, Regensburg 1857.—

4.) Učena liturgička djela izdaše:
Schmid, Liturgik der christkatholischen Religion II. Aufl. Passau 1840; Mahrzohl und Schneller, liturgia sacra, 5 Bände, Luzern 1840-1843; Hnogek, christ-katholische Liturgik, Prag 1835-1837; Joh. Bapt. Lüft, Liturgik. Mainz 1844. Fluck, katholische Liturgik 3 Bände, Regensburg 1853-1855. Rössing, liturgische Erklärung der heil. Messe, III. Aufl. Regensburg 1869; Probst, Monografien über die Messe, Altarsakrament, Benedictionen, Exequien, Brevier.—

Rubrike tumačiše:
B. Gavanti, Thesaurus sacrorum rituum, octavarium rom—

ordo perpetuus recitandi offic. div; M. Bauldry, manuale sacrorum ceremoniarum; Gerlacus Vinitor, compendium sacrorum rituum; P. M. Quarti, rubricae missalis rom. comentariis illustratae, de benedictionibus, biga aetherea, h. e. tract. duplex de processionibus eccles. et Litan. Sanctorum; Lochner, institutiones practicae de missa et breviario; Hagerer, ritus exactus servandus in celebratione missae privatae; Cavalieri, opera omnia liturgica, comentaria in decreta authentica; Benedictus XIV. de sacrificio missae; Romsée, praxis celebrandi missam, 5 tomi Mechlinae 1838; Baldechi, expositione (della) delle sacre ceremonie della messa privata tomi 3, Roma 1865; De Herdt, liturgiae praxis, editio 5, tomi 3, Lovanii 1870; Fornici, institutiones liturgicae monasterii 1854. C. F. J. Bouvry, expositio rubricarum tom. 2, Weissenburgi 1860; J. B. Falise, sacrorum rituum compendiosa elucidatio, Schaphusiae 1803; Hartmann, repertorium rituum 2 Bände, 3. Aufl. Paderborn, Schöningh 1873; Hoeflinger, manuale rituum, Augustae vindelicorum 1860; Schneider manuale sacerdotum, editio 4, majoris formae, Coloniae 1867 i manuale clericorum, Ratisbonae.-

§ 24. Dieljenje liturgike.-

Liturgika se dieli u obću i posebnu. Obća predaje pravila, koja se u obće u službi božjoj obdržavati moraju; posebna pako sadržaje samo ona pravila, polag kojih se pojedine službe obavljati imaju.

Glava prva -

Obća liturgika.-

§ 25. Pojam i razdielba obće liturgike -

Obća liturgika je sadržaj pravila, koja se u obće u svakoj službi božjoj obdržavati imaju (moraju). Ta pravila protežu se na

crkveno vrieme, sveto mjesto, liturgičke stvari, crkveno ruho, liturgičku boju, bogoslužni jezik, crkvenu glasbu, pjevanje i liturgičke osobe.

I. Crkveno vrieme.

§ 26. Dieljenje crkvenoga vremena.

Prem se služba božja može svako doba valjano vršiti, a mnogi liturgički čini u slučaju potrebe i dopušteno, to je ipak crkva opredielila za bogoslužje stanovito vrieme. Ona ga je u veće i manje odsjeke razdielila, i u svakom osobita neka otajstva naše sv. vjere predstavlja vjernikom za razmišljanje. Čim je i blagdane i molitve i štenja ili tako zvane perikope sv. pisma svrsi shodno uredila. Ovo uredjenje imade svoj početak od apoštolskoga doba n. p. nedjelja, nekoji najglavniji blagdani, korizmeni post i t. d.; crkva ga je uzdržala, razvila i usavršila. Duhovni pastir mora osobito paziti ovu diobu vremena, najprije da se sam upozna sa duhom crkve u razna vremena pak onda i vjernikom taj duh udahne, da svi skupa s crkvom uviek jednako misle, ćute i rade. Stoga i jest dužnost duhovnoga pastira marljivo navešćati blagdane, poste, prošćenja itd. a i po mogućnosti svoje propoviedi i liturgička tumačenja prilagoditi crkvenomu vremenu.

Dieli se pako crkveno vrieme u crkvenu godinu, sedmicu, dan i uru.

§ 27. Crkvena godina.

Crkvena godina počimlje prvom nedjeljom došašća. Prva nedjelja došašća jest ona, koja je najbližja blagdanu sv. Andrije, apoštola. Sv. Andrija bio je učenik sv. Ivana Krstitelja. Čuvši sv. Andrija propoviedati sv. Ivana o došašću Isukrstovu, uze ga marljivo tražiti, da ga sliedi; on je bio prvi njegov učenik, te je i druge (brata svoga Petra) k njemu privadjao.[1] Ovaj gorljivi Isukrstov nasljednik i osobiti ljubimac križa ima nas prvi voditi k predteči Isusovu na propoviedanje pokore, a zatim k njemu samu, zatajivanjem samih sebe, sve do križa.

Crkvena godina nam predstavlja nebrojena božja dobročinstva

1) Iv. 1, 36-42.

napram nam ljudem: osobito naše odkupljenje, onda život Isusov, poviest katoličke crkve, nasljedovanje Isusa od strane tolikih svetaca i svetica božjih, osobito kada nam se pružaju sredstva milosti itd. Sve nas to potiče na razmišljanje divno razredjena crkvenoga vremena i da se njim okoristimo na svoje spasenje.

Crkvena godina dieli se u četiri dobe: zimsku, proljetnu, ljetnu i jesensku. Zimska, od prve nedjelje došašća do prve korizmene predstavlja nam Isusa spasitelja: njegovo došašće, narodjenje, krštenje, naučanje itd. Proljetna, od prve nedjelje korizmene do sv. Trojice, predstavlja nam naše odkupljenje mukom i smrću Isusovom, njegovo uskrsnuće,[1] uzašašće i poslanje Duha Svetoga. Ljetna, od sv. Trojice do rujna, predočuje nam osobito u svojih evangjelskih perikopah crkvu kao zavod našega spasa. Jesenska, od početka rujna do zadnje nedjelje po Duhovih, štenji u časoslovu iz sv. pisma, poslanicama i evangjelji u sv. misi, blagdani b. d. Marije, angjela, svih svetih itd. predstavlja nam naše posvećenje.

§28. Korizmeni i kvaterni posti.

U crkvenoj godini osobiti spomen zaslužuje korizma. Sliku korizme vidimo već u starom zavjetu: Mojsija, Ilija, Ninivljani itd. postili su četerdeset dana. Isus je takodjer četerdeset dana u pustinji molio i postio, po njegovu primjeru i apostoli su postili[a], tako korizma imade svoj početak od apostolske dobe. Počimlje čistom sriedom i traje sve do uskrsa, dakle 46 dana. Nego buduć se u nedjelju neposti, ostaje samo 40 dana posta, čemu odgovara latinsko quadragesima ili jejunium quadragesimale. Svrha joj je podučiti pripravnike (katekumene) u vjerozakonskih istinah, da dostojno prime sakramenat sv. krsta; grešnike pripraviti, da se s Bogom pomire; a sve vjerne na uskrsnu pričest. I sad se to isto čini, samo što se mjesto pripravnika pripravljaju djeca i odrasli za sv. uskrsnu izpovied i pričest, što će duhovni pastir osobito marljivo vršiti.

Stari kršćani sve korizmeno vrieme osim nedjelje nebi do zapada sunca ništa jeli ni pili. Sad je to tako ublaženo, da i tko nije izpričan od posta, može o podne do sita jesti, u večer malu

1) I. Kor. 15, 14. a) Mat. 9, 15.

večericu, pače i u jutro, što nelomi posta, kano crna kava, a i bielu, ako je običnisi običaj 1) Što se kakovće jela tiče, jedni su se uzdržavali prvi tjedan samo od mesa osim subote i nedjelje već počam od sedamdesetnice, a drugi od šestesednice i to su zvali pripravu za post. Drugih šest tjedanah uzdržavali su se od mlieka, sira, masla, jaja i vina; glušnu (pasionsku) (a) nedjelju proveli bi o kruhu i vodi. Počam od XIV. stoleća počeli su pape opraštati od mlieka, jaja i masla; Sad su mnogi biskupi osobito njemački i naši ovlašćeni, da mogu i od mesa oprostiti. Korizma je zabranjeno vrieme za ženitbu, ples, svirku itd. U crkvi se rabi žalostna ljubičasta boja. U subotu pred glušnom nedjeljom križi se i slike pokrivaju ljubičastom (bojom) koprenom. U svakoj godišnoj dobi (dakle četiri puta = quator tempora) dolaze u zapadnoj crkvi tako zvani kvaterni posti, u sriedu, petak i subotu. Zimski su po blagdanu sv. Lucije, t. j. u trećoj nedjelji došašća; proljetni po prvoj nedjelji korizmenoj; ljetni po Duhovih, a jesenski poslje uzvišenja sv. Križa 2) Jesu od apostolskih vremena 3). Svrha im je da zahvalimo Bogu za dobivena dobročinstva, očistimo se od grieha i vriedne crkvene službenike od Boga izprosimo. 4) O kvatrih se vjernici običavaju izpoviedati, što će duhovni pastir osobito preporučati kvaternice, t. j. nedjelje poslje posta kvatrih su gdjegdje u velikom štovanju; duhovni pastiri neka to uzdrže i promiču. Kvaterne poste dužan je duhovni pastir puku naviestiti i svrhu njihovu protumačiti.

§ 29. Blagdani.-

U crkvenoj godini dolaze blagdani gospodovi, svetački, angjeoski.-

a) Gospodovi blagdani. Medju svimi blagdani glavnji su sliedeći gospodovi blagdani: Božić, Uskrs, Duhovi. Najglavniji blagdan, oko okoga se čitava godina kreće jest Uskrs. -

1) Müller, Theol. mor. II. 566. 2). Post Luciam, Cineres post sanctum Pneuma, crucemque Tempora dat quator, feria quarta sequens. 3). U životu sv. Kalista I. (+223) čita se: „Constituit quatuor anni tempora, quibus jejunium, ex apostolica traditione acceptum, ab omnibus servaretur." Breviar. rom. 14. Octobr. - 4). U prva vremena su se sv. redovi u Rimu i izvan njega obično podieljivali mjeseca prosinca, jerbo tada se porodi najviši svećenik, pastir pastira; stoga se i čita u životu najstarijih papa:

α) Svremenom su se razvili sliedeći gospodovi blagdani: Obrezovanja Kristova, Bogojavljenja Isusova, sv. Trojice, Tielova, pet rana Kristovih, trnove krune, koplja i čavala, našašća sv. križa, presvete krvi Isusove, preobraženja, uzvišenja sv. križa, srdca Isusova. Veće gospodove blagdane svetkovali su već prvi kršćani svake godine, s razloga, što su se uviek rado sjećali na neke osobite zgode života Kristova, koj je i poslje smrti u srdcih njihovih živio. Prvotni blagdani (universalia festa), su: Božić, obrezovanje Kristovo, Bogojavljenje, Uskrs, Uzašašće Kristovo, sv. Trojica, Tielovo i (bo) preobraženje Kristovo, ostali su drugotni (festa secundaria).

β). Najviše imade svetačkih blagdanah. Medju ovimi prvi su blagdani b. d. Marije. Ona je božja i naša majka, stoga njoj je više blagdanah u godini posvećeno nego ikojemu drugomu svetcu. Prvotni njezini blagdani jesu: bezgriešno začetje, porod, blagoviest, pohod, svećnica, sedam žalosti, velika gospa, ostali pako kano: sveto čislo, ime Marijino (festum patrocinii) itd. su drugotni blagdani. Neki Marijini blagdani su ujedno gospodovi kano blagoviest i svećnica, koji su od apostolskih vremena 1) Prvi kršćani svetkovali su i blagdane apostola i mučenika. Tako n. p. u Antiochii se je svako godine svetkovao blagdan sv. Ignatija, biskupa antiochenskoga, koji je mučeničkom smrću poginuo u Rimu god 107. Tako isto i u Smirni blagdan sv. Polikarpa, ondješnjega biskupa. – Počam od 4. vieka svetkovali si tako kršćani i izpoviedniike kano sv. Hilariona u Palestini 2) sv. Martina turonskoga biskupa i sv. Hilarija potierskoga biskupa u zapadu 3) Izpočetka svetkovali su se svetci u pojedinih crkvah, svremenom pako i u drugih, navlastito ako su se ovi slavili u većih crkvah kano Rimu, Antiokiji, Aleksandriji, Jerusolimu itd. –

: fecit ordinationes mense Decembris itd.; poimence pako u životu sv. Solera pape (+177) 23. travnja, veli se: Soter more majorum mense Decembri creatis presbyteris itd. Nego kad se je crkva više razprostranila, vođ su se kršćani na svetkovanje nedjelja i blagdanah pripravljali u oči svih, sv. se redovi podieljivahu noćju od subote na nedjelju, kasnje u subotu, zatim samo u one subote, u koje se je postilo – napokon Alexander II. odredi, da se imadu podieljivati samo u šest subota; to 4 kvaterne, subota pred gluhom nedjeljom i vel. subota b. 3. X. de tempore ordinat 1) Bened. XIV. De D. N. J. Chr. matrisque

Samo ovi svetci svetkovali su se već spočetka u čitavoj crkvi, koji su u obće sudjelovali spasu svih vjernika kano bl. d. Marija i apostoli. Svetkovao se je pako blagdan svetaca onaj dan, kad su ovi umrli, koji dan zvao se je: dies natalis, natale, natalitium itd. jerbo taj dan su prešli u život vječne slave. Samo bl. d. Marijæ i Ivana krstitelja svetkuje se rodjen dan; prvo jerbo je bila bez grieha začeta i jerbo su za njezinim porodom čeznivali narodi kroz više stoleća; drugoga, jerbo je bio u materinjoj utrobi posvećen.

8) Od prastarih vremenah svetkuju se angjeoski blagdani kano sv. Mihaela arhangjela (29 rujna) sv. Gabriela (18. ožujka) sv. Rafaela (24. listop) i svih angjela čuvara, jerbo su ovi našemu odkupljenju sudjelovali ili sudjeluju zagovarajuć nas kod Boga i čuvajuć nas od zla –

§ 30. Zapovjedani blagdani i omala istih.

Već u prva vremena svetkovali su kršćani slušajuć sv. misu i uzdržajuć se od težačkoga posla osim nedjelje i glavnijih gospodovih blagdana, blagdane onih svetacah, koje sv. pismo hvali sosobite svetosti kano bl. d. Mariju, sv. Ivana krst. sv. apoštola, navlastito sv. Petra i Pavla i sv. Stjepana prvoga mučenika. Kašnje su tako svetkovali i to u čitavoj crkvi one svetce, koji su živili u središtu kršćanstva, te se odlikovali za sv. crkvu kano sv. Laurentija muč. i svetoga Silvestra papu. U pojedinih kraljevstvih svetkovali su blagdane onih svetaca, koji su bili za dotično kraljevstvo više zaslužni, kano sv. Martin turonski biskup za Galiju, sv. Grgur vel. za englezku itd. – Pače i u pojedinih crkvah svetkovali su kršćani glasovite svetce svojih crkvah, kano Kartažani sv. Cipriana. Od 5–9 vjeka jako su se pomnožali zapovjedani blagdani navlastito svetaca, manje od 9–13. vieka. 13. vieka ustanovljeni su blagdani sv. Silvestra pape, obrezovanja Kristova, sv. Mihaela arhangjela i čitavoga velikoga tjedna

ejus festis, par II. n. 45. 2) Sozomenus, Hist. eccl. l. 3. c. 14. 3) Sulpitius Severus ep. 2. Thomassin, Tract. de die. fest. celebrat. l. 1. c. 6. Sr. Schmid, Liturgik, Passau 1840, svez. 1. str. 634.

Od 14-17 vieka, budući su biskupi uz privolu klera i puka sami smjeli u svojih biskupijah utemeljivati zapoviedane blagdane, ovi se u niekih pokrajina kano: Španiji, Italiji Njemačkoj i Francezkoj tako pomnožaše, da je napokon nastala potreba, da smale. Koliko je tada bilo obćenitih zapoviedanih blagdana u čitavoj crkvi, osim posebnih u pojedinih kraljevstvih i biskupijah svjedoči nam Urban VIII u svojoj pečatnici „Universa per orbem" 13 rujna 1642, kad veli: „Dominicos dies totius anni, Nativitatis D. N. J. Chr. Circumcisionis, Epiphaniae, Resurrectionis cum duabus sequentibus feriis, Ascensionis, Pentecostes cum duabus pariter sequentibus feriis, SS. Trinitatis, Solemnitatis Corporis Christi et inventionis s. Crucis, necnon festivitatum Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis et Nativitatis Deiparae Virginis, Dedicationis et Michaëlis Arcangeli, Nativitatis s. Joannis Bapt. SS. Petri et Pauli, s. Andreae, S. Jacobi, s. Joannis. S. Thomae, SS. Philippi et Jacobi, S. Bartholomaei. S. Matthei. SS. Simonis et Judae, et S. Mathiae, Christi Domini apostolorum, item S. Stephani protomartyris. SS. Innocentium, S. Laurentii Martyris, S. Silvestri papae et confessoris, S. Josephi etiam confessoris et S. Annae Deiparae respective sponsi et genitricis, Solemnitatis omnium Sanctorum, atque unius ex principalibus Patronis in quocumque regno sive provincia, et alterius pariter principalioribus in quacumque civitate, oppido vel pago, ubi hos patronos haberi et venerari contingerit, etc."

Ovim blagdanom dodao je Inocencij X (1644) za Španiju blagdan bezgriešnoga začeća bl. d. M., koga za svu crkvu propisa Klement XI (1708). Sbog tolikih blagdana siromasi nisu si mogli zaslužiti svakdanjega kruha, drugi pako dali se na dangubu i neumjerenost. Stoga bijahu mnogi 18 vieka ukinuti. Prvi dokine ih Benedikt XIII g. 1727 u Taragonji (španskoj po-

krajini). zatim Benedikt XIV 12 prosinca 1748 u čitavoj Španiji, Napuljskoj i Sciliji, a g. 1754 u Austriji uz taj ipak uvjet, da vjernici na ukinute blagdane posluš aju sv. misu. Klemente XIV konstitucijom: „Paternae caritatis" 22 lipnja 1771 oslobodi austrijske vjernike i toga tereta uz uvjet, da kler na uspomenu ukinutih blagdana sv. apostola i mučenika, na blagdan sv. Petra i Pavla uzme spomen svijuh apostola, na blagdan sv. Stjepana prvog mučenika spomen svijuh mučenika. Tako isto dokine mnoge blagdane Pio VI i to g. 1775 u Poljskoj i Pruskoj a 1796 u Sardiniji. Najviše ih dokine Pio VII 9 travnja 1802 u francezkoj i Leon XII 2 prosinca 1828 u Pruskoj. U vaih dvih kraljestvih osim nedelje svetkuju se samo četiri blagdana na djelatne dane, i to: Božić, uzašašće Kristovo, velika gospa i svi sveti. Bogojavljanje, Tielovo, blagdan sv. Petra i Pavla, kano zavjetnika biskupije i mjesta preneseni su na sliedeću nedelju. Prvi kršćani su se na štovanje blagdana već u oči istih pripravljali, pače mnogi i kroz čitavu ominu svetkovali.

§. 31. Predvečerja (vigiliae)

Priprava u oči blagdana sastojala se u tom, što se ubdili, odatle naš badnjak, lat. vigilia od vigilare; postili, s česa ~~su se ovi~~ dani obično zvali posti, molili izpovjedali se ita čitavu noć su tako kršćani sprovadjali u crkvi u pobožnosti. Predvečerja imadu svoj početak od apostolske dobe. U kasnija vremena radi zloraba i ohladnjele pobožnosti kršćana, nisu se više tako svetkovala, pače nekojim je samo ime ostalo. Odtuda se tumači, zašto se noviji blagdani npr. Tielovo, bezgriešni začetak bl. d. M. blagdan sv. Josipa zaručnika bl. d. M. ita ne štuju predvečerjem.

Predvečerja su u obće bila s postom združena, osim kad to bližnji koj veseo blagdan dopuštao nije. Tako od Uzkrsa do predvečerja Duhova u oči Uzašašća Isusova i sv. apostola Filipa i Jakova nije se postilo radi veseloga uzkrsnuća; isto tako ni u oči sv. Ivana ap. i bogojavljenja (triuh kralja) radi radostnoga Spasiteljeva narodjenja. Druga sva podvečerja bila su s postom skopčana. Nego budući su njihovi blagdani stranom ukinuti, stranom prenešeni, Klemente XIV. „Paternae caritati" 22 lipnja 1771 njihove je poste za Austriju prenesao na srieda i petak Došašća; ostali pako kao na badnjak, u oči Duhova, blagdana sv. Petra i Pavla, velike gospodje i svih svetih ostali su na svôm mjestu. U oči bezgriešna začeća bl. d. M. u nas je samo diecezanski post.

Nadalje razlikuju se predvečerja povlašćena (vigiliae privilegiatae) i ne povlašćene (non privilegiatae). Povlašćena su samo tri: Božića, Bogojavljenja i Duhova. Njihova povlastica sastoji se u tom, što predvečerje Bogojavljenja prepušta mjesto samo blagdanu I cl.; Božića pako i Duhova nikomu. Predvečerje Bogojavljenja i Duhova svetkuje se ritu semiduplici, Božića, počam od slavoslovja (laudes) ritu duplici.[1] Da velika subota imade najveću povlasticu, samo se sobom razumjeva; jerbo pada u veliki tjedan, koj izključuje svaki drugi blagdan.

Druga su sva podvečerja nepovlašćena i štuju se naprosto ritu feriali; blagdanom devet štenja (lectiones) i svim osmina ustupaju mjesto i samo se njihova spomen (comemoratio) čini; ako je blagdan I cl. onda ni to, niti u činu (officio), niti u misi. Nego ako takvo podvečerje ima post, ovaj se isti dan obdržava, pak makar bio blagdan

1) Herdt I. n. 24.

I cl. 1). — Kad se blagdan prenese (npr. blagdan sv. Matije apost. kad pade na čistu sriedu), neprenaša se njegvo predvečerje. Ako predvečerje pada u nedelju, onda se slavi u subotu pred ovom, a ne u nedelju; jer je ova dan veselja, pak nedolikuje predvečerju. Samo dva predvečerja slavé se u nedelju, i to predvečerja Božića i Bogojavljenja, nego post badnjaka prenaša se na predidući subotu. Pade li predvečerje na koj dan med osminom, sv. misa je od predvečerja, a čin od dneva med osminom. Pade li na koj dan u došašću, korizmi ili kvatrih, to se njegov spomen čini samo u sv. misi a u činu ništa. Pače u došašću nečita se misa de feria, jerbo je neima, već od predvečerja sa spomenom de feria (t. j. nedeljne mise). Misa od predvečerja ima uviek tri molitve i ako neima drugih onda je druga, de Beata 3ća pro Eclesia il' pro papa, samo na badnjak, veliku subotu i uoči duhova jedna je molitva.

§ 32. Osmine (octavae)

Mnogi blagdani štuju se kroz osam dana zajedno t. j. s osminom (cum octava) a to zato, da se naša misao, na takove blagdane dulje uzdrži i blagdani što svečanije proslave. Osmine imadu svoj početak u st. zavjetu. Tako su već židovi več blagdane osam dana svetkovali, kao: uzkrs, blagdan pomirenja, šatora, posvećenja crkve, Duhova. Tako su obdržavali Isus i apostoli i nam predali.
Osmine su povlašćene i nepovlašćene. Povlašćenih imade pet i to: Uzkrsa, Duhova, Božića, Bogojavljenja i Tielova. Njihova povlastica sastoji se u tom da osmine Uzkrsa i Duhova nijednomu blagdanu mjesta neustupljuju. Osmina Božića ustupa mjesto samo onim svetkovinam koje su već po obćenitom crkvenom obredu ustanovljene. D. S. R. C. 7 ruj. 1816.

Osmina Bogojavljenja ustupa mjesto samo blagdanom I cl. osmi dan niti ovim 1). U tjelovskoj osmini svetkuje se-no festa Duplicia occurentia i translata I vel II cl. Duplicija moraju se prenesti; osmi dan izključuje sve osim blagdana I cl. 2). Svetkuje li se u tjelovskoj osmini kakav velik blagdan uviek se ima uzeti spomen od Tielova To isto valja i o osmini Božića i Bogojavljenja. 3) Sve druge osmine nisu povlaščene. U njih se smiju svetkovati festa Duplicia occurrentia i translata i festa semiduplicia occurentia; semiduplicia translata samo onda a) kad je ovakvim u osmini odredjen stalan dan (dies fixus) 4) b). kad padaju na sam blagdan, koj se s osminom štuje ili na nedelju s osminom. U ovom slučaju svetkuje se semiduplex translatum odmah sljedeći dan, koj bi se imao slaviti kao dies infra octavam. Nemože li se ovaj dan svetkovati, jerbo je zapriečen, to se mora preko ciele osmine prenesti 5). Kad se u nepovlašćenoj osmini slavi drugi koj blagdan, tada se čini spomen osmine osim ako je blagdan I ili II cl.

Med osminom neuzimlju se nit suffragia sanctorum niti preces ad Primam et Completorium, jerbo prem je med osminom dies ritus semid. važnost osmine zahtieva, da se štogod svečaniji prostavi a to je ondać kao ritus Duplex. Osmine koje već po sebi nisu s crkvenom godinom združene kao npr božićna itd po obćem obredu neusmiju se svetkovati od 17 prosinca do Bogojavljenja, od čiste sriede do osmine posl. uskrsa i od predvečerja Duhova do sv. Trojice; a to zato jer crkva sve svoje misli i družje u svečanosti onoga bližnjega poglavitoga blagdana. Ako dakle u ovo vrieme pade koj blagdan s osminom npr gdje je sv. Toma apos. zavjet. itd

1). S. R. C. 22 ruj. 1703 ad 4. – 2). S. R. C. 30 svib. 1699. – 3) Rubr. gener. B. VII. 3-4; 4). S. R. C. 19 trav. 1749 ad 2. 5). Rubr. gen. Brev. X. 5; S. R. C. 2 ruj. 1741 ad 2; 12 ruj 1840 ad 3.

crkve) slavi se bez nje. Počmeli pako kojavonnina pred naznačenim vremenom npr. gdje je sv. Lucija zavjetnica župe 13 prosinca, onda se slavi samo do onoga dana (odn. do 17 pro) tako da ako sam osmi dan pade na zapriečen dan, onda se svrši s devetim časom (hora nona) prvoga dana, pade li drugi, koj dan med osminom zapriečen dan, tada se svrši s večernjom (vesperae) i povečerjem (completorium). I tako su u prvom slučaju vespere de sequenti, u drugom pako sav čin de die praesenti; jere što se je počelo to se mora i svršiti.

§ 33 Crkvena sedmica

Sedmica je samim bogom u početku svieta naredjena, stoga i u starom zavjetu obdržavana. Nju je poprimila i crkva, al ju nješto drugčije uredila. Ona u malom predstavlja čitavu crkvenu godinu, sadržaje blagdane, djelatne dane, poste ili uzdržanje od mesa. Sastoji se od sedam dana, i to šest ferija i subote. Nedelje je ferija prva, ponedeljak druga itd. Računali su tako i ozivali prvi kršćani dane sedmice, da se razlikuju od židova, koji su je od subote brojili; a opet nije im nabožna ćut dopuštala nazivat ih imenim poganskih bogova. Nazivali su je ferie od lat. rieči feriari [1]) blagdanovati, ne raditi; ne da se tobož nesmiju raditi potrebiti poslovi, već da treba praznovati od grieha, a crkveni službenici, da imadu svaki dan slaviti gospoda [2]).

§ 34. Nedjelja

Prva ferija nedjelja uvedena je od apostola, u mjesto židovske

1). Tertullianus lib. de jejun. c. 14; apost. const. lib. VII c. 24.

2). Sabati et dominici diei nomine retento, reliquos hebdomadis dies feriarum nomine distinctos, ut jam ante in eclesia vocari coeperant, appelari voluit; quo significaretur, quotidie clericos abjecta caeterarum rerum cura, uni Deo prorsus vacare debere". Lect. 6. fes. s. Silvestri papae,

subote na spomen slavnoga uzkrsnuća Isusova, što je ovaj dan sišao Duh. sv. nad apoštole. Latinski se zove Dies Dominica t.j. dan gospodnji, jerbo je Bogu posvećena. Nedjelje se razlikuju a) velike i male. Velike opet jesu I i II cl.; I cl. ima ih 8 i to: 1 došašća, 1 korizmena, pasionska (gluha), cvietna, uzkrsna, biela, Duhovska i presvete Trojice; ove nijednomu blagdanu neustupaju mjesto. II cl. ima ih 9 i to: 2, 3 i 4 došašća, sedamdesetnica, šestdesetnica, petdesetnica, 2, 3. 4 korizmena; ove prepuščaju mjesto blagdanu samo I cl. Ostale su sve nedjelje male i daju mjesto festo Duplici. (Male se opet razlikuju: α) u kojih se uzima čin od osmine. Takve su nedjelje medju osminom Božića, Bogojavljenja, Uzašašća Kristova, i Tielova; β) iz kojih se čin uzima iz psaltira svetkovale se one medju osminom (nu tada se čini samo spomen od osmine) ili ne. Takve su sve male nedelje osim spomenutih četerih. b). Dominicae vacantes su one, kojih se nečini spomen niti u časi niti u misi. Takve su one nedjelje, koje padaju na blagdan ili osmi dan Božića, sv. Stjepana prvog mučenika sv. Ivana apost.; nevine djecice, predvečerje i blagdan Bogojavljenja. Nedjelja koja pada na osminu (in diem octavam) Bogojavlenja, svetkuje se u predidućoj subotu. c). Dominicae fixae i mobiles. Mobiles su one nedelje, koje se mogu svetkovati prije ili prenesti. Takve su samo tri i to: nedelja medju osminom Božića, Bogojavlenja i 23. poslje Duhova. Sve ostale su fixae, te se na sam dan uzima ili čitav njihov čin, ili se spominju. d). Nedjelje, koje se svetkuju ritu duplici su: Uzkrs, Duhovska, biela nedjelja i sv. Trojica; sve druge male i velike I i II cl. svetkuju se ritu semiduplici.

spomenute četeri svetkuju se ritu duplici sbog blagdana.
Prva nedelja mjeseca po crkvenom koledaru jiona, koja
i bližnja prvomu danu mjeseca, bila prije ili kašnje; po
gradjanskom koledaru je ona prva, koja prva dolazi u
nom mjesecu.

§. 34 Ferije

Kakogod se nedjelje vrte oko poglavitoga blagdana, tako se
i ostale ferije i subota oko nedjelje; i kakogod se nedjelje
diele u velike i male, tako se razlikuju i ferije velike i ma-
le. Velike su sve adventske, korizmene, kvaterne i druga
prosnih dana (feria II rogationum) ostale su male. Prve
se zovu velike jerbo se moraju svetkovati ili barem spomi-
njati (commemorari). Velike su α) povlaštene, koje nijednomu
blagdanu neustupaju mjesta a te su: čista srieda i
sve velikoga tjedna β) ostale su nepovlaštene, koje mjesto
samo daju činom od 9 štenja. Nemogu li se velike nepovlaš-
tene ferije svetkovati sbog blagdana semid. ili dupl. tada
se imadu u stolnih i zbornih crkvah služiti dvie kon-
ventualne mise i to od blagdana poslje trećega časa
(hora tertia). a od ferije poslje devetoga. To isto valja i o
predvečerjih. Samo u adventu neslužise misa de feria
jerbo je nemma; služi se pako de vigilia. Pade li velika
feria ili predvečerje u koj dan medju osminom, tada se
služi misa de feria, odnosno de vigilia, a osmina se samo
spominje. Samo ako predvečerje npr sv. Ivana Krst.
pade u osminu tielovsku imade se u stolnih i zbor-
nih crkvah dvie konventualne mise pjevati, jedna
od osmine, a druga od predvečerja; inače druge su
od osmine sa spomenom od predvečerja. Budući da
se treća i četvrta ferija od prosnih dana u oficiu ima-
du spomenuti, kanonici spomenuti crkava dužni su
ove dana služiti misu posebnu de feria.

Pade li na predvečerje uzašašća Kristova kakav blagdan, tada su dužni služiti tri konventualne mise, i to: od blagdana, ferije i predvečerja. Ferije male ustupljuju mjesto svim blagdanom i predvečerjem i nespominju se osim, kao što malo prije rekosmo, treće i četvrte prosnik dana, kojih se spomen čini samo u misi.

§. 35.

~~c)~~ Crkveni dan.

Gradjanski

Crkveni dan računa se od pol noći do pol noći. Crkva ga je svega posvetila nekrvnom žrtvom sv. mise, koja se svaki dan Bogu prikazuje, i tolikimi drugimi molitvami. U malom predstavlja i on crkvenu godinu; jer sad treba da se domislimo dobročinstva božjega, što nas je stvorio, sad opet, što nas je odkupio, pak mu za to hvalimo, sad opet, da nova dobročinstva prosimo itd. Isus je središte povjesti naroda čovječanskoga, on je svietlost svieta, zato se služba božja prije gore u obće nevrši, osobito sv. misa.

§. 36.

d) Crkvena ura.

Crkva je pače i pojedine ure dneva posvetila službi božjoj. Nego nekoje je ipak navlastito za to opredielila, koje svećenik, dotično duhovni pastir, sveto obdržavati mora, niti smije bez razloga stanovitu uru službe božje promieniti, osobito ako je puk na dobu naučan. Ništa toliko nevriedja nabožnu ćud ojernika, koliko kad duh. pastir uviek mienja red službe božje.[1)] Zato neka se neprestano drži staroga reda, i nemienja bez velikoga razloga; od reda jednom uvedena neka više neodstupa.

§. 37.

Crkveni koledar (directorium)

Crkveni koledar u našem smislu jest knjižica, polag koje se ima svaki dan časoslov moliti i sveta misa služiti. Jest pako dvostruki koledar: obći i posebni. Obći, drugčije rimski, u kojem su naznačeni svetci, koji se u čitavoj crkvi svetkuju, red i obred, kako se u obće štuju. Posebni, koji osim obćenitih svetaca sadržavaju i posebne, a i različit obred, u koliko se navlastito tiče koje biskupije, reda ili crkve. — Posebni dakle jesu ili diecezanski ili redovnički (ordinum religiosorum) ili pojedinih crkava, np. crkve sv. Petra u Rimu, sv. Ivana Lateranskoga itd. te se zove calendarium proprium. Nam je ovdje osobito biskupski koledar pred očima. Svaka biskupija imade svoj vlastiti koledar; koja ga neima, mora se služiti obćim (rimskim).[2)] U njem se svaki dan naznačuje blagdan, čin, koj se mora uzeti, kakva se mi„

---

1) Ipsa mutatio consuetudinis, etiam quae adjuvat utilitate, novitate perturbat. S. August. epist. 118. — 2) Gardell. in dec. 4392–4542. not. 1.

sa imade služiti, koja je boja crkvene odjeće itd. Bilježe se zapoviedani blagdani, posti i zabranjeno vrieme. Prva vremena kršćanstva sve se to urezivalo na vazmenoj svieći, kašnje se pisalo na tablica, napokon u posebnoj knjižici. — Razlikuje se opet dvostruki koledar: gregurov i julijanov. Prvim služi se latinska crkva, a potonjim istočna grčka. Ova se razlika sastoji u tom, kada tko svetkuje uskrs, i što su istočnjaci 13 dana za nami ostali.

§. 38.

Sastavljanje crkv. koledara.

Kad se nadje uskrs, lako je sastaviti koledar. Od uskrsa odvise mnogi pomični blagdani pred njim i za njim, i to počam od sedamdesetnice pak sve do duhova, pače i nedelje poslie duhova sve do došašća Gospodova, koje samo odvisi od božića. Oko uskrsa dakle vrte se skoro svi pomični blagdani, pače po neki način i čitava godina. On je središte crkv. godine. Stoga je ustanovljenje dana, kad se ima uskrs slaviti, zanimalo i biskupe i pape i sabore. Kakve su u tom pogledu u najstarije doba crkve nastale prepirke, poimence medju sv. Polikarpom i papom Anicetom, pokazuje crkv. povjest. Da ipak i u tom bude jedinstvo u čitavoj crkvi, prvi občeniti sabor niceiski odredi, da se uskrs ima u čitavoj crkvi svetkovati u prvu nedelju poslie proljetne uzbe (punoga mjeseca).[1] Počima pako proljeće 21. ožujka. Po tom se uskrs smije svetkovati samo od 22. ožujka do 25. travnja uključivo. Budući pako da je tada još težko bilo naći uskrs, briga ta bje povjerena patriarki aleksandrinskomu, jerbo je u Egiptu zviezdoznanstvo najbolje cvalo. Patriarka dakle Alexandr. imao je svake godine naći uskrs, urediti korizmu i druge pomične svetkovine, što bi na potvrdu poslao rimsk. papi, ovaj to saobćio primatom i ~~biskupom~~ metropolitam, a ovi ostalim biskupom.[2] Pisma, kojimi se je navješćivao uskrs i pomični blagdani, zvala su se epistolae paschales ili heortasticae. Biskupa bila je dužnost svake godine u stolnoj crkvi na blagdan bogojavljenja naviestiti uskrs i pomične svetkovine.[3] Benedikt XIV. svjedoči,[4] da je još za njegovo doba bio običaj, da je u stolnih crkva na bogojavljenje u svečanoj misi poslie evangjelja arcidjakon ili kanonik ili drugi koj svećenik, kako je već

---

1) Athanas. de synodis n. 5. Euseb. vita Constant. M. III. 5. — 2) „Paschale etenim festum, quo sacramentum salutis humanae maxime continetur, quamvis in primo semper mense celebrandum sit, ita tamen est lunaris cursus conditione mutabili, ut plerumque sacratissimae Diei occurrat electio, et ex hoc fiat plerumque, quod non licet, quod non simul omnis ecclesia, quod nonnisi unum esse oportet, observet. Studuerunt itaq. SS. Patres occasionem hujus erroris auferre, omnem hanc curam Alexandrino Eppo delegantes, per quem quotannis dies praedictae solemnitatis sedi aplicae indiceretur, cujus scriptis ad longinquiores ecclesias indicium generale percurreret." S. Leo M. Epist. 121. ad Marcion. — 3) Conc. I. Arelat. can. 1. Conc. III. Carthag. can. 1. et 41. Conc. V. Carthag. can. 7. Conc. Arelat. IV. c. 1. 4) De festis p. I. §. 77.

gdje bio običaj, iz propovjedaonice naviestio uskrs i pomične blagdane u novoj godini. Biskupi pako saobćivali su to, kano i novo uvedene svetkovine župnikom, koji su samo morali druge svetkovine i crkvene dane urediti za svoju crkvu. Po tom se je od svakoga svećenika zahtievalo, da znade urediti crkveni koledar. Sada Diecezanski koledar većinom svuda i to za čitavu biskupiju uredjuje tako zvani magister rituum; pače u nekih biskupija uredjuje ga ujedno i za pojedine župe. Gdje ovo pako nije u običaju, tu je župnik sam dužan diecezanski koledar preurediti za svoju crkvu. —

Kako se ima naći uskrs i urediti čitav crkv. koledar, točno pokazuju skrižaljke i rubrike na početku časoslova i misala. Pobliže uputstva k tomu daju i sliedeća djela: 1.) Der Kirchenkalender mit besonderer Berücksichtigung des Osterfestes . . von einem Priester der Linzer Dioecese. Linz 1862. 2.) Comentarius in proëmium breviarii et missalis De computo ecclesiastico. Editio secunda. Oeniponte 1864. 3.) Die in Brevier und Missale enthaltenen chronologischen Notizen. v. Dr Franz Xav. Attensperger. Würzburg. 1869.

U uredjivanju koledara treba paziti na čast svetkovine i obred, kojim se ista slavi. Po časti najprve su svetkovine Gospodove, kamo spadaju i one sv. križa i muke Kristove; onda Marijine, angjeoske, sv. Ivana krstitelja, sv. Josipa zaručnika bl. D. M. apoštola i evangjelista; zatim ostalih svetaca i svetica božjih onim redom, kako dolaze u litanija. Glede obreda razlikuju se duplicia I. cl. s osminom (povlašćenom i nepovlašćenom) ili bez osmine; onda duplicia II. cl; duplicia majora, minora, semiduplicia i simplicia. Ova postupnost (gradatio) odvisi stranom od stupnja časti, a stranom od nutrnjega znamenovanja svetkovine. Nadalje razlikuju se festa fori et praecepto, koje i puk svetkuje i festa chori, koja samo kler misom i činom (officium) slavi; onda svetkovine redovite, koje svake godine, i izvanredne, koje kadkada zbog osobite kakve zgode dolaze. Redovite su opet nepomične (festa imobilia) koje uviek na isti dan mjeseca i pomične (mobilia), koje svake godine na drugi dan padaju. Naposlon obćenite, koje se u čitavoj crkvi i posebne, koje se samo negdje, kano u biskupiji, pokrajini, kraljevstvu, redu, gradu, župi ili crkvi štuju. —

§. 39.

Sukob svetkovina (occurrentia festorum) i spomen (commemoratio) istih.

1º Kad se više svetkovina np. nepomičnih i pomičnih, obćenitih i posebnih u jedan dan sukobi, to se zove okurencija. Ta okurencija može se samo koje god godine dogoditi (sukob pomične svetkovine

sa nepomičnom) i zove se slučajna (casualis); ili svake godine (sukob običnite svetkovine sa posebnom) onda je vječna (perpetua.) – Opet je jedna isključiva (exclusiva) kad nedopušta van jedan čin svetkovati, a drugi se mora prenesti; druga je uključiva (inclusiva). kad se jedan čin slavi, a od drugoga se spomen čini. –

2º Spomen (comemoratio) ima se činiti svih onih čina, koji moraju ustupiti mjesto kojemu višjemu, a nemogu se prenesti, jerbo su strogo na dan vezani; takve su osmine i dani med osminom, nedelje, ferije velike, predvečerja i festa simplicia; osim predvečerja, koja padaju u nedelju, i nedelja, koje neimaju mjesta pred sedamdesetnicom ili poslie Duhova, u kom se slučaju prije slave ili spominju. Ove spomene sukobnih čina treba dobro razlikovati od onih, koji se čine u nedeljā i ferijā i festis semiduplicibus et simplicibus od osmine Bogojavljenja do gluhe nedelje isključno, i od osmine Duhova do prve nedelje došašća isključno, izuzamši dneve med osminom. Ovi u obće dolaze na naznačene dane i uviek su isti, zato se i zovu obćeniti (comemorationes comunes) Bilježe se u časoslovu pred završajem. A oni dolaze samo u posebnih slučajevih, kad se više uključivih čina sukobi, sčesa se i zovu posebni (comemorationes speciales.) U činu de feria pred obćenitimi biva spomen ✠ križa, osim u uskrsno vrieme samo se ovaj uzimlje, a bilježi se u časoslovu feria secunda post dom. in albis. Obćeniti spomeni jesu: de sct. Maria, de sancto Joseph sponso b. V. Mariae,[1] de apostolis, de patrono vel titulari ecclesiae i de pace. Može ih biti i više. Onaj de patrono vel titulari ecclesiae, kao i drugi, koji se dodaju, sliede redom polag stupnja časti; de pace je uviek zadnji. Budući većinom ovih spomena štujemo i zazivamo svete, zovu se obično suffragia sanctorum. –

Čim se koja svetkovina većim obredom štuje, tim više isključuje spomene, i to je posve naravski, da se poglavita misao na veću svetkovinu obrati. – Posebni spomeni mogu biti podpuni ili od česti. Podpuni su onda, kad se spomen čini u večernji, slavoslovju i sv. misi, a i jutrnji, kad se zadnje štenje uzme od ferije ili svetkovine, koje se spomen čini; odčesti bivaju većinom onda, kad se n. p. dvie svetkovine jedna za drugom sukobe, što se zove konkurencija. – Kad se više spomena sukobi, onda im je sliedeći red: festum duplex, dominica, semiduplex, dies infra octavam, feria major, vigilia, festum simplex. Posebni spomeni idu pred obćenitimi. –

---

[1] Constitutio Pii IX. 7. Julii 1871.

Prenos (translatio) i uklon (amotio) svetkovina.

U obće svetkovine se moraju onaj dan svetkovati, kad dodju. Nego ako se na ovaj dan nemože, jerbo je nadošla druga izključiva, a opet nemože se promieniti ili izpustiti, to se onda mora na prvi nezapriečen dan prenesti. Prenos ovaj može biti dvojako: ili se svetkovina samo za ovaj put prenese radi slučajne izključive okurencije, ili za uvjek na stalni koj dan (dies fixa) radi vječne okurencije. U prvom slučaju zove se naprosto prenos (translatio), u drugom uklon (amotio, mutatio). Uklon je dvojaki: obći, koj u obće nitom crkv. koledaru biva, ili posebni, koj se bilježi samo u posebnom koledaru biskupije ili reda stog sukoba posebne svetkovine s obćenitom. Što se prvoga tiče, prem crkva od početka svoga naravno štuje svetca onaj dan, kad je umro, to mu ipak opredieli i drugi dan, ako se već koj drugi svetac većega ili istoga reda isti dan štuje, ili njegova smrt pada u takovo crkveno vrieme, koje manje dolikuje svetcem, kao korizmeno i uskrsno, i predvide se česte okurencije. Crkva često jedan dan štuje rodjen dan više svetaca osobito mučenika, prem nisu isti dan slavu mučeničtva dobili; tako sv. Mauricija i družbe. Kadkada sdruži svetkovinu različitih svetaca radi jednakoga mučeničtva ili srodnosti krvi. –

Uklon najviše biva, kad se sukobi posebna svetkovina, kao: posvetba crkve ili zavjetnika kraljestva sobćom svetkovinom, ustanovljenom na onaj dan rimskim koledarom. U ovom slučaju uklon biva po pravilih prenosa. Jesu pako sliedeća pravila prenosa: Prenesti se mora

1.) Svaki festum semiduplex, duplex minus, duplex majus, duplex II. i I. cl. ako se sukobi snedeljom 1. došašća, s Božićem i njegovim predvečerjem, sobrezovanjem Gospodovim, s Bogojavljenjem i njegovom osminom (dies octava), sčistom sriedom, sprvom nedeljom korizmenom, sgluhom nedeljom, sa svimi dani uključivo od cvietne nedelje do biele nedelje, suzašašćem Gospodovim, sa svimi dani od predvečerja duhova do sv. Trojice uključivo, sblagdanom Tielova, svetikom Gospodjom, sblagdani: svih svetih, sv. Petra i Pavla, sv. Ivana krstitelja, koj posliednji ustupa mjesto samo tielovu, kad se s ovim sukobi. –

2.) Svaki festum semidupl. duplex, dupl. maj. i dupl. II. cl. kad se sukobi skojom nedeljom II. cl. s danom medju osminom Bogojavljenja i osminom (dies octava) Tielova.

3.) Svaki festum semidupl. dupl. minus i dupl. majus, kad se sukobi ma skojim god osmindanom (dies octava) izuzamši narodjenja bl. D. Marije, koj se dan svetkuje preslatko ime Marijino. – 4.) Svaki festum semiduplex, kad se sukobi s kakovom nedeljom ili danom med osminom Tielova.¹)

Ako se više svetkovina sukobi, koje se mogu prenesti, tada treba naj„
prije paziti na obred. Svetkovina višjega obreda slavi se, a druge se
prenesu. 2.) Ako je jednak obred, onda odlučuje čast, tj. štuje se svetko„
vina više časti, a druge se prenesu. 3.) Ako su jednakoga obreda i ča„
sti, tada posebna svetkovina: crkve, reda, biskupije, naroda, pred„
postavlja se obćenitoj crkv. svetkovini. 4.) – Ako se festum primarium
np. dies obitus alicujus sancti sukobi cum festo secundario, np. inven„
tio corporis vel reliquiarum istoga obreda, tada se štuje ona, koja je
je častnija ili više posebna. 5.) Ako je jednak obred, svetkovine zapovje„
dane (festa ex praecepto) tj. takove, koje se imadu ~~štovati~~ svetkovati s„
nim obredom, kakovim se bilježe, idu pred onimi, koje su samo do„
puštene (ex indultu ili ad libitum), da se najme smiju svetkova„
ti ritu duplici ili semiduplici. 5.) Ako je jednak obred i čast, tada
festa fori moraju se predpostaviti onim, skojimi nije sdružena feriati„
o in populo. 6.) Ako se sukobe u svakom obziru skroz jednake svetkovine, on„
da odlučuje veća svečanost ili kako sliede u litanija ili martyrologiju.

Svetkovina de praecepto mora se prenesti na prvi nezapriečen
dan. 7.) Ako ih se više mora prenesti, tada će se na prvi takav dan
prenesti ona, koja je većega obreda; ako su jednakoga obreda, onda
ona, koja je veće časti; ako su jednakoga obreda i časti, koja je po
redu (vremena) prva. Za red prenosa neima razlike med poseb„
nom svetkovinom i obćom, prvotnom i drugotnom; 8.) tako isto ni
za mučenike, izpovjednike biskupe, izpovjednike, djevice itd. u
pogledu časti u sukobu obćenite svetkovine sa posebnom. 9.) –

Imade li se prenesti svetkovina, koja je već od svoga
dana prenešena na stalan dan (dies fixa), tada se neima obazi„
rati na njezin vlastiti dan, nego na stalan. Svetkovine ad li„
bitum (ne da se smiju izostaviti, već što se mogu po volji svetkova„
ti ritu ritu duplici ili semiduplici, kao n. p. sv. Kanut), ako se su„
kobe sizključivom svetkovinom, neprenašaju se, nego se naprosto iz„
puste. Posebne svetkovine dopuštene kojoj pokrajini ili biskupiji,
vezane na stanovitu nedelju ili feriju, ako se na onaj dan nemo„
gu svetkovati, bez osobita dopusta nesmiju se prenesti, već se za onu
godinu izpuste. – Kad se prenaša svetkovina, skojom je sdružena feriatio
in populo, tada se izvanjska svečanost drži onaj isti dan, a samo čin se pre„
nese, osim blagdana navieštenja bl. dj. M. koj, ako pade na veliki pe„
tak ili veliku subotu, onda se sva svečanost in foro et in choro prenese
na ponedeljak poslie biele nedelje (feria II. post dominicam in albis). 10.)
Nego prošćenje sblagdanom spojeno prenaša se samo onda, ako je i izvanjska
sbog sukoba sa blagdanom I. cl. S. R. C. 18. srp. 1750. 2.) S. R. C. 22. kol. 1711. Rubr. Brev. X.
6. – 3.) Rub. Brev. XI. 2. – 4.) S. R. C. 12. srp. 1704. ad 3. – 5.) S. R. C. 20. ruj. 1806. 1. ruj. 1838. ~~12.~~
svib. 1841. 11. ruj. ~~1838~~ 1847. 7. pros. 1844. De Herdt. II. 267. reg. 4. – 5.) S. R. C. 27. ožuj. 1779. ad 8.
21. ožuj. 1821. 3. trav. 1821. ad 2. – 6.) S. R. C. 5. svib. 1736. ad tit. X. dub. 5. – 7.) Rub. gen. Brev. X. 1, 2, 3, 5. – 8.)
Rub. Brev. gener. X. 7. S. R. C. 7. pros. 1743. ad 3. 2. ruj. 1741. dub. 1, 2. – 9.) Herdt. II. n. 267. reg. 2. –
10.) S. R. C. 10. pros. 1733. 20. srp. 1748. 12. velj. 1690. –

svečanost (solemnitas externa seu feriatio pro foro) prenešena, skojom proštenje ima biti uviek sdruženo,[a] podnipošto pako, ako se samo svečanost pro choro, tj. quoad officium et missam prenese, osim ako rimska stolica to izrično dozvoli.[1] Ako pred svršetkom civilne godine neima nezapriečena dana, na koj bi se mogla svetkovina prenesti, tada se na vlastiti dan adinstar festi simplicis skupa sa sukobnim odsluži; uzme se njezin spomen u obojih večernja, slavoslovju i sv. misi i za zadnje štenje sva dotična štenja druge noćnice (nocturnus). Jeli to svetkovina I. ili II. cl. onda se ova mora prenesti na prvi, koj je zapriečen festo semiduplici, ili ako ovoga više neima, festo duplici, a ovaj se skupa slavi kao festum simplex.[2] Ako se sukobe osmi dan (dies octava) i festum duplex, tada se svetkuje osmi dan, a festum duplex spominje se kao simplex, samo ako nije festum I. ili II. cl.[3]

Dani zapriečeni, na koje nije moći prenesti svetkovine, jesu: 1) Zapriečeni za sve svetkovine jesu oni dani, na koje pada festum duplex ili semiduplex, osmi dan (dies octava), nedelja, predvečerje Božića, čista srieda, sve ferije velikoga tjedna, predvečerje Duhova, dani med osminami Bogojavljenja, Uskrsa, Duhova, dan, u koj

a) Decretum Urbis et Orbis S. C. Indulg. „Sanctissimus Dnus noster Pius PP. IX. in audientia diei 9. Aug. 1852. facta benigne mandavit, ut omnes indulgentiae, quae hucusque quibusdam festis concessae fuerunt, ac in posterum concedentur, vel quae pro iisdem festis aliquibus ecclesiis et publicis oratoriis pariter concessae fuerunt et in posterum concedentur, vel etiam si libuerit de concessu Ordinarii illae concessae in sacris supplicationibus aut in Novendialibus, vel Septenariis, vel Triduanis precibus ante vel post festum, vel ejus octavario perdurante, — translatae intelligantur pro eo die, quo festa hujusmodi vel quoad solemnitatem tantum et externam celebrationem (non tamen quoad officium et missam) in aliquibus locis vel ecclesiis publicisque oratoriis, sive in perpetuum, sive aliqua occasione, sive ad tempus, eoque durante legitime transferuntur. Cum vero transfertur tantum officium cum missa, non autem solemnitas et exterior celebratio festi, indulgentiarum nullam fieri translationem censuit." – Usled ove odluke pitalo se: 1) An decretum sub die 9. Aug. 1852. de translatione indulgentiarum intelligendum sit de omnibus festis per annum rite translatis cum eorum solemnitate? 2) Utrum indulgentiam alicui festo adjunctam lucretur quisquis die ipsa, juxta Calendarium Breviarii Romani, vel potius juxta Calendarium uniuscujusque dioecesis, ordinis etc. Item qui sodalitati cujuscunque nomen dederunt, an indulgentias acquirant die, qua festum celebratur in ordine regulari, ad quem attinet sodalitas, licet sit diversa a die Calendarii romani vel dioecesani? Na što je sv. sbor za proštenja 11. kolov. 1862. odgo-

se naprvo slavi (anticipatur) druga nedelja po Bogojavljenju, i kako hoće mnogi, predvečerje Bogojavljenja. –

2.) Zapriečeni pro festo semiduplici, duplici minori i majori, jesu svi dnevi med osminom Tielova.

3.) Zapriečeni pro festis semiduplicibus jesu svi dnevi med ostalimi osminami. – Svi drugi dani su nezapriečeni, na koje spada takodjer petak poslie uzašašća Gospodova. 4.)

Ustanovljenje stalnoga dana (determinatio diei fixae.)

Ustanoviti stalan dan za svetkovinu, koja je uviek na jednaki način zapriečena, spada na biskupa; 5.) i u redovničkih crkva smije biti samo biskupovim privoljenjem. Biva pako po pravilih prenosa 6.) Stalan dan mora se odabrati prvi nezapriečen, i to pred svimi drugimi čini, koji se slučajno moraju prenesti, nego ipak za onimi, kojim je već takov stalan dan odredjen. 28. siečnja, 3. veljače, i 26. ožujka nemogu se za stalne Dane opredieliti, i to za to, jerbo je 28. siečnja odredjen za presv. ime Isusovo, kad bi ovo palo na nedelju sedamdesetnicu. 7.) 3. veljače za očišćenje bl. Dj. M. 8.) a 26. ožuj. za navieščenje, kad bi svi blagdani pali u povlašćenu nedelju. Nego niti dan svetkovine ad libitum nemože se opredieliti kao stalan dan, jerbo se onda ova svetkovina nebi mogla slaviti. 9.)

§. 40.

Uredjivanje koledara za pojedine crkve. –

Polag gore navedenih pravila dužan je svaki duh. pastir urediti koledar svoje crkve, 10.) poimence kad mu dodje svećenje ili zavjetnik iste. –

I. Svećenje crkve. Dan svećenja crkve je festum I. cl. cum octava, nego nije zapovjedan blagdan (festum de praecepto) 11.) Godišnjica svećenja (aniversarium dedicationis) štuje se ritu Duplici I. cl. cum octava. Ako se ne zna za dan posvetbe crkve, ili se dvoji, to se godišnjica svetkovati nemože, 12.) tim više ako se dvoji, da li je posvećena 13.)

vorio: ad 1.) „Decretum praedictum intelligendum esse de omnibus festis rite translatis", a poslie dugoga oklevanja, najme 29. kolov. 1864. ad 2.) „Indulgentiam acquiri a Christi fidelibus die fixa et rite constituta in sua dioecesi, a regularibus ordinibus die rite constituta in suo Calendario; ab hominibus, qui sodalitati nomen dederint, quae ad regularem ordinem attineat, indulgentiam acquiri die rite constituta in Calendario dioecesis vel in Calendario ordinis, si istiusmodi privilegio gaudeant, non tamen in utraque die." srav. Acta ap. sedis Vol. I. pag. 489–492. – 1.) S. R. C. 9. pros. 1702. 16. ruj. 1741. – 2.) S. R. C. 31. ožuj. 1817. – 3.) S. R. C. 9. trav. 1808. ad 3. – 4.) S. R. C. 11. kol. 1691. – 5.) S. R. C. 11. ožuj. 1820. ad 1. 22. kol. 1744. ad 5. – 6.) S. R. C. 31. ož. 1821. ad 7. – 7.) S. R. C. 5. svib. 1736. – 8.) S. R. C. 23. svib. 1835. ad 15. – 9.) S. R. C. 22. kol. 1744. ad 6. – 10.) S. R. C. 23. svib. 1835. – 11.) S. R. C. 29. srp. 1780. – 12.) Gasner I. 268. – 13.) S. R. C. 7. trav. 1832. –

U predvečerje svećenja polože se ostanci svetih (reliquiae) koje će se u žrtvenik sazidati u kakvo pokriveno i liepo urešeno mjesto blizu crkve, tu se užgu svieće, polag rubrika pontifikala bdije se i moli jutrnja (matutinum) i slavoslovje (laudes) u slavu svetaca, kojih su ondje moći. Sve te molitve uzmu se de communi sanctorum i u molitvi (oratio) nespominju se sveti.[1] Uz to se moli večernja, jutrnja, slavoslovje itd. vel de feria vel de sancto, kako je u koledaru propisano[2], a čin svećenja (officium dedicationis) počimlje od one ure, kad je svećenje svršeno; nego sbor za sv. obrede odredio je, da se ima početi s trećim časom (cum hora minori tertia)[3]. Na dan svećenja kao i godišnjicu sav kler, obvezan na onu crkvu (ako nije stolna) i časoslov dužan je moliti ut in cōmuni dedicationis ecclae; biskupu posvetitelju pristoji se ako i nije redovit, da na dan svećenja uzme čin de dedicatione, ali nemora[4]. Rekoh ako nije stolna; jerbo ako je stolna ili se sa godišnjicom svećenja stolne crkve slavi godišnjica svećenja svih crkava posvećenih u biskupiji, tada svi svećenici u biskupiji svetkuju svećenje crkoe odnosno godišnjicu ovoga ritu dup. I. cl. cum octavā[5]; redovnici i duvne samo u biskupskom gradu moraju svetkovati sub ritu dup. II. cl. nego bez osmine[6]; izvan grada pristoji se, ako je navada, da svetkuju onim obredom kako su to do sada svetkovali[7] i ako ujedno ne dolazi morda svećenje njihove vlastite crkve[8]

Ako svećenje crkve pade na zapriečen dan, njezin čin nema nikakove povlastice, nego se mora prenesti polag pravila prenosa, u kom slučaju počimlje čin s prvom večernjom; jer je svećenje već svršeno.

Po dovršenom svećenju polag pontifikala ili sam posvetitelj ili koji drugi svećenik služi sv. misu kako je u misalu in

---

1) S. R. C. 23. svib. 1835; 14. lip. 1845. 2) S. R. C. 19. srp. 1780. 3) S. R. C. 7. pros. 1844.
4) S. R. C. 7 svib. 1746. 5) cr. de Herdt. II. n. 226. 6) S. R. C. 8. trav. 1662.
7) S. R. C. 25. ož. 1795. 8) S. R. C. 10. ruj. 1796.

ipsa die dedicationis s molitvom: „Deus qui invisibiliter" s dotičnimi spomeni, koje se smiju uzeti in festis I. cl., nego ne sa spomeni čina, od koga je rečena jutrnja, koj se skroz izpusti. Biva li svećenje u zapriečen dan, kad se njegov čin mora prenesti, svečana sv. misa ipak je od svećenja, osim ako pade u dane izuzete občimi rubrikami misala tit. 6.[1] i to: 1. nedjelju došašća, čistu sriedu, 1. nedjelju korizme, cvjetnu nedjelju s cielim velikim tjednom, Uzkrs, Duhove sa dva sliedeća dana, Božić, Bogojavljenje, Uzašašće i Tielovo. Te se dane uzme misa officii currentis cum commemoratione dedicationis sub una conclusione.[2]

Druge se mise u onoj crkvi prije svećenja čitati nemogu; jerbo žrtvenici moraju biti goli; svećenici dakle ili neka mise drugdje ili onaj dan skroz nemise[3], osim ako će tko misiti po dovršenom svećenju. Nego ako je blagdan mogli bi misiti i prije, nu na pobočnih žrtvenicih, ili ako ovih nema na velikom služeć se prenosnikom (altare portatile). U tom slučaju sve mise prije svećenja moraju odgovarati činu od koga se je jutrnja uzela. Poslje svećenja imaju se sve čitati de dedicatione.

Godišnjica svećenja ima se svetkovati onaj dan, kad bijaše crkva posvećena[4], osim ako pade na zapriečen dan, tada se prenese na prvi nezapriečen. Nego kada se predvidi, da bi se godišnjica svećenja mogla sukobiti s izključivom kakvom svetkovinom korizme, došašća Gospodova osminom Uzkrsa, Duhova itd. može posvetitelj za vrieme svećenja ili poslje mise, kada dieli puku svečani blagoslov, opredieliti godišnjici i drugi dan.[5] Kašnje već ni toga nemože bez privoljenja rimske stolice.[6] U mnogih biskupijah n. p. senjskoj, modruškoj, bečkoj itd., dozvolom rimske stolice svetkuje se u jedan dan (većinom nedjelju svećenja stolne crkve) godišnjica svećenja svih crkava u biskupiji, i ovoga reda imaju se držati i one crkve, koje se kašnje svete.

1) Cavalieri tom. 1. dec. 1. n. 58 § sq. 2) Merati tom. 2. sect. 8. c. 5. n. 18. 3) S. R. C. 19. srp. 1790
4) S. R. C. 3. ož. 1674. 5) S. R. C. 24. svib. 1844. 6) S. R. C. 6. ruj. 1834.

Da koja crkva imade sva ova prava, najprije mora biti crkva u strogom smislu, koja imade svoje vlastite službenike, kao što su: župne, sborne, stolne, samostanske. Kapele i bogomoljnice neimaju te povlastice. Nadalje treba da bude posvećena; blagoslovljena neima ovih prava.[1] Napokon nesmije, da bude porušena ili oskvrnuta.[2]

Kada se više godišnjica svećenja sukobi, tada da se neredu iste molitve, za spomen uzme se ista molitva, koja i na dan svećenja: „Deus qui visibiliter". Je li još koj spomen, to je onda uzme ista molitva, koja je u misalu propisana za svećenje žrtvenika, promjeniv u tajnoj molitvi (secreta) i poslje pričesti (postcommunio) altare u templum.[3]

II. Svakoj crkvi kad se blagoslivlja temeljni kamen, oni na koje spada, po volji odaberu zavjetnika, koga više promieniti nemogu.[4] Potvrdi se pako kod blagoslova ili svećenja crkve. Ako je u slavu koga angjela ili svetca blagoslovljena ili posvećena, onda je ovaj angjeo ili svetac naprosto zavjetnik (patronus) crkve; ako li na čast kojega otajstva n. p. sv. Trojice, tada se zove takodjer titulus ecclesiae. Nekad su se crkve zvale po svojih utemeljiteljih ili posjednicih onoga zemljišta n. p. crkva Pudensova, Eudoksijina, basilika Konstantinova, Helenina itd. Sada se pako zovu po zavjetnicih ili naslovnicih, kojim su posvećene.

Treba dobro razlikovati ili naslovnika crkve od zavjetnika kraljestva, pokrajine, biskupije, biskupskoga grada ili drugoga kojega mjesta.

Ako je samo zavjetnik crkve, a ne mjesta, tada se od čitavoga klera u toj crkvi službujućega strogo, svetkuje sub ritu dup. I. cl. cum octava. Ali nije blagdan fori de praecepto, stoga ni župnik nemora misiti za puk, osim ako pade u onaj dan (n. p. nedjelju) kad je već s drugoga gledišta dužan. Nego u nas zavjetnik crkve većinom je i zavjetnik mjesta (občine, župe) i onda se svetkuje takodjer de praecepto in foro.

1) S. R. C. 21. ož. 1795. 2) S. R. C. 30. svj. 1817. 3) Cavalieri tom. 1. dec. 19. n. 8. § 297.
4) S. R. C. 6. trav. 1658.; 11. ož. 1843. Gardellini in decret. 20. Apr. 1822. in not. ad 1. in decret. 11. Mart. 1837. Samo se onda smije promieniti zavjetnik ako se crkva poruši ili za uvijek obezsveti; te se nova na onom mjestu sagradi ili posveti; inače treba se pap. dozvola. S. R. C. 21. s. 1855.

Nu i ovdje se mora razlikovati glavni (primarius) i drugotni (secundarius) zavjetnik. Prvi može biti samo jedan, osim ako se dva kao jedan štuju n. p. sv. Petar i Pavao, sv. Filip i Jakov, sv. Kozma i Damjan; a potonjih može biti više, koji se svetkuju sub ritu dup. majori sine octava.[1]

Za zavjetnike odnosno naslovnike crkava smiju se kako gore rekosmo odabrati osim otajstva života (Kristova i Marije, angjeli i kanonizirani sveci; blaženi samo posebnom dozvolom rimske stolice. Za zavjetnike pako mjesta odabiraju se samo angjeli i kanonizirani sveci;[2] blaženimi proglašeni također jedino dozvolom papinom.[3])

Što se napose tiče: 1. zavjetnika kraljestva, svako kraljestvo može si takoga kao zagovoritelja kod Boga odabrati. Svetkuje se ritu dup. I. cl. od svih svećenika u kraljestvu cum octava, a od redovnika (regulares) sine octava; blagdan je zapovjedan (festum fori de praecepto) i svi župnici dužni su misiti za puk. Nego da zavjetnik kraljestva imade ta prava i s njim budu skopčane sve ove dužnosti, Urban VIII. 23. ož. 1630. naredi: a) da se dotični svetac za zavjetnika odabere tajnim glasovanjem puka, a ne samo zastupnikâ, te privoli biskup i kler. Rieči sv. otca glase: „Patronus regni pariter, eligi debet a populo singularum civitatum per suffragia secreta non autem a repraesentantibus regnum, nisi ad hoc habeant speciale mandatum & pariter cum consensu episcopi & cleri dictarum civitatum". b) Da bude izbor potvrdjen od rimske stolice (zbora za sv. obrede) „Causae electionis novorum Patronorum debent in Congregatione deduci ac examinari, ac demum causa cognita ab eadem Congregatione approbari & confirmari".[4]) Dva ova uvjeta tako su potrebita, da izbor drugčije učinjen mòta nevalja.[5])

Svetkovina drugotnoga zavjetnika, ako je s izvanjskom svečanošću skopčana, slavi se ritu dup. majori, inače duplici minori. Redovnici nisu na nj obvezani.

2. Imade li već čitavo kraljestvo svoga glavnoga zavjetnika

1) S. R. C. 2. lip. 1685.; 26. lip. 1757. 2) S. R. C. 1.ruj. 1804. 3) S. R. C. 23. siec. 1740. Instr. Past. Eyst. 90. 4) S. R. C. 13. siec. 1631. 5) S. R. C. 21. kol. 1640.

to si više pojedine pokrajine nemogu pokrajinskoga glavnoga zavjetnika odabrati, nego ſamo drugotnoga sub ritu dup. majori. Neimade li pako kraljestvo glavnoga zavjetnika, tada si mogu pojedine pokrajine takvoga odabrati, nu uz gori navedene a) i b) uvjete. i onda imade sve povlastice u pokrajini, koje glavni zavjetnik kraljestva u kraljestvu.

3) Zavjetnik biskupije svetkuje se od svih svećenika po čitavoj biskupiji ritu dup. I. cl. cum octava; zapovjedan blagdan u svoj biskupiji ſamo je onda, ako već zavjetnik kraljestva ili pokrajine nije takov blagdan; jer uz zapovjedan blagdan zavjetnika mjesta (obćine, župe) ſamo je još jedan takov blagdan, bio on zavjetnik kraljestva, pokrajine ili biskupije.

4) Zavjetnik stolne crkve štuje se od svih svećenika biskupije kano festum I. cl. cum octava, nego nije zapovjedani blagdan.

5) Zavjetnik biskupskoga grada slavi se od gradskoga svećenstva ritu dup. I. cl. c. octava. U biskupiji istim obredom samo ondje, gdje neima vlastitoga zavjetnika; gdje pako obstoji vlastiti zavjetnik, onda zavjetnik grada kao takov ili skroz ne, ili ako je običaj samo sub dup. majori. Samo u gradu je zapovjedan blagdan.

6) Zavjetnik mjesta svetkuje se ritu dup. I. cl. c. octava. Od svih svećenika onoga mjesta; od redovnika ritu dup. I. cl. sine octav. osim ako već dozvolom rimske stolice svetkuju zavjetnika svoga vlastitoga reda ritu dup. I. cl. (cum octava) onda moraju zavjetnika mjesta sub ritu dup. II. cl.[1] Od svih pako stanovnika mjesta bez razlike kao zapovjedan blagdan i župnik je dužan misiti za puk. Nego zavjetnik mjesta ima po naredbi Urbana VIII. od 23. sieč. 1630. samo onda sve povlastice ako je odabran: a) tajnim glasovanjem stanovnikâ, te privolio kler i biskup. b) potvrdjen od rimske stolice. Naredba papina glasi: „Quod de patrono civitatis electio fieri debeat a populo mediante consilio generali illius civitatis vel loci, non autem ab officialibus solum, & quod accedere debeat consensus expressus eppi: & cleri illius civitatis...

1) S. R. C. 16. trav. 1842.

Quod causae electionis novorum patronorum debeant in S.R.C. deduci ac examinari; ac demum causa cognita ab eadem Congreg. approbari & confirmari." Nebudu li ovi uvjeti obdržani, izbor neima nikakove krieposti[1]. Ovoga se rimska stolica još uviek drži; jerbo je 10. siečnja 1852. jedan takov izbor odobrila[2]. Ovi uvjeti zahtievaju se i za zavjetnika pokrajine, biskupije, stolne crkve, biskupskoga grada, čitave župe i župne crkve[3]. Sada kako razaznat, kakov zavjetnik je koj svetac? To se najbolje dozna iz čina (actus) izbora svetca za zavjetnika od strane puka i klera i odobrenja od strane biskupa i rimske stolice. Nego u nas riedko gdje, a morda i nigda neobstoji takov čin, što služi za dokaz, da zavjetnici nisu bili odabrani po naredbi Urbana VIII. Zar se onda nijedan neće svetkovati ritu dup. I. cl. cum octava i kao zapovjedan blagdan? te župnik morat misiti za puk?

Ako neima gore spomenuta čina; jerbo svetac nije bio morda odabran za zavjetnika kako treba, to onda odlučuje zakonita navada. Svetac, koj se od pamtivieka štuje kao zapovjedan blagdan u čitavom kraljestvu i u svih crkvah kraljestva kao festum dupl. I. cl. cum octava, taj se sigurno može priznati za zavjetnika kraljestva.

To isto valja i za zavjetnika pokrajine i biskupije. Svetkuju li jedino stanovnici biskupskoga grada blagdan kojega svetca kao festum fori, tada je zavjetnik samo onoga grada; nesvetkuju li ga kao zapovjedan blagdan, onda je samo zavjetnik stolne crkve. Tako se isto razlikuju zavjetnici čitave župe, župnog mjesta i župne crkve.

Može se dogoditi, da se u jednom gradu ili mjestu štuju dvojih svetaca zapovjedani blagdani i obadva smatraju za zavjetnike. U tom je slučaju jedan glavni zavjetnik, čiji se zapovjedan blagdan drži po rubrici, a drugi je drugotan, čij je zapovjedan blagdan uveden iz pobožnosti (ex devotione). Nego pita se koj je glavni, a koj drugotan? Glavni je zavjetnik onaj, koj je prije uveden, ili prije kao zapovjedan blagdan slavljen, ili komu je propisan u koledaru obred dup. I. cl. cum octava.

1) S.R.C. 21. Kol. 1640. 2) Sr. Gassner I. 279. 3) Gaßner I. 282.

Da li je koj svetac zavjetnik čitave župe ili župnoga mjesta ili samo župne crkve to se najbolje pozna po izvanjskoj svečanosti (fest. fori) (Zavjetnik crkve se većinom pozna po slici na velikom žrtveniku ili po kvieru na kom se posvećujući zapišu biskup, kad je crkvu onu posvetio i u čiju slavu.

Ako zavjetnik crkve u koledaru dolazi u društvu s drugimi sveci tada se treba držati sljedeće rubrike rimskoga časoslova: „Si occurrat, ut Patronus vel Titularis Ecclesiae descriptus sit eodem die in calendario cum aliis Sanctis, in ea eccla. fit tantum de Patrono vel Titulari absque commemoratione aliorum. Qui si in dicto calendario descripti sint sub officio duplici vel semiduplici, transferuntur in primam diem simili officio non impeditam, & de eis fiat officium semiduplex; nisi tamen sint de majoribus festis, quia tunc de translato quoque fiet officium duplex ac si proprio die celebraretur. Si vero in calendario omnes sint tamquam festum simplex, de aliis nihil fit. 1)

Dakle polag rubrike zavjetnik crkve mora odružiti od drugova i od njega samoga moliti čin bez ~~spo~~mena drugih, bili ovi rodom, mučeničtvom ili ma kako drugčije sdružemi sa zavjetnikom, te svaj bio glavniji med njimi ili ne. Ako se svi svetkuju sub ritu simplici čin biva samo od zavjetnika, a od drugih mišta. Ako se pako u časoslovu svetkuju ritu duplici ili semiduplici, čin je od zavjetnika, a drugovi se prenesu na prvi nezapriečen dan, makar med ovimi kao stalan dan, osim ako nebi bilo već nikakvoga nezapriečena dana, jer bi se onda morali svetkovati skupa sa zavjetnikom, i prenešemi se svetkuju sub ritu semiduplici, izim ako je drug apoštol što se može dogoditi kod sv. Filipa i Jakova, Šimuna i Jude, ~~tada~~ se drug apoštol polag okrižalke duplicium II cl., slavi ritu dup. II. cl.

Ako se pako mora uzeti od jednoga ili više drugova, koji su pod jednim činom sdružemi u časoslovu, čin sub ritu duplici, ne kano glavnoga, već drugotnoga zavjetnika, ili radi velike kakove reliquije, onda se drugovi neprenašaju, nego se svi skupa jednim činom i obredom, jednomu ili više drugova pripadajućim, slave ako

1) Brev. Rom. post tabellam de occurentia in medio.

im je u časoslovu zabilježen ritus duplex ili semiduplex. Ako simplex tada drugoga zavjetnika, ili koga su ostanci, samoga treba svetkovati ritu duplici, a ostale ritu simplici sa 9tim. šte„njem, ako biti može i spomenom u prvoj večernji (in primis ves„peris), slavlju i misi; osim ako su sveti već po sebi sdruženi kao braća itd., jer onda se svi skupa jednim činom i obredom moraju slaviti.

U činu zavjetnika sdružena od drugova sve se reče de com„muni sanctorum illius sancti, cujus fit officium, tako da bude čin od jednoga, a ne od više njih. Nego ako u časoslovu ili misalu štogod n. p. epistola ili molitva upravo pripada onomu svetcu to se ova uzdrži, pak makar se štogod malo u molitvi izpusti ili promieni. Ako li svetci neimaju vlastite molitve, nego se uzima de communi kano molitva sv. Fabijana i Sebastijana, ili zasebice nijednomu nepripada, kano molitva sv. Sotera i Ka„ja (u biskupiji senjskoj i modruškoj se ova dva svetca razdružuju) onda se mora uzeti molitva de communi, pripadajuća zavjet„niku. Tako je odlučio sbor za sv. obrede, da se za sv. Sebasti„jana m. neima uzeti molitva „infirmitatem", nego druga de communi unius Mart. non Pont.; a u senjskoj i modruškoj bisk. za sv. Kaja mjesto „Beatorum" uzima se „infirmitatem".

Štenja druge noćnice, koja su u časoslovu vlastita, ako se mo„gu lahko razdružiti, kao kod sv. Fabijana i Sebastijana, Sotera i Kaja, uzmu se samo ona, koja odgovaraju svetcu, čiji čin biva. Tako za sv. Sebastijana šesto štenje, a za sv. Kaja peto i šesto popunjuje se de communi. Ako se pako nemogu lahko raz„družiti; jerbo su djela jednoga skopčana sa djeli drugoga, kao u činu sv. Dionisija, Rustika, Eleutera (9. list.), onda se uzmu sva štenja druge noćnice ex festo, kako je u časoslovu. To isto valja i za onaj slučaj, kad se sveti slave ritu simplici i ne imaju nego jedno ili dva vlastita štenja u drugoj noćnici.

Da se smije zavjetnik ili naslovnik koje crkve kao takov svet„kovati, treba: a) da je crkva u strogom znamenovanju rieči. Javne bogomoljnice, kapele u biskupskih palačah, sjemeništih, samostanih, ubožnicah bolnicah itd. neimaju te povlastice [1])

---

1) S.R.C. 12. stud. 1831., 27. velj. 1847.

a još manje skromne bogomoljnice. b/ Da je posvećena ili blagoslovljena. c/ Da imade strogo uzeto pripisan si kler, koji u njoj službuje.[2] Strogo pripisani dotičnoj crkvi jesu: α/ koji u njoj imadu beneficium simplex ili curatum kano: kanonici, prebendari, župnik; β/ koji su u njoj opredieljeni na kor, pak makar i ne imali nadarbine; γ/ svi, koji su biskupom odredjeni, da u njoj obavljaju službu božju, diele sv. sakramente, propoviedaju itd. kano: duhovni pomoćnici, stalni propoviednici itd. Nisu crkvi pripisani oni, koji dodju tamo samo misiti, ili pomažu samo izpoviedati, propoviedati itd. Takovi su n.p. profesori, učitelji, ravnatelji i izpoviednici duvnâ, strani svećenici, svećenici u miru itd. Područnih dakle crkavâ, koje ne imaju strogo vlastitoga klera službujući n.p. svećenici kod župne crkve niti smiju, niti mogu svetkovati zavjetnika cum octava, nego na sam blagdan zavjetnika, ili naslovnika takove crkve, a i javne bogomoljnice, ako je posvećena ili barem blagoslovljena, može se u istoj pjevati sv. misa od zavjetnika ili naslovnika sub ritu dupl. I. cl. cum Gloria Credo et commemorationibus occurentibus, koje su dopuštene in festis I. cl., pače polag tit. 6. obćih rubrikâ misala i ako se zavjetnik ili naslovnik prenese, kakoto u nas često biva, da se propter concursum populi svetkuje u sliedeću nedelju[3]. Napokon d/. da je neodvisna /independens/ i drugoj crkvi ne podvrgnuta /non subjecta/, tako, da se po vlastitom pravu u njoj propovieda rieč božja, obavljaju sv. sakramenti i ostala služba božja.[4] Po tom ako crkva sa sjemeništem združena ima takova prava, svi imajući u njoj nadarbinu /beneficium/ ma kako malen[5], kao takodjer profesori, stanujući u sjemeništu i seminariste, obvezani naša soslov, dužni su uzeti čin od zavjetnika ili naslovnika sub ritu dupl. I. cl. cum octava.

Koj je dvim crkvam pripisan n.p. koj upravlja dviema župama, premda mou jednoj neprestano stoluje, dužan je obadvijuh svećenje i zavjetnika svetkovati sub ritu dupl. I. cl. cum octava, i u javnom činu i pjevanjih sv. misâ, skroz prilagodit se crkvi u kojoj to obavlja bez obzira na drugu[6].

To isto valja i za onoga, koj ima nadarbinu u dvih crkvah n.p. u jednoj je kanonik, a u drugoj župnik[7].

Redovnici ako samostalno i trajno obavljaju duhovnu pastvu n.p. u župnoj crkvi, dužni su ravnati se po diecezanskom koledaru, odnosno koledaru one crkve;[8] inače se služi koledarom svoga reda, te se samo na blagdane, kad mise puku[9], ili u ovakovoj crkvi vrše drugu kakovu javnu službu[10] ravnaju po diecezanskom kolendaru.

1/ S.R.C. 10. lip. 1710. 2/ S.R.C. 1. ruj. 1838, 16. trav. 1853 3/ S.R.C. 4. kol. 1657. 9. trav. 1808. 4/ S.R.C. 23. velj. 1839. 5/ S.R.C. 15. ruj. 1742., 16. svib. 1744. 6/ S.R.C. 5. list. 1697. 7/ Caval. tom. 1. dec. 26. n. XII.–XV. 8/ Schüch 333. 9/ „Regulares tanquam parochi, vel vicarii ecclesiis praefecti non possunt nec debent recitare officium et missam celebrare iuxta Caledarium dioecesis in qua ecclesiis deserviunt, sed tenentur ad officium Ordinis, ad quem per professionem religiosam pertinent; in diebus tamen festis missam pro populo celebrare debent ut in Calendario dioecesis" S.R.C. 2. Maji 1846. ad 5. – 10/ De Herdt. III. 208. not. 3.

Redovnici i duvne, koje ne imadu svoga koledara, moraju se služiti diecezanskim, dodavši čine posebice dopuštene redovnikom onoga reda, stanujućim u biskupiji,[1] kano i čin svetenja i zavjetnika ili naslovnika svoje crkve, te one čine, koje se običavaju u njih moliti sbog velike kakve relikvije, osobita dogmata ili zakonite navade.[2]

Opazka 1. Svaki svećenik dužan je od zavjetnika ili naslovnika crkve, na koju je strogo vezan u posebnoj pomoći svetih (suffragia sanctorum) slavoslovju i večernji[3] uzeti spomen polag njegove časti. Red svetkovina je sliedeći: 1. Svetkovine Gospodove (sv. Trojica, otajstvo Hristovo, Tielovo, srdce Isusovo, Ime Isusovo, Duhovi, itd). 2. b. d. Marije, 3. Angjela. 4. Sv. Ivana Krstitelja. 5. Sv. Josipa, zaručnika bl. d. Marije. 6. sv. Petra i Pavla. 7. Svih Svetih. 8. Drugih sv. Apoštola i evangjelista.[4] 9. sv. mučenika biskupa. 10. sv. mučenika samo. 11. sv. papa izpoviednika, 12. sv. biskupa izpoviednika. 13. sv. izpoviednika samo. 14. sv. dievica mučenica. 15. sv. dievica samo. 16. sv. udovica mučenica. 17. sv. udovica.

Naredbom Pia IX. 7. srpnja 1871. imadu redom gore naznačenim uzeti spomen sv. Josipa zaručnika bl. d. M. svi svjetski svećenici i redovnici i to ovako: In vesperis: Ant. Ecc. fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. V. Gloria et divitiae in domo ejus. R. Et justitia ejus manet in saeculum saeculi. In Laudibus: Ant. Ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur filius Joseph. V. Os justi meditabitur sapientiam. R. Et lingua ejus loquetur judicium. Oremus: Deus, qui ineffabili providentia beatum Joseph sanctissimae Genitricis tuae Sponsum eligere dignatus es, praesta quaesumus, ut quem protectorem veneram in terris, intercess[illegible] habere mereamur in coelis.

Može se takodjer uzeti spomen zavjetnika mjesta, biskupije, kraljestva, nu ne mora se, osim ako je stara navada, da se i ovi uzimlju.[5] U ovom slučaju, ako je ovaj zavjetnik istoga reda sa zavjetnikom crkve, tada se ima prije uzeti spomen od zavjetnika crkve, pak onda od drugoga; inače se i ovi zavjetnici imadu spominjati gore naznačenim redom.[6]

Ako je crkva posvećena sv. Križu, b. d. Mariji, Ivanu Krstitelju, sv. Josipu, sv. Apoštolom Petru i Pavlu, tada obćeniti spomeni valjaju i za naslovnika, odnosno zavjetnika crkve, niti ih treba opetovati. Jeli pako crkva posvećena sv. Križu, tada se od ovoga ima uzeti spomen, ako i nije officium feriale.[7]

Spomen sastoji od antifone, redka i molitve. U slavoslovju antifona i redak uzimaju se ex Laudibus festi ad Benedictus, u večernji pako ex II. vesperis festi ad Magnificat. Molitva je ista. Sukobe li se iste antifone i redci, tada da se dva puta isto ne opetuje, antifone i redci za drugoga svetca, nješto da se uzmu n. p. iz slavoslovja uzmu se iz večernje i obratno. Sukobe li se tako

[1] S. C. R. 22. srp. 1848. [2] De Herdt. III. 230. 1o. [3] S. R. C. 17. lip. 1843; 12. ruj. 1840. [4] S. R. C. 28. ruj. 1675. ad. 1.
[5] S. R. C. 4. ruj. 1745. ad 8; 21. srp. 1855. ad 6. 12. ruj. 1840. ad. 3; [6] De Herdt. II. 267. Reg 8. [7] S. R. C. 30. ož. 1621; 16. list. 1743

tri jednake antifone ili retka, tada se treba pomoći iz II. ili III. noćnice[1]. Gdje je crkva posvećena Spasitelju (Salvator), tu se spomen ima uzeti iz čina preobraženja Kristova 6. kolovoza;[2] niti se tada in ferialis officiis smje izpustiti spomen Križa[3].

Koji nije nijednoj crkvi privezan, taj mora uzeti spomen zavjetnika biskupskoga grada ili mjesta.[4] Profesori i gojenci sjemeništa, obvezani na časoslov, dužni su uzeti spomen zavjetnika ili naslovnika crkve sa sjemeništem sdružene[5], ako je ova neodvisna, kako smo rekli gore pod d.

Tako isto mora svaki misnik u molitvi „a cunctis" spomenuti zavjetnika one crkve, u kojoj misi, što se naznačuje slovom N.[6] Naredbom Pija IX. 7. srpnja 1871. mora se u svih crkva imenovati i sv. Josip, zaručnik b. d. M. ovim načinom: et intercedente beata et gloriosa semper virgine Dei genitrice Maria cum beato Joseph et beatis Apostolis etc. Nego i ovdje treba, da se svaki drži gore naznačena reda. Tako n. p. imena sv. Mihaela arhangjela, sv. Ivana Krstitelja i kao što malo prije spomenusmo sv. Josipa imadu se predpostaviti imenom apoštola[7]. Ako je crkva posvećena otajstvu n. p. sv. Trojici, sv. Križu, sv. Duhu itd. tada se ovo skroz izpusti.[8]

Opazka II. Svaki svećenik dužan je strogo držati se koledara svoje biskupije, pak makar dvojio o čem, ili bio siguran o pogrieški, osim kad bi znao, da je tiskarska pogrieška, ili da je očevidno pogriešeno proti rubrikam misala ili časoslova[9]. Zato nam jamči sliedeća odluka sbora za sv. obrede: „An in casibus dubiis adhaerendum Kalendariis dioecesis, sive quoad officium publicum et privatum, sive quoad missam, sive quoad vestium sacrarum colorem etiamsi quibusdam probabilior videtur sententia Kalendario opposita? et quatenus affirmative, an idem dicendum de casu, quo certum alicui videtur errare Kalendarium? Resp. S. R. C. 23. Maji 1835. Standum Kalendariis.

---

1) De Herdt S. II, 262. 369. – 2) S. R. C. 29. stud. 1755. ad 4. – 3) S. R. C. 23. kol. 1764 ad 1. – 4) S. R. C. 12. ruj. 1840. – 5) S. R. C. 27. velj. 1847. – 6) S. R. C. 23. ruj. 1848.
7) S. R. C. 11. svib. 1743. 8) S. R. C. 16. trav. 1853. – 9) S. R. C. 27. kol. 1836. –

Dodatak.

1. Skrižaljka sukoba blagdana.

Si occurrat eodem die.

	Vigilia	Feria major	S. Maria in Sabato	Simplex	Semiduplex	Dies octavae	Dies infra octavam	Duplex per annum	Duplex II. Classis	Duplex I. Classis	Dominica per annum	Dominica II. Classis	Dominica I. Classis
Duplex I. classis et	6	4	0	6	2	4	6	2	2	8	4	4	1
Duplex II. classis	4	4	0	4	2	4	6	2	8	1	4	1	1
Duplex per annum	4	4	0	4	2	1	4	8	1	1	4	1	1
Duplex infra octavam	4	4	0	4	3	3	7	3	5	5	3	3	3
Dies octavae	4	4	0	4	2	7	4	2	3	3	4	3	3
Semiduplex	4	4	0	4	8	1	4	1	1	1	1	1	1
Simplex	3	3	3	0	3	3	3	3	3	5	3	3	3
S. Maria in Sabato	5	5	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Feria major	6	0	6	4	3	3	3	3	3	3	0	0	0
Vigilia	0	5	6	4	3	3	3	3	3	5	0	0	0

1. Translatio de primo, officium de secundo.
2. Officium de primo, translatio de secundo.
3. Commemoratio de primo, Officium de secundo.
4. Officium de primo, commemoratio de secundo.
5. Nihil de primo, Officium de secundo.
6. Officium de primo, nihil de secundo.
7. Officium de digniori, commemoratio de minus digno.
8. Officium de digniori, translatio de minus digno.

Ova skrižaljka uzeta je iz časoslova i služi za ravnanje, kad se sukobe blagdani, i kad se zasebice štuje koj svetac, koj je isti dan u koledaru s drugimi kao drugovi zabilježen. Na ovu skrižaljku u ovakovih slučajevih često upućuje i sam sbor za sv. obrede n. p. 20. pros. 1086., 12. trav. 1823., 11. trav. 1840.

Čin u ravnoj liniji zove se uviek prvi, u okomitoj drugi, pa se tražilo s ravne ili okomite strane. Kad se dakle sukobe dva blagdana ili čini, po ovoj skrižaljci lako je naći, što se ima činiti, koj se svetac mora svetkovati. Najprije se išće u ravnoj ili okomitoj liniji čin, koji onaj dan dolazi, pa onda u protivnoj okomitoj ili ravnoj onaj, s kojim se sukobi; broj gdje se u četverouglu sastaju, služi za pravilo, koje se izpod ravnih linija bilježi. Tako n. p. ako se dupl. I. cl. sukobi sa duplici (minori) per annum, imadeš dva broja 2. i 1. polag kojih jednako je riešenje. Gdjegod u četverouglu dolazi 0, za koji neima nikakovog pravila, a to zato jerbo je takav slučaj vrlo riedak, ili ga treba riešiti polag obćih rubrika.

Sliedeća ~~rubrika~~ (skrižaljka) služi za uredjenje večernje i slična je prvoj, osim što u ravnoj liniji, dolazi uviek officium concurrens praecedens, a u okomitoj sequens.

Za ovu valja isto, što rekosmo o prvoj.

2. Skrižaljka kako treba dieliti jedan blagdan od drugoga.

Quando concurrit.	Sancta Maria in Sabato.	Die infra Octavam.	Dies Octavae.	Simplici.	Semiduplici.	Duplici per annum minore.	Duplici per annum majore.	Patrono, seu Titulo Ecclesiae.	Duplici secundae Classis.	Duplici primae Classis.	Dominicae quaecunque.
Dominica maj. seu I. et. II. cl. cum.	0	4	3	4	4	3	3	3	3	3	0
Dominica minor, seu per annum,	0	4	3	4	4	3	3	1	1	1	0
Duplex I. Classis,	2	2	4	2	4	4	4	0	4	6	4
Duplex II. Classis,	4	4	4	4	4	4	4	3	6	3	4
Patronus, seu Titulus Ecclesiae,	2	2	4	2	4	4	4	0	4	0	4
Duplex per annum majus,	4	4	4	4	4	4	6	1	3	1	4
Duplex per annum minus,	4	4	5	4	4	5	3	1	3	1	4
Semiduplex,	4	5	3	4	5	3	3	1	1	1	5
Dies octavae,	4	4	5	4	4	5	3	1	3	1	4
Dies infra octavam	0	0	3	4	5	3	3	1	1	1	5

1. Totum de sequenti; nihil de praecedenti.
2. Totum de praecedenti; nihil de sequenti.
3. Totum de sequenti, commemoratio de praecedenti.
4. Totum de praecedenti; commemoratio de sequenti.
5. Capitulum de sequenti; commemoratio de praecedenti.
6. Totum de digniori, commemoratio de minus digniori.

Simplex, et s. Maria in Sabato, Feria et Vigilia non concurrunt.

U obojih skrižaljkah mogu biti i iznimke radi posebne kakove rubrike, osobite povlastice, ili naravi samoga blagdana n. p. drugotnoga. Tim iznimkam, ako ne svim barem većim dielom može se doskočiti rubrikami, koje su tiskane u časoslovu izpod ovih skrižaljkâ.

Opazka. Mnogim sukobom svetkovina može se predusreti tako zvanim vječnim koledarom (calendarium perpetuum), u kom se osobito onim svetkovinam, koje navadno padaju u zapriečene dane, jednom za uvieke odredi stalan dan, a većinom i godišnjica posvete svih crkava u biskupiji sdruži se s godišnjicom posvete stolne crkve. Takov koledar služi, kao stalno pravilo uredjenja svetkovina za sva vriemena. Potvrdjuje ga sbor za sv. obrede. Nadbiskupija zagrebačka imade ga od 25. srpnja 1867., a biskupije senjska i modruška od 28. ožujka 1867.

II. Sveto mjesto.

§. 41. Pregled.

Pod svetim mjestom razumjevaju se one zgrade i mjesto, koje se sve- ćenjem ili blagoslovom opredieljuju. Takva su žrtvenici i groblja. Ovdje ćemo govoriti samo o crkvah, bogomoljnicah i žrtvenicih; o grobljih pa- ko u blagoslovinah.

a. Kršćanske crkve.

§. 42. Postanak i svrha kršćanskim crkvam.

1. S početka klanjahu se ljudi Bogu pod prostim nebom, osobito na brdih, gdje mišljahu, da su bliže nebu, božjemu prebivalištu. Kad se pako počeše više družiti, sklapati u narode i odabirati stalna stanovišta uvidiše da im treba mjesto, gdje bi se mogli skupa Bogu klanjati, a opet ih ne bi peklo sun- ce, smetala kiša, vjetar i studen. Počeše dakle dizati hramove.

Mojsija dobi od Boga zapovjed, da napravi svetu kolibu, koja se bude mog- la nositi, a po njoj kasnje sagradi Salomon veličanstven hram Bogu. I u no- vom zakonu je Spasitelj posebno mjesto odabrao, gdje je svetkovao zadnju večeru i naredio žrtvu presv. mise. Apoštoli su se s vjernici sakupljali na molitvu i sv. pričest u osebnih kućah,[1] poimence u kući Marije, matere Ivana Marka.[2] Kasnije kamo god bi doprli navješćajuć evangjelje, odabrali bi kuću ko- jega god vjernika i u njoj bi se sakupljali svi vjernici Kršćani, da prikažu ne- krvnu žrtvu novoga zavjeta i poklone se Bogu u Duhu i istini (sv. Petar u Rimu u Pudensovoj palači).

Gdje kršćani ne bijahu u strahu radi vjere, sagradiše oni rano liepih crka- vā. Za vladanja rimskoga cara Aleksandra Severa 222.-235. uz pripomoć njegove matere Mammaee, koja je sbog Origenovih predavanja bila jako obljubila kršćan- stvo, sagradiše kršćani mnogo crkavā. Za vrieme pako žestoka progonstva morali su obavljati službu božju u gorah i pećinah, pod zemljom svodanih prokopih i grobljih. Tek kad je car Konstantin nešto poslije 300 godina za Isu- som dao kršćanskoj vjeri slobodu i utišala se progonstva, posagradiše se svuda, kamo je doprla kršćanska vjera, liepe crkve; pače i mnoge poganske crkve bija- hu obraćene u kršćanske.

Zvale su se ecclesia ili ecclesiasterion od grčke rieči ἐκκαλέω = skupa pozvati; Κυριακή = Kirche, crkva; dominica = Gospodova kuća; basilika = kra- ljevska palača; martyria, jerbo su se zidale vrhu grobova mučenikā; tem- plum = odieljeno mjesto; oratorium ili kuća molitve.[3]

2. Svrha crkvam jest: blagoslovom ili svećenjem opredieliti posebno i stal- no mjesto, gdje će se presveta žrtva Bogu prikazivati, sakramenti dieliti, rieč božja propoviedati, Isus u presv. otajstvu čuvati, i vjerni puk na skupnu službu božju sabirati. Prem se svi bogoslužni čini mogu svagdje valjano,

---

1) Djela ap. 2, 46; 2) ondje 12, 12; 3) Luk. 19, 46.

a kadkada i dopušteno vršiti, to ipak uzvišenost njihova zahtjeva, da se obavljaju u što pristojnijem mjestu, izključno za službu božju odredjenu. I prem se Bogu možemo svagdje klanjati, jerbo je svagdje prisutan, to ipak budući mi toga ne osjećamo, ne imamo svagdje ponuke, da to činimo; dočim u crkvi, gdje znamo, da je Isus osobitim načinom prisutan u presv. oltarskom sakramentu, i drugi se tamo na javno bogoslužje sakupljaju, a i mi od naravi težimo za družtvom, pače kao uda crkve i pravo imademo polaziti takovo bogoslužje, sve ovo, kao što i vanjsko i ~~nje~~ nutarnje lice crkve potiče nas na pobožnost, te budi u nas bogoljubna čuvstva.

Ktomu imade crkva i otajstveno znamenovanje. Ona predstavlja boreću se crkvu na zemlji, kraljestvo božje u srdcih vjernika, napokon vječne slave u raju.

§. 43. Vrsti crkavā.

Prem je u bitnosti svim crkvam jednaka svrha, obavljati naime u službu božju, s česa smo svim dužni jednako štovanje; to se ipak u svih ne obavljaju sve službe jednako. Crkve u kojih se više takvih služba obavlja, častnije su od onih, u kojih se manje obavlja.

Po časti dakle ili službi razlikuju se crkve:

1. Stolne, u kojih imade biskup svoju stolicu, vrši biskupske službe i više kanonika obavlja javnu službu kora i ostale službe. Ove su opet: patriarkalne primacijalne, metropolitanske i biskupske, kako već kod koje kakav biskup stoluje.

2. Sborne (capitulares), u kojih službu kora i ostalu službu božju vrši sbor svjetskih kanonika.

3. Konventualske ili samostanske, u kojih takvu službu obavljaju redovnici (regulares); stoluje li kod te crkve opat, takova se zove onda opatska crkva.

4. Župne, kojimi je predpostavljen svećenik, koji od biskupa ovlašćen vrši vlastitim pravom u odredjenom mjestu duhovno pastirstvo; i budući je u ovakovih crkvah med drugimi sakramenti navlastito i krstjene obavlja, zovu se takodjer i ecclesiae baptismales, a naprama drugim u području stojećim crkvam, matere crkve (ecclesiae matrices), a ove područne (filiales).

U većih gradovih, gdje je u crkvah više službenikā i služba se božja svečanošću obavlja, zovu se ecclesiae insignes. One pako crkve, koje vjernici na gode u velikom broju pohadjaju, da tamo proštenje dobiju, zovu se ecclesiae celebres, ili sanctuaria. Nad svim crkvami je 7 basilika rimskih: sv. Ivana lateranskoga, sv. Petra Vatikanskoga, sv. Pavla izvan mira (Rim) (extra muros), sv. Marije Velike, sv. Lovre izvan mira, sv. Križa u Jeruzolimu (s. Crux in Jerusalem) i sv. Sebastijana. Pet prvih zovu se i patriarkalne, jer u njih imaše pet patriarka: rimski, carigradski, alexandrijski, antiohejski i jeruzalemski svaki svoj naslov. Prva crkva u čitavom katoličkom svietu jest stolna crkva papina, sv. Ivan lateranski.

Često se i drugim znamenitijim crkvam po svietu daju crkvi veći naslo-vi, tako prigodom tisuć godišnje svečanosti smrti sv. Petra i Pavla (1867) me-tropolitanska crkva zadarska bje odlikovana naslovom basilike.

§. 44. Gradjenje i vanjsko lice crkava

Najprije bez biskupske dozvole (u nas i vladine) ne smije se nikakva nova crkva graditi (to isto valja i o većih popravcih crkve). Na biskupa spa-da razviditi, da se ne bi možda gradjenjem nove crkve prava koje druge crkve obližnjih župnika ili zavjetnika povriedila, da li je zemljište, na kom se ima podignuti, prosto od svakoga tereta i svrsi shodno, da li imade sve za gradnju potrebito, kao također i dovoljna obskrba za uzdržavanje njezino, njezinih službenika i službe božje. Nadalje crkvu treba zidati tvrdu od kamena, jer takve samo dopušteno je sada posvetiti. Onda nitko ne smije crkve graditi po svojoj volji i udobnosti, već kako to okolnosti mjesta i puka zahtievaju. Niti u starom zavjetu nije se smjela crkva i žrtvenici drugčije graditi, nego kako je Bog zapoviedio. Gradjevni na-crt treba dati načiniti po vještaku graditelju i potvrditi po biskupu. U nas ovaj nacrt potvrdjuje i vlada. Crkva, pa makar na selu ili kod ma-lobrojnoga puka, neka bude liepa i ukusna, da i vanjsko njeno lice pokaže, da ona imade neku višju svrhu i da može dići srdce k nebu, te potaknuti na pobožnost. Uslijed starih crkvenih zakona[1] crkva imala bi se graditi u liku podugoga četverokuta. Poslije dobe Konstantina počele su se crkve graditi u liku križa, čime se nije iztisnuo četverokut, pače dvostruki četverokut uveo.

Po mogućnosti treba crkvu graditi na uzvišenom mjestu. Tako su i prvi kršćani gradili crkve.[2] Takova sagradjena crkva će najbolje znamenova-ti duhovnu crkvu sagradjenu na pećini[3], grad božji, koji na brdu leži[4], nebe-ski Jerusolim.[5] Ne ima li za to dovoljno uzvišena mjesta, sada treba toliko nanesti zemlje, da se u crkvu bude ulazilo barem kroz 3-5 stuba.[6] Treba to neobhodno za to, da se crkva očuva od vlage. Pače u obće crkva se i ne smije graditi na vlažnom mjestu. Nadalje neka bude crkva, ako je moguće obrnuta prama iztoku. Jer prvi kršćani za molitve običavahu lice obraća-ti prama iztoku, u znak, da je kršćanska vjera pravo svjetlo, koje izho-di od Isusa, sunca pravde; a pram iztoku je paradiž, naša izgubljena domovina, za kojom moramo uviek težiti; pak i prvi kršćani su svoje crkve zidali, da se razlikuju od pogana i židova, koji su svoje temple zida-li od iztoka pram zapadu. Zapadom sunca počima noć, i mjesto, gdje zapada, znači duševnu tminu pogana - grieh.

Crkva neka ne bude blizu krčama ili stala, pače ako je moguće, osam-ljena i obzidana, tako i pak da se može naokolo procesijom, neka bude što višja i neka nadvisi sve ljudske kuće u znak, da je ona kuća onoga, njega, kojega ne mogu obuhvatiti nebesa i zemlja; pak to i ljepota crkve i

---

1) Const. apost. l. 2. c. 57. – 2) Tertul. adversus Valentinian c. 3 – 3) Mat 16, 18. – Mat 5, 14. 5) Apoc. 21, 10.
6) Acta Mediolanensia P. 4. Instructionum fabricae et supellectilis eccl. lib. 2. I. l. c. 7.

zdravstveni uzroci vjernikā zahtievaju. Ako je ikako moguće, neka bude opekami svodana, tada je tako rekuć vjekovita i mramornimi ili kamenitimi pločami potaracana. Neka bude dosta prostrana, da i naveće sborove može lahko primiti vjernike; izviše crkva se gradi za vjekove, a narod svake godine raste. Napokon tvrda i svjetla. Pročelje iliti vanjsko lice neka bude veličanstveno i liepo, kako dolikuje kući božjoj; osobito ulazna vrata što visja i ljepše izradjena, ona bo nas spominju na nebeska vrata, koja nam Isus svojom smrću otvori. U nekih crkvah vidimo kipove lavova. Lavi znamenuju Krista[1] Oni uviek bdiju, pa makar se pričinjaju da spavaju; stoga su symbol mudrosti. Sada se do crkve i to obično spreda gradi toranj ili zvonik, tako nazvan po zvonovih, koji se u njoj obješe. U stara vriemena, buduć nije bilo zvonova, nisu se s crkvami gradili zvonici. Tek za papovanja Salbiniana /604-606/ uvedeni su u crkvena porabu zvonovi. Za vrieme progonstva pozivao bi na službu božju vjernike cursor, praeco, θεόδρομος. Kašnje se pozivali trubljom, sopilom lupanjem dviju dasaka i čekićem o drvenu tablu, koja se zvala Ξάγιος i Ξέgov. crotalum Odatle je običaj rabiti velikoga tjedna, kad zvonovi muče, škrebetaljke. 8. stoljeća bijahu zvonovi u obće u porabi. Nu s početka, jerbo ovi bijahu maleni, nisu se za nje gradili zvonici, već se samo obesili na konjiće krova. Kasnije su se počeli graditi mali tornjevi i to blizu crkve od zapada, od crkve odieljeni. Tek u 14. i 15. stoljeću počelo se razvijati graditeljstvo tornjeva, koji su se s vriemenom popeli do znatne visine. Dan danasse zvonik većinom crkve tiče. Budi ipak tako sagradjen, da vlagom svojom crkvi ne škodi, po mogućnosti od zapada, jer zapad znamenuje pogansku noć, od koje nas zvonovi zovu; da se obratimi k iztoku, odkuda svjetlost dolazi, koja proslavljuje sav sviet, Isus, sunce pravde. Što je višji zvonik ljepši je. On nam kaže put u nebo, pravu našu domovinu. Na vrhu svietli mu se križ, u znak da je smrt propetoga izmirila zemlju s nebom, ili imade pieli, ku opreznoa pievca, kano, da nas opominje onih Spasiteljevih riečih „bdijte i molite, da ne padnete u napast."[2] U zvonicih zvonovi kano glas sa drugoga svieta opominju nas jutrom, podnevom i večerom na molitvu, zovu k sv. misi, i kad tko umre, naviešťaju to, da mu se pomolimo za dušu; prate čovjeka od koljevke do groba. Na zvoniku ima da bude ura, da se po njoj vladaju i svećenici i vjernici, jerbo crkva hoće, da se služba božja obavlja u stanovito /vrieme/ doba. Ura nas opominje vječnosti, kako brzo proloze dani života, stoga da si svaki čas života obrnemo na korist; poimence opominje svećenika njegove svagdanje dužnosti, da sedam puta na dan slavi Boga i moli za svoje vjernike.

[1] Apok. 5, 5. — [2] Mat. 26, 41.

§. 45. Nutarnje lice starih crkavā.

Već su stari Grci i Rimljani podmitali svojim poganskim templom nekakov duhovni smisao, a koliko većma ne će kršćani! Svrha je crkvam, da se u njih vrši služba božja i skupljaju vjernici na javno skupno bogoslužje. U staro su se doba takodjer u crkvah vršila djela milosrdja, i javni griesnici činili pokoru. Stoga već u prva vriemena vidimo, da su crkve po duljini bile razdieljene u tri prostora i to; za svećenike, koji su službu božju obavljali; za vjernike; i za djela milosrdja i javne pokornike. Mi ćemo ovdje crkve razmatrati po duljini i to počam od ulazka.

U desnoj i lievoj ladji odmah do vratah bijahu po spolu katekumeni t. j. pripravni za krst i manji pokornici (audientes, prostrati; stantes) koji, osim stantes, nisu smjeli biti pri cieloj službi božjoj, nego samo do svršetka propoviedi, i onda su morali izaći iz crkve. Za njimi po dobi sliedili su vjernici počamši od mladjih. Najbliži k iztoku do svećenika u desnoj ladji bijahu Bogu zavjetovani koludri (monasi), a u lievoj Bogu posvećene dievice, po svoj prilici i pobožne udovice i djakonisse, kao poslužnice kod službe božje, zato se ovo najgornje mjesto i zvalo matronikion ili matronaeum. U lievoj ladji bijaše i sakristija, u kojoj se čuvalo crkveno odielo. U srednoj ladji, koja bijaše od obijuh ladja skroz zatvorena, bijahu manji crkveni službenici, pjevači itd.

Po duljini, kako prve spomenusmo, dielile su se crkve u tri strane. Prva strana od zapada ili ulazak bio je triem, grčki πρόναος, αὐλή, γαρσονοστάσιος[1], a latinski atrium, vestibulum, impluvium, narthex. Veće crkve, koje su kasnije imale tri ulaza: na zapadu, jugu i sjeveru, imale su takodjer i tri triema; od strane iztoka nije se smjelo ulaziti u crkvu. Spočetka triem nije bio pokriven, već samo naokolo obzidan. Ovdje su stajali javni pokornici, koji su sasma bili izključeni iz crkvene obćine, te plačuć molili ulazeće u crkvu, da se za njih Bogu mole, stoga i nazvani „flentes". Buduć da su bili izloženi vjetru, kiši, zimi i drugim nepogodam vriemena, zvali su se takodjer „hiemantes," a samo mjesto zvalo se impluvium. U triemu bile su obično slike Adama i Eve, a to zato, da se domisle javni pokornici, da su sbog grieha svojih izbačeni iz crkve, kano Adam i Eva iz paradiza[2]. Sbog ovih slikā zvao se je triem takodjer „paradisus". Osim ovih slika bje često u triemu

---

1) Garsonostatios od pučkoga latinskoga izraza garciones, znači mjesto odredjeno za sluge, odatle skovaše francezi Garson. 2) „Ecce ejicimini.... sicut primus homo ejectus est de paradiso propter transgressionem suam". Pontificale rom. de expulsione publ. poen.

naslikan sv. Kristofor sa Isusom u naručaju, da se ulazeći u crkvu spomenu, da i oni imadu Isusa nositi u srdcih svojih. Bje pako slikan u gorostasnoj slici, da svakomu u oči pade. Tko Isusa u srdcu nosi, taj neće zlom smrću umrieti, kad vide sv. Kristofora. Odatle običaj pisati pod sliku sv. Kristofora: „Christophorum videas, postea tutus eris", „Christophore sancte, virtutes sunt tibi tantae, qui te mane vident, nocturno tempore rident."[1] U triemu stajali su takodjer tako jako obljubljeni prvim kršćanom siromasi, kojim su se tu milostinje dielile, pače tu se držale tako zvane agape ili bratske časti. Često se tu držali i crkveni sbori. Kasnije bje triemom obkoljeno i groblje, koje je navadno bilo pred crkvom, gdje bje triem pokriven, služio je za utočište. U sredini ili na kraju triema bje zdenac nazvan: cantharum, labrum, lymphaeum, gdje bi si kršćani prije ulazka u crkvu oprali ruke blagoslovljenom vodom, da pokažu time, kako se čistim srdcem mora stupati u božju kuću na službu božju; što bo hasna biti čistih rukû, a imati blatno srdce. Kasnije je tu bila i krstionica; jer onaj, koj se krsti, pošto ne spada u crkvu, tek poslije krsta smije u nju. Kad se puno odraslih kršćana obraćalo na kršćansku vjeru, bile su zato posebne crkvice pred triemom opredieljene, tako zvane baptisaria. Kasnije, kad se više odrasli nisu obraćali, i većinom se samo dieca krstila, prenesla se krstionica u crkvu. Sada se na ulazku u crkvu križamo blagoslovljenom vodom.

Druga strana. Po duljini bijaše ladja ili ti brod (ναός, arca templi). Već su Apostolske konstitucije prispodabljale crkvu s brodom (ladjom), u kojoj biskup krmilar, a djakoni čuvari krmila, t. j. kršćanskoga puka.[2] Sv. Oci su uprav crkvu prispodabljali s korabljom Noemovom ili ladjom Šimunovom (Sv. Petra), jerbo na potonjoj se je Isus vozio s učenici na jezeru Genesaretskom[3] i iz nje učio narode. Tko se na ovoj ladji u ovom uzburkanom moru vozi, kojom krmari Isusov namjestnik i nasljednik sv. Petra, taj će sigurno dospjeti u luku vječnoga spasa, samo ako se posve predade upravi duhovnih glavara. Buduć se samo u Isusovoj crkvi uči pravi nauk, i ona jedina spasonosna, stoga se je već spočetka crkva Isusova zvala ladjom. Kasnije se je ovim imenom označilo samo ono mjesto, koje je ~~nad sv~~ medj svetištem i ~~lad~~ triemom. Već u prvom početku imala je svaka crkva tri ladje po širini: srednju, južnu i sjevernu. Srednja bje opredieljena za crkovnjake, južna t. j. desna za muškarce, a sjeverna t. j. lieva za ženske. Svaka ladja imala je svoja vrata, kroz

1) Srav. Kreuser, der christliche Kirchenbau 2. Aufl. I. svez. str. 210. i II. svez. str. 195.
2) Const. Apost. lib. 2. c. 57. 3) Luk. 5.

srednja ulazili su sami službenici, kroz desna mužkarci, na kojih je bio jedan crkovnjak, a kroz lieva žene, koja čuvaše jedna djakonissa. Kadkada su se jošte u ladji za ženske dizali medju stupovi zastori, kao što i u synagogah židovskih, da ih mužkarci ne vide, a ove opet njih, prem su ženske još k tomu ulazile u crkvu pokrivenih glava. Razdvoj mužkaraca od žena bje po židovskom običaju u pravih kršćana zakonom propisan![1] Nego u tom se počelo popuštati i to najprije u zapadu. U kasnije doba imale su veće crkve i pet ladja: srednja je uviek ostala za crkovnjake, a po dvi sa strane je za mužkarce i za ženske. Dobro bi bilo, da se i danas vjernici po spolu razdiele, ako ne skroz kao prvo, barem koliko se može; i sv. Karlo Boromej bio ih je pretinom razdielio.

Treća strana bijaše svetište, mjesto nešto višje od ostale crkve i od ove velikom rešetkom ili drugom kakovom ogradom /cancelli/ odieljeno, u koje se je po stubah ulazilo. Nad rešetkom bje svodni obluk, koji je takodjer dielio svetište od ostale crkve, zvao se je porta ili arcus triumphalis. S obluka nad sredinom rešetke visilo je veliko propelo, koje su svi vjernici mogli vidjeti. Na stubah sjedili su pjevači i drugi crkovni službenici. Svetište izgledalo je kano polukrug, zato se i zvalo po grčki absis, ili zato, jerbo je bilo svodano, školjka /concha/, ili jerbo su sami svećenici /presbyteri/ u njem imali mjesto, presbyterium, zvalo se takodjer i kor, jerbo su tu svećenici u skupu na glas molili. U sredini kora bio je žrtvenik, na kom se prikazivala presv. žrtva, stoga se i zvalo čitavo ovo mjesto Ἅγιον = sacramentum, svetište.

U većih crkva bio je gornji i dolnji kor. Jedan od drugoga bje razdieljen malenom rešetkom. U dolnjem bili su pjevači, psalmiste, i nižji crkovnjaci; u gornjem biskup i svećenici. Do rešetke bila su dva uzvišena štionika, na koja se je uzlazilo po stubah: jedan na južnoj /desnoj/ strani, na kom se je čitala epistola, a drugi, na sjevernoj /lievoj/ za evangjelje. Kasnije je ostao samo štionik za evangjelje, i pretvorio se u 13. vieku pod sv. Franjom i sv. Dominikom u propovjedaonici, da mogu vjernici osobito u prostranijoj crkvi rieč božju bolje razumjeti, koja se je prije propoviedala od rešetke, iliti ograde, koja je dielila svetište od ladje. Ovi štionici zvali su se s početka analogium ili lectorium, kasnije ambo, cathedra, pulpitum, sugestum.

Okolo u polukrugu uz zid bijahu svećenici, a usred njih na povišenim sjedalu /cathedra/ biskup, ili kasnije drugi kakov predstojnik n. p. u samostanskih crkvah opat, tako da je bio biskup sakriven žrtvenikom; pače kad bi i misio ne bi s preda došao, da bi ga bilo moći

[1] Constt. Apost. lib. 2. c. 57.

vidjeti, već bi misio na žrtveniku odtraga, tako da je bio uviek obrnut prama vjernikom na zapad. Takovih žrtvenikā imade i dan danas osobito u Rimu. Misnik, koji na takovu žrtveniku misi, nikada se ne okreće.1) Kad se je žrtvenik prislonio zidu, gdje bijaše biskupska stolica, tada se je ova maknula na stran evangjelja. Odatle je običaj da redoviti biskupi imadu svagda svoj prestol na strani evangjelja. U koru od zapadne strane žrtvenika slušao je biskup ili svećenik izpoviedi, stoga se je to mjesto zvalo tribunal. Na rešetki propoviedao je biskup ili duhovni koji (svećenik) propoviednik, stoga se je ovo mjesto zvalo bema.

Na rešetki ili ogradi su se vjernici pričešćali, jer niti onda nisu smjeli u svetište, a po ladji se takodjer nije pričest nosila. Stoga odbiti koga od rešetke bilo je toliko, koliko uzkratiti mu pričest. Samo u dvih slučajevih smjeli su svjetovnaci u svetište i to kad su se izpoviedili i kad su za žrtvenik nosili darove. Na desnoj strani od crkve, odnosno od svetišta bijaše dozidan tako zvani diaconicum, jer bo je mjesto bilo odredjeno za djakone, a na lievoj paratorium, gdje se je biskup odievao. Ovdje je biskup vršio sud nad crkovnjaci i nevjernici, te primao pozdrave vjernika, stoga se je ovo mjesto zvalo takodjer salutatorium.

U stara vremena uz crkve bijahu sliedeće zgrade: kapela za krštenje (baptisterium), stanovi za crkovnjake, knjižnica, učiona, kuće gdje bi se primali putnici, njegovali bolestnici i siromasi. Sve ove zgrade zvale su se ἐξέδραι, a mjesto ovako okruženo περίβολος.—

§. 46. Nutarnje lice današnjih crkavā.

Današnje se crkve većinom sastoje samo iz dvijuh strana: ladje i svetištā, riedko koja iz triema, naše dakle crkve imadu barem jednu ladju, nekoje i tri, pače i pet (sv. Pavla u Rimu, stolna crkva u Kolinu, Gdanskomu, Ulmi itd.), gdje se vjernici sakupljaju.

U ladji naših crkavā odmah pokraj crkvenih vrata je škropionica ili kamenica s blagoslovljenom vodom, uzidana u zidu ili na stupu, da se odmah na ulazu u crkvu može svaki prekrstiti blagoslovljenom vodom. Voda mora se svakoga tjedna (u nedelju u jutro ili subotu poslije podne) mienjati. Škropionica budi uviek čista, a blagoslovljene vode, da u njoj nikada ne uzmanjka. Do vratah

---

1) Si altare sit ad orientem versus populum, celebrans versa facie ad populum non vertit humeros ad altare, cum dicturus est: Dominus vobiscum, Orate fratres. Ite missa est, vel daturus benedictionem, sed osculatus in medio altari ibi expansis et junctis manibus salutat populum et dat benedictionem. Rub. celebr. mis. V. 3.

je povišeno mjesto, zvano pjevalište, a gdje gdje i kor, odredjeno za orgulje i pjevače. Pjevalište osobito ako su na njem orgulje, budi uviek zatvoreno i po mogućnosti, nikad nikomu, doli samo mužkoraca pristupno.

Nedaleko od vratah je krstionica, u znak, da samo onaj, koji je krsćen spada u kršćansku občinu i smije u crkvu. Krstionica imala bi biti sa sjeverne strane t. j. one, u kojoj ženske imadu mjesto;[1] jerbo kako god žena radja diete, tako isto treba, da ga i ona prva odnese u crkvu. U većih crkvah nalazi se škropionica u posebnoj kapeli. U krstionici se čuva voda sv. kršćenja. Mora biti od tvrda kamena, okrugla, od prilike 3 noge u promjeru i pričvršćena na kamenom stupu. Kamen krstionice mora biti izdubljen. U stražnjoj strani čuva se voda, a u prednjoj kroz škuljicu, kad se krsti, otiče iz krstionicu u tako zvanu piscinu / piscina sacra /; jerbo se polag Tertuliana poput ribica, od ribe, koja je Krist, u vodi radjamo. Dubljina one prve strane treba da bude tolika, da se može u njoj od goda do goda t. j. od predvečerja Duhova, do velike subote, dakle skoro za čitavu godinu, čuvati voda. Voda budi uviek pokrivena posebnim pokrovom, da ne dodje do nje prašina i smrad. Odozgor budi krstionica uriešena liepim tornjićem, a na njem kip sv. Ivana, kako krsti Isusa. Krstionica mora biti u svakoj župnoj crkvi. Treba da bude uviek zatvorena, a njen ključ ima se čuvati u sakristiji, ili u župnom stanu. U krstionici ništa se ne smije čuvati osim onih stvarih, koje služe kod krštenja, kao pladanj, posudica srebrna ili caklena, kojom se polieva voda, sv. ulje katekumensko i krizma, sol, krstnica / krstna haljina, bieli rubac /, pamuk, otirač ili spužva.

U ladji s desna i s lieva jesu klupe. Po starinskom običaju neka budu desne za mužkarce, a lieve za žene. Prodavati pravo, da tko sjedi u klupah, propoviedano je[2]; niti vlastite klupe, nije dopušteno, osim crkvenim zavjetnikom / patronom / i onim koji to pravo već mnogo godina uživaju, te im takodjer i župnik to dozvoljava. Prepirke rad klupa spadaju pred biskupov sud.

Izpoviedaonice / confessionalia, confessaria / spominju se tek u sevelskoj synodi god. 1512. Prije su se mužkarci tajno izpoviedali u svetištu blizu žrtvenika, a ženske na rešetki. Počam od 16. vieka za jedne i druge, postavile su se izpoviedaonice u ladji crkve. Sabor tridentinski glede izpoviedaonica izdao je posebne naredbe, uslied koje

---

1) Acta Mediolanensia Fabricae et supelect. eccles. l. 1. c. 19.; 2) S. R. C. m. svib. 1693.

izpoviedaonice moraju biti u ladji crkve, na mjestu, koje svatko vi-
di, a ne u kakovom kutu. Neka budu liepe i simetrično uredjene/razpo-
redjene, dosta prostrane za izpoviednika i pokornika, s preda trebaju
da imadu vrata, ako je moguće od vrha do dna, ili barem sdola vra-
ta, a sgora zastor, da ne bude vidjeti izpoviednika. U svakoj izpovieda-
onici na tabli imali bi biti zadržani griesi. Samo za one, koji tvrdo ču-
ju, može se postaviti izpoviedaonica u sakristiji.

S jedne i druge strane malko u sakrivenu neka budu klecala za
pokornike i rešetke drvene, ili od kakove kovine. Preporuča se, da
bude na izpoviedaonici slika sv. Petra kako plače, skrušene Man-
daljene, razsipnoga sina na povratku, ili Isusa kano dobroga pa-
stira, to bo pobudjuje griešnike na pokoru.

Zastave. Njihova je poraba jako stara. Znamenuju pobjedu
Isusovu nad paklom. Nekada su visjele nad žrtvenikom, a sad u la-
dji, gdje se sakupljaju vjernici, da u svakoj borbi vjerno slijede zastavu
Isusovu. Gdje gdje u crkvi imade više takovih zastava.

Propoviedaonica, kako gore rekosmo postade od povišenih
štionika, na kojih se je čitala epistola i evangjelje. I sad je na poviše-
nom mjestu, da vjernici mogu lagje razumjeti. Običnije je da bude
na lievoj strani t.j. od strane evangjelja; jer bo se od nje evangjelje
propovieda, nu i tu treba paziti na simetriju i na sluhoslovje /acus-
tiku/ crkve. Neka bude liepa od mramora ili, ako je od drva, barem lie-
po izradjena. Nad propoviedaonicom je krov, da se propoviednik bolje
čuje. Pod krovom navadno je golub, čim se izražuje želja, da duh sv. po-
mogne propoviedniku. Propelo na propoviedaonici znamenuje, da pro-
poviednik neima ništa drugo propoviedati, osim Isusa i to propetoga.
Propoviedaonice, rieše se naokolo većinom četiri evangjeliste, jerbo iz
propoviedaonice se propovieda evangjelje.

U nekojih crkvah posred srednje ladje, vise veliki svetilnici, cakleni
ili od kovine pozlaćeni. Oni služe i za ures i za razsvietu; a pred svakim
žrtvenikom obično manje svetilnici srebrni ili od druge kovine. U onom
pred velikim žrtvenikom, ili gdje je Isus u presv. oltarskom otajstvu
sahranjen, uviek gori dan i noć, poput one vječne vatre, što no na
božju zapovied u starom zakonu moraše na žrtveniku goriti, a sve-
ćenstvo ju neprestano uzpirivati¹; zato se i zove vječno svietlo. Nam spo-
minje, da je ovdje prisutan Isus, sin božji, svietlo svieta, prosvietlju-
juće sve ljude rodjene na sviet. Vječno svietlo označuje i vječnu ljubav

¹/ III. knj. Mojs. 6, 12.

Isusa, koji u presv. oltarskom otajstvu hoće, da neprestano medju nami stanuje, uviek spreman da nas svojom milošću utieši i okriepi.

Imade gdje gdje i milostinjak. U crkvi naime od Apoštolskih vriemena obstoji običaj, da se vjernici sjete svoje dužnosti, činiti dobra djela i milostinje čine za stradajuće.

2. U svetištu, koje je i sada navadno povišeno i odieljeno od lađe rešetkom ili drugom kakovom ogradom, nalaze se klupe za svećenike i ostale crkvene službenike, od strane evangjelja stolica biskupska (paldistorium), a od strane epistole bielim stoljnakom do dna pokriven stol[1], nazvan credentia, abacus. Na ogradi ili rešetki vjernici se poput prvih kršćana pričešću, a onda se pokrije bielim obrusom. U sred ove ograde vidi se gdje gdje veliki križ i na njem kip Isusov, da tako svakomu unišavšemu u crkvu odmah u oči pade, i moleći se uviek domisle, da su krstom na križu odkupljeni. Ovuda se ulazi iz lađe u svetište, i zove se porta triumphalis.

Crkvene stiene riese gdjekad slike i prilike Isusa, b. d. Marije, angjela i ostalih svetaca, što je crkvi na osobiti ures, a vjernikom na pouku i pobudu duše. Nego ob ovih, kano i žrtvenicih obširnije ćemo govoriti niže.

§. 47. Sakristija (riznica).

Sakristija je mjesto blizu svetišta, gdje se oblače i svlače svećenici i drugi crkveni službenici, čuva se sv. ruho i drugo sv. posudje, služi svećenikom za molitvu prije i poslije sv. mise, a i za nekoje bogoslužne čine. Sakristija je dakle sv. mjesto, u kojem mora vladati tišina, počitanje, red i čistoća. Neka bude dosta prostrana, svjetla, suha, neka ima jaka vrata, a na prozorih jake rešetke. Prozora treba da ima barem dva, koja za suha vriemena moraju biti otvorena, a za vlažna zatvorena. U njoj budi toliko ormara, koliko ih je potrebito, da se čuva, sv. ruho, posudje, knjige, sviećе i ostale stvari, koje se ovamo spremaju. Misna oprava bolje da je po daskah prostrta, a plašti da vise i to prostrano, da se ne sgnječe. U sredini viših ormarah budi sv. shranište (tabernaculum), barem u manjih crkvah na selih, da se uzmognu na veliki četvrtak sahraniti posvećene hostije, a na vrhu križ. Ako ne ima mjesta, gdje da se nastavi posebni stol, s koje ga bi se uzimala i opet odlagala oprava, to može u tu svrhu služiti i dolgni ormar po duljini. Tu uz kraj mogu biti i obredne knjige, kao misali

---

1) Caeremoniale episc. l. 1. c. 12.

obrednici, kao takodjer i knjižica za napoviedi. Gdjegod na prikladnom mjestu budi klecalo s molitvami prije i poslije sv. mise, na desnu koledar, a na lievu imenik zakladnik misa; voda za pranje rukuh i ručnik /peškir/; napokon izpoviedaonica za one koji težko čuju. U većih župa, osobito u gradovih, budi na stolu pero, crnilo i otvorena knjiga, da može svaki misnik upisati svoje ime i dan kad je misio. Po naredbi Inocenca XII. od 20. studenoga 1697. u svakoj sakristiji morala bi biti i ura. Svakako se pako preporuča tablica, na kojoj je s velikimi slovi napisano ime zavjetnika i dotičnoga biskupa. U biskupiji Senjskoj i Modruškoj je god. 1869. naredjeno, da se takova ~~tabila~~ tablica, mora objesiti, na kojoj moraju biti napisana velikimi slovi imena vladajućega pape, cara i kralja i diecezanskoga biskupa, koji se u kanonu imaju imenovati. Ako u dotičnoj crkvi mise često strani svećenici, u sakristiji valja da budu na tabli naznačene „orationes imperatae."

§. 48. Shranište /sacrarium/.

Shranište je mjesto, u zemlji izkopano, kamo se izlieva suvišna krstna i druga blagoslovljena voda, kao takodjer voda, kojom se peru tielesnici /corporalia/, pale, očistnik /purificatorium/, sv. posudje. U nje se baca blagoslovljen pepeo, ili kad se sažga iztrošeno blagoslovljeno ruho ili pamuk, kojim se je otrlo mazanje sv. uljem. Jesu pako dva shraništa u sakristiji jedan i pod krstionicom jedan. Oba moraju biti pločom pokrivena. U onoj se izlieva samo ona voda, kojom se pere sv. posudje, ruke poslije sv. mise i blagoslovljeni rubčići, dočim bi se sve drugo gore navedeno imalo izliti i baciti u ovaj pod krstionicom. Prem rubrike mnogo puta pripisuju shranište, ipak su mnoge crkve, osobito novije, bez njega. U svakoj crkvi, osobito u kojoj se sakramenti obavljaju, moralo bi biti barem jedno shranište i to: ili uz zid, ili još bolje za velikim žrtvenikom, ili na drugom kakovom sakrivenom mjestu makar do sakristije. Izkopa se jama 2-3 stope duboka, 1½ stopu široka, dno se ne obzidje, već samo na okolo i pokrije u sredini prošupljenom pločom; ta škulja budi tako velika, da bi jedno jaje moglo skroz i drži se zatvorena. Ne može li se takova jama nigdje u crkvi izkopati, tada ju treba izkopati na groblju.

§. 49. Gradjevni slog crkava.

Prem su sve crkve, kakvim se god imenom nazivale u bitnosti jednako gradjene, što prama iztoku i na povišenom mjestu, te u slici podugoga četverokuta imajuće svetište i brod, a najstarije i triem, to ipak što se gradjevnoga lika tiče, razlikuje se dvostruki slog crkava: rimski i gotički.

Rimski slog. Prvi kršćani u gradjenju crkava sliedili su način gradjenja starih Rimljana, s nekom ipak iznimkom. Osobitost kršćansko-rimskoga sloga sastoji se u tom, da se više pazi na nutarnje lice, nego na vanjsko

I u tom su se kršćanske crkve razlikovale od poganskih templa, koji su bili samo s vana za oko liepi, krasni pozlaćeni i. t. d., a s nutra goli i siromašni. Od ovoga se sloga s vriemenom razvio:

<u>Slog bazilika</u>. Prem su se ovim imenom „basilika" kroz više stoljeća nazivale u obće sve kršćanske crkve, ipak danas se tako imenuju samo one crkve, koje su gradjene u najstarijem rimskom slogu. Ovaj slog dopire sve do 10. vieka. Osobitost crkava ovoga sloga je ta, da izgledaju poput poduga četverokuta, a svršuju polukružnom absidom, od koje ostalu crkvu dieli popriečna ladja.

Kroz triem ulazi se u srednju ladju. Imadu tri i više /pet/ ladja, jednu od druge dieli red stupova. Srednja ladja je uviek najšira i najviša. Spočetka bila je gol krov, kasnije dobila je ravan drven pokrov bogato pozlaćen. Nad redom stupovâ srednje ladje mali su polukružni prozori. Iz vana su jaki prosti zidovi.

β. <u>Bizantinski slog</u>, tako nazvan od grada Bizancija /Carigrada/, gdje je osobito vladao. Izgleda poput grčkoga križa, i osim okrugloga obluka, na prekrasno uresenih stupovih, diže se visoka okrugla kuba. Takovim slogom gradjena je crkva sv. Sofije u Carigradu /530–537/ pod carem Justinijanom.

γ/ <u>Romanski slog</u>, tako nazvan po onih zemlja, gdje je vladao romanski jezik t. j. talijanski, francezki, španski, koji jezici postali su od staro rimskoga /latinskoga/. Osobitost ovoga sloga sastoji se u tom, što je ravan pokrov starih bazilikâ u rimski okruga svod i obluk, koji se umjesto na tanke stupove upire na ogromne stubove /pilove/, tako da su stupovi ostali samo na ures. Vanjsko lice je uresen o korniži i tornjići premnogih oblika. Veliki zvonici, pročelje i portal jesu osobiti ures crkve. Ovaj slog vladao je navlastito od 10–13. stoljeća.

δ/. <u>Gotički slog</u>. U trinajstom vieku stari rimski slog promienio se skroz u <u>gotički ili niemački</u>. Gotički slog od rimskoga razlikuje se u tom, što je osim nutarnje liepote i uresa nastojao i vanjsko lice crkve oduhoviti. Vanjsko lice gotičkih crkava od klesanoga kamena urešeno, visokimi pilovi, malimi šiljastimi tornjići, raznimi kipovi, angjela svetaca, iz životinjstva bilinstva itd. Nad vratmi i prozori dižu se kolo, koje nas sjećaju na trojednoga Boga. Što se nutarnjega ustroja tiče, u Gotičkih su crkva stupove i stubove crkava rimskoga sloga zamienili pilovi od kamena, koji se poput ustrojno člankovitih zavežljaja od jačih i slabijih polustupova vitko dižu do pod visoki svod, da ga lahko i ponosito nose. Pilovi predstavljaju križ. Razlučeni u svodu četvero kuti stiču se u list križa. Ove se crkve zidju u podug četverokut, koji je u svodu

različnimi obluci izražen, prema čemu su i prozori uzki i jako visoki, koji se svršuju trimi ljuskavimi okrezzi. Svetište svojom visinom, skupnim kiparstvom, bogatimi pozlatami i krasotom šarenih prozora upravo oduhovljuje.

Ovaj slog vladao je osobito od 13.–16. vieka.

<u>Opazka</u>. U 15. stoljeću počeli su kršćanski graditelji uzkrisivati poganski slog grka i rimljana, na koj se već preko 1000. godina nitko ni ti obazirao nije. Stoga se je ovaj slog nazvao <u>renaissaince</u> (renesans) od francezkoga glagola renaitre preporoditi se oživiti. Ovi novi graditelji ne imajući pravoga crkvenoga duha težili su više za poganskom umjetnošću, i tako su kršćansku dužnost upravo nagrdili. Uslijed ovoga preporodjenoga sloga, koga su novi talijanski graditelji uvesti i u ostalu Europu, liep gotički slog je dakako morao skroz propasti. U ovaj slog uveo se opet stari red stupova s kornizi, goli kipovi genija i glavurina, nakit cvieća, raznih plodova, obilnica, posuda, obeliska t. t. d. Uankoviti, visoki i ponositi pilovi gotičkoga sloga morali su mjesto ustupiti doričkimi, joničkimi i korintičkimi stupovi; liep visok svod se je svojom ogromnom težinom snizio, ili postao sasma plosnat. Visoke liepe prozore zamienili su niži i prosti, naobli, polukružni ili uzvijeni. Zidovi iz nutra bijahu isto tako prosti kao iz vana, samo što su se uvele kube na vrhu providjene malim prozorčićem sa svetiljkom. Tako su u obće izgledale crkve preporodjenoga sloga. Više su išle za svjetskom umjetnošću, nego za nabožnom crkvenom. Time ne kazasmo, da ovaj slog ne može takodjer štogod veličanstvenoga i dostojna proizvesti, kano što je n. p. crkva sv. Petra u Rimu u ovom slogu izradjena, koja se svačije oko diviti mora. Dakle ovaj slog bezuvjetno zabaciti ne smijemo.

<u>17. vieka se je renaissanse</u> slog izrodio u nespretno i stepeno izobilje nakita. Dočim su ovi nakiti u renaissance slogu služili više za mutarnje poljepšanje crkve, sad su svojom nenaravnom, nadutom, izvijenom i nespretnom formom najviše vladali u crkvi. Sve se je bez svakoga reda pokrilo šarenimi, krivuljastimi i tubastimi slikami i kovrčicami ljudih, životinja, lišća, cvieća, ljuštura, puževa, žara i vienca, tako da se osim ovih nesgrapnih i nenaravnih sadranih nakaza ništa drugo nije vidilo. I tako je ovo doba crkveno graditeljstvo posvema propalo. Ovaj izrodjaj renaissance sloga zvao se je <u>Rococo</u> ili perčinački slog (Zopfstyl). Najgorje je što su se ovakovimi nesgrapnimi karikaturami nagrdile stare liepe gotičke i romanske crkve, kojim se je često koješta bez svakoga ukusa dozidavalo, dozidavalo, zidovi se pobielivali, ili šarali, prozori se zazidavali itd.[1]

---

[1] Tako su nagrajene dvie, inače krasne, crkve u Zagrebu: prvostolna sv. Stjepana kralja, i župna sv. Marka.

Potom se je ovo nesretno po crkveno graditeljstvo doba više rušilo, nego gradilo. Ovaj sdepasti slog popne se vršku svomu u francezkoj pod Ljudevitom XIV. i XV. (1700–1770) od kud se razprostrani na sve strane.[1] Najnovije doba počelo je opet cvasti crkveno graditeljstvo. Podigle se liepe gotičke (stolna u Kolinu, weisgerberska i zavjetna u Beču) i romanske (stolna u Djakovu i župna u Altlerchenfeldu u Beču) crkve.

§. 50. Blagoslov temeljnoga kamena crkve.

Najprije se za novu crkvu izkopa temelj, kojima da bude tvrd i dosta dubok, da debeli i visoki zidovi s vremenom ne popuste. Prije nego će se crkva graditi, blagoslovi se temeljni kamen. Ovaj blagoslov pripada biskupu, nu može za nj odrediti i drugoga svećenika. Većinom se odredjuje viccarchidjakon onoga okružja. Već sada se ima opredieliti, gdje će se podignuti veliki žrtvenik, jer u oči blagoslova mora svećenik zasaditi drven križ na onom mjestu, gdje će se graditi veliki žrtvenik. Temeljni kamen znamenuje Krista.[2] Ima da bude četverouglast,[3] što je symbol savršene pravednosti.[4] Obred, kako se blagoslivlje temeljni kamen crkve, nalazi se u obredniku rimskom i svakom dieczanskom.[5]

§. 51. Blagoslov i svećenje crkve.

Sagradjena crkva po sebi pošto nije za javno bogoslužje odredjena, nju treba za to posvetiti ili barem blagosloviti. Mi već u naravskom zakonu kod patriarke Jakova vidimo tragove svećenja sv. mjesta,[6] a još bolje u Mojsijinom zakonu, koj je sam pomazao i posvetio kolibu i škrinju zakona[7] a Židovi su tri puta posvećivali svoj templ: prvi put posvetio ga Salomon,[8] drugi put Esdra,[9] a treći put bio posvećen po Judom Makabejcem.[10] Dolikuje to tim više kršćanskim crkvam radi veličanstva božjega, komu se posvećuju, uzvišenih otajstva, koja se u njih obavljaju (za sv. čine pristoji se i sv. mjesto) itd. Prama takovoj crkvi i vjernici nose više počitanja, a i molitve u njoj imadu veću krepost.[11]

---

1) Sravni Giefer, praktische Erfahrungen und Rathschläge str. 45 i 46.
2) Psal. 117. Mat. 21, 42, Luk. 20, 7.– 3) „Quadratus et angularis." 4) „Quadrati lapidis similis esse debet Christus. In omni tribulatione non cadit, et si impellitur et si qua vertitur, non cadit. Nam quadratum lapidem, quacunque verteris stat. Stantem te hic inveniat omnis casus." Sv. Aug. in psal. 86. §. 3.– 5) Srav. Obred. nadbis. str. 209; bisk. senj. i modruš. str. 116.– 7) Num. 7, 1– 8) II. paral. 5–7.
9) I. Esdrae 6. 10) I. Mak. 4.– 11) Sravni čin posvećenja crkve.

Blagoslov i svećenje crkve spada na pravomoć diecezanskoga biskupa, s tom razlikom, što može za blagoslov odrediti svakoga svećenika, za svećenje pako samo biskupa. Samo sv. otac papa može prostomu svećeniku dopustiti, da crkvu posveti.

Obred blagoslova crkve nalazi se u rimskom i diecezanskom ritualu.[1] Obavlja se pako škropljenjem crkve s blagoslovljenom vodom izvana i iznutra i molenjem nekojih psalama i molitava, navlastito pako škropljenjem poda. Može se obaviti svaki dan, nego se pristoji, da bude u nedelju. Žrtvenik se tada ne posvećuje. Ovim se blagoslov crkva u toliko čisti i sveti, da se u njoj smije prikazivati sv. misa i ostalo bogoslužje obavljati, podni pako kano da kasnije svećenje nije potrebno ili suvišno, pače navlastito za župne crkve treba se pobrinuti, da se svojom zgodom posvete.

Svećenje crkve je mnogo svečanije. Već u predvečerje dužan je posvetitelj postiti, koji za svećenje prosi t. j. dotični župnik i župljani.[*] Ovaj post strogo veže.[2] Samo svećenje bi se moralo obaviti u nedelju, ili blagdan, nego ako je i drugi dan nije zapoviedan blagdan. Obred svećenja nalazi se u rimskom pontifikalu i obavlja se navlastito mazanjem sa krizmom za dvanajst, s nutra po zidu naznačenih, križeva, rieči: Sanctificetur et consecretur hoc templum in nomine Patris etc.[1] zato ako bi posvetitelj pred mazanjem obolio, da ne bi mogao nastaviti, kašnje se mora svećenje izpočetka nastaviti. Kod svećenja bi morala crkva biti skroz gola, a i na žrtvenicih ništa osim prilike ili slike.[3] Dvanajst križa znamenuje dvanajst Apoštola, koji su vjeru propetoga po svem svietu propoviedali. Ovih dvanajst križa treba za vječna vriemena čuvati za svjedočanstvo, da je crkva posvećena,[4] i svake godišnjice posvećenja, ili na koj se dan prenese, pred njimi sveće užgati.[5]

Grčka i latinska abeceda, što ju posvetitelj napiše svojom pastirskom palicom na podu posipanu pr u kosi križ pepelom po cilavoj dužini crkve, znamenuje, da su svi narodi: Grci i Rimljani, koji za Apoštolah bijahu najglasovitiji, evangjeljem križa pozvani na poznanje pravoga Boga.

Kad god se crkva posvećuje mora se posvetiti žrtvenik, dakako veliki;[6] a može se s njim i još koji. Ako je već veliki žrtvenik posvećen, onda se mora koji drugi, tako da se crkva ne smije posvetiti, ako se s njom ne posvećuje veliki žrtvenik, ili ako je već ovaj posvećen, koj drugi; dočim se žrtvenik smije posvetiti, ako se crkva i ne posvećuje.[7]

---

1) Sravni obrednik nadbiskupije zagrebačke str. 214, biskupije senjske i modruške str. 122. – 2) S. R. C. 12. ruj. 1840. – 3) Herdt. III. n. 289. 4) S. R. C. 18 velj. 1696. 5) S. R. C. 28. velj. 1682.
7) S. R. C. 12. ~~velj.~~ ruj. 1857. – 6) S. R. C. 27. ~~ruj.~~ svib. 1844; 25. ~~velj.~~ siec. 1850.

Na sam dan svećenja, da je biskup proštenje jedne godine, a na godišnjicu 40 dana. Ostalo o svećenju crkve sravni § .

Blagoslovljena ili posvećena crkva ne smije se obratiti u svjetske svrhe. Oni na koje spada dužni su ju uzdržavati i na dobu popravljati da se ne ošteti ili ne poruši. Najveća briga ide u tom župnika. Nije li moguće uzdržati crkve, ili se mora s kog kakovih razloga srušiti, tada se na onom mjestu ima postaviti veliko propelo; gradju pako porušene crkve ne pristoji se rabiti u nedostojne svrhe.[1]

§ 52. Obesvetba (execratio) i oskvrna (pollutio) crkve.

Crkva se može obesvetiti i oskvrnuti.

1. Obesvećuje se ili gubi crkva posvetu, kad se sva ili veće strane tako poruši, da se mora na novo zidati, pak makar istom gradjom i kad se nutrnja žbuka veće strane, ili gdje se je obavila posveta, na jednom pretuče. Ako se samo krov promieni ili crkva pobieli, pomalja, mramorira, ne treba nove posvete; tako isto ako se malo po malo žbuka pretuče ili crkva popravi, pa makar se napokon sva žbuka promienila i od stare crkve ništa ne ostalo, te imao tko nakanu čitavu crkvu ponoviti. Kad se crkva povisi, razširi, produlji, ako je dodatak veći ili jednak prvomu prostoru, treba ju na novo posvetiti; ako je manji ne treba; jer accessorium sequitur suum principale.

2. Crkva se oskvrnuje:

a/ Svojevoljnim, griešnim i nepravednim ubojstvom počinjenim u crkvi. Ako se dakle dogodi ubojstvo nehotice, ili tko god ubije nepravednoga napadača, držeć se granica zakonite obrane /servando moderamen inculpatae tutelae/, ili počini ubojstvo u sakristiji, u zvoniku, na krovu, pod crkvom, nad svodom, ne oskvrnjuje se crkva. Da se ubojstvom oskvrne crkva, ne treba baš, da dotičnik izdahne u crkvi, dosta je da se je smrtni udarac u njoj zadao; usuprot dobije li tko ovakav udarac izvan crkve, pak makar umro u njoj, crkva nije oskvrnuta.

b/ Mnogim izlievom krvi, prouzrokovanim smrtnim griehom. Ako bi malim udarcem puno krvi izteklo, osobito na nos, na koji rado krv teče, ili velikim udarcem malo krvi izteklo, crkva nije oskvrnuta. Nego da se oskvrne, ne treba baš, da u crkvi krv teče, dosta je,

[1] Sab. trid. sess. 21. c. 7. de ref. Instr. pastor. Eystet. 102.-103.

da se u njoj udarac dobije, pa makar kasnije i vani tekla. Da se n. p. dieca potu-ku u crkvi, pa makar i mnogo izteklo krvi, ako se vidi, motreći sa svih stranah događaj, da nisu smrtno sagriešila, crkva nije oskvrnuta.[1] Ostalo valja kao i o ubojstvu.

c/. Per voluntariam et illicitam seu peccaminosam humani seminis effusionem in ecclesia. Dali i pet. copulam conjugalem?[2] Gousset[3] naprosto tvrdi da se oskvrni; Aicher[3] takodjer to isto za vjerojatno drži; si fiat extra casum necessitatis; dočim se Instructio pastoralis Eystöttensis[4] na to niti ne obazire. Mora biti strogo u crkvi kao i ubojstvo.

d/. Pogrebom pogana ili nevjernika, kao takodjer imenovno izobćenoga. Pita se, da li je crkva oskvrnuta pogrebom katekumena /: t. j. takova, koj se pripravlja za sv. krst i ne kršćenoga djeteta. Što se katekumena tiče, više nego obće mnjenje je, da nije oskvrnuta; jer takav se već nemože smatrati poganom i nevoljnikom; što se pako nekršćenoga djeteta tiče, ako je diete poganskih roditeljâ, tvrdimo sa Goussetom da, da;[5] li je diete kršćanskih roditelja, pristajemo uz Pichlera, koji kaže: da ne.[6] U Austriji je državnim zakonom u obće zabranjeno zakapati mrtvace u crkvah.

Da se ovimi zločini oskvrne crkva, treba da su javni /notorium/ sudbeno /juris/ ili činom /facti/; i tako dugo se ne smije smatrati, da je crkva oskvrnjena, dok je god zločin otajan ili samo nekolicini znan. Postane li ma kako javnim, crkva je oskvrnuta.[7]

Kad je crkva oskvrnuta, oskvrnjeno je i groblje, nego samo ono, koje se crkve tako drži, da niti cestom niti putem nije od nje odieljeno. Oskvrne li se groblje, crkva time nije oskvrnuti.

Čim se oskvrne crkva župnik je to dužan odmah javiti ordinarijatu, i presv. oltarsko otajstvo, mora se drugamo prenieti, ili ako crkve druge u onomu području ne ima, u sakristiju. Ureć u njoj, dok se ne pomiri, nitko misiti ne smije. Instructio pastoralis Eystöttensis propisuje, da se žrtvenici ogole, slike pokriju, vrata zatvore i nikakva služba božja u takovoj crkvi ne obavlja, niti u priležećem groblju nitko ne zakapa; već se mora slučaj odmah ordinarijatu prijaviti i čekati naredbe.[8] Ako se pod misom oskvrne crkva, rubrika nalaže, ako se to dogodi prije kanona, treba ostaviti misu; ako poslije ne treba ju ostavljati.[9] Bude li se to u nedelju ili blagdan, ili na dan prve pričesti i duhovni pastir predvidi, da ne može ostaviti misu bez velike neprilike, Gousset mnije, da bi mogao nastavit, pa makar još ne počeo kanona, samo ako se je sve umirilo u crkvi.[10]

1) Aicher comp. juris can. Brixinae 1862. pag. 579. – 2) Theol. moral. II. n. 309. – 3) Ondje. 4) 107. – 5) Ondje 310. – 6) Jus canon. lib. III. tit. 40. – 7) Gousset II. n. 311. – 8) Instr. past. Eyst. p. 107. – 9) Rub. missalis rom. de defectibus 10) II. br. 313.

Sv. Alfonzo kaže; da bi se moglo misiti u nedelju i blagdan, kad druge crkve ne ima, gdje da puk sluša sv. misu; inače je to smrtni grieh, nu s njim nije spojena nit nepravilnost, nit kakova crkvena kazan[1]. U svakom ipak slučaju ima se župnik pobrinuti, da se oskvrnuta crkva čim prije pomiri, pa makar u nuždi u njoj i misio.

U dvojbi, da li je crkva oskvrnuta, kaže isti Gousset[2], duhovni pastir dužan je sve točno opisati biskupu i držat se njegove naredbe, medjutim može u njoj bogoslužje obavljati.

Kad se crkva obrati u svjetske svrhe n. p. za vrieme rata, time se baš posebi ne oskvrnjuje, nego u praksi takva se crkva po ovlašćenom na to svećeniku ad cautelam pomiri.

Kad se obesveti crkva, nijedan žrtvenik nije obesvećen, dočim kad se oskvrne stalni (altaria fixa) su svi oskvrnjeni, ne pako prenosni žrtvenici (altaria portalia).

§. 53. Pomirenje oskvrnjene crkve.

Ako je oskvrnjena crkva bila samo blagoslovljena, biskup može svakoga svećenika ovlastiti; da ju pomiri. Način pomirenja nalazi se u rimskom pontificalu, obredniku rimskom i diecezanskom. Je li bila crkva posvećena, ne može ju pomiriti, nego biskup[3], ili svećenik na to ovlašćen od pape i to vodom tako zvanom Grgurovom, koju mu biskup upravo za to blagoslovi; i onda se ima skroz držati rimskoga pontificala. Nego u nas biskupi uslijed petgodišnjih povlastica br. 11. mogu i sami na to odrediti svećenika, i u slučaju potrebe ne treba da mu sami blagoslove vodu.

§. 54. Bogomoljnice (kapele, crkvice)

§. 55. Pojam i vrsti bogomoljnica.

Bogomoljnice su manja sveta mjesta, sagradjena u selu ili gradu na polju ili posebnih kućah, da se u njih može služiti sv. misa. Tragove bogomoljnicam nalazimo u prastaro doba. Prije utemeljenja župâ, služba božja obavljala se u biskupskih crkvah, nu već tada sakupljivali su se kršćani na grobovi mučenika, i gradili bogomoljnice, nazvane martyria. Takove bogomoljnice gradili su i pojedinci u svojih dvorovih, kojimi bje daleko ići u biskupski grad na službu božju, navlastito pako dizali su ih oni vjernici na selih, koji bijahu udaljeni od gradske crkve.

[1] Theol. moral. VI. n. 361. – [2] ondje 374. – [3] Cap. aqua de consecr. eccles. et altar.

Vremenom su se one bogomoljnice pretvorile u župne crkve. Nu i kasnije kad su već po gradovih i selih bile podignute župne crkve, gradile se bogomoljnice i u gradovih i u selih. Bogomoljnice su javne i sutkromne. Jedne smije se samo biskupovom oblašću podignuti, za skromne koće se papinska dozvolja. Prvi dakle biljeg po kojem se razlučuje bogomoljnica od skromne jest taj: čijim je dopuštenjem podignula.[1]) Nego imade za to i drugih biljega. Javna se poznaje: 1) Ako je na javnom mjestu ili barem svakomu pristupna, jerbo imade n. p. ulaz sa ceste ili javnoga mjesta, 2) ili ako je medju kućami ili u čijem dvorištu ili zemljištu samo ako je put do nje svakomu slobodan, jerbo je tako od vajkada bilo 3) ili se posjednik izrično obvezao, da toga nikomu priečili ne će 4). 2) Ako je odredjena za obću porabu i javno bogoslužje, kamo se vjernici il bez pozlike zvonom zovu na misu, il za stalno drže, da u njoj u nedjelu i blagdan zadovoljavaju dužnosti poslušati sv. misu.

Sutkromne bogomoljnice nalaze se u posebnih kućah i pristupne su samo njihovim vlastnikom, a i njim su samim za porabu namienjene. Bogomoljnice sjemeništa, samostana, biskupskih palača (gdje god ovi stoinuju), bolnica, kaznionа i t. d. smatraju se za javne.

§. 56. Gradjenje bogomoljnica.

1) Javnu bogomoljnicu nitko ne smije podignuti bez znanja i dozvole biskupove i svjetske vlasti. Ona se za uvijek i isključivo odredjuje za službu božju, stoga mora biti već unapred osigurano uzdržanje i njeno i potrebitih stvarih. Na biskupa spada takodjer razviditi, da li je takova bogomoljnica potrebita ili barem korištna i da nebude na uštab župnoj crkvi.[1])

Mjudi svoji skodna t. j. svim vjernikom pristupna, dakle na javnom mjestu, i da se sa ceste ili javnoga mjesta može u nju, onda čvrsto gradjena i tolika, koliku potreba ili korist zahtieva. Po naredbi Ivana XXII. ne smije imati više nego jedno zvono, da se tako razlikuje od prave crkve.[2])

Sa sutkromnimi bogomoljnicami crkva strože postupa nego s javnimi. Do sabora tridentskoga smjeli su ih i biskupi dopuštati, kasnije si je to pravo pridržala sv. rimska stolica, što je toliki papami kao: Pavlom V. 15. list. 1615.; Klementom XI. 15. pros. 1703.; Benediktom XIV. 2. lip. 1751, i napokon Pijom IX. 1. velj. 1847. potvrdjeno. Protivna navada ne dopušta se.[3])

Sutkromna bogomoljnica daje se samo uglednim osobam kao: plemićem imajućim kakvu svjetovnu oblast u gradu ili na zadanju, plemićem bolestnim, putnikom, dakle ime prenosnomu žrtveniku – altare portatile gestatorium, viaticum, i to samo za jednu biskupiju, niti više od jedno za jednu kuću. Biskupa je razviditi, gdje će se takva domaća bogomoljnica

---

1) Bouix tract. de Epis. II. p. V. cap. 13 §. 1. 2) Ferraris bibliot. 3 v. oratorium. 3) Ferraris ondje n. 102. 4) Ferraris ondje 103.

---

1) S. R. C. 14. lip. 1845 2) Extravag. com. de offic. custodis 3) S. R. C. 23. sieč. 1847.

podignuti. Najnije mjesto mora biti pristojno i zatvoreno u lik male crkve, te barem od triju strana kamenitim zidom okruženo, četvrtu može pokriti i zastor. U njoj se ne smije ništa čuvati, što ne spada na sv. misu, niti rabiti za prolaz il za druge kakve svjetske i domaće svrhe. Mora biti toliko velika, da se može u njoj prostrano služiti sv. misa, te imati sve, što k tomu treba. Po mogućnosti neka bude i čedno naresena.
Bila bogomoljnica kakve god vrsti ili pobočna kapelica u crkvi – ne smije se nad njom stanovati ili spavati 1). (~~Da se nad pojedinim žrtvenikom stavi stalna nebnica /baldachinum/~~ 2). Četvrti sabor milanski zabrani, da nad bogomoljnicom nesmije ništa svjetovna bivati 2). Neki dopuštaju u nuždi spavaonice nad bogomoljnicami, ako il sv. rimska stolica izrično ne zabranjuje 3) Sv. rimska stolica izrično ne zabranjuje /: al dopušta bogomoljnice, nad kojimi se stanuje ili spava samo uz taj uvjet, da se nad pojedinim žrtvenikom stavi stalna nebnica /baldachinum/. 4)

§. 57. Svećenje i blagoslov bogomoljnice.

Javne bogomoljnice mogu se kao i crkve posvetiti ili blagosloviti 1) i onda se od crkava u ničem ne razlikuju 2) pače kano i one obesvećuju ili oskvrnjuju. Obično se samo blagoslivljaju. Obred nalazi se u obredniku rimskom i diecesanskom. Jednom posvećene ili blagoslovljene, više se za svjetsku porabu obratiti ne smiju. To bi bilo svetogrdje. 3)
Ukromne se ne blagoslivljaju svečano, kano crkve i javne bogomoljnice već prostim obredom propisanim u obredniku za nove kuće. Može ju blagosloviti svaki svećenik u svako doba. 4) Buduć da je za uviek

---

1) /Non licet habitare die noctuque et etiam dormire in domibus aedificatis super capellis in quibus quotidie celebratur. S. R. C. 30 ruj. 1636. sravn. /Instruct. pastoral. Eystetten. str. 97. – „Deputati Seminarii Cajacensis supplicarunt declarari: An liceat Clericis Seminarii habitare diu noctuque, et etiam dormire in domibus aedificatis super Capellis lateralis navis Ecclesiae Cathedralis, in quibus quotidie celebratur? S. R. C. die 11. Maji 1671 respondit: „Non licere, sed omnino prohibendum," sravni Decreta authentica Congregationis Sacrorum Rituum, cura Aloysii Gardellini, editio altera, tom 1. pag. 327/n. 11, ?. Romae 1824. – 2) Act. Mediol. p 133. – 3) Srav. Benger II. 119. – 4) Pisac ove knjige još te je kano duhovni otac sjemeništa senjskoga i modruškoga dne 5. list. 1871. sliedeću dvojbu predložio Sboru za sv. obrede:
Sacra Rituum Congregatio! In Seminario dioecesium Segniensis et Modrussiensis in prima contignatione reperitur capella, supra quam in secunda contignatione adest ambitus /corridorio/ et cubile pro studiis alumnorum.
Quaeritur: An praefata Capella, uti in casu sit licita? Et in casu negativo, quae cautio adhibenda in altari?
Na to je sv. sbor izdao sliedeću odluku:
Segnen. et Modrussien.
Sanctissimus Dominus Noster Pius Papa IX., referente

posvećuju Bogu, to ništa ne priječi, da se s vremenom ne bi smjelo obratiti na drugu svrhu 5); nit se s njimi javnimi ploštini kano crkve postupaju. 6)

§. 58. Bogoslužje u bogomoljnicah.

1. Što se javnih bogomoljnica tiče, pravo, služiti u njih bogoslužje, može se odnositi ili na sv. misu ili na svete sakramente, ili na čuvanje sv. oltarskoga sakramenta.

a) U javnih bogomoljnicah može se svaki dan i više misa čitati, i tko u njih sluša sv. misu u nedjelu i blagdan, zadovoljava u tom posvema crkvenoj zapoviedi. nego budući da ove bogomoljnice (osim onih u samostanih) u svakom obziru podvrgnute pregledu i pravomoći biskupovoj, ovaj iz važnih razloga može na neke blagdane, pače sve nedjele i blagdane zabraniti, da se u njih ne smije služiti sv. misa. Što se, dobe tiče, kad se smije u njih nedjelom i blagdanom misiti, u tom, po naredbi Benedikta XIV. župnik ne može zabraniti, da se ne smije prije ili pod samom župnom misom služiti sv. misa 7); to može sám biskup. nu sv. misa u župnoj crkvi valja da bude uviek u zgodno vrieme 8) U javnih bogomoljnicah mogu se i pjevati sv. mise u veće blagdane osim četvrtka i sv. subote u velikom tjednu; 9) pače ova dva dana niti misa se mala smije služiti. 10)

---

subscripto Sacrorum Rituum Congregationis ad enixas preces hodierni Directoris Spiritualis Seminarii Dioeceseos Segnen. et Modruss. benigne annuit ut Capella ipsius Seminarii retineri valeat in loco in quo modo reperitur etsi supra eam et ambitus et cubile pro studiis Alumnorum extet. Dummodo tamen super altare velaltaria praefatae Capellae stabile apponatur Baldachinum. Contrariis non obstantibus quibuscumque.

C. Epus. Ostien. et Veliterm. Card. Patrizi, m. p.
S. R. C. Praef.

Die 19. Octobris 1871.

L. + S.

J. Bartolini, m. p.
S. R. C. Secretarius.

1.) Herdt III. n. 125. 2) Radliszky II. 27. 3) Srav. Gasner I. 256. 4) S. R. C. 11. ožu. 1820. ad Gardel. in h. l. 5) Devoti, Instit. lib. 3 tit. 7. §. 53. Fagnanus in cap. 27. De Censib. n. 6. „Quod hodie privatum oratorium est, cras poterit fieri camera cum non sit locus Deo dicatus." 7) Instit. eccl. inst. 44. §. 11. 8) S. R. C. 25 febr. 1652. 9) S. R. C. 13. siečnja 1684. 10) Klement XI. 15. ožujka 1712.

6) Oratoria privata violationis non sunt capacia, quia jus de eccles. publicis loquitur et poenales materiae restringi debent. Theol. Mechl. tract. de Euchar.

Biskup može dopustiti, da se u javnih bogomoljnicah smije i pro-
poviedati, tako ipak da osobito u gradovih propoviedanjem rieči božje
u ovakvih bogomoljnicah ne budu vjernici zapriečeni od polazka u svoju
župnu crkvu.

b/ U javnih bogomoljnicah ne smije se svečano krstiti bez posebne dozvole
biskupove. (Niti se smiju postaviti izpovjedaonice 1), nego i to može dopusti-
ti biskup. Pričešćivat se može bez svake dozvolje.

c/. Svedjeljno čuvati presv. oltarsko otajstvo u bogomoljnicah bez osobite
dozvole papinske smiju samo redovnici i duvne, koje pod zatvorom žive, i što
se potonjih tiče ne u moljnici, koja je u nutri zatvorena, već koja je izvan
zatvora, dotično u samostanskoj crkvici 2). Za sve druge bogomoljnice ho-
će se posebna dozvola Sv. Rimske Stolice, osim ako se već odavna, naj-
manje sto godina čuva tu presv. otajstvo, i ta se navada ne temelji sa-
mo na biskupskoj dozvoli. Nego za jedan ili nekoliko dana, kad to za-
hteva crkvena svečanost, ili drugi razložni uzroci, može biskup po
vlastitom pravu dopustiti u ovakovih bogomoljnicah čuvati presv. oltar-
sko otajstvo.

2. Povlastice sukromnih bogomoljnicah su i što se bogoslužja tiče mno-
go manje nego javnih. Najprvje one su skroz osobne, koje smrću glav-
nih povlašćenika prestaju. Koji su to glavni povlašćenici, lako je doz-
nati iz papinskoga lista, a to su oni na koje se list upravlja, od cr-
kvenih razna pak koe odriešuju i na hrbtu lista imenuju. Dnevice sa-
mo je jedna misa dopuštena i time nesmiju se povrieđiti župnička pra-
va 3). Misa se samo onda smije služiti, ako je barem jedan od glavnih
povlašćenika prisutan, ne pako ako je tko god drugi od obitelji, premda
i ovi uz prisutnost povlašćenika svoju slušanjem Sv. mise u nedjelju
i blagdan zadovoljiti crkvenoj zapoviedi. Povlašćenik dužan je u
i blagdan zadovoljiti crkvenoj zapoviedi. Povlašćenik dužan je u
župnoj crkvi primiti uskrsnu pričest i obično na veće blagdane u ko-
joj crkvi ili javnoj bogomoljnici slušati Sv. misu. Takvi veći blagda-
ni jesu: Uskrs, veliki četvrtak, Uzašašće Kristovo, Duhovo, blag-
dan Sv. Petra i Pavla, velike Gospe, svih Svetih, Božić i Bogo-
javljenje / tri Kralja / 4) kao takodjer blagdan zaštitnika mjesta 5)
Ova zabrana, da se u ove dane ne smije misiti u skromnoj

1) S. C. R. 27 lip. 1744. 2) Gassner I. 261. 3) S. R. C. 22. kol. 1818, od 2. 4) S. R. C. 17. stud. 1607. 5) S. C. C. 17. velj. 1685.

bogomoljnici, spada na same dane blagdana, podniposto pako na one dane, na koje je svečanost prenešena 1). Da se na veliku subotu u skromnih bogomoljnicā ne smije misiti, po sebi se razumieva; jere to je i u javnih bogomoljnicāh zabranjeno. Radi boljih daje se i za ove dane povlastica, ima Božić bi se mogle tri sv. mise čitati 2) Pjevana sv. misa, svečano blagoslovljene vode, a tim više krštenje osim u potrebi, ili u kneževskih kapelah zabranjuje se. Pričest se samo biskupovom dozvolom smije dieliti; izpoviedati, uslied tim sto ga obrednika, samo kad je tomu razložan uzrok. Blagoslovi, naviestaj blagdanā, postovā i javne propoviedi, moraju izostati, tim više naviestaji ženitbe, prilozi na crkvenika, milostinja i sabiranje milostinja. 3) Samo povlaštenik, njegova obitelj i potrebita služinčad zadovoljavaju crkvenoj zapoviedi, slušajuć u nedjelju i zapoviedan blagdan u skromnoj bogomoljnici sv. misu. 4) Müller dodaje i gostove, nu ne njihove sluge 5). Tko hoće da u takovoj bogomoljnici misi, mora se točno držati povlastice.

U ovakvih bogomoljnicah nikada se ne dopušta čuvati presv. oltarsko otajstvo 6). Odakle se vidi, što se ima držati o sahrani svoga presv. otajstva u župnom stanu. 7)

(Opazka. Ne treba zaboraviti, da su bogomoljnice: sjemeništā, samostanā, biskupskih palačā, bolnicā, kaznionā itd., što se pravā tiče javnim skroz jednake. Tako n. pr. u biskupovoj kapeli mogu osim biskupa i drugi svećenici misiti, i onda kad je on odsutan, a i na najveće blagdane kao Božić (tri sv. mise), Uskrs i. t. d.)

---

1. S.R.C. 23. velj. 1835 ad 14 n. 8. 2). S.R.C. 16. pros. 1724. Benedikt XIV. de sacr. mis. 2. c. 24-30. 3). Benedikt XIV. poslan. 2. lip. 1751. 4) S.R.C. 21 velj. 1672; 22. kolov. 1818 ad 3. 5) Theol. mor. II. pag. 3 310. 6). S.R.C. 23. ožujka 1593. 7) Gassner I. 264. -

c. Žrtvenik (oltar).

Pojam i potreba žrtvenika.

1. Žrtvenik je ono sveto mjesto u crkvi ili bogomoljnici, na kom se sveta misa služi i čuva Isus u presv. oltarskom otajstvu. Odatle sliedi da nijedno drugo mjesto ne zaslužuje toliku pomnju od strane duhovnih pastira i toliko počitanje od strane crkvenih službenika i vjernika, koliko žrtvenik. Stoga je i crkva najviše zakona u pogledu žrtvenika izdala. Zove se žrtvenik, jerbo se na njem žrtva prikazuje; oltar od latinske rieči altare = alta ara, jerbo je tobože povišeno mjesto.

2. Žrtvenik je tako potrebit, da ma i bilo kad kad dopušteno radi potrebe ili s osobite povlastice i izvan crkve i bogomoljnice misiti, nu nigdje i nikada bez žrtvenika.

Postanak i znamenovanje žrtvenika.

1. Žrtvenik imade svoj početak već u starom zakonu. Kad no Noe poslje potopa izadje iz lađje, na gori Ararat načini žrtvenik i prikaza Bogu žrtvu. 1) To isto učini i Abraham u obećanoj zemlji Kanaanskoj, 2) opet na brdu Morija 3). Isak u Bersabeji 4) i Jakov u Salemu 5). Mojsiju zapovjedi Bog u svetoj kolibi napraviti dva žrtvenika: jedan za žrtvu paljevine (altare holocausti), a drugi za žrtve kadionice (altare thymiamatis) 6). Nego svi ovi žrtvenici bijahu samo slika onoga stola, na kom Isus svetkova zadnju večeru; križa, na kom umre; groba, u koj bje zakopan; žrtvenika, na kom se prikazuje žrtva novoga zavjeta, o kom već sv. Pavao govori. 7)

2. Znamenuje dakle žrtvenik onaj stol, na kom naredi Isus neokrvnu žrtvu presv. mise; tielo Isusovo; križ na kom se žrtvova; kamen-grob, u koj bje zakopan; brdo Kalvarije, na kom bje najdragocjenija žrtva Bogu prikazana; Isusa, bez koga nijedna naša molitva, nijedna žrtva nije Bogu ugodna; 8) srdce naše u kom treba

---

1) I. knj. Moj. 8. 20. 2) ondje 12. 7. 3) ondje 22. 9. 4) ondje 33. 20.
5) II. knj. Moj. 35. 14, 15. 6) „Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt." Heb. 13, 10. 4) Altare sanctae Ecclesiae ipse est Christus, teste Joanne, qui in Apocalypsi sua, altare aureum se vidisse perhibet, stans ante thronum in quo et per quem oblationes fidelium Deo Patri consecrantur. Pontif. rom. in ordinat. subdiac." 8) In sublime altare tuum, Domine etc. Can. missae.

da učinimo Bogu žrtvenik, i prikažemo mu našu volju zatajenjem samih sebe, što crkva osobito izražuje u svećenju žrtvenika. U koliko je Isus uviek prikazan u svetohraništu na žrtveniku, znamenuje žrtvenik prestol Isusov, stan njegov medju ljudmi, i kovčeg zakona. U koliko nam se pako ondje Isus daje za hranu, znamenuje trpezu Gospodnju, pirni stol, komu je pozivlju svi koji su obučeni u pirnoj svečanoj odjeći t. j. u posvećujućoj milosti božjoj. Naš žrtvenik znamenuje onaj visoki žrtvenik u nebeskom Jerusalimu [1] na kom počiva zaklani jaganjac [2].

§. 59. Lik, broj i vrsti žrtvenika.

1\. U kršćanskoj crkvi bijaše od početka žrtvenik prost, drven, podug, četverokutan stol, koji se mogao prenašati. Stoga ga zvan τράπεζα Κυρίου = mensa Domini = trpeza Gospodova [3]. Na takovom stolu služio je sv. misu sv. Petar u Rimu u palači patricija Kornelija Pudensa. Kasnije bje podignut na žrtvenik u prvoj stolnoj papinskoj crkvi, sagradjenoj u području palače Pudensove, koja bje kasnije posvećena na čast sv. djevice Pudencijane, kćeri Pudensove. Ovo je najstarija rimska crkva, na kom mjestu i danas obstoji pod nje zinim imenom. Zubom vremena je daska onoga stola istrunula. Sad je sva srebrom obložena, i stoji na papinom žrtveniku u njegovoj stolnoj crkvi, sv. Ivana lateranskom. Ovo je jedini žrtvenik na svietu bez sv. moći.

S vremenom od onoga prostoga stola, postan drven žrtvenik, koji bi često srebrom, zlatom, slonovom kosti i dragocienim kamenjem uresili. (Medjutim već za rana (pod Evaristom 100–109) bje zakonom odredjeno, da žrtvenici moraju biti od kamena. Bijaše podug četverouglast, a katkada je poput kolibe stajao na dvih ili četirih stupovih. U katakombah (grobnicah) služilo se na prostom grobu; ili bi k ovomu primaknuli stol, i onda je grob, u kom su ostanci mučenika počivali, zvao Confessio [4]; ili stol s grobom u jednu cielost združili, kako to biva sa sadašnjimi našimi stalnimi žrtvenici. Kasnije su kršćani običavali zidati posebne kamenite žrtvenike nad grobovi sv. mučenika (što već sv. Ivan vidi u svojoj Apokalipsi 5) i na njih obavljali sv. tajne

2) Apocap. 5, 6; 7, 17. – 3) I. Kor. 10, 21. 4) Gassner I. 327 i dalje
5) Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei et propter testimonium quod habeant." Apoc. 6, 9.

Da se primjerom mučenika ohrabre, te postojano ispoviedaju svoju vjeru Isusovu. Dok se napokon na grobovih ne počeše i same crkve zidati, koje su se stoga zvale: martyria, memoriae, confessiones. Sv. Cyprian nagovarajuć vjerne na postojanost u mučenju čini se je i tim razlogom služio, da će se naime nad njihovimi tjelesi držati žrtvenici.

Kad je prestao običaj zidati žrtvenike nad grobovi mučenika, sastojao je žrtvenik od jedne gornje veće ploče i dvijuh manjih sa strana, a u šupljinu (sub confessio) metali bi ostanke svetih kao što se i sada još čini. U devetom stoljeću, kad su se počeli ostanci svetih stavljati na žrtvenike, ona šupljina bje zapunjena i zazidana. U starih crkvah žrtveniku bijaše krov (ciborium 1)), koji je poput četvorokutne kube ili naše nebnice (baldakin) stajao na dvih, četirih ili šest stupovih te cilav žrtvenik pokrivao. Na tom krovu, često na riešenom pužami, bijaše propelo, vidljivo svim po cilavoj crkvi, a okostajaše i visjaše više svieć njaka, uoštenica i uljenka. Pod nebnicom, i to pravo pod propelom nad žrtvenikom visjaše sveta posuda, u kojoj se čuvala presv. hrana (cibus – ciborium) za bolestne i umirajuće, imadjaše većinom sliku golubice 2), tornjića ili zviezde.*) Medju stupovi nebnice bijahu zastori, zvani tetravela, tako da se nije mogla viditi ni sv. posuda ni žrtvenik, a to bijaše potrebito radi katekumena, nevjernika, pogana i židova. Tek kad bi se katekumeni udaljili i vjernici počeli na žrtvenik nositi darove, dignuli bi se zastori. Odatle i danas običaj tek kod prikazanja ~~dignuti~~ odkriti kalež. Nego pod pretvorbom (consecratio) bijahu zastori zatvoreni. Kad se kasnije (u 11. vieku) žrtvenik sa sredine svetišta maknuo k zidu, nebnica nestade a sveta posuda došla je u ~~tab~~ sveto hranište (tabernaculum).

2. U prastara vremena bijaše u pojedinih crkvah samo jedan žrtvenik i to u svetištu,4) ili barem ne bijaše jih toliko koliko sada.

*) Umetni: Nego presv. otajstvo ne bijaše neposredice u ovoj posudi, već u jednoj drugoj od zlata ili slonove kosti, koja se u ovoj većoj čuvala.3)

1) κιβώριον = arca, cooperlorium, tegimen, umbraculum.
2) Odatle Tertulijan zove crkvu: kućom naše golubice. 4) Gassner I. 327. i 332.
3) Gassner I. 331 u ...

Niti u biskupskih crkvah ne bijaše ih više, jerbo tada su svećenici s biskupom skupa misili. Nu već u stara vremena bijaše u jednoj crkvi više žrtvenika [1]. Tako već u crkvi u Yorku osmoga vieka bję 30 žrtvenika [2]). Žrtvenici su se pomnažali čašćenjem svetih, pomnažanjem broja svećenikā u jednoj crkvi, običajem misili više puta na dan, zakonom, da se na jednom žrtveniku dnevice ne smije služiti nego jedna sv. misa, i na kom je biskup misio, da prosti svećenik ne smije, i.t.d. – U crkvicah i bogomoljnicah dosta je i jedan žrtvenik, u župnih crkvah, gdje mnogo svećenika ne misi, dosta su tri žrtvenika. Tako je bio odredio i sv. Karlo Boromejski [3]). Žrtvenik mnogo toga zahtieva. Bolje je imati tri liepa i potrebitimi stvarmi providjena žrtvenika, nego puno ružnih i golih.

3. Žrtvenici se razlikuju: veliki ili glavni, i mali ili pobočni, zatim polag otajstva, angjela ili svetca, komu su na čast posvećeni: sv. Križa, b. d. Marije, sv. Mihovila, sv. Petra i t. d., nadalje povlašćeni (privilegiatum), i nepovlašćeni, napokon stalni (altaria fixa, immobilia), i prenosni (portatilia, mobilia, gestatoria, viatica).

Gradjenje žrtvenika.

Nitko ne smije graditi novih žrtvenika bez biskupske dozvole. [4]) Odredi li on štogod u tom pogledu, toga se je točno držati. Žrtvenici spadaju kao i crkve na pravomoć biskupa, pa jerbo se ne smiju u svaki kut smjestiti, ili pod pjevalište, propovjedaonicu i t. d., ~~gdje će~~ unapried se svaki mora javiti biskupu, gdje će se koj podignuti. Mjesto za žrtvenik budi odmaknuto od zida radi olage, i sam žrtvenik dosta velik i prostran, da se može na njem lako misiti.

Rimski pontifikal razlikuje tri česti kod žrtvenika: podgradnju (stipes), stol (mensa), i grob (sepulchrum).

Podgradnja je onaj dio žrtvenika, na kom stol počiva. Od najvišega stupa (suppedaneum) do stola budi od prilike 3 noge i 3 palca visoka, tako da sam žrtvenik bude visok od prilike 3 noge i 6 palaca. Duljina i širina zavisi odatle, da li je velik žrtvenik ili mali; onda od veličine crkve i mjesta za to odredjeno. Svakako treba, da bude tako duga, da svećenik može tri različita stava na žrtveniku uzeti, i to: u sredini, od strane epistole i evangjelja, i ako na njem imadu kada dvoriti djakon i podjakon, da mogu lahko svoju službu vršiti. Za svakoga pako hoće se dvie noge prostora, dakle podgradnja budi najmanje 6 noga duga, u većih crkvah 7–8, a i više. Širina ima biti tolika, da može prostrano stati misal na žrtveniku ili vanjkušu, i smjestiti se potrebi-

1) S. Gregorius Mag. ad Pallad. libr. 5. ep. 150. Bona, rerum litur. l. 1. c. 14.
2). Mabillon Anal. tom. II. p. 197. 3) Act. Medidan. Fabricae et suppelect. eccles. 4) De consecr. dist. 1. c. XXV.

ti sviećnjaci, dakle najmanje 2½ noge. Nego ako će se na žrtvenik postaviti svetohranište, treba da bude još širja. Što se same gradje tiče, ova mora biti od kamena. Zahtieva to rubrika misala[1]: „Altare, in quo sacrosanctum Missae sacrificium celebrandum est, debet esse lapideum", i drugi crkveni zakon[2]: „Altaria, si non fuerint lapidea, chrismatis unctione non consecrentur". Sv. pako Karlo Boromej veli[3]: „Altaria non in opere ligneo, sed ex lapidibus construi debent." Razumieva se naravski kamen, a ne opeke, jer liturgički zakon i crkveno pravo, koji propisuju kamen, govore o žrtveniku u obće, t.j. o svih njegovih čestih, dakle i o stolu i grobu, koji imadu biti uvjek od naravskoga kamena. Opeke su često slabo izpečena ilovača, te niti s daleka ne odgovaraju crkvenim zahtjevom. Može pako sastojati od jednoga mramornoga stupa i ovo je najljepše, ili od više kamena finim mortom združenih. Nego gdje ne ima mramora il kamena, dopušta se podgradnja i od opekâ[4].

Sadroviti (Gyps-Stein) žrtvenik ne bi se mogao smatrati kao kameniti, po tom nije valjan za posvetu.[5]

Osobito se pristoji u svakom slučaju s prieda na čelu zazidati poveći liepi kamen, na kom je znamen sv. križa; jerbo ondje biskup maže sa sv. krizmom na način križa, tako isto i na uglih, jerbo i ondje biskup mazanjem za uvjek sdružuje stol s podgradjom, a kamenčići i mort mogli bi odpasti.

Druga bitna čest žrtvenika jest stol. Stol je kamenita ploča, koja površinu podgradje po dužini i širini mora skroz pokriti. Stol treba da bude od mramora ili drugoga kakvoga čvrstoga (ne supljikastoga) kamena i to u jednom komadu, pod nipošto pako od više komada. Odatle sliedi, da se stol ne smije sastaviti od više kamenitih ploča, opekâ, sadrovaca i t.d. Koliko treba, da na ovo paze graditelji, navlastito pako posvetitelji žrtvenika, vidi se iz sliedećega dogodjaja. U Italiji posvetio neki biskup žrtvenik, „cujus mensa non ex integro lapide, sed ex parvis sex lapidibus ad formam unius unitis constructum est, ac insuper lignea corona mensam hanc per gyrum devincit et cum stipite conjungit, super qua Sacri Olei unctiones fuere peractae, sicuti in angulis mensae separatorum lapidum". Pitalo se g. 1843. Sbor za sv. obrede: „An hoc altare exposito modo constructum censendum sit consecratum?" Sbor je 17. lipnja 1843. odgovorio: „Re iterandam esse altaris consecratio-

1) Tit. XX. 2) De consecr. Dist. I. c. XXXI. 3) Act. Mediol. Fabricae et suppellect. eccles. c. 14. 4) Gassner I. 303. Radlinszky II. 30.
5). Sr. Gardel Decret. auth. 25. stud. 1696.

nem, dummodo mensa ex integro lapide constituatur." 1) Kolika je površina podgradje, tolik mora biti i stol, jere, kako reksmo, on ju mora posvema pokriti. Nu ako se gdje god ne bi mogao tolik dobiti, mogao bi biti i užji, nego ipak po barem 2 noge i 3 palca širok, tako da sprieda sasma pokrije podgradju, ono pako što manjka straga, može se dopuniti kamenitim zidom, ili od opekā i vapna. Amberger 2) i Schüch 3) vele, da stol bude barem tako velik (širok i dubok), da se može svojim znatnim obsegom odmah razpoznati od prenosnoga žrtvenika. Stol mora biti debeo najmanje 3 palca. Površina liepo izdjelana i po mogućnosti izgladjena, jerbo biskup mora golom rukom po njoj ribati.

Budući da se stol za uviek sdružuje s podgradjom, to se mora njena površina dobro namazati najfinijim mortom, da se jedno drugomu baš kako treba prilepi.

Treća bitna čest žrtvenika jest grob. Grob je onaj izdubak u žrtveniku, u koj položi biskup posudicu s ostanci svetih, malom kamenom pločom zatvori i mortom utvrdi. Ovu ploču zove Aleksander III.: „lapis, qui sigillum continet." 4). a rimski pontifikal: „tabula seu lapis, cum quo claudi debet sepulchrum," mi bi ju mogli nazvati zagvozdom groba. Taj grob može biti ili u podgradji, ili u stolu žrtvenika.

U podgradji starih žrtvenika je sprieda; riedko i to kod jako starih straga, većinom pako u sredini povrsja podgradje. Istada svećenje žrtvenika biva nešto drugčije, budući se stol tek onda blagoslovljenim po biskupu mortom s podgradjom sdružuje i učvršćuje, poslje kako su već ostanci svetih položeni u grob i zatvoreni onom pločom, koja se ne smije sa stolom pomiešati. Ovaj način svećenja nešto je težji i dulje traje.

Malo po malo počela se mjesto onoga ogromnoga stola u povrsje podgradje uzidano od opekā uklapati kamena ploča. Ova ploča predstavlja stol i služi ujedno za zagvozdu groba, i tako je ovakav žrtvenik po neki način nepodpun, jer rimski pontifikal razlikuje zagvozdu groba od stola. Gdje dakle ne ima posebne zagvozde, tu ne preostaje drugo, nego da se za nju propisano mazanje s riečmi prenese na onu ploču, koja stol predstavlja, na kojoj se jošte mora obaviti i posveta stola; prem ni ovakav način posvete ne odgovara jasnim propisom pontifikala.

Sada se grob obično izdubljuje u sredini površja stola, i ovaj način najbolje odgovara pontifikalu, svećenje je puno laglje i sveti ostanci dodju neposredice pod sv. hostiju i kalež.

---

1) Srav. Gaßner I. 305 u opazci. Falise, sacrorum rituum elucidatio str. 429.
2) Pastoraltheologie II. 908. 3) Handbuch der Pastoral-Theologie 347. op. 7. 4) K. lib. III. tit. XI. cap

Kad se kaže, da grob bude u sredini stola, razumieva se sredina dužine a ne širine. Jerbo hostija i kalež dodju uviek malo više s prieda, budi i on od prilike samo 5–8 palaca udaljen od prednjega okrajka stola, osobito ako još te dodje s prieda kakav pozlaćen korniž ili daska. prem ovu osim predoltarja (predojesaka, antipendium) rubrika ne pozna, dapače se i protivi biskupskomu ceremonialu 1).

Grob mora biti četverouglast i tako prostran, da se može u nj lahko zatvoriti posuda sa sv. moćicami. Od prilike neka ima 4 palca u promjeru, dubok polag debljine stola 2¼ do 3 palca, tako da njegov pôd na stolu bude barem ¾ palca debeo. Zagovzda groba treba da bude prema grobu, da ga skroz ravno zatvori i u nj ne pade. Da se tako lahko ne razbije i ne pukne, neka bude najmanje ¾ palca debela.

Svećenje žrtvenika.

Žrtvenik mora biti posvećen, i to od biskupa. Kaže to izrično rubrika: „Altare debet esse .... ab episcopo consecratum". 2) samo rimska stolica može opunovlastiti opate, da smiju žrtvenik posvetiti. Još jednom, da žrtvenik, koj se ima posvetiti, mora da bude kamenit, kanon jasno govori: „Altaria, si non fuerint lapidea, chrysmatis unctione non consecrentur," 3) a Summa Sylvestrina kaže: „Altare non debet esse ligneum vel terrenum, sed lapideum". 4) Dakle neobhodno se zahtieva, da žrtvenik, koj se ima posvetiti, bude kamenit. Ako je daskami obložen, biskup niti može niti smije propisano mazanje na daskah obaviti 5), tako isto ni na predoltarju (antipendium), ni na liepo izdielanoj i pozlaćenoj daski, koja često mjesto predoltarja s prieda žrtvenik resi. Ako se ima kakav ures na žrtvenik staviti, neka se stavi po dovršenoj posveti. 6)

Žrtvenik može se skupa s crkvom posvetiti, ili za se. Obred posvećenja u ovih slučajevih nešto je različit. 7)

Tek posvetom se podgradja, stol i grob tako sdružuju, da niti podgradja za se, niti stol, niti grob ne sačinjava žrtvenik, već sve troje skupa, i tako budu jedno cielo, da se više nikada razdružiti ne smiju. Ovakav žrtvenik zove se stalan posvećen žrtvenik (altare fixum consecratum). Takav bi morao biti svaki, s kojim je sdružena kakva nadarbina (beneficium), ili za kladne mise, dakle navlastito veliki u svakoj župnoj crkvi.

1) Lib. 1. cap. 12. n. 11. 2) Mis. rom. tit. 20. 3) De consecr. dist. 1. c. XXXI.
4) Lugduni 1594. 5) Gaßner I. 313. 6) Gaßner, ondje. 7) srav. rim. pontifik.

Kad se polag rimsk. pontif. s crkvom skupa posvećuje i žrtvenik veliki, jedino ovakav se ima razumievati 1). A može se s njim i više njih posvetiti, samo ako su ovako od kamena uzidani, kako ih gore opisasmo, u kom slučaju kaže pontofikal: „Pontifex eosdem actus et ceremonias facit sub eisdem verbis, in singulis altaribus successive, sicut facit in primo altari."

U dvojbi, da li je žrtvenik posvećen, duhovni pastir treba da stvar predloži biskupu, a bez njegova znanja ništa se ne smije pronačinjati. Medjutim ako je dvojba temeljita, treba se služiti tako zvanim prenosnim žrtvenikom, ili ako ga ne ima, obustaviti na njem misu. 2)

Na stalni žrtvenik spada i tako zvani neposvećen žrtvenik sa uklopljenim u njem posvećenim kamenom (altare fixum non consecratum cum ara lapidea consecrata lapidea in eo inserta).

Obća rubrika misala 3) kaže: „Altare in quo sacrosanctum Missae sacrificium celebrandum est, debet esse lapideum et ab Episcopo consecratum" što se ima razumievati o stalnu posvećenu žrtveniku, o kom smo do sele govorili. Nego budući je na mnogih mjestih težko skroz onakav žrtvenik podignuti, kako ga opisasmo, to se i u ovom pogledu popušća. Stoga i kaže rubrika dalje: „vel saltem ara lapidea similiter ab Episcopo consecrata in eo (altari) inserta, quae tam ampla sit, ut hostiam et majorem partem calicis capiat." Ovakvi su dovoljni u javnih i sukromnih bogomoljnicah; i u crkvah, s kojimi nije ni kakova duhovna pastva sdružena; pače i u drugih pobočni žrtvenici. I ovakvi žrtvenici moraju biti svi stalni ne samo u crkvah i javnih bogomoljnicah, nego i u sukromnih, tako da se ni u ovih ne smije rastavljati žrtvenik, kad od rabi, te opet sastaviti, kad treba, niti micati sa jednoga mjesta na drugo.

Stalan neposvećen žrtvenik ne ima onakvoga groba, kako posvećen, jerbo su svete moći u onom kamenu (ara lapidea) zatvorene; sastoji se dakle navlastito od podgradnje i stola.

Što se gradnje tiče, podgradnja i ovih žrtvenikā u crkvah i javnih bogomoljnicah budi od kamena ili opekā, tako bo će dulje trajati, i laglje odoljeti zubu vremena. Nego u sukromnih bogomoljnicah, kao i u javnih, gdje bi težina žrtvenika mogla biti štetna i pogibeljna, pače i u crkvah, navlastito gdje ne ima kamena, podgradnja može biti i od sadre (Gyps), ili drva.

1) S. R. C. 19. ruj. 1665., 12. Kol. 1854. 2) Gassner I. 318. opazka. 3) Tit. XX.

To isto valja i o stolu. Samo da se u sredini stola, i to skroz ravno, da se ne treba ništa bojati, da bi se mogao prevrnuti kalež 1), umetne tolik posvećen kamen (ara lapidea consecrata), da može na njem lakko stati hostija i veći dio kaleža, kao i čestičnjak ili krušnik (ciborium), ako se na tom žrtveniku male hostije posvećuju. 2) U šupljini žrtvenika ništa se ne smije držati, pače sa svih strana mora biti skroz zatvoren. 3)

Napokon je prenosni žrtvenik (altare portatile). Prenosni žrtvenik je ona posvećena kamenita ploča (ara lapidea), koja se uklaplja u stol stalnoga neposvećenoga žrtvenika. Kanoničko pravo, kad god govori o prenosnom žrtveniku, uviek razumieva neku osobnu povlasticu, po kojoj samo onaj svećenik, komu je ta milost dana, smije, gdje god se nalazi, i izvan crkve i svetoga mjesta, na takovu žrtveniku svetu misu služiti. Nego budući je i onaj posvećeni kamen, o kom rubrika misala govori, također prenosni žrtvenik, i jednim se obredom propisanim u rimsk. pontif. za prenosne žrtvenike posvećuje, to ćemo se, da ne pomiešamo pojma ovoga žrtvenika u smislu kanoničkoga prava već gore naznačena, za označenje ove vrsti žrtvenika, služiti obćenito navadnim izrazom prenosnoga žrtvenika. Njekoč se ovakav žrtvenik također zvao i altare gestatorium, lapis itinerarius, tabula altaris consecrata, tabula altaris vice dedicata, altare itinerarium, altare viaticum i t. d. Kako mora izgledati prenosni žrtvenik, ništa nije propisano. Rubrika misala samo to veli: „Debet esse saltem ara lapidea .... quae tam ampla sit, ut hostiam et majorem partem calicis capiat." 4). Može dakle biti ploča mramorna, ili od drugoga kakvoga tvrdoga i liepoga kamena, tolika ipak, da može na njoj stati hostija i veći dio kaleža, kao također i male hostije, ako se na njem posvećuju. Nu budući se ovakve ploče u biskupskom gradu posvećuju i na sve strane biskupije šalju, pače i na župah u potrebi sa jednoga mjesta na drugo prenašaju, okviruju se u drvo, da se ne razbiju, osobito na uglih, gdje se sv. uljem maže. Gdje pako ovakva ploča dodje za vavjek u kameniti žrtvenik, ili u stol bud od kamena bud drveta, tada ne treba ovakva okvira. Vjerovjestnici (misionari) služe se tako malenim prenosnim žrtvenikom, da ga putujući često nose u torbi. Stoga

1) Scavini theol. mor. tom. III. n. 307. 2) Herdt I. n. 176. opazke.
3) Gaßner I. 323. 4) Rub. mis. XX.

žrtvenik bitno trebaju, to nose sobom gotovo, ostalo pako napra-
ve, kako gdje mogu. I Grci imaju neku vrst prenosnih žrt-
venika imenom Antiminsia, a to su posvećeni prostira-
či, na kojih služe sv. misu izvan crkve.

Obred svećenja prenosnih žrtvenika nalazi se na poseb-
nom mjestu u rimskom pontifikalu; u bitnosti je skroz
jednak onomu stalnih žrtvenika, samo što je prostiji i
manje svečan. Sva posveta spada na samu površinu
ploče, dočim u stalnih posvećenih žrtvenika odnosi se ne
samo na površinu stola, nego i na četiri ugla žrtvenika,
gdje se mazanjem s Krizmom stol s podgradnjom za uviek
združuje.

Opazka I. Sv. moći, koje se kod svećenja žrtvenika u žrt-
venik zatvaraju, moraju biti strogo takve, t.j. čestice tie-
la, a ne odjeće ili što takvoga. Nadalje moraju biti koga
mučenika 1), i samo s ovimi smiju se staviti moći drugih
svetaca, što se i pristoji, da se obistine rieči misnikove:
„Quorum reliquiae hic sunt," navlastito onih, kojim se na
čast crkva ili žrtvenik posvećuje. 2)

Opazka II. Jednom posvećen žrtvenik ne smije se porušiti, da
se drugi podigne bez biskupove dozvole. 3)

Opazka III. Žrtvenici se ne smiju graditi na čast sv. proroka sta-
roga zavjeta. Samo oni, koji već obstoje, mogu se uzdržati. 4)

Obesvetba žrtvenika

Kako se obesveti žrtvenik, lahko je znati; samo kad se pa-
zi na mjesto, gdje je bio pomazan, grob u kom su zahranjene
sv. moći, i što veli rubrika, kako velika treba da bude posvećena ploča.
Pritom moramo razlikovati stalne žrtvenike od prenosnih.

1. Stalan posvećen žrtvenik obesveti se

a) Kad se stol razstavi od podgradnje, s kojom bje kroz četiri
križa na uglih u posvećenju sdružen. Pače Paz Jordanus, bis-
kup dragurinski u djelu: „De re sacra" 5) kaže, da se obesveti, kad se
samo makne stol sa svoga mjesta, ako se i ne razstavi od podgrad-
nje. Nadalje ako se ma jedan glavni kamen, na kom stol leži, t.j.
koj se stola tiče, navlastito ugalni, gdje je biskup pomazao s Kriz-
mom, odieli. 6) Za to kad bi se sav žrtvenik prenesao od jednoga

1) S.R.C. 6. list. 1837. – 2) Gardellini in dec. 4593-4742. – 3) Gousset, II. 319
4) S.R.C. 13. kolov. 1697. – 5) lib. V. tit. X. p. 368 etc. – 6) srav.
Gaßner I. 314, 315.

mjesta na drugo, ili na istom mjestu spustio ili podigao, a da se ne odieli stol od podgradje, žrtvenik nebi izgubio posvete; a još manje, kad se samo slika žrtvenika promieni. 1)

b). Kad se stol znatno razbije (si mensa enormiter fracta fuerit) 2). Znatno se razbije stol, kad se prelomi u dvie ili više većih strana tako, da izgubi cjelinu i bitnu jedinost; te kad se odkine jedna od onih glavnih strana, gdje se je pomazalo, gorjele sviećice i tamjan; napokon ako se odkrhne jedan ugao, gdje je biskup takodjer posebice na način križa pomazao 3). Ako se samo malo razbije, tako da ona strana, koja se je pomazala ostane čitava, žrtvenik ne gubi posvete.

c) Kad se grob, ili ona pločica, kojom je zatvoren, prelomi, makne, otvori, ili svetoh moći ne stane 4).

d) Kad se oskvrne crkva sr. §. Nego pomirenjem crkve i žrtvenik je pomiren bez novoga svećenja, dočim ako je sam obesvećen, treba ga na novo posvetiti bez novoga svećenja crkve 5)

2.) Prenosni žrtvenik obesveti se:

a). Kad se tako jako razbije, da na nijednoj cieloj strani ne može stati plitica (patena) i kalež. 6)

b). Kad se po sredini prelomi, pak makar na pojedinu čest mogla stati hostija i kalež. 7)

c). Kad se jedan od posvećenih križića na četirih uglih odkrhne. 8)

d). Kad se grob ozledi, razbije 9), ili svetih moći ne stane, 10) pak makar se poslje druge vjerovane sv. moći i umetnule. 11) Nu ako samo biskupski pečat, udaren na grobu pečatnim voskom, izgine, što se osobito kod starijih prenosnikā dogoditi može, time prenosni žrtvenik po sebi nije obesvećen. Jedino ako se razložno dvojiti može, dali su morda promienjene sv. moći; jer bo je n. pr. prenosni žrtvenik kroz sukromne ruke prošao, tada se na takvom prenosnom žrtveniku ne bi moglo misiti; već se mora na novo (uz uvjet) posvetiti; 12) dočim toga ne bi trebalo,

---

1) S. R. C. 7. srp. 1759. – 2) H. cap. Ligneis de consecr. eccles. vel alt.
3). S. R. C. 3. ožuj. 1861., 6. listop. 1837.; – 4) S. R. C. 23. ožuj. 1636; 23. svib. 1835., 7. pros. 1844.; – 5) Cap. Ad haec, de consecr. eccl. vel alt. Gousset II. n 318. –
6) Sv. Alf. l. 6. 369. n. 2. – 7) Gousset II. n. 318. 8) Gaßner I, 325. 9) Sv. Alf. ondje dub. 2. – 10) S. R. C. 23. svib. 1835. – 11) Ead. 7. pros. 1844. –
12) Ead. 23. svib. 1846. ad 2.

kad bi se bio uvjek u jednoj te istoj crkvi čuvao.[1])

Ravnatelj crkve treba da višeputa na godinu pregleda žrtvenike, da nisu morda obesvećeni. Drugi svećenici mogu slobodno predumiti, da su cieli i neoskvrnjeni, osim ako se po čem očivestno protivno vidi.[2]) Misiti na neposvećenom ili obesvećenom žrtveniku smrtni je grieh.[3]) Medjutim se sada biskupi ovlašćuju, da mogu dopustiti sv. misu služiti i na razbijenom žrtveniku, i bez sv. moći, kad drugče biti nemože.[4])

Nego se pita, što onda, kad je žrtvenik obesvećen, a ne ima drugoga na kom bi se misilo? Tada će se svećenik poslužiti prenosnim žrtvenikom t. j. posvećenim kamenom. Ovakov posvećen kamen mora svaka crkva u zalihi imati i pomno čuvati u sakristiji. Ne ima li ga, u navedenom slučaju odma mu se je za nj pobrinuti, da ga čim skorije dobije, a za toga obustaviti sv. misu. Nego ako se to dogodi u nedelju ili drugi koj dan, kad je dužan služiti sv. misu, onda da ukloni velike neprilike, koje bi mogle odatle nastati mogao bi i na obesvećenom žrtveniku misiti.[5]) Naši biskupi mogu uslied petgodišnjih povlastica dopustiti svećenikom da mise i na razbijenom žrtveniku, ili bez moći svetih, kad drugčije nije moguće misiti.[6])

I.

§. 60. Povlašćeni žrtvenik (altare privilegiatum).

Žrtvenik može biti na više načina povlašćen i to: da se na njem smije uzeti zavjetna misa u dane, kad ova po rubrikah nije dopušćena, takvi se žrtvenici navlastito nahode u hodočastnih crkvah. Nadalje može biti povlašćen tako, da svaki, koj takav žrtvenik pohodi i pred njim dostojno se prije izpovjediv i pričestiv, no moli po nakani sv. otca, dobije naznačeno proštenje za žive ili za mrtve. Takovih je sedam žrtvenika u sv. Petru vatikanskom: Maddona della colonna, madonna Gregoriana, sv. Mihovil arkangjeo, sv. Simun i Juda, sv. Grgur vel., sv. Proces i Martinijan i sv. Petronilla djevica. Napokon povlašćen žrtvenik zove se i onaj, na kom svećenik služeć sv. misu, dobiva obilno proštenje dušam u očistilištu. Obično se povlašćen žrtvenik samo u ovom zadnjem smislu uzimlje. Povlašćen dakle žrtvenik jest onaj oltar, s kojim je po osobitoj povlastici sv. rimske stolice sdruženo obilno proštenje, koje se samo dušam u očistilištu sv. misom, koja se na njem služi, nabaviti može.

Tko je prvi tako povlastio žrtvenik, ne može se izvjestno kazati. Biel veli, da je Paskal I. g. 817. takovu povlast dao žrtveniku rimske crkve sv. Praksede,[7]) nu Gasner[8]) to pobija kao nevjerojatno. To sigurno znamo, da je

---

1.) Gaßner I. 326., 2.) Inst. Eyst. 94., 3.) Ead. 93., 4.) Facult. quinquen. n. 15. 5.) Gousset II. n. 319. Ferrarij, bibliotheca etc. v. Altare. 6.) Srav. Migne Encyclopedisches Handbuch d. Liturgie. Gleiwitz 1846. str. 64. Scavini, Theol. moral. universa, edit. IX. Mediolani 1862. svez. III. br. 203. 7.) Loc. cit. num. antecd. 8.) Handbuch der Pastoral II. str. 541.

July III. 1. Ožujka 1551. njekomu žrtveniku takovu povlasticu dao[1], a Grgur XIII. g. 1597. žrtveniku sv. Nikole Toletinskoga u bergamskoj crkvi sv. Augustina.[2] Od ono doba morao se je jako pomnožati broj ovakovih žrtvenika, osobito u samostanih i bratovštinah, jere čim bje osnovan sbor za proščanja i sv. moći (1669.) mnoge je u pogledu ovakovih žrtvenika izdao odluke i riešio do onda nastale dvojbe. Benedikt XIII. bullom: „Omnium saluti" 20. Srpnj. 1724. dozvoljuje svim patriarkalnim, metropolitanskim i stolnim crkvam u vječna vremena za svaki dan bez razlike po jedan povlašćeni žrtvenik, koj ima biskup opredieliti; tako isto i Klemente XIII. 19. Svib. 1759. svim župnim, opatskim i sbornim crkvam takodjer po jedan takav žrtvenik, i to onaj, u kom se čuva presv. oltarsko otajstvo, ili koga redoviti poglavar odredi,[I] nego samo na sedam godina, poslje kojih imade se povlastica na drugih sedam godina obnoviti. Ako je stolna crkva ujedno i župna, ne ima za to prava nego na jedan samo povlasten žrtvenik, bio to vječni, dopušten Benediktom XIII. svim stolnim crkvam, ili pako na sedam godina, dozvoljen Klimentom XIII. svim župnim crkvam.[3] Godine se računaju a die concessionis, a ne a die publicationis vel perceptionis[4], samo u jako udaljenih pokrajinah[II], i kad se prvi put za župnu crkvu dobije ta povlastica a die praesentationis Ordinarii.[5] Pade li u ovo sedam godina sveto Ljeto, kojim se pravilno takodjer i dušam u očistilištu dieli obilno proštenje sedam godina jednako teče od dana kad je izdan apostolski breve, niti se time rok od sedam godina za godinu dana produljuje[a]. Može se i za druge crkve pače i za javne bogomoljnice, ma samo blagoslovljene od sv. stolice dobiti povlašćen oltar, koj opredieliti spada na biskupa.[6] Prigodom klečanja naredbom Pija VII. od 12. Svib. 1817. svi žrtvenici u dotičnoj crkvi povlašćeni su, nu klečanje imalo bi se držati sasma po naputku Klementa XI. od 21. Siečn. 1705. i naredbi Benedicta XIV. od 16. Trav. 1746.[7] Na dušni pako dan su odredbom Klementa XIII. od 19. Svib. 1761. sve mrtvačke mise povlašćene.

Nadalje treba znati, da su žrtvenici mnogih bratovština navlastito Marijinih (čisla i.t.d.) posebice povlašćeni. Pače umrvšim članovom nekojih bratovština, koji god svećenik za nje misio, u kakovoj mu drago crkvi, na kojem god žrtveniku, može im nabaviti proštenje povlašćena žrtvenika. Tako odluči sv. sbor za proštenja 22. Lip. 1865. za članove bratovštine b. d. Marije od škapulira;

1.) Migne, ondje str. 63. 2.) Grundmayr, liturg. Lexik. 3. Aufl. 1822. st. 314. I.) „Nomine Ordinarii hoc in casu non solum intelligitur episcop. sed etiam praelatus jurisdictione praeditus." S. C. J. 7/1 842. 3.) S. C. J. 18/9 776. 4.) S. C. J. 13/5 779. II.) S. C. J. 4/2 736. 5.) S. C. Ind. 22. Ruj. 1841. a.) „Sua Sanct. declarat, quod in omnibus indulgentiis tam plenariis quam particularibus ad septennium concessis debeat computari et continuari septen. a die dati brevis apost. etiamsi infra dictum septen. annus sanct. occurrat, in quo anno indulgent. pro vivis impendantur." Benedikt. XIII. 9/2 725. 6.) S. C. J. 17/4 752.; S. C. C. 21/6 794.
7.) Srav. Amberger, II. str. 914.

a imadu tu povlasticu i članovi bratovštine b. d. Marije od VII. žalosti.

Da žrtvenik može biti povlašćen, valja da bude a.) stalan (altare fixum ac stabile)[1.]; b.) posvećen, ili barem providjen posvećenim kamenom, koj se zove prenosni žrtvenik (altare portatile).[2.)] Povlastica je skopčana sa žrtvenikom, a ne s posvećenim kamenom.[III.)] Nu ako se i poruši žrtvenik, ne gubi povlastice, samo ako se nov na istom ili drugom mjestu u istoj crkvi pod istim ipak naslovom podigne.[3.)] Isto tako niti onda ne gubi povlastice, ako se sva crkva poruši nu na istom mjestu opet sazidje[4)]; a još manje ako se samo posvećen kamen promieni.[5)] Dočim ako se promieni naslov,[6)] žrtvenik iz jedne crkve prenese u drugu, ili nova crkva na drugom mjestu podigne, povlastica je izgubljena[7)]. Kadkada je povlastica skopčana s kakvom glasovitom čudotvornom slikom; koja ako se ukloni, žrtvenik gubi povlasticu.

Rekosmo, da u pojedinih crkvah samo jedan povlašćen žrtvenik biti može, medjutim u crkvah, gdje se dnevice puno sv. misa služi, sv. stolica dozvoljuje više takovih žrtvenika: dva, tri i do četiri; nu za to se mora posebice moliti. Dozvoljeno je i preporučuje se, da se radi vječne uspomene i ravnanje stranih svećenika nad ili tik do povlašćenih žrtvenika objesi tabla s velikim nadpisom: „Altare privilegiatum" ili „Altare pro defunctis privilegiatum" nikada pako na crkvena vrata,[8)] a po našem mnienju niti u sakristiji.—

I pojedini svećenici mogu si pribaviti povlasticu povlašćena žrtvenika /: indultum personale altaris privilegiati :/, koja je s osobom njihovom tako skopčana, da imajući tu povlasticu svagdje na svakom žrtveniku, dà i na prenosnom obilno oproštenje dušam u očistilištu navrnuti mogu.[9)] Pio IX. dao je svim svećenikom osobnu povlasticu povlašćena žrtvenika sve dane u godini, koji ovrše vitežko djelo ljubavi prama dušam u očistilištu.[I.)] Vitežki je čin, kad koji svojevoljno jednom za uviek sva svoja dobra djela za života, i ona koje će drugi za nj činiti poslje njegove smrti barem u srdcu žrtvuje dušam u očistilištu, da se sve čim prije svojih muka izbave. Svećenici, koji su članovi coronae aureae imadu takodjer osobnu povlasticu za jedan dan u svakom tjednu, koj dan si mogu po volji odabrati. Žrtvenik može biti povlašćen za sve ili samo za nekoje opredieljene dane. To isto valja i o osobnoj povlastici.

1.) S. R. C. 17/2. 1843. 2.) S. C. Indul. 30/1. 1760. 20/3. 1846. III.) „Privilegium altari conceditur non lapidi, qui unus alteri pro necessitate et opportunitate suffici poterit." S. C. Ind. 15/12. 1841. 3.) S. C. Ind. 24/4. 1843. 4.) S. C. Ind. 30/8. 1847. 5.) S. R. C. 15/12. 1841. 6.) S. C. Ind. 27/9. 1843. 7.) S. C. Ind. 9/8. 1843.; 30/8. 1847. 8.) S. R. C. 13/8. 1667. 9.) Benger, II. 127. I.) S. C. Ind. 20/11. 1854. srav. Resolutiones seu Decreta authentica S. C. Ind. et sacrar. Reliq. praepositae collecta A. Prinzivalli, Romae, 1862. pag. 551 et seq.

Bitnost svakle ovakove povlastice, bilo to mjestne /: privilegium locale :/ ili osobne /: privilegium personale :/, jest obilno proštenje za duše u očistilištu, koje kano što je poznato samo sv. stolica daje, i koje se samo onim dušam u očistilištu namieniti može, koje su se iz krila katoličke crkve preselile s ovoga svieta, i za koje se smije misiti. Živući ovo proštenje dobiti ne mogu.[1] Dva su opet žrtvenika na svietu, i to u Rimu, povlašćena za žive i za mrtve: žrtvenik konfessije sv. Petra, na kom sam sv. otac misi i onaj komu on dopusti; i drugi jedan.[2]

Dušam pako u očistilištu sv. crkva, kako to uči dogmatika, ne daje proštenje per modum absolutionis, jer već ne spadaju pod njezinu pravomoć, nego samo per modum suffragii t. j. moli ona Boga, da bi dio od crkvenoga blaga /: thesaurus ecclesiae :/ primio za one siromašne duše i po tom jim odpustio vremenite kazne[3]. U tom smislu se je i sv. sbor za prošćenja ovako izrazio: „Per indulgentiam altari privilegiato annexam, si spectetur mens concedentis et usus clavium potestatis, intelligendam esse indulgentiam plenariam, quae animam statim liberet ab omnibus purgatorii poenis, si vero spectetur applicationis effectus, intelligendam esse indulgentiam, cujus mensura divinae misericordiae beneplacito et acceptationi respondet[4]. Crkva dakle samo prosi Boga, kano njegova zaručnica, da oprosti onim dušam vremenite kazne, plod pako ove molbe ne zavisi samo od namiene i krieposti sv. mise, več i vriednosti pokojnikâ; stoga nismo niti sigurni, da-li oni dobiju uviek to obilno prošćenje, koje se i onako težko dobiva; pa to je i uzrok za što crkva i vječne godišnjice /: aniversaria perpetua :/ dopušta i na povlašćenih žrtvenicih. Da-li pako plod rečene molbe odvisi takodjer i od dostojanstva dotičnoga svećenika, sv. sbor za prošćenja toga nije hotio riešiti već uputio na bogoslovce vjerodostojne. Pitalo se: Pro tollendo dubio episcopus orator supplex recurrit postulans responsum S. Sedis et quaerit insuper: Utrum sacerdos missam dicens peccato mortali inquinitas sive ad altare privilegiatum in suffragium fidelium defunctorum sive cum applicatione indulti altaris privilegiati personalis, revera animam, pro qua s. Sacrificium offert, gaudere faciat etiam gratia altaris privilegiati? S. Congregatio Indulgentiarum 22. Februarii 1847. censuit respondere: Consulat probatos auctores. Scavini[5] pako Gury[6] Bouvier[7] i mnogi dru-

---

1.) S. C. Ind. 19. Svib. 1761. 2.) Srav. Gassner, ondje II. 550. Opaz. 3. 3.) Instructio pastoralis Eystettensis, str. 94. 4.) S. C. Ind. 28. Srp. 1840. 5.) Theol. moral. univ. III. 6. 319. 6.) Gury – Ballerini svez. II. br. 1050. quaer. 9° 7.) Traité des indulgences III. 563.

gi, kojih je zaista velik ugled, uče da se stališ milosti u svećenika ne zahtieva, da može proštenje povlašćena žrtvenika nabaviti dušam u očistilištu. Pače puno ih je još pred ovimi tako učilo kano: Návarrus, Suarez, Sylvius, Bonacina, Billiart, Voigt i mnogi drugi proti nekolicini[1]) Još manje se zahtieva dostojanstvo onoga, koj samo misu plaća.

Da se ovom povlasticom dušam u očistilištu pribavi proštenje, mora se uzeti kad god to rubrika dopušta, misa de requiem, inače se ne dobiva[2]).* A i svećenik imajući osobnu povlasticu i to n. p. za tri puta na tjedan, ne mora čekati do drugoga tjedna na dane, kad su mrtvačke mise dozvoljene, ako ovoga tjedna toliko puta dopuštene nisu, ili ako ih, inače dozvoljenih, zbog kakve svečanosti n. p. zavjetnika /: patronus :/ ili naslovnika /: titulus :/ crkve, ili za to jerbo je izloženo presv. oltarsko otajstvo, ne bi služiti mogao, nego može već i ovoga tjedna misami de die spomenuto proštenje pribaviti[4]); dočim, ako u ovom tjednu toliko crnu misu bez ikakove zapreke služiti može, dužan je na takve dane čekati.[5])

Pita se, ako se je tko obvezao pribaviti kojemu pokojniku obilno proštenje putem povlašćenoga žrtvenika, a toga učinio nije, može-li mu ga drugim načinom navrnuti, ili mora-li na novo za nj misiti na povlašćenom žrtveniku? Sv. sbor za proštenja odgovorio je, ako bona fide služeć na povlašćenom žrtveniku nije dotičniku dobavio obilno prošćenje, tada da mu može ovo i drugim načinom pribaviti, samo ako se dušam u očistilištu namieniti može[6]); ako je pako malá fide to učinio, tada da mora ili na novo na povlašćenom žrtveniku misiti ili primljenu svotu povratiti[7]), osim ako imade osobnu povlasticu, tada bo zadovoljava spomenutoj obvezanosti miseć i na nepovlašćenom žrtveniku samo ako pokojniku proštenje namieni barem virtualiter[8]). Nu medjutim to sv. Alfonso Liguori[9]), Scavini[10]) Gury[11]), Lucij Ferrarij[12]) Elbel, Sporer, Roncaglia i drugi, koje sv. Alfonso navadja[13]) blaže uče t. j. da može svećenik, ma s koga uzroka ne nabavio pokojniku obilno proštenje, pribavit mu ga i drugim načinom to da nije dužan povratiti misnu plaću /: stipendium missae :/

---

* ne dozvoljava-li pako rubrika crne mise, tada jim se može namieniti i redovitom misom /: missa de die :/[3])

1.) Srav. Brixener Kirchenblatt 1873. br. 6. 2.) S. C. J. 11 Trav. 1840. 3.) S. C. J. 27. Kol. 1836. 22. Srp. 1848.; S. C. J. 30. Kol. 1847. 4.) S. C. J. 11. Trav. 1864. 5.) S. C. J. 11. Ožuj. 1851.; 29. Velj. 1864. 20. Kol. 1864. 6.) S. C. J. 15. Ožuj. 1852. 6.) S. C. J. 22. Velj. 1847. 7.) S. C. J. 12. Velj. 1852. 9.) Theologia moralis. Lib. VI. n. 329. 10.) Ondje br. 203. opaz. 2. 11.) Ondje br. 376. quaer. 16°. 12.) Bibliotheca, riec: Altare privilegiatum. 13.) Ondje.

ili opet misiti na povlašćenom žrtveniku.

Da se komu može obilno proštenje navrnuti ne treba baš, da to namieni niti svećenik, nit tko sv. misu naruči[1]); osim ako tko imade osobnu povlasti, jer u njega se bo, kao što gore spomenusmo, zahtieva barem virtualis intentio[2]) koju mora da učini barem prije pretvorbe.

Pita se nadalje, da-li se ovo proštenje može u jednoj misi više dušam nabaviti? Sv. sbor za proštenja odgovorio je, da ne može[3]) Ni iz osobnih povlastica, koje dan danas sv. stolica običaje davati, glasećih naime: pro anima seu animabus, pro qua seu quibus, kao i iz onih, koje imadu neke bratovštine, glasećih: pro defunctis fratribus et sororibus confraternitatis, vidi se da se ovo proštenje može i više dušam namieniti. Na dušni dan može svećenik svim dušam u očistilištu namieniti obilno proštenje, niti se ovo medju nje dieli, da ne bi tobož svaka pojedina mogla dobit cielo proštenje[4]).

Napokon se jošte pita, bi-li se moglo misiti za jednoga, a pribaviti proštenje drugomu? Na ovo odgovara učeni Cavallieri[5]): Ako se u povlastnom pismu veli: qui pro defuncto missam in tali altari dixerit, liberat animam ejus itd. misa se od proštenja razdieliti ne može, nego se oboje mora jednomu namieniti; takoisto ako zakladatelj ili koj misu naruči navročito zahtieva, da se ima misiti na povlašćenom žrtveniku, jer onda je njegova nakana, da se pribavi proštenje onomu, za koga se služi sv. misa. Nego ako je u povlastnom pismu izpušćeno „pro defuncto" i na prosto dana povlastica povlašćenoga žrtvenika, i ako onaj, koj je misu ostavio ili plaća, proštenja izrično ne zahtieva, tada može svećenik za jednoga misiti, a drugomu namieniti proštenje; nu samo se po sebi razumije, da za ovo posebne plaće primiti ne smije, jer bi to bila svetoprodaja /: simonia :/. Ovako odgovori i sv. sbor za proštenja.[6])

1.) „Utrum missa celebrata ad altare privilegiatum sit per se privilegiata, an sit necessarium, quod, vel qui praebet stipendium, vel ipse sacerdos intendat privilegium applicare? S. C. Ind. 12. Mart. 1855. respondit: Affirmative ad primam partem, negative ad secundam. 2.) Srav. Gaßner II. 556. i 557. 3.) „Utrum privilegium altaris sive reale, sive personale applicari possit pluribus defunctorum animabus in cujuscumque diei missa /servatis servandis/ sicut expresse, sed specialiter declaratum fuit a S. C. die 19. Maj. 1761. pro missa in die Comemorationis omnium fidelium defunctorum 2. Novembris?" S. Congreg. Indulgentiarum in generalibus comitiis die 29. Febr. 1864. respondendum censuit: „Negative." 4.) Srav. Gaßner, ondje 557–560. 5.) Op. omn. liturg. Tom. 3. c. 14. decr. 10. in Ord. Cl. n. II. – 6.) Proposito dubio „An quando requiritur Sacrificium Missae pro Indulgentia lucranda, Missa possit offerri pro uno, et indulgentia applicari pro altero." S. C. J. die 31. Jan. 1848. audito quoque uno ex ejusdem S. C. consul-

Ovom prigodom takodjer spominjemo, da niti za istu sv. misu spojenu stako-vim proštenjem titulo hujus privilegii veće plaće tražiti ne smije. Nadalje može svećenik misеć na povlašćenom ili akо osobnu povlasticu ima, ma na kojem žrtveniku, osim ovoga proštenja još i drugo koje proštenje svetom pričešću sebi ili drugomu u istoj sv. misi pribaviti, ako se za ovo i sv. pričest zahtieva 1.)

---

toribus respondendum esse censuit: „Comunicetur Oratori Votum Consulatoris."

Votum Consultoris: „Hanc eamdem quaestionem enucleandam sibi proposuit doctissimus P. Joanes Cavallieri, scilicet an Indulgentia et Sacrificium dividi queant? Respondet nexum quaestionis pendere ex verbis Indulti. Si Indultum cantet: qui pro defuncto Missam in tali altari dixerit, liberat animam ejus etc. tunc Sacrificium et Indulgentia non possunt dividi; sed utrumque pro eodem defuncto est applicandum. Pariter si fundator, aut stipem erogans imponat onus celebrandi in altari privilegiato, divisibilitas locum non habet: per impositionem quippe talis oneris censetur etiam voluisse applicationem Indulgentiae. Si autem in Indulto omissum fuerit „pro defuncto" sed tantum fuerit ordinario modo pro altaribus privilegiatis, tunc dividi potest Indulgentia, scilicet offerri Sacrificium pro uno, et Indulgentia applicari pro altero. Sic sacerdos onus habens sacrificandi, sed non in altari privilegiato, adhibet siquidem obligationem suam per applicationem Sacrificii, et liber est quoad obligationem Indulgentiae, de qua nequit stipem percipere, quod simoniacum est. Quae solutio et mihi arridet: nam Indulgentia etiam pro defunctis est donum ex Ecclesiae thesauro depromptum, qui constat ex meritis Christi, B. Mariae Virginis, et aliorum SS. opera vero injuncta sunt conditio solum, sine qua effectum non sortitur Indulgentia: ergo aliud est Indulgentia, aliud opus injunctum. Porro si applicatio Indulgentiae pro solis defunctis concessae necessario conjuncta esset cum applicatione Sacrificii; Sacrificium et Indulgentia forent unum et idem, ergo Sacrificium non esset tantum opus injunctum, nec Indulgentia ex Ecclesiae thesauro deprompta, sed ex valore infinito ejusdem Sacrificii, qui certe Ecclesiae potestati non subest, sed voluntati Dei finito modo applicantis: atqui Sacrif. est tantum opus injunctum, et Indulgentia non ex valore, sed fructu Sacrificii, ergo non sunt unum et idem, adeoque Sacrif. et Indulgentia dividi possunt /: saltem dum aliud in Indulto non exprimitur: / et consequenter in hac hypothesi sacerdos potest Sacrif. offere pro uno et Indulgentiam applicare pro altero. Srav. Prinzivalli; decreta auth. Decr. DCII. Tolosan. pag. 505. sq.

1.) „An sacerdos, qui missam celebrat e. g. pro defuncto eidemque applicat indulgentiam plenar. altaris privilegiati; possit eadem die vi s. comunionis in missae sacraficio peractae lucrari aliam indulgentiam, vel sibi vel defunctis applicabilem, si ad hanc lucrandam praescribitur s. comunio? S. C. Indulgentiarum 10. Maji 1844. respondit: „Affirmative."

Povlastica ova, ako je mjestna, gubi se, porušenjem mjesta/crkve ili žrtvenika;/ s kojim je skopčana. Nu kao što gore rekosmo oživi opet, ako se crkva na istom mjestu, odnosno žrtvenik na istom ili drugom mjestu u istoj ipak crkvi i pod istim naslovom podigne. Ako je ovakva povlastica dana kojoj bratovštini, a ova se iz jedne crkve preseli u drugu, tada ne gubi proštenja, samo ako je to preselenje učinjeno dozvolom dotične crkvene oblasti. 1) Osobna povlastica gubi se smrću osobe, kojoj je dana, 2) a ne onoga, koj ju daje 3). Ako je pako ova povlastica dana juridičkoj kakvoj osobi, kao predstojniku kojega crkvenoga družtva, tada se smatra za vječnu i prelazi na nasljednike, dokledgod družtvo obstoji.

Mjestna i osobna povlastica prestaje opozvanicom od strane onoga, koj ju je dao ili njegova nasljednika; za tim kad mine rok, do koga bje dana, računajuć obično od dana, kad je sv. rimsk. stolicom podpisana 4).

Po tom su sve one povlastice, koje je Klemente XIII. dao župnim, opatskim i zbornim crkvam na sedam godina, prestale, ako se nisu obnovile; do-čim one, koje je Benedikt XIII. podielio patriarkalnim, metropolitanskim i stolnim crkvam in perpetuum, još dan danas obstoje, samo ako je biskup kada žrtvenik opredielio, pak makar se kašnje na to i zaboravilo. Njoj-li ga pošto nijedan biskup opredielio, može još uviek učiniti; nu jednom opredieljen više se mienjati ne smije.

Povlastica, o kojoj govorimo, ne prieči druga prošćenja, koja se ima-će dobivaju uz uvjet: „Si alia indulgentia eidem ecclesiae non sit con-cessa"; kao što ni druga prošćenja ovu ne prieče; pače ova povlastica ne prestaje niti u svetoj godini, pošto se u ovoj obće obustavljaju samo proš-ćenja za žive. 5) Osobna se povlastica obično daje uz uvjet, ako već dotičnik takve povlastice ne ima, niti smije drugu dobiti. Ništa pako ne prieči slu-žiti se n. p. tri dana u tjednu osobnom povlasticom, a četiri dana mjestnom.

Svećenik imajući osobnu povlasticu, budući da redovito samo jednom na dan smije misiti, samo jednom na dan može ovo proštenje dušam u očistilištu nabaviti; i to ako su mu dani naznačeni, samo u one dane, koji su mu naznačeni n. p. ponedeljak, sriedu i petak; nisu-li mu pako dani

---

1.) S. C. Ind. 3. Svib. 1845. 2.) Reg. jur. 7. in Sexto. 3.) Reg. jur. 16. in Sexto. 4.) S. C. Ind. 3. Kol. 1711. 5.) S. C. Ind. 23. Lip. 1676.; Benedikt XIII. 9. Velj. 1725.

Opazka. Redovitim jubilejem g. 1875. proglašenim Pijem IX. okružnicom „Gravibus Ecclesiae" 24. Pros. 1874. ostala su u kriepost sva proštenja za žive i za mrtve; samo proštenje dano prigodom Vatik. koncila u formi jubileja, obustavljeno je spomenutom okružnicom. Srav. takodjer odgovor sv. Penitencijarije 25. Sieč. 1875. ad 3.

naznačeni, može ih po volji odabrati. Ako je pako ovlašćen da smije dva puta na dan misiti, tada može oba puta namieniti ili istoj ili drugoj duši obilno prošćenje a na Božić i tri puta; i to se samo za jedan dan računa. Mjestnu povlasticu usuprot može misnik svaki put kad god ondje misi servatis servandis upotriebiti. Postavimo slučaj, da imade tko oblast dva krat na dan u dvih crkvah misiti i u obih je povlašćen žrtvenik, obima se može služiti i dobiti prošćenje.

Zakladne mise nije slobodno vezati na povlašćen žrtvenik kao takav, s razloga, jerbo je ova povlastica prosta milost, koju papa može svako doba opozvat; izviše u župnih, sbornih i opatskih crkvah povlastica ne traje nego sedam godina, poslje kojih moglo bi se ili zaboravit na obnovu ili s nemarnosti pustiti; pak eto ti onda zamršaja i neprilike, s toga se i mora kad se ova povlastica traži u molbenici navesti: „Absque ullo onere missarum".[1]

Sv. Franjo Žaverij puno se je brinuo da dobije tu veliku milost povlašćena žrtvenika.[2] I zbilja neizgovorna je to blagodat, kojom se neizmjerno može pomoći dušam u čistilištu. Za to dobro bi bilo, da svaki župnik u smislu dozvole Klementa XIII. bar jedan povlašćen žrtvenik svojoj crkvi pribavi; a i drugi svećenici, da se za osobnu povlasticu poskrbe. Župnici usljed jednoga brevea Pija VII moraju se u tom pogledu molbom obratiti na svoga biskupa. Tko zato želi dobiti osobnu povlasticu može se obratiti na koga znanca u Rimu, da mu ju izhodi ili neposredno sam pisati na tako zvani ured: „Memoriale dei Brevi" od koga će ju lahko dobiti. U ime pristojbe plaća se samo 30 bajoka, naših od prilike 70 novčića.

Obrazac pisma, kojim župnik moli povlašćen žrtvenik.

(Excellentissime), Illustrissime ac Reverendissime
Domine (Archi) Episcope!

Devotissime subscriptus parochus ecclesiae S. N. in N. hujus (archi) dioecesis pro ecclesia sua parochiali atque in ea sito altari summo dedicato N. N. petit humiliter altare privilegiatum quotidianum ad septennium a Clemente P. P. XIII dato. 19 Maji 1759. omnibus ecclesiis parochialibus orbis christiani, absque ullo onere missarum concessum ac indultum, quam

---

1) S. C. Ind. 14. Pros. 1711. 2) Srav. Benger II. 127, opazka 1.

gratiam a Sancta Sede pro supra dicta ecclesia parochiali (Excellentia) Illustritas Vestra Reverendissima impetrare dignetur.

(Excellentiae) Illustritatis Vestrae Reverendissimae

N. die . . mensis . . anni . . .

humillimus in Christo filius

N. N.

Ako pako samo obnovu ove povlastice moli, tadi će pisati:

Devotissime . . . . petit humiliter confirmationem altaris privilegiati . . . . indulti, quia septennium currens espletum sit die . . mensis . . . anni . . quam gratiam itd.

Obrazac molbe za osobnu povlasticu:

Beatissime Pater!

N. N. sacerdos in N.(archi) dioecezis N. ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus supplex peto indultum personale altaris privilegiati aliquoties in qualibet hebdomada.

Genibus flexis exosculor sacros pedes

N. die . . mensis . . anni . .

humillimus devotissimus orator

N. N [1]

Ova molba kako rekosmo upravi se:

All' Eminentissima Prefettura del Memoriale dei Brevi.

a

Roma

Imade li tko god u Rimu znanca netreba ni toga slati to može on sam napisati.

Povlastica stigne obično u formi brevea, koja ako je mjestna po propisu sabora tridentinskoga [2] ima biskup breve izpitati i potvrditi da je istinski; jeli pako dana samo osobna povlastica netreba odobrenja biskupova, osim ako se u breveu kaže: de tui ordinarii consensu quem nisi obtinueris has litteras nullas esse volumus.

1). Na ovakovu molbu pisac ove knjige sliedeću povlasticu dobio: Ex audientia SSmi Die 21 Martii 1868. SSmus benigne annuit pro Indultu personali Altaris privilegiati Tribus in qualibet hebdomada diebus, dummodo Orator simile indultum pro alia die non obtinuerit." 2) Srav. l. I. cap 9. de ref.

Pripadak i nakit žrtvenika

§. 61. Pregled.

Rekosmo da žrtvenik sastoji od podgradnje stola i groba; i kad kazasmo da stalan posvećen žrtvenik mora biti od kamena, jedino svo razumjevasmo; drugo je sve samo pripadak i nakit žrtvenika.

Na žrtvenik spadaju: stube i stupovi, stolnjaci, križ, močišta slike table i vanjkuš.

§. a). 62 Stube i stupovi žrtvenika.

1. Dočim je u židova žrtvenik stajao nizko [1] u kršćana je visoko, jerbo znamenuje brdo kalvarije, na kom se Isus žrtvova i prestolje Svevišnjega. Odatle mu i ime altare t. j. alta ara = oltar. Nanj se uzlazi po stubah (grabah). Poraba oltarnih stuba doseže u najstarija vremena. S početka imadjahu žrtvenici samo jednu stubu, kašnje osobito confessije imadjahu ih i više. Sada je u tom jako velika razlicost a to zato, jerbo ništa nije propisano. U Rimu oltarnih stuba ne ima puno; na velikih žrtvenicih dvie do tri riedko i više; na pobočnih svećе strane samo jedna. Pa budući nam Rim i u tom kao u svem drugom može služiti za pravilo, to onda sliedi da se za pobočni žrtvenik hoće jedna a za veliki barem dvie stube. U većih crkvah može ih biti i pet. Sv. Karlo Boromej kao što u ulazu u crkvu i svetište, tako i pred žrtvenikom propisuje nejednaki broj [2].

Mogu biti od kamena, mramora ili drva samo da su liepo izdjelane i spretne; visoke pol noge, široke bolje više nego manje, nu nikada manje od jedne noge; a najgornja koja se i supedaneum zove barem 3 noge. Neka budu sagom pokrite, ili, ako je crkva siromašnija, barem najgornja; ako je i ova od kamena, u zimi obično na nj dodje daska zvana predella.

2. Veliki oltarni stupovi (columnae altaris) nisu baš potrebiti, nego ako jesu mogu biti od mramora ili liepo pomramorene sadre ili drvo. Mogu biti dva, četiri i više samo da su simetrički poredani i glede veličine skroz prama crkvi i žrtveniku.

§. 63. Propelo na žrtveniku.

Propelo predstavlja smrt Isukrstovu mora biti na svakom žrtveniku, jer se na ovom opetuje ona ista žrtva što ju on svemu čovječan-

1) II. Knj. Moj. 20, 26, – 2) Act. Mediol. cap. 9. 10. 11.

stvu za odkup prikaza na križu. Za to nije dosta gol križ već treba da bude i prilika propetoga na njem [1]. Da na žrtveniku bude propelo, stara je navada već od apostolskih vremena, jerbo žrtvenik znamenuje brdo kalvarije na kom bje Isus propet. Spočetka dok se je misilo u skromnih mjestih stajalo je propelo na sried stola, na kom se je služila sv. misa, kašnje je u crkvah virio nad nebnicom žrtvenika sad mu je opet mjesto na stolu žrtvenika i to u sredini po duljini med sviečnjaci ravno [2]. Po pravilu njegovo padnožje malo bi dosizati do vrha sviečnjakâ (kad bi ovi stali po propisu na stolu) i onda viriti u vis slika propetoga, da ju može lahko viditi i misnik i puk [3].

Ona mala dakle jedva vidljiva propelca na svetohranistu, kakva su u mnogih crkvah, neodgovaraju ni najmanje zahtjevom rubrike, odlukam sbora za sv. obrede [4] i naredbam papinih [5]. Ako je već na žrtveniku velik kip ili slika propetoga onda ovo propelo nije potrebito [6]. Kad je presveto oltarsko otajstvo izloženo pod misom ako je navada staviti propelo, mora se staviti [7], a ako nije navada ne mora se staviti [8]. Izvan sv. mise ako se lahko može treba ga odstraniti [9].

---

1). Cav. t. 4. dec. 285. V. 2). „Super altare collocetur crux in medio et candelabra saltem duo cum candelis accensis hinc et inde in utroque ejus latere." Rubr. gener. missalis rom. tit. XX. Bened. XIV. Const. „Cum accepimus 16 Jul. 1746. 3). S. R. C. 16. lip. 1663 ad 1 et 3. Caerem. epis. l. I. c. 12. n. 11. 4). Pitalo se: „An et quibus remediis removendus sit abusus collocandi parvam crucem vix visibilem vel supra Tabernaculum vel supra aliquam minorem tabulam sitam in medio altaris, loco crucis collocandae inter candelabra? Sbor za sv. obrede 17 rujna 1822 ad 8. odgovorio: Reprobandum abusum et ubi convaluit, Ordinarius loci provideat juris et facti remediis; quod si ob aliquam causam accidentaliter removenda sit crux sita inter candelabra alio tempore sacrificii apte apponatur inferius sed visibilis tam celebranti tam populo. Srav. Gardelini in h. l. (n. 4440 Herdt. I. 181. IV.

5). Illud vobis (episcopis) praecipimus, ut nullo modo patiamini rem divinam fieri ad altaria, nisi crucifixus inter candelabra ita promineat ut sacerdos celebrans et populus sacrificio assistens eundem Crucifixum facile et commode intueri possint, quod evenire nequit si exigua solum crux minoris tabulae delixa fidelibus exhibeatur. Bened. XIV. ondje. 6). S. R. C. 16. lip. 1663. 7) Isti 14 velj. 1707 8). Isti 2 rujna 1741 ad 5; 9) Cav. t. 4. dec. 290. IV. Gardel. Inst. Clem. § 30 n. 6.

Propisano je pod sv. misom pod mali grich [1], u potrebi može se i bez njega misiti. Prem rubrike govore o potrebi propela na žrtveniku samo pod sv. misom, to ipak barem na velikom žrtveniku valja da se neprestano drži jer polag rubrikâ, ako nije ondje presv. oltarskoga sakramenta prolazeć ima se križu čast izkazati. Niti žrtvenik na kom se čuva presv. oltarsko otajstvo, ne smije biti bez propela. Od kakve tvari mora biti propelo ništa nije propisano. Herdt veli [2] da se pristoji da bude od iste kovi od koje i svièćnjaci. Takodjer ni to nije propisano da ga treba blagosloviti [3], može ga dakle svaki svećenik skromno bez svake dozvole [4].

U subotu pred pasionskom (gluhom) nedeljom moraju se svi križi po crkvi skroz pokriti ljubičastom tkaninom [5] i tako ostati dok na veliki petak prvi jednoga ne sokrije misnik; niti se smiju u to vrieme odkriti pak makar bio blagdan zavjetnika (naslovnika) ili svećenja crkve, pače i niti prigodom duhovnih vježba [6].

§. 64. Oltarnici i predoltarje.

1. Oltarnici (rubi, stolnjaci, žrtvenika = mappae, linteamina, tobaleae altaris) znamenuju onaj stolnjak kojim bje pokriven stol, na kom Isus svetkova zadnju večeru; platno, u koje bje zavito njegvo mrtvo tielo. Stolnjake zahtieva već sama čistoća, ar da posvećene mrvice, da se mogu laglje pokupiti najpače pako presv. krv, ako bi se po nesreći prolila da se prati oskvrni sačuva [7]. Stoga bi se već od početka stavljali na stol na.

---

1). Bened. XIV de sacr. mis. s. 2. §. 101. 2) II n. 181. III, 3). S. R. C. 11. srp. 1704 ad 1 i 2. 4). Benger II. 123. u oparci; 5). Srav. rubr. in corpore missal kod pasionske nedj; 6) S. R. C. 16. stud. 1849. 7) „Si per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillaverit in terram, lingua lambetur et tabula radetur. Si non fuerit tabula et non conculcetur, locus corradetur et igne consumetur, et cinis intra altare recondetur et sacerdos quadraginta diebus poeniteat. Si super altare stillaverit calix sorbeat minister stillam et tribus diebus poeniteat. Si ~~usque~~ super linteum altaris et ad aliud stilla pervenerit quatuor diebus poeniteat. Si usque ad tertium novem diebus poeniteat. Si usque ad quartum (ovdje se razumjera i tjelesnik, koj se nekad stolnjakom pribrajao) viginti diebus poeniteat et lineamenta, quae tetigerit stilla tribus vicibus minister abluat calice supposito; et aqua ablutionis sumatur et juxta altare recondatur." c. 27 Dist. II. de consecrat.

kom bi se mislilo i sv. pričest lomila. Sv. otci [1] kažu da je njihova poraba od apostolskih vremena. Rubrika misala veli: „Altare operiatur tribus mappis seu tobaleis mundis, ab episcopo vel alio habente potestatem benedictis, superiori saltem oblonga, quae usque ad terram pertingat, duabus aliis brevioribus vel una duplicata" [2])

Zahtievaju se dakle tri stolnjaka ili dva nego doljnji onda mora biti dvostruk. Obći je nauk da ova rubrika veže pod grieh nego se pita pod kakav? Sv. Alfonso kaže, da je smrtni grieh bez ikojega stolnjaka misiti [3]) a Quarti veli da je smrtni, ako se na jednom samo misi; na dva pako ili jednom dvostrukom da je mali grieh [4]). Nego u slučaju potrebe da puk posluša sv. misu u nedelju i blagdan ili da se bolestnik pričesti može se i na jednom stolnjaku bez svakoga grieha misiti [5]. pače Concina dopušta i bez stolnjaka [6]). Tako zvani chrismale t. j. komad platna voskom namazan, kojim se u smislu rimskoga pontifikala [7]) pokrije stol žrtvenika, kad ga biskup pomaže krizmom (stoga se i zove chrismale) ima da bude uviek pod stolnjaci da tako ove čuva od vlage i gnjiloće te se samo zadnja tri dana velikoga tjedna smije skinuti. Ovaj se chrismale ne smije računati u broj propisanih stolnjaka, jerbo ga i pontifikal od ovih razlikuje, pa ne ima svojstva stolnjaka, koji moraju biti čisti i izbieljeni. Gornji ako je moguće neka sa strana po duljini do zemlje dosiže uresen čipkami, nego ako je žrtvenik sagradjen poput struge (mrtvačke skrinje ili grobnice) tada je dosta da samo stol pokrije. Dva dolnja mogu biti i kraća nego svakako moraju pokriti svu površinu [8]). a ne samo sredinu ili posvećeni prenosni kamen, jerbo tada bi bila jednaka pogibelj za presv. Krv, ako bi se od iste po nesreći štogod prolilo, kano da je žrtvenik pokriven jednim samo platnom stolnjakom. [9]) Nijedan ne treba da spreda visi

1). Sv. Optat milevitanski de schism. Donatist. l. 6 c. 1; Sv. Augustin srav. c. 40 Dist. I de consecrat. 2). Rub. gen. mis. rom. tit. XX. de defect in celebr. Miss. occurren. tit. 1.
3) lib. 6. 375. dub. 1. 4) Quarti p. 1. tit. 20 dub. 8. 5). Sv. Alf. ondje. 6) Srav sv. Alf. ondje
7) Tu ministri ponunt super altare chrismale sive pannum lineum ceratum ad mensuram altaris factum, deinde vestiunt altare tobaleis" De altaris consecr. 8) Schüch 388. 9) Srav. Gaosner I. 367.

t.j. dosta je da po širini stol skroz pokrije. Stoga i neima nikakvoga propisa, da se najgornji stolnjak s ove strane čipkami uresi. Moraju biti od platna ili prediva radi gore naznačenih simboličkih znamenovanja, no čisti; najgornji od finoga bieloga platna, dolnji i od prediva ili prostijega platna ali dobro izbieljeni. Od pamuka ili vune nedozvoljava se. Jako ih ima gdje god, sbor za sv. obrede 15 svib. 1819 dopustio je služit se snjimi, dok se poderu, al u buduće zabranio takve nabavljati te tko ih blagoslivlja, grieši, pače nisu ni valjani za blagoslov. Dobije li dakle župnik nove oltarne stolnjake od pamuka na dar, što se često dogodi neka od njih napravi košuljice za podvornike.[1]

Nadalje moraju se blagosloviti barem pod mali grieh[2], u potrebi pače kad god je kakav razložan uzrok, može se bez svakoga grieha i na ne blagoslovljenih misiti.[3] Blagoslovit ih smije sam biskup[4] i koga on ovlašćen od pape[5] za to odredi. Obred nalazi se u rimskom i svakom diecesanskom ritualu.

Na stolnjake nesmije doći nikakva daska, protivi se to rubrici misala (obć. XX), koja kaže: Super altare nihil omnino ponatur, quod ad Missae sacrificium vel ipsius altaris ornatu non pertineat," a ta daska na nijedno od ovih nespada pače pod njom se rado gamad za leže i stolnja izgnjile. Nadalje niti same okrajke žrtvenika nije dopušteno obložiti daskom; prepovjeda to biskupski ceremonijal, koj ih najviše dopušta samo zlatnim obrućem ili svilenom vrbcom opasati[6]. Izvan sv. mise i izložbe presv. oltarskoga otajstva, žrtvenik treba svakako pokriti da se stolnjaci čisti uzdrže i osobito od prašine sačuvaju. Nekad se je pokrivao vunenim ili svilenim pokrivačem, koj je većinom bio i boje onoga dana. Buduć je ovim pokrivačem bio pokrit žrtvenik i pod večernjom (vesperae) zvao se je vesperale. Tako se i sada zove prem ga neki zovu i tela stragula, cortina itd. Može biti šaren samo da je čist i liep. Neka bude nješto širji i dalji nego je stol žrtvenika; s prieda i sa strane može biti nabran.

1.) Gassner, ondje; 2). Sv. Alf. 375. dub. 2; 3) Isti ondje; 4) Srav. Pontifikal 5) Facult. quinq. n. 11.
6) Nullae coronides ligneae circa altaris angulos ducantur, sed eorum loco apponi poterunt fasciae ex auro vel serico elaboratae ac variegatae. L. I. c. 12 n. 11.

Pod misom, kad se pričest dieli ili je izloženo ondje presv. oltarsko otajstvo ima se skinuti. Povoštenim platnom žrtvenik se ne smije pokrivati jerbo taga više ruži nego resi [1]. Kojekakvi komadi platna rubci ili koprene, koje su u nekih crkvah i pod sv. misom stavlj na sredini žrtvenika povrh stalnjaka ne samo da nisu potrebiti već su i suvišni; navlastito pako ako su od druge kakve tvarine nego od prediva ili platna imadu se odstraniti.

2. Predoltarje (predstor, pripon, predvjesak = antipendium, frontale, pallium altaris) jest vrst zastora na pročelju žrtvenika [2]. Služi samo za ures i ne stavlja ako je već pročelje žrtvenika umjetno izradjeno n. p. rezbarijom na mramornoj ploči itd. ili zaokruženo na lik grobnice. Njegova po mogućnosti treba da odgovara boji onoga dana ili čina, nego ako je izloženo presv. oltarsko otajstvo mora biti uviek biele boje, pak makar još veći blagdan zahtievao drugu, kao Duhovi. Na zadušnicah dopušta se crno predoltarje, može biti platneno, svileno, vuneno. U sredini budi kakva slika ili simbol u čakanovini. Na crnini pako ne smije biti nikakva simbola smrti. Kadkada ovo predoltarje zastupa i liepo izradjena (pozlaćena, bojadisana) daska ili krasna kovna ploča. Tim je veći blagdan tim treba da i predoltarje bude ljepše i dragocienije. Blagoslov za nj nije nikakav propisan nego se može drugim crkvenim ruhom blagosloviti [3].

c. §. 65. Sviećnjaci.

Već u prva vremena kršćanstva bijahu sviećnjaci za službe božje u porabi. Prudentius spominje srebrne svjetiljke i sviećnjake što ih sv. Lovrencij djakon za Valerijanova progonstva (253-260) u predvorju papinske stolne crkve porazdielio ubozim, da ne dadju u svetogrdne poganske ruke. Pače takvi sviećnjaci i svjetiljke bijahu već mnogo prije poznate Tertulijanu; a sv. Jerolim [4] govori o nekih velikih težkih voštanih sviećah (moles cereorum).

---

1. Srav. Brixener Kirchenblatt 1875. br. 23. 2) Rubr. gen. miss. tit. XX. „Pallio quoque ornetur (altare) coloris, quoad fieri potest diei festo vel Officio convenientis". 3) Radlinszky II. 42. – 4) Adversus Vigilantium.

Svijećnjaci uvedeni su ne iz potrebe n. p. u vrieme progonstva, nego radi simboličko-
ga znamenovanja[1]). Svieće koje na njih gore znamenuju svjetlost [utjelov-
ljenu] svieta / Iv. 1. / a svieċnjaci apoštole, koji Isusom poslani putovahu
po svietu, da ga razsvietle svjetlom evangjelja, s česa jim i reče / Mat 5.19 /
„Vi ste svjetlo svieta". Svieće služe i na slavu božju. Tako već u starom
zavjetu gorahu u jeruzolimskom hramu [gorahu] na sedmoparožnom
zlatnom svieċnjaku svjetiljke Bogu na slavu danju i noćju.
Goruće svieće spominju nam revnost prvih kršćana, koji su u
vrieme progonstva morali vršivat službu božju po noći ili po mrač-
nih grobljih te su trebali svjetla. Plamen njihov znači pobožnost
i ljubav Boga, jer kako god plamen na svieći buktti gore, tako isto imai
nam srce težiti gore te samo u Bogu tražiti si sreću.

(Svieċnjaci su ili visili / lychnuchus pensilis / ili stajali / candelabra /
Visećí bijahu svećе strane proste uljenke; nego se spominju i veliki sve-
tilnici / coronae /, na koje bi se više čašica / gabathus, canistrum / na-
okolo stavilo, te bi kao kakova kruna izgledali. Bilo ih je, koji su
se sa više obruča mogli združiti u lik tornjića ili piramide.
Nego bijaše i stojećih svieċnjaka, i to prostih na kojih je samo je-
dna voštenica gorila i višеvrstnih t. j. sa više takvih svieća. —

1) „Per totas orientis ecclesias quando legendum est evangelium
accenduntur luminaria jam sole rutilante, non utique ad fugan-
das tenebras sed ad signum laetitiae demonstrandum" S. Hier. l. c.
„ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur de qua in Evange-
lio legitur: Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem
venientem in hunc mundum" S. Isidorus a Sevilla lib. 7. Originum c. 12.
sras. Card. Bona. Rerum liturg. l. I. c. 25. § 7. Bened. XIV. Comentarii de
D. N. J. chr. Matrisque ejus festis p I. CXXIV. et de sacrificio missae sect I. n 20.
Pongel. Instit. cath. Tom II. p. 3. sect 2. c. 6. § 3. „Juxta rom. or-
dinem nunquam missam absque lumine celebramus, non
utique ad depellendas tenebras, cum sit clara dies sed potius in
typum illius luminis, cujus sacramenta ibi conficimus,
sine quo et in meridie palpamus sicut in nocte!"
Micrologus c. 71. —

Nego često je stojalo i više takovih svietnjaka na kojih bje po je„ dna voštenica. Tako n.p. u rimskoj liturgiji već u najstarij si vremena gorilo je pod missom 7 sviećà na 7 svećnjacih,[1] kasnje je samo biskupu 7 akolita držalo svieće, odatle običaj, kad redoviti biskup služi pontificalnu missu užgati 7. svieća.

Ovakovi sviećnjaci zvali su se candelabra, columnae, cereophala, cereostata / velik sviećnjak poput stana za veliku svieću / cereosta„ taria, cantharja. Viseći svjetionici visjahu s tavana stranom na kovnih veružica stranom pako na jakoj vrpci pred žrtvenikom, u brodu crkve a morda i pod nebnicom; stojeći ili stahu pred žrtvenikom ili ih niži crkvenjaci držahu ili visjahu nad nebnicom.

Počam od devetoga stoljeća mjesto onih na verušicah i vrpci visećih svjetionika s veće strane rabile su se voštanice na sviećnjacih, svjetlo„ noše zvanih: rastrum, rastellum, ratellum, pergulum, pergula, parchia, na koje bi se ili privezale ili nabole. Tek u 14 vieku počeli se stavljati sviećnaci na žrtvenik.

Sada se stavljaju na stol sa voštenimi sviećami i to barem dva, sa svake strane križa po jedan. Ako ih je više, morali bi biti ne„ jednaki tako da sa strana žrtvenika prama križu budu sve tim veći, do križa najveći [2]. U nas su sviećnjaci s veće strane svi jedna„ ki nego da ipak nestoje jednako visoko na mnogo mjestih pomoženo je stupnjastom postavom, o kojoj se je izrazio sbor za sv. obrede [2], da se u tom može sliediti Diecesanski običaj. Gdje god se i sveće takove navlaš uzmu da postupice sve više dodju pa makar na jednakih i jed„ nako ležećih sviećnjacih stale.

Kad biskup u svojoj biskupiji služi pontificalnu missu na žrtve„ nik postavi se 7 sviećnjaka tako da sedmi dodje nieke zad križa [3]

Rabi se tada 7. sviećnjaka jerbo je sv. Ivan apoštol u svojoj apoka„ lipsi vidio velikoga svećenika u pred 7 zlatnih sviećnjaka [4].

---

1) Ord. rom II. – 2) sraw. bisk. cerem l. I. c. 12 n. 11 – 2) 21 srp. 1855. – 3) Caerem. l. I. c. 12. n. 12 4) „ Vidi septem candelabra aurea et in medo septem candelabrorum aureorum similem filio hominis vestitum podere et praecinc„ tum ad mamillas zona aurea" Apoc 1, 12. 13.

Znamenje pako 7 svieċnjaka, sedam darova Duha sv. kojimi bje napunjen vrhovni svećenik Christ. 1) „Dva svieċnjaka što ih dva akolita nose uz križ pred biskupom kad ulazi i izlazi iz crkve znamenuju zakon i proroke koji su navieščali došašće Kristovo, koja proročanstva izpunila su se na propetom Isusu. 2)

Tvar od koje bi imali biti svieċnjaci nije propisana mogu dakle biti od zlata, srebra ili druge kakove kovi pače i od drva samo da su liepi.

Pod sv. Missom ili drugom službom božjom držat ih pokrivene da prašina na nje nepada zabranjeno je 3) Blagoslov za svieċnjake nije propisan nu ipak ako bi se kada prodavali svetovnjakom morali bi se prije prelomiti osim ako bi došli za porabu kakove bogomoljnice 4)

Pod svieċnjake stavljati papir ili navošteno platno da se ċuvaju stoljnaci proti padanju voska protivi se rubrici misala 5); radje natakmut na vrh svieċnjaka kakovu pliticu od late, kamo će vosak kapati. I stenj treba češće okresnuti.

d. § 66. Svetohranište (tabernaculum)

Svetohranište je ono mjesto, u koje se pohranjuje presveto oltarsko otajstvo. Sprva se čuvalo presv. otajstvo u posudi, koja je priličila golubici a visila sa stupova pod nebnicom u sred žrtvenika. Kasnije se golubici dodao tornjić bud za ures, bud da se u nj zatvori golubica. Golubica visila je tako pod nebnicom sve do 11. vieka a onda osta sam tornjić. Koncem 14 vj. počelo se presv. otajstvo zatvarati u posebne stalne skrane izvan žrtvenika. te skrane bijahu od kamena, drva ili kovi i obično stojahu na sjevernoj strani svetilišta (od evangjelja) u zidu blizo velikog žrtvenika ili med svetištem i ladjom crkve u sredini (in arcu seu porta triumphali. U njemačkoj bio liep krasan tornjić u gotičkom slogu i stajao blizo velikog žrtvenika tik zida sa strane evangjelja, i dugo se ovdje tako uzdržao da ga i Benedikt XIV. 6)

---

1) Inocentij III. de s. altaris myst. l. I. c. 8. — 2) Inocencij III. ondje.
3) R. C. 2. ruj. 1857 — 4) Gasoner I. 369. — 5) Rub. gen. XX
6) constit. Accepimus 16. srp. 1746.

spominje pod imenom: Sacrarium, armarium, quod parieti infigebatur. U 16. vj. naolastito poslje sabora trident došlo je svetohranište opet na žrtvenik što je već danas rubrikami podpisano.[8] (ka!)"

U župnih i redovničkih crkvah kao i manjih, u kojih se smije presv. olt. otajstvo čuvati budi navadno na velikom žrtveniku, kao najcastnijem; u sbornih pako i stolnih na pobočnoju u najpristojnijoj za to kapelici. što više sakrivenijoj svjetištu radi svakdanje službe, koja se ovdje obavlja te se presv. otajstvu neokrenu ledja.2). U njednoj crkvi nesmije se presv. otajstvo nego na jednom samo žrtveniku čuvati.3)

Kad se gradi žrtvenik na kom ima biti svetohranište, kako rekosmo mora se na to paziti da površina podgradje žrtvenika bude dosta široka. Što se gradje svetohraništa tiče s prva bijahu stranom od suhoga zlata, stranom pako od srebra, pozlaćenoga mida najskupocienijega mramora liepo izradjenoga pozlaćenoga ili pomalanoga drva. Najbolja gradja za svetohranište je drvo,4) jer neprima tako lahko vlagu na se, nego može biti i kamen, navlastito mramor paće i kov,5) u kojem slučaju, ako se je bojati, da će svetohranište biti vlažno, kad se gradi ima se s nutra obložiti topolovimi ili jablanovimi daščicami.6) Što se liska tiče

1) S. C. legitimis pro tuendis ritibus praeposita; quod attinet ad custodiam Ssmi sacramenti.. Sanctitatis suae nomine omnino prohibet illud alio in loco servari praeterquam in tabernaculo in medio altaris posito" S. R. C. 21. august. 1863.
2) Cong. Epis 10. velj. 1597; 29 stud. 1594. Caerem epis I. 12. 8. S. R. C. 14 lip. 1845.
3) S. R. C. 21 srp. 1669. — 4) Tabernaculum regulariter debet esse ligneum, extra deauratum, intus vero aliquo panno albo serico decenter contectum S. C. Episc. 26. octob. 1575. — 5) Sravni Gassner I. 573. — 6) Intrinsecus ... tabulis populeis circummunitum esse debebat ... ut ab humiditate qua ex metalli marmorisve genere existit, ss. Eucharistia illo amictu omnino defendatur". Acta Mediolan — 7) S. R. C. 3. trav 1821. 12. ožuj. 1836. — 8) S. R. C. 22 pros. 1701. 6. svib. 1845. — 9) S. C. E. 26. list. 1575. — 10) srav. Gassner I. 574.

može biti na osam šest ili četiri ugla ili okruglo, kako već slog crkve i žrtvenika zahtieva.

Svetohranište ima da bude učvršćeno da ga nije moć po volji maknuti i opet nazad staviti; po mogućnosti što liepše izradjeno i tako velikto (prema veličini crkve i žrtvenika) da mogu u nj lahko dva krušnika (ciborium) i pokaznica (monstrantia) stati. Na vrh smije doći samo križ ili kip uskrsnuća Isusova, jaganjca, podnipošto pako druge slike, moćišta kakova god. 7) (svetoga križa itd); sviećnjaci ili cvietnjaci tako, da bi sv. shranište ovim služilo za podnožje; pače i niti spreda pred vrata 8), nego sa strane, tako da svetohranište ni najmanje nezastru. Tabla tihih molitava takodjer nebi smjela zastrti vrata jer se onda nemože razpoznat svetohranište. Stoga budi ovo uviek nešto višje tako ipak da svećenik kod otvoranja i zatvaranja nemora rabiti stolčića. Ako već takvo mora biti svetohranište iz vana kakvo tek mora biti iz nutra. Sv. sbor biskupa odluči da se mora sav iz nutra bielom svilom ili damaskom obložiti; 9) dakle i dno i tek onda razprostrti tjelesnik ili pala. 10)

Mora se češće svana i s nutra otirkom očistiti. U nutri se ništa nesmije čuvati, nego presv. otajstvo, niti sv. ulje, niti sv. moći, pa bile još dragocienije; niti držati čistilo i posudu s vodom za pranje prsta ili ovima slične stvari. 1) pače niti krušnik, pokaznica, kalež itd ako u njih neima presv. otajstva.

Vrata neka budu dosta jaka i sigurna. Najbolja su od zlata ili druge kakve kovi pa pozlaćena. Moraju na vlas pripadati i tako zatvarati svetohranište da nikud nemože u nj nikakov zarezník, pače po mogućnosti niti prašina i ako su prošupljena treba ih koprenom obložiti. 2) Neka budu dosta prostrana, da se može lahko bez zaprieke svaka posuda sa presv. otajstvom vaditi i u nutra metati.

Ključ budi liep i pozlaćen ili posrebrenjen na svilenoj vrpci. 3) Njim se zatvara najveće blago, to je po njeki način ključ nebeskoga kraljestva. Neka lahko zatvara i otvara vrata; te ako se ima kada

---

1) S. C. Epis. 3. svib. 1693. – 2) S. R. C. 15. ruj 1806. – 3) „Clavis inaurata et cordula decenti ornata!" Conc. Prov. Pragensi 1860. tit. V. c. 5.

štogod na ključanici popraviti, budi uvjek svećenik ovdje. Ako bi popravak dulje trajao tada treba presv. otajstvo prenesti na drugi žrtvenik i zatvoriti. Ključ nikada nesmije ostati u vratih, niti kad ide svećenik k bolestniku osim ako još koj svećenik ostaje u crkvi. Na žrtveniku smije ostati samo onda kad rabi, inače uviek u sahrani kod župnika ili drugoga svećenika 1) ili zatvoren pod drugim ključem u sakristiji ali nikada na otvorenu mjestu da svaki može do njega ili posvema povjeren svetovnjakom kano zvonaru, podžupu itd. pače niti đuonam. 2) Dobro je imati dva ključa, ako se jedan izgubi da se može drugim otvoriti. 3) Kad u svetohranistu neima presv. otajstva vrata moraju biti otvorena i viečna luč ugašena da se vjernici nevaraju. 4)

Nekoji kažu da svetohranište treba blagosloviti, 5) pače Gassner tvrdi da je taj blagoslov biskupu pridržan, 6) dočim drugi svetomnjeću. 7) Može se dakle ali nemora blagosloviti obredom propisanim u rimskom missalu „Benedictio tabernaculi seu vasculi etc" promienio u molitvi „tabernaculum" mesto „vasculum"

Izvana morao bi biti sav zaogrnut plaštom (conopeo decenter coopertum) 8) Plašt mora biti od svile, platna, vune ili pamuka biele boje ili bolje koja odgovara čimu. U Rimu su sva svetohraništa zaogrnuta takovim plaštem, kojega boja uvjek odgovara čimu dana.

<u>Opazka</u>. <u>Imade i tako zvanih okretnih svetohraništa</u> t.j. koja se okreću. Ovakova svetohraništa počela segra-

---

1) Conc Lat IV. – 2) S. R. C. 22 velj 1593. 30 lip. 1616. S. C. C. 12. siec. 1604. 14. stud. 1693.
3) „Claves, quas duas habere consultum est parochus vel ejus cooperator custodiat" Conc. Prov. Viennense 1853. tit. III. c. 4. p. 87. sravni takodjer: acta et decreta syn. dioeces. Quinque-Ecclesien. 1863. p. 17.
4) Herdt III. n. 179. ; – 5) srav. Herdt ondje. 6) I. 576. ; –
7) Instruc. past. Eyst. 36. Amberger tom II. 799. – 801. Rudlinski II. 34. – Cavalieri T. 4. dec. 182. n. 8. 9. ;
8) Rit. Rom. De ss. Euch. Sacram. S. R. C. 21. srpo 1855 –

diti tek 17. i 18. vieka kad je ovaj tako zvani „rokoko" i perčin slog. Ova su rubricistam nepoznata; pače i neodgovaraju nekim bogoslužnim propisom navlastito glede izložbe presv. otajstva a lagIje se pokvare i težje poprave. Gdješkoja ovakova svetohraništa se pa-tako težko otvaraju i zatvaraju da se mora zvonar u pomoć zvati. Tko nezna otvarati ili nezna na kojoj je strani krušnik a na kojoj pokaznica više će puta zavrtiti dok nadje dotičnu stranu. Tko pako misli da je u njih presv. otajstvo sigurnije proti oskvrni i da manje dopire prašina nego u druge taj se vara. Stoga pokrajinski sabor pražki više preporuča stara obična svetohraništa 1)

e. §. 67. Moćišta.

Moćišta (phylakteria, arcae, cistae, capsae, feretra, thecae) su staklene shrane obložene zlatom ili srebrom u kojih se čuvaju sv. moći. Pod sv. moći u vlastitom smislu razumijevamo sve ono što nam je od tjelesa svetih na zemlji ostalo (ostanci); u prenesenom smislu sve ono, štogod je njihovom porabom ili dodirajem po neki način posvećeno kao odjeća, pokućtvo, orudje, kojim bijahu mučeni itd. pače se njihovih ostanaka dotaknulo kao čisla križici slike itd. Tako je postalo više čavala kojimi bje Isus pribijen na križ, trna njegove krune, nešivenih dolama, koprena sv. Veronike, slika bl. d. Marije od sv. Luke.

Pripovjeda sv. Aug., 2) da je nekka žena u Africi vid dobila čim je dotaknula oči nekakovim cviećem koje je nekoliko časova ležalo na kostih sv. Stjepana prvoga mučenika. U prvom smislu velike sv. moći (reliquiae insignes majores) jesu cielo tielo glava, mišica, čitava noga kao i ona strana na kojoj bje mučenik posebice mučen, samo ako je ciela i neskroz malena te biskupom odobrena, 3) ili ako osobitim načinom spada na život svetca kao ruka sv-

---

1) Versatilibus quae hinc inde inveniuntur tabernaculis antiquiorem merito praeferimus sanctuarii structuram congruo ostio seu foribus muniti Conc. Prov. Prag 1860. tit V. c. 5. — 2) De civit. Dei lib. I. c. 22. — 3) S.R.C. 13 siec. 1631. Decr. urbis et orbis.

Stjepana kralja ugarskoga, jezik sv. Ivana nepomucenskoga. Ove spadaju u vrst posvetbina (sacramentalia) dočim se one u prenesenom smislu broje med blagoslovljene stvari, osim oruđja i najmanjega kojim bje mučeno presv. tielo Isusovo koje spada u posvetbine pače med velike sv. moći. Tako n. pr. trn prave njegove krune, čestica križa na kojem je umro, kapljica njegove presv. krvi, spadaju med velike sv. moći,[1] dočim samo goljenica i pojedine kosti stegna svečeva med takve se nebroje.[2]

Tielo iz više komada tako umjetno složeno, da se više pojedina uda čitava ima se smatrati kano jedna cielokupnost.

Sv. moći su veliko blago crkve. One nam živo predočuju duh i djela onih od kojih potiču, učvršćuju u nam vjeru ufanje i ljubav, pobudjuju nas na štovanje dotičnih svetaca i na nasledovanje njihova života.

Spočetka kako jure rekosmo, dizali su kršćani crkve i žrtvenike nad mučeničkimi grobovi. Počam od polovice 9 vieka (pod Leonom IV. + 847) stavljali su ostanke svetih u liepim moćištih na posebni stol tik žrtvenika popriečko. Sad se meću ili u grob ili na sam žrtvenik na uspomenu staroga običaja kad su se crkve i žrtvenici gradili nad grobovi mučenika; zatim da imademo posebne zagovornike pred Bogom; nadalje na čast svetih i napokon za oznaku občinstva svetih.

Kakogod je zabranjeno koga javnim bogoslužjem častiti, koj nije svetim ili blaženim proglašen, tako isto nije dopušteno na javno štovanje izlagati sv. moći ako nisu biskupom gdje su nadjene ovjerovljene i izložba dozvoljena biskupom u čijoj se biskupiji izlažu.[3] Ovo posljednje zahtieva se pak makar bile sv. moći odobrene od samoga sv. otca u Rimu ne kano da ih treba na novo odobravati već da ne bude kakove prevare. Za oboje hoće se dotična svjedočba.* kojom biskup tvrdi da su sv. moći istinite zove se autentica. U toj svjedočbi ima točno kazati, kakve su sv. moći i kojega svetca, te da je sam moćište zapečatio.

* Svjedočba, kojom itd.

---

1) S. R. C. 21 lip. 1632. — 2) Ead. 3. lip. 1662 ad 2; 12 trav. 1823 cum subjecta nota — 3) Sab. trid. sess. 25. De invoc. venerat. et relig. sanct. S. R. C. 3. kol. 1697. 21 srp. 1696 ad 4. 30. ruj 1817. ad 8 cum subjecta nota: b.

Za istinitost sv. moći jamči biskupov pečat, koj je tako na svilenoj vrbci udaren (U ovoj svedočbi): da se sv. moći iz ovoga nikako ne mogu izvaditi, promieniti ili druge umetnuti. Ako je pečat pre„lomljen više se nemože jamčiti za istinitost sv. moći. Neovjerovljene sv. moći imaju se smatrati kano neistinite i neodobrene, te se mora„ju ili izgoriti ili na kakvom pristojnom mjestu u crkvi zakopati, ili ako imaju kakovu povjestničku vriednost na prosto čuvati. Moći o kojih se dvoji dali su istinite ili ne, imadu se u kakovo pristojno mjesto zajedno (sa) metnuti i zatvoriti s nadpisom: Reliquiae dubiae. Nego ako su sv. moći bile gdjegod kroz dalje vremena t. j. preko 60 godina javno častjene, može se predmniti, da su istinske, te se smiju i nadalje tako štovati, osim ako je njihova (očevidnost) istinitost očevidna.[1] Da se sv. moći smiju za istinite smatrati i skromno štovati, dosta je, da su ma kojim biskupom ovjerov„ljene. Nadalje samo velike sv. moći, smiju se javno štovati[2]; sto„ga se ove nesmiju drugdje čuvati nego samo u crkvi ili javnoj bogomoljnici. Za druge sv. moći pristoji takodjer, da se čuvaju u sv. mjestu. Nu dopušteno je da ove i svetovnjaci smiju ču„vati u pristojnom mjestu, pače i rabiti[3] n. p. nositi na vra„tu, samo da nebude kakova praznovjerja ili čarobije.

S prva se nisu razstavljale sv. moći. I kad je carska kći Kon„stantina zaprosila u Gregura vel. sv. moći sv. Pavla, odgovori njoj ovaj:[4] da u Rimu nije navada dieliti ostanke svetih, nego neka pošalje maramu, koju će dati gore staviti, i time će dobiti kriepost istih.

Sv. moći, ako su čitava tielesa, čuvaju se u liepih škrinja; manje u staklenih posuda okovanih zlatom i srebrom. Po„sude imadu biti liepe i (sl) pristojne. Prije nego će se u nje

---

1). S. C. Ind. 14. pros. 1857; 16. Sieč. 1858; 29 Velj. 1864. 2). Sv. moći Bla„ženih smiju se javno štovati samo dozvolom rimske stolice. Amber„ger II. 925. op. 4. 3.) Caval. thom. 1. dec. 57; 4) ep. 31. 14.

zatvoriti sv. moći treba da se blagoslove. Ako ih blagoslivlje biskup, tada to biva svečano obredom propisanim u rimskom pontifikalu. Blagoslivlje li te posude prost svećenik, tada se služi kraćom formulom. Citava tjelesa nesmiju se izlagati na žrtveniku, nego pod stolom istoga[1]; druge se čuvaju u kakvom ormaru blizu velikoga žrtvenika ili u kapeli ili u sakristiji (nu ne u onom ormaru, u kojem se čuva misna odjeća), zaodjevene crvenom svilom (ili) i dobro zatvorene. U samostani duvna intra clausuram nesmiju se držati velike moći, već izvan zatvora u crkvi[2]. Kad je presv. oltarsko stajstvo izloženo, nesmiju se sv. moći izložiti na žrtvenik[3]; drugda mogu se metnuti medj svečnjake ili na stol[4], nu nikada vrh svetohraništa,[5] (a još manje u svetohranište)[6]; (na stol) pred vrata,[7] ili na pred stola.[8] Kad god se izlažu, pak makar samo radi uresa med svečnjake[9] mora uvjek pred stotičnim žrtvenikom, goriti uljenka, a na žrtveniku barem dvie svieće, inače se nesmiju izlagati[10]. Izložene se moraju pod sv. misom pokaditi,[11] tako isto na veličit (Magnificat). Nu uvjek nastojeć i poslje kadjenja križa duplici ductu najprije sa strane evangjelja, pak onda sa strane epistole. Bile kakvegod u svetištu izložene sv. moći (sv. križa) slobodno je sjediti pokrivene glave.[12] Ako je čestica sv. križa ili drugo koje poveće orudje muke Isusove, koje se je neposredno dotaknulo presv. tiela Isusova, na žrtveniku zatvoreno kadgod se mimo prolazi, (K) pokloni se glava[13]; jesli izloženo, tada treba pokleknuti, kano da je u žrtveni

---

1) Benedikt XIV de canonis l. 4. c. 13. 2. p. 25. 2) S. R. C. 17 trav. 1660. 3) S. R. C. 2. Ruj. 1741. ad 5. 4) Herdt II. 191. 5) S. R. C. 31 Ožujka ad 6. i 3. Trav. 1821. 6) S. R. C. 31. Ožuj. 1821. ad 6. 7) S. R. C. 6. ruj. 1845. 12. Kol. 1854. 8) Benedikt XIV. const. „Accepimus." 9) S. C. R. 12. Kol. 1854.; 10) Ead. 22 siečnja 1701 ad 9. 12 Ožuj. 1836. Cav. A. 1. dec. 59. 11) Rit. Celebr. IV. 5. 12) S. R. C. 23 (Lip.) Svib. 1835. 13) S. R. C. 5. Svibnja. 1746.

ku sahranjeno presv. oltarsko otajstvo [1]. Isto štovanje ima se izkazati ostancim presvete Krvi Isusove. [2]. To isto valja da obdržava i svećenik, koj ondje misi. [3] Drugim sv. moćim bile izložene ili zatvorene neizkazuje se nikakovo osobito štovanje; velikim ipak pristoji se nakloniti glava [4]; Ovo je štovanje samo odnosno (Cultus relativus), t. j. odnosi se na dotične osobe i onako se izrazuje, kako komu pripada (cultus latriae, duliae) [5]

Kadgod se spravljaju ili izlažu, svećenik mora biti barem u košulji (superpelliceum) obučen [6]. Tamjan se neblagoslivlja. Pod moćište ne stavlja se nit tjelesnik nit palla [7].

Sa svetimi moći može se i puk blagosloviti, te onda svećenik imade naplećak (velum humerale), kano i kad s presv. otajstvom blagosivlje, medjutim ništa negovori [8] nit što pjeva. Poslje izložbe ili procesije, sa sv. moći svetih, može se dati puku blagoslov; [8] moći pako gospodovimi n. p. česticom sv. križa ima puk blagosloviti, [9] i to uvjek. [10]. Prije nego će svećenik česticom sv. križa ili drugom kojom moći gospodovom podjeliti blagoslov, poklekne, ustane, metne tamnjan na žeravu ništa negovoreć, opet poklekne, ustane, i stojeć na stuba žrtvenika pokadi sv. moći ravno tri puta. [11] Tada uzme naplećak, poklekne, uzme sv. moći, i blagosljivlje puk kao što i pokaznicom ništa negovoreć, za blagoslova nesmije se ništa pjevati. [12]. Blagoslivlja li svećenik velikom moći kojega svetca, tada se nepoklekne, već malo nakloni glavu, poka-

---

1) S. R. C. 26. kol. 1752; 6. svib. 1826; 9 Ožuj. 1746. 2) S. R. C. 22. Ruj. 1827. 3) Genuflectendum est tantum in accessu et recessu ab altari, et quoties sacerdos transit per medium altaris seu de latere ad laterem, ut in incensacione. S. R. C. 23. Svib. 1835 ad 1. et 2. 4) Gavant. p. 2. tit. 2. n. 1., Cav. A. 5. c. 7. n: 29. 5) Herdt. II 129. Inst. past. Eyst. 86. 6). Bauldry. p. 1. c. 2. art. 1. n 22. 7) S. R. C. 7. Trav. 1832; 8) S. R. C. 9. Veljače. 1762. 9) An, quando post aliquam st. crucis expositionem vel processionem reponitur, benedeuedicendus populus cum ipsa? Affirmative". Ead. 15. ruj. 1736 ad 1. 10). S. R. C. 30. Lip. 1817. 11) S. R. C. 23. Ruj. 1837. 12) Decr. citat. ad 2; 23. Svib. 1835, ad 1, 2 et 3.

di duplici ductu, i podjeli blagoslov kano obično.
Sv. moći zatvorene u sv. moćištih, daju se takodjer poljubiti, takn. nuti glavom i.t.d. Poljubac moći sv. Križa znači zahvalnost za dovršeno djelo našega odkupljenja na križu, radost za slavodobi. jem križa, ljubav naprama propetomu Isusu, obećanje da ćemo nje. gov križ uvjek rado nositi. Poljubac pako sv. moćih svetaca zname. nuje radost zbog njihove slave, ljubav naprama njim, nadu, da ćemo se s njimi u nebu sdružiti, obećanje, da ćemo sliediti njegove stope. Svećenik može sv. moći dati ljubiti i posle sv. male miše obučen u misničkom odielu,[1] inače treba da bude obučen u koš. ljici i štoli, naoslastito na velike blagdane. Daju se pako ljubiti te sv. moći ili na strani epistole ili gdje se sv. pričest dieli. Ima se to činiti sa svom ozbiljnošću i pobožnošću. Kad se pružaju na poljubac, nikakova molitva nije propisana;[2] može se dakle mo. liti kako je gdje običaj: „Pax tecum ili „Per merita et intercessio. nem St. N. concedat tibi Dominus salutem et pacem." Kad se daje ljubiti čestica sv. Križa, može se reći: „Per signum crucis, de i. micis nostris libare nos Deus noster." ili per crucem et passionem suam concedat tibi Dominus salutem et pacem." Kod drugih pako orudja muke Isusove može se kazati „Per passionem suam concedat tibi Dominus salutem et pacem." Vierni poklek. nu i poljube ili caklo kutije, koja se za svakim poljubcem ima čistim bielim rubčićem otrti, ili svileni omotakl. U jednu posu. du može se više sv. moći zatvoriti; samo drvo sv. Križa nesmi je se s drugimi pomiešati, več u posebnom moćištu čuvati.[3]

Gdjegod se čuvaju u crkvi sv. moći (velike) kakvoga svetca, ko. jega ime dolazi u Martirologiju[4] to se u onoj crkvi[5] svetkovina toga svetca[7] u čimu i misi štuje ritu duplici minori[6] i u mi.

---

[1] Sacerdos in missa privata sacris indutus paramentis, potest Sanctorum reli. quias deosculandas praebere, missa expleta. Ead. 16 Ožuj. 1836 ad 5. [2] Bou. vry II. 526. [3] S. R. C. 18. Velj. 1843 S. C. Ind. 22. Velj. 1847. [4] S. R. C. 17. Trav. 1660; 19 list. 1691: 3. lip. 1862 ad 1. [5] S. R. C. 20. st. 1677. ad 1–3. [6] In ipsi die martyrii vel obi.

si (štuje) govori se vjerovanje,[1] ako su biskupom objerovljenje i ako se već dotični svetac u čitavoj crkvi većim obredom neslavi n. p. spineae coronae, lanceae et clavorum, syndonis. Krštene sv. moći i ostanci svetih, koji nedolaze u martirologiu, neimaju te povlasti- ce. Dopuštena je pako takova svetkovina u čimu i u misi pako ma kar se i sv. moći neizložile, dosta je da ih dotična crkva imade[2] i da je istinitost sv. moći izvan svake dvojbe[3]. Mnoge su crkve oso- bito u Rimu na glasu zbog glasovitih sv. moći, koje se u njih drže i od koje ime nosi, n. p. S. crucis in Jerusalem, S. Mariae ad prae- sepe, S. Petri ad vincula, i. t. d. Svete se moći takodjer u processi- ja nose, nego nikad kad se presv. oltarsko otajstvo nosi, pa ma kar bile orudje muke Isukrstove.[4] Svećenik, koj ih nosi, mora bi- ti gologlav, biskup pako pokriven mitrom[5], svećenici pako i dru- gi crkovnjaci obučeni su u opravu biele ili crvene boje, kako već to svetci, čije su sv. moći zahtěvaju. Pravo nositi spada na prvu čast mjesta ili grada, ako ujedno služi sv. misu, inače na onoga, koji prije ili poslje procesije misi.[6] Ako se više moći sta, neka ih nose svećenici ili barem djakoni ili podjakoni[7], obučeni u svojih oprava. Na kolih ili na konju sv. se moći ne- smiju nositi. Nose se i goruće svieće barem dvie. Drvo sv. Kri- ža kano i ostalo orudje muke Isusove mogu se i pod nebni-

---

[9] cus. S. R. C. 3. Juni 1662. dub 1. nisi alius dies per decretum apostolicum aut S. R. C. vel in martyrologio rom. assignetur (De Herdt. III. 198. 4°). [7] (Na prijašnjoj strani) S. R. C. 29 Ožuj. 1785. [1] Rubr. gener. missalis tit. XI. S. R. C. 7 Prosinca 1844. [2] Gaval. tom. 1. decr. 47. n. 10. et tom. V. c. XII. n. 39. [3] S. R. C. 11 Kol. 1691. [4] Isti 23 ožuj. 1593; 17 Lip. 1684. ad 1. [5] Presbyte- rum deferentem reliquias incedere debere, detecto capite, Episco- pum vero cum mitra. S. R. C. 22 Siec. 1639 ad 2; 23 siec. 1647 ad 1; 1. Pros. 1855. [6] S. R. C. 26. Siec. 1658.

com nositi,[1] koje svedilj kade dva kadilonosioca. U procesi, je pjevaju litanije, Tebe Boga hvalimo, tri zadnja psalma sla, voslovlja i. t. d.. Ostanci blaženih nesmiju se nositi u procesija.

Preobući tielesa svetih smije se, samo dozvolom zbora za sv. obrede.[2] Prenesti pako iz jedne crkve u drugu, ili iz jednoga žrtvenika na drugi smije se samo onda, ako biskup dopusti.

Sv. moći moraju se brižno čuvati, da se neizgube, s krivimi pomiešaju, oskvrnu, pokvare, osobito u vlažnom mjestu. Tadužnost spada na župnike i ravnatelje crkava. Dogodili se to po nesreći, više se štovati nesmiju, jer prestaju svi odnošaji naprama svetim.[3] Pokvare li se sasma sv. moći, tada se imadu dozvolom biskupovom izgoriti i pepeo baciti u shranilište.[4] Osobito je zabranjeno strugati ih i davat komu / bolestnikom / u vodi piti. Tako je isto zabranjena svaka prodaja i trgovina za sv. moći.

§. 68. Slike.

1. Slike su kašnje došle na žrtvenik, nego moćišta. S prva stavljale su se do svih, nu kad ponesta sv. moći, ostale su slike same. Do 15. vieka metale su se oko žrtvenika. Danas malo na kom žrtveniku da nisu, pače još i po crkvenih stiena. Već u starom zakonu zapovjedi Bog izraelitjanom nesiti šator slikami angjela i kerubina.[5] U novom zavjetu najstarija je slika propelo, koje se već u vrieme apostola stavljalo na žrtvenik, te bje kod prvih kršćana u najvećem

---

1) S. R. C. 06. kol. 1752. ad 5.; 2/27 Svib. 1826 decret. Gener. 2) Bened. XIV. de beat. canonis. 4. p. 2. c 36. n. 8. sq. 3) Gašner I. 357. 4) Schüch 403 opaz. 5) II. knjiga Mojsijina 25, 18-21.

$\frac{x}{y} = \frac{3}{5}$

$\frac{x}{y} + 40$

štovanju. Povjestnik Eusebij pripovieda, da je ona žena koju je Isus ozdravio od krvotoka na Jordanskoj rieci postavila kip Isusov [1] S vremenom su se u crkva na iztoku i zapadu navlastito u Rimu podigle mnoge slike Isusa, B. D. Marije (Slika B. D. Marije od sv. Luke apostola) angjela i svetaca. Kakve su u tom pogledu postale prepirke i kako se svršile u nicejskom drugom saboru god. 787. te što odluči sabor tridentinski u sjednici 25. glede štovanja slika, uči crkvena povjest i dogmatika.

Slike predočuju nam ljepše i razgovjetnije svete osobe i povjesti, nego knjige povjestnice; u njih i neuki mogu čitati. Što u slici vidimo, to bolje shvatimo, laglje razumijemo i držimo u pameti, nego kada što čitamo ili slušamo. Vid najjače dieluje na našu maštu. Slike nam najednom stvore predočima ciela svietu tajnu, povjest ili osobu. One nam izražuju otajstva našega odkupljenja i članke vjere; predočuju božje blagodati, čudesa i spasonosne primjere, [2] te pobudjuju na nasljedovanje izraženih krieposti. Jesu svim otvorene knjige iz kojih može svaki crpiti potrebiti nauk; jesu viestnici istine. [3]

Osim toga u slika štujemo svete, božje ugodnike njimi predstavljene i tako izpovjedamo slavnu obćinu obstojeću medju nami i njimi

Budući su slike nakit crkve i žrtvenika, duhovni pastir nastojat će, da samo liepe i po mogućnosti umjetne slike na javno bogoslužje izloži. Slike moraju biti izradjene u pobož-

---

1) Historia eccles. libr. 7. c. 18. p. 342. 2) Sabor Trident. sess. 25. de invoc. et venerat. Sanct. 3) Sabor carigr. IV. 868. c. 3.

nom duhu i kako je običaj u katoličkoj crkvi. One imadu izkazati samo istinu, koja se temelji u sv. pismu, crkvenoj predaji ili povjesti, te se nesmiju protiviti dogmi i moralu. Prem Bog neima tiela i njega nam slikari i kipari predočuju u osjetljivoj slici. Tako Boga Otca slikaju kano starca, gdje sjedi na prestolju, držeć zemaljsku kruglju i žezlo u znak, da je on stvorac svega svieta, da njim vlada i upravlja. Slikaju se i pojedina božja svojstva, n. p. sveznanje njegovo, kao oko posried trokuta u znak, trojedni Bog sve vidi i da mi njega i njegove zapovjedi držati imamo uvjek pred očima.

Sin Božji slika se kano diete ležeć u jaslica ili u Marijinu naručaju; kano dječak u hramu; sad kano Bog čovjek učeći, dobro tvoreći (čudesa) ili trpeći. Slika se i u evangjeoskoj priliki dobroga pastira ili krotkoga jagnjeta. O Božiću počam od 13 vieka predstavlja se njegovo narodjenje jaslicami u crkvi i u kuća, da se tako vierniсi, a osobito djeca, pobude na ljubav prama Isusu. U mnogih crkva osobito reda sv. Franje Asiškoga, naći ga je naslikana u 14. slika, postaje zvanih, kako ide križnim putem, počam odandle, gdje ga uhvatiše, pak sve do ondje gdje ga položiše u grob. Nu najobičnija slika je viseći na križu. Križ je znamen kršćanske vjere, ufanja i ljubavi, stoga ga već veoma zarana vidjamo u običaju. Nijedna slika toliko nije razprostranjena koliko križ. On mora krititi svaki žrtvenik i prodikaonicu; njega je vidjeti i na crkvenih stiena, na vrh crkve i zvonika; na javnih putevi i kuća; u šuma i poljih, na briegovih i dolina; križ se nosi u procesijah i pred mrtvaci. Križem je čitavo groblje nakićeno; križ blišti na vojnički zastava i carskih kruna, s križem u ruci i osudjenici na smrt; s križem na sreu idu misionari u sviet propovjedati razpetoga; križ

nosi svaki biskup na prsih; pred nadbiskupom nosi se križ, a pallium, što ga od pape dobiva, ima više križića na sebi. Pod imenom križa više je crkvenih redova utemeljeno, kojih članove križ na prsih u raznovrstnih bojah nosi. U lik križa dižu se velike crkve, križ se udara i na malene hostije. Križ je znamen pobjede Kristove nad paklom. Na križu nas Isus odkupi; s križem će opet doći da nas sudi; u križu nam dakle sve ufanje naše. Križ je u najvećem štovanju kod svih kršćana.

Sveti Duh slika se u prilici biela goluba raširenih krila, jer se on u takovoj prilici krotkosti i nevinosti pokaza kod Isusova krštenja; i ognjevita jezika, jer u ovakovoj prilici sidje nad apostole.

B. d. Marija, neoskaljana Bogorodica slika se navadno kao gospodja; glava joj je obastrta krunom od dvanaest zviezda, u desnici joj žezlo, a pod nogama mladi mjesec; stoji na zemaljskoj kugli, oko koje se omotala zmija. Zviezde u koje ona upire oči, znamenuju, da je bila uviek u Boga zamišljena i s njim zabavljena; žezlo znači, da je ona nebeska kraljica; mladi mjesec pod nogama joj (oznaka promienljivosti) znači, da se je ona bila uzdigla nad svu zemaljsku promjenu; zmija, po čijoj zlobi došao je grieh na sviet spominje nam obećanje spasitelja 1). Slika se B. d. Marija i drugčije, nu najviše puta sa svojim sinčićem Isusom, ili s njim, sa sv. Josipom i malenim sv. Ivanom Krstiteljem, i tad se takova slika zove sveta obitelj.

Angjeli, kano božji viestnici, slikaju se navadno u obličju rumenih mladića s krilima na ledjih. Angjeo čuvar drži povjereno si diete za ruku i kaže mu put u nebo. Arkangjeo Mihovil drži u ljevici tezulju, a u desnici razsjan mač, da nam to bude opomenom, kako će jednom angjeli, kojim je sv. Mihovil vodja, dieliti zle od dobrih, i kako će tad Bog svaku dušu suditi po mjeri pravde.

Sv. Josip imade u ruci bieli liер, čim se označuje njegova nevinost i svetost; često drži u naručaju malenoga Isusa, kano odgojitelj njegov; slika se takodjer, kako medju Isusom i Marijom umire, jerbo ga vjernici štuju, kano svoga zavjetnika na smrti.

Od apostola slika se sv. Petar s ključevi u ruci, za oznaku vrhovne njegove vlasti u crkvi Isusovoj; kadkada i s križem obrnutim k zemlji, jer tako bijaše propet; kad mu vidimo sa strane pievca, domislimo se, kako ga ovaj opomenu svojim kukurikom, da je tri puta zatajio Isusa, pak budimo na oprezu, da i mi ne padnemo. Sv. Pavao drži mač u ruci, jer mu je njim za vjeru Isusovu odsječena glava.

Od evangjelista: sv. Matej ima sa strane čovjeka, jer počima

evangjele svoje rodoslovjem Isusa kao čovjeka. Sv. Marko ima lava jer počima evangjele kako sv. Ivan Krst. propoviedaše u pustinji pokoru. Sv. Luka ima uza se vola, jer počima evangjele, kako je Zakarija u hramu obavljao svećeničku službu. Sv Ivan slika se sa orlom, jer se odmah s početka evangjela uznese na orlovih krilih u nebo naviešćajuć, da je Isus sin božji od vieka rodjen od nebeskoga Otca.

Kraj sv. Jerolima opažamo knjige, pisariju, mrtvačku glavu, lava i trublju, u ruci križ ili kamen, kojim se u prsi udara; jer je kano crkveni naučitelj puno pisao; živio u pustinji, skrušeno se za svoje grihe kajao i običavao reći, da mu trublja, što ga jednom ima pozvati na sud, uviek zuji u ušima.

Sv. Nikola drži evangjelmcu knjigu, na kojoj su tri jabuke u znak, kako je s trostrukom milostinjom spasio nevinost trijuh djevica. Sv. Ivan nepomucenski drži kažiprst na ustih, jer je volio umrieti, nego prelomiti tajnu sv. izpoviedi; njegova prilika je malo ne na svakom mostu, jer ga strmoglaviše u Vltavu.-

Sv. pape imadu papinsku trokrunu i trokrst; sv nadbiskupi dvokrst i plašt nadbiskupski; sv. biskupi zavinutu palicu i šiljastu kapu; sv. carevi, kraljevi i kraljice krunu i žezlo; sv. mučenici i mučenice palmovu grančicu; sv. djevice bieli lier.

Občeniti biljeg svetih jest svietao vienac oko glave; blaženi smiju samo trakove imati[1]; umrvši na glasu svetosti ni toga.

Nijedna nečedna svjetska, razdražljiva (gola), neopretna slika nema mjesta u crkvi ili na žrtveniku[2]. Niti neobična slika ne smije se izložiti bez biskupske dozvole[3]. Medjutim su dopušteni i metaforičke i allegoričke slike. Tako se n. pr. djavao slika s roži, s nokti, s jarčevimi nogami itd, da se pokaže njegova moć, sdvojenje itd. Slike blaženih mogu se samo ondje u crkvah i bogomoljnicah izložiti, gdje je njihovo štovanje dozvoljeno, i to na zidu, a ne na žrtveniku[4]. Gdje je pako dopuštena sv. misa i čin od blaženika, tu se njegova slika smije i na žrtvenik staviti[5]. Slike umrvših na glasu svetosti, mogu se samo u sakristiji držati. Slike iz staroga zavjeta n. pr. proroka, ako su starinske, mogu ostati, nove se ne

1) Bened. XIV. 6. ruj. 1744. 2) Urban VIII 1642. 3) Sabor trid. sess. 25. invocat venerat. et reliquiis sanctorum et sacris imaginibus „ Urbanus VIII. constit. „ Sacrosancta Tridentina" 15 martii 1642 prohibuit: „imagines sculpere, aut pingere, aut sculpi, aut pingi facere, aut ante has sculptas, pictas et alias quomodolibet effictas tenere, seu publico aspectu exponere, aut vestire cum alio habitu et forma, quam in catholica ecclesia ab antiquo tempore consuevit... ac ut imagines aliter fictae, vel sculptae ab ecclesiis et aliis locis quibuslibet amoveantur et deleantur, vel redmantur et reformentur ad habitum et formam in ecclesia catholica et apostolica ab antiquo tempore consuetam" praecepit. Gardellini decr. 1403. 4) Aleksand. VII 27. ruj. 1659; 5). S. R. C. 17 trav. 1660.-

smije izlagati 1).

Slika križa, komu je žrtvenik posvećen, kao i sve druge takve slike svetih, koje se izlažu na javno štovanje, moraju se prije blagosloviti po biskupu, ili po drugom, na to odredjenom, svećeniku 2). Blagoslivlja li ih biskup, tada biva to svečano obredom propisanim u rimskom pontifikalu. Svećenik pako služi se prostijim obredom propisanim u diecesanskom obredniku. S blagoslovljenimi slikami i kipovi može biti skopčano i proštenje, nu tada slike, kipovi i križi ne smiju biti od željeza, kositera, olova ili druge tvarine koja se lahko može razbiti. Da sa slikami i kipovi bude skopčano proštenje, moraju predstavljati kanoniziranoga svetca, koj dolazi u martirologiju. Blagoslovi li se tako križ, tada je proštenje skopčano s prilikom propetoga, koja ako se i prenese na drugi križ, proštenje se ne izgubi I). Male križe žrtvenika, kano i one, koji se nose na procesijah ne moraju se blagosloviti; po tom ih može i prosti svećenik bez dozvole biskupove skromno blagosloviti.

Oltarna slika mora predstavljati onoga svetca, komu je stalni žrtvenik posvećen. Ako je to žrtvenik koje bratovštine, može se i slika bratovštine na nj staviti, nego mora biti uvjek manja. Na žrtvenicih stalnih neposvećenih može biti slika na volju. Dvie slike istoga otajstva ili svetca neka ne budu nikada na jednom žrtveniku 3); niti se smiju po volji mienjati oltarne slike, osim ako kakve posebne naredbe u tom pogledu obstoje.4) Pače sbor za sv. obrede zabranio je bez dozvole rimske stolice odstraniti sliku svetca, komu je žrtvenik posvećen 5).

O kipovih (drvenih, sadranih, kamenitih) valja ono isto, što kazasmo o moćištih, da se najme ne smiju izložiti na žrtvenik, kad je izloženo presv. oltarsko otajstvo; niti vrh sv. shraništa, ili na sred žrtvenika pred križ, već medju sviećnjake, gdje se, ako i nisu u njih sv. moći, kade poslje kadjenja križa, duplici ductu najprije od strane evangjela, pak onda od strane epistole 6).

Pače i drugda n. pr. na procesiji mogu se toli slike koli kipovi kaditi. II) Gdje je običaj nose se slike (na zastavah) i na molbenih procesijah 7); u procesijah sa presv. otajstvom nikada, osim na Tielovo i to u niekoj daljini od presv. otajstva. Pred večernjom u subotu gluhe (pastionske) nedjelje moraju se sve slike ne samo na žrtvenicih već i po čitavoj crkvi pokriti 8) i tako (osim križa) ostati do „slava višnjih" velike subote, niti ih prije sokriti, pak makar se slavio zavjetnik ili naslovnik crkve, ili posveta ove 9). Tkanina, kojom se pokrivaju, ima biti ljubičaste boje. Na njoj ne smije biti nikakova slika, niti

1) S. R. C. 3. kol. 1697. 2) S. R. C. 11. srp. 1704. I) S. R. C. 11 trav. 1840. 3) Inst. pastor. Eyst. 173. 4) Gassner I. 363. 5) S. R. C. 27. kol. 1836 i 11. ožuj. 1837 6) S. R. C. 21. ožuj. 1744. II) S. R. C. 28. srp. 1789; 21. ožuj 1744 ad 4. 7) Caer. ep. II. 32; 8) Caerem. ep. II. 18. 11. 12. 9) S. R. C. 16 ruj. 1649.–

križ, niti druga kakova predstavljajuća muku Isusovu [1]. –
Samo sliku Majke božje VII žalosti u petak po gluhnoj nedjeli smjeti je od-kriti, gdje je takova navada [2], i na veliki četvrtak i petak ogrnuti crnom koprenom [3].
Slike se i kipovi mogu kititi, ali čedno. Navlastito slike b. d. M. mogu se i kruniti tako ipak, da se slika neoštetí. Pobožne darove, kano pebena srca, čisla itd. bolje je staviti pod sliku ili gdje god blizu, nego na nju samu. Jako oštećene slike i kipovi, koji se ne mogu popraviti ne smiju se izlagati na javnom mjestu, jerbo to služi više na porugu kršćanske vjere, [4] već se moraju po mogućnosti zamieniti drugimi tako ipak, da se religiozna čuta vjernika nepovriedi. – Više vriedi imati jednu liepu i umjetnu sliku u crkvi nego deset ružnih; bolje je ne imati nikakove nego ružne. Pred slikami i kipovi može goriti uljenka i tamnjan. [5] Opazi li duhovni pastir u štovanju slika kakvo praznovjerje, dužan je to razborito zapriečiti. Izgrnjaju li se vjernici oko kakove slike nadjene u pećini ili na stablu, tada treba, da o tom odmah obaviesti svoga biskupa. Samovoljno zabraniti vjernikom, da tamo ne idu, toga duhovni pastir nit smije nit može [6]. Kojekakova čudesa proglasovati koja još nisu izpitana i odobrena ne smiju se [7]. Čudotvorne slike ne smiju se bez dozvole rimske stolice prenesti iz jedne crkve u drugu, iz jednoga mjesta u drugo [8]. Druge slike navlastito ako su kojoj crkvi povjerene da se ondje čuvaju, smiju se prenesti samo biskupskom dozvolom [9].

§ 69 Table i vanjkuš. Krače

1. Table, obično se meću tri na žrtvenik: u sredinu, na strane evangjela i epistole. Rubrika misala [10] govori samo o jednoj i to o srednjoj, koju zove: tabella secretarum t. j. orationum. Ova je dakle sama propisana i ima se staviti na podnožje žrtvenika. U potrebi može se i bez nje misiti. Druge su dvie kašnje uvedene, ona od evangjela pod sv. Pijom V. (+ 1572), kad se je počelo na konci sv. mise čitati evangjele sv. Ivana; a ona od „Lavabo" najnovije doba. Neka budu sve liepe i čiste, da zbilja kite žrtvenik, te imadu dosta velika slova, da mogu lasni odgovarati. Ne moraju se blagosloviti. –
2. Vanjkuš rabi, da se na nj misal metne. Rubrika [11] propisuje samo jedan. I zbilja u mnogih stranah (Njemačkoj, Italiji itd) ne vidi se nego jedan. Na mnogih mjestih, poimence u Rimu, mjesto vanjkuša rabi se štionik (legile). Štionikom služi se i sam sv. otac papa.

1) Herdt. III. 21. 2) S. R. C. 12 stud. 1831. 3) 21. ožuj 1744 4) S. R. C. 22. febr. 1596.
5) Com. Nicaen. II. can. 7. 6) S. C. Epis. 30 srp. 1620. 7) Ead. 22. prosf. 1621 8) Ead. 30. srp. 1620; 22. pros. 1621; 31. sep. 1706. 9) Rota Romana 17. ožuj. 1738. 10) „Ad crucis pedem ponatur tabella secretarum apellata". Rubr. gen. miss. tit. XX. 11) „In cornu epistolae cussinus supponendus missali." Rubr. gen. miss. tit. XX.

Opazka 1. Cvieće bud naravsko bud umjetno može samo u toliko doći na žrtvenik, u koliko mu služi za nakit, osobito na veće blagdane; nu nikada na sredinu ili vrh sv. skraništa. Neka ne bude žrtvenik ovakovimi stvarmi pretrpan, što bi bilo više na teret nego nakit. U vrieme korizme, došašća i druge pokorne dane, ili u obće kad god je crna ili ljubičasta boja, što je manje nakita na žrtveniku, tim više odgovara crkvenomu duhu, osim 3. i 4 nedjelje u korizmi, pod sv. misom na veliki četvrtak i veliku subotu. 1)

Opazka 2. Osim naznačenih stvari ništa ne smije doći na žrtvenik kao: biret, rubac, škatulja za hostije, prsten, koledar, ritual itd 2). Zvončiću je mjesto gdje god bliže žrtvenika, a tanjuru, vrčićem i rubcu za prste brisat na posebnom malom stolu ili ormariću. 3)

III Liturgičke stvari.

§70 Pregled

Za obavljanje bogoslužnih čina osim vremena i mjesta potrebite su i razne stvari naredjene stranom od Boga, stranom od crkve; a te jesu: kruh, vino, voda, ulje, sol, svjetlo, tamnjan, pepeo.

a. Kruh

Kruh je u liturgiji prva i najglavnija stvar. Njim se tielo i duša hrani. Kruh je već u bogoslužju staroga zavjeta rabio i svaki dan Bogu prikazivao; pače poseban bio za nj stol, na kom se je neprestano 12 kruha čuvalo 4). Melkisedek, kralj salemski, glasovitu je žrtvu u kruhu prikazao. 5) Kruh se najviše slavi. Zove se: Kruh nebeski, 6) kruh angjeoski; 7) kruh, koji kriepi srce čovjeka, 8) kruh života i pameti 9). U kruhu učini Isus više čudesa; 10) na zadnjoj večeri obrati kruh u svoje tielo i odredi tvarju najveće žrtve: presv. mise i najsvetijega otajstva presv. oltara.

Osim toga rabi kruh: kod posvetbe biskupa; njim se čiste ruke od sv. ulja; i ob uzkrsu se blagoslivlja.

O kruhu obširnije govorit ćemo u posebnoj liturgici.

b. Vino

Vino je isto tako odlična stvar u bogoslužju, kako i kruh. Ono jači tielo i dušu. Vino se već u starom

---

1) Herdt I. 191; 2) Gousset II. 322; 3) Prav. rubr. misal. obć. XX.
4) II. Knj. Moj. 25. 30. 5) I. Knj. Moj. 14, 18. 6) Ps. 77. 24 7) Ps. 77. 25.
8) Ps. 103. 15. 9) Eccl. 15. 3. 10) Mat. 15. Luk. 9. 11) Iv. 6.

zavjetu rabilo u bogoslužju i Bogu prikazivalo,[1] u njem žrtvova i Melkisedek[2]. I vino se u sv. pismu hvali, kaže se: da nam ga je božja mudrost smiešala, te nas zove, da pijemo[3]; da dieve radja[4] itd. Ono se broji medju glavne potrebe našega žitka[5]; veseli čovjeku srce[6], jači ga[7]. U vinu učini Isus prvo čudo[8]; i sam se naziva lozom pravom[9]. S vinom svetkova zadnju večeru; obrati ga u svoju presvetu krv i naredi, da služi za tvar presv. nekrvnoj žrtvi.
O vinu biti će takodjer obširniji govor u posebnoj liturgici.

c. Voda

Voda u bogoslužju toli je važna stvar, da se više, nego ikoja druga, rabi u bogoslužnih činih.
Prvo počelo svieta jest voda; nad njom lebdio je Duh božji.[10] U vodi učini Bog već u starom zavjetu najveća djela (potop, prelaz preko crvenoga mora itd). Ona pere, čisti, hladi, jači, svakamo prodire, uviek teče i nikada neprestaje. Bog sam zove se izvorom žive vode[11]. Nju Isus prvu svojom krštenjem posveti[12], iz nje prvo stvori čudo, njom toliko puta čudnovato hodi, i tolika čudesa u njoj i na njoj učini. Voda proteče Isusu poslje smrti iz boka; vodu odredi za tvar prvomu sakramentu; voda rabi i u presv. misi; voda ona u betsaide znamenova sakramenat pokore. Voda rabi u svećenju crkve i žrtvenika, u svih blagoslovih. Njom se križamo u crkvi i kod kuće. Njom se škrope i mrtva tjelesa. Njom opra Isus apostolom noge, njom se pere i čisti crkvena oprava.
Poraba vode u bogoslužju potiče od pamtivieka. Pogani i židovi jur prali bi se njom prije molitve, žrtve, polazka u crkvu itd; pače obog toga gradili su hramove i sbornice uz rieke i potoke. U jerusolimskom hramu bijaše mjedena posuda, i u njoj bi prali svećenici ruke i noge, kad god bi ulazili u svetište. Od tuda čini se, da je taj običaj prešao i na kršćanstvo, te se u svakoj crkvi na ulazu nalazi voda. Svećenici novoga zavjeta peruši vodom ruke prije sv. mise; prste pako u samoj sv. misi prije pretvorbe. Turci se još i sada prije nego će u džamiju marljivo peru.
Voda se za liturgičku porabu mora blagosloviti. Blagoslovljena

1) II. Knj. Moj. 29, 40. 2) I. Knj. Moj. 14, 18. 3) Prič. 9, 2. 4) Zak. 9, 17. 5) I. Esd. 6, 9. 6) Ps. 103, 15. 7) I. Tim. 5, 23. 8) Iv. 2. 9) Iv. 15, 1. 10) Knj. Moj. 1. 2. 6. 11) Jer. 2, 13. 12) Mat. 3. 3) Iv. 2.

za jednu svrhu, ne može se rabiti za drugu.

O raznih blagoslovih vode govorit ćemo, kad bude govor o blagoslovinah.

d. Ulje

Ulje se u više sakramenata i drugih bogoslužnih čina rabi. Razlikuju se četiri vrsti ulja: chrisma, oleum catechumenorum, oleum infirmorum i oleum non benedictum in lampadibus coram sanctissimo.

(Ulje bje i u Starom zavjetu često u porabi. Već prvi žrtvenik bje uljem pomazan 1) i koliba 2) i sve posude 3) i oprava 4) i prvi svećenik Aaron 5) i sinovi njegovi 6) i sinovi sinovā njegovih 7) i žrtve 8) i prvi kralj Saul 9) i njegovi nasljednici 10).–

Ulje gorilo je u svjetiljkah 11). Uljem pomazan naziva se više puta Spasitelj u sv. pismu; s česa se i zove Krst = pomazanik 12). 14) Uljem pomaza ga Mandaljena. 13) Uljem mazaše apoštoli bolestnike. Uljem u novom zavjetu mažu se pripitovnici (katekumeni) i krščenici. Mazanjem sa sv. uljem podieljuje se sakramenat potvrde i posljednje pomasti. Uljem se mažu biskupi, svećenici i kralji. Uljem se posvećuju crkve, žrtvenici, kaleži, plitice, zvonovi i krstna voda.)

Bogoslužno ulje ima biti od masline. Maslina raste visoko do preko 20 nogu; njeni su listi široki i uviek zeleni. Makar izgorjela ili se posjekla opet tjera. Njeno je drvo najjače i najdulje traje i crvica mu ništa ne škodi. Stoga i dade Salomon od ovoga drva načiniti vrata hrama jeruzalemskoga. Maslinovo ulje je znak jakosti i pobjede. Ono već po naravi svojoj jači tielo, ugadja mu, čini ga sladkim i klizavim, vida rane, ozdravljuje (priča milosrdna samaritanca). Znamenuje mir; s toga i donese golubica Noenu poslje potopa u znak mira grančicu masline u kljunu. I prvi se kršćani u rimskih katakombah zakapali s maslinovom granom u znak, da se u mir preseliše. Znači veselje; s česa su i židovi Spasitelja u nedjelju pred Uzkrsom s maslinovimi granami u rukuh pratili u grad. Nadalje znamenje

1) I. Knj. Moj. 28, 18, 35, 14. 2) II. Knj. Moj. 30, 26. 3) ondje 40, 9. 4) III. Knj. 9. 10. 5) ondje 9. 12. 6) ondje 30, 30. 7) IV. knj. Moj. 3, 3. 8) III. knj. Moj. 29. 23. 9) I. Knj. Kralj. 10. 1. 10) III Knj. Kralj. 1, 45, 19, 16. 11) IV. knj. Moj. 4. 16. 12) Luk. 4. 18. 13) Luk. 7. 14) Mark. 6, 13.–

nuje milost i milosrdje; stoga običavahu predobljenici pobjednika s maslinovimi granami u rukuh prositi ga milost i milosrdje. Napokon jerbo ulje najčišće daje svjetlo od svih bilja, znači višju prosvjetu, pravu mudrost i plamen ljubavi (priča mudrih i ludih Djevica). S česa se i ona dva svjedoka u očitovanju sv. Ivana 1) radi svoje mudrosti i ljubavi prispodabljaju dvim maslinam.

U krizmu pomieša se i dragomasti (balsama) za oznaku, da kako god ova ugodno miriši, jači i liečí, da tako i nam imaju ugodno mirisati krščanske krieposti, jači nas proti griehu i čuva od gnjiloće. 2) Nije dakle čudo, ako se ulje toli često rabi u katoličkom bogoslužju, i posvećeno u velikoj časti drži.

Tri se vrsti ulja posvećuju i to: krizma, pripitovničko i bolestničko ulje. Svećenje je ulja od apostolskih vremena, kako uče sv. Basilij, Ciril Jeruzal., Ciprijan 3). Obavlja se na veliki četvrtak, jerbo kako hoće staro jedno pismo pod imenom sv. Fabijana pape (✝ 250) 4), onaj dan poslje večere nauči Isus apostole, kako imadu praviti krizmu; ili jerbo se pristoji, da se na onaj dan posveti tvar sakramenata, kad bje naredjeno presv. oltarsko otajstvo, na koje se po njeki način svi ostali sakramenti odnose; 5) ili jerbo onaj dan obeća Isus apostolom Svetoga Duha, koj se krizmom podieljuje 6); ili jerbo Marija Mandaljena dva dana prije uskrsa pomaza Isusa 7); ili napokon jerbo onaj dan započe Isus svoju muku na maslinovoj gori i tako masline svojim krvavim znojem posveti. Ulje ima biti čisto, nu nije neobhodno potrebito, da bude od one godine 8).

Svećenje biva svečano. Sam biskup ju smije vršiti 9), prosti svećenik samo papinskom dozvolom 10). Služi mu dvanaest svećenika, sedam djakona i sedam poddjakona, svaki u svojoj crkvenoj opravi biele boje. Ovaj broj nam spominje 12 apostola, koji blagovahu zadnju večeru s Isusom 11); 7 djakona i toliko poddjakona, što ih je njekoč toliko bilo u svakoj stolnoj crkvi; a i onaj stari običaj, kako bi se čitavo svećenstvo biskupije na ovaj dan sakupilo u stolnu crkvu oko svoga biskupa, da od njega primi sveta pričest i sveto ulje. Polag biskupskoga

1) Apok. 11, 4. 2) Catech. rom. p. II. c. 3. q. 7 et 8. 3) Srav. Gassner I. 510. 4) Epist. 2. cap. 1. 5) Sv. Toma Akv. Summa p. 3. q. 72. art. 12. ad 3. 6) Rupertus Tuitiens. de div offic. lib. V. cap. 18. 7) Isydorus a Sevilla, de offic. eccl. cap. 28. 8) „Est ne omnino necessarium, ut olea feria V. in coena Domini consecranda debeant esse recentia, e. gr. ultimi anni?" S. R. C. 22 Martii 1862 respondit: Negative, seu non esse necessarium. 9) Conc. Carthag. 397. can. 36. 10) Srav. Gassner I. 517. 11) Rupertus ondje.

ceremonijala 1.) bi morali biti kanonici obučeni u svećeničkoj odjeći, nego sbor za sv. obrede odluči, da su samo onda na to obvezani, kad se ne može naći toliko drugih svećenika, koji bi broj dvanaestorice popunili.[2] Prem njihova prisutnost ne spada na bitnost svećenja, ipak se strogo zahtieva dvanaest i samo u skrajnjoj potrebi moglo bi se s manje svećenika posvetiti[3].

Svećenje ima se svake godine ovršiti u stolnoj crkvi. Nu ako se zbude kada i drugdje (: n. pr. u biskupskoj kapeli :) radi razložnoga kakovoga uzroka, sv. ulje se mora uviek dieliti u stolnoj crkvi, pak makar se i drugdje posvetilo[4]. Duhovni pastiri su dužni svake godine obnoviti sv. ulje i tražiti ga od svoje biskupije vlastite, podnipošto pako iz tudje.[5] Samo sede vacante smije se rabiti sv. ulje susjednim biskupom posvećeno, za što se imade pobrinuti kapitelski namjestnik. Budući da duhovni pastiri već na veliku subotu trebaju sv. ulje, neka se pobrinu, da ga čim brže dobiju. Nositi sv. ulje smjeli bi samo svećenici, djakoni i podjakoni[6], pustit, da ga svjetovnjaci nose, kaže Benedikt XIV. da se to ne pristoji[7]. Nego gdje je malo svećenika, mogu ga nositi i svjetovnjaci, samo da su pouzdani, savjestni i bogabojeći, a sv. ulje da bude dobro zatvoreno i zapečaćeno.[8] Dok nedospije novo sv. ulje, rabi se staro od prošaste godine[9], i to ne samo u podieljivanju sakramenta krštenja i posljednje pomasti, već i za blagoslov krstne vode na veliku subotu[10]; niti treba tada u blagosovljenu vodu opet lievati novo sv. ulje. Ovo će se uliti, kad se bude sliedeći put i to u oči Duhova blagoslivljala voda. Ako župnik nebi slučajno na veliku subotu na dobu dobio novo sv. ulje, a znao bi sigurno, da će ga brzo dobiti, ne bi trebao baš ulievati staro sv.

1.) L. II. cap. 23. n. 6. 2.) Srav. Gassner I. 512. 3.) Srav. Benger II. 136. 4.) Benger II. 135. Müllbauer Decret I. 310. 5.) Inst. past. Eyst. 72. 6.) Benger II. 137. 7.) Inst. 81. 8.) Benger II. 138, Gassner I. 517. 9.) S. C. Ep. 20. svib. 1590. 10.) Gury-Ballerini II. 254. Resp. 2. cum nota. –

ulje, mogao bi i poslje blagoslova naprosto uliti novo sv. ulje.[1] Tko nije u svoje vrieme u blagoslovljenu vodu ulio sv. ulje, jerbo nije n. pr. mogao ovoga dobiti, može to naprosto učiniti i kašnje, i takvom vodom može se slobodno svaki služiti.[2] Čim duhovni pastir dobije novo sv. ulje, starim se više ne smije služiti, već bi ga imao spaliti. Navadno se izlije u vječnu luč.[3] Posude treba da se tada dobro pamukom otaru i očiste, pamuč spali i u shranilište baci.[4] Staro sv. ulje može se i na veliku subotu u blagoslovljenom ognju sažgati.[5]
Krizmom podieljuje se sakramenat potvrde i mažu se novokršćenici. Njom se blagoslivlja krstna voda, posvećuju crkve, žrtvenici, kaleži i plitice, mažu biskupi i blagoslivljaju zvonovi.
Pripravničkim uljem mažu se katekumeni, svećenici i kralji – blagoslivlja krstna voda, – rabi kod svećenja crkve i žrtvenika.
Bolestničkim uljem mažu se nemoćnici i blagoslivljaju zvonovi.

Sv. ulje se ima čuvati u liepih i čistih, srebrnih ili olovnih posudicah. Da se ne pomiešaju, treba ih označiti početnimi slovi. U kojoj je posudici krizma, budi S. Ch. = sacrum chrisma, ili samo C. ili Ch.; u kojoj pripravničko i katekumensko ulje O. S. = oleum salutis ili S. O, ili samo S. ili O.; a u kojoj bolestničko O. I. = oleum infirmorum ili samo I.
Posudice moraju biti dobro zatvorene, a da se sv. ulje neprolije, natopi se u pamuk.[6]
Krizma i katekumensko ulje drži se zatvoreno u drugoj primjerenoj posudi od kovine ili u drvenoj škatulji, a bolestničko čistim bielim rubčićem omotano u svilenoj kesi ljubičaste boje na liepoj dugoj vrpci, da se može o vrat objesiti i u rukuh nositi. Ova kesa da bude jača obšije se svilenom postavom.

1.) Benger II. 138. 2.) Qui ante Fontis benedictionem Olea sacra recipere non potuerunt, illa subinde privatim in aquam mittere poterunt. S. R. C. in Lucana 12 trav. 1755. 3.) Rit. rom. in administr. bapt. 4.) Pont. rom. sub. tit. Bened. olei catech. 5.) Benger II. 139. 6.) Rit. Rom. de administ. bapt. et sacr. extr. unct.

Posude sa sv. uljem imaju se čuvati u crkvi: u kakvom zatvorenom ormaru, bud blizu velikoga žrtvenika sa strane evangjelja ili epistole[1], bud u crkvi (blizu krstionice ili u njoj samoj) bud u sakristiji. Sbor za sv. obrede višeputa odluči, da se ne imaju podnipošto u kući (župničkoj) držati, osim sv. bolestničkoga ulja, u onom samo slučaju, kad je župna kuća od crkve jako udaljena, ali i onda na čednom i sigurnom mjestu.[2]

Gassner kaže,[3] ako se osobito u velikih župah radi priekih slučaja i u župnoj kući drži, da barem bude na čistom i čednom mjestu zatvoreno, i da nevisi na zidu. Od posvećena ulja nikomu se ništa nesmije dati. Pače tako ga treba čuvati, da do njega nitko ne može, nego svećenik, niti će ovaj dopustiti, da ga se svatko dotakne ili nosi, a osobito koji nisu dosta pobožni i bogobojeći, ili bi ga mogli zlorabiti.[4]

Ako komu kroz godinu ponestane sv. ulja, neka se pomože ili kod susjeda župnika, ili kod viecarkidjakona, ili kod stolne crkve, ili kod ravnatelja biskupske pisarne. A može i sam neposvećena maslinova ulja uliti, ali manje nego je posvećena, i tako više puta[5] samo da uvijek prosto s posvećenim pomieša, da ne bi možda sa samim prostim mazao, jer onda nebi bogoslužni čin ništa valjao.[6] Ovo prilievanje smije biti samo kad je potreba i nikada umah u početku, kad se sv. ulje dobije.[7] O neblagoslovljenom ulju vječne luči, govoriti ćemo kad bude ob ovoj govor.

c. Sol.

Sol se već u starom zavjetu u bogoslužju rabila. Svaka žrtva morala se osoliti i tako u svakoj žrtvi prikazati.[8] Sol se više puta spominje u sv. pismu. Lotova žena obrati se u kip soli;[9] a Isus mnoge prilike uze od soli.[10]

1.) S. R. C. 16. lip. 1863. 2.) Facti species: Sacerdotes curam animarum exercentes pro sua commoditate apud se in domibus suis retinent s. oleum infirmorum; quaeritur: An attenta consuetudine hanc praxim retinere valeant? S. R. C. 16. Decembris 1826. respondit: Negative et servetur rituale romanum excepto tamen casu magnae distantiae ab ecclesia, quo in casu omnino servetur etiam domi rubrica quoad honestatem et decentem tutamque custodiam". 3.) Handbuch der Pastoral I. 518. 4.) Benger II. 139 i 140. 5.) S. R. C. 23. ruj. 1862. 6.) Instr. past. Eyst. 72. 7.) S. R. C. 7. pros. 1844. 8.) III. Knj. Mojs. 2. 13. 9.) I. Knj. Moj. 19. 26. 10.) Mat. 5. 13.; Mark. 9. 20.

Sol je najpotrebitiji živež.[1] Ona ozdravljuje: Elizej pr. u Jerihu, gdje bijahu zle vode i neplodna zemlja, baci soli u vodu i tako ozdravi voda, i zemlja posta plodna.[2] Sol čini jela tečna i uzdržaje ih od gnjiloće,[3] ona prouzrokuje bol[4] rado g.rri i praska,[5] o česa znamenuje preporadjajuću i prodirnu moć kršćanske vjere, koja čovjeka napunjuje višjom mudrošću, znači nerazrušivost i neumrlost, božji kazneni sud[6] pokoru i poniženje[7], mudrost, mir[8], vječni ugovor s Bogom[9], naposkon apostole i propovjednike rieči božje[10]

Radi ovih krieposti i znamenovanja soli, rabi se ona i u bogoslužju novoga zavjeta. Razlikuju se pako tri vrsti soli: kod posvetbe crkve[11], krštenja i običnoga blagoslova vode. Svaki put se drugimi riečmi zaklinje i blagoslivlje. Blagoslovljena za jedan bogoslužni čin, nemože se rabiti za drugi, osim zadnje, koja se može upotrebiti i za navadni blagoslov vode, kad se temeljni kamen crkve itd. blagoslivlje. Zato neka bude svaka u svojoj posudi i da se nepomieša. Blagoslovljena za krštenje čuva se u krstionici, a ona za blagoslov vode u sakristiji; obe u liepih posudah i zatvorene. Kod pojedinoga kršćenja i običnoga blagoslova vode ne treba baš svaki put blagoslivljati sol, može se je na jednom više blagosoviti[12]. Sol treba da bude dobro slučena, suha i čista, a za kršćenje po mogućnosti što bielija. Može biti morska ili kamenita.

Osim toga rabi neblagoslovljena sol za čišćenje prsta, kad se maže sa sv. uljem.-

f. Svjetlo.

Svjetlo je u liturgiji vrlo važno radi povjestničkoga i otajstvenoga znamenovanja. Prva rieč, koju Bog izusti u stvaranju svieta, bijaše: budi svjetlost i posta svjetlost. U svjetlom oblaku idjaše pred pukom svojim u pustinji[13] svjetlošću zastrt predamu svoje zapovjedi[14] u gorećem grmu prikaza se Mojsiju na brdu Horebu,[15] i svim Izraelcem u plamtećem ognju na brdu Sinai[16] ognjem kazni Sodomićane[17] oganj pripravi zlim u paklu.[18] Bez svjetla i ognja nikad nijedna žrtva ne prikaza se Bogu; pače u kolibi i hramu na božju zapovjed moradjaše neprestano goriti vječno svjetlo.[19]

1.) Esdr. 6, 9. eccl. 39. 31. 2.) IV. Kralj. 2. 3.) Job 6, 6. 4.) ecc. 22. 18. 5.) Mark. 9. 48. 6.) I. knj. Moj. 19. 26. 7.) Esek. 43. 24. 8.) Mark. 9. 49. 9.) IV. knj. Moj. 18, 19. 10.) Mat. 5, 13; 11.) Srav. Pont. rom. in cons. ecl. 12.) Srav. rimski obrednik. 13.) II. knj. Moj. 13. 22. 14.) V. knj. Moj. 9. 10. 15.) II. knj. Moj. 3. 2. 16.) 24. 17 itd. 17.) I. knj. Moj. 19. 24. 18.) Crkov. 40. 32. Mat. 5. 22. 19.) III. knj. Moj. 6. 12. —

U novom zavjetu, čim se Isus narodi, svjetlost obasja pobožne pastire [1.]; nebo se otvori kod njegovog krščenja, u svjetlosti preobrazi se na taboru, [2.] svjetli oblak primi ga u nebo [3.]. Sveti Duh dodje nad apostole u slici gorućih jezika [4.].
Svjetlo znamenuje: Boga, koj se više puta u sv. pismu naziva svjetlom; proviđu, istinu i mudrost [5.], sina božjega, njegovo božanstvo [6.], rieč božju [7.], apostole [8.], propovjednike [9.] dobra djela [10.], božju milost [11.]. Napokon svjetlo znači božju ljubav i dobrotu, veselje, sreću i blagoslov; a oganj božju srdžbu, žalost, bol, rat itd. Svjetlo je čisto i prosto; ono grije, razsvjetljuje i čisti: Bez svjetla narav ne ima života ni snage, mrzla je, pusta i tamna. Radi ovih znamenovanja i kriepostí rabi se svjetlo u svih činih katoličkoga bogoslužja.
Na veliku subotu blagoslivlja se vatra, uskrsna i trorožna sviećá, onda svieće na svietlo Marijinje a i drugda. Obred blagoslova na veliku subotu nalazi se u rimskom misalu i smije se samo u onih crkvah obaviti, gdje je onaj dan dopuštena svečana ili pjevana sv. misa t. j. u kojih se obavlja duhovno pastirstvo; niti je smjeti samu sv. misu pjevati bez ovoga blagoslova [12.]; osim ako koja crkva ima povlasticu za sv. misu, a s njom nije skopčana duhovna pastva [13.]. Blagoslov ovaj spada na pravo župnika [14.]; nego može ovaj i drugomu to pravo ustupiti; samo da onaj, koj misi i blagoslov ovrši, te djakon mise (ako je svečana misa) pjeva „Exultet" [15.] O drugih blagoslovih svieća, govoriti ćemo u posebnoj liturgii.

Gorivo u katoličkoj liturgiji je stranom vosak a stranom ulje. I ovo samo moralo bi se rabiti u crkvi, pa bilo samo za njezinu razsvjetu [16.]. Nu Gassner veli, [17.] da bi se za neliturgičke čine ili za jaču razsvjetu liturgičkih čina moglo i drugo gorivo servatis servandis rabiti, kako ćemo na svome mjestu vidіti.

1.) Luk. 2,9. 2.) Mat. 17, 2. 3.) Djel. ap. 1, 9. 4.) Djel. ap. 2, 3. 5.) prič. 4,18. 6.) „Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum." Iv. 1, 9. 7.) II. knj. Kralj: 22. 31. 8.) Mat. 5,14; 9.) Crkov. 48,1. 10.) Mat. 5, 16. 11.) Luk. 3, 16. 12.) S. R. C. 13. srp. 1697; 12. trav. 1755. 13.) Gassner I. 496. 14.) Isti 20. ruj. 1749. 15.) Gassner ondje. 16.) S. R. C. 16. ruj. 1743. 17.) Gassner I. 497.

Svieća znači čovječju narav Isusovu. Nego budući je Isus ujedno i Bog, svieća treba da bude od one tvari, koja odgovara obojoj njegvoj naravi, a to najbolje izrazuje vosak. Vosak dijela se od meda, što ga prave pčele od najčišćega cvieta. Pčele dakle, kao simbol najveće čistoće, prečistu d. Mariju znamenuju, od koje uze Isus presveto svoje tielo. Stoga se i staro krščanstvo u liturgiji tako čvrsto držalo voštenih svieća.

Vosak radi svoje čistoće najbolje odgovara prečistomu i presv. oltarskomu otajstvu, u kom se nalazi onaj isti Isus, koga prečista dieva porodi. S toga pod sv. misom i kad se izloži presv. oltarsko otajstvo, strogo su zapoviedane voštene svieće. Tako isto i kod krštenja, na svječnicu, kod blagoslova žene poslje poroda, uzkrsna svieća, na smrtnoj postelji, zadušnicah, trorožnom (3 svieće) i trokutnom (15 svieća) sviećnjaku u velikoj nedelji imadu biti voštene svieće, jer svagda je znamenovan Isus, a voštenica je jedina pravi simbol Isusa. Sve ove svieće usljed crkvenih propisa imadu biti od čistoga voska [1].

Rubrike misala, rimskoga obrednika i pontifikala, kao i biskupskoga ceremonijala spominju samo voštanice. Medjutim Benedikt XIV. u velikoj nuždi dozvoli rabiti i lojene svieće, kad se voštene dobiti nemogu [2]. Stearinke ili svieće od kakove god druge tvari su zabranjene [3].

1.) Nu žalibože kako u svem, tako i u tom imade prevare dosta. Dan danas se vosak kvari i drugimi primjesi navlastito parafinom, koj se pravi od crvenoga zelja. 2/3 parafina s 1/3 voska može se tako umjetno pomiešati, da svieća tako slivena izgleda, kano da bi bila od pravoga voska. Tače voštaničari čine to navlaš samo da svieće budu liepše te jaču svjetlost dadu, koje pod imenom voštanica prodavaju uz cienu kano da bi bile od čistoga voska. Takove se svieće mogu ipak po tom razpoznati, što su više biele, svjetle i prozirne; laglje se režu, čišće zvone, prsti se slobije hvataju, jače se pako mrve. Najsigurnije se može to kušati, ako se od svieće napravi grudica velika od prilike za orah, te se u zdjelici od porculane polije i stopli pušećom se (ne engleskom) sumporčinom tako da grudica može plivati. Grudica će pocrniti i usljed jakoga plinohlapa naduti se. Prestane li plinohlap, koj je tim jači, čim je manje parafina, grudica se opet za nekoliko časa stopli, te pusti da se ohladi. Teli je u grudici bilo štogod parafina, tada se ovo prozirno i ukočeno sabere na crnoj tekutini, da se samo lahko snimi. Nr. 2) et 3) vide pag. 143.-

Što Pio IX. u toliko ublaži, da je na ponovljene prošnje nekojih biskupa dopustio rabiti stearinke osim dviju pod su-
hronnom misom, četiri kad je izložen presv. oltarsko o-
tajstvo i šest pod svečanom misom, koje moraju biti od vos-
ka [1.)]

O ulju sravni §.

§. 71. g. Tamjan [2.)]

Tamjan se već u starom zavjetu po božjoj zapoviedi u bogoslužju rabio, pače bio poseban žrtvenik, na kom se je palio [3.)]. Na blagdan pomirenja prije nego udje veliki svećenik u svetište, da krvlju poškropi kovčeg zakona, uzme sa žrtvenika svete žerave u kadilo, stavi ju na kovčeg i nasiplje u nju tamjana i napuni se svetište mirisom i oblakom od tamjana.

2.) Lib. 3. de Missae sacrif. c. 7. n. 2. 3.) S. R. C. 16. ruj. 1843; 7. rujna 1850.
1.) Srav. Radlinszky II. 54. 2.) Pravi tamjan dolazi iz iztočne Indi-
je i Afrike. Indijanski tamjan pišti iz tamjanika (boswellia ser-
rata), koj raste na vrhuncih brda. Smolovit sok, koj iz ovoga stabla
izpod prorezane kore pišti i na zraku otvrdne, zove se olibanum
orientale, kojega mi nazivljemo tamjanom. Ovoga tamjana u trgo-
vini imade dvie vrsti: finijega i prostijega. Finiji tamjan, kojega
je zrnje veliko kao grašak ili Lešnjak a kadkada i veće, okruglo i
malko podugačko, jasno žute boje smedj u crveno, slabo prozirno i iz-
vana bielim praškom posipano, pod prsti grebe i stučeno daje oštar bieli
prah. Prostiji tamjan, kojega je zrnje više nepravilno, te često sastav-
ljeno u poveće grude, jasne i mrke boje, smedj u sivo, većinom je ja-
ko nečist. Jedan i drugi tamjan sam po sebi slabo miriši, nu ugodno
i dragomastno; na žeravici pako ili kad se upali, daje jači miris. U-
kus mu je malko žestok i žukak (srav. Bischoff, medic. pharmac. Bota-
nik 2 Aufl. S. 70. Erlangen 1847.). Afrikanski tamjan pišti iz tako zvana
stabla boswellia papyrifera ili floribunda, koje u veliko raste u dugoj
kosi vapnjenačkih brežuljcih u Somaulskom primorju nedaleko od Cape
Gardafui, kano i u Abisinii i južno-iztočnoj Nubiji. Ovo stablo ima gladku
debelu koru i veliko, nitanko mrko ili blieđo žudkasto lišće, kojim je do zem-
lje uvjek obrašćeno, a tako isto i mladice. Iz ovoga stabla na dovrsih samo od
sebe; drugdje pako iz prorezane kore u veliko pišti smolovit sok tamjan. Ovaj
je žut ili crvenkasto smedj, podugačak ili pako nepravilan uglast, te izgleda ka-
no kakvi kusi od voska. I ovoga tamjana se prodaju dvie vrsti. Finiji je od čistih
komadića; s prostijim pako pomiešani su komadići od stvrstena ledca (Kalks-
path - Krystal) a to zato, jer se pobire na vapnjenačkih brežuljcih. Tako zvani tam-
jan iz M. Azije i južne Europe, koj pišti iz stabalah zvanih: juniperus licia i tha-
rifera, smreka, cedra, bora itd. nije prav, te se u bogoslužju nesmije rabiti. U nas se, sliedi-
ko rabi prav indij. tamjan, nego većinom afrikanski. Budući se pako ovaj jako polako
razstavlja, te ne pušta dima kako treba, žeravicu pače ugasuje, ima se u prah prije
stući.

U oblaku očitova se Bog na Sinaju, iz oblaka govoraše s Mojsijom i s Aaronom, u oblaku počivaše na kovčegu, u oblaku preobrazi se Isus na taboru, oblak uzme ga u nebo. Tamjan prikazaše sv. tri kralja novorodjenomu Isusu, čim se, kako sv. oci tumače, pokloniše njegovomu božanstvu. — Tamjan je dragocien. Njegov ugodan miris diže se k nebu pod oblake. Na žeravi ga nestaje. Imade dakle trostruko znamenovanje: znači žrtvu križa, navlastito onu sv. mise, onda najveću smiernost i najdublji poklon, kako Boga ide; napokon molitvu, koja se u sv. pismu često prispodablja tamjanovu dimu [1] Radi česa i moli svećenik u svečanoj misi: Upravila se Gospode molitva moja, kano kâd (tamjan) pred tobom. Tamjan znamenuje takodjer Krista [2] i vjernike [3] koji vršeć djela ljubavi i žrtvujuć se za druge život svoj potroši. Stih uzroka rabi se tamjan često u katol. liturgiji od apostolskih vremena [4] nu više se rabi u iztočnoj crkvi, nego u zapadnoj. Tamjan ima da bude čist. Nu budući se u nas većinom rabi afrikanski tamjan, kojega je miris jako žestok, a u uzkom prostoru i neugodan, da se ovo ublaži, može se i drugimi mirisnimi tvarmi pomiešati, nego u puno manjoj količini od čistoga tamjana [5] Te tvari mogu biti smola ili bilje [6] Schüch veli [7] da bi se moglo u jednu funtu tamjana pomiešati 1/4 f. stučena storaxa ili benzoina ili obojega skupa, čemu se može dodati i malko fino izrezana trnova cvieća. Tamjan se drži u tamjanici ili čamcu (navicula) tako nazvanom, što nalići na čamac, a vadi se iz nje žličicom, te se siplje na žeravicu u kadilo (thuribulum), obično tri puta i uvjek se blagoslivlja osim u mrtvačkih bogoslužnih činih i kad se samo presv. olt. otajstvo kadi. Kad god djakon podaje misniku žličicu s tamjanom, mora poljubiti žličicu pak ruku misniku, a kad ju prima, prije ruku, pak onda žličicu [8], pa makar bio djakon u većoj crkvenoj časti od misnika [9] Ne ljubi djakon ni jedno ni drugo u mrtvačkoj službi i kad je izloženo presv. olt. otajstvo. Djakon kaže: „Benedicite pater Reverende", a misnik: Ab illo benedicaris, in cujus honore cremaberis" ili: Per intercessionem b. Michaelis itd." (pod misom po prikazbi). — Tamjan se rabi u svečanoj sv. misi, svečanoj večernji, kod svećenja crkve i žrtvenika, kod svečanih blagoslovih i zadušnicah. — Kada, kako, tko i što se ima kaditi, nalazi se točno u liturg. knjiga na dotičnih mjestih. Kadjenje je izraz osobite časti i poštivanja, stoga i kaže svećenik, kad siplje tamjan u kadilo: „Ab illo benedicaris etc." Žeravica u kadilu mora biti goruća [10] a ne već skoro ugašen ugljen, jerbo ako se dim od tamjana ne diže, ne ima znamenovanja. — Pet grudica tamjana, što se zabodu u uzkrsnu svieću, znamenuju dragomasti, kojimi mišljahu pobožne žene pomazati Isusa, ili pet rana Isusovih, s kojih nam poteče miris milosti. —

Vide pag. 143. N. 3) II. K. Moj. 30. — T. 144. N. 1.) Ps. 140. 2. 2.) Efez. 5. 2. 3.) II. Kor. 2. 15. 4.) Gassner I. 546. 5.) Materies, quae adhibetur, vel solum et purum thus esse debet, suavis odoris, vel si aliqua addantur, advertatur, ut quantitas turis longe superet. Caerem. epis. —

§. 72. [1] Pepeo.

Pepeo spominje se već u starom zavjetu, kod božjih kazna;[2] čišćenja žrtvenika,[3] puka[4] itd. Pepeo je blatan, netečan, bez ikakve ciene. Znamenuje pokoru, stoga i reče Job: „Činim pokoru u prahu i pepelu"[5] Ninivljani posipaše si glave pepelom, da si okaju grieke, kadno jih prorok Jona nagovori na pokoru[6]. U tom smislu govori i Spasitelj o pepelu[7]. Znači čovječju ništetnost[8], krhkoću, griek, poniznost, žalost[9], pomirenje i smrt[10]

S tih raznih znamenovanja rabi crkva pepeo već od postanka svoga. S prvine posipavali su se pepelom svi javni pokornici. Nu buduć da smo svi griešnici, već od davnih vremena posipavaju se svi vjernici pepelom na početku korizme (čistu sriedu). Ovaj pepeo pravi se od kitâ, blagoslovljenih na cvjetnicu prošle godine,[11] kojim kršćani pokazaše radost ulazku Isusovu u Jeruzalem, što nam živo predočuje, kako je sva slava i radost na svietu ništetna i minuća.

Blagoslov pepela je strogo zapoviedan u svakoj stolnoj, sbornoj (konventualnoj) i župnoj crkvi[12]. U drugih crkvah smije biti samo biskupovom dozvolom ili ako je zakonita navada, da se i u drugoj kojoj crkvi smije blagoslivljati.[13] Tko misi, taj mora i pepeo blagosloviti; jerbo blagoslov spada na cjelinu mise.[14] Medjutim biskupa ovaj zakon neveže. A i inače izpričava od zakona važan, kakav uzrok.[15]

(Prvi prima pepeo misnik stojeć na najvišjem stupnju žrtvenika, od najčastnijega svećenika, koj mu prignutu njim pravi križ na tonzuri uz rieči: „Memento homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris;" medjutim se u koru pieva: „Immutemus" i neprestano opetuje doklegod posipavanje traje. Onda prima pepeo od misnika najčastniji svećenik klečeć na najgornjem stupnju žrtvenika i tako po redu najprije častnici (dignitarii), onda djakon (komu medjutim drugi tko pridrži pladanj s blagoslovljenim pepelom) i

1) Caerem. episc. l. I c. 23; 2) II. knj. Mojs. 9, 10. 3) IV. knj. Mojs. 4, 13. 4) IV. knj. Mojs. 19, 9. 5) Job 42, 6. 6) Jon. 3. 7) „Vae tibi Corozaim vae tibi Bathsaida, quia si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent." Math. 11, 21. Luk. 10, 13. 8) I. knj. Moj. 18, 27. 9) II. kralj. 13, 19; Esth. 4, 1. 10) I knj. Mojs. 3, 19. 11) srav. rub. mis. Ter. IV. Cin. 12) S. R. C. 30 ož. 1670. 13) Gassner I. 472. 14) S. R. C. 22 ož. 1653. 1 ruj. 1838. 15) Gassner, ondje.

podjakon, zatim drugi crkvenjaci. Svjetovnjakom dieli se na rešetkah gdje poklekne na oba koljena. Kanonici stolne crkve i častnici primaju pepeo na stojeć kako i misnik. Ako ne ima drugoga svećenika tada sam misnik na sried žrtvenika obrnut prama križu poklekne na oba koljena i stavi si pepeo na tonzuru negovoreć ništa; služi li mu tko za djakona, pak makar imao svećenički red, buduć da u misi manju službu obavlja, ne pristoji se, da ovaj misniku stavlja pepeo na glavu. Svetomu otcu papi sjedećemu posiplje kardinal misnik pepeo na glavu ništa negovoreć [1]. U kući se nikomu nesmije dieliti pepeo [2].

Pepeo se blagoslivlje na strani epistole velikoga žrtvenika. Ako je izložena presv. oltarsko otajstvo, onda se mora pepeo na drugom žrtveniku blagosloviti i dieliti. Ne ima li drugoga žrtvenika, tada, ako je skrovno izloženo presv. otajstvo, može se medjutim zatvoriti inače (n. p. prigodom klečanja) bolje je izpustiti blagoslov pepela [3]. Suvišan blagoslovljen pepeo ima se baciti u shranilište.

IV. Crkveno ruho.

§. 73. Pojam crkvenoga ruha.

Pod crkvenim ruhom razumieva se sva ona oprava, koja se rabi u službi božjoj. Već u starom zavjetu bje zapovjedjeno svećenikom u bogoslužju služit se različitim odjelom od običnoga [4], pače to se je zahtievalo, a i sad se zahtieva od službenika svih skoro vjerozakona. Koliko više se ima to zahtievati od svećenika novoga zavjeta. Radi česa se crkva u bogoslužnih činih, da se ovi čim dostojnije vrše, već od apoštolskih vremena služi posebnim blagoslovljenim odielom [5], koje, što se kroja tiče, bijaše s početka mnogo slično običnomu odielu, samo što je bilo od ljepše i draže stvari, te se nosilo samo u crkvi [I]. Ono osta u prvobitnom kroju, prem se navadno s

1) „Celebraturus Cardinalis jam omnibus ornamentis sacris pro missa dicenda indutus . . nihil dicens imponit Papae sedenti cineres supra caput in formam crucis." Rit. ecclesiast. sive sacrar. caeremon. s. Romanae Eccles. Col. 1558. I. sect. 1. p. 198

2) S. R. C. 2 siec. 1668.

3) Srav. Gassner I. 444.

4) Ezek. 42, 14; 45, 17. 19.

5) Sab. trid. sess. 22. c. 5. de sacrif. Missae; sv. Aug. de baptismo l. IV. c. 24.

I) „Stephanus papa (I) constituit, sacerdotes et levitas vestibus sacratis in usu quotidiano non uti, nisi in ecclesiis tantum." Baronius ad an. 260.

vremenom promienilo. Pače k njemu su dodana i druga odiela, krojena stranom po svećeničkom odielu staroga zakona, stranom da označe osobite zgode života i muke Isusove. Nešto opet izumljeno je napose za kršćansko bogoslužje.

Svećenik vršeć službu božju nije više prost čovjek, nego Isusov namjestnik, treba dakle da se kano takov u bogoslužju i po odielu razpoznaje. Svećenik obučen neobičnom opravom, neka se domisli, da se imade kriepostmi odlikovati više nego svi vjernici; ovi pako neka znadu, da svećenik tada nevrši običnu zemaljsku službu, već nebesku uzvišenu, kojoj oni treba da prisustvuju sa svom pobožnošću i strahopočitanjem.

Crkveno ruho spada stranom na misu, a stranom na ostalu službu božju.

a) § 74. Misno ruho.

Misno ruho je dvostruko ito: kojim se odieva misnik (misno odielo) i koje spada na kalež.

I. Misno odielo je ono crkveno ruho, koje samo za sv. misu rabi. Razlikuje se pako dvostruka misna odiela: u obće, za sve svećenike, i posebno, za same biskupe.

a) Na obće misno odielo spada:

1) Naglavnik (amictus, od amicire zaodjenuti se, humirale) t.j. onaj bieli platneni rubac, što si ga misnik zabacuje preko glave na ledja, te njim omota vrat. Tako je sličan ephodu u starom zavjetu. Nekad se je zvao takodjer ἀναβολή. Znamenuje ovaj rubac, kojim bijahu Isusu u mukah zvezali oči;[1] u ćudorednom pako smislu znači štit spasenja proti vražjim napastim polag one molitve, što ju moli misnik, kad se njim oblači: „Impone Domine capiti meo galeam salutis, ad expugnandos diabolicos incursus“; napokon znači uztegnuće jezika,[2] njim bo se omota grlo, a kroz grlo izlaze rieči. Uveden je više sbog pristojnosti i zdravlja, da se najme svećeniku, odkad su kazula i misna košulja dobili veći izrezak oko vrata nevidi obična odjeća, te nebude gologa vrata. (Početak mu je od 8. vieka.[3] Do 13 vieka bi si svećenici njim pokrili glavu

1) Luk. 22, 64.

2) „Accipe amictum, per quem designatur castigatio vocis.“ Pontifex rom. in ordinat. subdiaconi.

3) sr. Radkinszky II. 56;

(odatle se u nas još danas zove naglavnik) i tek na početku mise spustili ga na pleća (humeri-humerale), kako je još to dan danas običaj u franciškana. Spominje nam to i obred redjenja podjakona, komu biskup naglavnikom najprije pokrije glavu, a kašnje mu njim omota vrat,[I] i molitva, koju moli misnik, kad njim odieva. Nekad se je naglavnik stavljao nad misnu košulju, kako to još dan danas biva u liturgiji sv. Ambroza; sada pako dolazi izpod košulje. Neka bude dosta velik (3 noge dug, a 2 noge i 3 palca širok. U sredini, gdje ga misnik poljubi, neka ima križić i tako duge vrpce, da ih je moći lahko sprieda svezati.[1]) Njim treba da misnik vas ovratnik (collare) omota

2. Misna košulja, ili stomanja (alba, a colore albo, camisia[II] itd. tj: biela platnena haljina od vrata do kičice (odatle ποδήρης ili ποδέρις). Predstavlja onu bielu haljinu, kojom bje Isus obučen u Irudovoj palači. Spominje misniku nedužnost, čistoću srca i svetost, kojom treba da stupi k žrtveniku. Sbog toga i moli oblačeć ju: „Dealba me Domine, et munda cor meum, ut in sanguine Agni dealbatus gaudiis perfruar sempiternis." Uvedena je mjesto stare svjetske tunike u prva vremena kršćanstva, koju već kartažki sabor IV. (398) kano obće poznatu odjeću spominje, a tako isto i sv. Jeronim.[III]) Misna košulja ima da bude dosta prostrana, od prilike 6 noga duga, a 24 u obsegu; rukavi neka budu 2 noge i 3 palca dugi i prema koncu uži. Kako se ima obući, točno je označeno u misalu[2]). Samo na to treba paziti, da dolnju haljinu sa svih strana pokrije.[3])

3. Pås (cingulum), kojim se misnik paše, da mu nespade košulja, te mu nepači u hodu. Predstavlja uže, kojim vezahu vojnici Isusa, kad ga uhvatiše u vrtu Gecemanu.[4]) Znamenuje čistoću duše i tiela, koju treba da ima misnik prikazujuć nebeskomu otcu nevinoga janjca. Zato i moli, kad se paše: „Praecinge me, Domine, cingulo puritatis, et extingue in lumbis meis humorem libidinis, ut maneat in me virtus continentiae et castitatis." Znači takodjer sveudiljno svladanje samoga sebe.

---

1) Rit. celebr. mp. I. n. 2. 2) Rit. celebr. mp. I. 3. 3) Herodt. I. 198.
I. „Pontifex ... amictum, qui in collo ordinandorum jacet, imponit super caput singulis. Pontif. rom. ordje.
II. „Dominus in camisi. e. in stratis nostris" Isid. Hispal. Originum lib. 19. c. 22. „Camisiae igitur nomen ei (albae) tributum, quia similis est tunicae lineae interiori, qua utimur in camis i. e. in lectulis nostris." Bona, Rerum liturg. libr. I. c. 24. §4. — III) Contr. Pelag. lib. I.
4) Ivan. 18, 12.

Dvie pako viseće kite znače bdenje i molitvu.[1]) Dug je od prilike 10½ nogu.

4. Naručnik (manipulus, od manus, mappula, manipula, sindon, mantile, fánon, ἐπιμάνικον) postao je od ručnika, kojim su si u stara vremena misnici i ostali crkveni službenici tirli suze i pot (sudarium). Znamenuje uže, kojim bijahu svezane Isusu ruke. U prva bo vremena trajaše služba božja po više sati, a tada se čovjek lahko uznoji; uz to bi svećenika do suza ganula srdačna pobožnost i uspomena gorke muke Spasiteljeve. Niži službenici stranom pomagahu biskupom i svećenikom kod službe božje, stranom pako služahu siromakom za stolom, pak su tako i oni rabili ručnik, da si mogu njim otirati znoj. U tu svrhu rabio se sve do 8 vieka. Bijaše platnen, i svi su ga nosili na lievom laktu. Kašnje bi ga kitili i pravili od draže tvarine. Počam od 11 vieka pravi se od iste tvarine i boje, od koje i kazula, i tada dobi sadanji oblik sa tri križa. Kad već naručnik nije služio za onu svrhu, za koju bje spočetka uveden Paskal II. dopusti god. 1117, da ga samo podjakoni smiju nositi; kašnje bje to dopušteno svim svećenikom i djakonom[I.]) U iztočnih liturgijah svećenici nose naručnik na obih rukuh[II.]) u nas pako samo na lievoj. Naručnik je sada tako načinjen, da se ruka kroz njega provuče, dočim se drugdje (n: p: u Italiji) dviema vrpcama sveže. Spominje nas na onaj rubac, kojim si naš Spasitelj u muci otirao lice, ili na ono uže, kojim mu svezaše ruke. Znamenuje plač i bol pokore, stoga i moli misnik, kad ga stavlja: „Merear, Domine, portare manipulum fletus et doloris, ut cum exultatione recipiam mercedem laboris." Rabi se izključivo samo u sv. misi (pak makar inače bio np: svećenik obučen u kazuli kano na tielovskoj procesiji, ili djakon i podjakon u dalmatici i tunicеli na večernji); jer se u njoj samoj ponavlja krvna žrtva na križu i predstavlja gorka muka i smrt Isusova, od koje veće ne ima. Znači također trud i dobra djela.[2]) Opominje misnika i druge službenike na čistoću i budnost, da si otaru dušu od svakdanjih prekršaja, i radnjom i znojenjem brinu za dobra djela, da tako na drugom svietu dobe plaću i vječni pokoj.[3]) Nose ga

1) Amberger II. 358

I.) Müller, Lexikon des Kirchenrechtes und der römisch-katholischen Liturgie B. IV. S. 11.

II.) Goar in Not. ad s. Chrysostomi liturg. num. 12 srav. Bona de rebus liturg. l. I. c. 24.

2) „Accipe manipulum, per quem designantur fructus bonorum operum" Pontif. rom. in ordinat. subdiaconi. 3) ps. 25, 6.

na lievoj ruci, da desna bude slobodnija, i u znak, da oni, koji ga nose, moraju biti čisti i od najmanje ljage[1]. Sprva bijaše užji i dulji i uzimao se zadnji i to tek na žrtveniku u misi poslje izpoviedi, što još danas biskupi i mitronosni opati (u pontifikalnoj misi) čine. Naručnik je odjeća vlastita podjakonā, kojim kriepošću sv. reda pripada pravo prati sveto posudje i opravu, te služiti kod sv. mise. Zato, ako minorista (u samostanih ako i ne ima nikakvoga reda) u potrebi služi za podjakona, ne smije staviti naručnika.[2] Kad se god uzima i vadi, treba ga poljubiti na srednjem križu, te nikad ne navući preko lakta.[3]

5. Naramenica (stola = στόλη od στέλλω kititi, orarium).
Pod štolom se je u stara vremena razumjevalo svečano odielo kraljevsko, svećenicko ili vlasteosko, kojim su običavali kralji odlikovati častne i zaslužne muževe. Tako je obukao u star. zav. Farao Josipa[a]; Aman na kraljevsku zapovied obukao je Mardokea u kraljevsku štolu[I]; car Julijan dopustio Prokopu nositi kraljevsku štolu[II] itd. U davna vremena kršćanstva kaošto i sada štolu su smjeli nositi samo biskupi i svećenici i djakoni, dakle samo oni, kojim je dopušteno propoviedati (oratores), stoga se i zvala ova odjeća orarium[b]. Biskupi i svećenici nosili su ju i izvan službe božje, djakoni pako samo u službi. Spočetka bijaše ona duga haljina gornja, okrajak joj bi obšit bagreninom i zlatom izvezen od bieloga platna, koja je pokrivala čitavo tielo osim glave i vrata; tako se uzdržalo sve do 8. vieka. Budući je vremenom misna košulja dobila sadašnji kroj, od stare naramenice preostade samo onaj našiti okrajak, (fascia fasciola limbus), koj je uzdržao ime čitave prvobitne odjeće „stola".[III] Sad je dakle mnogo užja i kraća nego prije, različite crkvene boje, te se vješa niz ramena nalik na dugu vrpcu ili poramku.

---

1) Sv. Toma. suppl. 40. art. 7.
2) S. R. C. 5. srp. 1698 ad 18; 12 srp. 1848 ad 5.
3) Gavantus P. 2. tit. 1. n. 3.
I.) Est. 6, 7–11. II). Zosimus, histor. caesar. tom. 4.
III.) „Notandum, quod antiquitus stola erat vestis candida pertingens usque ad vestigia. Sed postquam alba coepit portari, mutata est in torquem." Durandus, Rationale divin. offic. lib. VIII. c. 5. n. 6.
a) „Vestivit eum stola byssina" I. knj. Mojs. 41, 42
b) Rabanus Maurus de instit. cler. l. I. c. 19. p. 34. sr. Amberger II. 361.

Znamenuje ono uže, kojim svezaše Isusa oko vrata, kad je nosio križ na kalvariju. U ćudorednom pako smislu znači službu božju, jaram gospodinov, zato i kaže biskup, kad koga za djakona redi, polažuć mu naramenicu: „Accipe stolam candidam de manu Dei; adimple ministerium tuum; potens est enim Deus, ut augeat tibi gratiam tuam"; kad pako koga za misnika redi, veli: „Accipe jugum Domini; jugum enim ejus suave est et onus ejus leve".1) Znači i posluśnost, s čega ju stavlja misnik na oba ramena i sprieda pasom sveže. Ona je glavna odjeća svećenička biljeg njihove časti i moći, stoga ju i rabe svećenici najviše u službi božjoj. Označuje takodjer i haljinu pravednosti i neumrlosti, štono ju iztočnim griehom izgubismo, zato i moli svećenik, kad god ju stavlja: „Redde mihi, Domine, stolam imortalitatis, quam perdidi in praevaricatione primi parentis, et quamvis indignus accedo ad tuum sacrum ministerium, merear tamen gaudium sempiternum." Nekad su svećenici morali uviek nositi naramenicu; sad ju nosi uviek sam sv. Otac. Biskupu pod sv. misom visi ravno niz ramena dole; svećenik kadgod ju stavlja na misnu košulju, mora ju na prsiju metnuti unakrst, tako da desnu stranu stavi preko lieve,2) inače i njemu ravno visi. Djakon ju stavlja uviek popriеko s lievoga ramena na desni bok, gdje ju sveže ili priputi. Neka bude dosta duga i široka, tako ipak da je izpod kazule ne bude s nijedne strane viditi, te neka ima tri križa: u sredini i na okrajcih. Na okrajcih vise često liepe kitice. Srednji se uviek poljubi. Ada se ondje naramenica odvrata ili vlasi ne ublati, može se priputiti komadić biela platna, tako ipak da nepokrije križa.3) U Italiji se naramenica tako metne da srednji križ dodje uviek s dola i tako se nikad nemože ublatiti. Djakonska naramenica imade dva veza s kiticami, pokićem se stisnu vezi i takodjer se naramica priveže pod bok, da se nesgnjete. U iztočnih liturgijah na svakoj naramici izvezena je rieč ἅγιος. U protestanta samo anglikanski svećenici nose naramicu. Naramica se rabi kod podieljivanja sakramenata, blagoslovina i kad ju u

1) Srav. Pontif. rom. in ordinat., diaconi et presbyteri.
2) S. R. C. 30 ruj. 1679 ad 8.; Herdt. I. 157;
3) Bouvry II. 218.

obće propisuju ili dopuštaju rubrike misala, obrednika, pontifi=
kala i biskupskoga ceremonijala.[1] Inače se nositi ne smije.
Nositi ju samo kano znak župničke pravomoći nije dopušteno, niti u obhodih,[2] osim onoga koji vodi procesiju ili kad župnici ovoj sborno (collegialiter) prisustvuju.[3] Stoga se i biskup njom samo onda služi, kad takovu biskupsku ili svećeničku službu obavlja, za koju je propisana naramenica, podnipošto pako kad samo prisustvuje obhodom ili drugoj kojoj crkvenoj službi.[4] Sam sv. Otac imade pravo svagda i posvuda ju nositi.[5]

Kod večernje bila svečana ili ne, ne smije ni onaj, koj večernju drži, služit se naramenicom, osim ako mora neposredno izložiti ili sahraniti presv. oltarsko otajstvo.[6]

Na tjelovskoj procesiji osim onoga, koj nosi presv. otajstvo i služećega djakona, nikomu nije dopušteno nositi naramenicu, bio u kakvoj mu drago odječi ili koje god časti.[7] U nas se njom jošte služe, koji pjevaju evangjelje, podnipošto pako drugi svećenici ili kanonici, bili oni obučeni u kazulah ili plaštih. Svećenik, koj prigodom klečanja moli mora imati naramenicu[8]; tako isto i kad se izvan sv. mise pričešća[9], dakle i kad prima poputnicu (viaticum); i to uviek biele boje.[10] Kod propoviedi i katekisacije samo ondje uzima svećenik ili djakon naramenicu gdje je takva navada.[11] Presbyter assistens mladomisniku[12] i biskupu[13] nesmije imati naramice. A svećenik ili djakon, koj na blagoslovu zastupa u dalmatici obučena djakona, samo onda stavi naramicu, kad hoće da se dotakne presv. oltarskoga otajstva.[14] Ravnateljem bratovština samo onda je dopušteno nositi naramicu, kada svojom bratovštinom idu u obhodu[15] np. na molitvene dane.

1) S. R. 7 ruj. 1816.; 7 ruj. 1658.; 4 kol. 1663.; 22 ruj. 1837 ad 2.
2) S. R. C. 26 trav. 1834. 3) S. R. 7 ruj. 1816. 21 srp. 1855.
4) Gassner I. 606.
5) Permaneder, Kirchenrecht 2. izdanje st. 291. 6) S. R. C. 7 ruj. 1850. 7) S. R. C. 3 pros. 1672; 16 pros. 1828.; 26 trav. 1834; 7 ruj. 1816. 8) S. R. C. et Ep. et Reg. 9. pros. 1602;
9) Caerem. episc. l. II. c. 23. Rit. Rom.
10) Gassner I. 607; 11) S. R. C. 12 pros. 1821. ad 21.
12) Ead. 11 ožuj. 1837 ad 2.
13) Ead. 12 ožuj. 1836; 14) Ead. 12 kol. 1854.
15). Ead. 27. ožuj. 1824; 16 pros. 1826. -

6. Kažula (casula = parva casa, casibula, πλάνης planeta, penula) bijaše sprva dug plašt od vrata do kičice, širok okrugao i od svih stranah sit i zatvoren, osim kud se imala provući glava,[1] tako da je misnika skroz pokrivao. S početka bijaše lagana i mehka tako da se je lahko mogla dizati. Kašnje bijaše od drage tvárine, izvezena zlatom i srebrom, nakićena biserjem i dragim kamenjem, te svećenički ures samo za sv. misu. Buduć težka i neprilična pod izpovjedju se morala s prieda ito do lakta zavinuti i nadrame vrpcom privezati, odatle i danas običaj da se djakon i podjakon u postne dane (osim u oči božića, svetaca, velike subote i duhovskih kvatrih) nedjelje i ferije adventske i korizmene (osim nedjelje Gaudete et Laetare) u oči Duhova prije mise na svjećnicu kod blagoslova svićá i u processiju na čistu sriedu kod blagoslova pepela i na cvietnu nedjelju kod blagoslova maslina i u processiji služe zavinutimi kazulami (casulae plicatae). Buduć bi se tako na laktih jako nabrala da ne steže osobito kod poklecanja trebalo je često podignuti, odtud i ona navada da podvornici za pretvorbe (podizanja) drže kazulu. Ovo je najstariji kroj kazula liep i dostojan koj se može nazvati <u>romanskim</u>. Prema koncu 13 vieka, kad je gotička umjetnost zavladala počela se i kazula prekrajati. Najprije su joj s obiju strana odstrigli komad, tako da je dosizala samo do ruku i nabrala se samo onda kad bi misnik dignuo ruke. S prieda pako i sada je visila malko zašiljena skoro do kičice. Da se pako kakogod nadomjeste oni prvobitni nabori bijaše razsirena i liepimi šarenimi slikami, koje su često bile na zlatnoj tkanini izvezene urešena. Ovaj kroj možemo nazvati <u>gotičkim</u> te je vladao od 13-16 vieka ne samo u Njemačkoj nego i u Italiji. U 15 i 16 vieku su se oni zašiljeni okrajci zaokružili i s obiju strana počeše ju još više strići, tako da uprkos svim protivnim naporom brzo za otim dobi sadanji kroj. Sv. Karlo Boromej naredi za biskupiju da kazula ima biti preko 4½ stope široka i toliko duga tako da dosiže do kičice.

[1] Rab. Maur. inst. cler. 21.

Sprieda i zada imala se po duljini obšiti ½ širokim okrajkom tako isto i na vrhu popriečko da je sprieda i zada imala križ. Ovaj je kroj zavladao i u Rimu. Svremenom se je sprieda i zada opet pokratila da ne prieči poklečanja. Kašnje je u Rimu zavladao običaj na kazuli samo sprieda napraviti križ, zada pako je prosto visila; sada je sprieda i zada jednako i to većinom zlatom obšivena, dosta duga i široka tako da skoro čitavoga misnika pokriva i potom još uvjek najčastnija svećenička i misna odjeća. Ovaj kroj zove se rimski. Ovaj kroj zavladao je bio i u Njemačkoj te se uzdržao sve do 18 vieka. Od ovo doba u Francezkoj prešao je pleteničav slog i na kazule te ove još više ostrigli i suzili navlastito na ramenih tako da su gdjekoje kazule zbilja dosta maleke i uzke a prema njima i naramenice i naručnici pače i druga crkvena odjeća, kano naplečak, čitava sprava kaleža itd. Ovaj noviji francezki kroj prešao je u Njemačku i dopro do nas. Najnovije doba počele se u Njemačkoj opet uvadjati gotičke kazule. U grčkoj crkvi uzdržao se je sve do danas prvobitni kroj kazule; svećenička imade samo jedan križ, biskupska pako urešena mnogimi izvezenimi križi stoga se i ova potonja zove πολυσταυριον. Spočetka su kazulu osim biskupa i svećenika nosili i djakoni i podjakoni i akoliti. Sada ju nose samo misnici i kako smo gore rekli kadkada djakoni, podjakoni tako zvane zavinute kazule. Kazula znamenuje crven plašt, kojim vojnici zaogrnuše Isusa u Pilatovoj palači; ili nešivenu dolamu što mu ju stiela svukoše kad ga na križ pribiše. U ćudorednom smislu znači ljubav, koja sve podnosi [1] i pokriva množtvo grieha [2]. Stoga i veli biskup svećeniku, kad ga redi: „Accipe vestem sacerdotalem per quam caritas intelligitur; potens est enim Deus ut augeat tibi

---

1) I Kor. 13,7. 2) I Pet. 4, 8.

caritatem"[1]. Znamenuje takodjer breme svećeničkoga stališa, za to i moli misnik kad ju oblači: „Domine qui dixisti: jugum meum suave est et onus meum leve. Fac ut istud portare sic valeam, quod consequar tuam gratiam. Amen" Sprieda su obično prišite dvie vrpce, koje moraju biti tako duge da se mogu lahko sprieda svezati.

Kazula se je prije rabila ne samo kod sv. mise nego i kod druge službe božje; grci ju i sada rabe kod podieljivanja sv. sakramenata. U zapadnih liturgijah rabi se samo u sv. misi. Polag biskupskog ceremonijala[2] morali bi na tjelovsku procesiju u kazulu biele boje obući svi kanonici svećenici i gdje je navada i drugi svećenici, ali bez naramenice i naručnika[3]. Osim toga obučeno je u kazulah dvanaest svećenika, koji služe biskupu na veliki četvrtak kod posvetbe sv. ulja; i koji se zaredjuju u misnike.

Kad misnik umre polag rimskoga obrednika obuče se u svu misnu odjeću dakle i naramenicu ljubičaste boje[4] i može mu se staviti kalež s pliticom u ruke, gdje ta navada obstoji.[5]

b). Na posebno biskupsko odjelo spada:

1. Dalmatika (tunicella). To je lagana svilena odjeća s kratkimi rukavi što ju biskup nosi pod kazulom. Znači, da biskup, koj drugim podjeljuje sv. redove ima sam sve i s njimi obilje vlasti.

2. Cipele i čarape (sandalia), koje znače naviestanje evangjelja čemu su osobito biskupi dužni. Imadu biti boje onoga dana. U mrtvačkih misah ne služi se ovimi (svezenimi) cipelami.

3) Prsni križ na opomenu, da biskup ima uviek živo držati u pameti muku Isusovu, te može svladati sve neprijateljske nasrte.

---

1. Pontif. rom. in ordinat. presbyt. 2). L. II. c. 33 n. 5. 3) ~~bisk. ceremI. 10.1.~~ S. R. C. 22 sp. 1848, 4). sr. Gassner I. 609; 5) S. R. C. 23 svib 1846.

4. Prsten; jerbo je scrkvom zaručen, za koju ako uztreba mora biti spreman i isti svoj život dati, kaošto ga dade Isus.

5. Palica, (pedum pastorale); ona je biljeg njegove pastirske časti, vlasti i brige, što sve treba da ima za povjerene si vjernike. Na vrhu je krivuljasta za oznaku, da je biskup kano i pastir dužan liene poticati slabe uzdržavati, bludeće k sebi privlačiti. Sv. otac ne služi se nikad ovakovom palicom; jerbo ju on biskupom prene dade, ili jerbo ju je sv. Petar poslao Euheriju prvomu trierskomu biskupu, da njom uzkrisi mrtvaca.[1] U mrtvačkoj misi biskup se ne služi palicom jerbo duše umrvših već ne spadaju pod njegovu upravu.

6. Biskupska ~~palica~~ kapa (mitra, infula) na dva šiljka i s dvjema niz zatiljak visećima vrpcama, koje znamenuju stari i novi zakon. Opominje biskupa na dičnu čast, koju ima kao veliki svećenik, i da mu treba imati obsežno znanje staroga i novoga zakona.

7. Rukavice znamenuju čistu nakanu u svih djelih, da dobije blagoslov božji kano njekoč Jakob patrijarka, koj si omota ruku kozlićevom kožom, da dobije otčev blagoslov. U mrtvačkoj misi ne nosi rukavice.

8. Krilo (gremiale) meće se biskupu na krila, kada sjedi na stolici, da ne omrlja misnu odjelo.

Opazka 1. Nadbiskupi a i neki biskupi, kano n. pr. pečuvski iz osobite povlasti sv. rimske stolice nose tako zvani pallium. Sv. otac ima jošte subcinctorium[2] fanon[3] i trokrunu (tiara, regnum).

Opazka 2. Mnogim samostanskim predstavnikom i drugim svjetskim opatom, kao takodjer apostolskim protonotarom podieljena

---

1) Romanus pontifex non utitur baculo, quia Petrus misit ipsum ad suscitandum quemdam discipulum suum, qui postea factus est episcopus Trevirensis. Et ideo in dioecesi Trevirensi papa baculum portat, et non in aliis locis. Vel etiam in signum quod non habet coarctatam potestatem quod curvatio baculi significat. Sv. Toma akvin. Summa. theol. p. III. supplem. q. 40. art. 7.

jer radi zasluga bud njihovih redova, bud njihovih osobnih, povlastica nositi palicu, mitru prsten itd.

II. Na kalež spada:

1. Tjelesnik (corporale) je platnen rubac na kom se posvećuje presv. tielo Isusovo i postavlja kalež. Prije bio je mnogo veći, tako da je čitav žrtvenik pokrivao a to stoga, a to stoga što se više kruha na njem posvećivalo. Njim se je do 12 vieka prikrivao i kalež, koj dio tjelesnika zvao se je palla = gornje odielo. S--da je dosta da bude tako velik, da može na njem prostrano stojati kalež, plitica i krušnik za posvetu manjih hostija. Tjelesnik ne smije imati nikakova veziva svilom ili zlatom na sredini [1] Znači one pelenice u koje je Marija povila novorodjenoga Isusa; platno u koje bje umotano njegvo mrtvo tielo. Na okolo može se čipkami uresiti nu ne presirokimi. Sprieda na rubu može se bielim koncem naverti križ koj se pod sv. misom može ljubiti.

2. Pokrovčić ili tjelesničić (palla) je onaj četverni komadić platna, kojim se kalež pod sv. misom pokriva. Do 12. stoljeća držao se je tjelesnika, što dokazuju rieči, kojimi se oboje kao jedno još danas blagoslivlje: „benedicere digneris linteamen istud ad tegendum involvendumque corpus et sanguinem Domini"... [2]
Budući takvo pokrivanje nepriličmo malen se je pokrovac odsio od tjelesnika te se njim sada kalež pokriva. Mora biti tako velik da kalež skroz pokrije. Da se laglje rabi može se kano i tjelesnik učvrstiti. Navadno se naokolo uzkami čipkami uresi, a može biti od dvostrukoga platna samo da se nikakovom tvarinom niti svilenom ne pokriva. Nu na molbe nekojih

Str. 155. 2). Est instar parvi cujusdam manipuli e sinistro latere pendens" Bona. 3). Est velum sericum subtilissimum diversis coloribus distinctum et virgatum quod post albam et cingulum capiti imponit et replicat super humeros et ante pectus. Bona. Str. 156. 1). Rub. mis. rib. cel. I. 1. Corporale..., quod ex lino tantum esse debet nec serico vel auro in medium intextum sed totum album. S. R. C. 15 feb. 1819. 2) Srav. Benger. II. 157. 3). Srav. misal. na svrhi.

francezkih biskupa dozvolio je sbor za sv. obrede u sredini uklopiti tanak karton papir pače i odozgor zlatom izvesti ili obložiti svilenom tvarinom od koje je i kažula sbojom onoga dana samo da ne bude crna, te nepredstavlja nikakova znamena smrti a odozdo da bude sašiven pravi platnen pokrovčić 1). Pribosti ga samo bočkami pogibeljno je, jer može lahko u kalež pasti. Potom se niti u mrtvačkih misah nesmije rabiti pokrovčić odozgo obložen crnom tvarinom već ili sam pokrovčić u strogom smislu ili obložen odozgo bielom svilenom tvarinom. U nekih crkvah pokrivaju svećenici kalež prostim obšivenim kartonom kako ga ~~od~~ trgovac sostalom misnom ručom pošalje, ne znajuć valjda da se odozdo mora prišiti pravi biel, platnen i blagoslovljen pokrovčić.

Najnovije doba počelo se na prosti dvostruki platnen pokrovac vezti ime Isusovo, trnova kruna, ecce homo, čavli itd. Biva li to laglje se može dopustiti vezenje bielom predjom nego manjastom. 2)

3). Rubčić ili čistilo (purificatorium) je platnen komadić za čišćenje ili brisanje kaleža, plitice, prstâ i usnâ misnikovih poslje pričesti. Stoji na kaležu pred pliticom do prikazbe a od prikazbe do pričesti sdesna kraj tjelesnika. Da se ne pomieša srubčićem od lavabo (manutergium) bilježi se bielim križićem. Poraba rubčića kaleža nije jako stara. 3) Kad rubčić nije više za porabu za koju je namienjeno, mora se spaliti a pepeo u sakrarij baciti, jer je moglo doći do neposrednoga doticaja presv. otajstva. 4) U grčkoj crkvi misnici čiste kalež i pliticu spužvom.

4. Tok (bursa, pera, theca, corporalis) jest dvostruka listnica četvorna od jakoga kartenoga papira, u koju se meće smotano tjelesnik 5).

---

1. An non obstantibus decretis a S. R. C. editis uti liceat palla a parte superiori panno serico cooperta aut auro contexto? S. R. C. 10 Jan. 1852. respondit: Permitti posse, dummodo palla linea subnexa calicem cooperiat ac pannus superior non sit nigri coloris aut referat aliqua mortis signa 2) Srav. Gassner I. 605.
3) Bened. XIV de sacrif. miss. sect. I. n. 33. 4) Gassner I. 533. 5) In sacrificio missae uti non potest palla a parte superiori drappo serico cooperta. S. R. C. 22 siec. 1701.

Kartun je barem s gornje strane obložen istom svilenom tvarinom od koje je i ostala misna odjeća. Rubrika misala zahtieva da bude iste boje koje i kažula.[1] Postava može biti od bieloga platna ili od svile. Gornja strana je urešena križem. Tok mora biti tolik (u promieru 24. Cm). da se u nj može prostrano uklopiti sav tjelesnik nit se smije ikada tjelesnik izvan toka nositi [2] Za pričešćivanje nosi u njem tjelesnik sam svećenik [3] tako da je otvorena strana gore okrenuta.

5. Veo (velum calici peplum) kojim se pokriva kalež od početka mise do prikazbe i od pričesti do konca početak jo jod najstarijih vremena [4] Sprvina bje od platna sada mora biti iste boje, koje i misna oprava ako i ne od iste tvarine [5] Ne mora imati postave. Na sredini ili nješto više sprieda ima križić, koj baš nije nuždan. Veo treba da bude tolik da se njim može pokriti sav kalež osobito sprieda.[6] U grčkoj crkvi su tri vela (kalymmata) jednom se zavija plitica, drugom kalež a trećom koja je dosta velika oboje [7] Kalež se odkriva tek prije prikazbe jerbo tada tek počima prava misa.

§. 75. Odjelo za ostalu službu božju.

Odjelo za ostalu službu božju jest ono crkveno ruho, koje svećenstvo rabi izvan sv. mise prem nekoje i pri ovoj služi a nekoje se izvan svake službe nosi

Na ovakovu odjeću spada:

1. Plašt (pluviale) Nekoć bijaše za to, da se svećenik u obhodih izvan crkve njim zaogrne proti kiši i studeni, stoga se i zove pluviale. U tu svrhu imadjaše sprva kukolju (cappa caputium) koja se mogla navlačiti na glavu. Radi česa se zove takodjer: Cappa (a capite) ili casula cucullata. Kašnje počeše ovu kukolju kititi srebrom i zlatom, i kad

1. Rit. celebr. miss. I. 2). S. R. C. 17 ruj: 1704. 3) S. R. C. 27 velj: 1847. 4) Con. 72. Dist I. de consecrat. 5) Herdt. I. 167- 6). S. R. C. 11. ruj: 1847. 7) Goar. ad liturg. s. Chrysostomi n. 51.

više svojoj svrsi nije odgovarala spustiše ju niže, koja se još i danas vidi te izgledje kano kakav štit sa povećim kitom na dnu. Sada se mjesto kukolje rabi biret. Plašt znači što i kažula. - Plašt rabi u obhodih i onih blagoslovih, koji se obavljaju na žrtveniku; onda kod svečanoga slavoslavja i večernje. Plašt nosi uviek i presbyter assistens kod pontifikalne mise (nu bez naramenice) i misnik poslje mrtvačke mise ad absolutionem (libera). Kad god se plašt nosi nikada se nesmije uzeti naručnik. Gdje ne ima plašta mjesto njega i kod samih blagoslova na žrtveniku ne može se rabiti kažula nego misna košulja i naramenica.[1] U plašt se obuče svećenik (ako je lahko moguće) kad nosi svečano presv. oltarsko otajstvo bolestnikom.[2] Usljed biskupskoga ceremonijala na tjelovskoj procesiji bi se morali u stolnih crkva častnici kaptola (dignitates) i nosioci nebnice obući u plašt tako isto na svečanih večernjah 6. 4 ili 2 službujuća svećenika ili klerika[3] Nekad su takav plašt nosili i pjevači (koraliste) [4] i to samo na veće blagdane, odatle se u nekojih biskupijah takvi blagdani još dan danas zovu: festa cappae ili festa in cappis. Sada se plaštem najviše služe biskupi (kod svećenja podieljivanja sakramenta pokore itd). U grčkoj crkvi samo biskupi smiju nositi plašt.

2. Dalmatika i tunicella, jesu oprave koje nose djakon i podjakon u svečanoj službi: pod sv. misom na obhodu sprovodu i kad služe svećeniku kod blagoslova[5]. Kod svečane večernje mjesto dalmatike i tunicelle morali bi imati kotu i plašt[6].

---

1. Pluviali utitur in processionibus et benedictionibus quae fiunt in altari; item in officio Laudum et Vesperarum, quando solemniter dicuntur. Eodem utitur assistens celebranti in missa pontificali; item quando celebrans post missam defunctorum facit in fine absolutionem. Cum celebrans utitur pluviali semper deponit manipulum et ubi pluviale haberi non potest in benedictionibus quae fiunt in altari celebrans stat sine planeta cum alba et stola." Rubr. gen. miss. tit XIX 3. 4. Gassner. I. 610. 2). S. R. C. 12 kol. 1854 Rit rom. comm. inf.; 3). S. R. C. 10 siec. 1852. 4). Honorius lib. I. c. 227. 6) bisk. cerem. II. 3. 1. Sravn Gassner. I. 610. opaz. 3. 5). rimski mis. XIX. 5... 5.

Djakon nosi dalmatiku a poddjakon tunicelu. Tunicela (parva tunica) raz-
kuje se u tom od dalmatike što ima uže a dulje rukave.[1] a i mora-
lo je tako biti; jer djakon podieljivaše neke sakramente, poimence
presv. oltarsko otajstvo (presvetu Krv) pak je morao biti slobodniji.
Nekad je dalmatika bila puno dulja i šira. (U grčkoj crkvi se je sve
do danas uzdržao stari kroj dalmatike, koja dosiže do nože i s o-
bijuh strana je skroz zatvorena. Sad su dalmatika i tunicella skro
jednake, te se u ničem ne razlikuju. U Italiji, poimence u Rimu su
mnogo dulje i šire nego u nas; rukavi su naoko skroz sašiti.
Znamenuje od prilike što i Kazula. Dalmatici ime od Dalmaci-
je.[o] Nekad su i biskupi stog osobitoga odlikovanja nosili dal
matiku. Sad ju samo svilenu bez podstave i zlatnih ili sre-
brnih okrajaka nose samo u pontifikalnoj misi i to pod
Kazulom nad tunicelom.[II] Tunicli ime od tunica, duge i široke
gornje haljine, koju su nosili stari Rimljani. U grčkoj crkvi pod-
djakoni nenose tunicellu već samo albu, koja je u Armena na
prsih i na rukavih urešena malimi križići. Dalmatika i tunicela
zovu se takodjer levitonaria, jerbo ih nose leviti t. j. djakon i pod-
djakon. Na neke dane naznačene u rimskom misalu[4] n. p. postn
u stolnih i glavnijih sbornih i opatskih crkvah, te većih župnih
djakon i poddjakon pod sv. missom morali bi imati s prieda
zavinute kazule; u manjih pako crkvah poddjakon imao bi slu-
žiti u košulji i naručniku, a djakon i u naramenici.[6] Dalmati-
ka i tunicella znamenuju veselu odjeću; stoga i mali djakon obu-
čujuć dalmatiku: „Indue me Domine indumento salutis et ve-
stimento laetitiae et dalmatica justitiae circumda me sem-
per." Podjakon pako mali: „Tunica jucunditatis et indumento
laetitiae induat me Dominus." To je uzrok, zašto djakon i
podjakon u neke postne dane ne služe u dalmatici i tunice
već u zavinutih kazulah.

3.) <u>Kratka košulja</u>, je potraćena platnena odjeća, čipkami u-
rešena, s cielimi ili potraćenimi rukavi ili bez ovih pripadajuća
nekim višje časti svećenikom ili u obće svim crkovnjakom ili podu-
čnikom. S cielimi uskimi rukavi zove se roketa ili kamžica (roche

— [o] gdje prvi dalmatiku nosio car Pertinax.[I] Iz Dalmacije dosta
je u Rim, gdje je papa Silvester prvi dopustio djakonom u službi bo
joj nositi Dalmatiku.[3]

1.) bisk. cerem. I. 10. 1. ; 2.) sv. Toma suppl. 40. a. 7. 3.) Izidor. l. 19.
4.) obć. rub. XIX. br. 6. ; 5.) S. R. C. 8. ožuj. 1631. 6.) obć. rub. XIX. br. 7. – I.) Müller. Lexicon L. II. T. 5. II.) Cerem
episc. lib. II. c. 8. n. 18. III.) Sravni decreta S. R. C. na početku misala.

tum) i nmiju ju po naredbi Urbana VIII nositi samo svjetski prelati i kanonici onih stolnih crkava, kojim je ta povlastica dana od rimske stolice. S pokraćenimi širokimi rukavi zove se Kota (superpelliceum ili superpellicium) i rabi obće u podieljivanju sakramenata, obhodih blagosljivljanju, propoviedanju, u koru itd. Stoga i spominju ovu odjeću obrednici rimski i dieczanski ponajviše.
Kod podieljivanja sakramenata i oni, kojim pripada pravo nositi rokettu, pak makar u vlastitoj crkvi, moraju se služiti i kotom i štolom, a ne roketom i cappom.[2.)]
U nas je navada, da se obće svi svećenici (gdjegdje i niži crkovnjaci) služe roketom i onda, kad rubrika propisuje kotu (superpelliceum). Tako bijaše i u Carrarskoj pokrajini; pače tamo su i niži crkovnjaci nositi roketu. Zapitav dakle jedan ondješni biskup Massa sbor za sv. obrede: bi li smio tu staru navadu trpiti, da se ne uznemirja kler, ili je možda dužan dokinuti ju? Na to mu sv. sbor 27. veljače 1847. odgovori: Non esse inquietandos. Laici, kad kod službe božje dvore, služe se većinom kratkom košuljicom bez rukava. Kratka košulja znači što i misna košulja, poimence pako kota znači novoga čovjeka preporodjena pravednošću i svetošću, stoga i veli biskup klerika, kad ga ovom odjećom oblači: „Induat te Dominus novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis." Nad roketom nose kardinali, biskupi i kanonici nekih kapitula tako zvanu cappu, kojim se imenom nekad zvala posve prosta odjeća.[3.)] Cappa je veća i manja. Veća nosi se na veće blagdane i crkvene svečanosti, stoga se i zovu svi blagdani: festa cappae magnae; inače se nosi samo mala cappa. Kardinali nose crvenu cappu, ostali pako ljubičastu. Neki kanonici ne samo stolnih nego i sbornih kapitula imadu pravo na roketi ili koti nositi mocetu. Obzirom rubrika misala[4.)] koji imadu pravo nositi roket, mogu na ovaj obući misnu odjeću, drugi pako na kotu.
4.) Naplećak (Velum humerale) njim se ogrnjuje svećenik, kadgod nosi presv. oltarsko otajstvo, ili s njim daje blagoslov, a to radi poštovanja naprama presv. otajstvu bilo u pokaznici ili kušniku, u crkvi ili izvan nje, dakle i kad se bolestniku nosi[5.)] što je u nas, osobito kad se daleko ide, izvan običaja[6.)]. Mora biti uzda i bezuvjetno biela boje[7.)] te barem 6 noga dug, koj se sprieda vrpcom privezuje, da ne padne.[8.)]

1.) Sic vocatur, quia olim imponebatur super tunicam pellibus subductam, quo frigoris arcendi causa chorales corpus tegebant." Fornici.
2.) S. R. C. 31. svib. 1817; 12. stud. 1831; 17. ruj. 1822. cr. Gassner I. 611. Benger III. 171. 3.) Vestis cilicina de caprarum pilis, quae in modum casulae, quam nunc cappam vocamus, perseverat usque in hodie apud nos est." Dufresne cr. Müller Lexikon B. 4. S. 651. 4.) Rit. celbr. mis. I. 2. 5.) Sr. Rit. rom. 6.) Sr. Gassner. I. 563, 510. 8.) S. R. C. 9. ap. 1808

Podjaskom služi se naplećkom kod svake svečane mise osim mr-tvačke, da njim pokulje pliti . . Gdje gdje su ovim naplećkom zaogr-nuti i oni podvornici, koji kod pontifikalne biskupove službe ovomu drže mitru i palicu. Ima biti boje koje i ostala odnosno misna o-djeća.

5.) Halja (vestis talaris) jest crna haljina do kležice, s česa se i zove talaris. Na nju se oblače sve druge crkvene haljine. U monaka zna biti i druge boje (habitus). S početka su i svjetovnjaci nosili ova-kovu haljinu, nu odkad su se počeli narodi seliti, pokratiše ju više manje, dočim ju crkovnjaci kao najprikladniju pridrža-še u starom obliku. S prva bijaše različite boje većinom biela, kakovu još dan danas nosi sv. otac papa. Kašnje su biskupi i niži klerici nosili halje različite boje osim ljubičaste i svjetle, nekoji kanonici pako nosili su ljubičaste i crvene halje. Sabor tridentinski naredi, da svi niži klerici imadu nositi halju cr-nu ili crnomanjastu. Samo biskupi i prelati nose sada halju (i to ne uviek) ljubičaste boje. S prieda se obično zakopča i pasom priveže.

Ova halja nije baš sveta niti se blagoslivlje. Ako i je dopuštena kraća odjeća na putu il inače, svom se dugom mora obući sva-ki, kad god vrši kakovu liturgičku službu.[1] ♀ U senjskoj i mo-druškoj biskupiji ova je halja u svih duhovnih službah kao: sv. misi, obavljanju sv. sakramenata, poimence pokore, pogrebu itd. strogo zapoviedana, niti smiju župnici na koje svećenike pripuštati k obavljanju ma kakve službe božje, ako nisu u onoj haljini obučeni.[3]

6.) Ovratnik (collare) s vrpcom od crne, modre ili crvene svile, kojoj su sredina i okrajci obrubljeni bielinom. U Francezkoj i Nje-mačkoj te vrpce spuštaju preko žličice dole i tad su jako ši-roke, dočim u nas prišite oko ovratnika. Zovu je našli: Moj-sijine ploče u znak, da svećenik ima uviek paziti na božji zakon. Ovratnik nije sveta oprava, nu obćom je zakonitom na-vadom, a u mnogih biskupijah i posebnimi naredbami propi-san. Stoga će ga crkovnjaci uviek nositi, a navlastito, kad kakovu duhovnu službu obavljaju.

7.) Biret (od birrus pokrivač) kvadrat kapa, njim si crkovnjaci za bogoslužja pokrivaju glavu. S početka pokrivaše si svećenici glavu kukuljom kažule, kašnje (9. stol.) naglavnikom, što još i danas čine monaci u polazku k žrtveniku i odlazku; dočim

---

♀ Za sv. misu je rubrikom posebice propisana.[2]

8.) Hendt. III. 184. 1.) Srav. Gasner I. 612. 2.) „Indutus vestibus sibi convenientibus, quorum exterior saltem talum pedis attingat." Rit. celebr. miss. I. 2. 3.) Okružnica 23. travnja 1867. br. 695.

u svećenici već od 10. vieka omataju oko vrata, uglavu si pokrivaju biretom. S prva bio okrugao, zatim malo po malo dobio ugle, obično ima-de tri; u Francezkoj, Njemačkoj i Španiji s veće strane 4. U Italiji smi-ju samo doktori magistri nositi četiri ugla i to izvan službe božje; u službi božjoj imali bi se rabiti bireti samo sa tri ugla.[1] Biret obič-no ima biti crn. Po tom što tko imade pravo nositi halju ili ovratnik ljubičaste boje, pa makar i tako zvanu mantelētu, kao n. p. praelati i protonotari adinstar participantium, ne sliedi, da imade takodjer pravo služit se biretom ljubičaste ili čak crvene boje.[2] U Rimu samo kardi-nali nose crven biret; svi drugi pako kano patrijarske, primasi, nad-biskupi i biskupi nose crn biret.

Biret se obić mora staviti, kad god tko ide vršit kakov bogoslužni čin i kad se vraća. Skine ga svaki put, kad se prigne ili poklekne, osim kad kalež nosi; nego ako u svom slučaju mora na oba koljena poklaknuti, tada treba, da se i odkrije. U samom vršenju bogoslužnoga čina nikada ne smije imati bireta, osim kad propovieda, izpovie-da, pod molitvom sjedi u koru, ili na klupi pod Gloria i Credo, te u ophodih, ako se ne nosi presv. oltarsko otajstvo ili moći sv. križa.[3] Da se smije misnik pokriti malom kapicom (pileolus) za vrieme ko-na, može dopustiti biskup[4]), pod misom i to izvan kanona, kad je nazložan ... , samo sv. rimska stolica.[5]) Smije li se pokrit, kad nosi presv. oltarsko otajstvo bolestnikom, vidit ćemo na svom mjestu. Misiti pod barokom nitko ne smije bez dopusta sv. rimske stolice.[6]) U istočnih liturgijah misnici su pokrivene glave; pače u Armena bilo bi ne pristojno misiti gologlavu.

Opazka. Lajikom nije dopušteno obući svetu opravu: kano misnu košulju, naramenicu, dalmatiku itd. pak makar bili re-gulares[7]); osim plašta i kote[8]); tako isto ni minorista, osim kad u potrebi služe za podjakona, nu ni onda ne smiju imati naramenika.[9]) Duga haljina kao i kota svim lajikom, kad dvore kod službe božje, ne samo da je dopuštena, nego se i preporuča.[10])

1.) S. R. C. 7. pros. 1844. 2.) Liet illis (protonotariis ad instar participantium) habitu praelatitio uti: nimirum veste talari caudata, fascia et paliolo seu mantelleto violacei coloris cum collari et calligis item violaceis ac biretto, quod tamen omnino nigrum esse debet." Pio IX. Constit. „Apostol. Sedis" 28. Septembris 1872. super privilegiis protonotariorum apo-stolicorum ad instar participantium Nro. II. 3.) S. R. C. 10. oač. 1693; 4. trav. 1699.; 20. trav. 1822. 4.) S. R. C. 31. Kol. 1697. 5.) S. R. C. 24. trav. 1626. S. C. Ep. et Reg. 3. oač. 1590.; 17. lip. 1595. „Facultas concedendi pileolum in missa spectat ad Papam: Summi Pontifices non solum episcopis sed aliis quoque sacerdotibus hoc privilegium indulserunt, si valetudinis discrimen intercederet; et praeci-piturne pileolo sacerdos utatur a praefatione ad peractam sacram commu-nionem." 6.) Canon nullus Dist. I. de consec. „Nullus episcopus, presbyter, dia-conus ad solemnia missarum celebranda praesumat ... velato capite al-tari Dei assistere, quoniam et apostolus prohibet viros velato capite orare in ecclesia, et qui temere praesumpserit, communione privetur." S. R. C. 3. Kol. 1652. Bened. XIV. de synod. dioeces. l. 11. c. 9. Sv. Alf. =

§. 77. Tvarina crkvenoga ruha.

Naglavnik, misna košulja, tjelesnik[1.)] pokrovčić[2.)], rubčić kaleža i od lavabo, i rubac[3.)] moraju biti od platna ili prediva[4.)]. Nego budući su u tom bile nastale početkom ovoga stoleća zlorabe, te se je gdje gdje rabilo crkveno ruho skroz od pamuka, to je zbor za sv. obrede izdao 15. svib. 1819 novu obću odluku, kojom zabranjuje pomenuto crkveno ruho praviti od kakve god druge tvari osim platna ili prediva te dopusti od pamuka samo već učinjeno ruho kano: naglavnik, misne košulje, rubce i rubčiće od lavabo rabiti od pamuka, dok se ne podere; u buduće pako, da se ne imaju praviti od druge tvarine nego samo od platna ili prediva. Tjelesnici, pokrovčići i rubčići kaleža imadu biti svakako od platna ili prediva tako, da obstojeći od pamuka poslije mjesec dana iza proglašene spomenute odluke imadu se odstraniti. Ovu odluku je Pio VII. 18. svib. 1819. potvrdio, zapovjedio proglasiti i biskupom naložio, da marljivo nastoje, da se onda obdržava[5.)]. Po tom tjelesnici, pokrovčić i rubčić kaleža imadu biti neobhodno od platna ili prediva. Od kakve tvarine ima da bude roket i kota, budući da nije misno odielo već većinom rabi u koru (choralia indumenta) ne ima nikakvoga pozitivnoga zakona. Gassner[5.)] i de Herdt[6.)] kažu, da imadu biti kao misna košulja, koju zastupaju i iz koje su postale, od platna ili prediva; Amberger[7.)] i Schüch[8.)] da se samo pristoji, da budu od platna ili prediva, navlastito kota, za koju se zbor za sv. obrede[9.)] izrazio, da je sveto odielo.

Razlozi, zašto nekoje crkveno ruho mora biti od platna ili prediva, jesu stranom historički stranom symbolički: Već u starom zavjetu zapovjedi Bog, da svećenici nose platnenu opravu.[10.)] Isus na zadnjoj večeri pripasa se platnenim ručnikom[11.)] a po smrti njegovo sveto tielo bje zamotano u čisto platno.[12.)] Lan je najčišće bilje, što iz zemlje niče, s česa znači Isusa, prečisti plod b. d. Marije. Lan se svietli i tako znamenuje Isusa, svjetlost slave.[13.)] Platno se mučno diela, stoga označuje Isusa, koji je puno trpio.[14.)] Platno dakle najbolje znamenuje Isusa, osobito u sv. misi,

---

6. 398. „Non liceat pileolum et comas fictitias gerere, dum sacrum peragitur, nisi facultas a summo pontifice comparetur. Nemo audeat (statuit Urbanus VIII.) uti pileolo in celebratione missae sine expressa licentia Sedis apostolicae, non obstante quacumque contraria consuetudine". Str. Amberger II. 374. op. 2. – 7.) S. R. C. 29. ožuj. 1659., 11. svib. 1847. 8.) Benger II. 175. 9.) 5. rujn. 1698. ad 18. 10.) Herdt I. 162. Gassner I. 611.

1.) „Corporale ex lino tantum esse debet, nec serico vel auro in medio intextum, sed totum album." Mis. rom. de praepar. sacerd. n. 1. 2.) Patenam tegit parva palla linea." Mis. rom. l. c. 3.) Prov. §. 4.) S. R. C. 15. ožuj. 1664. 5.) Handbuch der Pastoral I. 577. 6.) Sacrae liturgiae praxis I. 167. Resp. 3. 7.) Pastoraltheologie III. 376. op. 2. 8.) Handbuch der Pastoraltheologie 392. 9.) S. R. C. 10. siečn. 1852. 10.) 2. knj. Moj. 28, 4.; 29, 5.; 6, 10.; 8, 7.; Ezech. 44, 17. 11.) Iv. 13, 4. 12.) Mat. 27, 59. 13.) Židov. 1, 3. 14.) Luk. 24, 26. 15.) Decretum generale. Gardellini VI. 125. Amb. II. 375.

koja se zove čista žrtva.[1] te se u njoj ponavlja teška smrt Isusova na križu. Platno u ćudorednom smislu znamenuje angjeosku čistoću i svetu pravednost[2] koju mora imati svaki svećenik, kad misi. Napokon budući je platno jako čvrsta tvarina i dugo traje, znači ustrajnost, postojanost i strpljivost. &

Što rekosmo o lanu valja i o konoplji. Kad kazasmo, da spomenuto crkveno ruho ima biti od platna ili prediva, razumieva se čisto platno ili predivo, a ne pomiešano možda s pamukom. Sbor za sv. obrede je platnenu tkaninu pomiešanu s pamukom [3]

Riedke poput koprene prozirne misne košulje, rubi itd., kakovih imade u mnogih crkvah, tobož za veća blagdane, nisu prema propisom crkvenim i bolje bi bilo, da si duhovni pastir mjesto ovakovih kupa, kupi od gustoga i čvrstoga platna; manje će potrošiti a ruho će dulje trajati.

Od česa ima biti drugo misno odielo, crkva nije ništa propisala; nego je ipak imenovala nekoje tvarine, od kojih ne smije biti kažula, naramenica i narukvica. Sbor za sv. obrede zabaci sve platnene i pamučne kažule, naramenice i narukvice, pak makar imali propisanu crkvenu boju.[4] Što valja za ovo odielo, valja bez dvojbe i za plašt, dalmatiku i tunicellu.[5] Sve dakle druge tvari ne su dopuštene. Nu ipak poštovanje naprama bogoslužnim činom zahtjeva, da crkveno odielo ne bude od proste tvarine, kojom se ljudi obično služe, premda se skupociene svjetske oprave mogu u crkveno ruho obratiti. Po obćenitoj crkvenoj navadi za sveto odielo hoće se najizvrstnija tvarina, kao: svila zlatom ili srebrom naktićena. Vuna baš nije zabranjena, nego jedna synoda od. god. 1854. naredi, da se od nje ne nabavlja crkvena oprava; jerbo da ju moljci izjedu.[6] Niti se naznačenom odlukom sv. sbora zabranjuje odielo, u kojem je štogod platna ili pamuka pomješano.[7] i Kerdt[8] dopušta i platneno i pamučno izvezeno svilenim koncem, samo da takovu ljudi obično ne nose.

1.) Malak. 1, 11. 2.) Očit. 19, 8. 3.) „Tela quaedam composita ex lino et gossipio subtillissimo, quam vocant musculo." S. R. C. 15. ožuj. 1664. 4.) Sr. Berger II. 159: „Num planetae, stolae et manipula possint confici ex tela linea vel gossipio vulgo Percallo, coloribus praescriptis tincta aut depicta?" S. R. C. 22. septm. 1837. ad VIII. 3. respondit: „Serventur rubricae et usus omnium ecclesiarum, quae hujusmodi casulas non admittunt." 5.) Sr. Gassner I. 577. 6.) Sr. Bouvry II. 219. 7.) Bouvry ondje. 8.) I. 167.

Kažule staklenimi konci izvezene nisu dopuštene; jerbo bi lahko moglo štogod pasti na tjelesnik ili u kalež 1.) Naramenica, narukvice i tok moraju biti od iste tvarine, od koje je i kažula. Veo ima biti uviek od svile. 2.)

Pas je platnen najprikladniji. Nego ni svilen nije zabranjen 4.) Vunene pase preporuča Gassner 3.) čim jih nije moguće ukloniti; ali sbor za sv. obrede ih izričito dopušta. 4.) Da veo kaleža ima biti svilen, rekli smo u §.

Naplećak služio se njim svećenik kod presv. oltarskoga otajstva ili podjakon u svetčanoj misi, mora uviek biti svilen. 5.)

§. 78. Kroj i izvanjsko lice crkvenoga ruha.

1.) Kroj crkvenoga ruha nije nikakvim posebnim zakonom propisan, stoga se je u tom držati obće navade, koja u crkvi vlada. Sada je u svem zapadu rimski kroj bogoslužnoga odiela, od kojega nitko ne smije odstupiti, niti je dopušteno pojedinim svećenikom zastarjeli kroj uvadjati ili služiti se n. p. starimi gotičkimi kažulami od 13–16. vieka. Kažule i dalmatike neka budu dosta duge i široke. Kažula bi imala biti duga od prilike 1. 42. M., da dosiže preko koljena, a široka 95. Cm. da skroz pokrije ramena. Spreda treba da imadu svilene duge vrpce, da se može pred prsim svezati. Dalmatika i tunicela imala bi takodjer dosizati barem do koljena i biti dosta široke naročito na rukavih. Narukvici i naramenice neka budu takodjer dosta duge i široke. Kazule, dalmatike, tunicelle plašti, naramenice i narukvici imadu biti mekki, da liepo pripadaju tielu, a ne otvoreni, da stoje kano kakvo drvo, stoga se ne smiju podstavit otvorenim platnom ili podstavu morda škrobiti, tim bo se samo ruho kvari. I veo kaleža ima biti sasma mekak i dosta velik. Svećeniku zapadne crkve nije dopušteno služit se bogoslužnim odielom iztočne crkve i obratno. 6.) Okrajci misnih kažulja, roketa, kola, tjelesnika, pokrovčića, rubnica kaleža mogu se čipkami resiti; ali ne smiju se podvživati crvenom podstavom, jerbo se tako gubi propisana biela boja 8.) A i na to treba paziti, da pamučne čipke

1.) „Utrum licitum sit ad celebrandam missam ornamentis uti, quorum textura vitrea est mixta auro et argento?" S. R. C. 11. sept. 1847. respondit: negative. 2.) Rit. celebr. miss. I. 1. 3.) Handbuch der Pastoral I. 578. 4.) Nihil obstat quominus cingula in precibus enunciata (sc. lanea.) adhiberi possint". S. R. C. 23. nov. 1862. Ordini Charthusian. vors. Acta S. Sedis V. III. pag. 660. 5.) Caerem. Episcop. l. I. c. 10. n. 5. De Herdt II. 32. 6.) S. R. C. 21. Iul. 1863. 7.) S. R. C. 22. Decem. 1701. ad 7. respondit: Congruentius esse cingulo lineo." 8.) „An liceat ubique terrarum in fimbriis et manicis albarum et aliarum vestium sub velo transparenti fundum rubrum mittere vel an sit privilegium peculiare Italiae, Hispaniae etc." S. R. C. 17. Aug.

svojom širinom ne nadmaše platnenu čest rečenoga ruha, koje po propisu mora biti platneno. U kupovanju crkvenoga ruha neka bude svećenik oprezan, te samo ono kupi, koje odgovara propisom crkve.
2.) Na izvanjsko lice crkvenoga ruha spada, da ovo bude cielo i čisto. O tom kaže rubrika misala:[1] „Paramenta non debent esse lacera aut scissa sed integra et decenter munda ac pulchra." Zahtjeva to u obće počitanje, koje smo dužni naprama Bogu i njegovim sv. otajstvom, a naprose svrha svetoga ruha. Podrapano dakle ruho treba pokrpati; nije li to moguće, može se ili obratiti u drugo bogoslužno ruho ili se mora spaliti, a pepeo baciti u shranište; nikada se pako ne smije obratiti u svjetske svrhe, ~~za~~ zbog blagoslova. Ni skupo- cjeno svjetsko odielo smije se uviek obratiti u bogoslužno, jerbo blagoslovom prestaje biti svjetsko odielo.
Da crkveno ruho bude čisto, to treba platnenimu za dobe oprati, a ostalo ruho svako na svom mjestu držati zatvoreno u ormaru, a da se ne stare, barem kadkada prozračiti. Kazule, plašti i dalmatike bolje je, da leže u ormaru nego da vise, jerbo ovako se lahko izkrive. Za ove će se to skrbiti više svećenik, nego prosti zvonar.
Ovdje nam je navlastito spomenuti, da osobito čist ima da bude tjelesnik, pokrovčić i rubčić kaleža, jerbo ova dolaze ili mogu doći do neposrednoga doticanja presv. tiela i krvi Hristove. Pak upravo ova su žalibože često tako zamazana, da bi se čovjeku gadilo rabiti ih kod prostoga običnoga stola. Tko se ikvam veli- ke nužde u sv. misi služi jako zamazanim tjelesnikom, smrt- no grieši; lahko, ako nije jako zamazan.[2] Obćito je takovji nekajstvo, ako se jednom za uviek pokrovčić prisjeza kantu i nikada više ne odšije i ne opere, prem često i zelenilo kaleža na se primi. Gdje se crno vino rabi za misu, neka svećenici jednim istim rubčićem ne taru kalež u više misa, jerbo će se jako zamazati. Da se pako mogu ovi rubčići laglje oprati, treba ćim prije oprati, inače se neće moći nikako izbieliti. Da i rubčić od lavabo ima biti biel i čist, po sebi se razumieva. Kako često treba misno ruho oprati, nije propisano; rubrika samo to veli, da ima biti čisto. Po tom, gdje se više svećenikah služi istim ruhom, tu se ima češće oprati. Na veće blagdane i crkveno ruho valja da bude svečanije i čišće.
Najznamenitije je pranje tjelesnika, pokrovčića i rubčića kaleža. Budući se ova neposredno dotiču presv. oltarskoga otajstva,

---

1833. ad 5. respondit: Negative.
1.) Rit. celebr. miss. I. 2. 2.) Sv. Alfons 6. 376. 386.

ova prvi put oprati (prima lotio) t. j. raztiti, u vodi isprati i ožeti, smije samo svećenik, djakon i podjakon 1) i to posebice u posudi za to odredjenoj; a pristoji se, da on sam drugi i treći put operu 2) Voda se ima izliti u shranište 3) ili kamo otiče voda iz krstionice, pa tko ju drugamo izlije, grieši, ništa ga izpričava protivna navada. 4) Dakle sliedi, da se tjelesnika pokrovčića i rubčića kaleža poslje porabe i prije opranja smiju dotaknuti samo svećenik, djakon i podjakon. Nu navadom je uvedeno, da kalež za sv. misu smiju pripraviti i minariste, pače i oni, koji imadu samo tonsuru. Sv. Alfonso 5) dopušta i onim, koji ne imaju tonsure, nu obučeni su u talar te obavljaju službu sakristije u crkvi. U nuždi, prije porabe i po opranju, smije ova, ki pače i žena ova tocknuti, zakopati i urediti. Drugo blagoslovljeno crkveno ruho i poslje porabe smije svatko čistiti, prati, krpati i uredjivati. Nego se ne pristoji se, da se ni drugo crkveno ruho, kao misne košulje, uzglavnici i. t. d. pere s gaćami, zašnjofanimi rubci i.t.d. Pravi duhovni pastir nastojat će, da je crkveno ruho zasebice pere.

Oprozka. Kaliksto III. i Siksto IV. dopustiše svim redovnikom (religiosis) ordinum mendicantium, paks bili makar samo laici, dotaknuti se i prvi put oprati tjelesnike, pokrovčiće i rubčiće kaleža. Vjerodostojni rubricište kao što su Kvarti, Layman i. t. d. kažu da se i Quoad ea communicationis privelegiorum iz osobita razloga smije spomenuta ruha dotaknuti, nu podnipošto ga prvi put oprati, pače sbor za sv. obrede odluči, da im ovaga ni-ti biskup ne može dopustiti 6). Tko se bez nužde dotakne tjelesnika pokrovčića i rubčića kaleža, a nije mu dopušteno mali grieh čini. 7) U potrebi neka svjetovnjak donese misniku na žrtvenik tjelesnik i pokrovčić u torbi, a rubčić kaleža na ovoj ili na kakvoj knjižici (kolendaru ili obredniku)

---

1) Scavini veli, da to dan danas čine i prosti klerici; Grav. Comp. Theol. mor. I. 1078, n. 3 2) De Herdt. I. 171. 3) Can. 40 dist. I. De Consecrat.
4) Sv. Alf. 6. 387. „Subdiaconum oportet pallas altaris et corporalia abluere, .. Pallae, quae sunt in substratorio altaris in alio vase debent lavari, et in alio corporales pallae. Ubi autem corporales pallae lotae fuerint, nullum aliud debent lavari, ipsaque lotionis aqua in baptisterium debet vergi". Pont. rom. in ordinat. subd.

§ 79. Blagoslov crkvenoga ruha.

Crkveno ruho odredjuje se za bogoslužje blagoslovom. Blagoslov je rubrikom misala[1]) propisan. Prvo se je ovaj blagoslov obavljao skupa sa svećenjem crkve; sada se pako može svako doba.

Polag rubrike misala blagosloviti se mora sva misna oprava kao: naglavnik, misna košulja, narukvnik, naramenica i kažula, pače i pas - jer i on spada na misnu opravu[2]). Tjelesnik i pokrovčić se moraju takodjer blagosloviti. Propisuje to rubrika misala ovako: „Corporale debet esse ab Episcopo vel alio habente potestatem simul cum palla benedictum". Rubčić kaleža, tok i vel, ne moraju se blagosloviti, nego se mogu. Čistilo sa tjelesnici i pokrovčići, a tok i vel s misnom opravom po ovoj prvoj formuli u obredniku ili na koncu misala.

Drugu opravu kao: plašt, dalmatiku, tunicellu, roketu i kotu pristoji se blagosloviti, prem nije nikojim positivnim zakonom zapoviedano[3]). Scavini[4]) ipak medju blagoslovljeno ruho broji dalmatiku i tunicellu, a Benedikt XIV.[5]) i plašt, te veli da je u Rimu običaj ovoga blagosloviti. Quarti pako kaže, da prem nije stroga zapovied blagoslovit plašt, dalmatiku, i tunicellu, da je ipak nepristojno služit se neblagoslovljenimi, potom da je mali griek[6]). Tako uči i Cavallieri[7]) za sve ove tri oprave, a Baruffaldus i za kotu[8]), dočim Scavini (ondje op. 5) kotu izričo izuzima. Nego Gavantus[9]) i Vinitor[10]) kažu da nije nikakov griek služit se neblagoslovljenim plaštem. Za dalmatiku i tunicellu veli i naputak cistedski, da imadu biti blagoslovljene[11]). Svakako je dakle dobro svakovu opravu s misnom opravom blagosloviti[12]). Nego po svoj prilici, ne veže to pod nikakav griek (sravn. De Herdt I. 168. resp. ad 3.)

5) Theol. moral 6. 382. 6) S. R. C. 12 ruj. 1857. 7). Sr. Mühlbauer III. 2. pag. 719-721.

1) Rit. celebr. miss. I. 2. 2). Sravn. Gassner I. 599. a. Benger II. 163. 3) Gassner, ondje. 4) Theol. moral. III. 189. 3°. 5) Instit. 21. n. 12.
6) „Benedictio Pluvialis, Dalmaticae et Tunicellae non est necessaria ex praecepto et sub peccato mortali ... Attamen videri

Naplećak se ne blagoslivlje.[13]
Blagosloviti crkveno ruho smije samo biskup, i to u svojoj biskupiji; svećenici samo - ako su posebno na to ovlašteni [14]; ovlašćuje ih pako biskup i to ne svojom podmoći, već opunovlašćen sv. rimskom stolicom [15]. Naši biskupi dobivaju tu moć u tečkoživanih pet godišnjih oblastih [16]. Opati i drugi imajući usum pontificalium smiju blagosloviti crkveno ruho samo za svoju crkvu. Tako isto i ostali glavari redova (Držovnici, priori, čuvari itd) ako njihov red imade tu povlasticu od rimske stolice.[17] Protonotari i drugi rimski prelati samo onda, ako su na to posebno ovlašćeni [18] Ako je tko neovlaš*ćen crkveno ruho blagoslovio, blagoslov se ima ponoviti, ako se to može bez sablazni učiniti [19]. Određen za to svećenik mora se služiti obćenitimi riečmi blagoslova, kako je naznačeno u misalu ili obredniku rimskom i dieceżanskom podni pošto pako posebnimi iz pontifikala [20]. Kad blagoslivlja sagno jednu oparavu, tada govori uviek u jednobroju.
Time što se je tko služio u misi neblagoslovljenim ruhom, vjerojatnije je, da nije postalo blagoslovljeno, jerbo za službu božju određuje se blagoslovom crkvom propisanim, a ne porabom.
Blagoslovljeno crkveno ruho ne smije se upotriebiti za svjetske porabe, nit se smije komu prodati. Ako se je kada rabilo u svjetske svrhe, time nije izgubilo blagoslova, nego onaj, koj se služi, grieši smrtno [21].)

---

indecens uti illis non benedictis et consequenter esse peccatum veniale. Quarti Comment. in rubr. miss. p. 1. t. 19. dub. 2. - 7) Tom. 4. dec. 182. n. 2. et 3. 8) In Rit. tit. 2. n. 46. 9) Pars I. tit 19. n. 3. - 10) P. 1. tit 19. adnot. 1. - 11) Inst. past. I. yst. str. 5. - 12) Scavini, ondje. - 13) Gassner, ondje. - 14) Quar. rub. miss. ondje; - 15) S. R. C. 14 stud. 1615; 16) "Delegandi simplicibus sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta". Facult. quinquen. n. 11; 17) Gassner, ondje. 18) S. R. C. 16. svib. 1626; 17 srp. 1627; 18) S. R. C. * 22. pNj. 1703. 19) S. R. C. 7. ruj. 1850. ad. 11. - 20) De Herdt I. 168; - 21) Merati p. 2. tit. 1. n. 9.; Quarti p. 2. tit 1. s. 2. dub. 3. -

Gubi se blagoslov, kad je tako iznošeno i poderano, da više nije za onu porabu za koju je blagoslovljeno. Tako n. p. pas je izgubio blagoslov, kad se nijednim komadom ne može svećenik opasati. Ako se na kažulu, naramenicu, naručnik i naglavnik doda više nove tkanine, nego li je stare, tada se mora na novo blagosloviti; ne treba, ako se višeput doda, uvieke u manjoj količini, pa makar se napokon oprava skroz prenovila. Kad se samo podstava promieni, oprava ne gubi blagoslova. Je li kažula, naramenica ili naručnik dvostruk i s obe strane blagoslovljen, ona strana, koja ostaje ciela, uzdrži svoj blagoslov, ako se makar samo jedan puslav promieni[1]; nego ako se nov puslav prije sašije, nego se stari skroz odpara, tada košulje ne treba na novo blagoslovljati[2]. Ako se od većega ruha manje učine n. p. od kažule naručnik, naramenica i. t. d. ili od misne košulje, naglavnik i. t. d., onda ih treba na novo blagosloviti. Tjelesnik gubi blagoslov, kad se tako podere, da na nijednoj česti ne može stojati kalež i hostija[3] a pokrovčić, kad se njim ne može pokriti kalež[4]. Pranjem se ne gubi blagoslov. Ako se od jednoga ruha učine dva ili tri vjerojatnije je, da je blagoslov izgubljen, jerbo ne ima one cielosti, pod kojom bje ruho blagoslovljeno[5]. Kad tjelesnik i pokrovčić nisu više za porabu, moraju se spaliti, a pepeo baciti u shranilište[6].

1.) Scavini III. br. 189; 2) Gousset II. 333. 3) Gassner I. 603. 4) De Herdt I. 169.; 5) De Herdt, ondje; 6) Gassner I. 533.

§ 80. Sveto posudje.

Pojam svetoga posudja.

Pod svetim posudjem ovdje razumievamo one liturgičke stvari koje pobliže rabe za presv. oltarsko otajstvo. Već u Starom zavjetu u jerusolimskomu hramu bijahu dragociene, zlatne i srebrne posude namienjene za bogoslužne službe. Pobožni pako kršćani nastojahu jur od pamtivieka svoje crkve kresiti dragocienim, zlatnim i srebrnim posudjem Bogu na slavu i ures službe božje. Crkva pako želi, da navlastito one sv. posude, koje se neposredno tiču presv. otajstva, budu zlatne, ili bar srebrne ali pozlaćene. Pa doista! Plemenite kovine ne mogu se za ništa bolje upotriebiti, nego za službu ~~ko~~ Onoga, koji je kralj kraljeva.

Takove svete posude jesu:

1. **Kalež ili čaša** (calix). On spada u prvi red svetoga posudja. U njem pretvori Isus na zadnjoj večeri vino u svoju presvetu krv. Početak mu je dakle od Isusa. Spominje nam onaj kalež, kojim se posluži Melkisedek, kad u njem prikaza Bogu vino, i što ga je rabio Spasitelj na zadnjoj večeri. Znamenuje grob Isusov i njegovu gorku muku. U staro doba kršćanstva bilo je kaleža od drva 1), stakla 2), kamena, kosti, roga i mjedi, a u magjinjih crkvah od srebra i zlata, ne riedko i dragim kamenjem uresenih. Papa Zefirin (+219.) naredi, da sv. kaleži imadu biti stak-leni, a Urban I (+230.), da imadu biti srebrni. Kasnije je crkva iz počitanja prama presv. nekrvnoj žrtvi i naredila, da kalež ne smije biti od drva, budući šupljikavo, lahko upija presv. krv, a i crvi ga istoče; niti od stakla, jerbo se lahko razbije, i tako bi se mogla presv. krv proliti; niti od mjedi, jerbo mjed

1) Kad jednom zapitaše sv. Bonifacija biskupa i mučenika, da li slobodno misiti s drvenim kaležem, odgovori: Nekad su zlatni sve-ćenici rabili drvene kaleže, a sada drveni svećenici rabe zlatne kaleže!

2) Častni Beda kaže, da se u crkvi groba Isusova u Jerusolimu pokazuje ~~zlatni~~ stakleni kalež, kojim se je Spasitelj naš služio na zadnjoj večeri. (Sprav. Migne Encyclopédie théologique 195)

rado kolju prima te može prouzročiti bluvanje 1); niti od olova, željeza, kamena i drugih ovakovih tvarina, jerbo su preproste za toli uzvišenu svrhu: već jav ili barem čaša mora biti od zlata ili od pozlaćena srebra 2), jerbo su ovo najdragocjenije kovine, a za najdragocjeniju stvar hoće se i najskupocjenija posuda. U siromašnijih crkvah dopušta se i od kositra 3), nu čaša mora biti svakako iznutra pozlaćena 4) da se nitko ne usudi misiti u drvenom ili staklenom kaležu 5). Spočetka bijahu kaleži osmorina oblika, uresemi raznimi slikami; sada su okrugli i većinom gladki.

Stari kaleži (gotički) bili su nižji od sadanjih, naresemi često slikami i napisi. Osim kaleža, kojimi su se služili misnici (calices minores) bilo ih je velikih (scyphi, calices ministeriales) 6) iz kojih bi vjernici stupajuć k stolu Gospodnjem, pili prev. krv cievčicom (fistula, pipa, canna), što još i dan danas čini sv. otac, kad svečano misi; što pako u kaležu ostane, to cievčicom popiju djakon i podjakon, koji mu kod sv. mise dvore. U Grka se još i dan danas pije prev. krv iz kaleža zlatnom ili srebrnom cievčicom (siphon). Sada su se počeli opet uvadjati skroz gotički kaleži. Iz kaleža gotičkoga oblika treba vrlo oprezno piti, jerbo je pram vrhu jako širok, te bi se mogla prev. krv lahko razliti. Najbolji su kaleži srednje veličine, koji imadu čašu dosta veliku, prama dnu malko užju, a držalo, da se lahko mogu držati. Na dnu držala, mogu biti uresemi liepimi slikami osobito iz muke Kristove.

Žličica, kojom se iz vrčića prolieva voda u kalež, noviji je izum, te samo gdje gdje u običaju. Rubrike ju niti ne propisuju 7) niti ne zabranjuju 8); nu vrlo je shodna,

1) Bened. XIV. Const. „Etsi pastoralis" 1742.; 2) Ritus celebr. miss. I. 1. 3.;
3) " " 29 ožujka 1751.; 4) Rub. miss. de def. X. I.; 5) Can. 45. d. I. De consecrat. Bened. XIV. Const. Etsi pastoralis 1745. §. 6.;
6) Takav veliki kalež nalazi se u župnoj crkvi sv. Nikole u Vrbniku na otoku Krku. - 7) S. R. C. 7 ruj. 1850. ad 15. 8) S. R. C. 7 veljače 1858. ad. 4. -

da se previše vode ne ulije u kalež, i ako u nj štogod padne, da se s njom može laglje izvaditi. Grci žličicom puku podavaju sv. pričest.

2. **Plitica** /patena/. Na nju se stavlja presv. tielo Isusovo i njom se pobiru mrvice na tjelesniku, ako je koja ostala. Spominje nas na one zlatne i srebrne tanjire, na kojih su se u Starom Zavjetu po božjoj zapoviedi prinašale živežne žrtve. Početak je joj od apostolskih vremena. Spominje se već u liturgiji sv. Zakona apostola. Znamenuje onu kamenu ploču, kojom bja zatvoren grob Isusov. Budući da spada na kalež, mora biti od iste kovine, od koje i kalež. Samo u jako siromašnih crkvah smije biti od kositera, ali barem gornja strana svakako pozlaćena iz počitanja prama presv. tielu Gospodnjemu. U sredini ima biti udubljena, da lako primi veliku hostiju i skroz prione na kalež. Na strani može imati urezanu sliku propetoga ili jaganjca, koja se pod misom poljubi. Na okolo budi tanka, da se uzmognu mrvice lakko pobirati; jer su se u prva vremena kod sv. mise svi prisutni vjernici od misnikove hostije pričešćivali, to je morala plitica biti mnogo veća, nego što je sada, kad se puk pričešćuje malenimi česticami. Ove plitice zvale se patenae, ministeriales. U grčkoj je crkvi plitica mnogo veća od naše; samo Armeni imadu od prilike tako veliku kao i mi.

3. **Pokaznica** /monstrantia, ostensorium, parvum tabernaculum[1]/. U njoj se presv. oltarsko otajstvo u velikoj hostiji izlaže na klanjanje i nosi u procesijah. Uvedena je blagdanom Tielova u 14. vieku. S početka bila je mnogo prostija i niža; sadanji lik dobi tek početkom 19. vieka[2]. Na vrhu ima križić. Obično je zlatna ili srebrna[3]. U siromašnijih crkvah može biti od onoga srebra ili mjedi, ali dobro pozlaćena. Lunula /zove se tako sbog oblika/ treba da bude svakako od zlata ili bar od pravoga, dva puta

1) Sravni Rimski obrednik: Benedictio tabernaculi seu vasculi pro s. Eucharistia conservanda. 2) Gje gdje su jako visoke pokaznice tako je n. p. u pariškoj Notre Dame visoka 5 stopa. U tako visokih izlaže i u Rimu presv. oltarsko otajstvo prigodom klečanja. 3) Najskupocienija pokaznica na svietu je u

pozlaćena srebra, i da se lakko vadi i stavlja te da se svećenik ne mora prsti dotaknuti hostije. Spriedа i straga jesu dva okanca od biljura tako velika, da je može hostija vidjeti. Vratašca moraju dobro priklapati i zatvarati. Držalo neka bude liepo i urešeno, nu tako da je može lakko rukom prihvatiti i držati. U mnogih crkvah ima liepih visokih gotičkih pokaznica, sa stupovi ili kipovi svetaca. Neke su urešene s angjeli kako se klanjaju i kade presv. oltarsko otajstvo. Osim gotičkih pokaznica sve su skoro naokolo urešene dugimi traci, stoga ih i zove Klemente XI. u svom naputku §. 5: „Ostensorium aut custodiam radiis circumfulgentem." Presv. se otajstvo samo onda drži u pokaznici, kad treba za izložbu ili procesiju, i tada se mora uviek staviti na tjelesnik ili pallu. Velika je pogrješka, ako se posvećena uviek drži u pokaznici i onda kad dugo ne rabi; pače pristojnije je veliku hostiju čuvati u krušniku ili u drugoj za to posebno odredjenoj posudici, i samo onda ju staviti u pokaznicu, kad će rabiti, tako da pokaznica nikad i ne dodje u svetohranište. Tako barem biva u Rimu.

4. Krušnik ili čestinjak (ciborium, ? major), jest kalež, u kom se čuva sv. tielo Gospodnje za pričest. Polag rimskoga obrednika 1) mora biti od čvrste i pristojne tvarine. Biskupski ceremonijal 2) zahtieva da bude od zlata, ili srebra, nu tada čaša iznutra dobro pozlaćena. U siromašnijih crkvah biskupovom dozvolom, može biti i od druge kovine kao novoga srebra, mjedi itd. ali kupa mora da bude iznutra pozlaćena 3). Krušnik je većinom niži od kaleža

cistetskoj crkvi. Ona je 40. marka zlata teška. Na njoj imade 350 dijamanta, 1400. bisera, 250. rubina i mnogo drugih dragocienih kamenah. Nu još je veći ~~onaj~~ i dragocieniji Onaj, koj se u tu pokaznicu stavlja, naime Isus Krist, pod prilikom kruha.

1) De sacr. Euch. 2) Lib. II. c. 30, n. 3; 3) S. C. Episc. 26. Srpnja 1658. Gassner I. 552.

kupa širja i naliči više dubokoj zdjelici, nego li čaši. Krušnik ima da bude dosta velik prema potreboći crkve. Kupa neka ne bude odviše duboka da nebi mogao svećenik lahko uzimati čestice. Podnožje treba da bude dosta široko, da krušnik može čvrsto stati, te se tako lahno neprevrne. Držalo budi kano u kaleža okruglo i gladko, da se lahno može i sriednimi samo prsti (n. p. kad se pod misom pričešćuje) prihvatiti i držati, makar se i dugo dielila sv. pričest. Zaklopac je od iste čvrste tvarine, od koje i krušnik, nješto nadignut i na vrhu imade križić,[1] krunu ili kakovu sliku Isusa n. p. uzkrsnuloga[2] mora odgovarati obliku krušnika i dobro izvana zatvarati,[3] da se kod kakove nezgode ne otvori, te da se ni najmanja buba ne može provući. Polag rim. obrednika[4] mora biti još pokriven koprenom kano plaštićem. Ovaj plaštić budi svilen i po mogućnosti što liepše nakičen,[5] te uvjek biele boje. Krušnik se samo onda ovom koprenom pokriva, kad su u njem posvećene hostije. Stoga kad ga misnik izprazni i očisti, te ili na žrtveniku ostavi ili u sakristiju odnese mora koprenu skinuti[6]. Tako isto ako se u krušnik. imadu tek posvetit čestice, postavi se na žrtvenik bez koprene.[7] Pod krušnik, kad god su u njem posvećene hostije, mora se staviti čist tjelesnik a ne blatan ili poderan, kako se to žalibože često dogadja. Za držalo privezati rubčić proti rubrici je rimskoga obrednika, koja govoreć o svetohraništu naročito veli: „tabernaculum ab omni alia re vacuum sit oportet.“ A medju one stvari, koje se smiju držati u svetohraništu, rubčića ne napominje. Rubčić[8] može se držati na žrtveniku blizu one posude s vodom, u kojoj si svećenik poslje pričesti pere prste. Grčka crkva nema krušnika. Vjernikom se djeli pričest iz plitice, a za bolestnike čuva se u srebrenoj kutiji u sakristiji, ili ova kutija visi u malenoj svilenoj kesi pod nebnicom žrtvenika.

5. Krušnik za bolestnike (pyxis minor) i kutija (parva custodia) posude su u kojih se nosi presv. pričest bolestnikom. Po rimskom obredniku[9] ne smije se u navadnom krušniku nositi presv. pričest bolestnikom, da ne ostane svetohranište bez presv. otajstva, već ili u drugom manjem krušniku, ako je blizu bolestnik, ili u kutiji, ako se mora ići daleko.[10] Krušnik za bolestnike izgleda kao i navadni samo što je manji. Mora biti od iste tvarine, od koje i on, te ogrnut bielom svilenom i po mogućnosti što skupocjenijom kutijom. Čuva se u sakristiji i rabi samo kod obskrbe bolestnika. U njem se navadno više posvećenih hostija nosi. U svetohraništu se samo onda poslje obskrbljenja do prve sv. mise smije držati, kad ga treba točnije očistit. Često rabi i za popretu čestica.

1) Gassner I-553.; 3) Rit. rom. ondje; 4) Fornici p. III. c. 13.; 5) ondje;
2) Barufaldus, tit. XXIII. n. 58.
6) Haringer, de caeremoniis missae adnot. 79.
7) Gassner, ondje;
8) ovaj rubčić mora biti od bieloga platna, čist i biel, a ne podrapan i zamazan, kako se to žalibože vidi u mnogih crkvah;
9) De sacr. euch. – comun. inf.
10) srav. Gassner 557–558. i 564–565.

Kutija je mala posudica poput škatulje, u kojoj se samo jedna ili toliko hostija nosi, koliko je bolesnika. Morala bi biti mnogo veća nego obično jest, u obsegu kolika je velika hostija i najmanje 1½ – 2 palca visoka ne računajuć poklopca[1]. Na dnu u sredini neka bude malo izvinuta, da se može čestica lahko uzeti; a na okolo ne sasma sjekovita, da se može lasno očistiti.

Poklopac treba da bude ravan bez križića i da dobro zatvara. Kutija mora biti od srebra i barem iz nutra pozlaćena. Nosi se zavijena u tjelesničiću, a ne u rubčiću,[2] u bieloj svilenoj kesi, što na krepih dugačkih vrpcah visi svećeniku o vratu. Ova kesa, da bude jača, obšije se drugom svilom kao podstavom. Da ne bude gola, ima veo poput plaštića. Posvećena hostija nikada se ne smije nositi u tjelesniku, a tako isto ni čuvati. Ova kutija je posve druga od one posude, u kojoj se drži sv. ulje, niti je slobodno u jednoj te istoj kutiji nositi s jedne strane presv. otajstvo, a s druge sv. ulje[3] prem se i ovakove prodavaju. Rubrike, obrednik rim.[4] i diecez. propisuju posebnu posudicu za popudbinu a posebnu za bolestničko ulje. Svaka posudica mora imati svoj pokrovac. Niti se obe ove posudice smiju u jednoj kesi nositi. Ona se ima nositi u bijeloj svilenoj kesi, a ova u ljubičastoj svilenoj. U tarnovskoj biskupiji bio zavladao samo običaj nositi bolestnikom u jednoj kesi popudbinu i sv. ulje. Na pitanje kakove boje treba da bude tada kesa, zbor za sv. obrede naprosti odgovori, da se takova navada pod nipošto ne smije trpiti, i biskup se ima pobrinuti, da se propisi rims. obrednika točno obdržavaju.
a) neka dakle nitko ne kupuje posudica, u kojih se s jedne strane nosi popudbina, a s druge sv. ulje; niti u jednoj kesi nositi obje.

Opazka I. Vrčići ili Kostarice (urceoli, ampulae, amae, amulae) služe za vino i vodu u sv. misi; prem baš ne spadaju na sv. posudje, ipak su rubrikom propisani. Polag rubrike misala morali bi biti od stakla[5]; to isto zahtjeva i Benedikt XIV.[6] a to zato, jer stakleni vrčići se mogu lagje čistit, a osobito za to, što se u takovih može najbolje razpoznati vino i voda, te ne ima pogibelji uzeti vodu za vino[7]. Mogu baš biti od druge tvarine osobito od srebra. Ali da se ukloni svaka pogibelj, neka budu početnimi slovi V (vinum) i A (aqua) označeni, ili onaj za vino iz nutra pozlaćen, a onaj za vodu bijel. Stoje na čistom i čitavom tanjuru od srebra, kositra ili zemlje. Ovaj tanjur služi takodjer za pranje prsta, čemu pripada čist platnen rubčić (absterforium) čim se prsti brišu.

1) Gassner I. 559., 560.; 2) Gassner I. 560.;
3) Gassner ondje; Schüch 398;
4) ovu opazku čitaj na strani 187 pod *), a pod njom čitaj notu a)
5) „Ampullae vitreae", Rub. miss. tit. XX.;
6) de sacr. miss. I. 35.;
7) Srav. Bouvry II. 208. —

Opazka II. Kadilo, kadilnica, kadilnjak (turibulum, thymiamaterium) i tamjanica, ladvica, čamac (navicula) bijahu već u starom zavjetu u porabi. U novom zavjetu s početka gorio je tamjan u prostih zdelicah ili žeravnicah. Nu već Anastazy, knjižničar, pripovjeda, da je papa Sergij (687–701) dao napraviti veliko zlatno kadilo sa kratkim veružicami i sa pokrovom. Sv. Karlo Boromej upeljao je kadilo po rimskom obredu s četirimi kratkimi veružicami i s pokrovom, dočim u ambrozijevoj liturg. imade samo 3 veružice i ne ima pokrova. S vremenom uvedeni su umjetno izradjena kadila poput svonjića. Sada su nastala ... ka, većinom s trimi veružicami i s pokrovom.
S početka držao se tamjan u škatulk, kasnije u posudici poput ladjice ili čamca (navicula), koi oblik se je vodar danas zadržao. Svaka i još manja crkva u kojoj se duhovna pastva obavlja treba, da ima kadilo sa tamjanicom; poveće župne crkve, navlastito pako sborne i stolne i dva. Po mogućnosti neka bude i kadilo i tamjanica od srebra. Jedno i drugo, osobito pako kadilo valja da bude višeput, poimence za veće blagdane čisto. Ne moraju se blagosloviti: Stoga i ne spadaju na sveto posudje.

Osim spomenutih posudja imade još i drugih, kano za sv. ulje, kotljić s kropilnicom za blagoslovljenu vodu, vrčić za krstnu vodu, tanjir za pepeo, sol itd.

§. 87.

Svećenje i blagoslov sv. posudja.

1. Da se može kaležem misiti mora on biti biskupom posvećen. To traži rubrika misala.[1] To isto valja i za pliticu. Praelati, episcopo inferiores, usum pontificalium habentes smiju kaleže samo za svoju crkvu, podnipošto pako za druge crkve posvećivati;[2] polag propisanih rieči u rimskom pontifikalu i izvan pontifikalne mise.[3] Biskupi ne mogu za to odrediti nikoga svećenika, pa bio on mitronos, opat

[1] Calix debet esse ...... ab epp̄o consecratus." Rit. celebr. mis. I. 1.
[2] S. R. C. 27. ruj. 1659.; [3] S. R. C. 21. srp. 1855.–

ili opunovlaštien od pape, da smije za crkve sebi podčinjene posvećivati kaleže i plitice[1]. Sam sv. otac može dati prostomu svećeniku oblast posvećivati kaleže i plitice.[2] Time, što se već neposvećen kalež rabio za sv. misu, ne ima se smatrati posvećenim.[3]

Kalež i plitica gubi posvetbu, kad se tako pokvare, razbiju, puknu ili prošuplje, da se već ne mogu pristojno rabiti za sv. misu, za koju su posvetbom namienjeni. Kalež se obesvećuje i najmanjom škuljicom na dnu kupe, ne tako, ako je na gornjoj strani, te nije pogibelji ostkornuti presv. krv.[4]; niti ako je na vrhu svinut ili malo puknut, te se može s nekoliko udara, sa batom sravniti, pa makar se stavio i u oganj.[5] Nadalje obesvećuje se kalež, kad se tako prelomi, da više nije za porabu. To navlastito biva onda, kad se čaša od držala razstavi, izuzev onaj slučaj, ako je jedno u drugo uvrtano (prišarafano), jer u ovom se slučaju obe stranke mogu i bez rukotvora spojiti i učvrstiti.[6] Kalež i plitica vjerojatnije ne gube posvete, ako i skroz ponestane pozlate,[7] premu Amberger veli, da se posveta ima tada ponoviti. Jer premu se na pozlati maže krizmom, neposvećuje se samo površina, no i čitava stvar, a glavno je pravilo, da posvećena stvar tako dugo uzdrži posvetbu, dok je ciela.[8] Nego se ipak pristoji na novo ih pozlatiti.[9] Što, ako se kalež ili plitica zbilja na novo pozlate? Polag malo prije naznačena pravila Gaussetu se čini[10] mnogo vjerojatnije, da ih ne treba iz novice posvećivati; dodaje ipak, da se treba uzdržati diecezanske navade i naputka biskupova. Medjutim je sbor za sv. obrede odlučio, da se kalež i plitica, kadgod se na novo pozlate, moraju opet posvetiti;[11] jerbo navlastito površina, koja

---

1) Gaisner I. 557 8.; 2) Gousset II. 323; 3) Benger II. 155; 4) cf. Alf. 6. 370. 5) Gousset II. 324.; 6) sv. Alf. ondje; 7.) de Herdt I. 174.; 8.) S. Alf. ondje; 9) Herdt I. 174; 10) II. 325.; 11) Reverendissimus Leodiensis Epus S. R. Congregationem enixe rogavit ut declarare dignaretur: utrum calix et patena suam amittant consecrationem per novam deaurationem et si indigeat nova consecratione? S. R. C. 14. jan. 1845. respondendum censuit affirmative, amittere nimirum, et indigere juxta exposita. Srav.

je u neposrednom doticaju s presv. krvi i tijela Gospod-
njega, ima biti posvećena.1)

Nitko nesmije dati kaleža ili plitice na novo pozlaćivati prije nego dobije za to dozvolu od biskupa.2) Svetogrdnom porabom kaleža i plitice ne gubi se posvetba, nego se pristoji, da ih biskup ili po njem ovlašćen sve-ćenik prije, nego će kod sv. mise rabiti blagoslovljenom vodom dobro opere.3)

Male popravke na kaležu i plitici može sam svećenik učiniti. Treba li ih predati zlataru, tada će ih dobro prije očistiti; po možnosti neka zlatar odmah pred njim to učini (u sakristiji). Treba li ih dugo popravljati ili pozlatiti, izručiti će ih što na kraće vrieme pobožnomu i bogabojećemu ~~stor~~ rukotvorcu. To isto valja i za drugo takovo sv. posudje kao: pokaznicu, krušnik itd.

2. Pokaznica dotično lunula4), krušnik i kutija ne posvećuju se, nego samo blagosliviljaju t. j. bez mazanja sv. uljem5) pod mali griek.6) Rieči blagoslivlja-nja čitaju se na koncu misala, pontifikala, obrednika rimskoga i diecezanskoga. Ovaj blagoslov spada na pravo biskupovo, nego ipak smije za to odrediti i proste svećenike, čemu treba, da i on bude posebno ovlašćen od rimske stolice. Naši biskupi dobivaju za to oblast u t. zv. petgodišnjih povlasticah br. 11. Opati „cum usu pontificalium" i svi prelati „regulares" kao: „generales, provinciales, priores, rectores, praepositi, guardiani" i ostali mjestni redovnički poglavari pod kojim god imenom, imadu pravo (ipso jure) blagosloviti ovakove sv. posudje, nu samo za porabu svojoj pravo-moći podčinjenih7) crkava. Krušnik, kutija, luna, gube blagoslov kao i kalež i plitica posvetbu t. j. kad se tako razbiju ili prošupljе, da se više bez pogibelji

---

1) Herdt. ondje; 2) S. R. C. 20. i 23. trav. 1822; 14. lip. 1845.; Inst. past. Eystet. 116; Benger II. 154; Gassner I. 527.
3) Lohner p. I. tit. 3. § 3., IV. Collél, traité saints mysteres ch. 9. n. 4.; 4) Benger II. 155.;
5) Gassner I. 556.;
6) Scavini III. 189.; 7) Gassner I. 557.

oskvrne presv. otajstvo u njih ne može držati. Ako se na novo pozlate, treba ih opet blagosloviti.

3. Posudice za sv. ulje, kaže Gassner[1]), da se također samo blagoslivljaju. Vrčići se mogu blagosloviti, nu ne moraju[2]). Kadilo, tamjanica, kotlić za blagoslovljenu vodu itd. se ne blagoslivljaju, po tom nisu sv. posudje.

§. 82.

Doticanje i čišćenje sv. posudja.

1. Doteknut se sv. posudja, u kojem je presv. otajstvo, izvan potrebe – kao u pogibelji oskvrne – bilo golom rukom ili čim drugim, pod smrtni grieh nije nikomu slobodno osim svećenika i djakona. Praznih posvećenih (kaleža, plitice) i blagoslovljenih (lunule, krušnika, kutije) posuda poslje porabe golom rukom doteknut se po naredbi Martina pape smiju samo svećenici, djakoni i poddjakoni, a izvan sv. mise i akoliti.[3]) Radi česa kad u potrebi služi akolita za poddjakona u misi nesmije nositi kaleža. Navadom je uvedeno, da se i minoriste, a i oni, koji imadu samo tonzuru, mogu taknuti sv. posudja, kad je tomu razložan uzrok n. p. da ih otaru ili priprave za sv. misu; pače to dopušta sv. Alfonzo[4]) i onim, koji ne imaju tonzure, a obučeni su u halji, obavljajuć službu sakrište u crkvi. Lunulu, krušnik i kutiju blagoslovljenu, nu još nerabljenu, smiju i lajici taknuti; pokaznicu i poslje porabe, jer nije u nepotrednom doticaju s presv. otajstvom, nu svakako se pristoji, da toga bar golom rukom ne čine. Kad treba sv. posude popraviti, slobodno se mogu lajikom dati u ruke[5]); prem neki savjetuju pitati za to dozvolu u biskupa[6]).

1) Handbuch der Pastoral I. 556. e.
2) Bouvier tom II. pag. 203.; 3) „Non liceat cuilibet ministeria tangere nisi subdiacono aut acolytho in secretario vasa dominica." Martinus P.; 4) Diuturna consuetudine factum est, ut ordinati omnes et qui sola tonsura praediti sunt, si aliqua causa intercedat, sacra vasa, dum vacua sunt, extra altaris ministerium contingant. Bened. XIV. Inst. ecc. 29. n. 18.;
5) Theol. mor. 6. 382.; 6) Gard. t. 4. dec. 187. n. 12.

O nošnji posudica sv. ulja srad. §.

Drugih crkvenih posuda i oprave smije se svatko doti„cati.

Na župah po mogućnosti neka svećenik ne dopušta lajikom, a još manje djeci ili ženam taknuti se sv. posudja. Kad treba, neka on sam sve uredi; najme kalež, koga polag rubrika misala ima sam svećenik urediti![1] Ako treba, da mu kada svjetovnjak donese štogod na žrtvenik n. p. kalež ili pliticu, neka primi rubcem.

2. Sveto posudje smiju samo oni čistiti; kojim je „vi ordinis" dopušteno taknuti ga se. Kako se čisti kalež i plitica pod misom, to ćemo vidjeti; kad nam bude govorit ob obredih sv. mise. Izvan mise treba ove sv. posude kao i druge očistiti i oprati, koligodputa to počitanje pram sv. posudam traži. Instructio pastoralis Eystetten. sis nalaže svećeniku svete posude bar dva puta na godinu (morda koj dan vel. tjedna) skroz dobro očistiti.[2] Sv. Karlo Bor. daje zato ovaj način: „Calices bini et patenae binae saltem ubi duodecim sacerdotes missam faciunt, quintodecimo quoq. die levi manu aqua tepida laventur. Sexto quoq mense sapone molliori, tuncq post quartam horae partem, qua maneant in sole, calida lixivia bene abluantur, adhibendo penicillum aliquem ad saponem bene amovendum, praesertim ubi fuerit caelatura. Poterit etiam fieri surfure cocto et tunc statim aqua munda bis aut ter abluendi essent. Prostetur vero ab eo, qui in sacris sit, in vase ei usui et lavandis corporalibus et purificatoriis tantum destinato, ..., quod ex ablutione fuerit, in sacrarium fundatur."

Ostalo posudje kao i opravu treba češće oprati. Kolikoputa nije propisano. Rubrika samo to zahtieva, da bude sve čisto i cielo.

---

1) Sacerdos . . . . . deinde praeparat calicem." Rit. celebr. miss. I. 1.

2) „Calices et caetera vascula sacra qualibet año bis saltem manibus sacerdotum propriis laventur." Inst. past. Eyst. 37.

Opaska I. Kaliksto III. i Sixto IV. dopustili su svim redovnikom (religiosis ordinum mendicantium), pak bili sami laici dotaknuti se sv. posuda. Vjerodostojni rubriciste kao Quarti, Layman itd. kažu, da dvone smiju „ex comunicatione privilegiorum" iz ozbiljnoga razloga taknuti se sv. posuda.

Opaska II. Tko se god, komu nije dopušteno, bila dvona ili svjetovnjak n. p. praznoga kaleža itd. dotakne bez potrebe, mali grieh čini."

§. 83.

Sahrana i prodaja sv. posudja.

1. Da se ima sv. posudje čuvati u pristojnu zatvorenu mjestu (možda u kakovom ormaru u sakristiji) po sebi se razumijeva, akoprem rubrike o tom svem ništa ne propisuju. Ako su onako stroge naredbe u tom pogledu izdane za posude sv. ulja,[2] koliko većma valja to za sv. posude, u kojih se presv. otajstvo tvori i čuva. Doista žalostno je viditi kaleže u otvorenih ormarih, dà i u onih sakristijah, u koje se ne može zabraniti pristup svjetovnjakom, a dolaze i ista djeca. Ako je ikako moguće, neka se kaleži s pliticami i pokaznice drže ne samo zatvorene u ormaru, nego još uklopljene u drvenom ili papirnom te kožom obloženom toku. Mjesto sahrane mora biti suho; inače će sv. posudje mnogo trpiti.

2. Posudje posvetom ili blagoslovom odredjeno jednom za sv. porabu, ne smije se rabiti za svjetske svrhe, odakle samo po sebi sliedi, da ga nije smjeti prodavati svjetovnjakom. Nu ipak, ako bi kada do toga došlo, da se sv. posude moraju svjetovnjakom prodavati, to je ipak strogo zabranjeno prodati ih židovom.[3] A svakako prije treba ih neupotrebljivimi

---

1) Sr. cit. Mühlbauer III. p. 2. pag. 719. – 721.
2) sr. §. ; 3) Sr. Mühlb. I. II. p. 2. pag. 722.

učiniti ili obeſvetiti. Prodati ih zato draže, jerbo su posvećene ili blagoslovljene, bila bi težka grekota ſvetoprodaje (ſimonija).

VI. Liturgička boja (mastilo).

§. 84.

Pregled.

Kako god je u ſtarom zavjetu bilo više liturgičkih boja,[1] tako ih je i u novom. U kršćanskom bogoslužju nije bila niti vladajuća nijedna niti izključena, već su se s početka sve rabile. I sada se u grčkoj crkvi ſve boje bez razlike rabe osim crne, kojom se nije nikada služila pa niti u pogrebih.[2] U zapadnoj crkvi počam od 4. vieka, kad prestaše progonstva, počela se više rabiti biela boja, koja se je nad ſvimi uzdržala sve do 9. stoljeća, ako i ne ſama.[3] Od onda najprije bje uvedena crvena boja, za tim zelena i crna. Inocentij III. (1198–1216)[4] spominje ih kao 4 različite liturgičke boje: bielu za izpoviednike i djevice; crvenu za apostole i mučenike; zelenu za nedjelju i ferije kroz godinu; crnu u oči blagdana, za poste i spomendane umrlih. Brzo zatim bje uvedena i ljubičasta boja mjesto crne u pokorne dane, jerbo učeni Durandus (†1296) govori o pet ovih boja, kao obće poznatih u bogoslužju. Imade dakle u zap. crkvi 5 boja: biela, crvena, zelena, ljubičaſta i crna. Pod ljubičastom bojom ima se ovdje razumjevati tamno modra boja, koja se više približaje k crnoj, iz koje je postala, a ne jaſno modra.[5] Najglavnije boje, koje i najviše rabe, jesu biela i crvena. Osim spomenutih 5 rubrike druge ne poznaju[6], pače zbor za ſv. obrede ih je izrično

1) II. Knj. Mojs. 26.1.; 2) Amberger II. 387. Migne, Encyclopédie Théologique Liturgie 440.; 3) Krazer de apost. liturgiis Aug. Vind. 1786. pag. 279–281.,
4) De mysteriis missae lib. I. p. 64.
5) Srav. Amberger II. 384.
6) Rub. miss. tit. XVIII. de col. param. n. 1.

zabranio, te je zloporaba služit se u bogoslužju n. p. žutom zlatnom, mrkom ili modrom (t. j. jasno modrom) bojom![1] te rimskoj ipak crkvi sv. Agnete extra muros vidit je na slikana Honorija I. u žutoj kažuli. Tako isto u zlatnoj kažuli nadjoše sv. Paškala I. († 824.) u Kalikstovom groblju. Nu valja znati, da za papovanja spomenutih papa nije bila ni jedna boja iz bogoslužja izključena.

§. 85.

Znamenovanje liturgičkih bojas

1. Biela boja najviše se spominje u sv. pismu. Andjeli u grobu Isusovu i kad njegova uzašašća bijahu u bielih odjećah obučeni. Kad se preobrazi Isus, haljine njegove bijahu biele kao snieg.[2] I svetci, koje sv. Ivan vidje u očitovanju, bijahu bielo obučeni. Biela boja u naravskom smislu znamenuje svjetlost, u crkvenom veselje, čistoću srca, nevinost, svetost i vječno blaženstvo. Stoga se i služi crkva ovom bojom na Trojstvo, blagdane Gospoda Isusa (osim muke te uzvišenja sv. križa), b. d. Marije, andjelā, izpoviedniká, djevica i udovica ne mučenica, na blagdan svih svetih, svećenja crkve i žrtvenika, na vel. četvrtak zbog radosti, što je onaj dan Isus utemeljio nekrvnu žrtvu, na godišnjicu krunjenja (posvete) pape, u misah za zaručnike, za zahvalu presv. oltarskoga otajstva kano i u procesijah i blagoslovih s ovim, osim ako procesija biva neposredno poslje mise, a blagoslov neposredno poslje svetčane večernje.

---

1) „Utrum liceat uti colore flavo vel caeruleo in sacrificio missae et expositione SS. Sacramenti? – S. R. C. in Veron. 16. Mart. 1833." respondit negative." – „An paramenta coloris flavi adhiberi possint pro quocunq. colore nigro excepto. S. R. C. 22. septembris 1837. resp.: „negative!" „An paramenta sacra coloris aurei inservire possint pro coloribz albo, viridi, rubro? S. R. C. 29. Mart. 1851. ad 5. resp. negative." – „An usus coloris caerulei in sacris paramentis permitti possit vel colore albo fieri assolet in [festis] B. M. V. vel potius violaceo? S. R. C. 23. Febr. 1839." resp.: negative in omnibz, et usum caerulei coloris veluti abusum eliminandum."

2) Math. 17. 2.

Po tom nas uči crkva, da nam je Isus opet stekao moćnost, da je Marija neokaljena djevica; izpovjednici i djevice da sveto čuvaše djevičansku nevinost, i da se jedina čistoća srca nagradjuje na nebu u koje ne može unići ništa nečista.

2. <u>Crvena boja</u> je boja ognja i krvi. U crkvenom smislu znači žar ljubavi, koji iz srca plamti; iz srca pako razlieva se krv na sve strane tiela. Radi česa se i rabi ova boja na Duhovo i kroz osminu, jer Duh sv. sidje nad apostole u gorućih jezicih, na blagdane apostola, evandjelista (osim sv. Ivana ap. i ev.) i mučenika, glavosjeka sv. Iv. Krstitelja, križa i muke Gospodnje, jer zakareni od sv. ljubavi proliše krv i dadoše svoj život, pak da i nas crkva ovom bojom potakne na žar ljubavi Boga.

3. <u>Zelena</u> boja uzeta je iz prirode. To je boja proljeća, stoga znači ufanje u Boga. Ovo ufanje dobismo po Isusu Kristu, koi je za nas postao čovjekom, umro na križu, i sada kao posrednik i skrbnik naš sjedi ~~ob~~ desnu otca. U nebu nam je dakle ufanje. Stoga i rabi crkva zeleninu po nedjeljah i ferijah poslije osmine bogojavljenja do sedam-desetnice i od Trojstva do došašća Gosp. da pobudi u nas ufanje, da ćemo, ako ovdje na zemlji s Isusom budemo ~~trpili~~, gore na nebesih se s njim veselili.-

4. <u>Ljubičasta</u> boja naliči na pepeo, kojim je ~~gdjekoji~~ <u>pokornici posipaku</u>. Znamenuje dakle žalost i pokoru.

* ova op. ide k strani 178. pod br. 4) „Sacerdos..... Eucharistiam ponat in pixide seu parva custodia, quam propria suo operculo cooperit." De com. Infirmorum. „Parochus.... accipit vas sacri olei infirmorum sacculo serico violacei coloris ~~[illegible]~~ inclusum etc." ordo ministr. sacram. extrem. unctionis.
a) „ob distantiam et consuetudinem invaluit in his regionibus, ut sacrum viaticum n̄ in pyxide ad infirmos deferatur, sed in vase patenae simili, quod operculo munitur et cui pro sancto oleo aliud vasculum adnexum ē. Hoc autem vas linteo obvolutum reponi solet in bursa etc. Quaeritur ergo: qualis color conveniat huic bursae, ubi defertur sacrum viaticum ad infirmos cum sancto oleo? S.R.C. 26. mart. 1859. respondit: Praedictum usum tolerari omnino n̄ posse, et curandum ab Eppo, ut serventur praescriptiones Ritualis romani."

U tom smislu rabi se po nedjeljah i ferijah došašća gosp. da nas time crkva pripravi na narodjenje Spasiteljevo triezvnim, umjerenim i tihim životom, pokorom i pobožnošću. S istih uzrokah rabi se od sedamdesetnice do Uzkrsa, u postove, u oči blagdana, Kvatre, molitvene dane, kao i u svih misah, kojim je pred Bogom svrha žalost kakova ili pokora, kao zavjetnoj misi za oproštenje grieha, za mir, bolestnika, umirajućega itd. Na blagdan nevine dječice (ako ne padne u nedjelju) rabi se takodjer ljubičasta boja, jerbo crkva s betlehemitičkimi materami žali i tuguje zbog ubojstva nedužne dječice. Na osmi dan rabi se crvena boja, jerbo se crkva s nevinom dječicom veseli nad rajskom slavom, koju su postigla svojom mučeničkom krvi. Ljubičasta boja rabi se u mnogih blagoslovih i procesijah kano u svih onih ~~onih~~ bogoslužnih činih, kojim je cilj slomiti silu neprijatelja duše i ovu oslobodit grieha, dakle u podjeljivanju sakramenta krštenja, pokore i posladnje pomasti. Mrtvačka se misa smije samo u onoj crkvi drugoga stupnja u ljubičastoj boji služiti, ako je taj dan klečanje[1] te kad ne ima crnoga odjela[2] i to ne samo drugoga stupnja, već kad god se ima rabiti crna boja, dakle i na vel. petak.[3]

5. Crna boja u naravskom smislu znači pomanjkanje svjetlosti i noćnu tminu; u crkvenom smrt i žalost za mrtvimi. Stoga se i rabi na vel. petak, kao dan smrti Gospodnje, — osim naplećka, kad se sv. otajstvo prenaša, koj mora uvjek biti biele boje —; nadalje na dušni dan, u mrtvačkih misah, i na mrtvačkih sprovodih, osim djece, koja još nisu dospjela k razumu, za koju je rabi biela boja, jer za nju vjerujemo, da su odmah poslje smrti došla u vječno blaženstvo, a ovo znamenuje biela boja. Godišnjice smrti svetaca svetkuju se bielinom ili crvenilom, kako su već izpovjednici ili mučenici a ne crninom, jer dan njihove smrti je dan radosti i veselja, koi crkva smatra njihovim radjendanom za vječnu slavu.

Crnom bojom opominje nas crkva četverih posljednjih čovjeka i da se vjernih umrlih u molitvah sjećamo.

1) S.R.C. 27. lip. 1868. ;
2) " 21. lip. 1670. ;
3) Caerem. epis. l. II. c. 25. n. 6.

§. 86.

Boja crkvenoga ruha.

Da ſve ono ruho, koje crkva propiſuje, da bude od platna kao: rubi, naglavnik, misna košulja, roketa, kota, tjelesnik, pokrovčić, rubčić kaleža i kojim ſi misnik od lavabo pere prste itd. ima biti jedino bjele boje, ſamo ſe ſobom razumjeva. Ovdje je ſamo govor o ruhu žrtvenika (predoltarju i plaštu svetohraništa), misnikovu (kažuli, naramenici, naručniku i pasu) i ſlužbenika (plaštu, dalmatici i tunicelli), kao takodjer o velu kaleža, toku, naplećaku, plaštiću krušnika i o kesicah, u kojih se noſi presv. oltarsko otajstvo i ſv. ulje bolestnikom.

Da vel i tok kaleža, te naplećak podđjakona moraju biti boje, koje i kažula, rekoſmo u §. i . Naplećak presv. otajstva, plaštić krušnika i kesa kutije imadu biti vazda biele boje, a ona za ſv. ulje ljubičaſte, ſpomenuſmo takodjer na ſvom mjeſtu. O predoltarju i plaštu ſv. hraništa ſravni §. . Pas, prem je obične boje biele, može biti koje i drugo miſno odjelo![1]

Oſtaje dakle da rečemo ob oſtalom ruhu misnika i ſlužbenikâ.

Crkveno ruho kano: kažula, naramenica, naručnik, plašt, dalmatika i tunicella, u bogoslužju rimskoga obreda ſmiju biti ſamo jedne onih gore naznačenih 5 boja.

Na crkvenom ruhu mora da bude ſamo jedna boja, ili barem jedna tako pretežna, da ſvatko može odmah razpoznati, koje je boje, te ſe za ovu jedino rabiti ſmije. Zahtjevaju to rubrike, koje za pojedine blagdane i bogoslužne čine ſamo jednu označenu boju propiſuju. Jednu ovakovu boju zahtjeva i ſbor za ſv. obrede.[2] Zloraba je dakle, ako ſu na jednom te iſtom crkvenom ruhu jednako pomješane dvije ili više makar i rubrikom ſamo propiſane boje.[3] Proti rubrikam i crkvenim propiſom radi, tko rabi n. p. kažulu bielu ſa crvenim križem t. j. ſredinom ili crvenu kažulu ſa bielim križem za bielu ili crvenu boju ili možda za obioju. Ovakove kažule nebi ſe ſmjele rabiti;[4]

---

1) „An cingulum poſſit eſſe coloris paramentorum, an necessario debeat eſſe album?" S. R. C. 8. jun. 1609. resp.: „Posse uti cingulo coloris paramentorum." Sravi Amberg. II. 376. op. 1.
2) 19. pros. 1829.; 12. ſtud. 1831.; 7. trav. 1832.; 3) Gassner I. 589.; 4) Benger II. 161. —

te samo siromašnim crkvam može ih biskup dopustiti za porabu, dok se poderu![1] Sv. sbor za sv. obrede odluči, da se samo već učinjeno šareno crkveno ruho i to samo biskupovom dozvolom samo u siromašnih crkvah smije rabiti dok se podere,[2] al takovo iz nova nabaviti nije slobodno. Po tom su proti crkvenim propisom sve one crne kažule s bielimi ili žutimi križi ili mrtvačkimi znamenji;[3] ove bo moraju biti skroz crne. Niti se smiju šarene kažule rabiti za više boja[4] a i niti one, na kojih je glavna putežna boja jedva može da razpozna, pak makar bile svilene.[5] Pa ipak koli često se proti crkvenim propisom radi. Znade žalibože kažula, koje ne možeš razpoznati koje su boje. Mnogi svećenik misli, da je bog zna kupio, kad si je nabavio kažulu, koja imade križ druge boje, nego je ostala tvarina, a ne zna, da je to proti crkvenim propisom.-

Samo zlatne boje t. j. kažule od zlatne tvarine, koje su zlatnimi končići na bieloj, crvenoj ili zelenoj svili izvezene, a ne naprosto kažule zlatne boje (coloris aurei), gdje je običaj smiju se rabiti na veće blagdane za bielu, crvenu ili zelenu boju,[6]

---

1) Herdt. I. 148. ; 2) Inter postulata a Rmo Eppo Vincentino in visitatione ad limina transmissa unum extat, quo ipse jure conqueritur de confusione colorum in paramentis Sacrosancto Missae sacrificio, aliisque ecclesiasticis functionibus deservientibus, quo etiamsi sacris ritibus opposita, in dicta tamen civitate, et in caeteris Eppatus ecclesiis conspicitur. Huic propterea abusui providere, imo de medio tollere volens, humillime supplicavit idem Eppus pro oportuno remedio. Et sacrorum Rituum Congregatio in ordinario coetu ad Vaticanum sub infrascripta die coacto respondendum censuit: Serventur omnino Rubricae Generales, facta tamen potestate Eppo indulgendi, ut in ecclesiis pauperibus permittat illis uti donec consumentur: Die 19. Decembris 1829. S. R. C. 12. pros. 1831. ;

3) Caerem. epicc. l. II. c. 11. n. 1. „In paramentis nigris nullae imagines mortuorum, vel cruces albae poni possunt."

4) „Potest ne continuari usus illarum ecclesiarum, quae pro colore tam albo, quam rubro, viridi et violaceo utuntur paramentis vel flavi coloris, vel mixti diversi coloris floribus? praesertim si colores a Rubrica praescripti in floribus reperiantur? S. R. C. 12. novembris 1831. ad 54. resp.: Servetur strictim Rubrica quoad colorem Paramentorum.

5) „Num paramenta confecta ex serico et aliis coloribus floribusque intertexta, ita ut vix dignoscatur color primarius et praedominans, usurpari valeant mixtim saltem pro albo, rubro et viridi? S. R. C. 22. septembris 1837. resp.: negative.

6) „An sacra paramenta revera auro maxima saltem ex parte contexta, pro quocunque colore exceptis violaceo et nigro inservire possint? S. R. C. 28. aprilis 1866. (de Quadalaxara) resp.: Tollerandam esse locorum consuetudinem relate tantum ad paramenta ex auro contexta (acta apud Sanctam Sedem vol. IV. append. I.)

podnipošto pako za ljubičastu ili crnu, jer je zlatna boja vesela i svečana, a ove znamenuju pokoru i žalost.[1] Za kažule, valja i za ostalo gore spomenuto crkveno ruho. Često je proti crkvenim propisom naramenica ili naručnik skroz druge boje, nego je kažula, navlastito ako imade križ druge boje.

–Opazka. Sv. otac, koj je i onako uviek u bielini obučen, usljed starega običaja, – valjda od onoga vremena kad u crkvi bijahu navlastito samo dvie boje: biela i crvena, – u javnih svečanih bogoslužnih činih služi se jedino bielom i crvenom bojom. Ta i na dušni dan, kad moli odriešenje nad mrtvačkim odrom, premda su svi službenici u crnini, on je sam u crvenom plaštom. Razlog će biti valjda taj; što biela boja znači crkvu, neokaljanu zaručnicu Isusovu, a crvena Isusa, koj ju svojom krvi. krvlju pokvreti, a sv. otac je glava crkve i namjestnik Isusov.

§ 87.

Poraba liturgičkih boja.

Kazasmo u §. kad je navlastito rabe liturgičke boje. Koja se boja na pojedine blagdane i dane, u misi i večernji ima rabiti, naznačuje točno s stranom rimski misal[2] i časoslov, a s stranom crkveni koledar, ovdje ćemo samo nje- koja pravila s tom navesti. Medju osminom blagdana, kad god je čin od osmine, boja je ista, koja i na sam blagdan. U nedjelju medju osminom, kad je čin od nedjelje sa opomenom od osmine propisana je boja od osmine a ne od nedjelje, osim ako nedjelja zahtjeva ljubičastu boju.[3]

Po rubrici[4] misala odiela žrtvenika, misnika i službenika mora odgovarati boji mise i čina. Ova se pako bilježi u crkvenom (diecezanskom) koledaru. Ali kad se misa s činom u boji ne slaže n. p. u zavjetnih misah, onda je obće pravilo: boja žrtvenika ravna se po činu, a boja mis- noga odiela po misi. Kod svečane sv. mise pristojnije je, da se i žrtvenik u boji ravna polag misnoga odiela.

Kad je sukobe dva u boji različita čina u večernji, boja se mora uzeti od onoga čina, od koga se čita capitulum.

---

1) De Herdt. I. 147.
2) Tit. XVIII. de color. parament.
3) Rub. gener. Miss. Tit. XVIII. n. 2. et 3.
4) Tit. XVIII. n. 1.

Kad se izlaže presv. otajstvo, čitavo odielo žrtvenika ima biti bielo, makar čin zahtjevao drugu boju.[1] Misnikovo odielo i službenika (djakona i poddjakona), ako se neposredno prije ili poslje sv. mise, večernje ili drugih kanoničkih urā svetotajstvo izlaže prije, nego se oni odstrane od žrtvenika, može odgovarati misi ili činu, samo što se nikada ne smije rabiti crnina. Naplećak pako mora biti uviek biele boje.[2] Jeli izložba odlučena od mise ili večernje, jerbo n. p. po odpjevanoj večernji ide misnik sa službenici u sakristiju, da se obuče, tada se moraju sv. obući u bjelinu.[3]

U provodih (kao n. p. u molitvene dane, na Markovo, u sv. ljetu itd.) obično je ljubičasta boja,[4] osim onih, u kojih se nosi presv. otajstvo; jer tada bo je biela. Nu ako ovaj provod biva odmah za misom ili večernjom, prije nego se ide od žrtvenika, tada, kao što malo prije rekosmo, može se zadržati boja mise ili čina, samo ne crna, pa niti na zastavak,[5] a naplećak je uviek biel. Pače i nebnica ima biti biela.[6] U provodih, koji bivaju u nedjelju ili blagdan, za zahvalnost itd. boja je svečanosti čina ili mise[7]. Kad se prenašaju velike sv. moći svetaca, rabi se biela ili crvena boja, kako već to svetac zahtjeva, kojega se sv. moći prenašaju[8].

U blagoslovih (ne sa presv. otajstvom) obična je boja čina[9]. Nu na očišćenje b. d. M. rabi se ljubičasta boja;[10] tako i kad se blagosliva voda[11], osim ako biva u nedjelju

1) S. R. C. 9. srp. 1678.; 19. pros. 1829;
2) Herdt. I. 150. „Celebrantem et ministros uti posse paramentis Missae coloris convenientis in processione (cum. SS. Sacramento, quae fit immediate post missam) sed albo utendum super humeros velo. Post expositum Sacramentum pallium et conopaeum colore albo eē debere, et nunquam nigro colore utendum in expositione et processione Sacramenti." S. R. C. 9. srp. 1678. prav.; 3) S. R. C. 20. ruj. 1806. „Quatenus sacerdos, qui vesperas paratus celebravit, n̄ recedat ab altare, et assistat cum concioni, tum precibus; seservaōnem faciendam eē cum paramentis coloris respondentis officio dici, et velo humerali coloris albi, si illud adhibeatz tanquam functio omnino separata, et distincta ab officio vesperarum, utendum eē paramentis coloris albi."
4) Grav. rub. miss. tit XVIII. 5.;
5) S. R. C. 10. velj. 1685.;
6) „Color baldachini vel umbellae in processionibus, in quibus defertz S. S. Sacramentum, sit albus." Caer. epis. l. I. c. 14. n. 1. l. II. c. 23. n. 3.;
7) Herdt. I. 157.;
8) Rit. rom. de proces. in trans. sacr. reliq. insig. p. 358.;
9) Rit. „ „ bened. 247.;
10) Rub. mis. t. 18. 5.; 11.) Rit. rom. ordo ad bened. aquam 248.

neposredno pred svečanom misom, onda bo je boja mise.[1] Blagoslov žene po porodu zahtieva bielu naramenicu[2]. Kakva treba da bude naramenica u podjeljivanju Sakramenata i blagoslovina, itd. kazati ćemo, kad bude o tom govor.

§. 88. Obveznost liturgičke boje.

Prem nekoji misle, da je crljenica liturgičke boje samo savjetujuća i da ne veže pod griek; to ipak iz samih riečih crljenice i tolikih odluka sbora za sv. obrede sliedi protivno, t. j. da je ova crljenica obvezujuća, te da veže pod griek. Rubrika izrično veli: „Paramenta debent esse coloris convenientis"[3]. U tom Rieč ova debent po sebi znači zapoviedi, a ne samo gol savjet.[4] U tom smislu izrazio se toliko puti i sbor za sv. obrede, kako gori o jednoj samo boji vidismo. Poimence pako 12. Jud. 1831. ad 54. isti sv. sbor odgovori: „Servetur strictim rubrica quoad colorem paramentorum".

Nego pita se, pod kakav griek veže ova crljenica? Obće je mnienje, da ne veže pod smrtni griek, osim kad bi tkogod time prouzrokovao veliku sablazan, n. pr. kad bi u javnoj crkvi na Uskrs misio veliku sv. misu u crnini.[5] Razložan uzrok izpričava od svakoga grieha, kao siromaštvo crkve, više svećenika, kojim svim ne može doteći odielo dotične boje[6]. Paše kažu, da je bolje misiti ma na koj god dan, u kakvoj god boji, nego ne misiti, kad ne ima odiela propisane boje.[7] Tako se isto može na velike blagdane nabiti odielo mnogo dragocjenije druge boje, ako barem križ t. j. sredina kažule odgovara boji čina.[8]

VII. Bogoslužni jezik.

§. 89. Bogoslužni jezik u obće.

Isus i apostoli u kojim su jeziku gdje propoviedali, u onom su i službu božju vršili. Nego kako god su židovi u starom zavjetu posvećen židovski jezik upravom bogoslužja i poslje povratka iz progonstva uzdržali, prem

[1] De Herdt. I. 152. [2] Rit. rom. [3] Rubr. miss. tit. XVIII. n. 1. [4] Srav. Bouvry II. 176. [5] De Herdt. I, 155. [6] Sv. Alf. 6, 378. dub. 5. [7] Lohner p. 1. tit. 3. §. 2. n. 2.; Benger II. 161.; Schüch 394. — [8]. De Herdt. ondje. —

premda ga već puk nije razumio; tako su isto i u novom zavjetu nasljednici apostola barem prva tri stoljeća u kršćanskom bogoslužju samo tri, na križu posvećena jezika rabili: židovski (siro-kaldejski), grčki i latinski 1). Ovo vrieme ne bijaše niti moguće u drugom kojem jeziku obavljati službu božju. Dio bo kršćanskoga bogoslužja sačinjavaše čitanje sv. pisma, a ono do onda ne obstojaše nego u onih trih jezicih 2). Prva dakle tri stoljeća vršila se je kod mnogih naroda služba božja takodjer u jeziku, koga oni ne razumiju. Jer kako nas crkvena poviest uči, bijaše već onda Isusova vjera u mnogih pokrajinah razprostranjena, u kojih ona tri jezika bijahu nepoznata. Tako se već sv. pismo u tudjem jeziku čitalo, koje se ipak po neki način i puka ticalo, koliko većma to valja ob onih molitvah i riečih presv. žrtve, koje spadaju na samoga svećenika.

Počam od četvrtoga stoljeća sv. pismo bje i u druge jezike prevedeno, čemu su puno pripomogla ista krivovjerstva. Stoga crkva u obće takovih prevoda nije mogla ravnodušno podnositi, niti je tako lahko dopuštala prevode u narodnom jeziku u bogoslužnih skupštinah čitati. Nu kad se je radilo o obraćenju nevjernikā ili krivovjeraca, da se laglje obrate, dozvoljavala je, navlastito na istoku, da se i čitava služba božja vrši u narodnom jeziku. Tako dopusti Egipćanom koptički jezik, Etiopejcem etiopički, Armencem armenski, Arabom arapski i t. d. Što sv. rimska stolica ne samo sveto čuva, nego još i brani; pače rado gleda, gdje se u samom Rimu, osobito u osmini bogojavljenja (u crkvi sv. Andrije della valle) u svih istočnih obredih i raznih jezicih Bog slavi i časti. Ona je dapače i posebni zbor stožernikā osnovala, koj se ima skrbiti za čistoću bogoslužnih jezika i istočnih obredā. Već vi stoljeća sama na svoje troškove tiska jim i šalje bogoslužne knjige i molitvenike, propravlja i podučava njihove do budude duhovne pastire i vjerovjestnike.

Nu ne samo u istoku, nego i u zapadu neke se liturgije obavljaju narodnim jezikom. Tako se n. pr. Rusini služe slavjenštinom, a Rumunji svojom rumunjštinom. Pače u nekih biskupijah naše domovine, kako ćemo dole vidjeti, ista rimska liturgija služi se staroslavjenštinom. Liturgički jezik jednom dopušten, imao je ostati nepromenljiv, pak makar prestao biti narodnim jezikom.

---

1) „Cum Dominus crucifigeretur, titulus inscriptus est a Pilato et positus: rex Judaeorum tribus linguis: hebraea, graeca et latina, quae linguae toto orbe maxime excellunt." S. Augustinus in ps. 58. proem. [illegible] t. VIII. col. 58. — 2) Srav. Benger II. 221. —

Sv. Rimska stolica mogla bi i danas s važnih razloga, n. pr. kad bi se radilo o obraćanju čitavoga naroda, dopustiti, da se služba božja obavlja u narodnom jeziku, premda to nerado dopušta. Tako je n. pr. Klemente V. (1305–1314) Ivanu Montkorvinskomu, nadbiskupu Kambalijaskomu, iza kako je dulje vremena propoviedao evangjelje Tartarom, dopustio, da njim služi sv. misu u njihovom jeziku. 1) Isto tako kad se je radilo o obraćanju Kineza na Kristovu vjeru, na opetovane molbe ondješnjih vjerovjestnika isusovaca, dozvolio je Pavao V. (1605–1621) prevesti misal u kinezki jezik, kako ga rabe knjiženici, a ne kako ga prosti puk govori; (in linguam non tamen vulgarem, sed eruditam et litteratorum propriam). Nu tim misalom nisu se isusovci nikada služili. Pače ta povlastica, služenja naime liturgije kinezkim jezikom, prem već je bio spomenuti misal gotov i pečatnica kojom se to dozvoljavalo gotova i podpisana (1615), zbog nastavših zapreka, nije bila isusovcem nikad niti priobćena 2).

§. 90. Bogoslužni jezik rimskoga obreda napose.

Rim je nekada gospodovao malo ne cielim poznatim svietom. Odanle se razprostranila sv. vjera Isusova u sve zapadne pokrajine. Iz Rima su vjerovjestnici sobom ponesli i obred i jezik bogoslužja. Služila se je pako tada u Rimu služba božja latinštinom. Latinski je jezik kako i židovski i grčki na križu Spasiteljevom krojem posvećen 3). I prem je ondje na zadnjem mjestu, providnost ga je božja više nego druge odlikovala. Židovski jezik osta vlastit židovom, grčki poganom, sam latinski posta obćenitim jezikom crkve, u kojoj se i židovi i pogani u jedinstvo vjere sdružiše. 4) Latinski je jezik danas skoro u čitavom svietu bogoslužnim jezikom. On je umro kako i Isus, al je kako i on uzkrsnuo, da više ne umre; on je mrtav, pak ipak živi; njega se ne čuje na ulicah, a opet svatko ga može lako naučiti; nije prost, već dostojanstven, ozbiljan, uzvišen i pun tajnā; a takav treba da bude liturgički jezik. Svete tajne moraju se koprenom otajstvenih rieči sakriti. To opažamo u svih vjerozakonih. To isto po izviešću sv. Franje Žaverija činjahu i brakmani u Japanu 5). I sada, kojim bi kada dopušteno u narodnom jeziku obavljati službu božju, bogoslužje, drže se prvobitnoga, prem ga više puk ne razumije; a drže

1) Migne, Encyclopédie Théologique, Liturgique, 699. — 2) Bened. XIV. de sacrif. Miss. sect. I. n. 79. — 3) Luk. 23, 38. — 4) Sv. Hilarij prol. in psal. —
5). Srav. Benger II. 241.

se toga svetc i sve druge sljedbe. Svrha bogoslužja nije podučavati narod, nego milosti mu dobavljati; a to se polući, ako puk i ne razumije rieči bogoslužja. Bogoslužni bo čini, kašto je žrtva svete mise i sakramenti, djeluju ex opere operato [1]. Vjernici se sa propoviedaonice moraju podučavati ne samo u istinah vjere i ćudorednosti, nego i u onih tičućih se sv. mise i sakramenata, u koliko jim to treba znati, da dostojno i koristno mogu sv. misu slušati i sakramente primati. Nalaže to sabor trid. svim dušnim pastirom [2]. Što čovjek svaki čas čuje i razumije, to mu brzo omrzne, malo po malo izgubi dužno počitanje, te često obraća to na šalu i ruglu izvrgava; česa pako ne čuje ili ne razumije, uviek za otim teži i visoko cieni. Stoga ako je kada crkva i dopustila vršiti bogoslužje u narodnom jeziku, tihe i poglavitije strane sv. mise uviek je zapoviedala i zapovieda, kašto u latinskom, tako i u narodnom jeziku, tiho moliti. Ako se sada puk na mnogih svećenicih smućuje, što prebrzo izgovaraju latinske rieči, akoprem ih ne razumije, a kako bi se tek smućivao, kad bi ih razumio? — Latinski je jezik nadalje jezik glave crkve i svih biskupā na svietu. Njim se razpravljaju crkvene stvari u saborih, njim pisa najviše svetih crkvenih otaca i naučitelja, njim je napisano najviše bogoslovnih knjigā, njim se uči bogoslovje, njim razgovaraju svi svećenici po čitavom svietu, njim može svaki dā, svaki svećenik svagdje služiti sv. bogoslužje. Latinski je

---

1) „Imprimis sacrificii oblatio magis in re, quam in verbis consistit. Nam illa actio, qua corpus Domini super altare ponitur ad Dei honorem, vera ac realis oblatio est, etiamsi verbis non dicatur „offero," vel „offerimus." Porro illa actio verba quidem aliqua necessario requirit, nimirum verba consecrationis; sed illa verba non diriguntur ad instruendos auditores, sed ad elementum consecrationis, ut notum est. Sed elementum nullam linguam intelligit; quare impertinens est ad realem oblationem, utrum missa dicatur lingua vulgari, vel non vulgari. — Sacrificium non offertur ad populum instruendum, si de primario et proprio fine agatur, sed ad Deum colendum, et ad impetranda populo beneficia: non igitur id requiritur ut populus intelligat id, quod dicitur, sed satis est, si Deus intelligat". Bellarminus de Missa l. II. c. 11. —

2) „Etsi Missa magnam populi fidelis eruditionem contineat, non tamen expedire visum est patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur, quamobrem, retento ubique cujusque Ecclesiae antiquo et a Sancta romana Ecclesia omnium ecclesiarum matre et magistra probato ritu, ne oves Christi esuriant neve parvuli panem petant, et non sit, qui frangat eis, mandat sancta synodus pastoribus et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter missarum celebrationem vel per se vel per alios ex iis, quae in missa leguntur aliquid exponant, atque inter caetera sanctissimi hujus sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus praesertim dominicis et festis." Sess. 22. cap. 8. de sacrif. miss.; sravn. takodjer sess. 24. cap. 7. de reform.

jezik jezik Rima, središta katoličanstva, jezik crkve. Njim obće djeca s otcem, a otac s djecom. On je svim katolikom jezik materinski, koga u čitavom svietu nadju. Njim se kao obćenitim bogoslužnim jezikom divno označuje jedinstvo vjere. I kako god se kod gradjenja babilonskoga tornja ljudi pometnjom jezikā u narode razdieliše, tako se mogu najbolje jednim jezikom u jednu crkvu sdružiti i u zajednici držati. Latinski se jezik ne mienja, nit se je bojati, da će se kada promieniti, jerbo je savršen. Pače čim više idemo natrag, tim ga savršenijega nalazimo. Katolička crkva utemeljena je za sve narode do konca svieta; treba dakle, da se služi jezikom, koji se u svih narodah govori, jezik koj će prem mrtav uviek živiti, a to je latinski. Ovim jezikom obavljali su bogoslužje u Rimu prvaki apoštola sv. Petar i Pavao. On je već blizu dvatisućnom porabom u službi božjoj posvećen, dočim se živući narodni jezici često mienjaju a i propadaju. Kolika bi dakle bila nevolja i težkoća osobito za liturgijske knjige, kad bi se svakomu narodu svoj jezik u bogoslužju dopustio! Koliko bi se tu uvuklo pogriešakā! U svakom skoro mjestu služile bi se drugčije najuzvišenije i nepromienljive tajne. Da latinština ni najmanje ne prieči narodne književnosti, ili da narodi ne budu dobri narodnjaci, kako mnogi sanjaju, živimi su svjedoci toliki narodi.
Još manje prieči latinština pravu pobožnost i duh crkveni. Uzrok, zašto mnogi ne dolaze na službu božju, nije što ne razumiju bogoslužnih riečī, već što ne razumiju bogoslužnih čina, koje im duhovni pastiri ne tumače, kako bi trebalo. Tomu dakle nehajstvu za službu božju nije kriv liturgički jezik, već nemarnost duhovnih pastira, a morda i to, što mnogi svećenici najuzvišenije čine obavljaju bez svakoga duha i pobožnosti. Za čudo je i to, što za narodnim jezikom u liturgiji najviše teže upravo oni, koji najmanje mare za službu božju. Ili zar bi li ljudi morda marljivije pohadjali crkvu, kad bi se misa služila u narodnom jeziku?

S tih i mnogih drugih (razloga) uzrokā mudro naredi crkva, da se u latinskoj crkvi u bogoslužju samo latinski jezik rabi, i prokletstvo izreče vrh onih, koji bi se usudili reći: da se ima sv. misa jedino u narodnom jeziku služiti. 1)

---

1) „Si quis dixerit .... lingua tantum vulgari missam celebrari debere: anathema sit." Conc. Trident. Sess. 22. can. 9.

Medjutim latinska rimska crkva ne osudjuje druge jezike, ona sve časti, jer i sv. Duh nauči apoštole razne jezike; 1) pače izrično uči, da se Bog može u svih jezicih slaviti. 2) Nadalje ona je u svoj latinski bogoslužni jezik mnoge rieči iz tudjega jezika: grčkoga i židovskoga uzela, kao: Kyrie eleison, hosanna, racha, agios o theos, alleluja, amen itd., i kadgod sv. otac svečano misi, epistola i evangjelje pjevaju se najprije latinski, pak onda grčki, a u ilirskoj crkvi sv. Jerolima u Rimu na veće blagdane latinski i slavenski. Itako ništa ne prieči, da crkva ne bi mogla dopustiti i čitavu misu, službu božju rimskoga obreda obavljati u narodnom jeziku. Mi imademo za to i više primjerā. Tako dopusti Ivan VIII. (872-882) sv. slavjanskim apoštolom Cirilu i Metodiju u Moravskoj narodnim jezikom vršiti službu božju, tako ipak da se radi većega počitovanja evangjelje prije latinski pak onda slavjanski pjeva. 3) U nekih biskupijah naše domovine poimence u biskupiji senjskoj za Innocencija IV. (1243-1254) bijaše slavjanski jezik u bogoslužju stvar starodavna i obćenita. 4) Rimski su pape slavjanski jezik u bogoslužju, gdje obstojaše bud osobitom povlasticom sv. rimske stolice, bud od starodavnoga običaja, ne samo odobrili, nego jošte i obredne knjige kao misal i časoslov dali pregledati, izpra-

---

1) „Innocentius Episcopus etc. Venerabili fratri .... Episcopo Sceniensi (Segnensi), salutem etc. Porrecta nobis tua petitio continebat, quod in Sclavonia est littera specialis, quam illius terrae clerici se habere a beato Jeronimo asserentes, eam observant in divinis officiis celebrandis. Unde cum illis efficiaris conformis, et in terre consuetudinem, in qua consistis episcopus, imiteris, celebrandi divina secundum dictam litteram a nobis suppliciter licentiam postulasti. Nos igitur attendentes, quod sermo rei et non res est sermoni subjecta, licentiam tibi in illis duntaxat partibus, ubi de consuetudine observantur praemissa, dummodo sententia ex ipsius varietate littere non ledatur, auctoritate praesentium concedimus postulatam. Nulli ergo etc. nostrae concessionis etc. Datum Lugduni IIII. Kalendas Aprilis, Pontificatus nostri anno quinto." Sravn. Raynald ad an. 1248. n. 52., Theiner, vetera monumenta Slavorum meridionalium pag. 78. n. XCVIII.

viti i izdati, poimence Urban VIII. (1631)[1] i Benedikt XIV.
(1741), su ujedno strogo naložili, da se staroslavjanski jezik
(slavum literale) ili glagolica čista uzdrži.[2] Benedikt XIV.
u izdavanju glagolskih liturgijskih knjiga piše: „Ut omnes
catholici sint, non ut omnes latini fiant, est necessarium."
Nego nekoliko godina kašnje[3] strogo zabrani dà i same
molitve i pjesme u narodni jezik prevadjati, i tako sta„
roslavenski s novim miešati. Gdje ne ima povlastice
služiti n. pr. sv. misu u drugom jeziku, osim u latinskom,
smrtno bi sagriešio svećenik, koj bi se usudio misiti u
drugom jeziku,[4] ili znameniti dio sv. mise, pače i nekoli„
ko samo rieči u poglavitijih dielih u drugom jeziku hotimi„
ce izreći.[5]

Opazka. Sada se u biskupijah: senjskoj, modruškoj,
krčkoj i porečkoj osim malo iznimaka u pjevanih sv.
misah rabe dva jezika: latinski i hrvatski. Što god se
pjeva, to je hrvatski, a ostalo latinski. U senjskoj i mod„
ruškoj biskupiji poimence služi za to uz rimski misal
još jedna obredna knjiga: Sćavet, izdana g. 1822. senj„
skim biskupom Ježićem. Pokojni je biskup barun Mirko
Ožegović g. 1867. o tom točno izviestio sv. rimsku stolicu,
poslavši na sv. sbor za razplodjenje vjere pod br. 1400. du„
gu spomenicu, zamolio ujedno, da bi se isti sv. sbor po„
brinuo za novo izpravljeno izdanje misala u starosla„
venskom (glagolskom) jeziku. Sv. rimska stolica je vla„
dajuću zlorabu mukom saslušala. Undje se od starodav„
nih vremena kroz hrvatski obavljaju i sv. sakramen„
ti. Prvi hrvatski diecezanski ritual tiskan je u Se„

---

1) Urban VIII. pečatnicom „Ecclesia catholica" od g. trav. 1731. tiskanom na početku glagoljskoga misala strogo za„branjuje služit se drugim glagoljskim misalom, osim onim, što ga je on izdao, ili ako tko voli služit se latinskim. —

2) Sada naš puk staroslovenštinu ništa bolje ne razumije, nego ita„lijani latinštinu. Misal, što ga izdade Karaman, koji se sada naj„više rabi, pun je rusizma, te svećenik ne može od rieči do rieči iz njega čitati ili pjevati, a da puk ne uvredi. —

3) Const. Ex pastorali 17. kol. 1754. — 4) Sab. trid. sess. 22. cap. 8. can. 9. po„velja sv. Pija V. na početku misala. — 5) Suarez disp. 83. de Euch. sect. III.

nju g. 1507., zatim u Mletcih g. 1561., Rimu g. 1621. i 1629., napokon g. 1640. pod Urbanom VIII. itd. i tako se ne samo četlinice sv. misa već i sv. sakramenti i sva ostala služba božja obavljaju narodnim hrvatskim jezikom. Čemu se svećenici ne samo umiju, već i moraju mirnom dušom prilagoditi. Niti jim je slobodno u tom što god vlastitom vlašću mienjati.[1]

VIII. Crkvena glasba i spiev.

§. 91. Kratak povjestnički razvitak crkvene glasbe i spieva.

Glasbu i spiev su već židovi i pogani rabili u svom bogoslužju. Već Mojsesje [pjevao] sa bratom si Aronom i sestrom si Marijom uz talambas hvalu Bogu.[2] David pjevao je psalme uz psaltir; odredio je takodjer više levita koji su uz razna glasbila, kao: psalterium, cithara, lyra, systra, cymbalum itd. imali pjevati slavu Božju. Ove razdieli u kore, kojim predpostavi učitelja glasbe i spieva. Svaki kor sastojao je od 24 pjevača. — I pogani pjevali su uz glasbila: κιθαρα, αὔλος, λυρη, φορμιγξ itd. u slavu svojim bogovom. — Trebalo je to i kod židova i kod pogana, jerbo bez toga bilo bi njihovo bogoslužje upravo mrtvo.

Sveta katolička crkva baš ne treba nikakove glasbe ni spieva. Njezini su obredi tako moćni i uzvišeni, da i bez toga djeluju i zanose duh pred božji priestol. Za pretvorbe sdružuje se nebo sa zemljom, ako i ne odzvanjaju milozvučni glasovi izvrstnoga skladalca. Ne pjevaju ljudi, pjevaju angjeli svoju otajstvenu pjesmu. Medjutim crkva ne odbacuje prave glasbe i spieva. Ona ga kao brižljiva majka njeguje i podupire, pače ona mu i u samo svetište propusti ulaz. Ta i angjeli pjevahu kad se Isus rodi;[3] pa i Isus s apostoli, kad naredi žrtvu sv. mise /: hymno dicto :/[4]; na to bodraše sv. Pavao apostol prve kršćane.[5] I tako nam Isus i apostoli dadoše primjer i zapovied, da pjevamo*[6]. Brzo za tim spominja se već crkveni pjevači /: cantores :/, koje sv. Ignacij muč. (†108) u svojih poslanicah pozdravlja, a kanoni apostolski[7] broje ih med klerike. O sv. Theodosiju znamo da je već bivši djetetom kao pjevač u crkvi rodnoga svoga mjesta pjevao. Malo po malo utemeljene su za nje i učione. Prvu pjevačku školu ustanovio je u Rimu papa Silvester (314–335). U iztoku bje crkveni pjev razprostranjen i

---

1) Sr. Bouvry I. str. 57. i 58. — 2) Lik. II. Knj. Mojs. 15. — 3) Luk. 2, 13. — 4) Mat. 26, 30.
5) Efež. 5, 19. Kološ. 3, 16. — 6) „De hymnis et psalmis canendis ipsius Domini et apostolorum habemus documenta, exempla et praecepta". S. August. ep. 55. —
7) Can. apost. 25. & 42. —

uvedjen sv. Athanasijem biskupom alexandrinskim (+373) i sv. Basilijem biskupom cesarejskim u Capadociji (+379) i Efremom sirskim, a u zapadu sv. Ambrozijem.[1] Nego budući je Ambrozijev spiev bio previše čustven i svojim zakonom [?] stopa i ritmom sličao na grčku glasbu, kako je odzvanjala u kazalištih, sv. Grgur v. p. (+604) ga preinači i dade mu osobitu ozbiljnost i uzvišenost, te bude po njem prozvan Gregorijanski spiev. A budući se osniva na stalnih pravilih, a ujedno je i jednostavan, zove se cantus firmus ili planus. Sv. Grgur sagradi u Rimu dvie kuće, jednu blizu crkve sv. Petra vatikanskog, a drugu blizu crkve sv. Ivana lateranskoga, u kojih utemelji pjevačku učionu. U ovoj glasovitoj pjevačkoj učioni podučavaše sam sv. p. Grgur kano papa djačad u pjevanju. Primio je pako u pjevačku učionu ponajviše sirote iz Rima i tako pravo ovaj postade nekim načinom sirotištem /: orphanotrophium :/. Iz ove škole je kašnje mnogo papa izišlo. Malo po malo otvoriše se takove učione po čitavoj Italiji pače i po svih kršćanskih zemljah: Francezkoj, Njemačkoj, engleskoj i t. d. uz stolne i samostanske crkve, dok Gregorov spjev se postade obćim crkvenim spievom u čitavom zapadu, gdjegod se je rimsko bogoslužje obavljalo. Učenici takovih zavoda primaše obično več i tonsuru. Oko razširivanja gregorijanskoga spieva i Njemačkoj i Francezkoj nastojaše osobitom pomnjom Karlo veliki. On posla u Rim g. 774. dva svećenika, da se ondje u pjevačkoj školi, koju utemelje sv. Grgur nauče pravi, čisti gregorijanski spiev. Ustanovi na svom dvoru pjevačku školu, te navedi strogo po više puta, da se nitko nebi usudio u crkvi pjevati drugi no gregorijanski spiev; nijedan svećenik niti klerik ne smjede pred njega doći, a da nije posve vješt gregorijanskomu spievu. Crkva je gregorijanski spiev osobitom pomnjom nadgledala i kao najprikladnij za svoje pravo pjevanje pripoznavala, te se sada κατ᾽ ἐξοχήν zove crkveni spiev /: cantus ecclesiasticus :/.[2]

Kakogod se je sv. Grgur dostojao biti učiteljem spieva u svojoj po sebi utemeljenoj pjevačkoj učioni, tako su si za osobitu čast držali prvi dostojanstvenici stolnih crkava i opati samostana, da su <u>smjeli biti predstojnici osnovanim ondje pjevačkim učionam.</u>

1.) sv. Amb. b. milanski /+397:/ <u>uvede</u> tako zvani antiphonički način pjevanja /: izmjenično pjevanje dvaju sborova :/ te spjeva razne hymne, od kojih se i sada mnogi rabe kao n. p. Aeterne rerum conditor, Deus creator omnium, Veni redemptor gentium, Splendor paternae gloriae, O lux beata trinitas i t. d.

2.) Benedictus XIV. Encyclica: annus, qui nunc 19. velj. 1749.

Ravnatelj učione zvao se je caput scholae ili primicerius, za njim je
sliedio praecentor, za ovim prvi pjevač, drugi i t.d. Potom u nekih
Kapitulih prva čast bje ona pjevača /: cantor :/, koj je ne samo upravlja
pjevačkom učionom, već i sam podučavao u spievu. Nekad je ovaj
pjevač u znak svoje službe i časti nosio u ruci zlatnu ili srebrnu p
licu, što je još i dan danas u običaju u mnogih biskupijah. Čisti
ni spjev smatrao se je za osobitu umjetnu znanost. Svaki ga je mor
učiti barem 10 godina. Tko bje u spievu izvrstan, te položio iz nj
ga strog izpit, dobio je naslov Doctor cantus. Pjevači imali su plać
da su mogli primjereno živiti; te tako se spievu sasma posvetit.
Ravnatelj spieva, predpjevač, prvi i drugi pjevač bijahu često nagr
djeni bogatimi nadarbinami. Kašnje se je služba ova povjerova
svjetovnjakom, a naslov nosili crkovnjaci, koji se često nisu ni
najmanje razumievali u spiev. Tako n. pr. naslov pjevača /: cantor :/
u naših stolnih kapitulih nosi treći u časti kanonik, ako i nije
pjevanju vješt. Još i danas je gregorijanski spiev taj izuzam nezna
nih možda promiena [1.)] isti kao što ga je sv. Grgur ustanovio, stoga sv. G
gura velikoga punim pravom i zovu otcem zbornoga toga spieva
koje se po njem još uvjek naziva Gregorijanskim spievom. Grego-
rijanski ovaj iliti zborni /: koralni spiev, jest jedini, koji se pravnim
načinom nazvati može crkvenim spievom, jer je doista jedini
koga svi crkveni sabori i sveobći i pokrajinski vazda i svagdje
kao pravi crkveni spiev preporučuje. [2.)]

1.) U 11. vieku izumi Guido Arrezijski, benediktinac pom-
postkoga samostana u Ferrarskoj Knježevini musikalne note
i glasovitu škalu, kako se lahko naučit gregorijanski spiev.
Note te škale prozva po početnih slovkah prvoga versa večernjega
hvalospieva na blagdan narodjenja sv. Ivana Krstitelja:

__Ut__ queant laxis, __Re__sonare fibris, __Mi__ra gestorum,
__Fa__muli tuorum, __Sol__ve polluti, __La__bii reatum, __Sa__ncte
Joannes. — Sada mjesto prve note __Ut__ kaže se __Do__. Spomenuti Guido
izda takodjer dvie knjige o musici.

2.) Sravni Conc. prov. Pragense 1860. Tit. III. c. 7.; Conc. prov. Burdigalense 185
tit. II. c. 5.; Conc. prov. Remense 1849. tit. III. c. 7.; Conc. prov. Coloniense 1860.
tit. II. c. 20. i t. d. —

Ako su mnogi crkveni glavari i sabori gregorijanski iliti koralni spiev kao jedini u pravom smislu crkveni spiev preporučili imali su podpuno pravo, jer je ovaj doista toli savršen, toli krasan, toli uzvišen, da se s njim nijedan drugi spiev, nikakova glasba usporediti nemože, svaki bo ini spiev, svaka druga glasba sapeta je manje više u verige takta i harmonije, koral se pako bez ovih veriga kreće posve slobodno, pak dočim mu je melodija uviek prilagodjena rieči, vrstan je izraziti i pobuditi u slušaocu takova čustva, koja odgovaraju svetosti onoga čina, pri kojem se izvadja i pjeva. Benedikt XIV veli[1]: „Koral jest onaj spiev, koji srca pravovjernika na pobožnost i bogoljubnost pobudjuje, koji pri pravilnom i dostojnom izvadjanju u kući božjoj pobožnim ljudem veoma godi, ter se takozvanomu harmoničnomu ili figuralnomu spievu punim pravom predpostavlja." Čuveni pako Mozart nekom zgodom reče, da bi on svu svoju slavu dao za to, da je on skladatelj jednoga samo koralnoga spieva, predslavja /: prefacije :/. A komu nije poznata uzvišenost i ozbiljnost a ujedno ipak ljubkost i djelatnost uskrsnoga spieva: „Exultet jam angelica turba coelorum." Uz svoju nutarnju vriednost i ljepotu je choralni spiev dosta lahak za izvadjanje, čim se je pjevač sa ritmom gregorijanskoga spieva, koji je uzko spojen s naglaskom latinskoga jezika dostatno upoznao; k tomu netreba velikoga glasbenoga ili pjevačkoga zbora, jedan jedini glas, ili bio visok ili dubok, može ga izvadjati. Nego crkva zbog raznih okolnosti trpi i druge spieve, napjeve i takove, koji imadu vlastite napjeve /: melodije :/ po sadašnjem Dur- i Moll-tonu, bilo u spievu, orguljanju ili glasbi.[2] U mrtvačkih ipak misah kano i u adventskih i korizmenih nedeljah i ferijah, kada tobož orgulje i glasba ne sviraju, najbolje dolikuje Gregorijanski spiev.[3] To se, kako se samo po sebi vidi, imade razumjevati ob onih dielovih bogoslužja, koje pjevači u svetištu u stolnih, zbornih i samostanskih crkvah pjevati moraju, a ne ob epistoli i evangjelju, koje se jednako pjevaju u došašću i korizmi, kano i drugda kroz godinu.[4] Sv. Grgur veliki bio je takodjer velik promicatelj crkvene glasbe, koju je do najvećega savršenstva podigla Palestrina oko godine polovice 16. vieka, te je najviše cvala u Italiji.

§ 92. Pučki spiev i glasba u crkvi.

Da u stolnih crkvah kao što i u zbornih i samostanskih dotične

---

1.) U spomenutoj okružnici „annus, qui hunc 19. velj: 1749. – 2.) Sravni Gassner I. 628.
3.) Caerem. epp. c. 28. n. 13. – 4.) Caerem. epp. II. 20. 4.

strane sv. mise /: uvod, gospodine pomiluj, prelazne molitve, slava, vjerovanje, prikaznica i pričestnica :/ i ostale službe božje, poimence pako večernje imaju pjevati na to odredjeni pjevači, dotično kanonici, uči biskupski ceremonijal. Želi se to osobito glede sv. mise i u župnih crkvah, gdje imade više svećenika. Nego gdje to biti nemože ili je navadom uvedeno pučko pjevanje ili glasba, mnogi sabori ne samo da to dopuščaju, već poimence pučki spiev i preporučuju. Tako n. p. preporuča to diececzanska sinoda pečujska od god. 1863. 1.) U tom se smislu izrazi i ostrogonska sinoda od god. 1860. /: statut. 19. :/ samo što mjesto glasbe /: concentus musicus :/ želi, da se uvede više pučko pjevanje, da se tako glasba malo po malo ukine /: ut pedetentim ad abrogandam musicam via paretur :/ Tako isto govori i pokrajinski sabor kaločki. 2.) I zbilja nema liepše glasbe, da dostojno hvalimo Boga, nego što je naravski ljudski glas. U početku pjevao je samo jedan /: solo, unisono :/ Kašnje više pjevača skupa, napokon spjevao je i čitao puk u kterom nu prosto bez ikakovih glasbila. Pače na mnogih mjestih bijahu glasbila u crkvi upravo zabranjena. 3.) Bila još liepša glasbila, nikad se neuzdignu do žive rieči. Ljudski glas je u najužjem savezu sa srcem. Jedna rieč, ako se od srca pjeva, može srce skroz ganuti i njegovo stanje promieniti. Pjevanjem se pobožnost mnogo jače budi, nego ikakovom glasbom, osobito ako se još k tomu tekst razumije. Dočim razkalašena glasba uzbudjuje neu-

---

1.) „Curent omnimode pastores animarum, ut universus populus fidelis utriusque sexus hymnos et cantica sub divinis decantent. . . . Admittimus quidem ut instrumenta musica adhiberi possint, quibus quibusdam in locis musici cantum populi comitari solent, ast haud tolerandum erit, ut hoc tanto cum strepitu fiat, quo ipse cantus velut suffocetur et absorbeatur." Tit. III. §2.

2.) 1863. tit. 7. c. 5.

3.) „Unde cessantibus jam typis et figuris in ecclesia tot organa, tot cymbala? Ad quid, rogo, terribilis ille follium flatus, tonitrui potius fragorem quam vocis exprimens suavitatem? Ad quid illa vocis confractio et infractio? Hic succinit, ille discinit, alter supercinit, alter medias quasdam notas dividit et incidit." Aelredus Abbas, specul. charit. l. II. c. 23.

redna čuvstva i potiče na pobožnost.[1] I to je ganulo oce sabora tridentinskoga, da su na dvih sjednicah 22. i 23. nastojali o popravku do tada izkvarene glasbe. I samo zagovor cara Ferdinanda i velikoga glasbovitoga Palestrine spasi figuralnu glasbu, da ju ne osudiše. Svakako ipak naloži biskupom i diecezanskim sinodam, da strogo bdiju nad njezinom čistoćom. Benedikt pako XIV. opominje biskupe, da u reformi crkvene glasbe budu oprezni, te da se obziru na navadu i sporazumljenje puka.[2] Svakako pako zapovieda sabor trid., da se razdražljivo pjevanje i smutljiva glasba iz crkve skroz odstrani.[3]

§ 93. Koja su glasbila u crkvi dopuštena?

Prvo i najglavnije glasbilo u crkvi ne samo dopušteno nego i preporučeno, a po neki način u nekojih crkvah i potrebito, jesu orgulje.[4] One dolaze iz Grčke. Već u 7. stoljeću rabiše ih za pratnju pjeva u crkvenom pjevu. U zapadu prve se spominju god. 757., kad jih car Konštantin Kopronim posla na dar Pipinu franačkomu. Druge dobi na dar Karlo Veliki od cara Konštantina Mihaela. Od ovo doba bijahu sve više uvadjane u zapadu, osobito u stolne i samostanske crkve. Orgulje razveseljuju tužne, bodre liene, pokriepljuju gorljive, pravedne pozivlju na ljubav a griešnike na pokoru, svim pako dozivlju na pamet ugodnu rajsku slavu.[5]

Drugih glasbila biskupski ceremonijal za pievanje ne pozna, niti ih dopušta.[6] Igranje mora da bude ozbiljno, čedno.

1.) „Svirači i pjevači! dopustite, da vam rečem, da je sada u crkvah zavladao posve drugi način sviranja i pjevanja, koj dolikuje više kazalištu negoli kući božjoj. Vi idete za umjetnošću a pobožnost zanemarujete. Smjeste, kako ćete što nova izmisliti, a zapušćate liep stari način moljenja i pjevanja. A što je ta vaša nova glasba i spiev drugo nego gluma, u kojoj ste vi glumci?" Drexelius, rethoricae coelest. l. 1. c. 5.

2.) „Ne episcopus sui populorum amor ad munus suum utiliter gerendum maxime necessarius est, eorum animos a se ultro abalienare, sibiq molestias et offensiones sine causa parare velle videatur." De syn. dioec. lib. 11. c. 7. n. 6.

3.) „Ab ecclesiis vero musicas eas, ubi sive organo sive cantu lascivum aut impurum aliquid miscetur . . . episcopi arceant." sess. 22. de observ. et evit. in celebr. missae.

4.) Caerem. epis. l. 1. c. 28. – 5.) Bona, divin. psalmod. c. 17 § 2.

6.) „Nec alia istrumenta musicalia praeter ipsum organum addantur, scilicet alium." Caer. epis. l. 1. n. 28. n. 11. – „Organo tantum in ecclesia locus sit; tibiae, cornua et reliqua musica instrumenta excludantur." Conc. prov. mediol. I.

i pobožno.[1] Predslovje ili otče naš sprovadjati orguljami gdjegdje je strogo zabranjen.[2] – Orgulje moraju nadalje skroz mučati, kad crkva žali; dakle u Došašću i u korizmi, i to samo onda, kad se Djakon i podjakon uslied crljenice nesmiju u misi služiti dalmatikom i tunicellom.[3] Po tom se dakle i u samom došašću /: III nedjelu „Gaudete":/ i u korizmi /: III. nedjelju „Laetare":/ festis duplicibus, na veliki četvrtak /: samo u misi/ i na veliku subotu, kano takodjer u svečanih zavjetnih misah. – B. D. M. u subotu /: u nas na misah „Rorate":/ i na večernjah slobodno u orgulje igra.[4] Dunge nedjelje i postne dane došašća i korizme, kad je misa i čin de tempore, udarati u orgulje, zloraba je, koju valja, kako što kaže sbor za sv. obrede, izkoreniti.[5] Na molitvene dane udara se u orgulje samo ondje, gdje takova navada obstoji.[6] Pod mrtvačkom misom, kao i pod činom za umrože, takodjer se nebi smjelo orguljati.[7] nego ipak sbor za sv. obrede[8] nije zabranio milo i na žalost pobudjujuće orguljanje. –

Počam od 11. vieka u Britaniji uz orgulje rabio se u crkvi violin, harfa i psaltir. –

Koja su još glasbila u crkvi dopuštena ne slažu se. Benedikt XIV. u okružnici „Annus qui hunc" od 19. kolovoza 1749. na taljanske biskupe navadja sljedeća: guslinu /: violon:/, gusle /: violočello:/ violu, violinu i fagot; a zabacuje bubanj, talambas /: tympanum:/ flautu /: fistula:/, lovački rog /: cornu venatorium:/ trublju /: tuba:/, pištaljke /: fistula parva:/, glasovir /: psalterium symphonicum:/ tamburica /: chelys:/ i ovim slična glasbila, koja više spadaju na kazalištnu glasbu, nego na crkvenu. Medjutim u tom odlučuju posebne odredbe i navada, samo da pjevanje ne bude odviše bučno.

§94. Kakav smije biti tekst crkvenoga spieva.

Alexander VII. dopušta samo one pjesme pjevati u crkvi pod službom

---

1.) „Cavendum est, ne sonus organi sit lascivus aut impurus." Caer. epis. l. c. Pulsus organi gravis tantum et movens pios affectus, procul autem pellatur quorumdam organistarum frivolitas, qui hoc instrumento abutuntur tanquam saltatores in ecclesia essent congregati cum sacerdote saltandi magistro." Instr. past. Eystet. 445.

2.) Cantum praefationis aut orationis dominicae organi modulationibus et frequentamentis variis intercipi districte prohibemus. Instruct. past. Eystet. l. c.

3.) S. R. C. 2 rujna 1741. — 4.) S. R. C. 2 travnja 1713 i 14 travnja 1753.
5.) S. R. C. 22 ruj. 1848. — 6.) S. R. C. 14 trav. 1753. — 7.) Gassner I. 638. — 8.) S. R. C.
31 sieč. 1829.

božjom i pred izloženim presv. oltarskim otajstvom, koje su uze„
te iz misala ili časoslova ili barem iz sv. pisma ili sv. otaca, odobre„
ne prije po sboru za svete obrede.[1.)] Ovdje pod službom božjom razumievamo
kanoničke časе sa konventualnom misom i u obće svako ono bogo„
služje, koje biva u ime i po naredbi crkvenoj, kamo spada osobito veli„
ka misa i večernja. Alexandrovu konštituciju potvrdi Inocencij XI.
(:3 pros. 1678:) i Inocencij XII. (:20. kolov. 1692.:), koj zadnji naredi, da se spiev
ne smije pod nikakov način glasbom smetati, i ova da se ima skroz
kanoničkomu koru prilagoditi. – Nego ove naredbe valjaju samo za
Rim. I mi nalazimo u diecezanskih obrednicih i drugih pjesama,
koje se u crkvi za službe božje pjevaju, koje Benedikt XIV. samo tada
dopušta, ako su crkvom dozvoljene.[2.)] Gardellini pako ide i dalje, te do„
pušta i one, koje su od vajkada u navadi ili ih biskup izrično ili
mučke odobrava,[3.)] samo da se neprotive vjeri i čudoredju, nego zbilja
promiču u puku pobožnost. Toga mnienja jesu i drugi vjerodostoj„
ni liturgiste. Nu svakako treba po mogućnosti nastojati, da sva„
ka pjesma odgovara dotičnomu činu ili svečanosti.[4.)]

§ 95. Dali su dopuštene crkvene pjesme u narodnom jeziku?

To pitanje bje višeputa razglabljano sborom za sv. obrede, a
sv. sbor često niečan odgovor dao.[5.)] To isto zabranjuju i mnogi

---

1.) „Ne in ecclesiis et oratoriis dum officia divina celebrantur vel sanctissimum
eucharistiae sacramentum manet expositum, quidquid cantari permittant propter
ea verba, quae a breviario et missali romano in officiis de propriis vel de communi pro
currenti cujusque diei festo vel Sancti solemnitate proscribuntur et quo saltem
a s. scriptura aut ss. Patribus desumpta sint, quae tamen prius a s. Rituum con„
gregatione approbentur, exclusis modulis iis, qui choreas et prophanam potius quam
ecclesiasticam melodiam imitantur." Const: Piae solicitudinis 23. aprilis 1657.

2.) „Orationes praeter eas, quae in Ecclesia receptae sunt, in s. ritibus non admitten„
tur." Const: „Inter omnigenas" 2 febr. 1744.

3.) „Ne dum Romae verum etiam ubique aliae (: preces :) esse non debent praeter
eas, quae Ecclesiae praescribit vel longaeva consuetudo rationabilis atque laudabilis
tacite vel expresse consentientibus locorum ordinariis probavit." Comment.
in Instr. Clem. § 24. n. 20.

3.) Cavendum est... ne... proferantur cantus, qui ad officium quod agitur
non spectant. Caerem. Epp. I. c. 28. n. 11.

4.) „An conveniat inter missarum solemnia canere laudes idiomatis
sermone compositas? S. R. C. 12. Mart. 1839. respondit: „Non convenire,
imo omnino prohiberi mandavit." „Potest ne tolerari praxis, quod in
missa solemni, praeter cantum ipsius Missae cantetur in choro

pokrajinski sabori [1.)] i pastoralni naputak Eustetski. [2.)] Ovdje budi prijomenu-
nuto, da je zbor za sv. obrede zabranio ma u kojem jeziku štogodj pjevat
kad se blagoslov daje s presv. oltarskim otajstvom, [3.)] prem je pod pratvorbom
slobodno čedno igrati orgulje [4.)]; pače i pjevati: Tantum ergo ili drugu ko-
ju ovakovu pjesmu. [5.)]

Nu vjerojatni rubriciste ne izkljućuju iz crkve skroz svaku pjesmu u
narodnom jeziku, samo ako je ozbiljna i dostojanstvena. [6.)] Izkusni Gar-
dellini dopušta dapače i pod blagoslovom sa presv. oltarskim otajstvom
pjevati pjesme u narodnom jeziku, gdje je takova navada, a lahko se
ukinuti nemože bez uvrede puka. [7.)]

---

a musicis aliqua laus, vulgo dicta aria sermone vernaculo? S. R. C.
in Valent 22. mart. 1862 respondit: „Negative et abusum eliminandum"
— „An conveniat cantare aliquas cantiones vulgari sermone, non tamen
profanas in festivitate sanctissimi Corporis Christi? S. R. C. in A-
bul. 21. mart. 1609 respondit: „Non convenire". — „Num tolerabilis videtur
abusus cantandi carmina vel alia quaecunque verba italo idiomate in
ecclesiis, in quibus reperiatur expositum SS. Sacramentum? S. R. C. in Terna-
na 24. mart. 1657. respondit: „Minime tolerandum abusum hujusmodi, sed vel si
adsit expositum S. Sacramentum vel non, omnino Episcopus item prohibeant in Ecclesiis
ca[illegible] vel quorumvis verborum cantum materno idiomate." S. R. C.
11. sept. 1863. in Mechlinien. respondit: „Litanias ss. Nominis Jesu /: Romae typis eusas 1862:/
lingua latina publice in ecclesiis et in supplicationibus cani ac recitari posse, attamen
omnino exclusa versione in aliam linguam."

1.) Napulski /:1699:/ Ruanski /:1850:/ koj potonji /: Decr. II. n. 7. :/ ovako kaže: „Nun-
quam inter missarum solemnia vel quodcunque divinum officium proprie
dictum, cantica lingua vernacula audiantur."

2.) In ecclesiis a choro nulla musica cani debet in lingua vernacula, quam-
vis verba spiritualia sint, quia cantus hujus modi est contra ritum eccle-
siae." Instr. past. Eystet. 446.

3.) In benedicendo populum cum SS. Sacramento . . . . cantores et
musici nihil quoque canere interim debent, ad praescriptum Ritua-
lis Rom. et Caeremonialis Epp., non obstante quacunque contraria consue-
tudine." S. R. C. quel. 1762.

4.) Biskup. cerem. I. 28, 9. i II. 8. 70. — 5.) S. R. C. 22. srpnj. 1848.

6.) Sravni Suarez de religione l. 4. c. 13. n. 16.

7.) . . . . Ne propterea credas, meum esse sensum, quod omnino
eliminentur. Mos invaluit, cum tolerant ecclesiastici praesules,

Sada je skoro svagdje običaj pjevati u crkvi za službe božje pjesme u narodnom jeziku, dà i u samom Rimu. Tako se poslje svake sv. mise i blagoslova sa presv. oltarskim otajstvom na glas moli: Dio sia benedetto i t.d. Ovu molitvu obdari Pio IX prostenjem od 100 dana za svaki put, obilnim jednom na mjesec. Mnoge pokrajinske i diecezanske sinode dopuštaju pjevati pjesme u narodnom jeziku pod manje svečanim bogoslužjem. Tako n. p. diecezanska sinoda praška od god 1863. kod manje svečanih služba presv. oltarskoga sakramenta bilo u pokaznici ili krušniku dopušta puku i svećeniku pjevati i moliti u njemačkom dotično českom jeziku.[1] Pokrajinski pako sabor prazki od god. 1860. to kod takovih službah pače vruće preporuča.[2] Sbor za sv. obrede dopusti pjevati u narodnom jeziku poslje blagoslova sa presv. oltarskim otajstvom,[3] dà i pred izloženim presv. oltarskim otajstvom, kao i u prevodu s istim;[4] nu to samo onda, ako je stara navada i nemože se ukinuti bez razturbe i uvriede puka.[5]

---

forte sine populi offensione nequeat intercipi. Equidem si non assistit antiqua et universalis praxis, quae juris dispositioni innititur; absolute tamen dici nequit, quod probatae non sint; nam si non expresse, quadam tamen aquiescentia et tolerantia cantari hujusmodi canticulae *permittuntur*. Quid igitur dicam? Facilem arbitror modum simul conciliandi inductum morem, ubi *nequeat* abrumpi, cum dispositione juris.

1) Acta et statuta sinodi dioecesani Pragensis Cap. 16. de expos. Sanctiss. –

2) „Cantiones sacras in lingua vulgari conditas praesertim in minoribus cultus divini solemnitatibus et officiis quotidianis non tantum admittimus, sed etiam *summopere optamus*, ut parochorum et chori et rectorum ipsa solicitudine in populo promoveantur. Tenerrime enim mentes afficiuntur, et fidei, amoris et compunctionis affectus uberrime eliciuntur, si fere totius coetus religiosi voces uno ore et corde sursum ascendunt ad thronum gratiae et divinae misericordiae." Tit III. 7.

3) „An in benedictione populo impertienda cum Sanctissimo permitti possit cantus alicujus versiculi vernacula lingua concepti vel ante vel post ipsam benedictionem" (i.e. etiam nondum reposito Sacramento; cfr. Scavini I. 1047. c. – :/. 4) „An liceat adhiberi *publicam* quarundam praecum recitationem vulgari sermone conscriptarum coram *Sanctissimo Sacramento* exposito?" S.R.C. in Mechlinien. 31 Aug. 1867. respondit: Affirmative dummodo agatur de praecibus approbatis." „Utrum consuetudo immemorabilis canendi hispano idiomate carmina aliosque similes modos musicos coram exposito Sanctissimo Sacramento aut *in ejus processionibus*, cum contraria revera sit bullae: „Piae sollicitudinis" Alexandri VII aliisque decretis. S. R. C. tollerari possit, vel potius quanquam populus moestaretur evellenda sit? Et quatenus negative: utrum saltem consuetudo cantandi carmina vulgari sermone in ecclesiis, non exposito Sanctissimo Sacramento, dum divina officia celebrentur necne, servari possit? S.R.C. in Hicara 27 sept. 1864. respondit: Attenta consuetudine tollerari posse; ad secundam partem provisum in prima." Odkale zaključuje de Herdt /tom I. n. 112./ Attenta consuetudine in quadam dioecesi toleratur usus, carmina vulgari sermone cantandi, in officia divina coram SS. Sacramento et in ejusdem processione."

5) Gardell l. c. § 31. n 19; Benedikt XIV de synod. dioec. l. XI c. 7. n. 5, 6, 7.

Da se dakle u naših stranah radi takve navade, i jerbo mednoga kora o sim morda u stolnih crkvah ne ima, navlastito ondje, gdje se i onako hrvatski jezik u samom bogoslužju rabi (: n. p. senjskoj i modruškoj biskupiji:) smiju pjevati pod službom pjesme u narodnom jeziku, ne ima dvojbe tim više, što se većina takovih pjesama u samih diecezanskih obredih nalazi. Nu ipak treba oko toga nastojati, da se nove pjesme takolahko ne uvadjaju, a i one, koje obstoje, da budu pobožne i da na pobožnost pobudjuju.

Opazka. Da su svećenici dužni u svem držati se točno diecezanskoga obrednika, dakle i glede onih strana, koje su u njem u narodnom jeziku, ipak makar to bilo u samom podieljivanju sakramenta, spomenusmo u §.

§ 96. Kako treba tekst pjevati?

Najprije tekst se mora čitav pjevati od početka do kraja, ništa se ne smije izpustiti. Tako je proti odluci sbora za sv. obrede, ako se u konventualnoj misi vjerovanje pokrati, pak makar i orgulje igrale[1] Inače se u ovom slučaju žrtvena začinka i pričestnica ne mora neobhodno pjevati u koru, dosta je, da se tiho reku[2] Za mrtvačku misu pitalo se, da li bi se smjelo iz slicdnice ili žrtvene začinke štogod izpustiti, gdje je kakva navada? Sbor za sv. obrede od 11 rujna 1847. odgovori: „Vel non celebrandas missas defunctorum, vel canenda esse omnia, quae praecationem suffragii respiciunt." Nego isti sv. sbor 12 kolovoza 1854. odluči: „Sequentiam: Dies irae semper dicendam in missis de Requiem, quae cum unica tantum oratione decantantur, verum aliquas strophas illius cantores praetermittere posse" Kad se koje česti sv. mise ili kanoničkih časa orguljami izmjenice nadomješćuju, tada onaj dio orgulja moraju dotičnici u koru na glas moliti.[3] Glasba imade samo pratiti spiev, da ovaj može srca vjernika jače ganuti na ljubav Boga i božjih stvari. Glasba, koja zaglušuje spiev, da se smisao riečih ne razumi je zabranjena.[4] Sinfonije, gdje su već upeljane, smiju se za veće proslavljenje svetkovina udržati, samo da nebudu vjernikom dosadne, te pobudjuju na pobožnost. Nego ni opet ne smije se spjev opetovati i raztezati, da tako mora misnik dugo kod žrtvenika čekati. Glasba i spiev mora se prilagoditi misi, a ne misa glasbi i spievu[5] Pje-

1) S. R. C. 10. ožujka 1657.; 7 rujna 1861. 2) S. R. C. 10 siečnja 1852.
3) S. R. C. 12. srpnja 1848.; 12 kolovoza 1854.; 7 rujna 1861.; 4) Bened. XIV. ondje.
5) „Ad relationem quod in missis solemnibus concentus musicales, qui ad rem non pertinent, misceantur, et in tantum protrahantur, ut sacerdotes otiosi diutius ad altare distracti haereant, et caeremoniarum ordo inflectatur, ita ut non musica missae, sed missa musicae famuletur. S. R. C. 21. febr. 1643. respondit: Indigere reformatione"

vana misa bez propoviedi neka ne traje preko jednoga sata, a večernja /: t. j. vespe- re bez blagoslova :/ preko 3/4 sata[1]

Još se više zabranjuje svaka preinaka teksta kao prienos rieči, dodatak i. t. d.[2] Niti je u redu, ako se u pjevanju sv. misi mjesto Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus i. t. d. bio latinski ili hrvatski tekst uvadjaju druge pjesme;[3] ili hrvatska Slava i Vjerovanje ne odgovaraju skroz latinskomu tekstu.[4] Ovdje nam je i to spomenuti, da je zloraba, kad svećenik ide naprvo s misom, prije nego puk svrši pjevanje, n. p. vjerovanja;[5] tako isto ako ne pjeva Oče naša,[6] proti čemu se često griešći.

§ 97 Tko smije u crkvi na koru pjevati ili svirati?

Ne imamo doduše u tom pogledu nikakvoga obćenitoga positivnoga zakona, nego budući je pjevački bogoslužni kor sa svećeničkim korom najuže skopčan i spada takodjer na službu božju, po sebi se razumije, da ženam na koru mjesta ne ima. Strogo po gore navedenih apostolskih kanonih morali bi klerici t. j. takovi, koji imaju tonsuru na koru pjevati. Četvrti pokrajinski milanski sabor nalaže, da najmanje pjevači u svih službah, ako su i svjetovnjaci imaju biti obučeni u dugoj haljini.[7] Pokrajinski sabor bečki od godine 1858 izključuje samo one svjetovnjake, koji su očito zla života.[8] Kölnski /1860/ izključuje i žene;[9] dočim ostrogonski o njih u obće muči i samo kazališne pjevačice /: cantrices scenicas izključuje.[10] Nekoji sabori[11] dopuštaju pjevanje djevojčica samo kod skromne službe božje kao: svibanjske pobožnosti, prigodom pučkih misija i. t. d. i to izvan sv. mise. Pokrajinski sabor avanski /: 1850 :/ dopušta u obće žensko pjevanje, al čedno.[12] U nas se takodjer čuju ženski glasovi na koru crkvenom. Dobro bi bilo, kad ondje nikakva ženska osobito solo nebi pjevala, a ako kada s drugim pjeva, da se barem sakrije, da je muškarci odozdol ne vide.[13] Nepristoji se ipak, da židovkinje pjevaju u kršćanskih crkvah. Ta kako će moći od srca pjevati: „Et incarnatus est" židovkinja, koja toga ne vjeruje pače taji. Takovo pjevanje ne može pobožno djelovati na vjernike, a niti na misnika. Židovkinja, ako si baš hoće pjevanjem dužiti kruh, neka si ga služi u kazalištu a ne u crkvi.[14] Nikada se

---

1) Gassner I. 641. 2) Okružnica kard. Patrizzia rimskoga generalvikara 18 stud. 1856. 3) Srav. Benger II. 247. 4) Srav. Gassner I. 634. 5) S. R. C. 17. pros. 1675. 6) Inst. past. Eyst. 28 subt. 2. 7) Sravni Scavini III. 223. 8) „Quamvis nostris in regionibus fieri nequit ut homines saeculares a Choro arceantur, nemo tamen admittatur, cujus conversatio notoria labe contaminata sit. Tit III c. 6. 9) Volumus, mandamus ut in posterum a Choro ecclesiastico mulierum voces omnino excludantur." 10) Conc. prov. Strigoniense 1858. tit IV. n 2. - 11) Tolosanski 1850. tit III. n 86. Rothomagenski 1850 decret 2. n. 8. 12) Veruntamen a melodiis et symphoniis, quae nostris in ecclesiis aliquando audiantur, mulieres sedulo arceantur." ondje br. 6. 8. - 13) Sravni Gassner. I. 636. 5. 14) Onima, koji ne čiti ono, što pjeva, može se prilagoditi, što kaže častni Beda: Qui ca-

pako ne može dopustiti, da žena u crkvi svira[1]. Samo u samostanskih crkvah može dumna na koru igrati orgulje. Nego muškarci, koji na koru pjevaju, neka budu pobožni i neporočna života, da se njih ostvari što veli rimski pontifical: „Vide, ut, quod corde credis, ore cantes, et quod ore cantas operibus comprobes"[2]. Po tom se po sebi razumijeva, da su nekatolici isključeni iz crkvenoga kora; a i oni, koji javno nećudoredan život vode[3]. Neka se svaki pjevač domisli, da u crkvi Bogu služi i da jedino njegovu slavu ima tražiti. Sv. Duh Vl. ništa toliko ne osudjuje koliko taštinu u pjevanju[4]. A i Bog nikoga toliko ne kazni, koliko onoga, koji mu u njegovih stvarih slavu krade.

U odabiranju pjevačā i sviračā i župnik bi morao imati upliv, pače proti njegovoj volji nitko se nebi smio na kor pustiti, ili ondje štogod bez njegovoga znanja preinačiti.[5]

IX. Liturgičke osobe.

§ 98. Pojam i vrsti liturgičkih osobā.

Pod liturgičkimi osobami razumijevamo one, koje su Bogom ili crkvom odredjene, da obavljaju službu božju.

Takove osobe jesu: svećenici djakoni, podjakoni, akoliti, ekzorciste, štioci i vratari. U koliko smiju i dužni su svećenici, navlastito duhovni pastiri vršiti službu božju, i što se od njih u tom pogledu zahtijeva, da ju mogu valjano i dopušteno obavljati, vidit ćemo u posebnoj liturgici, kad budemo govorili o sv. misi, sakramentih u obće i napose, kao i o pojedinih drugih bogoslužnih činih.

Vlasti i dužnosti ostalih liturgičkih osobā razglabat ćemo, kad bude govor o sakramentu sv. reda. Ovdje nam je samo to spomenuti, da danas mnoge crkvene službe nižjih redova obavljaju lajici, poimence zvonari i djeca, o kojih samih sborit ćemo ovdje posve u kratko.

§ 99. Zvonari i djeca kano podvornici liturgičkim osobam kod službe božje.

Bog već u starom zavjetu naredi, da svećenikom kod žrtava poslužuju samo leviti;[6] koliko većma to mora željeti Bog u novom zavjetu, gdje se sam Bog, sin božji, Bogu otcu prikazuje, da naime samo Bogu

---

nit ... ed non sapit, definitur bestia: unde versus: Bestia, non cantor, qui non canit arte, sed usu. [1] „Ubi fieri potest, nulla foemina cantet in ecclesia: pulsare vero organum, aut administrare organistae pulsanti, nulla ex causa feminae cuique permittatur. Instr. past. Eyst. p. 452. [2] Pont. rom. in ordinat. lectoris. [3] Sabor zagr., bečki i ostrogonski, ondje. [4] Sravni Joannes diaconus, vita S. Gregorii l. II. cap. 6. [5] „Nihil in choro noviter absque parochi auctoritate." Inst. past. Eyst. 452. [6] III Knj. Mojs. 8.

posvećene osobe svećeniku kod tolike žrtve dvore. Stoga i naredi crkva već za rana njeke redove, koje moraju imati oni, koji će kod bogoslužnih činah posluživati; i svakomu redu vlastite opredieli službe.[1] S vremenom ponestalo je zaredjenih crkvenih nižjih crkovnjakâ i njihovu službu zauzeli su lajici. Sv. sabor tridentinski [2] stavlja tu stvar svim crkvenim poglavarom na srdce, opominjuć jih i zapovjedajuć jim, da ako je premogljivo u svih stolnih, sbornih i povećih župnih crkvah, uspostave za podvornike kod službe božje samo takove osobe, koje imadu dotične redove. O tako zaredjenih podvornicih govore toliko puta i rimski i diecesanski obrednik. Naredbu sabora tridentskoga valjda s mogih zapreka ne bijaše moguće barem svuda izvesti, i tako i poslje one naredbe službu nižjih redova skoro svagdje, dà i u stolnih i sbornih crkvah obavljaju lajici, a često i djeca prem je nekada samo izraslim svjetovnjakom mogao to dopustiti biskup.

Kad dakle nije drugčije moguće, nego da svjetovnjaci dvore svećeniku kod službe božje, svećenik, dotično duhovni pastir, barem će o tom nastojati, da se za to odaberu sposobne osobe.

Najprije buduć da zvonar najviše poslužuje svećeniku kod bogoslužja, neka znade duhovni pastir, da je zvonarova služba vrlo važna. Na njem je red, čistoća i pristojnost kuće božje i njenih stvari. On osim svećenika najčešće dolazi u doticaj žrtvenika, crkvenoga ruha i posudja. Njegovoj je skrbi tako rekuć povjerena kuća božja.[3] On ne riedko upliva i na pohadjanje vjernikâ u crkvu i primanje svetih sakramenata. Zvonar je skoro drugi svećenik. On mora biti dakle pobožan i bogabojeći kršćanin, pun žive vjere i počitanja naprama sv. stvarim, vieran i sdušan, koj ljubi red i čistoću, poslušan i čedan naprama svećenikom i puku te neporočna života. Daleko budi od njega svaka lakomost.

Žalostan ali odveć istinit pojav jest, da baš zvonari, koji su svaki dan na podnožju žrtvenika, izvoru vjere i milosti, najmanje počituju crkvu i vjerine službenike, hladni i otvrdnuti prama sv. stvarim, a morda i sablaznici, ljudi bez vjere.—

Što je tomu uzrok? Često to: što se za zvonare uzimlju osobe, koje se nebi smjele uzeti; što je duhovni pastir nemaran i nikakove pazke na nje ne ima; što su slabo plaćeni, pak se moraju držati, kakovi se samo dobiti mogu; a najviše, što prečestim občenjem sa svećenici poznadu i vide njihove mane, slabo njihovo počitanje naprama sv. stvarim, a morda i velike zloće. Jedna izmedju prvih dužnosti duhovnoga pastira jest, da pazi kakav mu je zvonar,

---

1) Can. 1. Dist. XXI. 2) Sess. 23. cap. 17. de ref. 3) Inst. past. de Lyst. 444.—

U njega su oči vjernika najviše uprte, od njegova ponašanja zavisi često vjera i ćudorednost župljana.

Neka ga u njegovoj službi skroz točno uputi, kako se ima kod pojedinih služba vladati, osobito klanjati i poklecati kad ide mimo žrtvenika na kojem je presv. oltarsko otajstvo i t.d. Kako treba da pomita crkvu, čisti žrtvenike svietnjake, posude, slike, zidove i t.d., te povjereni si stvari u redu drži; kako se za ulje u crkvi skrbiti, navlastito, da se vječna luč nikad ne ugasi. Duhovni pastir treba, da zvonara više puta podući u njegovih dužnostih. Da zvonar mora znati dvoriti kod sv. mise, po sebi se razumieva. No duhovni pastir nit se smije nit može skroz na zvonara pustiti. Prvu i najveću dužnost u svem, što spada na crkvu, imade on sam, on je za to kod Boga najviše odgovoran.

Žalostno je i to, da baš zvonari najredje pristupaju k sv. sakramentom. I na to je paziti duhovnomu pastiru, da barem dolaze kad i drugi, osobito kad je kakvo proštenje. Oni su na uzorni kršćanski život više dužni nego drugi vjernici.[1] Zvonari bi se morali primati privoljenjem župnikovim i biskupovim odnosno vicearcidjakonovim. Prije nego primu službu imali bi položiti prisegu pokornosti i vjernosti[2]

Nego ne manju brigu mora imati duhovni pastir i za djecu, koja služe kod sv. mise. Da svaki dan ista djeca ne dvore i tako napram najsvetijem činu ne omrznu, a i za svaki slučaj potrebe neka više djece nauči kako se ima služiti kod sv. mise. Za tu uzvišenu službu najbolje je odrediti odraslije školske dječake, koji se odlikuju pobožnošću i čednošću. Ove neka opetovano poduči, kako imadu točno, polagano i čisto odgovarati, kako se kod žrtvenika ponašati: pobožno, sklopljenih ruku i t.d. što sve raditi, kada stojati, a kada klečati, kako poklecati, kada i kako zvoniti. Ako u čem pogriešć, odmah ih treba opomenuti.[3]

Ako koji odrasliji želi dvoriti kod sv. mise, ima se rado pripustiti, samo ako je tomu vješt; to bo služi drugim za dobar izgled i dobar utisak čini.

Po mogućnosti zvonar, kada god dvori kod službe božje, a i djeca kod svake i male sv. mise neka budu obučena u dugoj haljini i kotici, tako će svi do svoje službe više držati i važnost njenu cieniti. Haljina navadno može biti crvena, o postovih i došašću Gospodinovom modra, a kod mrtvačkih misa i na veliki petak crna. U običnom blatnom i podrapanom odielu nikomu se ne smije dopustiti, da služi kod žrtvenika.[4]

[1] Inst. past. Zgotett. ondje. [2] Conc. Colocense tit I. c. 8. tit II. c 16. [3] Sravni De Herdt. I. 298 i 299. [4] Ubi possibile et congruum videtur, aeditui dum sacris functionibus assistunt, etiam aliqua veste talari et superpelliceo induan-

U procesiji su navadno svi podvornici obučeni u dugoj halji i rotici.

U Sakristiji, a još više u crkvi zvonar i djeca štogod su dužna mučati, i samo onda smiju i to tihomice govoriti, kad ih se štogod upita, ili moraju štogod nuždna reći. Za što će svećenik sam u tom pogledu svim dati dobar primjer i toli potrebito mučanje u tako svetom mjestu prvi najtočnije obdržavati.

A da ukloni po mogućnosti svaku prigodu šaptanju i brbljanju, toliko će djece pustiti u sakristiju koliko treba za službu.

Višeputa neka duhovni pastir zvonaru i djeci u pamet dozove njihovu službu i ujedno neka ih osvjedoči, kako ju imaju vršiti. Dobre i vriedne će primjereno nadariti, zle pako i nemarne karniti (: nu nikada tući, najmanje u crkvi ili u sakristiji :), od službe ili podvorbe, ako ustreba, skroz ostraniti.-

---

tur.- Pueri ad aram ne admittantur induti vestibus et calceamentis laceris et sordidis, sed semper parati sint habitu chorali, et si ita necessarium fuerit calceamentis et tibialibus ex scrinio sacristiae subministratis." Inst. past. Eyst. 445.-

B Posebna liturgika

§ 100. Pojam i razdjelba posebne liturgike.

Posebna liturgika je sadržaj pravila, koja se u pojedinih službah božjih moraju obdržavati.

Ta pravila spadaju na sv. misu, časoslov, javne pučke pobožnosti, sv. sakramente i sakramentale (: posvetinje i blagoslovine :). Posebna dakle liturgika dieli se u pet glava.–

Glava prva.

Sv. misa.

§ 101 Pojam i utemeljenje sv. mise.

1. Sveta misa je nekrvna žrtva novoga zakona, u kojoj se Isus pod prilikom kruha i vina prikazuje Bogu po rukuh svećenikovih.[1] Zove se missa od latinske rieči mittere = slati, jerbo se žrtveni dar (hostia) Bogu šalje.[2] U latinskoj crkvi zove se takodjer: collecta, dominicum, agenda, communio, oblatio; u grčkoj: mystagogia, synaxis, telete, anaphora, prosphora, oecomomia. Obično pako u grkah zove se liturgija, a u latinskom misa. Zašto se u grkah zove liturgija spomenusmo u občenitoj liturgici. U latinjana zove se misa počam od IV. vieka, kad su se naime pripitovnici ili katekumeni poslje propoviedi svečano slali vanka (: missa catechumenorum :) a vjernici kako i sada (: ite missa est :) po dovršenom sv. činu (: missa fidelium :)[3]

2. Svetu misu naredi sam Isus na zadnjoj večeri, kad prije nego otidje na smrt, da dovrši krvnu žrtvu uze kruh, blagoslovi i razlomi ga i dade učenikom svojim veleći: „Uzmite i jedite; ovo je tielo moje, koje se za vas predaje.“ Zatim istim načinom uze kalež zahvali i blagoslovi i dade im govoreći: Uzmite i pijte iz njega svi; jer je ovo moja krv novoga zakona, koja će se proliti za mnoge radi odpuštenja grieha.[4] Još zapovjedi apostolom svojim, da to isto opetuju njemu na uspomenu, rieč mu: „To činite na moj spomen!“[5] Ovu zapoviedi božanskoga učitelja vršili su vierno apostoli i od njih postavljeni biskupi i svećenici,[6] sakupljali se, da na žrtveniku pretvore kruh i vino u pravo tielo i krv Isusovu, prikazujuć to vječnjemu Bogu.[7]

1) Sravni Schwetz theol. dogm. III str. 55.– 2) (Missa) dicitur a mittendo et repraesentat legationem inter homines et Deum. Deus enim mittit filium suum Christum in altare et iterum mittit ecclesia fidelis eundem Christum ad Patrem, ut pro peccatoribus intercedat" S. Bonaventura Expos. Missae. 3) Gousset II. n. 275. 4) Mat 26.26–28. 5) Luk. 22.19. sr. sab. trid. sess. 22 c. 1 de sc. mis. 6) Djel ap. 2.42–4. 7) Djel ap. 20.7; Žid. 13,10–15.

§. 102. Sv. misa je prava žrtva.

Da je sv. misa prava žrtva, sliedi odatle, što je ista ona žrtva, koju prikaza Isus na zadnjoj večeri. A da ona na zadnjoj večeri bijaše prava žrtva kako i na križu sliedi iz samih Spasiteljevih rieči; uzevši naime kruh, reče: „uzmite i jedite ovo je tielo moje, koje se za vas predaje;"[1] ili kako piše sv. Pavao: „koje će se za vas predati";[2] a nad kaležem: ovo je kalež novoga zakona u mojoj krvi, koja će se za vas proliti[3] radi odpuštenja grieha."[4]

Polag ovih rieči svetkova Isus pravu žrtvu na zadnjoj večeri predstaviv krvnu žrtvu na križu, nekrvno prikazujuć ono isto svoje tielo i krv pod prilikom kruha i vina. Ovu istu žrtvu zapoviedi on apoštolom, da ju prikazuju: „To činite na moj spomen"; koja nije drugo nego vječni spomen krvne žrtve, prikazane Isusom na križu. Spominje to već sv. Pavao ovako: „Kadgod jedete ovaj kruh i pijete ovaj kalež, treba da naviestate (spominjete) smrt Gospodinovu, dok on nedodje."[5] Itako se već od uzašašća Isusova na nebo sve do današnjega dana u katoličkoj crkvi neprestano ponavlja žrtva zadnje večere, dotično križa, u žrtvi sv. mise. Da ovo bolje razumijemo, moramo znati, da se je po židovskom običaju svaki savez i ugovor imao potvrditi žrtvom tako, da se bez nje nebi bio mogao ni sklopiti. Tako jur i Abraham prigodom ugovora sklopljena s Bogom,

1) Luk. ondje. – 2) I. Kor. 11, 24. 3) Luk. 22, 20. – 4) Math. 26, 28.
5) I. Kor. 11, 26.

prikaza žrtvu;[1] Mojsija, kad no Bog po njem sklopi ugovor s Izraelci, zakla živine za žrtvu, jedan dio krvi proli oko žrtvenika, a drugim poškropi puk, te reče: „Evo, ovo je krv ugovora, što ga je Bog s vami sklopio."[2] Isus ukinu stari ugovor s Izraelci i sklopi novi s cielim čovječanstvom. Ovaj ugovor potvrdi on smrću svojom na križu, kano žrtvom. Njegova krv dakle, na križu prolivena, jest krv novoga ugovora, te je u žrtvu za nas tekla; a njegovo, na smrt predano tielo jest dar prikazan za nas.

Isus dade na zadnoj večeri apoštolom svoju krv, zovuć ju krvlju novoga zavieta,[3] koja će se proliti za mnoge, proliti radi odpuštenja grieha; stoga je to bila ona ista krv, koju je sliedeći dan imao proliti na križu. Kano što dakle na križu prolivena krv, tako je i ova, što ju on na zadnjoj večeri dade piti apoštolom, prava žrtvena krv; i kano Isusova smrt na križu bijaše prava žrtva, tako bijaše i zadnja večera; a po tom je i sv. misa, kano živa predstava i obnova žrtve na križu, prava žrtva. —

Sv. misa imade nadalje sve sastojne diele žrtve, i to: 1/ Izvanjska čutljiva stvar, a ta je tielo i krv Isusova pod prilikom kruha i vina, dakle isti žrtveni dar, koj i na križu. 2/ Zasviedočenje najvišjega božjega gospodstva i veličanstva, naše pako od njega odvisnosti. To zasviedočenje mora se učiniti samomu Bogu. A može biti kakomgod uništenjem žrtvenoga dara: bud da se zakolje ili spali, bud prolije ili promieni. Prem se u sv. misi žrtveni dar neuništuje, to ipak ništa nepriečí, da

1/ I. Kr. Mojs. 15, 9; 2/ II. Knj. Mojs. 24, 8; 3/ Mat. 26, 28.

sv. misa nije prava žrtva. Na bitnost žrtve nespada uništa-nje prikazane izvanjske stvari. Tako u starom zavjetu bje kozlić bez zaklanja, te je naprosto odpušten u pustinju. –
Sv. misa je spomen krvne žrtve na križu. U odnosnoj pako i spomenoj žrtvi nemora se baš žrtvovana stvar ubiti ili uništiti, budući je to učinjeno u bezodnosnoj žrtvi; dosta je, da se ono uništenje predstavi, a to biva skroz istinito u žrtvi sv. mise. Izviše u sv. se misi vidi otajstveno uništenje žrtve-noga dara, Isus ondje mistički umire, naprose posvećuje se tielo i krv njegova, čim se skroz pravo predstavlja ubijen Isukrst. 3/ Bogu milu namjenu žrtve, kao: slavu i poklon, hvalu, prošnju ili odpuštenje grieha. A sve ove namjene sa-držaje sv. misa u najvišjem stupnju, kako ćemo kašnje viditi.
Napokon, da je sv. misa žrtva prava uče svi sv. otci, iztočna crkva i toliki crkveni sabori, najposlije tridentski 1/, kako to obširno uči dogmatika. 2/

§. 103. <u>Žrtva sv. mise prema žrtvi križa.</u>

Žrtva sv. mise jest ona ista žrtva, što ju Isus prikaza na križu. Jer u obima je <u>isti dar</u>, naime Isus, na križu naravskim na-činom prisutan, a u sv. misi sakramentalno pod prilikami kru-ha i vina; <u>isti svećenik</u>, opet sam Isus, na križu vidljivim a u sv. misi nevidljivim načinom po rukū svećenikā; <u>ista namjena</u> t. j. slava i poklon, zahvala i prošnja i odpuš-tenje griehā. Samo je sa obiju žrtavā razlika, što se Isus na križu prikaza <u>krvnim</u> načinom, a u sv. misi nekrvnim; 3/ s česa se i zove žrtva na križu <u>krvna žrtva</u>, a ova sv.

1/ „Si quis dixerit in missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari: anathema sit." Sess. 22. c. 1.

misa nekrvna. Žrtva na križu je bezodnosna (sacrificium absolutum), a ona sv. mise odnosna (sacrificium relativum, commemorativum); ona se samo jednom prikaza, a ova nebrojeno puta. Prč ova je one neprestana obnova, ne kano da žrtva na križu nebi bila dostatna, nego da se nje svedjer njo sjećamo i njezinimi se plodovi okoristimo.[1]

Vriednost žrtve sv. mise jest ista kao i one na križu: neizmjerna, jer je u obima isti dar neizmjerna dostojanstva, Isus Bogčoviek. Plod pako ovih dvijuh žrtava je različit; onaj žrtve križa je neizmjeran, jerbo su onda svi ljudi bili odkupljeni; dočim plod sv. mise je omedjašen, jerbo se u sv. misi zasluge sv. križa samo upravljaju, a ovo odvisi od nedokučivih sudova božjih i sposobnosti primajućega.[2]

Odatle se tumači, zašto crkva dopušta i tako zvane vječne mise, i svećenici smiju za jednu dušu u čistilištu više puta misiti.[3]

§. 104. Svojstva sv. mise.

Sv. misa ima ista svojstva, koja i žrtva križa, od koje se, kako rekosmo, samo u načinu prikazivanja razlikuje. U starom zavietu bijaše više žrtava, i svaka imadjaše posebnu svrhu; u novom je samo jedna jedina, sv. misa, koja sadržaje u sebi sva svojstva žrtavâ staroga zavieta. Ona je:

3) (K strani 219.) „Una eademque hostia idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit sola offerendi ratione diversa.“ Conc. trid. sess. 22. c. 2. de sacr. mis.

1) Sab. trid. ondje. – 2) Schwetz III. 72.

3) „Quamvis virtus Christi, qui continetur sub Sacramento Eucharistiae, sit infinita, tamen determinatus ē effectus, ad quem illud Sacramentum ordinatur. Unde non oportet, quod per unum altaris sacrificium tota poena eorum qui sunt in purgatorio, expietur, sicut etiam nec per unum sacrificium quod aliquis offert, liberatur a tota satisfactione debita pro peccatis, unde et quandoque plures missae in satisfactionem unius peccati injunguntur. S. Thom. in 4. dist. 45. quaest. 2. art. 4.

1./ Žrtva slave i poklona (sacrificium lautreuticum), jer se u njoj sin božji u poniženom stanju ubijena žrtva prikazuje Bogu otcu, kao najvišjemu Gospodinu, da mu zasviedoči svoj najveći poklon. Stoga i molimo mi svećenici u sv. misi: „Offerimus praeclarae majestati tuae de tuis donis ac datis, hostiam puram."

2/ Žrtva zahvale (sacrificium eucharisticum); jer kao što Bog dade ljudem najdragocieniji dar i najveću blagodat, davši jim svoga sina, tako i ljudi nemogu bolju da izkažu zahvalu, nego žrtvujuć povratno otcu sina, što biva u sv. misi. Radi česa se i zove ova žrtva κατ᾽ ἐξοχήν žrtva zahvale.

3/ Žrtva prošnje (sacrificium impetratorium), jer Isus je naš posrednik kod Boga, prikazujuć neprestano otcu svomu smrt, što ju za nas podnese, od koje Bogu ništa milijega ne ima, niti koga drugoga molbe tako rado sluša; i tako je sv. misa najjače sredstvo, kojim nam se prošnje uslišuju. Sv. misa se je od vajkada prikazivala za mir, zdravlje bolestnikā, kišu i t. d. 1/

4/ Žrtva pomirovna (sacrificium propitiatorium), jer se njom, kao i žrtvom križa, koju predstavlja, sva naša zloća i opačina pere i zatire krvlju nedužnoga janjca, s tom samo razlikom, što se sv. misom izravno (directe) grieši neopraštaju, nego nam pribavlja milost obraćenja i pokore, te oprašta vremenite kazne 2/

§ 105. Uzvišenost i bitnost sv. mise.

1. Kano što bijaše žrtva Isusa na križu zaglavak ili vršak odkupnoga djela, tako je i sv. misa, koja istu predstavlja, naša najuzvišenija žrtva, prva i najveća služba božja.

1/ Srav. Radlinsky II. 89. –
2/ Trid. 57. Sab. trid. sess. 22. cap. 2.

<u>Ona je središte i jezgra svega katoličkoga bogoslužja</u>, oko koje se sve druge službe vrte i na nju odnose. Ona je neizcrpivo vrelo svih milostih, kojih u katoličkoj crkvi mo=žemo biti dionici. To je uzrok, zašto Boga ovom žrtvom najviše slavimo, i zašto sve nedelje i blagdane svetkuje=mo naolaštito slušanjem sv. mise. Pače i onda, kad Boga izvan sv. mise molimo, možemo se nadati dobitku samo po onoj žrtvi, koju Isus prikaza za nas na križu, a ova se neprestano ponavlja na našim žrtvenicih u sv. misi.

2. <u>Bitnost</u> sv. mise sastoji se u pretvorbi kruha i vina u pravo tielo i krv Isusovu. Koišto god Isus žrtvu na križu svrši svojom smrću, tako je isto i bitnost sv. mise u onom činu, u kom se njegova smrt predstavlja, a ta je pretvor=ba obiuh prilikā. Onda je ne samo Isus prisutan, nego se jošte prikazuje za nas kano zaklana žrtva na križu, kad se pod odvojenom pretvorbom kruha i vina rastava krv od tiela označuje. Prem se krv od tiela Isusova od=lučiti nemože, i prem je pod prilikom kruha ne samo tielo nego i krv njegova, a pod prilikom vina ne samo krv, nego i tielo Isusovo, nu to samo biva, kako bogoslovi kažu, per concomitantiam; to ipak na bitnost sv. mise spada, da se obe prilike posvete, jerbo se inače nebi mogla predstaviti smrt Isusova.

Ostale poglavitije strane sv. mise, kao: žrtvovanje i pričest spadaju samo na cielost sv. mise podnipošto pako na bit=nost, jerbo se njimi nepredstavlja smrt Isusova, kojom je=dinom sv. misa jest i može biti prava žrtva.1)

1) Schwetz III. 71. –

Još manje spadaju na bitnost sv. mise molitve, čitanje sv. pisma, križanje i poklecanje itd. To je sve malo po malo uvedeno, da se uzveliča svečanost sv. mise, te pobude vjernici na pobožnost[1] Odatle ne sliedi, da bi se ovi obredi smjeli po volji izpustiti. Pače, tko bi se takova šta usudio, mogao bi i teško sagriešiti; a tko bi jim se rugao, ili osudjivao, prokletstvo bi na se navukao[2]

§. 106. Vrsti sv. mise.

Sv. se mise razlikuju po svečanosti, vjernicih za koje se služi, obrazu i obredu. 1. Po svečanosti razlikuje se sv. misa:

a/ Pontifikalna (sacrum pontificale), koju služi biskup ili opat pod mitrom s mnogobrojnom podvorbom.

b/ Pjevana (missa cantata) koju služi svećenik bez podvorbe djakona i podjakona, s manjom svečanošću, te samo pjeva, što se pjevat ima.

c/ Svečana (missa solemnis), koju služi misnik velikom svečanošću s više duhovnika, naime djakonom i podjakonom; pjevaju se molitve i drugi dieli mise, svira i kadi se tamjanom itd.

d/ Mala ili stuća (missa lecta, secreta) koja se bez svake svečanosti samo čita.

Prve tri vrsti zovu se i javne ili velike ili javne mise (missae publicae); posljednja skromna ili tiha (missa privata)[3]

2. Po vjernicih, za koje se sv. misa služi, razlikuje se:

a/ Župna (missa parochialis), koju župnik u nedjelju i blagdan namjenjuje za puk. Redovito se pjeva, nego se može i čitat. Po neki način župnom bi se misom mogla zvati i ona, kojoj župljani u nedjelju i blagdan navlastito prisustvuju ili bi imali prisustvovati; pod kojom se propovieda rieč božja, naviestaju blag-

1/ Sab. trid. sess. 22. c. 5. de sacrif. mis.
2/ Sab. trid. eâd. can. 7-9.
3/ [illegible]

dani, posti, ženitbe; mole se razne molitve i t.d.

b/ Konventualna misa (missa conventualis), koja se svaki dan služi u stolnih, zbornih i njekojih samostanskih crkvā i namjenjuju za dobročinitelje u obće. Izuzam riedke slučaje, mora uviek odgovarati činu onoga dana.

c/ Školska misa, kojoj prisustvuje školska mladež.

d/ Vojnička misa, koja se vojnikom služi.

3. Po obrazcu razlikuju se mise:

a/ redovite, koje su u suglasju s činom (officium) onoga dana, stoga se i zovu ove mise, mise dana (missae diei seu secundum ordinem officii). Ove mise jesu ili de tempore (dominica vel feria) ili de sanctis. Prve se nadju in proprio missarum de tempore, a druge in proprio i comuni sanctorum.

b/ Izvanredne, koje činu neodgovaraju (missae extra ordinem officii). Amo spadaju tako zvane zavjetne mise (missae votivae) i mrtvačke mise (missae de requiem)[1] osim one na dušni dan.

4. Po obredu razlikuju se mise:

a/ Tolikovrstne su mise, kolikovrstne su liturgije.[2]

b/ Prave (missa realis) u kojih biva pretvorba i pričest.

c/ Praesanctificatorum, koja se služi samo u odprije posvećenom kruhu. Takova je u rimskom obredu samo na veliki petak, a u grčkoj crkvi kroz čitavu korizmu osim subote i nedjelje.

d/ Suha (missa sicca) bez pretvorbe i kanona ili barem bez pretvorbe, kako su se njekada čitale.

---

1) Missa quotidie dicitur secundum ordinem officii: de festo duplici, vel semiduplici vel simplici: de dominica, vel feria vel vigilia, vel octava: et extra ordinem officii, votiva vel pro defunctis. Rubr. mis. gen. init. – 2) Srav. §.

koji nisu mogli u crkvu navlastito na moru /: missa nautica ili navalis :/.- Ove mise služili bi svećenici /: dakako obučeni u misnom odielu :/ kadkada i po večer.- Nekki kažu, da se sada više ne smiju nikada čitati, osim kada se tko uči misiti; a drugi dopuštaju to samo biskupovom dozvolom 1.) osim na moru što, kako ćemo viditi niže, samo sv. rimska stolica može dopustiti.-

Dielovi i tumačenje sv. mise rimskoga obreda.

O tom drugdje.-

§. 107.

Tvar sv. mise.

Pod tvarju /: materia :/ sv. mise razumievamo onu osjetlivu stvar, iz koje biva pretvorba u tielo i krv Isusovu. Jest pakko dvostrukka tvar: kruh i vino 2.) -

1. Kruh mora biti naravski t. j. kako se u običnom smislu uzima: umiešen od pšenične mukke naravskom vodom i pečen. Samo takkav kruh može se valjano pretvoriti. 3.) Ne može se dakkle pretvoriti n. p. kukuruzni, jačmeni ili raženi kruh, isto takko ako bi pšeničnom mukom bilo jednakko pomiešano druge 4.).- Nego ako bi druge mukke bilo posve malo, ništa ne prieči služit se takkim kruhom 5.).- Rekkosmo, da kruh mora biti umiešen naravskom vodom. Umiešen drugom kakkovom vodom ili tekkućinom kao: mliekom, maslom, jaji, medom, šećerom, nevaljan je ili barem jakko dvojbena stvar za posvetu, 6.) jerbo takkim se kruhom ljudi obično ne služe. Akko bi se s naravskom vodom samo nekkolikko kapljica druge tekkući. ne pomiešalo, tvar baš ne bi bila nevaljana, nu ni to nije slobodno činiti.-

Nadalje mora da bude pečen. Tiesto pa ma bilo i od pšenične mukke i naravske vode, ne može se valjano posvetiti, jer nije kruh.-

Na bitnost tvari ne spada da li je kruh kvašen. Zapadna crkva služi se nekkvasnim kruhom; jerbo je takkov rabio Isus na zadnjoj večeri 7.) koj se je, kako što u svem, takko i u tom držao skroz židovskoga običaja. A židovi na uspo,

1.) Schvetz III. 88. 2.) Srav. rubr. mis. 3.) Eugenius IV. decr. ad Armenos, Sabor Trid. sess. 13. 4.) Rubr. mis. de defectu. 5.) Gousset II. 165. „Modica permixtio non solvit speciem, quia id quod est modicum quodammodo absumitur a plurimo. Ideo si sit modica admistio alterius frumenti ad multo majorem quantitatem tritici; poterit exinde confici panis, qui est materia hujus Sacramenti; si vero sit magna permixtio speciem mutat, unde panis exinde confectus non erit debita materia hujus sacramenti. S. Thom. 3. q. 74. a. 3. ad 3.- 6.) Missal. Rom. de defect. III. 2. 7.) Math. 26, 17. Mark. 14, 12. Luk. 22, 7. srav. Sepp. Leben Christi Bd. III. c. 37. S. 434.

menu prelaza iz Egipta u Kanaan blagovali su na uskrs nekvasan kruh [1].- Nekvasnost kruha takodjer liepo označuje čistoću i svetost tiela Isusova, koje uze od prečiste djevice i u koje se ima pretvoriti, te našu čistoću, kojom treba da stupamo k stolu Gospodinovu; dočim kvasnost znači grieh i zloću [2].- Nadalje veoma dolikuje, da se ovaj kruh, koji rabi za tako uzvišenu žrtvu, razlikuje od običnoga kruha. Napokon kvasan se kruh prije pokvari, stoga i znači gnjiloću, dočim nas presv. tielo Isusovo, u koje se ovaj kruh pretvara, imade očuvati proti skvarenosti i gnjilobi.-

Nego budué u tom Isus ništa nije odredio, iztočna crkva služi se kvasnim kruhom. Pače dok su vjernici obični kruh prikazivali i u zapadnoj crkvi se je i jedan i drugi rabio, kakova bi već tko donio [3].- Sada pako pod smrtni grieh dužan je svaki svećenik sliediti običaj i obred svoje crkve [4]. Na putu, svećenik treba da služi misu u crkvi svoga obreda i po svom obredu; ne ima li crkvu svoga obreda, tada smije misiti i u crkvi drugoga obreda kvasnim ili nekvasnim kruhom [5].- Inače ne smije latinjanin u crkvi svoga obreda služit sv. misu kvasnim kruhom, a iztočnjak u crkvi svoga obreda nekvasnim, pak makar bila dužnost slušati sv. misu u nedelju i blagdan ili nuzda pričestiti koga na umoru, a to zbog počitanja naprama presvet. oltarskom stajstvu, koje strožije veže nego dužnost slušati sv. misu, ili korist, koju bi umirajući dobio iz sv. pričesti, koja mu ipak nije neobhodno potrebita [6]. Nu posvećenom već česticom tudjega obreda smije svećenik pričestiti umirajućega, kad ne ima čestice po svom obredu posvećene [7]. Nedavno je sv. rimska stolica dopustila da u Galiciji smiju iz razložnih uzroka latinjani misiti u grčk. crkvah a greci u latinskih, nu svaki po svom obredu [8].-

I u onom slučaju smije pače mora latinjanin posvetiti kvasnu hostiju, pače i komad običnoga prostoga kruha, samo da je pšenični, kad bi poslje pretvorbe opazio, da je hostija pokvarena, a druge nebi mogao dobiti. A to zato, jerbo ga božji zakon veže, da dogotovi i svrši žrtvu sv. mise, dočim poraba kvasnoga ili nekvasnoga kruha spada samo pod crkveni zakon [9].

Kolikoća i lik kruha nije propisan. S početka bijahu prilično veliki hljebovi, kakove i sada običavaju židovi jesti na svoj Uskrs; a to zato, jerbo su se svi prisutni pričešćivali. Znamenuje to i lomitba, što se više puta

---

1.) II. Knjig. Mojs. 12, 15. 2.) I. Kor. 5, 6-9. 3.) Card. Bona ep. 304. 4.) „Definimus in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici, sacerdotesque in alterutro ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque juxta Ecclae suae sive orientalis, sive occidentalis consuetudinem." Conc. Florentinum sess. 25.; Srav. Bened. XIV. Constit. „Etsi pastoralis §. 6. n. 10. sv. Tom. 3. q. 74. a. 4. Gury II. 279. – 5.) Sv. Alf. 6. 203. dub. 1. 6.) Gassner I. 446. 7.) S. C. de propag. fide. pro negotiis ritus orient. 6. list. 1860. 8.) Srav. Collet de Eucharistia p. I. c. 2 9.) Srav. Schüch 422.

spominje u sv. pismu. Sada se rabi tanka hostija, okrugla oblika i biela, nješto veća od onih, kojimi se puk pričešća, a na sebi ima većinom sliku Propetoga.[1.)] Hostija mora bit ciela i čista [2.)]. S prelomljenom hostijom ili umazanom misiti i bez razložnoga uzroka nije veliki grieh, samo da nije skroz slomljena ili tako umazana, da bi se puk smutiti mogao. Ako misnik tek poslje prikazbe opazi, da je hostija baš i jako prelomljena ili zamazana, tad ju može slobodno posvetiti, jer je već Bogu prikazana [3.)]. U nuždi, kad je puk dužan slušati sv. misu ili svećenik misiti, ili da mora pričestit umirućega, može misnik i s malom hostijom misiti, kad ne može dobiti velike. U tom slučaju ako bi se puk mogao smutit, valja ga prije opomenuti.[4.)] ‡

& Nekoč su vjernici osobito brižno pripravljali kruh za sv. misu. Kašnje si je svaki svećenik za se /: osim u samostanih :/ hostije sam priredjivao. U srednjem vieku pravili bi hostije svećeničke sluge, nu pod njihovim nadzorom, s čim bi se i molitve njeke spajale. Posebnim obredom i osobitom svečanošću pripravljale bi se hostije u samostanih, odkud su ih i svećenici dobivali. Sada ih obično miese i peku svjetovnjaci: zvonari /: po župi :/ i. t. d.

Duhovni pastir smije taj posao propustiti samo pobožnim i savjestnim osobam. Dočim je najbolje, da se za muku sam brine, da bude iz pšenice i prve vrsti. Tiesto valja da se u naravskoj vodi bez ikakovih drugih primiesa dobro umiesi i speče, a hostijâ samo toliko priredi, koliko ih treba za kratko vrieme. –

Nego se pita, kako stara smije biti hostija za sv. misu. –
U tom pogledu crkva nije ništa odlučila. Crljenica misala jedino to kaže, da se u pokvarenom kruhu ne može valjano misiti. Ako se pako samo počeo kvarit, da je valjana misa, nego misnik smrtno griesi.[6.)] –

Kad je pako pokvaren kruh, ili se počeo kvarit, težko je razpoznat. –

---

‡ Pače Probst [5.)] dopušta to i izvan nužde djelatni dan u maloj misi. – 1.) Servetur consuetudo circa usum imprimendi imaginem crucifixi in hostiis. S. R. C. 26/4. 1834. 2.) Instruct. past. Eystet. 6. „Nec fracta nec maculata." 3.) Mis. Rom. de def. X. 9. „Si hostia ante consecrationem inveniatur fracta, nisi populo evidenter appareat, talis hostia consecretur: si autem scandalum populo esse possit, alia accipiatur et offeratur; quodsi illius hostiae jam erat facta oblatio, eam post ablutionem sumat. Quodsi ante oblationem hostiae appareat confracta, accipiatur altera integra, si citra scandalum aut longam moram fieri poterit." 4.) Gousset I. 166. 5.) Verwaltung der hochheiligen Eucharistie. 47. 6.) „Si panis . . . . sit corruptus, non conficitur Sacramentum. Si coeperit corrumpi, sed non sit corruptus, conficitur, sed conficiens graviter peccat." De defect. III. 1. 2. –

Kad je pakko pokvaren kruh, ili se počeo kvarit, težko je razpoznat. Štovanje prama presv. žrtvi zahtieva, da se hostija, koja se ima posvetit, ne izloži pogibelji pokvarenosti ni u najmanjoj čestici. Instructio pastoralis Eystettensis /: str. 6. :/ veli; da hostija mora biti friška, precizno pa tako isto veli i cieljenica umiskoga obrednika [1.] za male hostije. Ni do kada je hostija friška, ne slažu se niti crkveni sabori, niti učenjaci [2.]. –

Sv. Karlo Borromej govoreć na IV. milanskom pokrajinskom saboru ob obnovi malih hostija veli; da se slobodno mogu posvetiti čestice, koje nisu starije od 20 dana. A buduć ovako posvećene čestice zapovieda on na istom onom saboru tek poslje 8 dana obnoviti, potom hostija za misu stara 4 tjedna iliti 28 dana bi se mogla rabiti. Ovu naredbu sv. Karla prihvatiše mnoge druge biskupije. Gdjedje je dopušteno posvetiti male hostije pečene prije mjesec dana, i opet tako posvećene čuvati mjesec dana [3.] po čem bi se možda smjela za sv. misu posvetiti i hostija najviše dva mjeseca stara.
Medjutim u praksi nebismo nikomu savjetovali; da za dva mjeseca peču hostije. U nekojih mjestih kao n.p. u Beču prodavaju se hostije kao što i druge stvari u dućanu. U kupovanju takvih hostija treba biti osobito oprezan.

U Rimu imade preko 400 crkava i bogomoljnica u kojih dnevice misi preko 200 misnika, pak su samo dva pekara ovlašćena, koji smiju prodavati hostije. Ovi su kardinalom vikarom zaprisiženi, da ne će nikada prodavati hostija preko 14 dana starih. Donašaju pako hostije u svaku crkvu svakoga tjedna na stanovite dane. U crkvenoj pokrajini izvan Rima u selih, pripravljaju hostije sami duhovni pastiri i to većinom neposredno prije sv. mise [4.]

1.) De SS. Eucharistiae sacramento. 2.) Facti species: Rector Ecclesiae reperit in Ecclesia sua consuetudinem renovandi panem pro sacrificio missae et comunione fidelium singulis tribus mensibus tempore hyemis, tempore vero aestivo solitum confici pro sex mensibus: hinc sequitur:

1./ An attenta consuetudine, rector licite consecrare possit species a tribus mensibus tempore hyemis vel a sex mensibus in aestate confectas?

2./ An, casu quo rector sive pastor Ecclesiae praxim illam approbet, nec velit eam relinquere, alii sacerdotes in eadem Ecclesia inservientes possint tuta conscientia in hoc pastori obsecundare, utendo praefatis speciebus? S. R. C. in Gandav. 16. Decembris 1826. respondit ad 1. – Negative et eliminata consuetudine servetur rubrica. – Ad 2. – Negative. –

3.) Srav. Schneider manuale Sacerd. edit IV. majoris formae. Coloniae 1867. pag. 438–439. 4.) Nedavna je Baltimorski sabor naredio, da hostije, vino i voštanice imade svaki kupovati u dotičnih samostanih, što imadu redovnici sami svojimi rukami pripravljati. Srav. Schüch 424.

Hostije treba čuvati u sakristiji zatvorene u kakvom suhom ormaru u srebrnoj ili drvenoj ali čistoj kutiji. Polag rubrike misala[1] morao bi sam misnik hostiju prije pregledati, mrvice, ako uztreba, lagano otresti i staviti ju na pliticu.-

2.) Vino je druga neobhodno potrebita tvar sv. mise. Bez hostije i vina skupa svećenik nikada ne smije misiti. Vino mora biti naravsko sa loze[2] bilo od koga mu drago mjesta ili vrsti, bielo, žuto ili crno. U nekih biskupijah je zabranjeno služit sa crnim vinom s broz čistoće[3] U Rimu se rabi samo bielo vino. Budući da nismo sigurni, da su stranjska vina naravska, stoga se u obće za sv. misu rabiti ne smiju. Tko bi se moštom ili tek ožetim od zreloga grožđja sokom, ili vinom, pomiešanim s vodom ispod polovice /: in minori quantitate :/, služio, valjano bi posvetio, ali smrtno sagriešio. To isto valja, ako bi vino počelo kisati, ili bi se prebacilo ili bilo odviše kiselo[4] -

Na ovu crljenicu, ako na ime vino baš i steže po niešto usta, samo da je od zreloga grožđja, ili je malko ciknulo a boljega vina ne ima, kažu vjerojatno Sporer, Gobat, Croix i drugi, da ne treba tako strogo uzeti, budući da se često i pobožni svećenici takvim vinom služe. Pače Sporer i Mazotta vele, da bi se svećenik u nuždi smio služiti i jako kiselim vinom, samo ako je sigurno vino.

Skroz nevaljana stvar bila bi mufa, octika, rakija, bevanda, ako je u njoj toliko vode /: polovica in tanta quantitate :/ da je bitnost vina pokvarena. Tako isto ne može se valjano posvetiti cio grozd, ili kakvo god drugo piće kao: od jabuka, kruška pače i od sasma nezreloga grožđja, i: t. d. Da li bi se u sledjenom vinu moglo valjano misiti, dvoji se[5] - Vjerojatnije je, da bi pretvorba bila valjana, ali se pod smrtni griek ne dopušta. Po tom smrznuto vino treba prije raztopiti, ili drugo uzeti. Ako se nikako ne bi dalo raztopiti i drugo se ne bi moglo dobiti, prije pretvorbe hostije sv. misu treba ostaviti, je li već pako hostija posvećena, tada se može i sledjeno vino posvetiti. Ako se pako posvećeno vino sledi, tad se ne smije drugo posvećivati, nego ovo, kako se najbolje dade, raztopiti: obloživ

---

1.) Rit. celebr. miss. I. 1. 2.) Sabor fiorentinski sess. 25. Trid. sess. 13. - 3.) Srav. Seitz, Pfarrecht II. S. 254. 4.) „Si vinum coeperit acescere vel corrumpi, vel fuerit aliquantulum acre, vel mustum de uvis tunc expressum, vel non fuerit admixta aqua, vel fuerit admixta aqua rosacea seu alterius distillationis, conficitur sacramentum, sed conficiens graviter peccat." Rubr. miss. de def. Miss. IV. 2. 5.) Gury II. 280.

kalež rukama i hučuć u njega; ili omotav ga čistimi i toplimi krpami, ili spustiv ga blizu žrtvenika u vrelu vodu, samo da ova u nj ne prekipi; ili staviv do njega vatre [1]. Ako se na nikakav ovakov način ne bi moglo raztopiti, tada misniku ne preostaje drugo, nego da sledjeno vino prstom komadić po komadić uzme [2]. –

Koliko vina treba za pretvorbu, nije propisano. To je ipak neobhodno potrebito, da se može ćutili razpoznati od svake druge tekućine, koja nije vino, jerbo tvar žrtve sv. mise mora biti osjetljiva, te da se može piti; jerbo Isus naredjujuć ovu žrtvu kaza Apostolom: pijte iz njega t. j. iz kaleža. Najbolje je toliko vina uliti; da pokrije dno kaleža ili kako će neki rubricisti, da se može na jedan put pogutnuti [3]. –

U vino pod smrtni grieh mora se priliti naravske vode [4] a to zato a.) jerbo se drži da je Isus to isto na zadnjoj večeri po židovskom običaju učinio, b.) jerbo je iz njegova boka potekla krv i voda, napokon c.) da se označi sdruženje njegovih dviju naravi, božanske i čovječanske u jednoj osobi, te naše s njim kano udâ s glavom, stoga i moli misnik kad ulieva vodu u vino: Deus, qui humanae substantiae etc. Nego pita se koliko? Rubrika misala kaže parum aquae, a Eugen IV. modicissimam. Neki vele, da bi se mogao uliti osmi dio nego što je vina, da i peti i treći dio. Nego ovo posljednje mnienje ne odgovara ni najmanje crkvenici i naredbi Eugena IV. prem trećina vode ne kvari vina, samo ako je jako. U obće neka misnik ne ulije preko 8–10 kapljica, a dosta je jedna ili dvie [5], samo ako u vino padu.
Ako previše vode uteče, tada treba još uliti vina. Tko opazi, da nije ulio vode, dužan je to pod smrtni grieh sve do pretvorbe vina, poslje pretvorbe ne smije već, jerbo ne spada na bitnost sv. mise, niti je Isus toga zapoviedio. Kao što se je kruh, tako isto se je i vino nekada osobito brižno pripravljalo za sv. misu. O sv. Venceslavu, kralju češkom pripovjeda se, da je obaje sam pripravljao za sv. misu. – Župnici dotično ravnatelji crkava iz štovanja naprama presv. žrtvi treba da najbolje vino dadu za sv. misu; a osobito oprezni budu u gradovih, gdje se vino u tu svrhu kupuje, da bude naravsko i nepokvareno, jer danas ima de mnogo umjetnoga vina, a i naravsko lakomost ljudska kvari i preinačinja. Vino ima biti čisto, te da ne izvjetri. Zato netreba ga preko dana držati u malom vrčiću, već kad treba, ono isto jutro utočiti iz okruta ili flaše, u kojoj ga je smjeti držati ali dobro začepljeno. Vrčiće za vino i vodu treba svako jutro oprati da budu uviek čisti. U Rimu se vino za sv. mise vikarijatom strogo prije pregleda, i ako je pronadjeno, da je sbilja naravsko, dade ga zape-

---

1.) Rubr. mis. de defect. n. 3. 2.) Srav. Herdt II. 183. 184. 3.) Probst. 62. 4.) srav. §
5.) Herdt I. 230.

čatiti, i nijedna crkva ne smije drugo vino kupovati, nego ono, koje je vikarijatom za mise odobreno. Edesko svećenstvo zahtievalo je svrgnuće svoga biskupa, jerbo je za misu davao zločesto i mutno vino. Gdje ne ima dobroga vina, tu se nameću je najbolje iz dalekih strana, pak makar još skuplje stajalo. Za tvar sv. mise provi su odgovorni župnici odnosno ravnatelji crkava, koji su ex officio dužni davati dobru tvar.[1.)] – Medjutim ne smiju se tobož na njihov račun ni drugi svećenici služiti nevaljanom, dvojbenom ili nedopuštenom tvari; jerbo crkvenica izričito kaže, da tko se takvom služi, smrtno griešt.[2.)] –

3.) Tvar za sv. mise mora biti barem moralno prisutna[3.)] t. j. na žrtveniku. Pokazuju to rieči „hic" i „hoc", kojimi se misnik za pretvorbu služi, a zahtieva tako i crkvenica[4.)]. – Hostija dakle u svetohranilištu, kad bi i htio svećenik, ne bi mogao posvetiti, a tako isto ni vino na stolčiću ili ormaru blizu žrtvenika, jerbo nije moralno prisutna[5.)]. Nu da se tvar zbilja pretvori, treba da misnik ima namjeru (: intentio :) pretvorit ju. Tako hostija, makar bila na tjelesniku, za koju misnik ne zna, ili neće da ju pretvori, nije posvećena; dočim ako se dvie velike hostije skupa drže, obadvie su posvećene, jerbo je imao nakanu posvetiti sve što imadjaše u ruci, i obe mora skupa uzeti.[6.)] –

Da svećenik može valjano posvetiti, ne treba da vidi tvari; dosta je da zna, da je pred njim. Po tom smiju i sliepi (: dakako s dopustom rimske stolice :) misiti. –

Da pretvorba bude dopuštena, treba da tvar bude na tjelesniku, pače i na posvećenom kamenu[7.)]. –

Pita se, da li su kapljice vina, odieljene od cieljine, posvećene? Sigurno je, da one izvan čaše (: cuppa :) nisu posvećene; vjerojatnije nisu posvećene ni one, koje vise u čaši[8.)]. – Medjutim, kaže Gousset, neka i nje misnik uzme s presv. krvlju ili s purifikacijom. Mrvice, odpadše s hostije prije pretvorbe, nisu posvećene, jerbo misnik nije imao nakane posvetit je; dočim koje odpadu poslje pretvorbe, imadu se smatrati za posvećene. –

Pita se nadalje, bi li se moglo valjano pretvoriti jedna tvar bez druge? Većina bogoslova kaže da bi, jerbo obstoji sve što za to treba: služnik, tvar, rieči;

1.) „Viros etiam probos solere assumere materiam licet non undequaque debitam, quae in alia ecclesia sibi administratur v. gr. vinum satis tenue vel paululum acidum, id enim in alia ecclesia ipsos excusat, sed minime illius rectores, qui materiam undequaque debitam procurare tenentur." De Herdt. II. 136. 2.) „Conficiens graviter peccat." Rubr. miss. de def. miss. III. 3.; IV. 2. 3.) Gousset II. 176. Gassner I. 723. –
4.) „Requiritur, ut materia consecranda sit, in actu consecrationis coram sacerdote." De def. II. – 5.) Ondje. 6.) Rubr. miss. de def. VII. 1. 2. – 7.) Bened. XIV. de sacr. mis. sec. 2. num. 139. – 8.) Scavini? II. 284. Gousset II. 178. –

nu, to bi bilo strašno svetogrdje, nijednim zakonom i u nikakvom slučaju dopuš-
teno, bio bi samo sakramenat, ali nikada prava žrtva, koja se pak mora uviek svr-
šiti. Stoga, ako bi misnik poslje pretvorbe hostije umro ili obolio, da ne bi mogao da-
lje, morao bi pristupiti drugi, makar i ne bio više na tašto, i nastaviti od pretvor-
be vina, počam od rieči: simili modo i. t. d. Tako isto pod najveći grieh je za-
branjeno pretvoriti prije vino, pak onda kruh. –
Nego se pita jošte ovdje, što će učiniti misnik, kad na žrtveniku opazi, da je hos-
tija nevaljana? – Ako misnik opazi prije pretvorbe, da je hostija pokvarena ili
da nije pšenična, dati će si donesti drugu, prikazati i nastaviti gdje je prestao.
Je li već rekao „Suscipe sancte pater" dosta je da novu hostiju u misli prikaže
(: oblatione saltem mente concepta :) [1.]. Opazi li tek poslje pretvorbe, pričešćujuć
se već možda s hostijom, da je nevaljana, tad odma prije nego ispije presv. krv,
mora si dati donesti drugu valjanu hostiju, koju će u misli prikazati i posvetiti od
onih riečih: „qui pridie etc." te bez podizanja neposredno se s njom pričestiti, pak
makar ne bio već na tašte; božji bo je zakon, da žrtva mora biti podpuna, nad
crkvenim, koj zapovieda na tašte pričestiti se. Nije li nevaljanu još te uzeo, tad
ju može uzeti čim popije presv. krv [2.]) ili spraviti u pristojno mjesto. Opazi li, da
je hostija nevaljana tek poslje, kako je iz kaleža popio, morat će na novo uzeti dru-
gu valjanu hostiju i vino, oboje mislju prikazati i posvetiti počam od riečih:
„qui pridie etc." te bez podizanja odma pričestiti se i nastavit dalje. [3.]) – Mora pa-
ko oboje posvetiti, prem je vino bilo valjano posvećeno, da, kako kaže sv. Toma, drži
red pretvorbe [4.]). – Nego ako ne bi mogao lahko bez smutnje n. p. vjernikâ posvetit
opet vino, mogao bi ovo i ispustiti [5.]). – Ako bi hostije čudom ili drugim kakovim
slučajem nestalo, tada se ima druga posvetiti [6.]). –
Što će učiniti misnik, kad opazi, da je vino nevaljano, ili drugu kakvu u tom
pogriešku n. p. da je u kaležu voda? – Ako to opazi prije pretvorbe krvi, odma
će ovo izliti u drugu posudu i uliti drugo valjano vino u kalež s vodom, mislju
prikazati i posvetiti počam od: „Simili modo etc." razumjevajuć ako je već rekao:

1.) Rub. mis. de defect. III. 4. 2.) Ratio est: vel quia acquisivit quoddam esse sac-
rum per oblationem et consecrationem quamvis invalidam; vel quia fieri potest,
ut revera non sit omnino corrupta et ibi sit corpus Christi et nihilominus etiam
in hoc casu consecrari debet alia hostia, quando periculum est in eo dubio, ne
sacrificium remaneat irritum." Quarti p. III. t. 3. n. 5. – 3.) Rub. mis. ondje 5. 6.
Bened. XIV. de sacrif. mis. – 4.) Suma Theologica p. 3. q. 83. a. 6. ad 4. – 5.) Srav.
Rub. mis. IV. 5. – 6.) Rub. miss. de defect. miss. III. 7. –

„offerimus" i došao na pretvorbu vina. Opazi li tek onda, kad je spustio česticu hostije u kalež, da je u vrčiću voda; tada će vodu izliti u kakvu posudu, uliti vina i vode u kalež, u mislih prikazati, posvetiti od onih riečih: „Simili modo etc." i nastaviti, gdje je prestao, bez opetovanja, što je već rekao. A poslije kako se pričesti pres. krvlju uzeti će onu vodu s posvećenom česticom. Opazi li to poslije kako se je presv. hostijom pričestio, ili možda već onu vodu ili pokvareno vino (octiku) popio, tada će drugu hostiju i drugo vino s vodom u mislju prikazati i posvetiti od onih riečih: „Qui pridie etc.", te odmah pričestit se, pa makar već i nebio na tašće. Nego ako je puno puka u crkvi, da se ne smuti, pretvorba hostije mogla bi se izpustiti. Tako isto treba da se vlada, ako bi ga tkogod na žrtveniku prije ili poslije pretvorbe opreznim učinio, da je vino, kojim se kani pričestiti, upravo octika ili inače pokvareno.

Pita se napokon, što će učiniti misnik, kad nikako nemože dobiti valjane hostije ili vina za pretvorbu? Ako još nije posvetio valjanu tvar, morat će ostaviti žrtvenik, jerbo kako reksmo, nikada nije dopušćeno posvetiti samo jednu priliku. 6) Medjutim će vjernikom kazati, zašto mora tako raditi. Sv. Alfonso ipak glede toga blažije se izražuje kad veli: „Per accidens et praeter intentionem aliquando unam posse solam (sc. speciem) consecrari absque peccato. Docetque Vanner, dicitque esse communem v. gr. in his casibus: si quis... neque posset habere aliud vinum; vel quamvis haberet, non posset tamen illo uti sine gravi scandalo vel vitae periculo" 7). – Je li već valjanu tvar posvetio, nastavit će, ispustiv rieči i znamenja, odnoseća se na manjkavu tvar. Nego ako bi, počekav nekoliko (expectando aliquandiu), 8) mogao dobiti valjanu tvar, treba da počeka, da žrtva ne ostane nepodpuna. U ovom slučaju mogao bi i komadić prostoga običnoga kvasnoga, nu svakako pšeničnoga kruha posvetiti, kao i može uzeo zreli grozd u kalež. 9)

Kad misnik dvoji o valjanosti kruha ili vina, a još nije pristupio, ne smije misiti. Je li već misu počeo, nu još nije posvetio, dužan je pod smrtni grieh zbog poštovanja naprama presv. žrtvi zahtievati drugu valjanu tvar, radi se bo o valjanosti žrtve, a u pretvorbi vae tutior pars est sequenda. Nu ako je već posvetio, neka se ne smućuje, nego mirno nastavi i svrši, osobito ako se je već pričestio, a nije siguran o nevaljanosti prilika. Nego ako jako dvoji o valjanosti tvari, tada treba da drugu valjanu tvar posveti uz uvjet. 10)

6) Rubr. Miss. de def. miss. IV. 8. 7) Theol. mor. 6. 197 8) Rubr. mis. de defect IV. 8.
9) Sravni. Hofflinger 197 10) Si celebrans valde probabiliter dubitet se aliquid essentiale omisisse, iteret formam sub conditione". Rubr. mis. def. Mis V. 2.

Tako ako bi n. pr. s razlogom dvojio da je vino postalo skroz octika, valjalo bi da drugo vino posveti uz uvjet 1). – Tko tek po dovršenoj misi dozna, da je tvar, koju je posvetio, bila nevaljana, ne smije početi drugu misu da ponovi pretvorbu.

Tko nadje mrvice od svoje hostije, makar poslije purifikacije i ablucije uzet će ih, dok je još na žrtveniku, pače i u sakristiji, ako je još obučen u mišnoj opravi, jer spadaju na istu žrtvu. Inače će ih spustiti u krušnik, ili čuvati u tjelesniku u svetohraništu do prve mise.

§. 108. Rieči (forma) pretvorbe

Pod riečmi razumievamo ovdje besjede, kojimi se pretvara kruh u tielo, a vino u krv Isusovu a te su one iste, kojimi tu pretvorbu učini Isus. 2)

Kako god je dakle tvar sv. mise dvostruka, tako su i rieči pretvorbe. Rieči za pretvorbu kruha jesu: „Hoc est enim corpus meum"; a za pretvorbu vina: „Hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni testamenti; mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum". Prem bi se moglo valjano pretvoriti vino riečmi: hic est sanguis meus itd, jerbo se i kruh tako pretvara; prem ga Isus holag sv. Mateja (26,28.) i Marka (14,24.) upravo ovimi riečmi pretvori u svoju krv i prem je valjana pretvorba, da tko reče: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, 3) to ipak pod smrtni grieh nitko ne smije mienjati forme, crkvom propisane i od vajkada ustanovljene u misalu. – Ne bi pretvorio, koji bi rekao: „Hoc est corpus Christi; Hic est sanguis Christi," jerbo mišnik ima rieči pretvorbe izreći u osobi Isusovoj. Tako isto nebi valjala pretvorba kad bi tko god rekao: „Hoc corpus est meum, Hic sanguis est meus."

Nego pita se, da li su sve one rieči bitne? Rieč enim nije bitna, jerbo ni Isus ju neizusti, ona samo veže ono što je već rečeno sa sledećim; stoga ako bi ju tkogod izpustio, ne smije ništa opetovati. Odatle ne sliedi, da se ne mora izreći; veže bo barem pod mali grieh 4). U pretvorbi vina kažu bogoslovi, pozivljuć se na I. Kor. 11,25., da rieči „novi et aeterni itd do peccatorum" takodjer nisu bitne, jerbo ih niti iztočne liturgije ne imaju. Po tom su dakle samo ove rieči bitne: „Hoc est corpus meum" i: „Hic est calix sanguinis mei". Riečca „est" ako bi se i mogla lahko razumjeti,

1) Sv. Alf. 6. 206. 2) „Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc conficitur sacramentum", Eugenius IV. 3) Luc. 22,20. 4) Gury II. 287.

spada takodjer na bitnost.[1] Nu premda riečí: „novi itd. do peccatorum“ ne čine bitne, tko bi se je usudio u latinskoj liturgiji ispustiti, smrtno bi sagriešio; pače sv. Alfonso veli,[2] da tada mora sve rieči pretvorbe opetovati uz uvjet, ako nije posvetio, jer bo ako i nisu ove rieči bitne, spadaju ipak na cielost (ad integritatem) forme. Nu mi se s tvim mnienjem sv. Alfonsa ne slažemo, te radje pristajemo uz Gousseta,[3] Quartia,[4] Probsta[5] i druge, koji vele, da misnik tada nije dužan, pače i ne smije opetovati pretvorbe. Medjutim u tom se treba ipak držati i propisa. Uljenica pako kaže, ako bi misnik samo polovicu formule (počam od: Hic est do peccatorum) izrekao te umro, da bi morao drugi svećenik pristupiti i opetovati formulu uz uvjet počam od rieči: Simili modo[6])

Rieči: „qui pridie“ etc. i „simili modo“ etc. takodjer nisu bitne. One samo pripoviedaju, što je Isus radio i postavljaju misnika u djelatnost Isusovu, da u njegovo ime pretvorbu učine. Nego ni ove rieči ne mogu se bez smrtnoga grieha izpustiti[7]), pače ako se kada imadu rieči pretvorbe bezuvjetno ili uz uvjet opetovati, kako jurve vidismo u prednjem paragrafu, mora se početi od: „Qui pridie“ ili „Simili modo“[8])

Slovnička ili jezična pogrieška ne čini pretvorbu nevaljanom. Tako da tko reče: hic mjesto hoc, colpus mjesto corpus, es mjesto est, meus ili meumme mjesto meum, calis mjesto calix, sanguis mjesto sanguinis itd. pretvorba je valjana i neka se za to misnik ne smućuje niti štogod opetuje ili popravlja. Nego da hic mjesto pokaznoga zaimena uzme tkogod prislovno (adverbialiter) razumjevajući „ovdje“, pretvorba nebi ništa valjala[9]); jerbo jošte nije ondje tielo Isusovo, koje tek mora misnik pretvoriti. Nu ni u tom navlastito u pretvorbi vina neka se nitko ne smućuje, kako je najme ono hic uzeo; svaki bo imade nakanu ono činiti i onako izgovarati, kako je činio i naredio Isus. Ako bi tkogod riečim pretvorbe štogod dodao, što ne bi promienilo smisla, pretvorba bi bila valjana, nu koji bi se to usudio smrtno bi sagriešio.

Rieči sv. mise moraju se izgovarati u ime i u osobi

---

1) Gury ondje 2) Theol. moral. 6. 223., Gassner I 725 3) Theologie morale II. 181 4) P. III. t. 5. sect. 2. dub. 4. 5) Sravni Probst Verwaltung der heiligen Eucharistie 64 i 68 6) Rubr. mis. de def. X. 3. 7) Gury ondje. Hoffinger man. rit. 198. 8) sv. Alfonso 6. 221.

Isusovoj assertive et sine mora nihil repetendo. Rubrika kanona zapoviêda ih izgovarati _secrete_, _distincte_ i _attente_. Tko tako na glas govori, da ga je čuti 40 koračaja daleko, obće je mnienje, da smrtno griesi.[1] Tko je hotomice pod ovimi riečmi razkriešen, veli sv. Alfonso, da takodjer smrtno griesi.[2] Nego mnogi drugi su protivna mnienja. No ipak štovanje pram presv. otajstvu zahtieva, da se ove toli važne rieči ne izgovaraju prebrzo, ali niti opet prelagano razvlačeć, već naravski kako u običnom razgovoru, bez napinjanja ili kretanja s glavom, ozbiljno i sa svom pobožnošću.

Što će učiniti misnik, ako se ne domislja, da je izrekao rieči sv. mise? Ako ih nije navadan ispustiti, tada valja ono pravilo: „In dubio judicandum est ex ordinarie contingentibus." Po tom neka se ne smućuje, već mirno nastavi dalje. Ako li je pako navadan ispustit ih, ili inače pa vrlo vjerojatno drži, da je štogod bitnoga ispustio, tada treba da opetuje rieči pretvorbe uz uvjet. Je li pako siguran, da je rieči sv. mise ili bitnu koju rieč ispustio, tada mora rieči pretvorbe izreći bezuvietno i nastaviti, gdje je prestao.[3] – Ako bi misnik pogriešno izrekao rieči presv. krvi nad hostijom, tada bi morao nad ovom reći rieči, kojimi se kruh pretvara, i opet nad kaležem rieči, kojimi se pretvara vino, jerbo nije imao nakane pretvoriti vino. Medjutim ako bi tu pogriešku opazio tek poslje kako bi podignuo hostiju, tada bi ovu morao odmah posvetiti bez podizanja, da ne smuti vjernike. Ako bi pogriešio prije posvetio vino, ovo bi bilo valjano posvećeno, te bi dosta bilo posvetiti jošće samo hostiju. – Napokon se pita ovdje, da li je misnik uviek dužan pretvoriti kruh i vino, kad dozna sigurno, da nije ni jedno ni drugo valjano posvetio, jerbo nije nad nijednom tvari izrekao rieči pretvorbe ili su obe bile

1) Srav. sv. Alf. 6. 416 2) Ondje 410 3) „Si celeb. ans non recordetur se dixisse ea, quae in consecratione communiter dicuntur, non debet propterea turbari. Si tamen certo ei constet, se omisisse aliquid eorum, quae sunt de necessitate Sacramenti, id est, formam consecrationis, seu partem, resumat ipsam formam et cetera prosequatur per ordinem. Si vero valde probabiliter dubitat se aliquid essentiale omisisse, iterat formam saltem sub tacita conditione. Si autem non sunt de necessitate sacramenti, non resumat, sed procedat ulterius" Rubr. miss. de def. V. 2.

nevaljane. Ako to dozna prije nego uzme nevaljanu hostiju, tada mora odmah oboje posvetiti; ako li pako poslje dozna, nije dužan ništa posvećivati, jerbo jedno već nije na tašte a drugo ne mora žrtve svršiti, kad je ne ima kada početi. Medjutim da ukloni sablazan, svršit će tobožnju misu do kraja, ispustiv što se proteže na sv. pričešt, koju nije primio. Nego ako je misnik pod tom misom imao posvetiti male hostije i pričestiti vjernike, tada da ih ne smuti, posvetiti će jednu i drugu priliku, dakako počam od: „qui pridie" bez njegoga podizanja, pričestit sebe (pak makar već i ne bio na tašte) i vjernike, te svršiti misu.

§. 109 Prikazatelj (minister) sv. mise.

Mimoišav to, da je sam Isus prvi i najglavniji prikazatelj sv. mise,1) a vjernici ne sami po sebi, već sa svećenikom u daljnjem smislu, s česa i moli svećenik: „Orate fratres, ut meum ac vestrum sacrificium etc. – offerimus" itd. velimo da pravi i neposredan prikazatelj sv. mise jest sam misnik tj. biskup i svećenik. Samim bo apostolom i njihovim u misništvu nasljednikom reče Isus: „ovo činite meni na uspomenu"2) Razumieva tako i sabor Tridentinski, te izopćuje sve one, koji bi se usudili drugčije učiti 3). Napokon slaže se u tom iztočna i zapadna crkva; uči tako neprekidno obća predaja. Ta moć je tako skopčana s redom misnictva, da svaki misnik, bio on još veći griešnik, razkolnik, krivovierac, odpadnik, izobćen, svrgnut sa svećeničke časti itd može valjano misiti i njegova misa u sebi je isto tako dobra kano i najsvetijeg svećenika.4) Trem prigodno (per accidens) misa pobožnoga svećenika može biti plodnija od one, koju čita zločest svećenik, u koliko su Bogu pobožne molitve milije i radje ih usliša 5). Nego da svećenik smije misiti, treba da bude u milosti božjoj i ako znajući misi u smrtnom griehu, četiri svetogrdja počinja 6) Imade

1) Srav. § 2) Luca 22, 19. Schoetz III. 87 3) „Si quis dixerit illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem Christum non instituisse apostolos sacerdotes, ut ipsi aliique sacerdotes offerent corpus et sanguinem suum: anathema sit" Sess. 22. can. 2. de sacrif. mis. 4) Haec illa munda oblatio est, quae nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest. Conc. Trid. sess. 22. cap. 1. 5) „In quantum oratio, quae fit in missa, habet efficaciam ex devotione sacerdotis orantis, non est dubium, quod missa melioris sacerdotis magis est fructuosa" S. Thom. Sum. part. 3. quaest. 82. art. 6. 6) „Celebrans in mortali quatuor sacrilegia comittit: 1) quia sacramentum conficit; 2.) quia suscipit; 3) quia ministrat sibi indigno; 4)) sacrilegium committit, quia eucharistiam administrat in mortali" sv. Alf. 6. 35.

li jošte kakovu crkvenu kaznu na sebi, tada biva i nepravilan (irregularis).[1] Koji sluša misu svećenika krivovjerca, razkolnika ili izobćena, grieši.[2] Pače niti takvoga svećenika, koji očito živi u konkubinatu nije smjeti slušati sv. misu[3]. Nadalje ako je misnik tudje biskupije, treba da imade svjedočbu (litterae commendatitiae s. dimissoriales, s. canonicae s. testimoniales) od svoga poglavara, da smije misiti[4] bio on svjetski svećenik ili redovnik[5]. Pače može biskup i redovnikom naložiti, da u svojih crkvah ne dopuste ni jednomu tudjemu svećeniku misiti bez takove svjedočbe.[6] U mnogih biskupijah, naolastito ako će se stran svećenik dugo zadržati u tudjoj biskupiji, ima svjedočbu svoga biskupa poslati biskupu tudje biskupije, da mu dopusti misiti u njegovoj biskupiji, što mu ovaj, ako je svjedočba njegovoga biskupa u redu, bez razloga uzkratiti ne smije.[7] Dopust ovaj zove se „Celebret", a može ga dati za uviek ili samo za neko vrieme. U Rimu bez takova dopusta nije smjeti misiti; izdaje ga pako Vikariat i to obično samo za 6 mjeseci a najviše za godinu dana. Potom tamo kano i u čitavoj Italiji i Belgiji osim svjedočbe svoga biskupa hoće se i dopust onoga biskupa, u čijoj biskupiji hoće tko da misi i gdje takova naredba obstoji, tu župnik stranomu svećeniku bio svetski ili redovni ne smije dopustiti da misi ako ne pokaže „Celebret" domaćega biskupa ili njegova vikara (sede vacante kapitulskog vikara). Ne ima li tudji svećenik niti svjedočbe svoga biskupa niti dopusta domaćega biskupa da smije misiti, tada mu župnik ne smije dopustiti da misi pa makar putovao s najbolje svrhe. Naolastito onim tudjim svećenikom, ne smije to tako lahko dopustiti, koji se okolo klate[8]. Ako je koj tudji svećenik očito zla života, župnik imade

---

1) Aichner Compendium juris eccl. Brixinae 1862. 1874. 2) Sv. Thom. Suma theol. p. 3. qu. 83. a 9. 3) „Licet fornicatio non sit gravior ceteris peccatis, tamen ad eam proniores sunt homines propter carnis concupiscentiam. Et ideo specialiter hoc peccatum sacerdotibus prohibitum est ab ecclesia, et ne aliquis audiat missam concubinarii sacerdotis. Sed hoc intelligendum est de notoriis, vel per sententiam, quae fertur in convictum, vel per confessionem in jure factam, vel per evidentiam facti, quando non potest peccatum aliqua tergiversatione celari. S. Toma ondje. 4) „Nullus clericus peregrinus sine commendatitiis sui ordinarii litteris ab ullo episcopo ad divina celebranda et sacramenta administranda admittatur." Conc. Trid. sess. 23 cap. 16 de reform. srav. cap. 5 X de cler. non resident; c. 7. D. 71.; c. 5. X. de cleric. peregr. 5) S. Congr. officii 20 velj. 1649 i 26 siec. 1692 6) S. C. C. 9 stud. 1594. 7) S. C. Episc. 17 pros. 1839. 8) Conc. Trid sess. 22. Decret. de observand. et evitand. in celebrat. miss.

pravo zabranit mu misiti u području svoje župe, pa ma-
kar imao sujedocbu od svoga poglavara da smije misiti. U
tom treba i na to paziti, da nije možda sujedocba ili do-
pust zastario. Je li je svećenik domaće biskupije, baš ne
treba dozvole župnikove, u čijoj će župi misiti, jerbo ovu
imade svaki svećenik od biskupa za svu biskupiju; među-
tim ako lahko može, neka se prije javi dotičnomu župniku.
Pjevati misu ili druge župničke funkcije obavljati ne smije
bez župnikove dozvole. – Može i više misnika skupa po-
svetiti tvar sv. mise, kako to n.p. biva kad biskup zaredjuje
svećenike. Tada treba paziti na to, da svi skupa izreku rie-
či pretvorbe, jerbo ako bi ih jedan prije izrekao, on bi sam
posvetio, te bi bilo suvišno, da ih opet drugi izgovaraju.

B

§. 110 Prikazatelj mora imati namjeru (intentio) misiti.

Namjera u obće je volja uraditi štogod. Da misnik
kano pravi prikazatelj sv. mise mora imati namjeru mi-
siti, kano što naredi Isus i čini sv. mati crkva, po sebi se
razumieva. Ovaj čin tako odvisi od njegove volje, da je čin,
ako nje ne ima, skroz nevaljan. Jest pako u našem smislu
četverostruka namjera: 1° Aktualna, koju tko imade
u samom činu n.p. misnik u pretvorbi posve sabran na-
mjerava pretvoriti kruh u tielo i vino u krv Isusovu 2° Vir-
tualna, koje baš ne ima u samom činu, nego virtualno traje.
N.p. misnik je u jutro nakanio, da će misiti, nego pod pretvor-
bom je skroz raztrešen 1). 3° Habitualna, koju je tko imao,
nu dei je prestala, i u toliko samo traje, u koliko nije
opozvana. N.p. misnik je bio nakanio jučer, da će danas
misiti, kasnje se je opio i misio u pijanstvu, da nije znao,
što je radio. 4° Interpretativna, koje dotičnik ne ima, nit
je imao, nu tako je razpoložen, da bi ju imao kad bi se
na to domislio. Prem se za ovaj uzvišeni čin, kano što
je sv. misa, jako preporuča svakomu svećeniku aktual-
na namjera, to je ipak i virtualna dostatna; dočim
habitualna i interpretativna posve ništa nevalja,
jerbo ne upliva više u čin onako, da bi se ovaj mogo na-
zvati ljudskim. 2) Nego o virtualnoj namjeri neka nitko

---

1) „Virtualis est .... si quis habens intentionem sacra-
mentum Eucharistiae conficiendi adeat ecclesiam, dicat
missam et consecret." sv. Alf. 6. 15 2) Schoetz III 139. ; [illegible]

ne dvoji, samo ako je u jutro namislio misiti, s tom nakanom išao u crkvu, pripravljao se, oblačio itd. pak makar kod nje pred misom bio posvema rastrešen.[1] Niti treba da je tu svoju namjeru bud u sebi bud riečmi izrekao, dosta je da zna što je radio, te imao (tako barem) zvanu intentionem implicitam posvetiti t. j. ovršiti obred kako se u crkvi obavlja.[2]

§. 111 Plodovi sv. mise i njihova namjena (applicatio)

1° Prem je vriednost sv. mise neizmjerna, plodovi njezini ipak su omedjašeni.[3] Razlikuje se pako trovrstni plod sv. mise:
a) Obći (: fructus generalis :), kojega dionici postaju svi vjerni i živući i duše u čistilištu, navlastito pako, koji prisustvuju kod sv. mise ili posluzuju. Tko pobožnije sluša sv. misu ili poslužuje, taj dobiva više od ovoga ploda, pače može ga i drugomu namieniti. b) Posebni (: fructus specialis sive medius, sive ministerialis :), koj dobivaju samo oni, za koje svećenik napose služi sv. misu. c) Vlastiti (: fructus specialissimus sive individualis :), koj pripada isključivo misniku kano prikazatelju svete mise.

Nadalje kakogod je žrtva sv. mise žrtva prošnje, pomirovna i zadovoljiva tako isto i trovrstni posebni plod sv. mise: plod prošnje (: fructus impetratorius :), pomirovni (: fructus propitiatorius :) i zadovoljivi (: fructus satisfactorius :)

2° Namjena plodova sv. mise jest nakana, kojom misnik hoće, da tko dobije plod njegove mise. Ova namjena kõ što i ista namjera jest ~~trostruka~~ četvorostruka: aktualna, virtualna, habitualna i interpretativna.

Pita se, da li treba svaki plod sv. mise namieniti i kakva ima biti namjena? –

Obći plod sv. mise ne treba baš namieniti; njega postanu vjernici dionici, pak makar misnik na to i nemislio. To isto valja i o vlastitom plodu, koga po svoj prilici, kad bi misnik i htio drugomu namieniti, ne može.[4]

---

[1] „Si intentio non sit actualis in ipsa consecratione propter evagationem mentis, sed virtualis, cum accedens ad altare intendat facere, quod facit ecclesia, conficitur sacramentum, etsi curare debet sacerdos, ut etiam actualem intentionem adhibeat" Rubr. miss. gen. VII. 4. [2] „Dicendum non requiri ad valorem Sacramenti intentionem explicitam conficiendi sacramentum aut producendi effectum sacramenti, sed sufficere intentionem peragendi ritum, qui ab ecclesia habetur pro sacro" Sv. Alf. 6. 22. [3] sravni §.
[4] Gury II. 354. I.

Samo dakle posebni plod mora svećenik njekomu namieni„ti, niti smije toga Bogu pripustiti; prem ako toga i ne u„čini, ovaj plod se ne izgubi, nego predje u obći ili vlastiti[1] ili kako Gury kaže, ostane u obćem crkvenom blagu[2]. Tako isto ako onaj, komu je bio posebni plod namienjen, ovoga nije mogao dobiti[3]

Namienit se dakle može u samoj missi, svakako barem prije pretvorbe vina. Poslje pretvorbe ako bi i hotio ne može[4]. Dobro je namieniti ga prije mise, navlastito, koj hoće, da se više njih spomene, da ne bude u misi predug.[5] Nego valja i habitualna namiena t.j. ako je jučer učinje„na, pače prije nekoliko dana, da i na početku tjedna ili mjeseca[6]. A to zato, jerbo ova namiena biva kano dar, i komu je misnik ovako posebni plod mise namienio, on ga dobije čim za nj' misi, samo ako medjutim učinjene na„miene neopozove.[7]) Uči njena namiena može se i promie„niti, i to ne samo prije ~~mise~~ mise, već i u ovoj samoj, nu sva„kako barem prije pretvorbe. Tako n.p. da već tko misi za umrloga Pavla, te dodje k njemu tko i moli ga, da bi mi„si za umirajućega Petra, može mu prošnju uslišati, i mi„siti za Petra, ako mi je već pretvorio, jerbo ako već je pretvo„rio, da je već Pavao plod dobio.

1) Gassner I. 733. 2) Gassner II 354. 3) Sv. Alf. 6. 336. 4) Sv. Alf. 6. 335.

5) „Potest etiam celebrans, si pro pluribus orare intendit, ne circumstantibus sit mo„rosus, ante Missam in animo proponere sibi omnes illos tam vivos quam de„functos, pro quibus in ipsa Missa orare intendit et hoc loco (i. e. cum dicit Memento) generaliter unico contextu ipsorum vivorum (respective defunctorum) commemorationem agere, pro quibus ante Missam orare proposuit in Missa" Rubr. Miss. Gener. VIII 3.

6) Gury Casus conscientiae II n. 334. 7) Sv. Alf. 6. 335. Gury II 355.

Nego pita se, ako je svećenik zaboravio np. na jučer učinjenu na-
mienu za Pavla, ovu ne opozove, te niti za Petra, tko je dobio plod
mise? Lugo kaže[1], ako nije jučer svakako (omnino) namienio
današnji plod Pavlu, da ga je dobio Petar. Medjutim veli Gury[2]) da
budući je jedna namiena sigurno valjana, u praksi je dosta, ako
drugi put namieni za onoga, koj prvi put nije dobio ploda.
Baš ne treba, da misnik pozna osobu, za koju
ima misiti, ili da joj za ime znade, ili koja je upravo darovni-
kova nakana. Nekoji se dapače srame ili boje očitovati svoju
nakanu np. mlada snaha kad želi misu za sretan porod, ili
trgovac za sretan uspjeh parnice itd. Dosta je, da misnik
namieni polag darovnikove ili zakladateljeve nakane np.
ad intentionem dantis; pro quo exigit fundatio; pro eo, cui ap-
plicari tenero; pro quo superior vult; aut pro maximo peccatore;
pro anima in purgatorio; majori auxilio indigente; aut magis
Deo grata itd. Nu tko bi Bogu prepustio, da on namieni plod
sv. mise np. Offero ut Deus sacrum istud applicet, takova na-
miena ne bi ništa valjala. Valja namiena, ako tko pogrieš-
no namieni pro defuncta i u mrtvačkoj misi uzme molitvo
pro una defuncta, a morao je misiti pro defuncto.[3]) Pače
valja namiena, ako ti tko plati misu za umrloga i ti za nj
misiš kano da je umro, a kad tamo on je živ; niti si u ovom slu-
čaju dužan za nj opet misiti kano za živa ili povratiti mu
plaću.[4]) Nu ako tko dobije više sv. misa, tada je najbolje, da
ih misnik služi po redu t. j. najprije za one, koji su prije
platili, pak onda za one, koji su kašnje platili, polag
onoga pravila: qui prior tempore potior jure. Nu mo-
že svećenik, osobito, ako imade tomu razloga i dažoć se
ovoga reda, misiti prije np. za umrle ili za onoga, komu
je veća potreba, ili koji je dao veću plaću[5]). Pače zado-
voljio bi dužnosti koji bi np. 10 sv. misa dobio od 10 različ-
tih osoba, a on mjesto, da služi svaku misu po nakani po-
jedine osobe, služio bi svaku po nakani svih 10 darov-
nika, jerbo bi tada zbilja svaki dobio po jednu misu[6]). Ako
bi tko np. otišao na put, te zaboravio sobom ponesti knjižicu,
u kojoj bilježi intentije, može i neznajuć, koje su misiti ih
redom kako su zabilježene. Napokon ovdje nam je i to spome-

1) Lugo de sacr. Disp. 8. n. 121. 123; 2) Compendium Theol. moral ondje quaer. 2°;
3) Gury casus II 342; 4) Varičeno Compd. Th. mor. Editio III. Augustae Taurinorum
1873 pag. 658; 5) Gury II. 357; 6) Sv. Alf. 6. 335.

nuti, da kako god se može misa od svetca namieniti umrlim, tako se isto može i mrtvačka živim[1].

7 **§ 112. Misnik je dužan misiti s gledišta misničtva i duh. pastirstva.**

1) Svaki misnik već za to, što ima sv. red misničtva, dužan je kadkada misiti po božjem[2] i crkvenom[3] zakonu, i to pod smrtni grieh[4] najmanje tri ili četiri puta na godinu, bilo u koje god dane[5], samo, da obdrži dotični razstoj, među jednom i drugom sv. misom[6]. Medjutim treba znati, da se Innocencij III jako tuži proti onim svećenikom, koji samo četiri puta na godinu mise[7]. Nu pod mali grieh dužan je svećenik češće misiti barem u nedelju i blagdan[8]. Pače sv. Alfonso ne izpričaje od maloga grieha misnika, koj svaki dan, izuzam jednom na tjedan, iz štovanja bez ikakvoga uzroka ne misi[9]. Svakako je pako želja sv. matere crkve, da njezini službenici svaki dan mise[10]. Tek zaredjen svećenik mogao bi iz pobožnosti, ili da se bolje pripravi, i čitavu godinu bez svakoga i najmanjega grieha čekati s prvom sv. misom, ako mu je to inače moguće. Tako su barem mnogi svetci, a i sv. Ignacij Loyola učinili[11].

Opazka. Ako misnik u nedelju i blagdan ne misi, da je dužan onda kao i svaki drugi kršćanin poslušati sv. misu, po sebi se razumjeva.

1) I An liceat sacerdotibus uti paramentis nigris et celebrare missam de requiem, ut satisfaciant obligationi, quam susceperant secundum intentionem dantis eleemosynam, quando prorsus ignorant, quaenam sit illius intentio, pro defunctis, nec ne? II. An liceat sacerdotibus uti paramentis nigris et celebrare missam de requiem, ut satisfaciant obligationi, quam susceperunt pro vivis? S. R. C. 29 Nov. 1856 respondit ad I) Affirmative; ad II) Affirmative, dummodo diverse praescripsit, qui dedit eleemosynam; 2) Žid 5.1. „Svaki poglavar svećenički, koji se iz ljudih uzima za ljude se postavlja na službu k Bogu, da prinosi darei žrtve za griehe" Žid 5.1. „I zato je dužan kako za narodne tako i za svoje griehe prinositi" Žid 5.3. „ovo činite na moju uspomenu" Luk. 22.19; sab. trid. sess. 22 cap 1. can. 2 sv. Toma Akvinski parte III q. 3. art. 10.; 3) C. Dolentes de celebratione missarum; 4) sv. Alf. 6. 313; 5) Gury II 360. q 1; 6) sv. Alf. ondje: „Qui sine justa causa ter vel quater in anno non celebrat, peccat mortaliter et potest ab episcopo puniri. S. C. C. men. Nov. 1796. 7) C. Dolentes de celebr. Missae; 8) Sab. trid. sess 23. c. 14 de reformat. Gury ondje q. 2; 9) Nequa propter nesciremus a culpa levi excusare sacerdotem illum, qui quotidie celebrare posset (una hebdomadis die excepta ob reverentiam) et sine ulla justa causa, sed tantum ob desidiam a celebrando abstineret: sacerdos enim non tantum pro se celebrat, sed etiam pro bono totius ecclesiaeque populique Christiani, cujus minister et inter

2) Duhovni pastir dužan je češće služiti sv. misu, nego drugi svećenik. On to mora svake nedelje i blagdana, osim ako si nađe zamienika; pače koliko god puta to njegova služba zahtje. va. Ovaj hoće da se pod sv. misom vjenča, onoga hoće rodjaci, da pod sv. misom pokopaju, ovaj moli da mu se sv. misa služi za ovu potrebu, a onaj za onu itd. Duhovni pastir treba, da svim tim pravednim zahtjevom zadovolji. Nu ni duhovni pastir ni je pod smrtni griek dužan služiti sv. misu, one dane, kad ju nisu vjernici dužni poslušati. Stoga, ako je ove dane zaprie, čen, pače i do 14 dana np. bolešću ne mora najmiti svećeni, ka, da misi vjernikom, koji bi rada np. iz pobožnosti slušati sv. misu, dočim je to u nedelju i blagdan strogo dužan[2]. Nego budući je riedko koja župa, gdje ne bi vjernici ili barem školska djeca i na djelatni dan slušati sv. misu, pravi duhovni pastir, komu je stalo do duševnoga dobra svojih vjernika, neće propu, stiti v djelatni dan misiti; što je već po neki način i običa, jem ustanovljeno i vjernikom se čudno čini, ako jim duhovni pastir ne misi, pak makar oni i ne išli na misu. Skroz svaki dan misiti ili poslušati sv. misu, nije niti biskup du, žan, nego se veoma pristoji.[3]

§ 113. Duhovni pastiri dužni su misiti za puk.

Duhovni pastiri dužni su po božjem zakonu[4] plod sv. mise namieniti svomu vjernomu puku[5], pak bili još siro, mašnji ili imali još manju plaću, jerbo to ne moraju sbog plaće, već radi službe (ratione officii)[6]. Nastaje pitanje:

N. cessarest constitutus, juxta illud apostoli: Omnis pontifex ex homini, bus assumptus pro hominibus constituitur in illis, quae sunt ad Deum, ut offe, rat dona et sacrificia pro peccatis" lib 6 n. 359; 10) Quando sacerdos celebrat, Deum honorat, Angelos laetificat, ecclesiam aedificat, vivos adjuvat, defunctis requiem praestat, sese omnium bonorum participem efficit". De imitatio, ne Christi lib 4. c. 5. A sv. Bonaventura „Sacerdos, qui non celebrat, quantum in ipso est, privat Trinitatem laude et gloria, Angelos laetitia, peccatores venia, justos subsidio et gratia, in purgatorio existentes refrigerio, eccl. Christi spe, ciali beneficio et seipsum medicina et remedio contra quotidiana peccata et in, firmitates" De praeparatione ad missam; 11) Gury casus conscientiae pars II n. 320. 17

1) „Curet episcopus, ut ii (presbyteri) saltem diebus Dominicis et festis solem, nibus, si autem curam habuerint animarum tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant missas celebrent." Sab. trid. sess. 23. cap. 14 de ref. 2) Gousset II. 284. 3) C. Quoniam de privilegiis in VI[to]. 4) „Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offere etc." Con. Trid. sess. 23. cap. 1. de ref. Farquini Act. ap. Sedis. Vol. I pag. 392. 5) Urban VIII. Const. „Universa per orbem" 22. Pros 1642. 6) Benedikt XIV. Const. „Cum semper" S. S. 19. Kolov. 1744. S. C. C. 30 Kolov. 1698; 14 Vељa. 1699; 8. Velj.
... 1715 ... 1700 ... 1802.

1). Tko je sve dužan misiti za puk? Benedikt XIV[1] i Pio IX[2] kažu, da su to dužni svi oni, koji actu vrše duhovni pastirstvo. Takovi su (jure divino) papa, diecesanski biskupi[3] i (jure ecclesiastico) župnici te svi oni, koji su župnikom jednaki, kano izloženi kurati, vikari, upravitelji župa doživotni (perpetui) ili vremeniti (ad tempus constituti)[4], bili oni svećenici svjetski (sacerdotes saeculares) ili redovnici (regulares) pastirovali za vrieme izpražnjene župe ili zastupali bolestna ili kako god zapriečena župnika (kurata) ili obavljali duhovnu pastvu u ime samostana, kapitula, družbe itd., kojim nadleži tako zvana cura habitualis[5], ili pod kakvim god imenom samostalno upravljali župom ili tkz. občinom, kojom su prvi i neposredno dužni podieljivati sv. sakramente, koji mogu vjenčati bez ikakva odredjaja (delegatio), i kojoj ni jedan drugi ne namienjuje sv. misu[6], pak makar i ne imali nadarbine (beneficium) u strogom smislu[7]. Vojnički svećenici su to samo onda dužni, ako su pravi vojnički župnici[8], inače ne.

Po tom nisu dužni misiti za puk: a) duhovni pomoćnici, jerbo ne imaju svoga puka, niti neodvisno bez župnika vrše duhovno pastirstvo[9], osim ako su skroz jednaki župnikom te jedan za drugoga u strogom smislu i jednakiomi pravi vrši duhovnu pastvu (curam animarum habituariam in solidum atque ac parochi gerentes)[10]. U tom su slučaju dužni per turnum sa župnikom namienjivati sv. misu puku[11].

b) Tako zvani parochi habituales, kano np. predstojnici samostanâ, kojim nadleži duhovna pastva crkve, nu imadu ondje svoga zamjenika[12], osim ako je navada, da i oni namienjuju; nego u ovom slučaju ni je to dužan njihov zamjenik[13].

c) Kaptolski vikar[14], apoštolski vikar i njihovi pomoćnici[15] generalni vikar, misionari, dok su u misijskih postajah i župe ni su kanonički utemeljene[16], duhovnici dvorâ[17], bolnica, kaznionâ i drugih ovakvih kuća[18].

Pitanje, Dali su glavari redova kano: generali, državnici, čuvari, priori dužni podčinjenim si namienji-

1) Ondje — 2) Const. „Amantissimi Redemptoris" 3. Svib. 1858. — 3) Biskupi, koji tim nastupe biskupsku stolicu, dužni su misiti za svoje biskupljane S.C.C. 12 Stud. 1831. — 4) Bened. XIV. ondje. 5) Bened. XIV. ondje § 4. 8, 9, 10. 6) S.C.C. 1779. 7) S.C.C. 19. Trav. 1834. 8) Moy, Archiv für das Katholische Kirchenrecht V. 285. 9) S.C.C. 17 Pros. 1803; 9 Pros. 1806; S.R.C. 14 Lip. 1845. 10) S.C.C. 27 Ruj. 1848. 11) S.C.C. 30 Stud. 1762; 14 Trav. 1834. 12) S.C.C. 12 Sieč. 1774; 7. Svib. 1808. — 13) S.C.C. 16 [illegible] 1820.

vati plod sv. mise, bilo je dva puta predloženo sv. sboru sabora tridentinskoga, nu oba puta ostalo je nariečeno[1].

Broji-li župa puno ili malo vjernika, jednaka je dužnost misiti za puk. Ne stanesli pako skroz vjernika, tada pošto ne ima puka prestaje i dužnost o kojoj govorimo[2].

Imade-li župnik dvie župe aeque principaliter ili subjective sdružene, tada, ako je ovlašćen, da smije dva puta na dan misiti, za svakú župu dužan je sam misiti[3] i pod nikakovom izlikom (sub nullo praetextu) plaću za drugu misu uzeti ne smije[4]. Nego mu može biskup dopustiti, da uzme primjerenu nagradu za trud[5]. Neima-li župnik oblasti dva puta misiti, tada mora platiti svećeniku, koj u drugoj župi misi, da puku ove namieni sv. misu[6], osim ako je ovlašćen, da za ovu drugu župu smije i sam u tjednu misiti. Toisto valja i za biskupa, ako osim biskupije upravlja župom, kako to biva u misijah[7]. Ako je župnik ujedno i kanonik, te je kano takav dužan služiti konventualnu misu, tada ima naći svećenika, koj će mu uz dotičnu pristojbu misiti za puk[8]), osim ako je u kaptolu ustanova ili običaj, da kanonici per turnum namienjuju sv. misu puku, što valja poimence ondje, gdje je kaptolska crkva ujedno i župna, a tim više, gdje je tako zvani capitulum curatum.

Jesu-li dvie župe sdružene unione plenaria et extinctiva, tada, jer je samo jedna župa, nije župnik dužan više nego samo jednu misu za puk služiti. Takoisto, ako se u kojoj župi u jedan isti dan u dvih crkvah (župnoj i područnoj) vrši svečana služba božja, dosta je, da se puku namieni plod jedne sv. mise i to u župnoj crkvi[9]. Je-li pako župa razdieljena u dvie ili tri župe, tako da župnici neovisno jedan od drugoga vrše duhovnu pastvu, svaki je dužan za svoje vjernike misiti.

1) Tarquini, Act. ap. Sedis I 399. 2) S.C.C. 17. Svib. 1806. 3) S.R.C. 7. Ruj. 1850. 4) S.C.C. 25. Ruj. 1858. 5) S.C.C. in Tarvir. 23. Ožuj. 1861. 6) S.S.C.C in Camer. 25. Ruj 1858; in Salamantin. 22. Velj. 1862. 7) S.C. de prop. fide 23. Ožuj. 1863. 8) I. An parochi cathedralium et collegiatarum, qui sunt primae dignitates, vel membra earumdem, excusentur ab applicatione sacrificii diebus dominicis et festis, per missam conventualem, quae in choro quotidie canitur; aut ultra praedictam conventualem, parochi supradicti teneantur celebrare, et applicare supradictis diebus pro parochianis? II An quando per turnum ad supradictos parochos spectat missam conventualem canere diebus dominicis et festis, teneantur iidem celebrari facere pro parochianis aliam missam propriis sumptibus? S.C.C. 31. Mart 1708 respondit: ad I negative quoad primam et affirmative quoad secundam partem. Ad II Affirmative" 19 Kolov. 1713; 39. Siec. 1718. Bened XIV. const. „Cum semper" § 17. 9) S.R.C. 14. Lip. 1845.

U stalnih i sbornih crkva, ako su ujedno i župne, moraju se dvie sv. mise ovako namieniti: jednu za puk, a drugu za dobročinitelje.1)

Na Božić dosta je jednu sv. misu namieniti puku.

2) Kad je dužnost misiti za puk?

Nekad se je učilo, da su župnici dužni misiti za puk, kadgod služe sv. misu, ili ako su bogati, tada svaki dan.2) Urban VIII u constituciji „universa per orbem" kaže, da su dužni to činiti svake nedelje i svakoga zapoviedanoga blagdana. To isto ponoviše Inocencij XII.3) i Benedikt XIV.4) Nego s vremenom je mnogo blagdana ukinuto, što Benediktom XIII, što Benediktom XIV, a što Pijem VII. Počelo se dakle dvojiti, dali je dužnost i u one ukinute blagdane misiti za puk. Poslje kako je sv. sbor. sabora tridentskoga5) i sv. penitenciarija to više puta izrekla, Pio IX jednom za uviek svim takovim dvojbam učini kraj naložio svim župnikom, koji vrše duhovno pastirstvo, da imadu misiti za puk svake nedelje i svakoga zapoviedanoga blagdana, bili ti blagdani ukinuti ili neukinuti. Ako su ovi dokinuti blagdani prenešeni na nedelju, tada su dužni misiti za puk i na sam onaj dan s koga su prenešeni radi blagdana, a i u nedelju radi

1) Benedikt XIV. de sacrif. Missae. Sect. II. 57-60 inclus. Kanonici stalnih i sbornih crkava dužni su pod smrtni grieh svaki dan pjevati konventualnu misu i namieniti dobročiniteljem u obće. Bened. XIV. Const. „Cum semper". Tako i odgovori Leo XII kaptolu Cenomanenskomu; srav. Bouvier, de quarto decalogi praecepto; sv. Alf. 6. 314. Razlog tomu navadja sv. sbor sabora trid.: „Canonici Cathedralium et collegiatarum accipiunt fructus suorum canonicatuum sub onere inserviendi ecclesiae in celebratione divinorum officiorum; quae celebratio non importat solum horas canonicas, sed etiam missam conventualem, tamquam praecipuam partem et proinde ad applicationem ejusdem missae conventualis tenentur, pro illis, ex quorum dispositionibus distributiones et emolumenta percipiunt." S. C. C. 17. Ožuj. i 19 Lip. 1714. One pako dane, u koje su obvezani dvie ili tri conventualne mise služiti, drugu i odnosno treću dužni su samo onda namieniti dobročiniteljem, ako je u njih takova navada. Bened. XIV ondje § 20. i 22. Samo sv. sbor sabora može kanonike toga tereta riešiti, da naime ne moraju svaki dan služiti sv. misu, ili da su samo nedeljom i blagdanom namiene dobročiniteljem, ako su tako siromašni, da trebaju misnih stipendija, da mogu živeti. Bened. XIV u spomenutoj konstituciji „Cum semper". Redovnici (regulares) ni su nikakvim obćenitim zakonom obvezani na conventualnu misu. Po tom su samo oni dužni služiti (pjevanu ili tihu) i namieniti dobročiniteljem, koji su na to obvezani posebnim pravilom svoga reda, ili je u njih takova navada. Cavalieri Opp. omn. liturg. tom 3. dec. 30. 2) Srav. Montaro, de causis piis lib. 2. cap. 4. 3) Početnica „Nuper" 24. Trav. 1697. 4) Const. „Cum semper". 5) 28 Ožuj. 1801; 10. Ruj 1818; 18 Srib. i 27 Rol. 1824; 24 Lip. 1871; 9. Lip 1848. i 7. Pros. 1879.

nedjelje[1] osim ako je sva svečanost in choro et foro prenešena[2]. Je-li je pako blagdan samo pro choro prenešen npr. blagovijest b. D. M. kad pada u veliki četvrtak, tada je imao namieniti plod sv. mise puku na sam blagdan, a ne kad se svečanost drži u foru. Dužan je dakle duhovni pastir misiti za puk svake nedjelje i zapovjedanoga blagdana, kamo spadaju blagdani zavjetnika kraljevstva i mjesta; uz više svakoga ukinutoga blagdanoga, prem u ove puk nije dužan slušati sv. misu, a to za to, jerbo dužnost misiti za puk je različita od dužnosti poslušati sv. misu. Ona je bo naložena Bogom, a ova crkvom, i ako Mati crkva od ove svoje vjernike rieši, ne slied, da su time riešeni i župnici tereta namienjivati plod sv. mise puku, prem može crkva ovoga i njih riešiti na nekoje dane, jerbo Isus nije odredio, kad imadu duhovni pastiri misiti za puk, već je ostavio to crkvi da odredi[3]. Razlog pako tomu jest taj što su župnici dužni plod sv. mise namienjivat vjernikom zbog njihovih duševnih i tjelesnih potreboća, koje uvijek iste ostaju, niti su dan danas manje, nego što bijahu prije dokinutih blagdana. Jesu pako u nas ukinuti ovi blagdani: sv. Matije apošt., sv. Josipa zaručnika b. D. M., uzkrsni i duhovski utorak, sv. Filipa i Jakova apost., našašća sv. križa, narodjenja sv. Ivana krstit., sv. Jakova apost., sv. Ane matere b. D. M., sv. Mateja apost. i evang., sv. Mihaela archangjela, sv. Simeona i Jude Tadeja apost., sv. Andrije apost., sv. Tome apost., sv. Ivana apost. i evangjel., nevine dječice i sv. Silvestra pape. Padne-li slučajno koj blagdan na nedjelju, po sebi se razumije, da se jednom misom zadovoljava oboj dužnosti.

Svake dakle nedjelje i blagdana (neukinutoga i ukinutoga) dužan je župnik misiti za puk, pa bila kako mu drago stara protivna navada makar i nepamtljiva[4], i to samo

1) „Amantissimi Redemptoris... Hisce litteris decernimus, parochos aliosque omnes animarum curam actu gerentes s. Missae sacrificium pro populo sibi commisso celebrare et applicare debere tum omnibus dominicis aliisque diebus, qui ex praecepto adhuc observantur, tum illis etiam, qui ex hujus ap. Sedis indulgentia ex dierum de praecepto festorum numero sublati ac translati sunt, quemadmodum ipsi animarum curatores debebant, dum memorata Urbani VIII. constitutio in pleno suo robore vigebat, antequam festivi de praecepto dies imminuerentur et transferentur" Pio IX. 3. Svib. 1858.

2) Gassner I 899.

3) Srav. Scavini I. 689.

4) Bened. XIV Const. „Cum semper" §5. S.C.C. 18 Velj. 1865 srav. Moy. Archiv XIV 134.

na ove dane, pak makar još veće dohodke imao[1] a tako isto i biskup,[2]
prem nekoj hoće, da on to mora češće. A dužan je župnik na ove
dane misiti za puk, pak makar i biskup njedno misio u njegovoj
crkvi[3]. Dužan je to pako uprav na ove dane, a ne na druge n. pr.
u tjednu bez papinske dozvole.[4] Sv. sbor sabora tridentinskoga odba-
cio je svaku protivnu navadu.[5] Tako nesmije n. pr. župnik u ne-
djelju ili blagdan misiti pogrebnu misu, a u tjednu za puk.[6] Je li
gdje utemeljena mrtvačka godišnjica (anniversarium de requiem)
n. pr. na dan sv. Matije Ap. ili sv. Mihaela arkan. (dup. II. cl.) ovu
župnik nesmije služiti s dvostrukog gledišta: 1) jerbo su takove
godišnjice u ove dane zabranjene,[7] a 2) jerbo je dužan misiti za
puk. Je li je pako godišnjica utemeljena n. pr. na dan sv. Ane,
matere Bl. d. M. (dupl. maj.) ni tada je župnik nesmije služiti, prem
je inače na taj dan dopuštena, jerbo je obvezan misiti za puk,
ova pako zapovied strožije veže od prve. Nu u prvom i drugom
slučaju može godišnjicu služiti na bližnji slobodni dan prije ili
kašnje. U župah, gdje je samo jedan svećenik nesmiju se uteme-
ljivati godišnjice de requiem na ukinute blagdane, pak
makar to bilo inače dopušteno n. p. na dan sv. Ane i župnik
bio riešen tereta ove blagdane misiti za puk, jerbo crkva hoće,
da se misa, koja se namienjuje puku ili bi se imala namie-
niti, služi obredom, kano da ovi blagdani nebi bili ukinuti.[8]
Nego može biskup dopustiti siromašnim župnikom koji tako reću
skoro od samo misne plaće živit moraju, da u blagdan mise za
plaću a u tjednu za puk.[9] Gdje pako osobite okolnosti zahtieva-
ju, da se ovaj zakon još blaže uzme, tu nitko ništa nemože
preinačit, nego sam sv. otac papa,[10] koj sve u tom pogledu
se predaje sv. sboru sabora, osim onih, koji dolaze iz zemaljah, upro-
stojećih pod upravom sbora za razplodjenje vjere. Nije li
tko bona ili mala fide misio za puk kad je morao, dužan je na-
domjestiti toliko sv. misa, koliko ih je propustio; nu ako takav
imade dovoljnih razloga, može moliti oprost od sv. rimske sto-
lice. Želi li tko, da u buduće bude toga tereta na ukinute
blagdane riešen, može se kroz ordinarijat, navedši razloge
poimence pako naznačiv slabe dohodke, obratiti s molbom na sv.

1) S. C. C. 8. Veljače 1716. Bened. XIV. Const. „Cum semper.“ Lucius Ferrarius
Bibliotheca canonica. Verb. Missae Sacrificium, art. 3. 2) Sv. Alf. 6. 326
3) S. C. C. 24. Kol. 1867. — 4) S. C. C. 26. Siec. 1771. i 30. Ožuj. 1867. — 5) In Mechlinen.
25 Ruj. 1847. — 6) „An parochi in dominicis, aliisque festis diebus praesente
cadavere possint celebrare missam pro defuncto et in alium diem trans-
ferre missam pro populo applicandam in casu? et quatenus negative:
An saltem applicationi missae pro populo supplere possint per alium
sacerdotem in casu? S. C. C. 26. Jan. 1771. respondit: Ad primum et
secundum negative“ — 7) S. R. C. 13. Ruj. 1704. — 8) Gassner I. 901. — 9) Be-
ned. XIV. Const. „Cum semper“ §8.; Pio IX. Const. „Amantissimi Redem-
toris.“ Instr. pastor. Eystettensis 16. — 10) Pio IX. [illegible]
tem.

sbor sabora odnošno na sbor za razplodjenje vjere.[1] Nekoji biskupi dobili su vlast od sv. rimske stolice, da smiju dopustiti župnikom na ukinute blagdane misiti pogrebnu misu, kad za ovu nemogu naći drugoga svećenika, uz uvjet pako, da na prvi sliedeći dan mise za puk, koj dan imadu prije naviestit puku.[2]

3. Mora li župnik baš sam misiti za puk, ili može li tu dužnost prenesti na drugoga? Dužnost misiti za puk nadleži župniku kano takovu, tako da ioj nemože po drugom zadovoljiti, ako nije zakonito zapriečen. To je njegov osobni teret (onus personale). Izrekao je tako višeputa i sbor za sv. obrede[3] i sbor sabora tridentinskoga, koj je protivnu navadu zabacio.[4] A uči tako i sv. Alfonso Liguori.[5]

Nego što onda, ako duhovni pomoćnik služi veliku župničku misu, a župnik malu? Usljed odluke sv. sbora sabora i tada je župnik dužan sam misiti za puk.[6] Što pako onda, ako je župnik zakonito zapriečen n. p. boleščću ili odsutnošću, te nemože posvema misiti, ili barem ne u svojoj crkvi? Ako

1) Pio IX. Const. „Amantissimi Redemptoris" i S.C.C. 20 Lip. 1859. Tako je sv. sbor sabora 27. Siec. 1868. župnike biskupije senjske i modruške zbog slabe obskrbe za sedam godina (per septennium proximum tantum) oprostio dužnosti misiti za puk na ukinute blagdane, ako im medjutim nebude povećana plaća. Za ono pako, što tko nije do onda na ovakove blagdane misio, bijaše svakomu jedna sv. misa naložena. Po tom su župnici senjske biskupije dužni opet na ukinute blagdane misiti za puk, i to počam od 1. Siečnja 1872, jerbo od tada im je previšnjim riešenjem od 8. Lip 1871. povećana godišnja plaća na godišnjih 500 for.; to isto dužni su i župnici modruške biskupije počam od Veljače 1875. ako im nije oprost obnovljen, jerbo je prvi iztekao 27. Siec. t. g. — 2) Sravni Amberger II. 299. — 3) „In casu verae necessitatis et dummodo fuerit ea causa canonica" S.R.C. 11. Ožu. 1843.; 27 Velj. 1847. — 4) „Accedente justa et legitima causa" S.C.C. 22. Srp. 1848. „Quid sentiri debeat de consuetudine, vi cujus parochus diebus dominicis et festis missam privatam pro pio aliquo benefactore applicat, et nullo legitimo impedimento detentus onus celebrandi missam pro populo in alium sacerdotem transfert? S.C.C. in causa Mechlinien. 15. Sept. 1847. respondit: „Consuetudinem, de qua agitur non esse attendendam." — 5) „Qui potest celebrare per se ipsum, nequit celebrare per alium." Theol. mor. l. 6. n. 326. — 6) In dioecesibus Sabaudiae opportunum visum est ut illa missa diebus dominicis et festivis applicetur pro populo, cui populus ipse adstare consueverit et idcirco haec applicatio fit a Vicario, quando is alternative missam parochialem celebrat. Hinc quaeritur: 1. An ejusmodi usus servari et retineri possit? 2) Utrum applicatio fieri semper debeat a parocho etiam privatim celebrante? S.C.C. 20 Dec. 1864. respondit ad 1. Negative ad 2. Affirmative juxta alias decreta. Srav. Act. ap. Sedis Vol. IV. p. 44.

nemože misiti, tada ima najmiti drugoga svećenika, koj će mu misiti
za puk, a to za to, jerbo je dužnost misiti za puk skopčana s na
darbinom (onus reale)[1]. Je li pako župnik odsutan, tada može ili
sam za puk misiti gdje se nalazi, ili naložiti to uz dotičnu plaću
svećeniku, koga je i onako dužan najmiti, da župljanom ne
djeljom i blagdanom misi, rieč božju propovieda i župničke
poslove obavlja. Nije li toga učinio, tada mora sam, čim mu
prije bude moguće toliko sv. misa za puk odčitati, koliko ih
je zanemario[2]. Nu po našem mnienju u navedenom slučaju
bolje je, da se ona misa namieni puku, koju ovaj sluša.

Zakonite zaprieke, sbog kojih može dotično mora, župnik odre
diti drugoga svećenika, da mjesto njega za puk misi, jesu:
1) težka bolest; 2) dopuštena odsutnost[3]; 3) ljubav kršćanska
prieka nužda, posluh naprama biskupu, očevesta korist crkve
ili države[4]; 4) dužnost služiti konventualnu misu[5]; 5) ako
upravlja dvjema župama, a neima oblasti, da smije dva
puta na dan misiti.

1) S. C. C. 11. Svib. 1770; 26 Siec. 1771.; 18 Srp. 1789; 11. Ož. 1843; 25 Ruj. 1847.
„An parochi missam pro populo offere debeant si legitima cau
sa non impediantur; an vero per alium huic muneri satisfa
cere possint? S. C. C. 30 Martii respondit: Affirmative ad partem
primam; Negative ad secundam, excepto casu verae necessitatis
et concurrente causa canonica. Srav. takodjer Gury II. 363. — 2) Dub. I:
„An parochus die festo a sua parochia absens satisfaciat suae
obligationi missam celebrando pro populo in loco ubi degit, seu
potius teneatur substituere alium, qui missam dicat in pro
pria ecclesia? Et quatenus negative ad secundam partem:
II An teneatur missam applicare pro populo in loco ubi de
git, seu potius ad parochiam rediens teneatur applicare
in propria ecclesia? III. An parochus morbi causa legitime
impeditus ne missam celebret, teneatur post recupera
tam sanitatem tot missas applicare pro populo, quot du
rante morbo omisit, sive in casu, quo nec per se nec per
alium celebrare poterat sine gravi incomodo, sive in
casu, quo poterat per alium, sed ex aliquo vano timore
vel negligentia non curavit vel non obtinuit, ut alius pro
se celebraret? S. C. C. 14. Dec. 1872. causa cognita censuit
respondere ad dubia: Parochum die festo a sua parochia
legitime absentem satisfacere suae obligationi missam ap
plicando pro populo suo in loco, ubi degit, dummodo ad
necessariam populi commoditatem alius sacerdos in ec
clesia parochiali celebret et verbum Dei explicet. Parochum
vero utcumque legitime impeditum ne missam celebret
teneri eam die festo per alium celebrari et applicari face
re pro populo in ecclesia parochiali, quodsi ita factum non
fuerit, quamprimum poterit, missam pro populo applicare de
bet." Srav. Act. ap. Sedis. Vol. VII Pag. 191. — 3) S. C. C. 11. svib 1770. —
4) Instr. past. Eystet. 16. — 5) Bened XIV. Const. „Cum semper" § 17. S. C. C.
11. Svib. 1770. 14. Kol. 1787.

4. Gdje i kako se ima misiti za puk? – Župnik, ako nije zakonito zapriečen, dužan je misiti za puk u svojoj župnoj crkvi ili u onoj crkvi ili bogomoljnici svoje župe, gdje je puk sabran, a ne u drugoj, makar kakvagod bila protivna navada.[1] Župnik, koji u tudjoj crkvi pred tudjimi župljani misi, ne zadovoljava svojoj dužnosti.[2] Može pako u tudjoj crkvi misiti za svoj puk, ako je s svim zamo processionaliter došao, jerbo tada sbilja svomu puku misi. Nego, kako rekosmo, nije baš od potrebe, da župnik služi velikku župničku misu za puk, premi i to mu biskup može župniku naložiti;[3] dosta je da služi malu, u ono ipak doba, kad ju mogu i župljani posluhnuti.[4]

Ovu misu ima župnik tako služiti, da tako zvani posebni ili sriednji plod sv. mise (specialis sive medius fructus missae) samo svojim vjernikom namieni[5] bez svake i najmanje plaće[6]; i ako bi mu tko takovu nudio, ma i ne baš upravo za to, da ga obveže, da za nj namieni posebni plod sv. mise, nego iz kojega drugoga razloga, ipak nemoja ništa primiti za ovu misu, pa ma bila, kako mu drago, stara protivna navada.[7] Po tom nemože župnik onom istom misom, koju namienjuje puku, zadovoljiti ujedno i dužnosti, na koju se je obvezao misnom plaćom, ili drugoj kakvoj sličnoj dužnosti.

§ Misna plaća.

(Stipendium missae)

§ Zakladne mise

1) S. C. C. 15. i 17. Stud. 1629. Bouix, tract. de parocho p. 591. Gury ondje. 2) Benger, Compendium der Pastoraltheologie Regensburg 1872 str. 708. 3) Bouix, ondje p. 591 i 592. – 4) „Coram populi sui non exigua parte in propria ecclesia." S. C. C. 22 Srp. 1848. – 5) Benedict. XIV. Const. „Cum semper" § 2. S. C. C. in causa Trevir. 23. Ožuj. 1861. – 6) S. C. C. in causa Forosempronien. 25 Siečnja i 8. Velj. 1716; in Nevracyarien. 26. Siec. 1771; in Oesan. 22. Stud. 1704. – 7) Utrum haec praxis, ubi ab immemorabili consuetudine firmata invenitur, tolerari possit saltem pro diebus festis, quibus offertur eleemosyna absque obligatione determinatae obligationis? S. C. C. in causa Brixin. 3. Martii 1853. respondit: Consuetudinem juxta exposita esse reprobandam et servandam esse Constitutionem Benedicti XIV. „Cum semper oblatas".

§. 114 Za koga se smije misiti?

Budući je sv. misa ona ista žrtva, koju prikara Isus na križu za spasenje svih ljudi, sliedi, da se sv. misa može služiti za sve ljude. Uči tako i sv. Pavao apostol.[1] Smije se dakle misiti 1. za žive i to: a) za sve vjernike dobre i zle, dobri da ustraju u pravednosti a zli da se obrate, obojim pako za zdravlje itd., pače i za nerazumnu djecu bilo za njihovo tjelesno ili duševno dobro; b.) za pripitovnike (katekumene) t. j. one, koji se pripravljaju za sv. krst, da ih najme Bog u vjeri potvrdi; c.) za izobćene, ako se s njimi obćiti smije (excommunicati tolerati), podnipošto pako ako ih se čuvati moramo (excommunicati vitandi) te su kano takovi sudčevom odlukom proglašeni. Nego i za ove može se misnik kano sukromna osoba u misi spomenuti, da im se Bog smiluje, pače u vlastito ime i plod sv. mise za nje namieniti, koj polazi od njegova vlastitoga dostojanstva, jerbo crkva zabranjuje, da ne smiju postati dionici obćenitih dobara podnipošto pako vlastitih. Nu ni tada nebi ih smio javno spominjati, već samo skromno u svojoj pameti.[2] Tko bi se pako usudio za ove u ime crkve directe ili expresse namieniti posebni plod sv. mise, smrtno bi sagriešio, nu namjena bi valjala, jerbo to je samo crkvena zabrana, da se za ove ne smije misiti; d.) za nevjernike (pogane, turke, židove), ne samo za

1.) II. Tim. 2. 1-4.

2.) Kačić, Ćudoredno bogoslovje str. 68. pit. 11. -

njihovo dušeono dobro kano obraćenje ili da prestanu proganjati crkou itd. već i za njihovo tjelesno dobro kano zdravlje itd. Tako su se već židovi u svojih žrtvah spominjali spartanaca.[1] Onias veliki svećenik prikazao žrtvu za zdravlje pogana Heliodora[2] a i prvi kršćani doprinašali žrtve za zdravlje cesara, koj bje pogan.[3] Po tom smiju n. pr. u Turskoj, Kini itd. svećenici directe misiti za cesara, i javno ga u molitvah spominjati, pače da n. pr. turčin hoće da plati komu sv. misu, da mu misi za zdravlje, misnik smije misnu plaću uzeti i misiti po njegovoj nakani samo ako se možda sa sv. misom ne poruguje; e.) za nekatolike t. j. razkolnike (schismatici) i krivovjernike (haeretici) i to za njihovo dušeono dobro, da se najme obrate ili prestanu proganjati crkou, za vremenito pako dobro samo u toliko, u koliko to promiče njihov dušeoni spas. Imena ipak njihova, pak makar cesara (n. pr. u Ruskoj i Turskoj) javno se spominjati ne smiju, osim ako to dopusti sv. rimska stolica, na što ona kadkada i pristaje, navlastito kad s nekatoličkimi državami sklaplja ugovore (konkordate), da se najme i za nekatoličke vladare javno moli.[4] Razlog zašto se smije za nevjernike javno moliti i misiti, a za imenito izobćenje i nekatolike ne smije, sastoji se jedino u crkvenoj zabrani.[5] Nadalje smije se misiti 2.) za umrle i to samo za one, koji su u čistilištu.[6] Po tom se ne smije pače i ne može misiti: a.) za svete u nebu, jerbo im nije potrebe. Nu crkva odobrava običaj misiti ovim na čast ili da se za nas Bogu mole.[7] Gdjegdje kad umru kršćena djeca, pa i ona, koja još nisu k razumu došla, roditelji ili rodjaci plaćaju za ove mise. Buduć da se

1.) „Memores sumus vestri in sacrificiis, quae offerimus." I. Mak. 12. 11.;
2.) II. Mak. 3. 32.; 3.) „Sacrificamus pro salute imperatoris." Tertul. epist. ad Scapulam cap. 2.; 4.) Gassner I. 734.; 5.) Srav. Gury-Ballerini II. 349. quaer. 2o. not. a., 964 not. a.; 6.) Sab. trid. sess. 22. can. 3.;
7.) Isti, ondje can. 5. —

za ovakovu djecu misiti ne smije, svećenik neka na čast sv. angjela misi za one, koji su mu misu platili; b.) za proklete u paklu, jerbo im sv. misa ništa ne koristi. Koji bi se usudio misiti za onoga, koji je u paklu ili za djecu, koja su bez Krsta umrla, smrtno bi sagriešio, i miosnu plaću morao bi povratiti.[1)] Nu buduć da mismik ne zna koji je u paklu a koji nije, crkva je sama izrekla za koje se ne smije misiti; a oti su svi oni, kojim crkva zabranjuje crkveni pogreb. Takovi su: α) svi nevjernici, odmetnici (apostatae), krivovjernici i razkolnici, jerbo kad su umirali ne bijahu uda crkve, da bi poslje smrti mogli postati dionici njezinih dobara.[2)] Da li se smije misiti za pripitomnike, koji su bez svoje krivnje bez Krsta umrli, ne slažu se bogoslovi; β.) imenito izobćeni t. j. oni, kojih smo se dužni čuvati, pak makar se pred smrću pokajali, osim ako su bili od kazne odriešeni.[3)] Za naprosto izobćene smije se misiti, samo ako su se pred smrću pokajali pak makar i ne bili odriešeni od kazne, jerbo odriešbe nisu mogli dobiti; γ.) svi javni griešnici kano priležnici (concubinarii), to isto valja i ob onih, koji su samo gradjansku ženitbu sklopili, bludnice, čarobnici (magi), lihvari u juridičkom smislu t. j. koji su kano takovi sudbeno osudjeni, razbojnici i hulitelji vjere, ako su u ovom stanju t. j. bez pokore prešli s ovoga svieta; δ.) koji su u smrtno-griešnom činu kano: preljubu, kradji, pijanstvu,

1.) „Esset mortale, si quis pro damnato offeret sacrificium non tantum, quia prohibitum est ab Ecclesia, sed etiam, quia sic offerens excederet terminos sui officii, ageretque contra institutionem Christi." Pasqualigo, q. 157. Idem, videtur dicendum si offerat pro infante defuncto sine baptismo, quia nec est, nec potest esse membrum Christi." Croix l. 6. p. 2. n. 37.
2.) Gregor III. ep. 1. ad s. Bonifac. cap. 3. Conc. Lateran. III. c. 27. –
3.) C. A nobis et c. Sacris X. de sententia excommunicationis (V. 39).

prieporu (rixa) itd. umrli; ε.) koji su kano zločinci pogubljeni, a prije smrti nisu se htjeli ispovjediti. Ako su se pred smrću obratili, pak makar se uslijed državnih zakona (kano n. pr. u nas) ne smjeli po crkvenenom obredu pokopati, može se za nje misiti; ξ.) dvobojnici (duellantes), ako su neposredno poslje dvoboja umrli s rane na ovom dobivene, pak makar se prije smrti pokajali; η.) samoubojice, ako su bili pri sebi, kad su se ubili, osim ako su se pred smrću pokajali. Crkvena zabrana glede pogreba i služenja mise za samoubojice je dan danas postala upravo ilusornom. Češto se sigurno znade, da je samoubojica bio pri razumu kad si je život uzimao, jerbo je to n. pr. prije odlučio, snovao kojim bi se sredstvom ubio, kupio revolver, nabio ga, ostavio pismo, u kojem kaže uzrok zbog koga će se ubiti itd.; ni jerbo je liečnik izdao svjedočbu da je bio poremećena uma, takav ne samo da se crkvenim obredom pokopa, već često još većim slavljem, nego da je naravnom smrću umro. Takvo slavlje je po neki način prava demonstracija proti crkvenim zakonom. Kamo sreće da bi se svi crkveni poglavari i duhovni pastiri u tom pogledu točno držali crkvenih zakona, koji još uviek svakoga jednako strogo vežu, te se ničim bud ljudskim obzirom bud pohlepom za štolarnim dobitkom dali zavesti, da od njih ma ni za dlaku nepopuste, kad se popustiti ne smije. Često se vjernici smućuju, neprijatelji pako crkve raduju ili rugaju, kad katolički svećenici crkvenim obredom pokapaju samoubojice, za koje se obće govori i svi znadu, da su bili pri sebi kad su se ubili. Liep naputak u tom pogledu daje pokrajinski sabor bečki od god. 1858. koj od prilike ovako veli: ako se iz izvanjskih okolnosti može sigurno zaključiti, da je samoubojica bio pri razumu kad se je ubio, ne smije se po crkvenom obredu zakopati (dakle za nj niti misiti) pa makar protivno glasila

liečnička svjedočba. Ako bi se usudio za takvoga misiti smrtno bi sagriešio[1] i misnu plaću morao bi povratiti.[2] Koji veli, da nijedan koji se sam ubije, nije pri sebi, taj ne zna što govori i očito protuslovi tolikim crkvenim i državnim zakonom, kojimi su proti samoubojici ako i mrtve odredjene kazne, ako se pri razuma ubiju;[3] d.) za koje se sigurno znade, da nisu obavili godišnju izpovied i ob uskrsu se pričestiti te bez pokajanja otišli s ovoga svieta.[4] Nu buduć da je ova kazna ferendae sententiae,[5] koju župnik ne imajući pravomoći pro foro externo vršiti ne može, treba da to ordinarijat odobri.[6] Dvo ipak sbor biskupa i redovnika kaže, da je ova kazna u dva slučaja latae sententiae i to: ako se javno znade, ~~da se tko~~ nije barem jednom u godini pričestio, i ako je već ta kazna kao latae sententiae izrečena diecesanskom sinodom.[7] Nije li se takav hotio pred smrću izpoviedati, da ga župnik i bez biskupova odobrenja ne smije crkvenim obredom pokopati, i nitko za nj misiti, po sebi se razumieva. Nu ipak za spomenute umrle, samo ako su bili krščeni, dakle i za nekatolike može se misnik naprosto spomenuti uz uvjet ako su u čistilištu, pače za nje smije i misiti, dakle i misnu plaću uzeti, ako imade kakvoga temelja suditi, da su se prije smrti pokajali ili bili samo tako zvani haeretici materiales, nu ta namjena mora da ostane sasma skromna i tajna t. j. da svećenik ne naviešta za koga misi, niti njegovo ime spominje u molitvi n. pr. u mrtvačkoj misi, jerbo bi se mogao puk smutiti i u ovom pobuditi nehajstvo za vjeru.[8] Nu za takove nekato-

1.) „Mortale est offere pro eo, qui omnino voluntarie et compos sui se occidit." Croix l. c. n. 36.; 2.) Srav. Kačić str. 68. pit. 10.; 3.) „Seipsos occidentibus ob desperationem vel iracundiam (non tamen si ex insania id accidat) etc." Rituale romanum sub titulo: quibus non licet dare ecclesiasticam sepulturam. 4.) Rituale romanum l. c. 5.) „Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, semel saltem in anno confiteatur . . . suscipiens reverenter ad minus in pascha Eucharistiae sacramentum . . . ; alioquin et vivens ab ingressu ecclesiae arceatur et moriens christiana careat sepultura." Conc. Later. IV. cap. 21. 6.) Aichner 584 i 585; Gassner I. 736; 7.) S. C. Episc. et regul. 14. sep. 1595; Amberger III. 497. 8.) Tapfer, exposit. incruenti missae sacrificii, Edit. II. p. 166. srav. Gassner I. 735–739. Schüch 429. „Si forte decesserunt in haeresi solum materiali, et alioquin in statu gratiae fuerunt." Spörer, Tyrocinium sacramentale practicum p. II. c. 4. p. 7. §. 1. n. 3. —

lice neka ne prima misne plaće van samo od katolika. Ovdje nam je spomenuti i to, da se za svakoga, za koga se smije misiti, nemogu namieniti sve vrsti posebnoga ploda sv. mise. Tako n. pr. zadovoljivi plod (fructus satisfactorius) valjano može se namieniti samo kršćanimi, koji je u milosti božjoj; nekršćanimu pako ili koji je u smrtnomu grieku može se namieniti samo tako zvani plod prošnje (fructus impetratorius) i pomirovni (fructus propitiatorius). Ako bi misnik misio za takvoga, komu misa ne može koristiti, tada se plod ove ne bi izgubio, već bi ostao u obćem crkvenom blagu (thesaurus generalis ecclesiae).

§. 115. Kad se smije misiti?

Misiti se smije svaki dan osim velikoga petka, koji dan je dopuštena u stolnih, zbornih, župnih i samostanskih crkvah, u kojih se čuva presv. oltarsko otajstvo i obavlja navadna služba velikoga tjedna, samo tako zvana misa praesanctificatorum t. j. sa odprije posvećenom hostijom bez pretvorbe vina. Nu ujedno se imadu obaviti svi propisani obredi u rimskom misalu [1.]) A to zato, jerbo se je taj dan Isus prikazao na križu, te se ne pristoji svetkovati žrtvu, kojom se realna žrtva na križu samo spominje. Koji bi se usudio taj dan misiti, smrtno bi sagriešio [2.]). Po tom ako bi župnik na veliki četvrtak zaboravio posvetiti hostiju za veliki petak, na veliki petak ne bi smio misiti, pak makar on dan služba izostala. Nego mogao bi misiti s malom česticom prije posvećenom. Nu kad ni ove nebi imao, a ne služeć onoga dana, smutio bi vjernike, kaže Gobat n. 217. da bi mogao misiti u jutro malu misu de passione i posvetiti dvie hostie, nu tada ne bi smio uzeti abluciju. Je li je još koji svećenik u mjestu, tada bi u ovom slučaju drugi imao služiti u jutro tihu misu, a drugi misu praesanctificatorum [3.]). Na veliki četvrtak se takodjer ne smije misiti u crkvah, gdje se nečuva presv. olt. otajstvo, [4.]) ili se ne vrši služba velikoga

1.) Klemente XI. 15. ožuj. 1712.; 2.) B. Alf. 6. 349.; 3.) Srav. Sporer n. 452. Croić l. 6. p. 2. n. 233.;

4.) „An liceat in ecclesiis, in quibus non asservatur Ss. Sacramentum celebrare missam in Coena Domini, et in sepulchro idem Augustissimum sacramentum asservare? S. R. C. 14. Junii 1659. respondit: Non licere. —

tjedna [1] U stolnih, sbornih, samostanskih i župnih crkvah samo je jedna sv. misa i to svečana ili pjevana dopuštena [2], a to zato, jerbo crkva hoće, da se taj dan, na koj je Isus naredio sv. misu, ova tako služi, kako ju je on služio pred apostoli t. j. samo jedna, prisutni pako bilo crkovnjaci ili svjetovnjaci da se pod njom pričeste. Nu može biskup dopustiti služiti u jutro još jednu tihu sv. misu, gdje je takva navada [3] u većih mjestih radi puka. Ako na veliki četvrtak pade zapovjedan blagdan navieštenja b. d. M. ili sv. Josipa, onda u gradovih i selih pred velikom misom dopušta se toliko malih misa, koliko jih je potrebno, da sav puk može zadovoljiti zapovjedi slušanja sv. mise [4].

Na veliku subotu osim jedne svečane ili pjevane sv. mise u stolnih, sbornih, župnih i samostanskih crkvah, strogo je zabranjeno misiti u svih drugih crkvah i bogomoljnicah [5]. A to zato, jerbo je taj dan Isus ležao u grobu, pak crkva hoće da žali njegovu smrt i pogreb. Stoga se u stara vremena na ovaj dan nije nijedna misa služila, nego tek u noć od uskrsnuća Isusova, što nam još dan danas spominje obred, kojim se sv. misa na veliku subotu služi. Tako u predslovju veli se: „in hac potissimum nocte", u Communicantes „noctem sacratissimam", a u hvalospjevu Exultet „haec nox est" itd. Ta misa se sada samo anticipuje. Svečana odnosno pjevana misa bez blagoslova i proročanstva takodjer nije dopuštena [6]. Pade li na veliki petak ili veliku subotu zapoviedan blagdan n. pr. navješćenja b. d. Marije ili sv. Josipa, tada jerbo se na veliki petak ne smije misiti, a na veliku subotu najviše je jedna misa dopuštena, te tako ne bi puk ili barem sav puk mogao zadovoljiti crkvenoj zapovjedi slušanja sv. mise, blagdan se in foro et in choro prenese na ponedeljak poslje biele nedelje [7]. Nadalje misit se smije samo od zore do podneva [8], osim prve i to samo jedna u pojedinih crkvah svečane ili pjevane sv. mise na Božić, koja se odmah posle polnoći početi smije. Osim ove jedne svečane ili pjevane mise, bez povlasti u rimske stolice ne smije se služiti nijedna druga bilo pjevana ili tiha [9]. Zora i podne ne uzimlju se matematički, nego moralno

1.) S. R. C. 31. Kol. 1839.; 2.) Klemente XII. 16. trav. 1740.; 3.) S. R. C. 31. srp. 1821.; 4.) S. R. C. 13. ruj. 1692.; 12. ruj. 1716.; 5.) S. R. C. 11. velj. 1690.; 6.) S. R. C. 12. trav. 1755.; 7.) Srav. 5. ; 8.) Rubr. gen. miss. XV. 1. De defect. X. 1. S. R. C. 28. ruj. 12. stud. 1634.; 9.) „Non licet in media nocte Nativitatis Domini celebrare successive alias duas (missas) et communionem sacram exhibere" S. R. C. 18. decembr. 1702. Kod sv. Alfonsa 6. 343. – continuatur pag.

tako, da je dosta, ako se misa ne svrši prije zore ili ako počme o podne.[1] Mjeseca srpnja zora počimlje 2¼ sata, veljače i lipna 1½, ožujka 1¼, druge mjesece 1¾ prije nego sunce izlazi. Dakle mjeseca prosinca i siečnja, kad su najkraći dani smije se misiti u 6 sati, mjeseca pako srpnja u 1¾ sata. Medjutim Natalis Alexander veli, da bi se u naših stranah to vrieme ljeti moralo stegnuti. I zbilja mnogim se po ovom računu čini, da bi prerano bilo misiti mjeseca srpnja u 1¾ sata poslje polnoći. U onih pako stranah, gdje ne ima zore to vrieme računa se od prilike, kad običavaju ljudi ustajati na posao.[2] Naši biskupi imadu oblast dopustiti misiti jedan sat prije zore i jedan poslje podne t. j. prije gore naznačena vremena u moralnom smislu, jerbo inače ta povlastica ne bi bas mnogo koristila.[3] Citav sat misiti prije ili poslje naznačena vremena obćenitije i vjerojatnije uče bogoslovi, da je smrtni griek.[4] Nego može se bez svakoga grieha i prije i kašnje misiti, kad je tomu razložan uzrok n. pr. da umirajući primi sv. pričest, tada je slobodno i u polnoći, i poslje podne, samo ako je svećenik na taašte; da radnici i sluge mogu rano poslušati sv. misu ili je jedan putnik u nedelju ili blagdan dužan misiti ili poslušati sv. misu, tada se može misiti jedan sat prije zore i jedan sat poslje podne; da velik dio ljudi ne ostane bez mise u nedelju i blagdan, smije se i dva sata poslje podne misiti, kad n. pr. svečana sv. misa do te dobe zategne; tako isto jedan sat prije zore ili poslje podne prigodom

I. An in nocte Nativitatis D. N. I. Chr. liceat cuicumque sacerdoti ante auroram celebrare missam privatim absque indulto sedis apostolicae? Et quatenus negative. II. An contraria praxis, ubi introduci vellet, vel jam esset introducta, declaranda sit abusus et directa opposita legibus ecclesiae ita, ut per episcopum sit abscindenda? S. R. C. rescribendum censuit ad I. non licere, ad II. contrariam consuetudinem declarandam esse abusum et Episcopus curet abscindi." Die 18. Septemb. 1781. Srav. Instruct. pastor. Eystet. 11. Schüch 542. — U zagr. Koledaru čita se ipak u oči božića, da se druge tobož mise na Božić smiju početi služiti već poslje 4 sata, što se protivi ne samo navedenim odlukam sbora za sv. obrede već i obćoj crkvenici misala, koja izrično kaže: „Prima missa dicitur post mediam noctem, finito „Te Deum laudamus" in Matutino, secunda in Aurora, dictis Laudibus et Prima, tertia in die post Tertiam, vel ubi aliter ex dispensatione apostolica disponatur". Rubr. gen. miss. XV. 4. — 1.) „Aurora intelligitur de exordio diei civilis, moralis et usualis, in quo homines diluculo surgere solent ad opera, juxta receptas et approbatas regionum consuetudines." S. R. C. 18. Sept. 1634. Srav. Bened. XIV. Instit. 12. n. 4 et 5. Sv. Alf. 6. 341. — 2.) Probst 175. op. 1.; 3.) Gury II. 381.; 4.) Sv. Alfonso ondje. —

pogrёba kojega velikaša, duge propoviedi, provoda; mjestne navade
itd. Takoje npr. navlastito u samostanih običaj samo imadi i to jedan
sat prije zore. Misionari dobivaju često od sv. rimske stolice povlast
i više sati prije zore i poslje podne nu to samo dok su u misijah.
Takoje sv. otac papa Pio IX 13 kolovoza 1847. dopustio njekomu isu„
sovcu da smije misiti dva sata prije zore i dva sata poslje
podne. Nadalje crkvenica misala zahtieva, da se prije mise izmole
barem jutrnja i slavje. Običnija je i vjerojatnija uče bogoslovi da
ova rubrika izvan kora veže samo pod mali grieh. Nego sva„
ki ma koliko razložan uzrok izpričaje i od malaga grieha.[1]
npr. kad bi tielo platiti sv. misu, pak te prosi da odmah misiš, ili
već čeka puk ili koja velika osoba, ili ti poglavar zapovieda,
ili već prošlo vrieme mise, ili da laglje uzdiš nauke, puto„
vanje itd. Sv. Alfonzo navadja takodjer i protivno mnienje,
~~da~~ naime u tom slučaju u obće nije nikakva grieha.[2] U
koru ipak kaže da veže ova rubrika pod smrtni grieh, osim
kad je veliki i javni uzrok te ne ima sablazni.[3] Konventualna
misa ima se u nedjelju i zapoviedane blagdane in festis dupl. osim„
te medju seminarci služiti poslje trećega časa; festis simplic
et in feriis per annum poslje šestoga časa; u došašću, gospodnjem
skorizmu, kvaterne poste, medju danima Duhova, u predve„
čerju kojim je sdružen post, te sve svečane zavjetne mise poslje
devetoga časa.[4] - Župnička misa u nedelju i blagdane ima da
bude točno u opredeljeno vrieme. - Ovo vrieme može se po dobi
godine (ljeta i zime) mienjati. Zbog izpoviedi nije smjeti žup„
nička misu odgoditi. - Za vrieme ove mise pravilno ne bi se smjele
služiti druge mise.[5] Po mogućnosti neka duhovni pastiri i u djelatne
dane služe sv. mise stalno, i u takovo doba kad ju mogu vjernici najlaglje
slušati obazirući se i na školsku mladež. Niška bo vjernike toliko
nieljuti, koliko kad duhovni pastir svaki dan već sluš. bož. mienja.[6] Gdje je više, neka
bez velikoga razloga neka od uvedena reda neodstupa.
se to mogućnosti neslužе sve na jedan put, već jedna za drugom.

1) Sv. Alf. 6.347. 2) Secunda sententia nullam in hoc culpam cognoscunt etc.
3) Mortale est canere missam conventualem et solemnem antequam matutinum in
choro dicatur, nisi intercedat justa causa (et gravis et publica, ac sine scandalo ut addit),
quia talis est consuetudo recepta in omnibus ecclesiis, ubi preces publice dicuntur, ita
ut aliter agendo graviter laederetur publicus Dei cultus, bonum commune et conventus
regimen ecclesiae praeter scandalum populi. - Sv. Alf. 6.348. 4) Rubr. gener.
miss. XV. 2. 5) Can. 52. D. I de consecr. 6) Ipsa mutatio consuetudinis
quae adjuvabat utilitate, novitate perturbat. S. Aug. ep. 118

§. 116. Koliko se puta na dan smije misiti?

Spočetka je sam biskup i to jednu misu na dan služio, drugi pako svećenici su s njim skupa misili kako je to još i dan danas u običaju u iztočnoj crkvi. Kašnje zbog potrebe vjernika i drugih uzroka navlastito kad bi u jedan dan palo više blagdana, pače i iz vlastite pobožnosti svaki bi svećenik, služio pa i više puta na dan. – Tako je sv. Lav III (+186) r.a dan 7 do 9 puta misio![1] Kašnje je to crkva stegnula na tri mise, a Aleksander II g. 1065, osim njekojih dana, na jednu samo, jerbo se i Isus jednom samo prikaza na križu.[2] Dok napokon Innocentij III g. 1212 neodredi da se osim božića nesmije nego jednom na dan misiti.[3] I tako je sada dopušteno samo jednu misu na dan služiti, a da bi samo i svu dostojno.[4] Někoji svećenici u staro doba običavali su dvie tri i više predmisa (missa catechumenorum) sdružiti s jednom pravom misom (missa fidelium tj više misa služili bi do prikazbe, od prikazbe pako do konca samo jednu i to zadnja u kojoj bi ipak toliko tihih skromnih molitava i popričešćanja uzeli, koliko su predmisa čitali; – Ove mise zvale su se bifaciatae, trifaciatae itd. Buduć da su ove mise bile velika zloraba crkva ih strogo zabrani. Sada su samo na Božić dopuštene 3. mise, i to na uspomenu troverstnoga narodjenja Isusova: vječnoga od otca, vremenitoga od Bl. d. Marije i duhovnoga u srdcih pravednika[5]. Nego koji imadu povlasticu radi slaboga vida misiti zavjetnu misu B. d. M. na Božić nesmiju van jednom misiti.[6] Tko samo jednu misu misi tada ako misi pred zorom neka uzme prvu misu, ako poslje

1) Srav. Strabo de reb. eccl. c 22; 2) c. 12 X. de celebr. Mis.
3) c. 3. X. de celebr. mis; 4) Benedikt XIV. 16 ožuj. 1746. –
5) Pollaschek str. 203 opazka; 6) S. R. C. 11. trav. 1840, Benger II. 429. not. 2;

treću. Baš nije dužnost služiti tri mise na Božić, jerbo je to samo povlastica kojom se nitko nije dužan služiti 1). Ni svakako se pristoji da svi svećenici taj dan služe tri sv. mise 2) Još Benger 3) kaže da su župnici to po njeki način dužni radi pobožnosti i duhovne koristi puka. To isto tvrdi i De Herdt 4) ako bi neslužeć tri mise smutio vjernike.- U grčkoj crkvi svećenici nisu nikada više no jedan put na dan misili, a i sada na Božić služe samo jednu misu. Tko imade oblast dva puta misiti u nedelju i blagdan, na Božić nesmije više od tri mise služiti. 5) U Španjolskoj i Portugijskoj i svih ovim krunam podvrženih zemljah dopusti Benedikt XIV 31 kolovoza 1746. na dušni dan svim svećenikom i redovnikom tamo se onaj dan nalazećim misiti tri sv. mise, tako ipak da samo za jednu smiju uzeti plaću a ostale da moraju namieniti gratis svim umrlim u čistilištu (in suffragium omnium fidelium defunctorum).- Nadalje bez ičije dozvole smije misnik isti dan drugi put misiti, ako mora pričestiti umirajućega, a svoju je već hostiu uzeo, samo ako je na tašte t.j. da jošte nije popio purificaciju, te neima drugoga svećenika, koj bi mogao misiti.- Biskupovom pako dozvolom smije svećenik dva puta misiti samo u nedelju i blagdan, kad je veliki uzrok ili kakova potreba. Takav uzrok ili nužda jest ako imade župnik dvie župe, a župljani obih župa nemogu u jednu crkvu, te neima svećenika koj bi u drugoj župi misio; ili je 20 osoba jednu milju daleko od crkve, a nogli bi lahko doći u drugu koju crkvu ili bogomoljnicu 6); tako isto

1. Benedikt XIV. de sacr. Mis. l. 3. U zagrebačkom koledaru posli Božića kaže se da je na Božić zabranjeno odlukom zbora, za sv. obće, od 30 travnja 1663 samo dvie mise služiti.-
2) Bened. XIV. Const. Declarasti nobis od 16 ožujka 1746. 3) ondje
4) Sacrae liturgiae praxis III. 3. 5) Mirati tom 1. p. 4. tit. 3. n. 14. 6) Ratio sufficiens est, ut Episcopus permittat sacerdoti secundam missam celebrare si communitas aliqua constans 20 personis distet uno milliario ab ecclesia ut responsum est ad epum Ligonensem 1847; srav. Gygy II. 279 nota.—

kad puk nemože u crkvu radi odviše malena prostora, a drugoga svećenika ne ima.1) Naši biskupi mogu po facultatum quinquennalium n. 15 dopustiti dvakrat na dan misiti, kad je potreba. Istina bog kaže se u toj povlasti i da se biskupi njom imadu samo riedko služiti i to samo iz velevažnih razloga, te neka znadu, da im se time jako obterećuje savjest. – Ali u nas gdje je tako malo svećenika u mnogih da i velikih mjestih samo po jedan, s česa mnogo puka u nedjelju i blagdan ostaje bez sv. mise mogu se crkveni poglavari mirnom dušom često poslužiti ovom povlasticom. Dakle misiti ono "dvakrat" nemara se u strogom smislu uzeti. – Biskupi bo kad je komu nuž da npr. ako svećenik upravlja dvimi župami, mogu dopustiti jednomu istomu misniku i više nego dva puta na dan služiti sv. misu.2) – Pita se dali smije misnik još kada osim gore navedena slučaja po drugiput misiti bez biskupove dozvole? Ako svećenik poslje prve ili obaje pretvorbe oboli da nemože dalje ili umre, tada nesamo da smije već i mora svršiti misu drugi svećenik, pače makar već i misio, te ne bio na tašte.3) Bouise dopušta jošte, kad je vrlo važan i silan uzrok npr. kad bi inače mnogo puka (300 duša) ostalo bez mise, a nemože se tako lahko pitati biskupa za dozvolu.4) Što će učiniti župnik, koji je već na veliki blagdan npr. zavjetnika ili naslovnika crkve misio, te nije više na tašte, a nedodje svećenik

---

1) Bouise de parocho p. 470. 2) Schuarti append. de sacrif. miss. q. 3. punct. 3. 3) Rub. mis. de defec. III. 5.
4) Sane id aliquando fieri potest ese gravissima et urgenti causa ut ese jure canonico censitur v. g. si secus magna populi multitudo (jure canonico 300 homines magna pars esse censentur) deberet carere missa. – In uno aut altero casu praesertim repentino, et in quo non facile pateat aditus ad Episcopum. Si aliunde certe videatur adesse sufficiens a jure requisita necessitas non puto crimini vertendum parocho, quod Dictam licentiam non requirat." De parocho p. 467.

koji bi imao misiti veliku misu.[1] S toga istoga uzroka i na Božić, ako bi neznajuć na prvoj ili drugoj misi uzeo purifikaciju[2] ne pako u prvoj ta nedjelju ili blagdan ako se neboji velikih neprilikah.[3] Inače svakako da se i s druge strane predusretne zamutnji, ako je ikole moguće, treba da misi takav svećenik, za koga puk nezna da je misio, ili da nije na taste. Želi sam po drugi put misio, dobro jeli, da to naknadno javi ordinarijatu. Misionari, koji imadu običnu oblast[4] više puta na dan misiti

1) Gaisset II. 197. 198. Polaschek, Regulae pastorales str. 203. 2) Gousset II. 198. 285. 3) Gousset II 198. 4) Srav. Bened. XIV const. Declarasti i De sacrif. miss. sect. II. p. 171 i dalje. —

4) Opazka: Svećenik kad god više puta na dan misi, treba da se ravna obće dozvoljeda propisivanja za tri mise na Božić, koje se obično svake godine tiska, u svakom diecezanskom kalendaru. Ovdje ćemo dodati naputak, propisan zborom za sv. obrede 11 ožuj. 1858. za onaj slučaj, kad tko ima misiti 2 mise u dvih različitih crkvah, te se služi bud istim bud različitim kaležem. Naputak taj glasi ovako: „Quando sacerdos eadem die duas missas diversis in locis celebrare debet, in prima, dum divinum sanguinem sumit, cum diligentissime sorbeat. Deinde super corporali ponat calicem et palla tegat, ac junctis manibus in medio altari dicat: „Quod ore sumpsimus" et subinde admoto aquae vasculo digitos lavet dicens: „Corpus tuum" et abstergat. Hisce peractis, calicem super corporali manentem adhuc, deducta palla cooperiet, ut moris est, scilicet primum purificatorio linteo deinde patena ac palla et demum velo. Post haec missam prosequatur, et completo ultimo evangelio rursus stet in medio altaris et detecto calice inspiciat, an aliquid divini sanguinis, nec ne ad imum se receperit, quod plerumque contingit. . . Si itaque divini sanguinis gutta quaedam supersit adhuc et rursus ac diligenter sorbeatur et quidem ex eadem parte, qua ille primum est sumptus. Quod nullimode omittendum est, quia sacrificium moraliter durat et superextantibus adhuc vini speciebus ex divino praecepto compleri debet. Postmodum sacerdos in ipsum calicem tantum saltem aquae fundat, quantum prius vini posuerat, eamque circumactam ex eadem parte, qua sacrum sanguinem biberat, in paratum vas demittat. Calicem subinde ipsum purificatorio linteo abstergat, ac demum cooperiat, uti alias fit, atque ab altari descedat. Depositis sacris vestibus et gratiarum actione completa, aqua e calice demissa pro rerum adjunctis vel ad diem crastinum servetur (si nempe eo rursus sacerdos redeat missam habiturus) et in secunda purificatione in calicem demittatur, vel gossipio aut stupa absorpta comburatur, vel in sacrario, si sit exsiccanda relinquatur, vel demittatur in piscinam. Quum autem calix, quo sacerdos primum est usus, purificatus jam sit, si illo ipse sacerdos pro missa altera indigeat, cum secum deferat; secus vero in altera missa diverso calice uti poterit." Vidi: acta S. Sedis Vol. VI. pag. 569 i 570.

§. 117. Kako dugo treba da traje sv. misa?

Kako dugo ima trajati sv. misa, nije propisano. Obća
crijenica misala samo to veli, da se nesmije čitati niti
prebrzo, niti odviše polagano.[1] Misiti prebrzo jest proti
poštivanju naprama najsvetijoj stvari vjeroznakona; odvi-
še polagano jest proti ljubavi naprama bližnjemu, komu
najuzvišeniji čin činimo da dosadi, i da mu se uklanja.
Uzvišenost sv. žrtve zahtieva da se čita pobožno i
pazljivo. — Koji ju prebrzo služi nemože paziti, lasno
pako može i bitstvene pomutiti. Mala ipak misa
neka nebude dulja od pol sata, niti kraća od 20 časa.[2]
Svakako je bolje proti ovomu pravilu pogriešiti da ju
zategne preko pol sata, nego da ju izpod 20 časa svrši;
jerbo u prvom slučaju sigurno neće nikoga smutiti,
dočim u drugom bi to lahko mogao.[3] Najbolje je za
taj uzvišeni čin uložiti pol sata.[4] Tko bi na najkraću
misu npr. mrtvačku ili zavjetnu b. d. M. svršio izpod ¼
sata sv. Alfonso[5] veli da bi ga težko mogo izpričati od
smrtnoga grieha, jedno što ju nije moguće svršiti tako
brzo bez velikoga nepoštivanja, a drugo što se time
sigurno zablažnjuje puk. I ako je to gdjegdje u običaju
biskupi i predstojnici redovnika dukni su to pod smrtni
grieh zabraniti i izkorieniti.* — Kako se neće narod smu-
titi, kad vidi kako mnogi bez svake pobožnosti služe sv. mi-
su. Mnogi niti do zemlje nepoklecaju, a križaju kano da mu-
he tjeraju; tako se Bog već u starom zavjetu prokletstvom gro-
zi onim koji djelo božje nemarno čine;[6] a što tek da čeka ove-
ke novoga zakona, koji se tako ruži Bogu u najsvetijem i

* Unc si fuerit breviar tua missa quadrante mortalis culpae crederis esse reus.

1.) „Non admodum festinanter, nec nimis morose" Tit. XVI. 2. 2) „Missa esse unanimi scriptorum opinione ad tertiam horae partem saltem debet pertingere, neque horae dimidium excedere." Bened. XIV de sacrif. missae s. II ed. Lov. §. 215–219. 3) „Praeferendam esse maturitatem et gravitatem cui magis favet prolixitas, quam celeritas, quod intelligitur, quando non potest cognosci, praecise medium omnino eligendum inter nimiam prolixitatem et damnabilem celeritatem." Cuarti p. I. t. 16. dub. 6. 2a diffic.
4) Gavantus p. III. t. 17. n. 13. — 5) Teol. mor. 6. 400 b. —
6) Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter

i najuzvišenijem činu rugaju i posmjehuju. Sv. Alfonso tuži se na njeke svećenike, koji prebrzo mise, ovako: „Morao bih, kaže, krvave suze roniti, kad vidim, kako njeki raztrešeno čitaju sv. misu. – Rieči se gutaju a poklecanja naliče više ruglu nego štovanju. – Rieči i čini su u neskladu, samo da se misa brže svrši... – Puk se time sablažnjuje, božje ime prezire, poštovanje naprama presv. žrtvi nestaje, vjera naprama najsvetijim otajstvom propada. Kako će ovakvi svećenici od Boga milost dobiti, kad mu čitanjem sv. mise veću sramotu nanašaju, nek mu li čast pribavljaju? Kako će se nadati oproštenju, kad prikazujuć istu prečistu žrtvu griješe! Tako isto veli i stožernik Belarmini 2).

§ 118. Gdje se smije misiti?

Obće misiti se smije samo u sv. mjestu, ko što su crkve posvećene ili blagoslovljene i bogomoljnice za tu svrhu dotičnim poglavarom odredjene 3). – Crkva i javna bogomoljnica nesmije biti niti oskvrnjene, niti oskvrnjene 4) niti zabranjene."

1) Der Priester am Altare. Uebersetzt v. Auguez, Regensburg 1843. S. 11. 2) „Aliud est etiam lacrymis uberrimis dignum, quod ob nonnullorum sacerdotum incuriam aut impietatem sacrosancta mysteria tam indecore tractentur, ut qui illa tractant videantur non credere, majestatem Domini non esse praesentem. Sic enim aliqui sine strepitu, sine affectu, sine timore et tremore, festinatione incredibili sacrum perficiunt, quasi fide Christum Dominum non viderent, aut ab eo se videri non crederent." – Sravni poveljnu Bened. XIV. Annus. 3) Rubr. de Def. X. 1.; Sabor Trid. sess. 22. Decretum de obser. et vitand. in celeb. mis.: „Missarum celebrationes non alibi, quam in sacratis Domino locis absque magna necessitate, fieri deberent" cap. 1. de consecr. Dist. I;

4) Sravni §.

(interdictae) Nego može svećenik, koga zabrana neveže, kriomice tj. sa zatvorenimi vrati i bez zvonenja misiti u zabranjenoj crkvi [1]. – Isto tako i jednom na tjedan u oskvrnjenoj ili zabranjenoj crkvi, pak makar i njega zabrana vezala da obnovi eukaristiju; pače i koliko god puta to zahtieva oživestna potrieba [2]. Izvan crkve ili bogomoljnice misiti javno ili ~~[illegible]~~ smrtni je griek, osim jako velike nužde, „summa exigente necessitate" [3] i to samo na pristojnom mjestu, da i pod vedrim nebom. – Takva nužda može biti za vrieme rata, kuge progonstva itd. Poimence izvan crkve smije se misiti kad u crkvi prieti pogibelj života, ili se crkva poruši, a puk bi drugčije ostao bez sv. mise. Nu po mogućnosti u ovih slučajevih treba prije od biskupa tražiti dozvolu. Na brodu se smije misiti samo dozvolom sv. rimske stolice [4], i to kad je liepo vrieme, more tiho i brod udaljen od kraja, te je uz misnika svećenik ili djakon koj na kalež pazi [5]. Ovakovu povlasticu dati su pape putujućim u Indiju. Medjutim kaže Probst [6] da bi svećenik mogao misiti u nedelju i blagdan i na brodu usidranu u luci, kad bi na njem bilo katolika, koji ne bi smjeli ostaviti brod, da slušaju misu u crkvi. Nu da se u ovom i svih ovakovih slučajevih imade misnik pod smrtni griek služiti prenosnim žrtvenikom, po sebi se razumieva. Biskupi mogu po vlastitom pravu dopustiti misiti u kući kroz njekoje vrieme, kad je tomu razložan uzrok, i to se onda nesmije uzeti za skromnu bogomoljnicu koju jedino rimska stolica može dozvoliti [7]. Naši

1) Gury III 1004. 1.; 2) Pasqualigo I. q. 505–509. 3) cap. 2. De consecr. D. 1; 4) Gasner I 758.; 5) Gousset II. 384. sv. Alf. 6. 356. 6)
7) „Communiter sentiunt Doctores hoc intelligendum esse de licentia perpetuo celebrandi per modum habitus; at minime est episcopis vetitum hujusmodi concedere licentiam per modum actus pro aliquo tempore, si justa adsit causa." – Sv. Alfons. 6. 359.; –

biskupi smiju uslied petgodišnjih povlastica br 10. dopustiti misiti pod vedrim nebom i pod zemljom samo da je pristojno miesto. Niekoji bogoslovi uče, da bi se moglo i onda, navlastito na njeke blagdane, izvan crkve misiti, kad je ova tako malena, da nemože u nju narod, nego oltar za sv. obrede pravbnju zbog tog uzroka smjeti misiti na ineke blagdane u godini izvan crkve nije uslišao 1) medjutim treba znati, da se tu radilo o obećanoj povlastici? 2) - ~~Kao vojnike dopušta se založiti u blagoj~~ ~~Biskupi~~ imadu osobnu povlasticu prenosnoga žrtvenika 3) tj da smiju misiti ili dati si misiti po svom kapelanu, kojom povlasticom mogu se služiti gdjegod se nalaze izvan svoje biskupije. Protonotari apostolski ad instar participantium imadu povlasticu samo unutarnje bogomoljnice, ako im ovu pregleda i potvrdi dotični

---

1) "Humillime supplicatur pro facultate perpetua celebrandi ante fores sacelli in honorem B. M. V. aedificati, et ab ecclesia parochiali longe distans, pro diebus festis visitationis B. M. V. et aliis in quibus occurrit populi concursus." S. R. C. 27. Aug. 1836 respondit: Negative. 2) In maximo concursu populi, quem sacer locus capere non potest, in bello pro exercitu, in longa peregrinatione per loca infidelium; in his enim et similibus necessariis casibus de communi doctorum etiam absque licentia episcopi, si absens sit et difficulter adiri possit, ipso jure potest quilibet sacerdos licite celebrare. Nec potest censeri, quod concilium Tridentinum voluerit prohibere celebrationem extra loca sacra et benedicta in his casibus magnae necessitatis quoniam, ut subjungitur in cap. sicut 11. de consecr. D. 1. quoniam necessitas legem non habet. Et quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum, cap. Quod non de regula juris in 6. Februaris biblio theca v. missae sacrific. a. 4. n. 4.

3) Schüch Leitfaden der Pastoral Theologie str 179.

biskupi[1] Knezi i kneginje kraljevske krvi, mogu si dati misiti u svojih sobah kad su bolestni, i kad komu smije se misiti u dvorani gdje su im tjelesa[2].

Arajene – Memoriale vitae sacerdotalis

§ 119. Priprava za sv. misu i zahvala poslije mise.

1. Do priprave za sv. misu i zahvale stoji sav plod sv. mise za misnika[3]. Da treba molitvom pripraviti se za sv. misu, zahtjeva to već sama uzvišenost stvari, a nalaže to i rubrika misala: „Sacerdos celebraturus, orationi aliquantulum vacet"[4]. – Premda baš one pripravne molitve u misalu upravo neveže pod grieh, te ih može misnik i drugimi zamjeniti, i ako ih skroz propusti, ne grieši smrtno, to bi ipak bilo odviše drzovito, kad bi se bez svake priprave usudio vršiti tolu uzvišenu službu, pod kojom isti angjeli drhću, a vrlo pogibeljno, kad bi to obično radio. Medjutim ako bi se kada slučilo, da se neima kada dulje pripraviti, a on barem neka izmoli onu kratku molitvicu: „Ego volo celebrare missam" itd. s kojom je od pape Gregura XIII skopčano proštenje od 50 godina, neka probudi u sebi savršeno pokajanje, te podvostruči pazljivost u samoj misi. Doista žalostno je vidjeti, gdje svećenik od svjetskih kućnih posala, a možda i izpraznih govora neposredice trči u sakristiju da se obuče, a još žalostnije je ako se oblačeć razgovara i razgovarajuć ide k žrtveniku. Ja li čudo da takov nikakvoga ploda od mise nedobije[5]! Kako će vjernici stupati k priesti, kad vide kako ide svećenik da vrši najsvetiju službu[6]! Kako će oni poštovati crkvu, kad on nepoštuje ni crkve ni

---

1) Indulto gaudeant privati oratorii ab ordinario visitandi atque approbandi, in quo diebus etiam solemnioribus, in consanguineorum et affinium secum cohabitantium nec non famulorum suorum praesentia, missam vel per se celebrare, vel per quemcumque sacerdotem saecularem vel cujusvis ordinis regularem rite probatum celebrare facere, libere possint et valeant. Privilegio autem altaris portabilis omnino carere se sciant" Pio IX. Constit. apostolicae sedis" 28 semptembris 1872 super privilegiis protonot. apost. ad instar participantium No VII. 2) Gouset ondje. 3) Inst. past. Eyst. 4) Ritus celebr. miss. I. 1.
5) Srav. Riccardi, dei doveri e dello spirito dagli ecclesiastici Brescia 1849 pag 78
6) Srav. Inst. past. Eyst. p. 22.

žrtvenika [1]
2) Neima za svećenika važnijih časova, što li kad imade Isusa u svom
srcu pod prilikami kruha i vina. Tada je najzgodnije vrieme
da se sa svojim učiteljem i Bogom porazgovori, molitvom
zabavi i potrebite milosti od njega isprosi. Više će ga naući,
ti Isus, nego sve knjige; više mu on pomoći, nego svi poslovi.
Da je svećenik dužan poslje sv. mise njekoliko vremena zabaviti
se zahvalnom molitvom, zahtieva to i dobar primjer, što ga
dati mora vjernikom. – Stoga i mnoge biskupske naredbe izra
žuju vrući želju, da svećenici zahvale poslje sv. mise predje
rečene. Uz ovu svrhu, koje bi moliti one molitve
koje se na početku misala nalaze: „Gratiarum actio post
missam“, a može ih odmah za misom početi moliti. [2] Isti,
ga njedna druga molitva niti isti: „Te Deum“ tako liepo
nedoliknje onomu času, kano hvalospiev „Benedicite,“ koj
se već tako dugo rabi u liturgiji, te bolje nego ikoji drugi
izrazuje hvalu Bogu, koju smo mu navlastito poslje sv. mise
dužni. Stoga ga i zove sv. Alkuin: „hvalospievom nad hva„
lospievi“ [3] Iprem se kod ovih molitava ne veli kano kod priprav„
nih: „pro opportunitate sacerdotis,“ ćemo et ipak tvrdi, da
niti ove zahvalne molitve ne vežu pod grieh i da se mogu dru,
gimi zamieniti. [4] Koliko vremena treba uložiti za pripravu
i zahvalu, ništa nije odredjeno. Kod priprave kaže crkvenica
aliquantulum, što se obično uzimlje za 1/4 sata, toliko dakle tre,
balo bi uložiti i za zahvalu. [5] Nego V. Avila kaže, da bi svećenik
za pripravu morao uložiti barem 1 1/2 sata, medjutim veli da bi

1). Srav. Zust. past. Eyst. p. 22. 2) Sacerdos ... redit ad sacristiam interim di„
cens antiphonam Trium puerorum et canticum Benedicite. Si vero sit
dimissurus paramenta apud altare ubi celebravit, finito
Evangelio praedicto, ibidem illis se exuit, et dicit antiphonam
Trium puerorum cum cantico, et aliis orationibus ut
suo loco ponuntur.“ Ritus celebr. miss. XII. 6. „Finito Evan„
gelio s. Joannis, discedens ab altari pro gratiarum actione dicit
antiphonam Trium puerorum cum reliquiis ut habetur in
principio missalis. In fine canonis missae. 3) Opera liturgica de
psalmorum usu. p. i. n. 12. 4) II. 347.; 5) S. Franciscus salesius, knjiga
2. p. 734;

se zadovoljio kad bi se svećenici pripravljali za taj uzvišeni posao i 1/2 sata, pače njeki mlohavi i 1/4 sata, premjeto kaže on premalo. Što se zahvale tiče sv. Alfonso vruće preporuča jedan sat ili barem pol sata [1]. O. Avila je svaki put 2 sata poslje mise hvali Bogu. Radi dobroga izgleda najbolje je barem tečenu pripravu i čitavu zahvalu vršiti u sakristiji ili u crkvi. [2] Samo u riedkom slučaju može se pokratiti, kako gore rekosmo priprava a tako isto zahvala, npr kad množtvo čekaju na izpovied, a inače mogli bi otići, te nepovratit se tako brzo [3]. Prvi postrajinski nalanski sabor naredi, da u svih župnih crkva u sakristiji budu ne samo obrazci molitava za svećenike prije i poslje sv. mise nego i male sobice, gdje će moći svećenici moliti i razmišljati [4]. – Liepih primjeraka za pripravu i zahvalu osim rimskoga misala imade Schneider u svom „Manuale sacerdotum" i Manna quotidianum sacerdotum" (za svaki dan kroz godinu); Lercari menois eucharisticus (za svaki dan kroz mjesec); Arvisenet u zlatnoj knjizi „memoriale sacerdotum (za svaki dan u tjednu).

§. 12 Duševna čistoća misnikova.

Svećenik, koj hoće da misi mora biti u milosti božjoj tj. prost od svakoga smrtnoga grieha. Koji u smrtnom griehu misi, težko griesi [5] pače, kako smo kazali u § prolag sv. Alfonsa četiri svetogrdja počinja. Nego buduć da nikada nezna, da li je dostojan ljubavi božje ili možda zaslužuje mrzost, dosta je, da razborito sudeć misli, da nema smrtnoga grieha na duši. Tada nije krivac svetogrdja, ako i nebudući u milosti božjoj

1) Gratiarum actio ordinarie per integram horam durare deberet; fiat saltem per dimidiam, in quo anima in amando et petendo se exerceat." s. Alf. Praxis Confes. n. 156. 2) Sat. Leod. p. g. Segneri il parroco istruito c. 14. p. 183.; 3) Benger II. 456. 4) Act. med p. 16. 5) Si quis habens copiam confessoris celebret in peccato mortali, graviter peccat." Rubr. miss. De def. VIII. 2.

misi 1) Pače, strogo uzimajuć, i ako mu se samo vjerojatno (pro-
baliter) čini, da nije smrtno sagriešio, može bez ispovjedi
misiti 2) buduć da sabor tridentski nalaže samo onda ispo-
vied, kad si je tko svjestan smrtnoga grieha (sibi cons-
cius peccati mortalis) 3) - Nego u praksi svakomu se
koj tako dvoji, svjetuje, da se prije ispovjedi, tim više
što je u dvojbi smrtnoga grieha misiti prvi i najbliži
korak do svetogrdja. - Onaj pako, koj si je svjestan
smrtnoga grieha, nesmije prvo misiti, nego se ispo-
vjedi. Nalaže to sv. Pavao apostol 4) rubrika misala 5)
i sv. sabor tridentinski 6). Sabor tridentinski dopušta
samo onda svećeniku bez ispovjedi misiti, kad je na
to primoran, a neima ispovjednika, komu bi se is-
povjedio; nego niti onda jošte ne smije k žrtveniku
prije, nego se savršeno pokajao i tvrdo odlučio, da će
se ispovjediti čim prije uzmogne, inače svejednako
smrtno grieši. 8) Primoran misiti može biti svećenikom
samo duhovni pastir i to: u nedelju, blagdan ili kad
općinari žele iz pobožnosti svetkovati koj dan slušaj-
uće sv. mise; kad mora pokopati mrtvaca ili
zemljaka okopati, a rodjaci ili zaručnici žele, da to bu-
de pod sv. misom; kad treba koga na umoru pri-
čestiti, ili bi one godine inače ostao bez uzkrsne
pričesti, ili se dieli obilno prošćenje, a već se tko zanj
pripravio, te bi se rado pričestiti, a nema posve-
ćene čestice; kad obitelj zahtieva svečanu ili posvećen

1) „Status gratiae in re non requiritur necessario, ut quis existima-
tur a peccato indigne tractationis sacramentorum, sed sufficit"
quod prudenter existimetur talis" Billuard, de sacramentis in co-
muni, dissert. 5. art. 5. 2) Gury II. 481.; 3) Sess. 13. cap. 7. de
Eucharistia; 4) „Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo
edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne
judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini."
I. Kor. 11. 28.; - 5) „Sacerdos celebraturus missam, praevia confessione
sacramentali quando opus est etc. Ritus cel. I. 1. 6) Ecclesiastica consue-
tudo declarat eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius
mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacra-
mentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat, quod a Christianis omni-
bus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, haec
sancta synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia confe-
ssarii: Quod si, necessitate urgente, sacerdos absque praevia confessione celebra-
verit, quamprimum confiteatur." Ondje. 7) „Si quis autem in casu necessitatis
non habens copiam confessoris in peccato mortali absque contritione celebret, graviter peccat, secus si
conteratur, debet tamen cum primum poterit confiteri." Rubr. miss. de def. VIII. 3 -

misu za umrloga, koji želi presustovati i neprestaje, da se mi-
sa na drug dan prenese?[1] U ovih slučajevi, ako neima svećenika, koji bi ga zamjenio, ili komu bi se izpoviedio, može bez svetogrdja i u smrtnom grieku misiti, mu poslaja se prije završeno. – Primiž dan je misnik također misiti, kad misa po drugom obnemaglom svećeniku prekinuta mora od pretvorbe do pričesti nastaviti, ili on sam od pretvorbe do pričesti smrtno sagriešio. – Pod onimi rieči zabora Tridentskoga: modo non desit copia confessarii" nemije se razumjevati ako neima obilje izpoviednika, već ako neima nikakvoga izpoviednika. – Pod izpoviednikom se ovdje ne razumjeva navadni misnikov izpoviednik, ili komu bi se bolje izpoviedio[2], niti jerbo je mlad ili više poznat, ili manje učen[3], već tkogod drugi, samo da imade pravo moć izpoviedati, da razumije jezik, da može i hoće izpoviedit ga, da misnik pokornik nije počinio zadržan griek, od koga izpoviednik neima vlasti odriešiti; te da izpoviedniku može svoje grieke kazati bez velike svoje, ili tudje štete: jerbo ne će npr. prelomiti izpoviednoga pečata, niti izvrći izpoviednika težkoj napasti, kojoj bi mogao podleći slušajuć njegovih grieh[4]. Ako bi svećenik imao zadržana grieha, od koga ga izpoviednik nebi mogao odriešiti, imao još koj smrtni grieh, tada bi se morao od ovoga izpoviediti, a za onaj bi bilo dosta, da se pokaje. Tako isto, ako bi imao samo zadržan grieh, a nebi mogao probuditi savršena pokajanja, morao bi izpoviediti kadgod teški ili mali grieh, od koga već je bio odriešen[5]. Izpoviednik, koji je tako daleko, da se k njemu prije podne ili skroz ne može, ili ne može bez velike tegobe, ima se smatrati, kano da ga ne ima. Nekoji kažu, da je tomu dosta 1500 koračaja (una leuca);

1) Gousset II. 191. 2) „Copia confessarii non censetur deesse, si absit is, cui solet et cuperet confiteri vel cui devotius aut utilius confiteretur, neque etsi religiosus non possit nisi saeculari confiteri peccata gravia cum aliqua infamia religionis" Sv. Alf. 6. 264. 3) „Non censetur deesse..., quia confessarius praesens est junior, notior, non doctus" Scavini III. 152. 3. 4) Sv. Alf. 6. 264. 5) „Celebraturus vel communicaturus, si sola reservata habeat nec aliis culpis mortalibus teneatur, satis est, ut conteratur; attamen si advertat se non habere nisi attritionem, tunc tenetur confiteri aliquod veniale aut mortale jam remissum, ut a reservatis saltem indirecte absolvatur, et ita in gratia communicet" Scavini III. 152.

često i manje ako je misnik slab, bolestan, ili je kratko vreme, pače i 50 samo koračaja, kad je već pripravan, da ide k žrtveniku [1]. - Nego to sve odvisi od raznih okolnostih. Premda je savršeno pokajanje vrlo težko probuditi, to ipak onaj, koji se je takvo pokajanje po mogućnosti trsio probuditi, razborito sudeć mislio, da ga je imao, pak … očevisto i ne uvidjao, nije krivac svetogrdja, tako isto niti onaj, koji je smrtni grieh invincibiliter držao za mali grieh, te je bez izpovjedi odnaško bez savršenoga pokajanja misio. Što će učiniti misnik, koji se već na žrtveniku domisli, da je u smrtnom grieku [2]? Ako se domisli posalje pretvorbe, tada ne samo da smaje, nego i mora svršiti sv. misu, i dosta je, da se savršeno pokaje [3]. Domisli li se prije pretvorbe tada, ako se ne boji da će prisutne smutiti i sebe osramotiti, mora ostaviti misu [4]. - Buduć pako da bi to riedko kada mogao učiniti, a da koga ne smuti, i sebe ne osramoti, ako je već počeo misu, neka se savršeno pokaje i misu nastavi. - Baš to isto valja i za onoga, koji je već stupio k žrtveniku, k misi, ili makar još samo u sakristiji bio, ako je već zvonilo na misu i vjernici se sakupili u crkvu [5]. Ako je primoran bio služiti, pak makar na veliki petak, ili svršiti misu po drugom početu, svjestan si je smrtnoga grieha a nije se mogao prije izpovjediti, taj je pod smrtni grieh dužan izpovjedit se čim prije [6], jerbo se tu radi o jako važnoj stvari [7]. Objasnica misala kaže: "Debet tamen cum primum poterit konfiteri [8], a sveti sabor"

1) Gury II 325. 2) Gassner I. 811. 3) "Si in ipsa celebratione missae sacerdos recordetur se esse in peccato mortali, conteratur cum proposito confitendi et satisfaciendi." Rubr. miss. de defect. VIII 4. 4) "Ante consecrationem, si non timetur scandalum debet missam inceptam deserere." Ibidem 5. Medjutim sv. Alfons tumačeć ovu objasnicu kaže da nije sigurno da li veže pod smrtni grieh. "Dixi probabilius, non certe; nam certum non est an rubrica sub verbo debet imponat praeceptum grave." Theol. mor. 6. 262. 5) Gousset II. 191. 6.) "Si tamen sacerdos deberet complere sacrificium ab alio inchoatum, vel qui in parasceve ex necessitate faceret officium sine confessione, obligatur postea quamprimum confiteri, quia facit actionem sacerdoti propriam proindeque nomine celebrantis comprehen…" Wigandt 1o examen 4. n. 32. 7) Suarez tom. 3. disp. 66. sect. 7. Ugarte p. 3. t. 8. sect. 3. dub 6. Gousset II 194. Probst 129. 8) De defect. VIII.

tridentski nalaže quamprimum confiteatur. Aleksander pako VIII osudio je sljedeću propoziciju: „Mandatum Tridentini, factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, quamprimum, est consilium non praeceptum“ 1) – Ono quamprimum ima se uzeti u moralnom smislu tj. da se svećenik nemora baš odmah poslije mise izpovjediti već čim prije mu je moguće ili kako moralisti uče, u tri dana, 2) a ne kad se obično izpovjeda ili kad bude njega volja, što je potonje isti sv. otac takodjer u sledećoj propoziciji osudio: „Illa particula quamprimum intelligitur cum sacerdos suo tempore confitebitur.“ 3) – Po tom smrtno grieši svećenik proti zapoviedi sabora tridentskoga ako svjestan si težkoga grieha u roku trih dana ne traži izpovjednika, pak makar u to vrieme i ne misio. 4) Hoćeli medjutim misiti, to se po sebi razumieva, da se mora prije izpovjediti, jerbo ga na to veže božji zakon. Tako isto, ako ti odmah poslije mise imao priliku da se izpovjedi, kojom ako se nekoristi, neće je već više dana imati, dužan je sada odmah izpovjediti se pak makar i nemorao sledećih dana misiti. Nego ako je primuždena sledeći dan misiti i treći, i četvrti dan i. t. d. a u to neima izpovjednika, izpričan je samo i prvi put, te ne počinja svetogrdja samo ako se savršeno pokaje. 5) Tko pako svetogrdno misi npr. kad nije nužde (non urgente necessitate) ili u nuždi, a mogao bi se lahko izpovjediti negrieši proti zapovjedi sabora tridentskoga i ne treba da se za ovo izpovjedi, jerbo je već prekršio božji zakon, te je dosta, da se samo za ovo izpovjedi. Spomenuti Lecatti onom zabranom hotio je samo prestrašiti one svećenike

1) Prop. 38. damn. ab. Alexand. VIII. 2) Croix l. 6. p. 1. n. 545. Sv. Alf. 6. 266. 3). Prop. damn. 39. ab. Alexander. VIII.
4) Inst. past. Eyst. 24, i –
5) Rubr. miss. de def. VIII. 3. Gury – Ballerini.
II. 327. quaer. 5. n. 6.

ćenike, koji pod izlikom nužde odgadjaju sv. izpovied.[1] Koj je-
na izpoviedi bez svoje krivnje zaboravio kazati smrtni griek,
nije dužan izpoviedit se čim prije;[2] dosta je, da ga kaže
na prvoj izpoviedi, a medjutim može slobodno misiti.[3]
To isto valja i ob onom svećeniku, qui graviter peccami
nosa actione causaret pollutionem et interim i. e. ante
subsecutam pollutionem semet in confessione de
illa actione accusaret.

Pita se napokon, da li smije ili mora misiti žup-
nik u nedjelju u svojoj župi, koga nije mogao iz-
poviednik odriešiti od crkvene kazne ili zadržanog
grieha, ili ga nije htio odriešiti zbog smrtno griešne
ne navade, držeć se stroga pravila sakramentsa-
pokore te nema svećenika koj bi mu misio.
Gousset[4] na to odgovara: budući da mora misiti ex
officio, neka misi, medjutim neka je savršeno
pokaje s tvrdom odlukom, da će se čim prije pokor-
biti za odriešenje od kazne i povratiti se k izpo-
vied.

§ 121. Druga duševna svojstva misni-
kova.

Osim smrtnoga grieha misnik treba da bude prost
od svake crkvene kazne, nepravilnosti (irregula-
ritas) ili ma kakove druge kanoničke zapreke.[5]
Ako je tko pod misom domisli, da ima takvu ka-
znu ili zapriekku na sebi, prije pretvorbe mora osta-
viti misu, ako je nebojí koga smutiti; poslje pre-
tvorbe dužan ju je svršiti, nu svakako se mora
pokajati s tvrdom odlukom, da će se izpoviedi-
i zadovoljiti.[6] Tko padši pod crkvenu kaznu, mis

1) Ratio quia praeceptum Tridentini ordinatum est ad
metum incutiendum iis, qui praetextu necessitatis
differunt confessionem, non autem sacrilege celebran-
tibus, quibus praeceptum hoc valde raro esset profu-
turum: illi enim, qui contempto praecepto divino au-
dent in peccato scienter celebrare, facilius ecclesia-
sticum contemnent praeceptum." Gury Ballerini
II 327 quaer. 5. Sv. Alfonso 6. 266 quaer. 5. — 2) Sv.
Alf. 6. 267. — 3) sv. Alfonso 6. 257. — 4) Theol. mor. I.
192. Sravni Probst 120, 121, 122. — 5) "Si quis suspensus, excom-
municatus, degradatus, irregularis vel alias canonice
impeditus celebret, conficit quidem sacramentum, sed gra-
vissime peccat, tam propter communionem, quam indigne
sumit, quam propter executionem ordinum, quae sibi erat
interdicta". Rub. mis. de def. VIII. 1. — 6) "Si recordetur, se esse
excommunicatum, vel suspensum, aut locum esse interdic-
tum; similiter conteratur cum proposito petendi absolutio-
nem. Ante consecrationem autem in supradictis casibus
si non timetur scandalum, debet missam inceptam
deserere". Rub. mis. de def. VIII. 5

biva nepravilan (irregularis) et capite violatae censurae.[1] Poimence zahtjeva se u misnika prisebnost (capacitas intellectualis) t. j. da znade i razumi, što radi. Umom poremećen, pijan ili sanen (somnolentus) svećenik, u starosti podjetinjen (repuerascens), pak bio koje mu drago časti, nemože se pustiti, da misi, zbog pogibeli, da bi mogao obezčastiti sv. misu ili nevaljano misiti, što je uviek smrtni grieh i nikad u nikakovom slučaju nije dopušteno.[2]

§ 122. Post misnikov i immunitas a pollutione nocturna, quae foret peccatum mortale.

Odjenice misala[3] kažu, da misnik ima biti na taste od pol noći i immunis a pollutione nocturna, quae foret peccatum mortale.

1. Što se posta tiče, post se ovdje razumieva naravski (jejunium naturale) t. j. da misnik prije pričesti skroz ništa, pak bilo to još manje, neuzme niti kao jelo, niti kao pilo, niti kao liekarija.[4] Budući da je ovakov post samo za sv. pričest propisan, zove se takodjer jejunium sacramentale ili eucharisticum. Hoće se pako troje, da se taj post prekrši, i to:

a) Da se uzme štogod iz vana (ab extrinseco) i u želudac spusti. Po tom tko progutne n. pr. slinu ili krv, što mu n. p. izza zubi ili jezika teče, makar i hotice, ne krši posta; dočim ako bi krv iz prsta sisao, ili suze s očijuh progutnuo prekršio bi ga.[5]

b) Da se uzme kao jelo ili pilo (per modum comestionis aut potationis). Stoga da tko per modum respirationis ili attractionis progutne muhu, kapljice kiše, pahuljice sniega, prašinu itd. ne krši post. Tako isto niti onaj, koji nehotice uzme, što mu je za zubi ostalo ili peruć si usta, progutne sa slinom koju kapljicu vode ili drugoga koješta takvoga;[6] a još manje, tko samo u nos meće

1) Aichner. Ius can. 1862. 187. – 2) Gasn. I. 804. – 3) De defect. IX.; – 4) "Si quis non est jejunus post mediam noctem, etiam post sumptionem solius aquae, vel alterius potus aut cibi, per modum etiam medicinae, et in quantacumque parva quantitate non potest communicare nec celebrare." Rubr. mis. de def. IX. 1.
5) Sv. Alf. 6. 279. – 6) "Si reliquiae cibi remanentes in ore transglutiuntur, non impediunt communionem, cum non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivae. Idem dicendum, si lavando os deglutiatur stilla aquae praeter intentionem." Rubr. mis. de def. IX. 3.

burmut, pak makar i do želudca dopro. Da li onaj, koj hotice
uzima, što mu za zubi ostalo, prekršuje post, ne slažu se
bogoslovi. Sv. Alfonso kano vjerojatnije uči, da prekršuje
medjutim veli, da i protivno mnienje nije nevjerojatno.
U strogom smislu izrjeenice misala (de def. IX. 3) kažu
da niti onaj, koj hotice uzima, što mu je za zubi ostalo, neprekršuje posta, a uči tako i sv. Toma.[1] Medju-
tim u prakti bismo svakomu svjetovali, da prije mise
bez potrebe ne bada u zube, i ako mu što dodje na
jezik, neka radje van baci. Tko bi štogod stavio na
jezik da kuša, pa nebi progutnuo, nebi prekršio posta.
Dočim, koj bi prije pol noći metnuo u usta komadić
šećera i cicao ga preko pol noći, taj bi post prekršio.[2]
Pušenjem duhana neprekršuje se također post, pa
vjernici se lahko smućuju, kad vide ili znadu, da sve-
ćenik prije sv. mise puši, a to već nemože biti bez grie-
ha. Žvakati duhan, prem je niti tim post nekrši,
pak makar i što soka sa slinom nehotice došlo
u želudac — to isto valja i o drugom lišću ili kori,
nju — uviek je nepristojno prije pričesti navlastito
za svećenika; stoga to nikoga neizpričava od malo
ga grieha, ako neima tomu razložna uzroka.[3] Na-
tko bi čitav list ili koren, pak makar i nehotice
progutnuo, taj bi post prekršio.[4]

Opazka. — Urban VIII. konstitucijom „Cum Ecclesiae"
od 30. siečnja 1642. zabrani pod kaznom izobćenja
šmrkati duhan u crkvah sevilske biskupije; tako
isto i Inocencij X. i XI. u vatikanskoj crkvi sv. Petra
u Rimu. Od onda mnogi biskupi i diecesanske sinode
zabraniše navlastito drugom polovicom 17. vieka sve-
ćenikom pod velikimi kaznami svaku porabu duha-
na prije sv. mise, nu ne zato, kan da se time
tobož prekršuje naravski post,[5] nego jerbo se to onda
držalo za nezdravo i jako nepristojno, navlastito u
crkvi i prije sv. misse.[6] Nego budući da je je s vre-
menom poraba duhana sve više uvadjala i skoro
običnitom postala, tako da se više nije činila tako

[1] Comestio autem principaliter dicitur a sumptione cibi, quamvis terminetur ad trajectionem cibi in ventrem et ulterius ad nutritionem: et ideo, quae interius geruntur sine exteriori cibi sumptione, non videntur solvere jejunium nec impedire Eucharistiae perceptionem, sicut deglutio salivae: et similiter videtur de his quae intra dentes remanent, et etiam de eructationibus." In 4. Dig. 8. q. 1. art. 4 q. 2. ad 3. — [2] Qui vero antequam se somno dederit, aliquid sacchari sibi in os inji-ceret, quod paullatim liquescens in stomachum delaberetur, is profecto jejunium solveret. Contra jejunium non frangeret, qui lingua aliquid degustaret, ut saporem probaret, nec deglutiret, sed statim exspueret, ut docet S. Antoninus. Bened. XIV. de sacrif. mis. sect. II. n. 99. — [3] Sv. Alf. 6. 280. — [4] Srav. Probst, Verwaltung 150. — [5] Nec tabaci fumus nec pulvis naribus in- ...
— [6] Bened. XIV de ...

nepristojna i sablaznjiva kano s početka. Benedikt XIII 18 siečnja 1725 ukinuo onu kaznu za crkvu sv. Petra u vatikanu, pače ovaj isti papa jošte kano tajnik sv. zbora sabora nastojao je oko toga, da biskupi neizdaju u buduće ovakovih odredaba, a i Benedikt XIV. već u svom vieku kaže, da ovakve zabrane nisu više prama vremenu. Sasvim tim preč. duhovni stol zagrebački, držeć, da je kod nas pušiti prije sv. mise još uviek nepristojno i smutljivo, nedavno izda sljedeću naredbu: Nr. 3488. „Licet fumus tabacae, sicut probati theologi sentiunt, jejunium naturale non frangat, ideoque s. Communionem absolute et sub gravi non prohibeat: nullus tamen cordatus sacerdos inficias ibit, magnam erga s. s. Sacramentum, de quo s. Augustinus (Tract. 26 in Joan.) exclamat: „O Sacramentum pietatis! O signum unitatis! O Vinculum caritatis!" redolere irreverentiam, nec leve fidelibus dari scandalum, si minister altaris ante celebrationem sanctissimi ideoque tremendi missae sacrificii fumo herbae nicotianae delectetur, contractam assuetudinem etiam per exiguum illud usque celebrationem ss. missae temporis intervallum refrenare nequiens. Ex incidenti itaque eo, quod fidedigne horsum relatum sit, inveniri aliquos in nostra Archidioecesi Sacerdotes, qui memoratae irreverentiae et scandali reos semet faciunt praesentibus omnes et singuli catenus admonentur, atque in conscientia quoque, praesertim vero D.D. Vice-Archidiaconi obligantur, ut abusui huic indulgentes, fraterna cum caritate privatim corrigere satagant, non resipiscentes autem Consistorio huic pro emendatione deferant. – Datum e Consistorio Archiepiscopali Zagrabiae die 4. Decembris 1874. celebrato.

-- gestus est vera comestio aut potatio quibus dumtaxat naturale jejunium solvitur.' Bened. XIV. de synod. dioec. l. 10 c. 13 n. 2. –

Ondje.

c) Da se može jesti ili piti (ut habeat rationem cibi aut potus) t. j. da se može u želudcu ili skroz ili čestimice razstaviti, te preći u krv i meso. Po tom, ako bi tko i hotice progutnuo komadić stakla, kovine, željeza, drveta [1], (mekkim drvetom, što ga gdjegdje ljudi jedu ili sisaju, prekršuje se post [2]) kamenčić, nokat, vlas, svilene ili vunene niti itd. smio bi misiti i pričestiti se; dočim zemlja, kreda, ugljen, slama, papir, vosak, lišće stabala, lanene niti, ljekoviti praški itd. ako se i nehotice uzmu, prekršuju post.[3]) Zapovied o naravskom postu prije pričesti samo je crkvena, i veže pod smrtni griech tako, da u tom ne ima malenkosti stvari (parvitas materiae)[4]) pak se još manje uzelo (in quantacumque parva quantitate), hotice ili nehotice (n. pr. ako tko padne u vodu, pak ove, štogod nehotice progutne) hranilo to čovjeka ili ne.[5]) Koji se u misi domisli, da nije više na tašte, tada ako još nije pretvorio hostiju, mora misu ostaviti, ako može bez smutnje puka ili svoga osramoćenja;[6]) što će laglje moći svećenik, koji je sveta života i uživa povjerenje svoga puka. Cuarti kaže [7]) da ako se misnik i prije pretvorbe domisli da nije na tašte, da ne smije ostaviti mise, pak makar ne bilo pogibelji, da bi mogao puk smutiti ili sebe osramotiti, jerbo kako on veli; veća je zapovjed, koja nalaže, da se započeta misa svrši, nego da misnik bude na tašte.[8]) Schüch veli [9]) da bi svećenik i onda smio misiti, kad se već na žrtveniku domisli, da nije na tašte, pače ako bi se tom i u sakristiji domislio, a puk čeka na misu. Kadgod svećenik misi više puta na dan, kao n. pr. na Božić, samo u zadnjoj misi smije uzeti purifikaciju i ablucijn[10]) Uzme li ovu u prvoj ili u drugoj misi, tada ne smije služiti drugu, odnosno treću misu, osim ako bi se puk jako smutio, kad ne bi bilo zadnje velike mise. Ako tko dvoji, dali je post prekršio, može slobodno misiti i pričestiti se[11]) Može pače i mora svećenik svršiti sv. misu makar i ne bio na tašte, ako se već poslje pretvorbe kruha domisli, da više nije na tašte, jerbo strožije gaveže

1) Gury II. 329.; 2.) Srav. Probst, Vervaltung itd. (151.) Gassner I. 782.; 3.) Sv. Alf. 6. 281.; 4.) Gousset II. 258. 5.) S. Thom. Summa theol. p. 3. q. 80. art. 8; 6.) Sv. Toma 3. q. 83. a. 6. ad 2.; 7.) P. 3. t. 3. sect. 2. dub. 3.; 8.) Probst 154.; 9.) Handbuch der Pastoral 426, op. 2.; 10.) „Si plures missas in una die celebret, ut in Nativitate Domini in unaquaque missa abluat digitos in aliquo vase mundo et in ultima tantum percipiat purificationem." Rubr. mis. de def. IX. 4.; 11.) Quia cum hoc praeceptum sit negativum de non accedendo ad eucharistiam post comestionem, non teneris ab illa abstinere, quamdiu non es certus, et tanto magis si nullam habeas rationem probabilem, te comedisse; tunc enim adhuc manes in possessione tuae libertatis." Sv. Alf. 6. 282: Gury II. 332 q. 6.

zakon (božji) da dovrši žrtvu, nego da bude na tašte,[1] ili je već uzeo pokvarenu hostiju [2], ili poslje izpražnjenoga kaleža opazio, da je u njem sama voda ili octika bila.[3] Ako poslje pretvorbe onemogne misnik, da nemože dalje, tada može štogod uzeti i nastaviti, ne može li to on, onda mora drugi, koji je na tašte, ne ima li takovoga, tada i onaj, koji nije više na tašte, dužan je odanle nastaviti, gdje je prvi prestao i svršiti misu.[4] Tako isto smije misiti i ako nije na tašte, kad bi inače jako smutio puk ili sebe osramotio.[5] To bi se moglo dogoditi, kad bi n. pr. župnik na veliki blagdan: Uzkrsa, svesveta itd. prije mise štogod jeo ili pio, a ne bi mogao dobiti svećenika, koj bi puku misio; pače i kad bi morao pod misom blagosloviti ženitbu ili pokopati mrtvika itd. a ako toga pod misom nebi učinio, jako bi se puk smutio.[6] Dočim ako bi u nedjelju i zapovjedan blagdan morali neki ostati bez mise, po sebi nije dostatan razlog, da svećenik služi drugu misu, koj je već post prekršio, osim, kako gore rekosmo, ako bi se inače puk jako smutio, što će najbolje znati prosuditi duhovni pastir, poznavajuć ćud svojih vjernika i okolnosti mjesta i vremena. Tako isto može misnik poslje purificacije i ablucije uzeti zaostavše čestice posvećene hostije, koju je on sam u onoj misi pretvorio, jerbo spadaju na istu žrtvu; pače to smije ne samo do konca sv. mise, nego i u sakristiji, ako je jošte u misnoj opravi.[7] S posvećenom česticom može pričestiti i svećenik i svjetovnjak, pak makar ne bio na tašte, kadgod je pogibelj, da bi se presv. oltarsko otajstvo moglo obezčastiti. Po tom kaže Probst,[8] da bi svećenik opazivši poslje mise, da je ostala posvećena čestica u crkvi ili kapeli, kamo već dugo vremena neće nitko doći misiti ili pričestiti se i ne ima se gdje čuvati, da bi takovu česticu smio uzeti svećenik ili dati ju svjetovnjaku, pak makar ne bio na tašte. Napokon smio bi svećenik i ako nije na tašte misiti, da uzbjegne smrtnoj pogibelji, pače i bez posvećena kamena, kaleža i misne oprave, samo ako ga nebi tko god silio, da tako misi crkvenome zakonu na ruglo.[9]

Koj ljeti posve rano misi ili na badnjak polnoćku drži, pristoji se, da bude šest sati na tašte. -

---

1.) Praeceptum de perfectione sacramenti majoris est ponderis, quam quod a jejunis sumatur." Rub. mis. de def. III. 5.; 2.) Rub. mis. ondje; 3.) Rub. mis. ondje IV. 5.; 4.) Rub. mis. ondje X. 3; 5.) Prav. sv. Alf. 6. 287. Probst 153. Andrić, bogoslovje pastirsko §. 132. b.; 6.) Schüch 422 u opazci; 7.) Benedikt XIV. de sacrif. miss. sect. 2. cap. 147. Gury II. 312.; 8.) Verwaltung der hochheiligen Eucharistie 152; 9.) Sv. Alf. 6. 289. —

Pita se od kada treba da bude misnik na tašte i dokle traje post? Misnik ima biti na tašte od pol noći onoga dana kad hoće da misi. Polnoć je onda, kad tuče 12 sati. Terminus a quo ima se ovdje uzeti fizički a ne moralno t. j. da misnik ništa ne jede i ne pije iza kako su već počeli udarati sati odnosno četvrti.[1] Slijedeći se bo dan računa kad počimaju udarati sati dotične četvrti, a ne kad svrše, osim ako četvrti i sati dva puta tuku, prvi put nekoliko časa prije, a drugi put upravo kad je sat. Imade li tko dva sata, koja nejednako idu, može se vladati po onom, koj kašnje kazuje ure,[2] samo ako nije siguran da ide krivo. Tko se noćju zbudi, te mu se vrlo vjerojatno (valde probabiliter) čini, da je već 12 sati odbilo, a u jutro hoće da misi, ne smije piti.[3] Nu koji je noćju jeo ili pio, a ne znao dali je već bilo polnoći prošlo ili ne, taj kakos smo gore rekli smije misiti odnosno pričestiti se. Da svećenik smije misiti (to isto valja i za svjetovnjaka, koji će se pričestiti) ne mora baš poslje jela spavati, niti mu mora svo prokuhati.[4] Nekad bje zakonom posljie pričesti dulje vremena uzdržat se od jela i pila. Tako je n. pr. Klement I (+101) naredio, da tko se je u nedelju u jutro pričestio, da ima biti na tašte do 6 sati t. j. do podneva; jeli se pričestio poslje treće ure t. j. naše devete u jutro, da ne smije do večere ništa jesti.[5] Nu taj je zakon s vremenom protivnom navadom ukinut, te dan danas post o kom govorimo, strogo uzamši traje samo do poslje pričesti i s purificacijom već prestaje, nego pak ne dolikuje odma poslje pričesti ili sv. mise jesti ili piti.[6] Treba čekati barem dok prilika u želudcu ne stane i tko prije bez razloga jede ili pije, grieši lahko proti dužnoj časti prama pr. sv. sakramentu.[7] Veli pako Lugo[8] da u svjetovnjaka obično ne stane prilike kruha u ½ časa, a u svećenika obijuh prilika u ¼ sata; a i onako treba, da se i jedan i drugi barem četvrt sata poslje pričesti zabave u molitvi.[9] Pljunuti poslje pričesti po sebi nije nedopušteno, samo ako nije koja čestica posvećene hostije u ustiju ostala, jerbo drugim putem jedemo i pijemo, a drugim pljuvamo. Iva kako se pristoji i od toga se uzdržati nešto vremena.[10]

2. De nocturna pollutione crljenica misala ovako govori: „Si praecesserit pollutio nocturna, quae causata fuerit ex prae-

1.) Sv. Alf. 6. 282.; 2.) Quarti p. 3. t. q. dub. 3. Merati p. 3. t. q. n. 1.; 3.) Müller Theol. mor. I. 303.; 4.) Si autem ante mediam noctem cibum aut potum sumpserit, si postmodum non dormierit, nec sit digestus, non peccat; sed ob perturbationem mentis, ex qua devotio tollitur, consulitur aliquando abstinendum. Rubr. miss. de def. IX. 2. srav. sv. Alf. 6. 289. sv. Tom. 3. q. 80. a. 8. ad 5.; 5.) Cap. Tribus 23. de Consecr. D. 2.; 6.) „Debet esse aliqua mora inter sumptionem hujus sacramenti et reliquos cibos". S. Thom. Summa. p. 3. q. 80. a. 8.; 7.) Gury II. 333.; 8.) Disp. 10. n. 51.; 9.) Gousset II. 261.; 10.) Sv. Alf. 6. 289. — I

cedenti cogitatione, quae sit peccatum mortale, vel evenerit propter nimiam crapulam, abstinendum est a communione et celebratione, nisi aliud confessario videatur. Si dubium est, an in praecedenti cogitatione fuerit peccatum mortale, consulitur abstinendum, extra tamen casum necessitatis. Si autem certum est, non fuisse in illa cogitatione peccatum mortale, vel nullam fuisse cogitationem, sed evenisse ex naturali causa aut ex diabolica illusione, potest communicare et celebrare; nisi ex illa corporis commotione tanta evenerit perturbatio mentis, ut abstinendum videatur 1.)

Sv. Toma pako o tom ovako piše: "Ex necessitate quidem impedit hominem ab hujus sacramenti (sc. eucharistiae) perceptione solum peccatum mortale. Et quamvis nocturna ipsa pollutio secundum se considerata peccatum mortale esse non possit, nihilominus tamen ratione suae causae quandoque habet peccatum mortale annexum. Et ideo consideranda est causa pollutionis nocturnae. Quandoque enim provenit a causa extrinseca spirituali scilicet ex daemonum illusione, qui phantasmata commovere possunt, ex quorum apparitione pollutio interdum subsequitur; quandoque vero provenit pollutio ex causa intrinseca spirituali, scilicet ex praecedentibus cogitationibus. Aliquando autem ex causa intrinseca corporali vel ex superfluitate cibi vel potus. Quaelibet autem harum trium causarum potest et sine peccato et cum peccato veniali vel mortali existere. Et si quidem sit sine peccato vel cum peccato veniali, non ex necessitate impedit sumptionem hujus sacramenti, ita scilicet, quod homo sumendo sit reus corporis et sanguinis Domini: si vero sit cum peccato mortali, impedit ex necessitate. Illusio enim daemonum quandoque provenit ex praecedenti negligentia praeparationis ad devotionem; quae potest esse mortale et veniale peccatum: quandoque vero provenit ex sola nequitia daemonum, volentium impedire hominem a sumptione hujus sacramenti. — Similiter etiam praecedentes cogitationes lascivae quandoque possunt esse omnino sine peccato, puta cum aliquis causa lectionis vel disputationis cogitur de talibus cogitare, et si hoc sit sine concupiscentia et delectatione, non erunt cogitationes immundae sed honestae; ex quibus tamen pollutio sequi potest, sicut patet ex auctoritate s. Augustini (12 super Gen. ad litteram c. 15.) Quandoque vero praecedentes cogitationes sunt ex concupiscentia et delectatione: et si adsit consensus, erit peccatum mortale, si autem desit, erit veniale. Similiter etiam et causa

1.) Rub. mis. de defect. IX. 5.; —

corporalis quandoque est sine peccato: puta cum est ex infirmita-
te naturae, unde quidam etiam in vigilando absque peccato
fluxum seminis patiuntur: vel etiam si sit ex superfluita-
te naturae; sicut enim contingit sanguinem fluere abs-
que peccato, ita et semen, quod est superfluitas sangui-
nis secundum philosophos. Quandoque vero est cum pec-
cato, puta cum provenit ex superfluitate cibi vel potus: et hoc
etiam potest esse, [illegible]atum veniale vel mortale; licet fre-
quentius peccatum [illegible]ortale accidat circa turpes cogita-
tiones, propter facilitatem consensus, quam circa sump-
tionem cibi et potus. Unde et s. Gregorius scribens s.
Augustino, Anglorum episcopo, dicit, cessandum esse a
communione, quando ex turpibus cogitationibus provenit,
non autem quando provenit ex superfluitate cibi vel potus,
praesertim si necessitas adsit. Sic igitur ex causa pollutionis
considerari potest, utrum nocturna pollutio impediat e ne-
cessitate sumptionem hujus sacramenti." 1)
Hinc si pollutio fuerit involuntaria, nulla est obligatio abs-
tinendi a communione et celebratione, nisi magna ex illa
secuta fuerit perturbatio mentis; sola enim corporalis
macula non obligat ad abstinendum ab eucharistia.
Ratio, quia externa macula, cum jam sit praeterita,
ad moralem honestatem non pertinet. Et hoc etiamsi
pollutio proveniat a causa venialiter culpabili; tunc e-
nim tantum ex consilio abstinere hortantur. Nato sv.
Alfonso 2.) dodaje: „Veniale est ad Eucharistiam accedere
cum praedicta perturbatione, nisi tamen homo conetur
eam repellere, faciens quod in se est, devote accedat,
vel nisi aliqua justa causa necessitatis aut devotionis
aliud expostulet."
Sed neque pollutio voluntaria habita ipsa die commu-
nionis aut nocte praecedenti, per se non impedit ab illa,
modo praecesserit debita confessio sacramentalis. Ve-
rum ut communiter docent theologi, sub veniali
abstinendum est ea die a communione propter re-
verentiam sacramento debitam." Sv. Toma o tom opet
ovako kaže: „Non esset consulendum alicui, quod sta-
tim post peccatum mortale, etiam contritus et confes-
sus, ad Eucharistiam accederet, sed deberet, nisi
magna necessitas urgeret, per aliquod tempus prop-
ter reverentiam abstinere. 3.) Necessitas autem adest,
quoties communio differi non potest absque scandalo,
aut famae detrimento." —

1.) Summa Theol. p. 3. q. 80. a. 7.; 2.) Theol. mor. 6. 272.;
3.) In 4 Dist. 9. q. 1. art. 4. —

§ 32 Druge tjelesne sposobnosti misnikove.

Misnik mora biti prost od svih onih tjelesnih manâ, s ko:
jih ne bi mogao, ili barem ne bez velike težkoće obavljati sve
obrede sv. mise, kako su propisani. S nekojih tjelesnih mana
može tkogod i nepravilan biti da primi svete redove; ili ako jih
ima, da ne smije služiti sv. mise,[1] ne kako to uči crkveno pra:
vo, takav laglje dobije dopust, da može vršiti službu već do:
bivena reda, nego da se smije zaredoti. Mi ćemo se ovdje o:
bazriti na nekoje samo slučajeve, koji se često dogoditi mo:
gu, i to: na vrlo kratak vid svećenika, veliku slabost na ru:
kama i nogama i na padavicu.

1. Svećenik, koj na toliko izgubi vid (caecutiens), da ne može sva:
ke mise čitati, ne smije misiti, kad to nije moguć.[2] Nego
može moliti povlasticu, da smije uvijek čitati zavjetnu
misu b. d. M. ili mrtvačku. Tu povlasticu daje sv. sbor sa:
bora (S. Cong. Concilii); biskup samo onda, ako je na to ovlašćen
rimskom stolicom.[3]

1.) „Debilitas vel aegritudo superveniens ordini sacerdotali or:
dinem non tollit, executionem tamen ordinis tollit quantum ad con:
secrationem eucharistiae: quandoque quidem propter impossibili:
tatem executionis; sicut si privetur oculis, aut digitis, aut usu lin:
guae: quandoque autem propter periculum, sicut patet de eo, qui pa:
titur morbum caducum, vel etiam quamcumque alienationem
mentis: quandoque propter abominationem, sicut patet de le:
proso, qui non debet publice celebrare, potest tamen missam
dicere occulte, nisi lepra adeo invaluerit, quod per corrosio:
nem membrorum eum ad hoc reddiderit impotentem." S. Thom.
3. q. 83. a. 10. ad 3.; – 2.) „Probabiliter inferunt Lugo, Pal. Vasq. et Escob.
licite celebrare sacerdotem, qui ob visus debilitatem memoriter
missam recitat, modo discernat calicem et hostiam, quan:
tum sufficit ad evitandam irreverentiam; et modo ad notam
effugiendam habeat missale in altari vel alium librum loco
ipsius . . . Certum autem est apud omnes, sacerdoti peni:
tus coeco illicitum esse celebrare." S. Alf. 6. 390. –
3.) S. R. C. 12. trav. 1823. Rimska povlastica obično ovako glasi: Sanctis:
simus Dominus audita relatione secretarii S. C. C. benigne commisit Or:
dinario loci, ut veris existentibus narratis, et dummodo orator non sit
omnino coecus, memoriter non recitet, celebret in oratorio privato, aut etiam
in publica Ecclesia, hora tamen a populo minus frequentata et cum alio
assistente sacerdote, quatenus eo indigere videatur; petitam licentiam cele:
brandi diebus festis et duplicibus missam votivam B. M. V. diebus vero feria:
libus missam defunctorum, per triennium proximum tantum, si tam diu enun:
ciatus defectus perduraverit; pro suo arbitrio et conscientia Oratori gratis impertiatur, cum
facultate huius modi licentiam prorogandi toties, quoties opus fuerit, si facto experimento co:
gnoverit Oratorem in eodem visivae potentiae debilitate perdurare, vicque versa praefatam
licentiam denegandi; si Orator in sacro peragendo defecerit, aut omnino coecus eva:
serit, super quibus ipsius Ordinarii et oratoris conscientia onerata remaneat." –

Izgubi li ovakav svećenik posvema vid, onda treba nove povlastice, da može misiti i pod smrtni grieh mora uza se imati svećenika, ako taj uvjet i nije baš posebice u povlastici naznačen.[1)]

2. Komu manjka pak makar samo jedan članak palca ili kažiprsta, da ne može prelomiti hostije, nepravilan je da misi[2)] nu može dobiti uz neke uvjete dopust od sbora za sv. obrede, da smije misiti. Tko pako više prsta izgubi, težje dobiva dopust[3)] a tko cielu ruku vrlo težko.[4)] Komu se tako jako tresu ruke ili prsti, da bi mogao proliti presv. krv, takodjer je nepravilan da služi sv. misu, pa makar imao uza se i svećenika, te vrlo težko ili nikada ne dobiva dopust, da smije misiti.[5)] Dočim, koj radi druge kakve mane ne bi mogao piti iz kaleža, a mogao bi kroz ciev srkati, laglje mu se dopusti da misi.[6)] Koj ne može Lacroix, da bi smio skromno misiti, javno pako samo u nuždi; tako isto i koj ne bi mogao podignuti hostije.[7)] Koji se samo lievom rukom može pričestiti po sebi nije nepravilan za sv. misu.[8)] Tko je tako slab na nogama, da se ne može okrenuti, poklek nuti ili stojeć misiti, nesposoban je za misu.[9)] Nego i u tom je kadkada sv. stolica naolastito biskupom i drugim crkvenim dostojanstvenikom dozvolila, da smiju sjedeć misiti, uz uvjet ipak, da barem pod čitavim kanonom stoje.[10)] Biskup bi mogao takoomo svećeniku dopustiti, da u misi izvan kanona malko sjedne, nego medjutim ne bi smio nastaviti misu; i to po mogućnosti samo u takvoj crkvici, koju vjernici malo pohadjaju.[11)] Tko ne može bez štapa misiti, veli isti Lacroix, da bi se mogao njime služiti.[12)]

1.) S. R. C. 12. trav. 1829.; 2.) Cap. Thomas monachus X. de corpore vitiatis (I. 20). - 3.) Tako je u tridentinskoj jedan svećenik, komu bijahu na desnoj ruci odrezana dva, dotično jedan prst i pol. 16. siečnja 1861. dobio dopust da smije misiti. Srav. Mühlbauer III. 449.; 4.) Tako je sv. sbor sabora na molbu i preporuku litomjeričkoga biskupa dao dopust 17. pros. 1864. Vjenceslavu Krupicki, svećeniku one biskupije, koj je bio prasnućem baruta nehotice izgubio lievu ruku, da smije misiti: dummodo adsit populi necessitas et celebret cum assistentia alterius sacerdotis vel diaconi pro gratia remittenda arbitrio episcopi dispensationis et rehabilitationis, facto verbo cum Sanctissimo. Isti sbor dopustio je 28. stud. 1852. misiti nekomu Izaku Buginiu, svećeniku biskupije bergamske, koj si je dao odrezati čitav lakat lieve ruke da od rane, koja mu se bila na ovom napravila, ne umre uz uvjet: dummodo celebret in oratorio privato et si episcopo videatur cum assistentia alterius sacerdotis vel diaconi pro gratia dispensationis et habilitationis, delato manipulo super brachio ficto. Pače spomenuti sbor dozvolio je 26. stud. 1864. misiti nekomu svećeniku, komu se bila ruka lieva s klimitavice skroz uzela: dummodo adsit populi necessitas et celebret cum assistentia alterius sacerdotis vel diaconi, pro gratia remittenda arbitrio et prudentia episcopi dispensationis et rehabilitationis, facto verbo cum Sanctissimo; 5.) Mühlbauer, Decreta III. 449.; 6.) Šimun Terković, dekan sveto-jerolimskoga kaptola u Rimu 1846. u 65 god. koji se bio tako zgrbio, da nije mogao piti iz kaleža, dobi osobitu povlasticu: sacrum faciendi

Kad je pod svečanom ili pjevanom misom slobodno sjediti, sravni obće odredbe misala tit. XVII.

Primjedba. O papi Honoriju IV. kaže se, da je ne samo sjedeći misio, nego neke obrede sv. mise jedva mogao umjetnim orudjem vršiti.[1] Padavičari su nepravilni. Nego ako riedko padaju n. pr. jednom na mjesec, te ne viču i ne dodje jim pjena na usta, lahko dobiju dozvolu za misu, samo da po mogućnosti skromno mise i imadu uviek uza se svećenika na tašte, koj bi u slučaju potrebe sv. misu nastavio i svršio.[2]

§. 12 Sv. misa ima da bude podpuna.

Na podpunost sv. mise spada, da se svi propisani obredi od početka do konca točno obave i dotične molitve, kako jesu, izreku. U misi se ništa ne smije izpustiti, niti promieniti. Izpusti li se hotice koj obred ili molitva, može biti mali ili veliki grieh. Tako n. pr. da tko izpusti psalam Judica, Gloria ili Credo, sliednicu, jedan ili dva spomena, Kyrie eleison, stupajnicu, zavlačenje itd. kako smo pirve u obćoj liturgiji spomenuli, lahko griesi; tako isto ako uzme jedno predslavje za drugo, ili ne reče vlastito Communicantes, ili Hanc igitur. Smrtno pako bi sagriešio izpustivši izpovjed, uvod, glavne molitve t. j. prvu skupnu molitvu pred poslanicom, tajnu molitvu i popričešćenje, poslanicu, evangjelje, prikaznicu kruha i vina, predslavje, ili jednu od sljedećih šest molitava kanona: Te igitur, Hanc igitur, Quam oblationem, Unde et memores, memento etiam Domine, Nobis quoque, pače i do desetak imenā svetacā; onda: Otče naš, Libera nos, Agnus Dei, Domine non sum dignus i Quid retribuam, tri molitve prije pričesti, ili sve poslje pričesti.[3] O riečih sv. mise bio je već govor u §. Izpustiti samo bitnu rieč izpustiti, smrtni je grieh.

N. 7.) Srav. sv. Alf. 6. 402.; 8.) Quarti p. 3. t. 9. sect. 2. dub. 4.
9.) C. nullus episcopus, de consecr. D. I.; 10.) God. 1865. dozvoli devetdesetgodišnjemu biskupu senjskomu i modruškomu Mirku bar. Ožegoviću sjedeći misiti, osim pretvorbe i pričesti, što je morao stojeć obaviti. 11.) Gassner I. 797.; 12.) Sv. Alf. ondje.
1.) „Pedibus erat ita aegrotus, ut nec ambulare, nec stare posset: manus autem sic contractas habebat, ut digitos, exceptis pollicibus unum ad alterum jungere non posset; imo etiam carne superexcrescente fere unus ab altero secerni non poterat. Et cum celebraret, ponebatur Corpus Domini inter ipsos pollices, et quodam instrumento ligneo, quo insidebat, volvebatur ad populum." Franciscus Pipinus O. P. in chron. lib. 4. cap. 22. Citat. ap. Bened. IX. epist. ad Rev. Dom. Ignatium Realem primum Pontificiarium Caeremoniarium magistrum 11. Octob. 1757.; 2.) Gassner I. 800; –
3.) Sv. Alfonso 6. 404, 405.

serit, super quibus ipsius Ordinarii et oraciono

Izpustili mašnik koju bitnu rieč pretvorbe hotomice ili ne, uviek je dužan opetovati čitavu formulu. Jeli je štogod nebitna izpustio ili uzeo n. pr. jednu molitvu za drugu, a pošto nije daleko napred išao, tada treba, da to mirno popravi ili opetuje, tako ipak, da prisutni niti ne opaze učinjene pogreške. Domislili se tomu, kad je već daleko odmakao, tada, da ne pobudi u prisutnih začudjenja, bolje je, da ništa ne opetuje i ne popravlja.

Što se obreda tiče, smrtni grieh bi bio ne uliti vode u vino prije prikazbe, ne podignuti hostije ili kaleža, ne prelomiti hostije, neočistiti kaleža i plitice poslje pričesti. Propustiti samo koje križanje, poklon, pokleca[j] ili ne pokleknuti do zemlje itd. neblagosloviti vodu, neoprati prste i t. d. po sebi nije smrtni grieh. Nego tko bi to iz navade propuštao kano stvar ništetnu ili jako smu[t]ivao vjernike, smrtno bi sagriešio[1].

Ako više molitava ili obreda u istoj misi izpusti, tako da ono sve skupa uzeto veliku stvar sačinjava, smrtno griesi. Glede molitava za veliku stvar smatra se, ako ove izjednačuje n. p. običnu veliku epistolu ili evangjelje; a glede obreda, ako se izpuste svi pokloni ili poklecaji[2]. Koji je siguran, da je štogod ne bitna iz- pustio, ako nije daleko odmakao neka to odmâ reče. Jeli već daleko odmakao, tada može mirno nastaviti dalje. Medjutim ako se tko prije tajnih molitava domisli, da je izpustio skupnu koju molitvu prije poslanice, neka ju sada združi s tajnom; domislili se kasnje, netreba više

---

1) Omittere aliquas benedictiones, cruces, deosculationes altaris, inclinationes, genuflexiones, est tantum veniale, cum non sint ritus graves, nisi constituerent simul partem notabilem mig(se) facere autem ea nimis celeriter aut nimis mature, etiam est tantum veniale" Gury l. c. n. 422 2) Sv. Alf. 6. 400.

pogreške popravljati. Tko već na žrtveniku opazi, da je misal manjkav navlastito u kanonu, na pamet pako toga nezna, neka si dade donesti drugi misal. Ne može li drugoga dobiti, ne griesi ako izpusti, što nado-mjestiti nemože; medjutim ako bi čitava poslanica manjkala, toda ju je dužan s drugom zamieniti.

Opazka. Kako god se u sv. misi ništa ne smije izpu-stiti, tako se isto ne smije ništa niti dodati[1], pak ma-kar bilo to iz pobožnosti. Nu tko bi sbog važnoga kako-ga uzroka dodao n. pr. jednu molitvu, pak makar in festo duplici, pače i kratku kakovu molitvu za podiza-nja, ne bi time sagriešio.[2] Sagriešio bi pako, koji bi ho-tomice dodao n. pr. u mrtvačkoj misi Gloria ili Credo.[3] Mienjati rieči takodjer nije dopušteno, i koji bi se tako-ga što hotice usudio, da se smisao promieni, navlastito u kanonu, mogao bi smrtno sagriešiti.[4] Gutati rieči, po sebi je mali grieh, nikako ako to biva sbog nenavske pogreške, smrtni pako ako to biva hotomice u važnih dielih sv. mise, te rieči izgube smisao.[5]

§. 125. Sv. misa ima se neprekidno služiti.

Nije dosta, da sv. misa bude podpuna, nego ju treba i

---

1) S. R. C. 12 kol. 1854; 2) Colligitur nullum esse peccatum, quan-doque addere brevem aliquam jaculatoriam omnino secrete, praesertim quando nihil praescribitur dicendum in missali; eg. in elevatione hostiae: adoramus te Christe etc. quia fovent devotionem et non sunt contra finem praecepti; ita declarasse fertur S. C. C. Trid. His verbis praemitti possunt secreta oratio-nes jaculatoriae, dummodo praescriptae in Missali non omit-tantur, ut notat Gavantus in rubr. mis. p. 1. t. 16, n. 2, et ante docuerat Navarrus de orat. c. 19, n. 105. et Victorianus Cremoli in memoriali cler. p. 3. c. 9 Quarti quaest. praem. sect. 4. punct. 2.
3). Rationabiliter tamen censet Aversa, esse mortale dicere gloria et credo in missa de requiem, quia haec videtur satis gravis inno-vatio. S. Alf. 6. 411. Quarti l. c.

...erit, super quibus ... Ordinarii et oratoria ...

neprekidno služiti 1). Skroz prekinuti (abrumpere) ili obustaviti (interumpere) jednom započetu sv. misu izvan nužde najstrože je zabranjeno 2) i najveće je svetogrdje 3) Pače to je pod težkimi crkvenimi kaznami zabranjeno 4); i ako bi se tko usudio n. pr. iz nestrpljivosti prekinuti sv. misu, toga ima biskup kazniti 5). Slučajevi, u kojih se sv. misa smije do tično mora skroz prekinuti mogu se dogoditi ili prije kanona ili prije pretvorbe. 1) Prije kanona ima se prekinuti misa:
a) ako se crkva oskvrne prije kanona; i
b) ako [illegible] prije kanona dodje u crkvu imenito izobćen t. j. takav, koga se imamo čuvati, te neće da otidje iz crkve, jerbo ako ide van (što se i silom ima kušati bio on svjetovnjak ili crkovnjak), tada treba misu nastaviti. 6) Dogodili jedno ili drugo poslje kako je već svećenik kanon počeo, tada mora misu nastaviti do ablucije, a ostalo će svršiti u sakristiji ili na drugom pristojnom mjestu. 7) Ne moželi to svršiti na pristojnom mjestu, ta, da to ima naprosto izpustiti.

1) „Sacerdos postquam dixerit: In nomine Patris etc. Debet continuate prosequi Missam suam usque ad finem". Rit. cel. mis. III. 4.
4) Can. Nihil 16. C. VII q. 1 Can. Nullus episcopus (57) De consecr. D. 1.
2) Si quis extra casus necessitatis integra sacramenta non sumpserit, gravissime peccat" Rubr. generales. „Nullus absque proventu patentis molestiae minister vel sacerdos, cum coeperit, imperfecta officia praesumat omnino relinquere. Si quis hoc temerarie praesumpserit, excommunicationis sententiam sustinebit". c. 16 C. VII q. 1. „Cum ingressus fuerit Eppus aut presbyter ad Missarum solemnia celebranda, nisi passio aliqua intervenit, nullo modo audeat data oratione recedere. . . . sed qui initium fecit, suppleat usque in finem". c. 57 D. 1 De consecr. 3). Sv. Toma p. 3 q. 83; D. S. C. C. 16 nov. 1710 i 3 nov. 1735 srav. Bened. XIV De sacrif. miss. sect. II. n. 104. 6) Schüch 427. Probst Verwaltung der hochheil. Eucharistie 277. Svećenik koji imenice izobćenoga pusti u crkvu, kao i onaj koj prieči, da se ovaj nemože iztjerati iz crkve padaju pod eks. kom. zadržanu pp. [illegible] (1869 18 [illegible]) De sent. excom. Clem. 2. De sent. excom.
7) Bened. XIV De sacr. miss. sect. II § 11[illegible]

2) Prije pretvorbe ima se misa prekinuti:
a) Kad bi svećenik presveto tielo i krv Isusovu izvrgao obez-
časćenju, ili samoga sebe velikoj pogibelji; n. pr. kad bi
crkvi prietili neprijatelji, pogibelj, da će se porušiti, vatra
povodnja i t. d. Tada ako jošte nije posvetio, moći će se odmah
pričestiti i otići.[1] Ako prestrašen misli, da se ne ima kada
na žrtveniku pričestiti, neka posvećene prilike sobom uz-
me, i pričesti se u sakristiji; ne može li ni to, tada smi-
je sve ondje ostaviti i pobjeći.
b. Ako lupež ili biesnik na koga navali, a misnik mo-
gao bi ovomu život spasiti; ili bi mogao zapriečiti
požar ili povodnju, dočim drugi toga ne mogu ili neće,
što se lahko može na selu dogoditi. U ovom slučaju
vladat će se misnik kano i u prednjem.
c. Ako se svećenik prije pretvorbe domisli, da nije na tašte
ili, da je u smrtnom griehu, pod crkvenom kaznom
ili nepravilan; tada, ako može bez svakoga osramo-
ćenja ili smućenja puka otići od žrtvenika, mora
otići, inače ne.[2] No kako rekosmo gore u § vrlo je rie-
dak slučaj, da ne bude jedno ili drugo.
d. Kad treba na umoru koga pričestiti ili dati mu
posljednju pomast. Prije pretvorbe dopušta Gousset,[3] što
samo onda, ako jošte nije kanon počeo. Smije misnik
uviek sbog tog uzroka prekinuti sv. misu, kadgod
se boji, da će bolesnik prije umrieti, nego on svu svrši.[4]
Tada, ako se u jedan sat povrati, nastavit će, gdje
je prestao, inače, i ako nije podne prošlo, radje neka
počme misu spočetka. Nego, što se popudbine (viati-
cum) tiče, sbor za sv. obrede[5] dopušta u obće samo on-
da prekinuti misu, ako misnik ne mora svoje pu-

1) Rubr. generalis; 2) Rubr. miss. de Def. VIII. 5; 3) ondje; 4) Gassner
I 834 b. Traite des saints Mysteres ch. 2 § 20. 5) SRC. 19 pros. 1829.

serit, super quibus ...

stiti žrtvenika i svući se; Ovi pako to isto i Layman, t. j. Da svećenik smije u crkvi, pak makar i poslje pretvorbe prekinuti sv. misu, Da pričesti umirajućega, samo Da nepzidje iz crkve[1]. Medjutim mogao bi svećenik sv. misu brže svršiti, i ako je pjevana samo čitati[2].

e) Kad prije pretvorbe dozna, da jedna tvar nije valjana, a valjanu nemože dobiti; jerbo, kako smo rekli uš, jednu tvar bez Druge nije slobodno posvetiti.

3. Poslje pretvorbe ima se misa prekinuti:

a) Kad treba koga na umoru krstiti ili odriešiti, a ne ima Drugoga svećenika, koj bi to učinio[3]. U ovom slučaju, smije misnik prekinuti sv. misu i poslje pretvorbe,[4] ostaviti žrtvenik, svući misno odielo i otići iz crkve; nego presveto tielo i krv zatvorit će medjutim u sveto skranište, ili naručiti koga, Da pomno čuva. Povrati li se [12roz] 1/2 sata, te je jošte slobodno misiti, nastavit će, gdje je prestao; inače će sahraniti presv. otajstvo do prve sv. mise i uzeti oboje poslje kako popije pres. krv[5]. To isto smije učiniti i onda, kad treba koga na umoru pričestiti ili dati mu posljednju pomast, koj se ne može izpovjediti, jerbo u ovom slučaju sv. otajstva živućih isto tako Djeluju kano i sakramenat pokore[6]. Inače, Da može ova Dva sveta otajstva (pričesti i posljednje pomasti) poslje pretvorbe komu Dati, ne smije izići iz crkve, ili ako pod prostim nebom misi, s očiju pustiti žrtvenik i svući se; jerbo u ovom slučaju već misu neobhodno potrebita za spasenje.[7]

---

1) „Si tamen homo in ipso templo existens sacro viatico indigeat, quia subito morbo correptus, mox moriturus timetur, Debet sacerDos etiam post consecrationem ab altari Discedere et sacramentum ministrare" tr. 5. c. 7. n. 2; 2) S. R. C. 7 siečnja 1844; 3) Quarti p. 2. t. 3. sect. 3. Dub. 3; 4) S. Toma p. 3. q. 83. a. 6; 5) Gassner I. 825; 6) Quarti, ondje; Gury II. 192; 279; S. Alf. 6. 354; 7) Gousset II. 345;

b) Kad poslje pretvorbe dozna, da su obe tvari nevaljane, a valjanih nikako ne može dobiti, pak makar i nekoliko vremena počekao. Nego u ovom slučaju, ako bi se misnik bojao, da bi, prekinuv misu, prisutne pako smutio, upr(k)kos što bi im kazao za što mora prekinuti misu, mogao bi moliti kojekakve molitve, koje ne spadaju na presv. tielo i krv Isusovu, pak blagosloviti itd.[1]

c. Ako misnik poslje pretvorbe oboli, da nemože dalje. U ovom slučaju treba ipak mnogo paziti, gdje je prestao; jerbo ako nije jošte posvetio, tada se napoosto prekine misa, niti treba, da ju itko nastavi.[2] Je li pako ta onemoglost poslje pričesti takva, koja će brzo proći, tada čim se oporavi, mora nastaviti odanle, gdje je prestao, i misu svršiti. Nego to valja, ako je jošte u crkvi; jerbo ako je već bio odnešen iz crkve i svukao misno odielo, tada ne treba, da ide natrag nastavit misu. Umre li misnik med pretvorbom i pričesti, tada se mora pozvati drugi svećenik, da nastavi i dovrši misu, ako je jošte tomu vremena. To isto se mora činiti i u onom slučaju, kad od pretvorbe do pričesti tako onemogne, da nikako ne može dalje; ili se ne može má niti samo da pričesti, pak makar sve druge molitve izpustio. Nego to prekidanje ne smije biti preko jednoga sata; jerbo čin prvoga i drugoga svećenika ne mogu se više niti moralno sdružiti. Stoga nit onaj svećenik, komu je mučno došlo, nit drugi ne smije nastaviti svete mise poslje jednoga sata; nego presv. prilike moraju se čuvati do sutra, koje će misnik poslje pričesti

1) Pasqualigo de sacr. miss. p. 300; Bened. XIV. ond. c; 2) Rub. mis. de def. X. 3.

uzeti[1]. Ako je misnik morao ostaviti žrtvenik prije pretvorbe ili poslje pričesti, tada, ako može medju sa tom natrag, nastavit će ondje, gdje je prestao, osim, kako gore rekosmo, ako je u potonjem slučaju bio odnešen iz crkve i već svukao misno odielo. Dodje li tek poslje jednog sata, tada, ako se je to dogodilo prije pretvorbe, i jošte vrieme dopušta misiti, bolje je misu početi s početka.

Ovdje nam je opaziti, da misnik, ako bi mu poslje pretvorbe zlo došlo, a bilo bi mu bolje kad bi štogod popio, može uzeti i dužan je sam nastaviti i svršiti misu, pak makar bio ondje i drugi svećenik našte. Onemogne li misnik govoreć rieči pretvorbe kruha, da ne može dalje, tada, ako jošte nije sve izrekao, može prekinuti misu i onu hostiju uzeti drugi put poslje purifikacije. U dvojbi, da li je hostiju posvetio, treba, da dodje drugi svećenik, koj će, počamši misu od kanona tj. „Te igitur"[2], nad onom hostijom izreći rieči pretvorbe uz uvjet, ako nije posvećena, sv. misu nastaviti i svršiti. Onemogne li misnik pod pretvorbom vina, tada, ako se sigurno može zaključiti, da jošte nije pretvorbe učinio, nadošavši svećenik posvetit će bezuvjetno (absolute), počam od „Simili modo"; dvoji li se pako, da li je posvetio, ponovit će rieči pretvorbe uz uvjet; ili će si dati donesti drugoga vina s vodom, koje će u pameti (mentaliter) prikazati i posvetiti. Ono prvo će medjutim čuvati i uzeti u istoj misi, čim popije presv. krv. Oboli li misnik, kako je već pretvorio kruh i vino, a nadošavši svećenik ne može upravo saznati gdje je prestao, tada može

---

1) Gassner I 822. 92; 2) Gavantus p. 3. t. 10. n. 3. lit y; Suarez Disp. 80. sect. 1;

nastaviti počam od: „Unde et memores.“ Onemogne li misnik iza kako se je već pričestio sa svetom hostijom, a ne može popiti presv. krv, i tada ima drugi svećenik nastaviti misu[1]. Dogodi li se to misniku iza kako je popio iz kaleža, prije nego ga je mogao pokriti, tada kalež treba zatvoriti u svetohranište, ili ako ovoga ne ima kalež pokriti očistnikom svezati; te tako ostaviti na žrtveniku do prve sv. mise, da ga prvi misnik opere i očisti, kano što to biva na Božić; medjutim onemoglu svećeniku operu se prsti u čistoj posudi, niti smije drugi svećenik nastaviti misu. Slučaj dakle, kada smije i mora drugi svećenik nastaviti po drugom započetu misu, jest samo onda, kad ovaj, poslje pretvorbe hostije, pak sve dok ne popije presv. krv, tako oboli, da nikako ne može dalje, pa makar štogod i uzeo, ili se na nj nešto vremena pričekalo. Dužan je pako na to odmâ svaki prisutan svećenik pod smrtni grieh[2]. Ne ima li koga ondje, treba ga dozvati, makar iz drugoga mjesta, ako može u jedan sat doći[3]. Tako uči većina bogoslova. Medjutim neki to dopuštaju, ako bi mogao i kroz dva sata doći, pače i sve do podneva[4]. Nego ovaj svećenik treba da bude na tašte. Ne može li se ovakovoga naći, tada mora doći i onaj, koj nije na tašte, samo ako je u milosti božjoj. Ne ima li ni ovakovoga, tada ima pristupiti i takov, koji je u smrtnom griehu, samo neka se prije ispovjedi ili barem savršeno pokaje.

1) Gavantus p. 3. t. 10. n. 3. l. b; 2) Sententia communis & probabilior docet, supplendum omnino esse defectum substantialem et perficiendum esse sacrificium ab alio sacerdote ex gravi obligatione et sub peccato mortali, posito quod moraliter possit." Quarti p. 3. t. 10. sect. 1. dub. 1; 3) S. Alf. 6. 355; 4) Quarti l. c. dub. 4; Massner T. 894.

Kad niti ovakvoga ne ima, sv. misu smije, pače po nauku sv. Alfonsa,[1] dužan je svećenik svršiti i obustavljen, izobćen ili nepravilan, ako može bez jako velike neprilike, dakako zadovoljiv prije zakonu, ako može (bez jako) ako ne, pokajav se skrušeno s tvrdom odlukom, da će čim prije moliti odriešenje od karni i izpovjediti se. Ovaj drugi svećenik misiti će po namjeni onemogloga misnika. Ovoga će takodjer pitati, gdje je prestao, da znade, gdje mu je nastaviti, ne može li mu toga kazati, neka pita podvornika, pazi na položaj misala, hostija itd. Svršiv misu, ne smije već onaj da misiti, pak makar i ne uzeo ablucije, te makar njegovi župljani imali poslušati sv. misu, n.p. u nedjelju ili zapovjedan blagdan.[2]

Je li onemogao svećenik na umoru, tada ako ne ima malih posvećenih čestica, nadošavši svećenik pričestit će ga česticom velike hostije.[3] Ne može li se naći svećenik, koj bi poslje pretvorbe prekinutu misu nastavio, ili ne ima tomu vremena, tada će koj klerik ili ako ovoga ne ima, lajik presv. hostiju i kalež zatvoriti u svetohranište. Ne ima li svetohraništa, neka ostane sve na žrtveniku, te se pomno čuva, dok koj svećenik dodje, koj će u prvoj misi poslje pričesti uzeti hostiju i krv, koju je obnemogao svećenik posvetio. U pogibelji obezčašćenja presv. tiela i krvi i lajik se smije pod obima prilikama pričestiti.[4] Koj predvidi, da neće moći svršiti sv. misu, pak ipak se usudi misiti smrtno griesi. Tako isto i onaj, koji naprvo znade, da će povratiti sv. pričest, jerbo mu želudac ovu uzdržati ne može, pa ipak misi. Pače takvi se imadu smatrati nepravilnimi za sv. misu dokle god s te slabinje boluju.[5]

Moralno se ne prekida sv. misa, ako se poslje evangjelja pak makar i dugo propovieda, moli u narodnom jeziku, naviešta itd.; ili se zaredjuje, polažu redovnički zavjeti, odieva duvna, posvećuje ulje, dieli sv. pričest[6] itd. Pače misnik bi smio za vrieme, dok drugi propovieda, slušati izpoviedi, ili druge sv. čine obavljati n.p. krstiti; nego po mogućnosti samo u onoj crkvi, gdje misi ili barem u sakristiji.[7] Skroz iz crkve otići, svući se, gdje god zabavit se, svjetskim se čim baviti bez razložnoga uzroka kano naravske potrebe, bio bi smrtni griek. Takodjer nije dopušteno prekidati misu koje kakvim nepotrebnim razgovorom.[8] – Kad n.p. vladalac dodje u mjesto, ili vjernici (n.p. tudji župljani) u provodu, ili biskup u nedjelju ili zapovjedan blagdan, te bi rada poslušati cielu sv. misu, koju inače onaj dan ne bi mogli poslušati, smije svećenik prekinuti i početi s početka, ako još te nije prikazao, te ga prije mise nije nitko za to opomenuo.[9]

Opazka. Kad mora misnik prekinuti misu, da okrsti umirajućega, tada će svršiti samo ono, što spada na bitnost krsta; ostale obrade obavit će kad misu svrši, ako diete ostane dotle živo.[10] Prekine li misu pak makar i poslje pretvorbe, da koga na umoru odriešu, tada će mu dati i ostala sveta otajstva umirajućih, nego ako bi izpovjed trajala preko pol sata, treba ju pokratiti,[11] pače i nepotrebite molitve posljednje pomasti kao litanije itd. mogu se izpustiti.[12] Ne ako je misnik zbog nuže pokratio izpoviedj, svršiv misu, ako bolestnik još živi, neka se povrati k njemu ako lahko može, da čitavu izpoviedj saslušа.

---

1) „Etiam sacerdos excomunicatus atque irregularis supplere debet, si alii desint, et ipse possit sine gravissimo incomodo" Ondje; 2) S. R. C. 16 pros. 1823; 3) Rub. mis. de def. X. 3; 4) God 1824 u jednoj crkvi tadašnjega lombardežko-mletačkoga kraljestva dogodi se osobiti slučaj: Na veliki petak na početku službe pade svećeniku kap. Na pitanje da li i tko ima nastaviti misu Obor za sv. obrede odgovori: „Si adsit sacerdos jejunus, hic prosequatur officium et missam praesanctificatorum absolvat; si vero nullus adsit sacerdos jejunus, cesset officium et sacra hostia reponatur in tabernaculo, die sequenti post sumptionem calicis a celebrante sumenda" Srav. Instr. past. Eystett. 5) „Qui saepius in sacrificio missae ob corporis infirmitatem deficere animadvertitur, is tanquam irregularis amovendus est." Layman l. 5. tr. 5. c. 7. n. 2.; 6) Gousset I. 384: „Utrum sacerdos in missa, postquam se comunicaverit, priusquam comunionem adstantibus distribuat, possit sermonem ad populum habere? S. R. C. 12 sept. 1857 respondit: Affirmative ab altari et de consensu Ordinarii. Vid. Acta S. Sedis Vol III. pag. 591 et 595; 7) Gassner I. 832; 8) Non caret irreverentia, coeptam cum Deo actionem et colloquutionem leviter interrumpere impertinenti alia actione et locutione" Quarti p. 2. t. 3. sect. 3. dub. 1; 9) Benedikt XIV de sacrif. missae s. 2. n. 119. Jury II. 407; 10) Gousset II. 343; 11) Sic etiam probabiliter excusat Ronc. a confessione materialiter integra... dum urgeat necessitas comunicandi vel celebrandi, et non suppetat tempus." Sv. Alf. 6. 260; 12) Gassner I. 834. —

§. 126. Kako se izpravljaju pogreške u sv. misi?

De his in rubricis missalis

Osim već navedenih manjkanja tvari sv. mise, te misnikovih dušewnih i tjelesnih, mogu se pogreške dogoditi u nakani od strane misnika i u samoj službi.

1.) Što se nakane tiče: ako misnik opazi na žrtveniku pod tjelesnikom ili na njem hostiju, za koju nije znao, niti imao nakanu posvetiti ju, tada ova nije posvećena. Tako isto ako bi [Trebalo] imao pred sobom n. p. 11 malih čestica, a on bi imao nakanu samo 10 jih pretvoriti, te nebi odlučio kojih deset, nijedna nebi bila posvećena. Nu ako bi imao nakanu sve pretvoriti, prem je mislio, da ih je samo deset, sve su pretvorene; i takovu nakanu treba da misnik uviek imade, kad god posvećuje hostije.[1] Nadje li se poslje mise ciela posvećena hostija, tad se ima med druge spraviti u svetohranište. Neima li svetohraništa, tada se ima zavijena u tjelesniku ostaviti na žrtveniku, da ju sa svojom hostijom uzme svećenik, koj će prvi on dan na onom žrtveniku misiti. Neće li već nitko on dan misiti tad se ima čuvati u kaležu ili na pliticі, dok se kuda mogla prenesti u svetohranište ili pričestit se njom tko god. Nemože li se bez obezčašćenja nikako čuvati, tada ju smije uzeti misnik i poslje mise, makar i nebio na tašte.[2]

2. U samoj službi osim već spomenutih pomanjkanja, mogu se sledeće pogreške dogoditi:

Dotakne li se [štogod] štogod otrovna posvećene hostije, tada ima misnik uzeti drugu, prikazati u mišlju i posvetiti, a onu prvu čuvati u svetohraništu odieljenu od drugih čestica, dok se nepokvari, te pokvarenu baciti u shranište.[3]

Pane li posvećena hostija u kalež, tada ako se može koj nerazkvašeni dio odieliti, nad ovim treba činiti sve obrede —

---

1) Rub. mis. de def. III. 1. 2.) Rub. mis. de def. VII. 3. 3) Rub. mis. de def. X. 7.

odnoseće se na hostiju; jeli se pako sva umočila, netreba je vaditi, nego izpustiv križanje spadajuće na hostiju, uzet će ju s presvetom krvlju govoreć: Corpus et Sanguis D. N. J. Ch.[1] Ako, popivši presv. krv ostane čestica hostije u kaležu, može ju s prstom primaknuti na vrh kaleža i uzeti prije purificatije, ili radje purificatiom tj. s vinom[2].
Pade li posv. hostija ili koja čestica na zemlju, neka ju pobožno digne, mjesto, kamo je pala zabilježi ili pokrije s čistnikom ili zvončićem, poslje mise opere i malko ostruže te baci u sakrarij. Ako je pala samo izvan tjelesnika, na rub, tada treba ovaj na dotičnom mjestu oprati i vodu izliti u sakranište.[3]
Pade li muha, pauk ili što drugo u kalež prije prikazbe, tada neka to s prstom izvadi i baci. Pade li to poslje prikazbe, au prije pretvorbe, tada neka vino izlije u kakovu čašu i čuva u pristojnom mjestu, uzme drugo vino i vodu prikaže misju i nastavi misu dalje. Dogodi li se to poslje pretvorbe, ako mu se negadi, te se neboji, da bi mogao povratiti, tada neka sve skupa popije, ne može li, neka izvadi muhu ili što je, poslje mise s vinom opere i spali, te sve skupa baci u sakranište.[4] Nemože li ni tako učiniti bez pogibelji bacanja, neka presv. krv izlije u kakovu posudu, čuva u svetohraništu ili na drugom kakovom pristojnom mjestu, dok se neosuši ili ne pokvari, da ju kasnije prolije u sakrarij. Medjutim neka uzme drugo vino s vodom, prikaže misju i posveti od onih riečih: Simili modo, osim ako je već presv. krvi što god pogutnuo, jer u ovom slučaju netreba posvećivati drugo vino[5].
Pade li u kalež što god otrovna ili prouzrokuje bacanje, tada se ima posvećeno vino čuvati u istom kaležu ili u drugoj kakovoj posudi, te u isti ili u drugi kalež uliti drugo vino s vodom prikazati misju i posvetiti od onih rieči: Simili modo, (?) poslje mise pako ono posv. vino, može se natopiti u spužvu i u što drugo i tako čuvati u svetohraništu ili na drugom kakvom pristojnom mjestu, dok se skroz ne posuši; napokon mu je spaliti i pepeo baciti u svetohranište, ili učiniti kako gore[6].

---

1) Rub. miss. de def. X. 10 2.) Rub. miss. X. 15) 8. 3.) Rub. miss. X. 15.
4.) Rub. miss. de def. X. 5. 5.) Gousset I. 227. 228. 6) Rub. mis. de def. X. 6.

Kapne li što god. presv. krvi na tjelesnik ili na misnu opravu, tada treba dotično mjesto dobro oprati i vodu baciti u skranište; kapne li na rub, prodre li do drugoga ili trećega ruba, na onom mjestu treba rubo tri puta oprati, tako isto ako bi išlo god na vanjkuš ili prostirač kapnulo.
Prolije li se štogod na kamen ili na dasku žrtvenika, misnik treba da dobro jezikom poliže i dotično mjesto opere. Kapne li na zemlju ili dole na dasku, neka takodjer poliže ostruže i spali, te pepeo kao i onu vodu, s kojom je u navedenih slučajevih dotično mjesto oprao, baci u skranište. 1.) Prolije li se skroz presv. krv, tada, ako i što ostane, neka ono uzme ne nadomješćajuć išta, a s ostalom čini kako gore, neostane li upravo ništa od presv. krvi, tada neka uzme drugo vino s vodom, prikaže mišlju i posveti počam od rieči: Simili modo. 2.)
Povrati li misnik poslje pričesti, tada ako je prepoznati sv. prilike, uzeti će ih opet, ako mu se negadi, inače će ih čuvati u pristojnom mjestu, dok se ne pokvare i onda baciti ih u sakrarij; ne mogu li se prepoznati, sve će spaliti i pepeo baciti u sakrarij; niti će u ovom slučaju pretvorbu ponoviti, jerbo je žrtva svršena. 3.)
Što će učiniti misnik, kad poslje pričesti dozna, da je bila hostija ili vino otrovano? U ovom slučaju učiniti će sve moguće, da mu otrov ne naškodi tj. nastojati će, da sve povrati ili učiniti kako u predanjem slučaju. 4.)

§. 127. Sv. misu treba pazljivo i pobožno služiti.

Čim se jednom misnik na početku sv. mise prekriži, više na ništa drugo nesmije misliti i paziti, nego na svoju misu. 5.) Kako će najme sve obrede polaganko obaviti i molitve skroz točno izreći. Tako nije slobodno pod misom razgovarati se, zvonaru što god zapovjedati, učiti propoviedi, moliti časoslov, okolo gledati itd. Sv. misa služi se javno.

1.) Rub. miss. de def. X. 12. 2.) Rub. miss. de def. X. 13. 3.) Rub. mis. d. d. X. 14.
4.) Collet, Traité, de saints musteres ch. 14. n. 13. 5.) Sacerdos postquam dixerit: In nomine Patris etc. non debet advertere =

Raztrešenost u toli važnoj i uzvišenoj stvari više bi smutila vjernike, nego kod ikoje druge službe božje; Pogreške mogle bi biti težke. Pa stoga štogod se ima iz misala moliti, ne smije se na pamet govoriti 1.) Odavle zaključuje sv. Alfonso 2.) da je smrtni grieh biti puno svojevoljno raztresen (notabiliter voluntarie distractus) u kanonu, navlastito pod pretvorbom ili u pričesti; jerbo sv. misa osim što je molitva, takodjer je i najuzvišeniji čin, kojim Boga častimo.

Nego La Croix, Diana, Marzota itd. uče, da je protivno mnienje takodjer vjerojatno. Jerbo kako oni kažu, za molitvu, kakova je i sv. misa, pod smrtni grieh nezahtieva se drugo, van da se iz vana nečini što god takova, što bi mogo priečiti nutarnju pazljivost 3.)

Svakako je žalostno vidjeti kako mnogi svećenik poslje nekoliko godina svoga misničtva tako raztrešeno misi, da već niti iz daleka nepazi na ono, što govori, pače i iste vanjske obrede često na sablazan puka pomieša, pod misom okolo gleda, razgovara se. itd.

2. Sv. misu treba takodjer pobožno služiti. Pobožnost ova sastoji se u tom, da se svećenik izvana na svih obredih, što ih obavlja, navlastito križanju, kretanju i poklečanju može čitati njegova živa vjera u Isusa, nepokolebivo ufanje, nutarnja ljubav, iskrena skrušenost, najveće počitanje prama ovoj uzvišenoj žrtvi.

Oh! kako ga neki svećenici križaju, poklecaju! — Reć bi, da se Bogu podrugnju, nekmo li ga štuju. Tko prebrzo križa ili do zemlje nepoklekne, grieši bar i lahko 4.) a mogao bi i smrtno sagriešiti, ako koga jako smuti; svakako se pako mnogih milostih lišava, koje bi mu u dio pale, da pobožno misi 5.) Čujmo samo kako se proti takovim nepobožnim svećenikom tuži Chaignon 6.) „Kako da se nezastidi misnik, kad znade, kako mu je utopljena pamet u neurednih sanjarijah, koga drže vjernici, da je skroz u Boga zadubljen? Nebesko blago mu je (otvoreno) otvoreno, cienu spasa svieta imade u ruci, svi stvorovi jedva

quemcumque in alio altari celebrantem, etiam si Sacramentum elevet. Rit. cel. III. 4. 1.) Gassner 1. 878. 2.) Lib. 6. 410. dub. 5. 3.) sravni sv. Alfonsa ondje. 4.) Gury II. 409. 3. 5.) Trav. Card. Bona de sacrif. missae tract. ascet. c. II. §. 7. 6.) Der Priester am Altar. S. 45. —

čekaju na onaj čas, kad će pretvoriti (tielo i krv), kruh u tielo i vino u krv Isusovu, a on sam negibiv i bez ćućenja kano kamen, mrzao kano mramor, dopušta da njegova mlohava usta bez pozornosti i pobožnosti trkaju najuzvišenije liturgičke rieči. Prisutnost živoga i na vieke prikazanoga jaganjca ni najmanje ga se nedoima; on jedva na to i ne misli. Gleda, dotiče se, uzima u ruke, stavlja na žrtvenik kano kakovu običnu stvar Onoga, koj na tri prsta sviet nosi. – A kamo napokon vodi ova sliepoća?! Od prezira postupka sa najsvetijim do svetogrdja ne ima nego jedan malen korak!"

I zbilja ovakovo postupanje s Isusom na žrtveniku ili već polazi od svetogrdnoga čitanja sv. mise ili k svetogrdju sigurno vodi. –

§. 128. Kojim glasom imade se služiti sv. misa?

Obće odredbe misala 1) razlikuju dva načina izgovaranja: na glas (voce clara) i tiho (secreto, ili submissa voce). Na glas opet u redu mise razlikuje se prosto na glas ili visoko (vox simpliciter clara seu alta) i malo visoko, ili srednjim glasom (vox mediocriter vel paululum elevata seu media)

Po tom razlikuju se tri načina izgovaranja: na glas, srednjim glasom i tiho.

Proti ovomu često se griesi, stoga ćemo ovdje potanko navesti, kako se što imade izgovarati:

1.) Na glas t. j. tako da svi okolo stojeći mogu lahko čuti, moraju se izgovarati sve molitve i štenja od početka do žrtvene začinke (offertorium) uključivo osim sledećih: Aufer a nobis, Oramus te Domine, Munda cor meum, Jube Domine i Per evangelica dicta. Zatim predslovlje i Otče naš i to počam od Per omnia saecula, samo Amen na koncu Otčenaša odgovara se tiho. Nadalje govori se na glas: Per omnia saecula poslje Otčenaša, Pax Domini, Agnus Dei, pričestnica (communio) Dominus vobiscum, popričešćenje, Humiliate capita

1.) Tit. XVI.

vestra Deo, Ite missa est. ili Benedicamus Domino. ili Requiescant in pace, Benedicat vos omnipotens Deus, Pater itd. Dominus vobiscum, Initium s. Evangelii i zadnje evangjelje.

Opazka. U svečanoj misi sve ove molitve, koje se nepjevaju, izgovara mnnik tako tiho, da ga samo djakon i podjakon čuju. 1)

2.) Srednjim glasom t. j. takvim, da samo podvornik i bližnji čuti mogu, imaju se izgovarati sledeće rieči: Orate fratres, Nobis quoque peccatoribus i Domine non sum dignus. Zatim Sanctus i Benedictus t. j. sve od konca predslovja do Te igitur izključivo.

3.) Tiho t. j. tako, da niti podvornik ne čuje, moraju se izgovarati sve druge molitve, koje nisu pod 1.) i 2.) naznačene, a te su sledeće: Aufer a nobis, Oramus Te Domine, munda cor meum i Jube Domine, Per evangelica dicta, Suscipe s. Pater, sve do Per omnia saecula pred predslovjem izuzam ovih dviuh rieči: Orate fratres. Nadalje sav kanon od Te igitur do Per omnia saecula pred Otčenašem 2.) izuzam kako gore rekosmo samo ovih trijuh rieči: Nobis quoque peccatoribus. Zatim izključivo od Amen po Otčenašu do priečestnice (communio) izuzam: Per omnia saecula, Pax Domini, Agnus Dei i ovih četirih rieči: Domine non sum dignus. Napokon: Placeat tibi.

Poimence nam je ovdje spomenuti, da navlastito rieči pretvorbe treba tiho izgovarati 3). Pače sv. Alfonso veli 4.) da bi mogao smrtno sagriešiti svećenik, koj bi ove rieči tako glasno izrekao, da bi se čule 40 koračaja daleko, jerbo kaže, da to ne bi moglo biti bez velike smutnje i da bi se činilo, kano da te rieči i obred prezire. Nu ipak koj bi ove rieči tako glasno izgovarao, da bi ga samo podvornici čuli, kažu svi kazniste, da nebi nikako sagriešio. 5.) Svakako pako dužan je pod smrtni grieh rieči pretvorbe tako izgovarati, da samoga sebe čuje. 6.)

1.) Rub. miss. XVI. 3. 2.) Si quis dixerit, Ecclesiae Romanae ritum quo sub missa voce pars canonis et verba consecrationis referuntur, damnandum esse .... anathema sit. Sab. trid. sess. 22. c. 9. de sacrif. missae. 3.) Secrete profert verba consecrationis. Rit. cel. VIII. 5, 7, 4.) Theol. mor. 6. 416. 5.) Croix l. c. n. 1440. — 6.) Quarti p. 3. t. 12. dubi 2.

Nego ako bi tkogod ove rieči tako tiho izrekao, da niti samoga sebe nebi čuo, vjerojatno je da bi pretvorba bila valjana 1) ali, kako uči ćudoredno bogoslovje, u ovakovih se stvarih nesmije sliediti vjerojatno mnjenje već sigurno.
Tko bi velik dio molitava (np. sav kanon), koje se imadu tiho tiho moliti, na glas (clara voce) govorio, kaže Gavantus 2) i s njim još neki, uz koje pristaje i Gassner 3.) da bi smrtno sagriešio; nego sv. Alfonso 4) ne uvidja tu smrtnoga grieha, jer se takov svećenik ne bi mogao izpričati od maloga grieha. Usuprot tko bi tiho izgovarao one molitve, koje crkvenica kaže, da treba na glas moliti, veli Pasqualigo, 5.) da nebi niti lahko sagriešio, jer da je ova crkvenica samo ravnajuća; nego sv. Alfonso 6.) veli, da je i ta crkvenica zapovjedajuća, koja pod mali grieh veže. Tko bi molitve, koje se imadu tiho moliti, tako izgovarao, da niti samoga sebe ne bi čuo, kažu neki 7.), da bi smrtno sagriešio; nego drugi, uz koje pristaje i sv. Alfonso 8.), uče, da bi to bio samo mali grieh. Tko pako skroz nebi izgovarao, nego samo očima i pameću sliedio rieči misala, isto tako bi sagriešio, kano da ih izpusti. 9.)
Izgovarati treba točno i razgovjetno, niti prebrzo niti odviše polagano. Što misnik na glas govori, neka tako izgovara, da druge svećenike ne smeti; a što tiho, da samoga sebe čuje. 10.)

Sv. Alfonso 6. 414. 1.) Quarti l. c. 2.) In rub. mis. p. 1. tit. 16. n. 1. lit. g. 3.) Handbuch der Pastoral II. 828. 4.) Theol. moral. 6. 416. 5.) De sacrificio novae legis q. 230. 5. 6.) Ondje 415. 7.) Srav. sv. Alfon. 6. 414. Gassner, ondje. 8.) Ondje. 9.) Suarez t. 2. de relig. lib. 4. de hor. canon. cp. 7. n. 6. 10.) Obćenita crkvenica misala (tit. XVI. n. 2.) o tom ovako veli: „Sacerdos maxime curare debet, ut ea, quae clara voce dicenda sunt, distincte et apposite proferat, non admodum festinanter, ut advertere possit, quae legit, non nimis morose, ne audientes taedio afficiat; neque etiam voce nimis elata, ne perturbet alios, qui fortasse in eadem Ecclesia tunc temporis celebrant, neque tam submissa, ut a circumstantibus audiri non possit, sed mediocri et gravi, quae (ad) et devotionem moveat et audientibus ita sit accomodata, ut quae leguntur, intelligant. Quae vero secrete dicenda sunt, ita pronuntiet, ut ipsemet se audiat et a circumstantibus non audiatur." „Notandum vero in istis, quae clara voce dicuntur, ut cum plures in minoribus ecclesiis, vel proximo loco sacerdote simul concelebrant, vocem ita temperent,

§. 129. Kako se treba držati tielom pod sv. misom.

Misnik navadno stoji ravno sklopljenih ili razkriženih ruku.[1] Nego crljenice misala često nalažu, da se prigne, nakloni glavu, digne oči u vis, poklekne itd.
I proti ovomu se često griesi, stoga ćemo potanko navesti, kako i kada valja prignuti se, dignuti oči u vis i pokleknuti.
Crljenice misala razlikuju dva naklona: naklon tiela (inclinatio corporis) i naklon glave (inclin. capitis)

1.) Naklon tiela je opet dvostruk: dubok (inclin. profunda) i srednji (inclin. mediocris ili media)

a) Prignut se mora misnik duboko, tako duboko, da bi mogao dotaknuti koljena glavom i ramenima, šest puta i to α.) kad dodje pred žrtvenik in plano, ako neima presvetoga oltarskoga otajstva; β.) pred žrtvenikom prije nego će početi misu; γ.) na Confiteor do Amen poslje kako podvornik izmoli Misereatur; δ.) na Munda cor meum, Jube Domine i Dominus sit. ε.) na Te igitur do Petimus uklopice; ξ.) na Supplices te rogamus do Ut quotquot uklopice.

b.) Srednje se prigne (t.j. glavom i umjereno ramenima) α.) na Deus tu conversus do Oremus, pred Aufer a nobis uklopice; β.) na Oramus te Domine do Quorum reliquiae; γ.) na sledeće molitve: In spiritu humilitatis, Suscipe s.(Pater) Trinitas, Sanctus do Benedictus izmnice; δ.) pod obijem pretvorbam; ε.) na tri molitve prije pričesti: ξ.) na Domine non sum dignus; η.) kad se pričešćuje sa sv. hostijom.

---

ut non se invicem perturbent, decet tamen ut digniori celebranti cedat inferior et humiliori voce proferat; at quando sunt aequales cedat qui in minori altari, sacerdoti, qui in majori." Bauldry p. 3. c. 2. n. 4. 1.) Sacerdos in altari repraesentat personam Christi, ideo regulariter stat ad altare dum celebrat et saepe expansis manibus in modum crucis, quia Chr. in ara crucis seipsum obtulit nedum stando erecto corpore sed etiam viventer stando et clavis confixo. Quandoquidem etiam genuflectit, descensum Verbum de coelis ad terram designans" Quarti p. 1 t. 17. n. 7. Durandus l. c. c. 5. —

2. Naklon glave je trostruk: dubok (inclinatio capitis profunda), srednji (media) i malen (parva). Dubok naklon odgovara cultui latriae, srednji cultui hyperduliae, a malen cultui duliae i štovanju, koje smo dužni pram živućim osobam, koje su u velikoj kakvoj časti. a) Nakloni glavu duboko t. j. glavu jako a ramena posve malo, kad iskazuje Bogu tako zvani cultum latriae, dakle: α) križu ili slici gospodovoj u sakristiji[1]; β) križu (pred aufer aufer a nobis na sredini žrtvenika iza kako je otvorio misal, prije nego će dole, i kad god dodje na sredinu žrtvenika ili od) na velikom žrtveniku, kad ide mimo ovoga, ako nije na njem presveto oltarsko otajstvo; γ) križu na sredini žrtvenika iza kako je otvorio misal, prije nego će dole, i kad god dodje na sredinu žrtvenika ili od ove odilazi, osim ako se je neposredno prije poklonio ili će se odmah bilo nakloniti ili poklekunti; δ) na svako Gloria patri; ε) u slavi na sljedeće rieči: Deo, adoramus te, gratias agimus tibi, Jesu Christe, suscipe deprecationem nostram; svaki put na Oremus; ζ) u vjerovanju na rieči: Deum, Jesum Christum, i simul adoratur; θ) na Deo nostro pred predslavjem; η) obaje Memento i na Tibi gratias agens pred obojom pretvorbom; κ) na Per eundem Christum Dominum nostrum, prije nobis quoque; λ) na troje agnus Dei; μ) Humiliate capita vestra Deo; ν) pod molitvom Placeat; ξ) na Deus poslje Benedicat vos itd; ο) kad ostavlja žrtvenik; π) pred žrtvenikom in plano (ako ne ima presvetog oltarskoga otajstva); ρ) kad se povrati od žrtvenika u sakristiju, kako i kad od ove ide na žrtvenik; σ) kad god u misi izgovara ime Jesus.—

b) Srednje nakloni glavu t. j. umjereno glavu bez prigibanja ramena, kad god izgovara Maria, ime majke božje.

c) Malo nakloni glavu t. j. toliko, da se vidi, kad god izgovara: α) ime svetca, od kojega misu služi pak makar samo zavjetnu, ili uzima od njega osobni spomen; β) ime vladajućega pape; γ) ime vladajućega biskupa samo onda, ako je u misi za nj spomen uzeo,[2] napokon δ) posve malo, kad se povrati od žrtvenika u sakristiju, misniku koji je spremanu za misu.

Opazka. Ovdje ne treba zaboraviti, da se misnik uviek ne samo u molitvi nego i u kanonu, pače i gdjegod u misi izgovara ime svetca, kojega misu služi ili posebni spomen čini ima nakloniti prama knjizi. Čita li drugu misu n. p. mrtvačku na blagdan sv. Lina pape i mučenika (23 rujna), gdje se štuje rit. semidup., tada se ne naklanja prem je onaj dan njemu

1) Rit. celeb. miss. II. 1; 2) S. R. C. 13 ožuj. 1700.

posvećen; jerbo nije od njega uzeo mise[1] Tako isto ne naklanja se izgovarajuć ime dotičnoga svetca u molitvi: A cunctis ako se njegov blagdan ne svetkuje ili poseban spomen ne čini. Kad se više imena skupa izgovara, na koja se treba nakloniti n. p. Petri et Pauli, tada se samo jednom nakloni tako, da pod naklonom oba imena izreče[2] U pričestnici (communio) uznešenja b. d. M. u nebo na ime Maria ne naklanja se misnik, jerbo se ovdje razumieva Maria sestra Lazarova[3]. Izgovarajuć ime Jesus uviek se klanja prama križu, osim u evangjelju (tada prama knjizi) i kad se pričešćuje (sada prama presvetoj hostiji i krvi); na ime pako majke božje, dotičnoga svetca, pape itd. uviek prema misalu.

II. Misnik ima ili dignuti oči bez dizanja glave za čas, ili gledati u vis ili držati ih uprte u posvećenu hostiju, ili oboriti u zemlju:

1) <u>Digne</u> oči i to pram križu, a kad je izloženo presveto otajstvo prama njemu, i odmah spusti: a) prije nego će reći: Munda cor meum; b) na rieči Suscipe sancte Pater; c) Veni sanctificator; d) pred riečmi: Suscipe s. trinitas; e) pred predslavjem na rieči Deo nostro; f) prije Te igitur; g) na rieči Elevatis oculis i h) Benedicat Vos na koncu mise.

2) <u>Gleda u vis</u> i to u križ: a) kad prikazuje kalež pod čitavom molitvom: Offerimus tibi itd.; b) u presvetu hostiju ili kupu kaleža za podizanja[5].

3) <u>Drži uprte oči i to u posvećenu hostiju</u> na žrtveniku: a) pod spomenom za mrtve; b) pod Otčenašem (ako se ne pjeva); c) pod trima molitvama prije pričesti[6]; d) pristoji se da ih takodjer drži uprte u hostiju na Suplices, Agnus Dei, Domine non sum dignus[7] itd.

4) <u>Obori oči u zemlju</u> i to radi čednosti i da se ne raztrese: a) kad ide žrtveniku; b) kad se od njega vraća; c) kad god se okrene k puku, da reče Dominus vobiscum, orate fratres i dieli blagoslov. Pogrieška je gledati onda po crkvi, bilo iz raztrešenosti, ili da vidi kakav je red u crkvi[8].

---

1) S. R. C. 12. trav. 1825; 2) De Herdt. I. 126; 3) S. R. C. 7. pros. 1844; 4) Prav. rit. celeb. mis. VI. 2 i dalje; 5) Ondje VII. 5 i dalje; 6) Ondje IX. 2 i dalje; 7) Schneider manuale sacerdotum editio majoris formae Coloniae 1867 str. 268; 8) Gousset II. 376.

III. Poklecanje je znak dubokoga štovanja, odvisnosti, pokore i vruće molitve. Misnik poklecа ili na jedno ili na oba koljena.

1) Na jedno koljeno poklecа i to do zemlje[1]: a) Kad ide mimo žrtvenika, u kom je sahranjeno presveto oltarsko otajstvo, ili na kom se sv. misa služi od pretvorbe do pričesti; b) kad dodje k žrtveniku ili ga ostavlja, ako je ondje u sveto hraništu presveto oltarsko otajstvo, i to in plano, a ne na prvom stupnju[2]; c) kad se povrati dole prije nego će početi sv. misu i to na prvom stupnju; d) na žrtveniku kadgod je poklecanje naznačeno u epistoli, zavlačenju ili evangjelju; e) u vjerovanju od Incarnatus est do Homo factus est uklopice; f) prije i poslje podizanja hostije i kaleža; g) kad god se usljed crljenice misala mora dotaknuti posvećene hostije ili odkriti kalež, i to prije i poslje ticanja ili odkrivanja; h) na rieči u zadnjem evangjelju: Verbum caro factum est; i) flectamus genua.

2. Na oba koljena poklecа: a) pred žrtvenikom na kom je izloženo presveto oltarsko otajstvo prije i poslje sv. mise i to in plano a ne na najdolnjem stupnju; b) kad prolazi mimo žrtvenika, na kojem je izloženo presveto oltarsko otajstvo bilo u pokaznici ili u krušniku[3] ili se podiže ili dieli sveta pričest; c) iza kako u muci kaže: emisit spiritum, expiravit, tradidit spiritum; d) kad kadi presveto oltarsko otajstvo[4].

Opazka. Što se držanja ruku tiče, misnik drži ruke većinom ili sklopljene pred prsima u znak pobožnosti i da mu molitva ide iz srdca ili sklopljene na žrtveniku u znak da svoju molitvu sdružuje s molitvom spasiteljevom, koga žrtvenik znamenuje ili raztegnute i uzdignute prama nebu u znak vruće prošnje i da treba srce uzdignuti k Bogu (sursum corda) ili raztegnute i položene na žrtvenik u znak da plod svoje molitve

---

1) „Gravi reprehensione digni sunt illi sacerdotes, qui genu terrae non figunt et praesertim, qui vix illud movent et leve signum exhibent inchoatae genuflexionis more saltantium; et quidem non videntur suae obligationi satisfacere, quia vere non genuflectunt." Quarti p. 1 t. 17 dub. 2;
2) S. R. C. 12. stud. 1831; 3) S. R. C. 7. svib. 1746;
4) Kad god na oba koljena poklecа ima ujedno duboko nakloniti glavu, ne pako kad samo na jedno koljeno poklecа. —

stavlja na žrtvenik, koj znamenuje takodjer križ na kojem nas Isus odkupi. – Predugo bi bilo ovdje sve moguće položaje ruku navesti; stoga ćemo samo nekoje napomenuti:
1) Kad god misnik drži sklopljene ruke pred prsima, vršike prsta imadu naravski gledati pram nebu, a ne biti obrnute niti u zemlju ili misniku u obraz;[1] desni palac ima se staviti preko lievoga, od pretvorbe pako kruha do ablucije palci su sa kažiprsti sdruženi. Kad god pako drži raztegnute u vis, dlan treba da gleda u dlan, i nikad se ne smiju dignuti nad ramena ili preko ovih razširiti. A kad raztegnute drži na žrtveniku uviek ih položi na ovaj do bila (pulsus venarum) i to prije pretvorbe izvan tjelesnika, a poslje pretvorbe na tjelesnik. Kad pako sklopljene stavlja na žrtvenik, uviek male prste upre u čelo žrtvenika, pa i poslje pretvorbe. Na: Munda cor meum" i Sanctus ne polaže ruke na žrtvenik, nego ih drži u zraku. Napokon kad god jedna samo ruka rabi, druga ima počivati i to tako: kad misnik desnom pravi križ nad knjigom da lievu položi na knjigu, kad pako križa žrtve ili drugu koju stvar na žrtveniku ili blizu ovoga kano pepeo, svieće, maslinove grane itd., onda lievu položi na žrtvenik, a kad sebe prisutni ili stvar kakovu, koja nije na žrtveniku nego blizu ovoga (n. p. tamjan) križa, tada stavi ju na prsa;[2] kano i kad se pod izpoviedju u prsa udara. Tako isto počiva desna na žrtveniku, kad je lieva zabavljena misalom n. p. u kanonu.[3] Kad križa žrtve, prsti imadu biti skroz raztegnuti i jedan na drugom. U jednakoj visini križa hostiju i kalež. Kod odkrivanja i pokrivanja

---

1) „Manus parum per tantum a casula distent, nec frontem nec terram versus, sed naturaliter ad coelum erigantur." Falise 1.
2) „Quando aliquis se signat signo crucis, sinistram manum extensam cum digitis et pollice simul junctis omnino infra pectus teneat; ita ut sit extra limites crucis, quae sit dextera, eadem vero dextera erecta et extensa, ejus digitis simul etiam cum pollice junctis a fronte ad pectus, et ab humero sinistro ad dextrum, signum crucis format; non inflectendo digitos, nec caput inclinando, sed erectum tenendo; et post signum formatum manum dexteram nec pectori nec ori admoveat, ut quidam, sed statim ipsa dextera cum sinistra jungatur, si fieri commode potest." Bauldry p. 2. c. 7. n. 1.
3) Srav. rit. celeb. mis.

kaleža od pretvorbe vina do pričesti može s lievom rukom pridržati kalež za podnožje. Pod epistolom može ruke položiti na knjigu ili na žrtvenik ili knjigu državi u rukama; u tom istom položaju moli stupajnicu, Alleluja, zavlačenje i slicdnicu.[1] Hostija i kalež dižu se i spuštaju ravno; pokazivati ih za glavom pogrieška je.

§. 130. Obred i način, kako se ima služiti sv. misa.

§. 131. Stvari potrebite za sv. misu.

Za sv. misu potrebite su sljedeće stvari:
I. Mjesto i to: 1) Crkva posvećena ili blagoslovljena, ne obesvećena, oskvrnjena ili zabranjena srav. §. ; ili bogomoljnica javna ili skromna, srav. §.
2). Žrtvenik stalan ili prenosni posvećen od biskupa srav. §. sa tri blagoslovljena ruba od platna ili prediva, s propelom, vanjkušem ili štionikom, te barem srednjom tablom srav. §.
II. Tvar: kruh i vino s vodom srav. §.
III. Sveto posudje, i to: Kalež i plitica srav. §. . Bez kaleža i plitice nikad nije slobodno misiti, tako isto i ako nisu posvećeni. Smrtno bi sagriešio, tko bi se znajuć služio neposvećenim kaležem ili pliticom kod sv. mise.[2]
IV. Misno ruho, i to:
a) Platnen naglavnik srav. §. . Ima biti blagoslovljen. Veže pod mali grieh,[3] od koga izpričaje svaki razložan uzrok, n. p. misiti iz pobožnosti ili za dobivenu plaću itd.[4] i u kom slučaju može se oko vrata omotati bieli rubac.
b) Misna košulja, srav. §. Zahtieva se pod smrtni grieh; pa će tko bi se izvan potrebe služio samo neblagoslovljenom košuljom, takodjer bi smrtno sagriešio.[5] Bez košulje nikada nije slobodno misiti.[6]
c) Pâs; srav. § . Ima da bude blagoslovljen. Veže pod mali grieh, i što u tom pogledu rekosmo o naglavniku valja i o pâsu[7]. U potrebi može si misnik privezati košulju remenom, uzem.

1) Rit. celebr. mis. VI. 1.; 2) Sv. Alf. 6. 379; 3) Gousset II. 331; 4) Sv. Alf. 6. 377.; 5) Gousset II. 332; 6) Gury II. 292, Gousset II. 331;
7) Sv. Alf. ondje.

d) Naručnik, srav. §. Valja isto, što i s naglavnikom i pâsom.[1]

e) Naramenica, srav. §. Sv. Alfonso i Gury[2] kažu, da je smrtni grieh misiti bez ramenice i naručnika skupa, ili služit se neblagoslovljenimi; dočim Gousset[3] veli, da je i bez same naramenice misiti izvan nužde smrtni grieh. U potrebi, da n. pr. puk posluša sv. misu u nedjelju ili blagdan, može se i bez naramenice služiti sv. misa.

f) Kažula, sravni §. Potrebita je pod smrtni grieh; pače i da bude blagoslovljena. Neblagoslovljenom smije se misiti samo u slučaju potrebe[4], bez nje nikada[5]. – Po tom u potrebi, koja je navlastito i onda, kad se ima pričestiti umirajući može se misiti u samoj košulji i kažuli, makar i ne bile blagoslovljene; dočim bez jedne i druge nikada.

Ruho kaleža, i to:

a) Tjelesnik, srav. §. Zahtieva se pod smrtni grieh, pače pod smrtni grieh mora biti blagoslovljen[6]. Samo u velikoj potrebi, kad n. p. svećenik mora misiti ili puk poslušati svetu misu, smije se misiti i na neblagoslovljenomu tjelesniku pače i bez njega[7]. Da tjelesnik mora biti čist, po sebi se razumieva.[8]

b) Pokrovčić, srav. §. Zahtieva se pod mali grieh[9]. U potrebi može se kalež pokriti rubčićem ili tokom. Tko bi se izvan potrebe služio neblagoslovljenim pokrovčićem, lahko bi sagriešio[10].

c) Očistnik, srav. §. Kad misnik ne može lahko dobiti rubčića kaleža, mogao bi se poslužiti onim, kojim si tare prste na lavabo, a i prostim iz džepa, samo da je bieli i čist, nego kašnje se više ne bi smio rabiti za svjetake svrhe.[11]

d) Tok i veo kaleža, srav. §.

---

1) Gousset i Gury ondje; – 2) ondje; – 3) ondje; 4) Gousset ondje; 5) Gury ondje; 6) Sv. Alf. 6. 387; 7) Gousset II. 327, Gury II 396; 8) Sravni §; 9) Sv. Alf. 6. 388; 10) Gousset ondje; – 11) Sv. Alf. 6, 389.

V. Dvie goruće voštenice na dvih svječnacih, s obiju strana križa[1]; srav. §. Bez svieće misiti je smrtni griek, i nikad nije dopušteno osim jedinoga slučaja, kad najme ponestane svjetla poslje pretvorbe, a drugo se dobiti ne može. Stoga ako misnik opazi prije pretvorbe, da je nestalo svjetla i da drugoga ne može dobiti, mora prekinuti misu.[2] Može li pakko brzo druge svieće dobiti, tada ne smije prekidati fo. mise.[3] Ako se je bojati, da bi svieće mogao vjetar ugasiti (n. p. kad se biskupovom dozvolom vani misi), tada se treba služiti fenjeri.[4] Crljenice misala[5] i sbor za sv. obrede[6] zahtievaju voštenice. Stearinke je isti sv. sbor zabranio.[7] – S jednom voštenicom misiti mali je griek, nego i od ovoga izpričaje svaki razložan uzrok. Može dakle

---

1) „Ad significandum gaudium duorum populorum de nativitate Christi laetantium in cornibus altaris duo sunt constituta candelabra, quae mediante cruce faculas ferunt accensas. Angelus enim pastoribus inquit: Annuncio vobis gaudium magnum etc. Lumen autem candelabri fides est populi. Nam ad judaicum populum inquit propheta: Surge, illuminare Jerusalem, quia venit lumen tuum. Ad populum vero gentilem dicit apostolus: Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. Nam et in ortu Christi nova stella Magis apparuit secundum vaticinium Balaam.. Inter duo candelabra in altari crux collocatur media, quoniam inter duos populos Christus in ecclesia mediator existit, lapsis angularis, qui fecit utrumque unum; ad quem pastores a Judaea et Magi ab oriente venerunt." Inocencij III de s. alt. myst. l. 2. c. 21.;

2) Bened. XIV de sacrif. Missae Sect. II. n. 52; Sv. Alf. 6, 394;

3) Srav. sv. Alf. ondje;

4) De Herdt. I. 185. nota;

5) „Possunt etiam defectus occurrere in ministerio ipso, si aliquid ex requisitis ad illud desit: ut.. si non adsint luminaria cerea" Defect. Miss. tit. X n. 1.

6) S. R. C. in Massilien 16. ruj. 1843 (consulantur rubricae).

7) Ead. 16 ruj. 1843 i 7 ruj. 1850.

svećenik bez svakoga grieha iz same pobožnosti s jednom voštenicom misiti, kad druge ne može dobiti, ili kad bi svu prepolovio, ne bi mu nijedna dotekla. Medjutim neka se čuva, da koga ne smuti. S lojenicami misiti, kažu obće bogoslovci, da je smrtni grieh [1]. To isto valja i za stearinke, koje je sbor za sv. obrede zabranio [2]. Nego u nuždi može se misiti i s ovimi, da i s uljenkami, pače i s jednom samo [3]. S dvjema uljenkama ili lojenicama dopuštaju nekoji i iz same pobožnosti misiti, kad voštenicâ ne ima [4]. Što ovdje valja s lojenicah, valja i s stearinkah. Ali sv. Alfonso mnienje ovih bogoslova ne odobrava, te veli, da sama pobožnost nije dovoljan uzrok zbog kojega bi mogao tkogod u tom pogledu biti izpričan od smrtnoga grieha [5]. Samo vjerovjestnikom /misionarom/ je iznimice kadkada dopušteno misiti i bez svjetla, kad ne imaju voštenica, uljenaka ili drugih svieća [6]. Uz sv. Alfonsa pristaje Scavini [7], Benger [8], Gassner [9], Schüch [10] itd.

U maloj misi osim posvećenih biskupa i kardinala nikomu se ne smije užgati više nego dvie svieće, pak bili oni generalni vikari, kanonici, opati, protonotari apoštolski ili praelati (saeculares ili regulares), pa niti u crkvah podčinjenih njihovoj pravomoći [11], osim izvanredne kakove svečanosti [12]. Na velike blagdane u svečanih pjevanih ili konventualnih misah ima po mogućnosti goriti 6 svjeća, a u pjevanih na manje blagdane, ili pjevanih mrtvačkih barem 4 [13]. Nego nije zabranjeno u svečanih i pjevanih misah užgati i više svieća nego je propisano samo da u

1) sravn. sv. Alf. ondje; 2) S. R. C. 16 ruj. 1843 i 7 ruj. 1850; 3) Gaffner I. 504; 4) Srav. Gury-Ballerini II. 400 op. a; 5) „Quia talis usus est indecentissimus et prorsus alienus ab universali ecclesiae consuetudine... non approbo id, quod dicunt Pasqualigo, Jobst et alii (quibus consentit Suarez, loquendo de lumine ex oleo), nempe non esse illicitum celebrare cum candelis ex oleo vel sebo, etiam ex sola devotione, si aliae haberi non possint; nam haec non videtur causa gravis sufficiens ad excusandum a mortali." Th. mor. 6. 394; 6) S. R. C. 7. maj. 1850; 7) theologia moralis univers. t. III. n. 189, 8.; 8) Pastoraltheologie II. 184; 9) Handbuch der Pastoral I. 498; 10) Handbuch der Pastoral-theologie 375; 11) S. R. C. 7. kol. 1627; 19 srp. 1659; 27 ruj. 1659; 27 kol. 1822; Pio IX Constit. „apostolicae sedis" 28 ruj. 1872 super privilegiis protonotariorum apostolicorum adinstar participantium r. XVIII.; – 12) Nego i biskupom na obične dane kod male mise mogu goriti samo dvie svieće; na veće pako blagdane imadu im se užgati 4 svieće. Caerem. epis. l. I. c. 29. n. 4 13) S. R. C. 12 kol. 1854 ad 7.

tom ne bude kakvoga praznavierja[1] Sedma se svieća na žrtveniku smije užgati samo kad biskup u svoj biskupiji služi pontifikalnu misu, podnipošto pako pod pontifikalnom mrtvačkom, ili pod večernjom.[2] Toga prava ne ima biskup u crkvi svoga metropolite.[3] Mitronosnim opatom, upravljateljem biskupija i protonotarom apoštolskim pa makar služili pontifikalnu misu ne smije goriti sedma svieća.[4] Pred izloženim presvetim oltarskim otajstvom, pak makar se samo mala misa služila, ima goriti najmanje šest voštenica.[5]

Usljed crljenice misala, u malih misah prije pretvorbe (ili poslje „Sanctus") imala bi se osim dvijuh voštenica na žrtveniku užgati još jedna na stalnici ili na parožastom sviećnjaku na zidu od strane epistole, koja bi se smjela ugasiti tek kad svećenik izpije presvetu krv, ili pričesti vjernike ako ih imade.[6] U svečanih misah imale bi se osim gore spomenutih voštenica na žrtveniku na koncu predslavja i to na stalnicah s desne i lieve strane žrtvenika s nutra ili s vana rešetke svetišta ili na parožastih sviećnjacih na zidu od strane epistole i evangjelja užgati dvie voštenice, koje se ugase poslje podizanja kaleža, osim ako će se dieliti sv. pričest, ili su dani postova, ili se služi mrtvačka misa; u kom slučaju imaju goriti do poslje pričesti.[7] Ove svieće znamenuje prisutnost Isusovu na žrtveniku pod prilikami kruha i vina. Nekad bje obćeniti običaj užgati ove svieće, dan danas pako je to riedko gdje u običaju. Rubriciste kažu, da su ove crljenice misala samo ravnajuće, a ne zapovjedajuće.[8] Medjutim dobro bi bilo

1). Inst. past. Eyst. 5. Sab. trid. sess. 22. decret de obs. et vit. in cel. mis „Ad majorem altaris ornatum vel ob alicujus festi solemnitatem, vel etiam ob devotionem plures accendi possunt candelae, dumodo ut monet Conc. Trid. sess. 22. de extirpandis in celebrat. missae, certus numerus candelarum non adhibeatur ex cultu superstitioso, nec ad fovendam ambitionem in privatis missis, vicario generali, Praelatis Romanae Curiae etiam Protonotariis apostolicis quatuor accendantur candelae; id quod nullatenus convenire plurimis decretis sancivit S.R.C. Fornici Instit. liturg. part. I. cap. 3.; 2) S.R.C. 19 velj. 1607; 3) Gassner I. 369; 4) S.R.C. 28. siec. 1600; 11 ož. 1648; 22 kol. 1822. Pio IX Constit. apostolicae sedis 28 ruj. 1872 n. XV.; 5) S.R.C. 15. ožuj. 1698 srav. Gardellini Coment. in Instit. Clem. 5. VI. n. 1-9; Instr. past. Eystet. 38; 6) „Ab eadem parte Epistolo paretur cereus ad elevationem Sacramenti accendendus." Rub. gen. miss. tit. XX. „Dum celebrans elevat hostiam, accenso prius intortitio (quod non extinguitur, nisi postquam sacerdos sanguinem sumpserit, vel alios comunicaverit, si qui erunt comunicandi in missa etc. Rit. celebr. miss. tit. VIII. n. 6-II). „In missa solemni ad finem praefationis accenduntur duo saltem intortitia ab accolytis, quae extinguuntur post elevationem calicis, nisi aliqui sint comunicandi, et tunc extinguuntur post In diebus etiam jejuniorum et in missis pro defunctis tenentur accensa usque ad comun." Rit. celebr. mis. tit. VIII n. 8. 7) Srav. sv. Alf. 6. 394-IV; 8) Srav. Cavalieri opp. omn. lit. tom. IV. cap. 4. decr. 13. n. 21.

ove svieće uvesti i ondje, gdje nisu u običaju. Tako će bo sva-
ki, čim stupi u crkvu, i vidi svećenika na žrtveniku, znati,
da li je već svršeno podizanje i pričest ili ne. I ako više
svećenika skupa misi, misnik, koji ide k žrtveniku ili se iz
svoga vraća, znati će da li mu je pred kojim žrtvenikom po-
kleknuti. Budući su ove svieće znak poklonstva, imale bi se
užgati kad god je izloženo presveto oltarsko otajstvo, ili se sv.
pričest dieli.[1]

Početi sv. misu prije nego se svieće užgu, ili ugasiti ih prije
nego svrši zadnje evangjelje nije dopušteno,[2] prem nekoji ka-
žu, da bi se mogle ugasivati dok misnik čita zadnje evangjelje.

VI. Misal. Misnik se mora pod smrtni grieh služiti misalom
u misi.[3] Nego u potrebi može se i bez njega misiti, samo ako je
misnik moralno siguran, da ne će pogriešiti,[4] navlastito ako
mu ga pod misom ne stane. Pače communissime uče bo-
goslovi, da ne bi svećenik smrtno sagriešio služeć misu u obće
bez misala, kad ne bi imao, samo ako misu znade dobro
na izust.[5] U svakom ipak ovakvom slučaju, da koga ne
smuti, trebalo bi da imade pred sobom kakovu drugu knji-
gu.[6]

Misal mora biti rimski, srav. §.   te imati svjedočbu bis-
kupovu, gdje je tiskan, te da se slaže s izdanjem vatikan-
skim od god. 1630.[7] – Svećenik rimskoga obreda ne smije
se služiti misalom propisanim za redovnike (regulares)
niti u njihovih crkvah, te bi smrtno sagriešio, miseć po nji-
hovom obredu različitom od rimskoga, kad bi mogao obdr-
žavati svoj obred.[8] Nego u njekih redovničkih crkvah dopus-
tiše pape svim misnikom služiti se misalom dotičnoga
reda i to benediktinskim ni samo na blagdan sv. Bene-
dikta i kroz osminu,[9] karmelitanskim,[10] augustinijanskim,[11]
franciskanskim,[12] kapucinskim.[13] U crkvah spomenutih
redovah smiju se uzeti i njihove vlastite mise (missae propriae),

---

1)
2) Srav. Hoeflinger 7; Schüch 373 opaz; 3) Gassner I. 816; 4) Sv. Alf. 6. 390;
5) Sravni Scavini III. 189. 5.; 6) Gassner ondje; 7) S. R. C. 7 trav.
1832, 16 ožuj. 1833, 26 trav. 1837, srav. Scavini I. 1045;
8) S. R. C. 19 stud. 1622; Decc. gen. 20 stud 1717, sv. Alf. 6, 390, Scavini III, 189, 5°;
9) Benedikt XII 10 veljače 1727; 10) Pijo šesti 14 kolovoza 1767;
11) Kliment XIV 28 siečnja 1773; 12) Pijo šesti 5 rujna
1775; 13) Pijo šesti 15 srpnja 1778. Sravni Falise 393, 6°;
Schneider, manuale sacerdotum 239.

ako su odobrene zborom za sv. obrede,[1] pače u benediktinskih crkvah dopušteno je i vlastito predslavje od sv. Benedikta.[2] Ova povlast proteže se i na crkve ovih redova ženskoga spola.[3] U svih drugih redovničkih crkvah misnici, koji nisu članovi onoga reda, imadu se služiti rimskim misalom, i samo u ookudici svoga franciškanskim ili kapucinskim, ne pako benediktinskim ili cistercitskim.[4] Stoga se po sebi razumieva, da bi svakve samostanske crkve morale imati i rimski misal.[5]

Misal treba da je čvrsto a po mogućnosti i liepo vezan, cio navlastito u kanonu, te da ima nove i vlastite mise.[6] Neka imade više znamenja različite boje i od prilike jedan palac širokih.

Pogrešno je, ako na početku mise, osim svečane, misal otvori podvornik, ma bio i klerik, to bo spada na misnika.[7] Kad god se zatvara misal u misi, treba ga tako položiti, da ona strana, koja se otvara, bude uviek obrnuta prema lievoj misnikovoj ruci.

VII. Podvornik, i to muškarac, koj ima odgovarati i posluživati misniku kod sv. mise. Potrebit je pod smrtni griek.[8] Nego u velikoj potrebi može svećenik i bez podvornika misiti i to: 1) kad treba posvetiti česticu za umirajućega; 2) da može puk u nedjelju ili blagdan poslušati sv. misu, pače i da misnik sam zadovolji toj dužnosti;[9] napokon ako je svećenik već počeo misiti, a podvornik ga ostavi sama na žrtveniku, te se ne će brzo povratiti.[10] Podvornik neka polagano odgovara po mogućnosti što čišće. Nego kad bi i slabo ili zlo odgovarao, neka ga misnik ne popravlja, da ne muti i sebe i okolo stojeće; izpusti li što god znamenitijega, misnik može to sam nadomjestiti.[11] U maloj misi samo je jedan podvornik dopušten, samo biskup imade dva.[12] U pjevanoj misi dosta je takodjer jedan, može ih biti i više. U svečanoj treba da ih je toliko, koliko ih sama svečanost zahtieva.

Pita se, da li bi smjela žena misniku kod sv. mise posluživati, ili barem odgovarati? Bez potrebe bio bi smrtni griek;[13] u potrebi pako mogla bi žena, navlastito duona samo

1) Bonory II. 31 2) S. R. C. 21 ožuj. 1744; 3) Schneider, ondje; 4) Gaffner I. 763; 5) Benedikt XIV. de sacrif. mis. 2 §. 207; 6) Inst. past. Lyon 5; 7) Rit. cel. II. 4. S. R. C. 7 ruj. 1816; 8) Sv. Alf. 6. 391; 9) Kavini III. 189. 6o; 10) Gousset II. 342; 11) Kavini ondje op. 1; 12) Grav. rit. cel. S. R. C. 7 svibnja 1612 i 12 ruj. 1857; 13) „Prohibendum quoque est ut nulla foemina ad altare praesumat accedere aut presbytero ministrare, aut intra can-

odgovarati i to iz daleka, podnipošto pako neposredno služiti kod žrtvenika, kano podavati vrčiće itd. što bi takodjer bio smrtni grieh.[1] U tom bi mu slučaju morao poslužiti mužkarac, ili si prije sam prirediti što treba, i knjigu sam prenesti.[2]

VIII. Zvonce (campanula), kojim se puku daje znak, da svoju pozornost obrati na ono, što biva kod sv. mise i da se klanja presvetom oltarskomu otajstvu. Polag rubrike misala imalo bi se pod sv. misom samo dvaputa zvoniti, i to na sanctus i za podizanja. U nas se zvoni i za križanja prije pretvorbe i na Domine non sum dignus, a gdje gdje i za prikazbe (offertorium), na evangjelje i početak mise. Ne smije se zvoniti pod misom za vrieme procesije po crkvi, odriešenja nad umrvšim, klečanja; pod malimi misami, koje se služe pod službom u koru na pobočnih žrtvenicih,[3] ili je kako god izloženo presveto oltarsko otajstvo.[4] Na velikom žrtveniku, dok se kanoničke ure u koru pjevaju, ne smiju se male mise služiti.[5] Zvonce takodjer ne spada u sv. posudje. Od Slave na veliki četvrtak do Slave na veliku subotu, mjesto zvonca rabi škrebetalnica.

Opazka. Misiti bez bireta, tòka, vela kaleža, vanjkuša (stalbnika), rubčića kojim se taru prsti, tablâ i zvončića, kaže Scavini,[6] da nije nikakav grieh, samo ako se time nitko ne smuti.

§. 132. Koja se misa ima služiti?

U obće se ima služiti ona misa, koja odgovara čimu onoga dana, i tada se ova misa zove redovita. Misa, koja ne odgovara čimu, zove se izvanredna. Izvanredne mise jesu ili zavjetne ili mrtvačke.

Predmet o zavjetnih misah čini se mnogim svećenikom, navlastito mladjim, odviše težak i zamršen, s toga ćemo ga nastojati što bolje razložiti, da bude svim lahak i jasan.

---

1) Gury II. 398; 2) S. R. C. 27 kolovoza 1836;
3) S. R. C. 5. ožujka 1667 i 4 svibnja 1856;
4) Scavini III 189. op. 1.; 5) S. R. C. 2 svibnja 1620
6) Theologia moralis III. 189.

§. 133. Pojam i razdjelba zavjetnih misa.

Zavjetne mise u strogom smislu, kako prve gore rekosmo, jesu one, koje se u ime čitave obćine ili pojedinih vjernika služe izvan reda čina (extra ordinem officii) po posebnom obrazcu, te nisu crkvenicom misala zapoviedane.[1] Zavjetne mise zovu se za to, ne kano da se tko god tobož na nje zavjetovao, nego jerbo takve mise često želi crkva, misnik ili vjernici.[2]

Razlikuju se pako zavjetne mise po sadržaju i svečanosti.

1) Po sadržaju jesu trovrstne zavjetne mise:

a) Sve one mise u misalu bilo na čast kojega otajstva ili sveca, koje se kano zavjetne smiju služiti, jerbo n. p. mise od nedjelja i na čast mnogih otajstva, kako ćemo niže viditi, kano zavjetne se služiti ne smiju.

b) Mise, koje je sama crkva kano zavjetne za pojedine dane u tjednu opredielila, te se nalaze u misalu poslje mise de dedicatione ecclesiae. Opredielila je pako crkva ove mise po dnevih ovako: u ponedeljak ako se ne služi mrtvačka misa, de ss. Trinitate, u utorak de Angelis, u sriedu de Apostolis, u četvrtak de Spiritu Sancto ili de SS. Eucharistiae sacramento, u petak de Cruce vel de Passione Domini, u subotu de s. Maria.

c) Trinaest zavjetnih misa zbog izvanjske kakve zgode ili osobitoga dogodjaja i to: počam od mise pro eligendo summo Pontifice, in anniversario electionis et consecrationis Episcopi, ad tollendum schisma i contra paganos, služi se za obće blagostanje crkve; tri i to: tempore belli, pro pace i tempore pestilentiae za obće blagostanje puka; jedna i to: pro remissione peccatorum za duševno dobro pojedinih osoba; jedna i to: pro infirmis za tjelesno zdravlje; napokon četiri i to pro quacumque necessitate, ad postulandam gratiam bene moriendi, pro peregrinantibus i pro sponso et sponsa za razne odnošaje i potrebe u životu.

2) Po svečanosti razlikuju se zavjetne mise: svečane i skromne. Svečane zavjetne mise jesu one, koje se služe papinovim ili biskupovim nalogom, ili barem biskupovom dozvolom[3] radi važnoga kakovoga dogodjaja (res gravis) ili javnoga kakvoga

1) De Herdt I. 26; 2) Votivae missae appellantur, quae pro devotione dicuntur, quatenus votum significat desiderium vel pium affectum." Stadler, compend. rubr. p. 1. c. 3. §. 1.
3) S. R. C. 28 rujna 1675; 4 rujna 1745 ad 2.

crkvenoga uzroka (publica ecclesiae causa)[1] sa djakonom i podjakonom, ili se barem pjevaju.[2]

Skromne zavjetne mise jesu one, koje misnik služi po svojoj volji radi privatnoga kakvoga uzroka, ili javnoga nu bez posebne biskupove dozvole, služio ih tiho ili pjevao ili pak makar s najvećom svečanošću, i podvorbom, bile utemeljene ili ne, ili imale se služiti u vječna vremena ili samo jedne godine.[3]

Zâs dakle zavjetna misa bude svečana ili skromna, ne odlučuje svečanost iliti obred, kojim se misi, već uzrok, s kojim se misa služi, tako ipak, da se za svečanu zavjetnu misu osim važna ili javna uzroka te biskupove dozvole zahtieva i izvanjska svečanost.

Za svečane zavjetne mise treba, da i vjernici u dovoljnom broju prisustvuju.[4] Koja je važna i javna stvar, s koje se svečana zavjetna misa služiti smije, suditi spada na papu ili na biskupa. Medjutim obće se uzima, da je važna i javna stvar ona, koja se tiče ili čitave crkve kano n. p. progonstvo, obćeniti sabor, izbor, krunjenje, zdravlje i uzdržanje papino itd. ili države, kano: izvojevana velika pobjeda, sklopljen mir ili uzdržanje istoga zdravlje ili uzdržanje vladara itd; ili biskupije, kano n. p. izbor, posveta, zdravlje i uzdržanje biskupa; ili ciele i veće strane občine (župe), kano: klečanje t. j. čašćenje presvetog oltarskoga otajstva kroz četrdeset sati[5] ili barem od jutra do večera;[6] zavjet občine;[7] izvanredni sbor puka (extraordinarius concursus populi);[8] zahvala za dobivena dobročinstva, prošnja za kišu, liepo vrieme,[9] za vrieme pučkih misija[10] ili reda[11] itd.

Skromne su stvari, koje se jednoga ili njekoliko njih tiču kano: vjenčanje zaručnika, zdravlje koje obitelji, putovanje nekoliko župljana itd. Amo po obćem mnienju spadaju i primicije, sekundicije, redovnički zavjet, izbor opatice, oblačenje duvne, pak makar obstojala gdje god i protivna navada;[12] procesija s presv. oltarskim otajstvom, jerbo se ova n. p. nije mogla obaviti na samo Tielovo

1) Rubr. gen. miss. VIII. 4. XI in fine; 2) Bomry tom II. pag. 51. Gardellini Comment. in Instr. Clement. §. 18. n. 4. et sqq.; 3) S. R. C. 28. svj. 1675; 24 srp. 1683 D. 6; 4 svj. 1745 ad 2; 22 pros. 1753 ad 6; 4) „Missae votivae, quia non correspondent officio, si solemniter celebrentur pro re gravi, vel publica ecclesiae causa, cum populi frequentia, dicantur post nonam." Rubr. gen. miss. XV. 5. „Missa votiva solemniter celebratur cum interventu magistratus et populi." S. R. C. 19 Mart. 1607; 5) S. R. C. 12 svj. 1840; 6) S. R. C. 11. svj. 1847; 8) S. R. C. 23 svj. 1837; 7) S. R. C. 16 lip. 1663; 9) S. R. C. 19 svib. 1607; 10) De Herdt I. 27; 11) „Res gravis pro licita votivae solemnis decantatione ea est, pro qua convenit clerus cum episcopo: vel quando regulares in eorum comitiis generalibus seu principalibus cum cantatur missa pro re eorundem judicio gravi. S. R. C. 19. mart. 1607.; 12) S. R. C. 24 srp. 1683; 6 kol. 1702; 28 trav. 1708; 11 ožujka 1837. —

ili u osmini;[1] ili što je bratovština presv. oltarskoga otajstva ili druga koja običaje držati u crkvi ili izvan nje u koju nedjelju svakoga mjeseca;[2] tako isto gdje je običaj u četvrtak kroz godinu ili jednom na mjesec izložiti iz pobožnosti presv. oltarsko otajstvo i pjevati sv. misu.[3] U kom se slučaju služi misa od-govarajuća čimu sa spomenom od presv. oltarskoga otajstva sub distincta conclusione,[4] osim ako je dozvoljena skromna zavjetna misa; jerbo se tada uzme zavjetna presvetoga oltarsko-ga otajstva.

§. 133. Kad se smiju služiti zavjetne mise.[2]

Zavjetne mise u obće smiju se dotično moraju služiti samo onda, kad je tomu razložan uzrok[5] n. p. kad to poglavar zapo-vieda, ili misnik ili vjernici iz osobite pobožnosti žele takvu mi-su,[6] ne pako da svećenik bude prije gotov[7], te da je takva misa rubricami misala ili sborom za sv. obrede dopuštena. Budući tako, da se zavjetne mise ne slažu s dnevnom svečanošću, pače po nješto način ovu prekidaju, crkva je sama točno opredielila dane, kad se zavjetne mise smiju služiti. Čim je uzrok zbog kojega se zavjetna misa služi važniji, tim i misa imade veće povlas-tice.

1) Zavjetne svečane mise smiju se služiti sve dane kroz godinu osim: a) blagdana primae classis; b) većih nedjelja kano: prve adventske, prve korizmene, pasionske, cvjetne, Uskrsa i Duhova sa sljedeća dva dana, biele nedjelje, sv. Trojice; c) čiste sriede i čitavoga veli-koga tjedna; napokon d) predvečerja Božića i Duhova.[8] Ove dane ima se služiti misa de festo ili de feria[9] sa spomenom zavjetne mise, koj se ima s molitvom mise skupa zaključiti, (sub unica conclusione cum principali oratione missae.[10] U crkvah gdje je samo

1) S. R. C. 8 ožuj. 1749, 10 ruj. 1796; 2) S. R. C. 20 siec. 1693, 6 pros. 1653; 3) S. R. C. 24 srp. 1683; 4) S. R. C. 25 ruj. 1852; 5) „Id vero passim non fiat, nisi rationabili de causa, et quoad fieri potest, missa cum officio conveniat." Rubr. gen. mis. IV. 3. „Hoc tamen passim, nisi rationabili de causa, fieri non debet" „Sed tamen passim non dicantur, nisi urgenti de causa." Rub. special. miss. de mis. votiv.; 6) Singularis devotio vel facturi, vel audituri sacrum. Dico singularis: si enim vulgaris est, melior est conformatio cum rubricis, quia per subjectionem gratius Deo obsequium praestatur." Lohner p. 4. t. 2. § 1. n. 8.; 7) „Talis non est celerior missae expeditio vel quid simile, sed requiritur et sufficit, ut ab offerente stipendium postuletur votiva, vel habeatur aliquod virtutis motivum aut specialis devotio erga aliquod mysterium aut Sanctum." De Herdt I. 27; 8) S. R. C. 17 ruj. 1767 „an missae votivae solemnes pro re gravi, vel pro publica eccl. causa, cantari possint in domcis I vel II classis, nec non in feriis, vigiliis et aliis diebus privilegiatis, officia I et II classis excludentibus?" S. R. C. 27 mar. 1779 respondit: Negative in duplicibus I classis, domcis I classis, feriis cinerum et major. hebdomadae, vigiliis pentecostes et nativitatis Dmni; in reliquis, Affirmative"; 11 ožuj 1837; 9) S. R. C. 22 pros. 1783; 10) S. R. C. 12 ruj. 1767 i 29 ožuj. 1733.—

jedna misa, u nedjelju i zapovjedan blagdan ne smije se služiti svečana zavjetna misa pak makar bila inače dopuštena, već propisana crkvenim koledarom sa spomenom zavjetne mise[+] [1]. Nego ako se blagdan zavjetnika ili naslovnika crkve mora prenesti, ili se na sam dan sabere puk, da proslavi blagdan, tada se smiju pjevati dvie mise, jedna od dana a druga zavjetna od blagdana; pače i samo zavjetna, ako nije dužnosti pjevati konventualnu misu [2], nu sa dotičnimi spomeni (commemorationes quae fiunt in festo solemni) [3], osim ako se čita još koja misa od dana u kom se slučaju spomeni imadu izpustiti. Nego De Herdt [4] kaže, da se ni u prvom slučaju u strogo svečanih zavjetnih misah ne ima uzeti nego samo jedna molitva t. j. zavjetne mise bez spomena čina. Tako isto ako se samo izvanjska svečanost zavjetnika ili naslovnika crkve prenese n. p. na buduću nedjelju, kako to često na mnogih mjestih biva, može se u nedjelju sbog sbora puka pjevati jedna svečana zavjetna misa od zavjetnika ili naslovnika pak makar se i ne služila druga. Nego niti u prvom niti u drugom slučaju ne smije se misiti zavjetna misa u prvu nedjelju adventsku, prvu nedjelju korizmenu cvietnu nedjelju na Uzkrs i Duhove sa dva sljedeća dana, na Božić, Tielovu, čistu sriedu i sav veliki tjedan [5]. Tako n. p. ako pasiansku nedjelju pade blagdan zavjetnika crkve sv. Josipa ili navieščenje b. d. M., a ovaj se mora ~~tada~~ prenesti, tada na pasiansku nedjelju smiju se pjevati dvie mise, jedna od nedjelje a druga od blagdana, u kojoj posliednoj govori se Judica itd. bez spomena nedjelje. [6] U stolnih, sbornih i redovničkih crkvah ne smije se sbog zavjetne ili mrtvačke mise propustiti konventualna [7]

2. Skromne zavjetne mise ne smiju se služiti, a) kad god se u koledaru bilježi duplex [8], b) u nedjelju i zapovjedan blagdan [9], c) u povlaštenih osmina [9]; d) u povlaštenih ferijah kao čistu sriedu i sav

1.) S. R. C. 22 kol. 1744; 29 siec. 1762; 25 ruj. 1852; 2) S. R. C. 17 kol. 1709; 3) S. R. C. 18 velj. 1794; Srav. Höfflinger manuale rituum 160; Sacrae liturgiae praxis; 4) I. 45. 1. 5). Srav. rub. mis. tit. VI.; 6) Gavantus de dominica passionis, Directorium Archidioecesis. Zagrab. de anno 1875 p. XXX. 7) S. R. C. 17 svib. 1626; 16 siec. 1627.
8). Rubr. gen. miss. IV. 3; 9) Rubr. gen. ondje. S. R. C. 9 pros. 1604; 10) S. R. C. 29 ruj. 1714; 22 pros. 1753 ad 6.

+ makar pade [illegible] nedjelju ako je [illegible] već [illegible]

veliki tjedan [1] e) u povlašćenih predvečerjih: Božića, Bojavljenja i Duhova; napokon f. na dušni dan (osim zavjetne mise za zaručnike) [2]

Nego u ovom pogledu imade i iznimaka. Tako n. p. zavjetna svečana misa od presv. oltarskoga otajstva, prigodom klečanja i godišnjica posvete biskupa ne imaju sve povlastice svečanih zavjetnih misa; dočim nekoje skromne mise, kano misa b. d. M. „Rorate", i misa za zaručnike imadu neke povlastice, kojih druge skromne zavjetne mise ne imaju. Nego o tom ćemo obširnje govoriti niže.

Dvie zavjetne mise od istoga svetca u jedan dan u istoj crkvi ne smiju se pjevati, pak makar onaj dan ne bile zapriečene takve zavjetne mise [3]

§. 134. Misnik je dužan služiti zavjetnu misu.

Mimoišav da se po obćem crkvenim zakonom imade u Rimu sede vacante na nezapriečen dan služiti, na dan izbora pape zavjetna misa pro eligendo summo Pontifice zatim in die et in anniversario creationis et coronationis Papae; napokon u svih stolnih i sbornih crkvah in anniversario electionis seu consecrationis odnosno i translationis episcopi; misnik je dužan služiti zavjetnu svečanu misu: 1) kad to poglavar (papa ili biskup) posebice zapovieda [4] i 2) kad zakladatelj ili darovnik takvu misu zahtieva (to isto valja i za mrtvačke mise i ona je crljenicami dopuštena [5]. Služi li misnik uprkos zakladatelj[u] ili darovnikovu zahtievu drugu misu kad je zavjetna dopuštena ne zadovoljava dužnosti [6], prem Gury protivno uči [7], jer tu je pravi ugovor a našto se tko ugovorom obveže, to mora i učiniti. Ako tko zavjetnu misu zahtie-

---

1) S.R.C. 7. kol. 1627. ad 3; S.R.C. 16 ruj. 1730 ad 6; 28 ruj. 1675. 2) S.R.C. 5 list. 1686 29 ruj. 1714; 22 prov. 1758; 7 ruj. 1850 srav. Muhlbauer decret. auth. Vol. II pag. 235. 3) „An in diebus semiduplicibus possint cantari duae missae votivae de eodem sancto? S.R.C. 11. Sept. 1847 ad 18 respondit negative juxta alia decreta" 4) Papa može to naložiti svim svećenikom cilave crkve, biskup pako samo u svojoj biskupiji. Jedan i drugi osim zavjetne mise mogu obvezati svećenike da i plod sv. mise po njihovoj volji namiene.
5) „Expressa enim voluntas testorum vel postulantium, dummodo sit rationabilis debet adimpleri S.R.C. 3 ožuj. 1741; Srav. Bouvry II str. 55.
6). S.R.C. 12 ruj. 1840 ad 7; 7) Comp. Theol. mor. II. 377.

va, a nije opredielio dana, tada treba čekati, kad se smije služiti. Hoće li pako tko god da se upravtaj dan misi a zavjetna misa nije dopuštena tada zadovoljava misnik služeć misu od dana, jerbo se nitko ne može obvezati na ono što je zakonom zabranjeno; svakako je dobro dotičnika na to upozoriti. Samo rimska stolica odnosno sbor za sv. obrede može dopustiti služiti zavjetnu misu u zapriečen dan. Želi pako tko god zahtieva samo plod sv. mise, a ne zavjetnu misu tada misnik zadovoljava svojoj dužnosti i misom od dana, pak makar bila i dopuštena i zavjetna misa.[1] Dvoji li misnik da li je tko zahtievao samo namjenu misnoga ploda ili ujedno i zavjetnu misu, tada ako lahko može neka darovnika pita, kako je razumjevao; ne može li misnik toga doznati zadovoljava služeć ma koju god misu; nu svakako je prikladnije, da služi zavjetnu kad to crkvenice dopuštaju.[2] Nu ako je darovnik samo naprosto naručio misu na čast kojega otajstva ili svetca ne sliedi da je zahtievao zavjetnu misu. Je li pako iz okolnosti mjesta ili nakane darovnika može zaključiti da je ovaj razumievao zavjetnu misu, jerbo je n. p. rekao: služite misu b. d. Marije sv. Antona itd. pak makar izrično i ne zahtievao zavjetnu misu, tada je misnik dužan ovu služiti i ako drugu služi ne zadovoljava dužnosti[3] osim ako je kako gore spomenusmo sam darovnik opredielio dan, kad se ova ima služiti, a taj dan zavjetna misa nije dopuštena ili se misa n. p. na čast narodjenja Kristova, uznešenja b. d. Marije u nebo kano zavjetna služiti ne može, niti smije u ovom slučaju uzeti spomen zavjetne mise[4] Zahtieva li tko zavjetnu misu na čast više

---

1. Bouvry II. 55. 2) Bouvry II. 78. 3) In variis dioecesibus Belgii juxta doctrinam in seminariis traditam usus invaluit ut his diebus quibus per rubricas licet missas de requie et votivas celebrare, sacerdotes missas privatas oblato manuali stipendio pro uno vel pluribus defunctis, vel votivam in honorem alicujus mysterii vei sancti habentes celebrent conformes officio, quod illa die recitarunt ad satisfaciendum susceptae obligationi, dummodo fideles expresse non rogaverint dici missas de requie, vel votivas. Petitur ergo an praefati sacerdotes satisfaciant suae obligationi? et quatenus negative ut dignentur eminentissimi Patres condonationem impertiri pro missis tali modo exoneratis. S. R. C. 12 Septembris 1840 ad 7 respondit: Affirmative quoad missas pro defunctis juxta generale decretum diei 5 Augusti 1662 in reliquis negative et quoad praeteritum unusquisque consulat conscientiae suae." 4). An sacerdos, qui a fidelibus eleemosynam accipit ad celebrandam missam in honorem alicujus Sancti vel de aliquo misterio.

svetaca kano: b. d. M. sv. Angjela čuvara sv. Antona itd tada budući svaki ovih svetaca imade vlastitu misu misnik zadovoljava dužnosti služeć misu na čast spomenutih svetaca de die vel de festo occurente). Tako isto ako bi tkogod uztražio zavjetnu misu na čast sv. Josipa za sretnu smrt i na čast sv. Antona za sreću blaga misnik može služiti misu de die vel de festo occurente. Nu ako bi tko zahtievao naprosto misu na čast b. d. M. za oproštenje grieha morao bi služiti zavjetnu i to pro remissione peccatorum a ne b. d. M. jerbo glavna nakana darovnikova je bila da se služi misa za oproštenje grieha. Nekoji kažu da bi svećenik u ovom slučaju mogao služiti i zavjetnu misu b. d. M. sa spomenom pro remissione peccatorum poslje svih zapoviedanih molitava.[1] Ako bi tko naručio zavjetnu misu na čast više sv. mučenika, tada bi svećenik kano zavjetnu misu mogao služiti ex communi plurimorum Martyrum non pontificum primo vel secundo loco, dolikujuću dakako vremenu. Kad tko naprosto pita misu na čast b. d. M. za pokojne roditelje misnik može služiti ili mrtvačku misu, ili de die, ili zavjetnu b. d. M. u kojoj bi mogao uzeti 4 molitvu: Deus cui proprium i 5 Ecclesiae vel pro Papa.

Utemeljene zavjetne mise u zapriečene dane imadu se dozvolom rimske stolice jednom za uvjek prenesti na opriedieljene nezapriečene dane, ili ako to nije moguće služe se naprosto mise de die occurente u dana kada su utemeljene [2]

Pita se ovdje bi li sagriešio misnik služeć zavjetnu misu (to isto valja i za mrtvačku) onda kad ova nije dopuštena? Da bi sagriešio samovoljno odstupajuć od obrazca mise crkvom odredjena i na crkveno se godinu odnoseća, po sebi se razumjeva, jerbo se svi u tom slažu da je ova rubrika zapovjedajuća, dakle takova koja pod grieh veže. Nego pita se nadalje kako bi sagriešio? Njeki bogoslovi vele da bi to bio smrtni grieh, nu obćenitije je mnienje, da to nije nego mali grieh osim kad bi tko tako radeć formalno prezrio crkveni zakon ili jako smutio vjernike[3]. Nego Gousset [4] kaže da bi svećenik i onda mali grieh počinio, kad bi bez svakoga uzroka samo da prije

dum ritus non permittit celebrationem missae votivae, possit saltem missae occurentis commemorationem addere Sancti ipsius vel mysterii? S.R.C. 7. Sept. 1850 ad 3 respondit: Non licere. 2) Schüch 485. 2) S.R.C. 19 svib. 1614; 24 srp. 1683 ad 6; 3) Gousset II. 341. 4) on l. c.

bude gotov, služio makar i na dopušteni dan zavjetnu ili mrtvačku misu.)

§. 135. Koja se mise smiju služiti kano zavjetne?

Više zavjetnih misa nalazi se u samom misalu poslje mise de dedicatione ecclesiae. Po mogućnosti neka misnici služe ove, koje su već crkvom kano zavjetne opredieljene [1] Ondje imade poimence pet zavjetnih misa b. d. M. po različitosti vremena. Zahtieva li dakle tko zavjetnu misu b. d. M. n. p. porodjenja, navieštenja uznešenja b. d. M. na nebo itd. tada se nesmije uzeti misa od blagdana već dotična od ondje zabilježenih zavjetnih, osim mise sedam žalosti b. d. M. koja se takodjer kano zavjetna može uzeti (ex fer. 6ª post dominicam passionis) izpustiv sliednicu (sequentia), i osim mise neoskvrnutoga začeća b. d. M. [2], te mise škapulara b. d. M u kojoj se uzima samo uvod iz zavjetne mise a ostala iz mise 16 srpnja izpustiv u molitvi cujus hodie commemorationem solemni celebramus officio [3]. Mora li se pako služiti zavjetna svečana misa b. d. M. u predvečerje ili na sam njezin blagdan, tada ako je taj dan dopuštena zavjetna svečana misa b. d. M. ne uzme se zavjetna na koncu misala već od predvečerja [4] ili od blagdana nu ne kano zavjetna [5] To isto biva i na dan medju osminom blagdana b. d. M. ako je čin od osmine; je li je pako čin de alio semiduplici occurente tada se uzme misa b. d. M. od blagdana, koj se s osminom štuje i služi se kano zavjetna sa Slavom ipak sbog blagdana ili ti osmine bez Vjerovanja [6].

Nalazeće se u misalu zavjetne mise i to: počam od mise de sanctissima Trinitate pak sve do one pro eligendo Summo Pontifice usljed posebne crljenice misala ondje se na početku nalazeće: „Sequentes Missae votivae itd" može misnik kako smo gore rekli, služiti svaki dan iz razložnoga uzroka svaki dan svoju misu u tjednu, ako je onaj dan dopuštena zavjetna skromna misa. Sliedeće zavjetne mise polag ondje na koncu nalazeće se crljenice: „Aliae missae votivae smiju se uzeti samo urgenti de causa. Nego kad

---

1). Inst. Past. Eyst. 8; 2) Sravni obrazce misa. 3) Merati P. I. tit 4. n. 30; 4) S. R. C. 3 maj 1661; 5) S. R. C. 2 febr. 1831. 6) De Herdt. I. 28; Schüch 487.

što smo gore spomenuli, smiju se kano zavjetne mise služiti i druge mise u misalu. Od nekanoniziranih ipak blaženika ili svetaca, kojih ne ima u Martirologiju bez posebne dozvole rimske stolice, ne smije se služiti zavjetna misa [1] Od drugih svetaca uzme se vlastita misa ako ju imaju; ako ne, onda de communi [2] Nego u molitvi „hanc diem, hodierna die" (tako isto u zavjetnoj misi de Spiritu Sancto) ima se izpustiti, a „solemnitas, festivitas, natalitia" promieniti u: „memoriam commemorationem, honorem". Ako što god u vlastitoj misi svetca ne dolikuje zavjetnoj misi tada treba to uzeti de communi. To isto valja i za čitavu misu. Tako n. p. uvod (introitus) „Gaudeamus" u misi sv. Agate, Ane, svijuh svetih itd. treba zamieniti sa „Loquebar" „Cognovi" Sapientiam [3], a mjesto mise na čast sv. Jakovu ap. mladjemu (1 svib.) ima se uzeti zavjetna misa sv. apostola Petra i Pavla na koncu misala sa molitvami iz vlastite mise a izpustiv sve ono što se odnosi na skupno čašćenje ovoga svetca sa sv. Filipom. Ako bi tko zahtievao zavjetnu misu na čast sv. Petra ili Pavla tada se ima uzeti zavjetna misa de sanctis apostolis Petro et Paulo, na čast dotičnomu apostolu niti se smije u molitvi štogod mienjati. Zahtieva li tko zavjetnu misu na čast drugomu kojemu apostolu tada je najbolje uzeti vlastitu promienív što zavjetnoj misi ne dolikuje. Na čast svim sv. apostolam uzima se zavjetna misa sv. Apostola Petra i Pavla „Mihi autem" samo što se u molitvi izpusti Petri et Pauli ili doda: "

---

1). S. R. C. 17 kol. 1691. Inst. past. Syst. 9. 2). Merati navadja više vlastitih misa svetaca za koje se je zbor za sv. obrede izjavio da bi se bez velike promiene mogle služiti kano zavjetne: Ove mise su sliedeće: S. Aegidii Abb. 1 Sept; s. Ambrosii Ep. D. 7 dec.; s. Antonii Abb. 17 Jan; Apparitio s. Michaëlis arch. 8 maj; s. Augustini Ep. D 28 Aug. s. Bernardi Abb. D. 20 Aug. S. Barnabae Abb. 11 Jun; s. Calisti Pp. M. 14 Oct; s. Chrysogoni M. 24 Nov; ss. Cypriani et Justinae Mm. 26 Sept; s. Damasi Pp. M. 11 dec.; Dedicatio Michaëlis arch. 29 Sept; s. Dominici C. 4. Aug. ss. Fabiani et Sebastiani Mm. 20 Jan; ss. Felicis et Adaucti Mm. 12. Jul; s. Francisci Ser. C. 4. Oct; s. Francisci de Paula C. 2 Apr. S. Gregorii naz. C. D. 9 Maj; s. Hieronymi C. D. 30 Sept; s. Hilarii Ep. D. 14 Jan; s. Hilarionis Abb. 21. Oct. S. Ignatii M. 1. Febr; Inventio s. Crucis 3 Maj: s Joannis ante port. lat. 6 maj. s. Joannis Chrysostomi Ep. D. 27 Jan. s. Lucae Ev. 18 Oct; s. Ludovici regis 15 Aug. s. Marci Ev. 25. Apr; s. Mariae Magdalenae 22. Jul; s. Matthaei ap. 21. Sep; s. Mathiae ap. 24. Febr; ss. Nazarii et Celsi Mm. 28 Jul; s. Petri M. 29 Apr. s. Pontiani Pp. M. 19 nov. ss. Quadraginta mm. 10 Mart; ss. Sergii Bachi Mm. 7 oct; s. Stanislai Ep. M 7 maj: s. Thomae Aquinatis. C. D 7. Mart; s. Timothei Ep. M. 24 Jan; ss. Vincentii et.

„Et aliorum apostolorum". Služi li tko zavjetnu misu apoštola Evangjeliste u uskrsno vrieme tada ima uzeti misu od sv. Marka (25 travnja) sa vlastitom molitvom poslanicom i evangjeljem, odnosno sa molitvom poslanicom i evangjeljem iz zavjetne mise „Mihi autem". Tako isto ako tko služi u uskrsno doba zavjetnu misu mučenika uvod ima da bude: „Protexisti" a izvan uskrsnoga vremena vlastiti ili drugi dolikujući [1]. Ostalo pako se većinom uzima iz vlastite mise. Mjesto zavjetne mise narodjenja sv. Ivana Krstitelja može se uzeti misa predvečerja istoga dana [2] ili samoga blagdana narodjenja s molitvom ipak iz mise predvečerja [3]. Od njegova pako odsjekovanja služi se kano na sam blagdan (29 kolov.); nego u vazmeno vrieme uzme se misa „Protexisti" kano na blagdan sv. Marka s molitvom epistolom i evangjeljem iz vlastite mise.

Zavjetne mise na čast otajstvu kano narodjenja Isusova, obrezavanja, bogojavljenja, uskrsa, uzašašća, buduć da ne dolikuju nego onim danom, ne mogu kano zavjetne čitati, i ako bi baš tkogod takve zahtievao ili utemeljio, svećenik zadovoljava služeć misu de tempore occurenti na čast dotičnomu otajstvu [4]. Nekoji ipak kažu da bi sveće-

Anastasii mm. 22 Jan; ss. Viti, Modestii et Crescentiae mm. 15 Jun; s. Zephyrini Pp. m. 26 Aug: 3) de com. plur. mart.

1) S. R. C. 29 pros. 1736; 2) Inst. past. Eyst. 8. op. 5. 3) De Herdt I. 42. 5.; 4) „Sanctissimus Dominus noster Paulus P. V vivae vocis oraculo declaravit et sancivit amplius recipi aut dici non debere, quasdam missas votivas, quae propriae sunt solemnitatum; ejusmodi sunt missae Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniae, Resurectionis, Ascensionis D. N. J. Chr., Nativitatis, Purificationis, Assumptionis B. M. V., S. Joannis Baptistae (pro votiva s. Joannis B. legi potest missa in vigilia ejusdem) et aliae hujusmodi, quae proprios habent introitus. Quae vero hujusmodi missae jam permissae essent aut receptae idem SS. statuit ut illis omissis satisfiat dicendo de tempore occurenti. Missae autem votivae aliorum festorum aut solemnitatum in quibus veritas et ritus verborum non violatur, nihil prohibet, quin dici possint sed quantum fieri potest curare debent sacerdotes, ut omnes missae votivae ad eas quae in missali assignatae sunt reducantur, ne ecclesiae ritus ad cujus libet arbitrium propriae devotionis praetextu temere mutentur." S. R. C. 19. maj. 1614; 29 siec. 1752.

nik mogao služiti zavjetnu misu de Trinitate, kad tko zahtjeva n. p. zavjetnu na čast slavnoga uzkrsnuća Isusova[1] Nego ako zahtieva zavjetnu misu od križa ili muke Isusove, trnove krune kopja i čavala tada treba uzeti vlastitu, ako je ima i dopušteno je služiti ju kano zavjetnu[2] inače se služi zavjetna de cruce vel passione Domini na čast dotičnoga orudja kojim bje Isus mučen. Tako isto ako se zahtieva zavjetna misa na čast presladkoga srdca Isusova, ima se misiti vlastita, kano na sam blagdan izpustiv u uvodu oba Alleluja[3] Zahtjeva li tko god zavjetnu misu na čast svetcu ili otajstvu, kojega se on dan blagdan ili njegov čin medju osminom štuje tada se ne uzima zavjetna misa već od blagdana odnosno od osmine[4] Svetkuje li se medju osminom dotičnoga svetca ili otajstva officium de alio semiduplici, tada je zavjetna misa od osmine sa Slavom sbog blagdana[5]. Zahtieva li tko zavjetnu misu na čast svetcu kojega se onaj dan samo spomen čini, kao n. p. sv. Tekle na blagdan sv. Lina pape (22 ruj.). tada ako je zavjetna skromna misa dopuštena uzme se zavjetna misa od svete Tekle sa spomenom od sv. Lina sa Slavom sbog blagdana[6]. Zahvalna zavjetna misa (in gratiarum actionem) uzimlje se ili od sv. Trojice ili od sv. Duha ili od b. d. M. s dodatkom molitava, koje se nalaze na koncu misala poslje zavjetne mise od sv. Trojice. Ove molitve u svečanih misah zaključuju se sub una conclusione, a u skromnih sub distincta post alias commemorationes speciales sed ante orationes imperatas[7] Zahtieva li tko zavjetnu misu ad postulandam Spiritus sancti gratiam, tada se ima uzeti zavjetna misa de Spiritu Sancto nu mjesto molitve „Deus qui corda fidelium" uzima se molitva „Deus cui omne cor patet" sa odgovarajućom tajnom molitvom i popričešćenjem[8]

---

1) Schüch 454, Ricker 204; 2) Merati P. I. tit 4 n. 15. 3) S. R. C. 16 ruj. 1865; 4) S. R. C. 10 ožuj. 1787 ad 3. 5) S. R. C. 26 siečnj. 1793 ad 2; prosin. 1684 ad 7; 22 kol. 1744 ad 8. 6). S. R. C. 13 lip. 1671. ad 2. 7) Sravn. misal. i De Herdt I. 42. 6. 8) Rubr. special. miss. post. miss. vot. de Spir. sanc.

§. 136. Obred, kojim se imadu služiti zavjetne mise.

Obred zavjetnih misa je nješto različit od obreda redovitih mi-
sa; i opet drugim se obredom služe zavjetne svečane mise, a
drugim skromne. Sva ta razlika odnosi se: 1) na Slavu i
Vjerovanje. a. U svečanih misah budući su jednake blagda-
nom I. cl. uzima se oboje pak makar misa n. pr. Dotičnoga
ga svetca neimala Vjerovanja; osim onih misah, koje se
služe u ljubičastoj boji kano: de Passione, ad tollendum
Schisma itd. sve do mise pro peregrinantibus uključivo[1] i
pro felici morte impetranda, u kojih naime se oboje ima
izpustiti.[2] Nego ako se u ovoj boji služi svečana zavjetna misa
u nedelju, onda se samo Vjerovanje uzme, a Slava se izpusti.[3]
b. U skromnih zavjetnih misah, pak makar se još svečanije
služile, ne reče se ni Slava ni Vjerovanje.[4] Slava se ipak
uzima u misah b. d. M. ako se služe u subotu ili medju
osminom blagdana b. d. M.[5] jerbo tada se ova misa smatra
kano da bi bila de tempore; u misah andjela, jerbo
su oni početnici ovoga hvalospjeva, i misah svetaca, kad
se na sam njihov blagdan služe,[6] ili medju njihovom osmi-
nom,[7] jerbo tada se ova misa smatra kano da bi bila
de festo, Vjerovanje se ne moli niti onda, ako ga misa
blagdana ima, ili se zavjetna misa služi medju osmi-
nom, u kojoj se Vjerovanje uzima.[8]
2) Na molitve. Strogo svečane zavjetne mise kano: pro
re gravi vel publica ecclesiae causa imadu samo jed-
nu molitvu[9] i u onih crkvah u kojih se ex officio ne
služi konventualna misa, dapače i onda kad se n. pr.
blagdan zavjetnika ili naslovnika crkve mora prenesti,
te je velik sbor puka.[10] U onih pako zavjetnih misah,

1) Srav. Missale rom., de missis votivis. 2) S. R. C. 13. velj. 1666. ad 6. 3) S. R. C. 19. svib. 1607; 4) S. R. C. 2. ruj. 1690 ad 1 et 2. 5) S. R. C. 13. lip. 1671. Srav. De Herdt I. 28; 6) S. R. C. 13. lip. 1671. 7) De Herdt ondje; 8) De Herdt I. 47; 9) De Herdt. III. 307. 10) S. R. C. 29. siec. 1722 ad 9; 3 ruj. 1746. ad 1.

koje se služe poput svečanih ex speciali indultu seu privilegio, vel saltem consuetudine certo tempore aut statutis diebus, kakva je n. pr. misa presv. oltarskoga otajstva prigodom klečanja,[1] (to isto bi imalo valjati i za zorni su)[2] imadu se uzeti spomeni officii diei et aliorum occurentium, osim u stolnih, sbornih i samostanskih crkvah, u kojih se ex officio služi jošte konventualna misa bilo pjevana ili tiha.[3] Po tom u ovakvih misah ako se služe u župnih crkvah i javnih bogomoljnicah, u kojih se ne služi konventualna misa ex officio, pak makar se služila misa od dana, imadu se uzeti svi posebni spomeni[4] t. j. spomen dana, imadu se uzeti svi posebni spomeni i to sub officii curr. i ostali onaj dan u činu učinjeni i to sub distincta conclusione.[5] Služi li tko zavjetnu svečanu misu n. pr. presv. Trojice, s. Duha, svetca itd pred presv. oltarskim otajstvom, tada izuzam misu od presv. srca Isusova[6] i presv. Krvi Isusove[7] ima molitvu presv. oltarskoga otajstva sdružiti sa molitvom zavjetne mise sub una conclusione. U zahvalnih pako misah, de Trinitate, de Beata i de Spiritu sancto, ako se služe pred izloženim presv. oltarskim otajstvom, uzmu se tri molitve sub una conclusione[8]. U skromnih misah uzimlju se najmanje tri molitve (i u tjednu poslje pasionske nedjele) i tada je 1a iz zavjetne mise, 2a iz mise onoga dana, a 3a koja je u misi dana druga. Imade li misa dana više molitava, misnik nesmije nijedne izpustiti, niti onu, koja je od poglavara zapovjedana, nu može po volji još koju dodati, da izadje nejednaki broj molitava: pet ili sedam, jerbo ove mise jesu jednake misam de feria ili de festo simplici. Nu u zavjetnih misah B. d. M. 3a molitva je od sv. Duha, Deus qui corda itd; ako u činu nije

---

1) De Herdt, ondje 45. 2) Schüch 498. 3) „An in missa votiva cantata s. c. gravi causa omitti debeat commemoratio festi occurrentis? – S. R. C. 2. maji 1801 respondit: Negative; nempe in ecclesiis, quae non tenentur ad missam conventualem, faciendam esse in missis votivis solemnibus sine gravi causa commemorationem festi occurrentis. In aliis vero nunquam omittendam esse missam conventualem de die." 4) Posebni spomeni jesu oni, koji se uzimaju i u blagdane I. el. kao i nedjelje, povlašćene osmine, velike ferije, dupl. i semid. Schüch 498 op. 2. 5) S. R. C. 18 velj. 1794; 22 srp. 1848 ad 1–3 prav de Herdt, III. 307 Amberger II. 363. 6) S. R. C. 6 ruj. 1834 7) De Herdt I. 73; 8) Schneider 243.

bilo nikakvoga spomena n. pr. de simplici ili de octava itd.[1], tako isto i u subotu, ako je officium De beata, 2a molitva je od sv. Duha, a 3a Ecclesiae vel pro Papa, osim ako se ima uzeti spomen de simplici, u kom slučaju molitva od sv. Duha je 3a. U skromnih zavjetnih misah sv. Apostola Petra i Pavla mjesto molitve „A cunctis," da se dva puta ne spominju isti svetci, uzme se „Concede nos" od b. d. M.[2]; a u misah zavjetnika, ili se izpusti njegovo ime u ovoj molitvi, ili se ova zamieni sa „Concede quaesumus".[3]) To isto valja sada i za zavjetnu misu sv. Josipa, zaručnika bl. d. M. U skromnih misah imadu se uzeti svi spomeni koji su bili uzeti u činu i onim redom, pače niti molitva zapoviedana od poglavara ne smije se izpustiti, nego radi ove ne mora se baš dodati peta ili sedma molitva.[4])

3) Stupajnica, zavlačenje i redci s Alleluja (graduale, tractus) s malom iznimkom[5]) mienjaju se po različitosti vremena; sliednica pako uviek se izpusti.

4) Predslavje (praefatio) (u svečanoj i skromnoj zavjetnoj misi) se uzme vlastito, ako ga zavjetna misa ima n. pr. sv. Trojice, Sv. Duha itd., pak makar osmina, u kojoj se služi za svečana zavjetna misa n. pr. osmina Božića ako se služi zavjetna misa imala svoje predslavje.[6]); Ne ima li zavjetna misa vlastitoga predslavja, tada se uzme ono, koje se onaj dan uzimlje u redovitoj misi, dakle ili osmine ili vremena (n. pr. u korizmi) ili svete Trojice, ako je nedjela, ili obćenito (praefatio communis).[6]) Da se one rieči predslavja, koje ne dolikuju zavjetnoj misi kano n. pr. hodierna die u predslavju de Spiritu Sancto, imadu izpustiti, po sebi se razumije. Za to, što se samo zavjetna misa služi

1) De Herdt. I. 44. 2) De Herdt, ondje. 3) S. R. C. 15. svib. 1819. 4) Schneider Manuale 245. 5) Tako n. pr. u zavjetnih misah, koje se služe u adventskih i korizmenih ferijah te predvečerjih u koja su ujedno i postni dani, pak makar se služile u ljubičastoj boji, moli se u stupajnisi Alleluja sa svojim redkom, prem se ovo u spomenuto vrieme u misah De tempore izpušta Gavant. p. 4. t. 17. n. 11. Tako isto od sedamdesetnice do cvietne nedjele uzima se u zavjetnih misah zavlačenje i one dane (utorak, srijedu i subotu u korizmi), kad se ovo u misah de feria izpušta. Lohner p. 4. t. 2. §. 3. n. 4. Arnand tr. 1. t. 17. n. 3. Dočim se u svečanih zavjetnih misah pro re gravi u osmini uzkrsa mjesto stupajnice mole četiri Alleluja s svojimi redci, prem mise osmine uzkrsa imadu stupajnicu, što se ima uzeti ili iz same one mise, ili de communi. Halden p. 3. t. 7. missa votiva pag. 229. 6). Si aliqua de causa contingat celebrari missam votivam carentem praefatione propria in Dominica, in qua fit officium de Sancto, habente in missa propriam praefationem... quae nam praefatio in dicta missa votiva dicenda est? de Trinitate, quum ut pote affixa dici sit (Vidi pag.

pred presv. oltarskim otajstvom, ne smije se uzeti predslavje od presv. otajstva[1]. Communicantes i Hanc igitur samo se onda uzmu vlastita, kad se zavjetna (svečana) misa služi med osminom, koja imade ove molitve vlastite, pak makar predslavje i ne bilo od osmine;[2] inače Communicantes i Hanc igitur jest občenito.

5) Ite missa est, uviek se reče, kad god se je uzela Slava u misi, inače Benedicamus Domino. U uzkrsnoj osmini pjeva se bez Alleluja.

6) Zadnje evangjele je u ovih zavjetnih misah sv. Ivana: In principio erat verbum."[3]

Opazka. Služi li tko zavjetnu misu de cruce vel de passione u tjednu poslje passionske nedjele, tada ima moliti psal. Judica; u uzkrsno pako vrieme prvu molitvu zavjetne mise de cruce „Deus, qui Unigeniti" treba da zamieni s molitvom: „Deus, qui pro nobis."[4]

Napokon što se tiče boje misnoga odiela u zavjetnih misah, ova je u zavjetnih misah na čast otajstvu ili svetcu ona ista, koja i na sam blagdan; osim misah Passione, u kojih je ljubičasta boja i mise nedužne Djecice, u kojoj je uviek crvena boja, premda se misa blagdana, samo ako ne pada u nedjelu služi u ljubičastoj boji. Pro eligendo summo Pontifice rabi se crvena boja, a na godišnjicu posvetbe biskupa biela, tako isto pro creatione et coronatione Papae.

U zavjetnih misah ad tollendum schisma sve do mise pro peregrinantibus uključivo kako prve gore spomenusmo, kano i u onoj pro felici morte impetranda propisana je ljubičasta boja. Misu za zaručnike služi se u bjelini.-

---

conformior rubricis, vel propria de Sancto, cujus fit officium licet sit tantum affixa festo? S. R. C. 16. apr. 1853 ad 27 respondit: In casu praefationem communem dicendam."

1) S. R. C. 4. ruj. 1715; 2) S. R. C. 7. kol. 1627 ad 2, 16. lip. 1663 ad 3.

3) Rubr. gen. mis. XIII. 2. 4) Slavn. Rubr. spec. miss. post. miss. vot. de

§. 137. Misa „Rorate" ili zornica

U njekih se sta

U njekih se stranah, a i u nas, kroz čitavo Došašće Gospod-nje služi zavjetna misa b. d. M. zvana Rorate, jerbo tako počima, ili zornica, jerbo se u zoru služi. Nalazi se pako medju zavjetnimi u misalu pod naslovom: Missa De s. Maria ab Adventu usque ad Nativitatem Domini. Za ovu misu izjavio se je sbor za sv. obrede, da prem se svečano služi i sa sborom puka, da se ipak nemože brojiti medju zavjetne svečane pro re gravi ili publi-ca ecclesiae causa.1) Po tom strogo imala bi se služi-ti samo one dane, kad je dozvoljena zavjetna skrom-na misa, i obredom za ove mise propisanim t. j. bez Slave, osim u subotu, i Vjerovanja sa trima molit-vama. Medju osminom začeća b. d. M. po občenitih pravilih imala bi se služiti misa začeća more voti-vo, nu uslied odluke sbora za sv. obrede, trpi se (gdje je takova navada od starine) i zavjetna misa „Ro-rate" sa Slavom ipak obog blagdana 2); prem nekoji hoće, ako se medju osminom začeća svetkuje offi-cium de die infra octavam, da se tada ima uze-ti misa začeća, i to točno po koledaru sa Slavom i Vjerovanjem.3) Nego ova misa imade i druge ne-ke povlastice. Ona se smije služiti i kroz čitavo Do-šašće gospodnje izuzam većih blagdana I i II cl. (dakle zavjetnika ili naslovnika crkve i posvete crkve ako u ovo doba pade), prve nedjele došašća, badnjaka, te svih blagdana b. d. M. obredom ipak propisanim za skromne zavjetne mise.4) Devet pako dana prije božića, gdje je takova navada od starine i puk se u velikom broju sabire, smije se pjevati jedna

1) S. R. C. 22. kol. 1744; 29 siec. 1752 ad 6; 13. list. 1860. 2) S. R. C. 22. kol. 1744. ad 8. 3) Hagerer t. 1. §. 1. n. 10; Lochner p. 4. t. 2. § 1. n. 9. Szavn. Probst, Verwaltung der hochheiligen Eucharistie 651. Schnüh. 491.
4) S. R. C. 22. kol. 1744. ad 8. Szav. Instr. past. Eyst. 8.

svečana zavjetna misa „Rorate" sa Slavom i Vjerovanjem bez svakoga spomena, sa Predslavjem b. d. M. „Et te in veneratione" osim badnjaka i blagdana očekivanje poroda b. d. M., na koj se dan ima služiti misa occurrens sa svimi spomeni propisanimi u Diecezanskom Koledaru[1]. Smije se dakle ova misa pjevati i na blagdan sv. Tome apostola, treću i četvrtu nedjelju došašća, samo da se konventualna ili župnička misa ne izpusti.[2] Pod konventualnom misom razumieva se ovdje misa odgovarajuća činu onoga dana, koja se ima poslje kanoničkih časova služiti u stolnih, zbornih i samostanskih crkvah. Pod župničkom pako misom razumieva se ovdje pjevana misa, koja se nedjeljom i blagdanom služi za puk.[3] Uslied odluke sbora za sv. obrede od 18. studena 1866 smije se pjevati misa „Rorate", i to samo jedna, sve dane Došašća izuzam 1. nedelje adventske, blagdana začeća b. d. M., njegove osmine (dies octava), blagdana očekivanja poroda b. d. M. i badnjaka.[4] Radlinszky[5] kaže, da se ova misa navadno svečano pjeva sa Slavom, Vjerovanjem i s jednom samo molitvom bez svakoga spomena kroz čitavo Došašće, pa i na blagdane I. classis. Tako isto upućuju i mnogi Diecezanski koledari n. p. Zagrebački od god. 1872 str. 174, senjski 1874 str. 70. itd. U predslavji se veli: „Et te in veneratione"; na blagdan pako začeća b. d. M. i kroz osminu: „Et te in immaculata Conceptione"; Ite missa est i zadnje evangjele sv. Ivana. Nego noviji koledari nadbiskupije Zagrebačke počam od god. 1874.[6], a biskupije senjske od god. 1875.[7] uprkos staroj obćenitoj navadi pače i proti gore navedenim odlukam, počeli su suživati povlastice ove mise, od kojih će duhov-

1) S. R. C. 19 pros. 1633. 2) S. R. C. 28. ruj. 1658; 9. pros. 1713; 22. kol. 1744 ad 9. 3) Srav. Schüch. 491. 4) Srav. Ricker 206. 5) Theol. pastor. II. str. 160. 6) sravn. str. XXXII; 7) srav. str. 77;

ni pastiri težko moći odstupiti, a da ne povrede kršćansku ćud vjernika. Razlozi, koji se u Zagrebačkom koledaru [1] navode za ovu misu u prvostolnoj crkvi, vadjaju sigurno i za sve crkve u nadbiskupiji. Tko bi hotio misiti samo tihu misu „Rorate", ne bi se mogao posluživati spomenutimi povlasticami, te bi ju samo onda smio služiti, kad je skromna zavjetna misa dopuštena, i obredom za ove mise propisanim, [2] osim ako i mala misa „Rorate" imade gdjegod kakvu povlasticu kao n. pr. u linačkoj biskupiji. [3]

§ 138. Zavjetna misa za zaručnike.

Obrazac ove mise nalazi se u misalu na koncu zavjetnih misa neposredno pred različitimi molitvami (orationes diversa). Ova misa, pak se još svečanije služila, uviek ostaje zavjetna skromna. Nego i ona imade, što se tiče dana kad se smije služiti, njeke povlastice, a to zato, jerbo ženidba znamenuje sdruženje Isusovo s crkvom, te je od velikoga zamašaja za kraljestvo božje na ovom i na drugom svietu. Tako se ova misa smije čitati (nemora se baš pjevati) sve dane kroz godinu, osim: 1) svih nedjelja i zapoviedanih blagdana; 2. kad god se u koledaru bilježi duplex I. ili II classis; [4] 3. osmine (tota octava) Bogojavljenja i Duhova; 4. predvečerja Duhova i osmoga dana (dies octava) Tielova; [5] napokon 5. ako se ujedno ne daje ženitbeni blagoslov t. j. ako se ne

1) 1875. str. XXXII. 2) S. R. C. 1. pros 1742 ad 4. 3) „Ut per integrum tempus sacri Adventus usque ad diem 23. Decembris in singulis ecclesiis ad auroram celebratum cum cantu missa „Rorate coeli desuper" cum gloria, Symbolo et unica oratione, ipsis non exclusis dominicis; quae quidem missa in ecclesiis minoribus celebratur absque cantu sine gloria, exceptis Sabbatis, sine symbolo et cum commemorationibus occurentibus, exclusis tantum diebus, quibus urget obligatio, missam officio respondentem pro populo applicandi, si ecclesiae sint parochiales vel conventuales, et exceptis etiam festo Immaculatae Conceptionis et diebus infra octavam, si fit de ea iterumque festo Expectationibus partus ejusdem B. V. M. Contrariis non obstantibus quibuscumque!" S. R. C. 28 Sept. 1871. srav. Schüch. 491.
4) S. R. C. 30 pros. 1733. ova odluka bje potvrdjena 7 siec. 1784 (decret. gener). 5) v. pag 330.

mole molitve; nalazeće se u zavjetnoj misi za zaručnike, a to biva a) u zabranjeno vrieme od 1. nedjelje došašća do bogojavljenja uključivo i od čiste striede do bijele nedjele uključivo, pak makar se biskupovom dozvolom smjelo vjenčati 1); b) ako je zaručnica udovica 2) (osim ako još nikad nije toga blagoslova dobila jerbo se je n. pr. prvi put vjenčala kao protestankija) 3), c. ako se pod misom ne sklaplja ženitba, 4) jerbo ova misa je povlašćena samo zbog svečanog blagoslova, koj se u njoj podieljuje. d). ako se sklaplja mješovita ženidba, pak makar i oproštom rimske stolice. 5) Nego u nas kad su dotični uvjeti za dopušteno sklapljanje takve ženidbe izpunjeni te se sklaplja dozvolom rimske stolice, da se veća zla zaprieče, dopušteno je ovakovu ženidbu blagosloviti 6). Kad god je zabranjeno ženidbu blagosloviti, ne samo da se nesmije služiti zavjetna misa za zaručnike, nego se niti spomen ove mise ne smije uzeti. Nu ako je zavjetna skromna misa dopuštena, svećenik da zadovolji želji i pobožnosti zaručnika, može služiti koju zavjetnu misu. 7) Blagoslov ovaj ne smije se uzkratiti ockvrnutoj djevojci. 8)

5) prenos str. 336. Nu gdje je osmina tielovska isto tako povlašćena kano i osmina bogojavljenja da naime izključi omnia festa duplicia occurrentia, tu je zavjetna misa za zaručnike kroz čitavu osminu zabranjena. S. R. C. 20/4 1822
1) S. R. C. 31. kol. 1839. 2) S. R. C. 3 ožujka 1761. ad 4. 3) „Caveat etiam parochus, ne, quando conjuges in primis nuptiis benedictionem acceperint, eos in secundis benedicat, sive mulier sive etiam vir ad secundas nuptias transeat. Sed ubi ea viget consuetudo, ut si mulier nemini unquam nupserit, etiamsi vir aliam uxorem habuerit, nuptiae benedicantur, ea servanda est. Sed viduae nuptias non benedicat, etiamsi ejus vir nunquam uxorem duxerit." Rit. rom. de sacram. matrim. crao. S. Rich 492 ~~...~~ 4) S. R. C. in Limburg 1853 „Benedictio nuptiarum sit cum missa, quae habetur pro sponso et sponsa in missali in fine missarum votivarum. Quare, cum haec missa solemnes benedictiones contineat, tunc solum celebranda est, cum licet nuptiis benedictionem impertiri, non autem cum haec benedictio interdicitur." Bened. XIV. Inst. 80) 5) S. R. C. 1. ruj. 1838 ad 3. S. C. Inq. 28 kol. 1839. Bened. XIV. de sijn. dioec. VI. c. 5. n. 5. Gregor. XVI. in litter. ad. Archiep. Friburg. 23. mai 1846. 6) Gregor XVI. ad Primatum et Archiepiscopos Regni Hungariae, literae breves circa matrimonia mixta 30. aprilis 1841. Instructio Card. Lambruschini ad Primatum, archiepiscopos et Episcopos in Hungariae regno circa matrimonia mixta. 30. Aprilis. 1841. Sravni takodjer Instr. past. Eystt. 365. 7) S. R. C. 31. kol. 1839 ad 1, 2. 3. 8) S. C. C. 2. list. 1593.
Laval tom. IV. c. 15.

Izvan zabranjenoga vremena u izključene dane, ako je zaručnica djevojka, te se pod misom vjenča, služi se misa dana sa spomenom za zaručnike iz zavjetne mise poslje svih molitva de praecepto, a pred onom zapovjedanom od poglavara, uviek ipak sub distincta conclusione, da i na blagdane I i II cl.; b) jerbo ova misa je samo skromna.

Na molitvene dane (feriis rogationum), gdje je samo jedna misa, ne smije se misiti zavjetna za zaručnike;[1] jerbo se u ovom slučaju ima služiti missa rogationum. Inače gdje se služe dvie ili više misa, zavjetna misa u ove dane nije zabranjena, nego se mora uzeti spomen molitvenik dana.[2] Pod mrtvačkom misom ne smije se blagosloviti ženitba[3]; nego na dušni dan se može služiti misa za zaručnike, ako i nije druga zavjetna (skromna) dopuštena.[4] To se razumieva, ako se taj dan služi više sv. misâ, jerbo sbog zavjetne mise za zaručnike, ne smije se propustiti mrtvačka misa. Svećenik smije čitati zavjetnu misu za zaručnike, ali ne mora, ako ne misi za nje, jerbo mu tobož nisu platili misu.[5] Tako isto ako ih je neposredno pred misom drugi svećenik n. p. župnik vjenčao.

Plate li mu misu, te je dopušteno čitati misu zavjetnu za zaručnike, tada je dužan ovu služiti,[6] nego od toga izpričuje svaki razložan uzrok n. p. jerbo se je svećenik onaj dan obvezao služiti drugu koju zavjetnu misu, tada je dosta, da u svoj uzme spomen od zavjetne mise za zaručnike,[7] a za ove služi drugi put misu de die, mu na to treba da ih oprezne učini.

Što se tiče obreda zavjetne mise za zaručnike, ona se uviek služi u bieloj boji obredom propisanim za skromne zavjetne mise, pak makar se pjevala ili služila sa djakonom i

---

1) De Herdt III. 283. 3; 2) S. R. C. 28 velj. 1818. Ova odluka potvrdjena je posebice papom Pijem VII. 3 ožuj. 1818 (dur. gener.), 20 pros. 1832; 3) S. C. inquis. 1 ruj. 1841; 4) S. R. C. 7. ruj. 1850; Srav. Falise 554. 2; 5) De Herdt III 284; 6) „Si benedictio nuptiarum facienda sit... dicatur missa votiva" rub. mis. edit. Rom. 1861; i S. R. C. 23 lip. 1853; 7) De Herdt III. 284.

i podjakonom; dakle bez Slave i Vjerovanja s trima molit„
vama i sa svimi spomeni iz mise dana s predslavjem, koji
bi se i onako imali uzeti u misi dana, Benedicamus Domi„
no i zadnjim evangjeljem sv. Ivana. Pita se ovdje: Kako
popunit tri molitve u zavjetnoj misi za zaručnike? Prva
je molitva uviek iz zavjetne mise, druga, koja je u misi
dana prva, a treća, koja je u misi dana druga. Nego ako
ove ne ima, tada se treća uzima po različitosti vremena ovako:
1) Od osmine bogojavljenja do čišćenja b. d. M.: Deus, qui salutis.
2) Od čišćenja b. d. M. do čiste sriede: A cunctis.
3) Od osmine uskrsa do Duhova: Concede nos famulos tuos.
4) Od osmine Duhova do došašća: A cunctis.
5) U blagdane b. d. Marije: Deus, qui corda fidelium. U ovoj se
misi ne smije izpustiti molitva zapoviedana od poglava„
ra, ali ovom misnik ne može nadomjestiti pomanjkanje
treće molitve. Pod istom misom može se više zaručnika
vjenčati[1] nego se tada u misi ništa ne smije mienjati, ni„
ti u molitvi poslje očenaša Deus qui potestate što je u jedno„
broju, kazati u višebroju[2] Molitve Oremus propitiare itd. i
na koncu Deus Abraham govori misnik na strani epis„
tole obrnut prama zaručnikom.

§ 139. Zavjetna misa o presv. oltarskom otajstvu prigodom klečanja.

Zavjetna misa o presv. oltarskom otajstvu prigodom klečanja

§. 139.

Naputak, kako se imadu sve i pojedine službe obavljati prigodom klečanja, izdao je Klement XI. 21. siečnja 1705, koj naputak dolazi pod imenom „Instructio Clementina." Nego ovaj naputak kano takov veže samo Rim, nu svakle vriedno je ravnati se po njem i izvan Rima, u koliko to dopuštaju okolnosti i biskup drugčije ne odredi.[1] Ovdje ćemo se obazrieti samo na misu, koja se prigodom klečanja služi. Po rečenom naputku osim konventualne mise, gdje je dužnost ovu služiti na drugom kojem žrtveniku, smije se na dan služiti samo još jedna svečana sa djakonom i podjakonom zavjetna misa poslje deve-toga časa i to prvi i treći dan na žrtveniku na kojem je izloženo presv. oltarsko otajstvo o presv. ovom otajstvu a drugi dan na drugom kojem žrtveniku pro pace vel alia necessitate, ako već biskup odredi 2). Budući pako da klečanje nije u strogom smislu važna stvar ili javni uzrok, spomenute mise prem spadaju u broj svečanih zavjetnih misa, ne imaju ipak svih povlastica zavjetne svečane mise. Tako one se uslied spomenutoga naputka smiju služiti sve dane kroz godinu izuzam 1° povlaštene nedelje I. i II. cl. 2° blagdane I. i II. cl.; 3° povlaštene osmine Uskrsa, Duhova i Bogojavljenja; 4° povlaštene ferije: čistu sriedu i cieli veliki tjedan; napokon 5° na badnjak i predvečerje Duhova. – Sve dane osim velikoga četvrtka, petka i subote, kad se presv. oltarsko otajstvo i inako ne smije za klečanje izložiti, pjeva se misa dana sa spomenom presv. oltarskoga otajstva pod jednim zaključkom, dočim se drugi spomeni posebni i obćeniti posebice zaključuju. Tako n. p. gdje je tri mesopustna dana izloženo presv. oltarsko otajstvo za klečanje po propisu Klementova naputka nedelju pet desetnicu, ne smije se služiti zavjetna svečana misa presv. oltarskog otajstva, jerbo ova nedjelja je II. cl. već se u molitvom nedelje ima sub una conclusione zaključiti molitva presv. otajstva, zatim obćenita molitva „A cunctis" i 3ª ad libitum pod drugim zaključkom 4)

1) Praeditam Instructionem extra Urbem non obligare; laudandos tamen, qui se illi conformare student, nisi aliud ab Ordinariis locorum statuatur. S. R. C. 12. srpnja 1749, srav. Schneider, manuale sacerdotum str. 636. 2) S. R. C 23. svib. 835. 3) Srav. Höflinger 159. 4) S. R. C. 23. ožuj. 1709; srav. Mühlbauer decret. authen. Tom. III. p. 2. in fin. Janso apud Bouvry Tom. II. pag. 128; De Herdt I. 31. Schüch 530 itd. Nego Gerdelkink (l. c. §. XII. n. 9),

Nego da misa presv. oltarskog otajstva imade i ove povla-
stice, presv. oltarsko otajstvo imalo bi biti izloženo kroz
tri dana podjedno, da i noćju. 5) Odluči tako i sbor za
sv. obrede. 6) Postom u nas, gdje se presv. oltarsko otajstvo
noćju zatvara, dopuštene su samo zavjetne skromne mise,
obredom za ove mise propisanim te samo one dane, kad
su zavjetne skromne mise dopuštene. 7) Nu Bouvry kaže 8)
da biskup može dopustiti služiti zavjetnu misu svečanu
presv. oltarskoga otajstva prigodom klečanja, pak makar
se presv. otajstvo moralo noćju sbog važnijih uzroka i za-
tvoriti, samo ako se isto izlože sbog javnoga dobra crkve.
A dopušta sbog takvoga uzroka zavjetnu svečanu misu
i Gardellini. 9) Nalazi se pako zavjetna misa presv. ol-
tarskog otajstva u misalu medju zavjetnimi misami.
Svečana misa služi se obredom propisanim za ove mise
sa slavom i vjerovanjem, s jednom molitvom samo u onih
crkvah, u kojih se pjeva i konventualna misa; kao stol-
nih, sbornih i samostanskih, inače se uzmu svi spomeni ćpa
pak makar se više misa čitalo u crkvi pa i župnih crkvah.

Cavalieri (tom. 4 ad eundem §. XII. n 3.) i Baldeschi (espositione delle ce-
rimonie tom. 2. pag. 197 not. a) kažu da se ove druge molitve imadu iz-
pustiti, te samo kad blagdan I ili II cl. dodje u nedelju, da se molitva
presv. oltarskog otajstva ima sdružiti s molitvom blagdana sub una con-
clusione, a posebice zaključiti molitva nedelje. Gardellini l. c. n. 9.
Pače Schneider (manuale sacerdotum 641) navadja sliedeću odluku
sbora za sv. obrede: „Missa solemnis cantanda est more votivo de S. S. Sa-
cramento, quae habetur in ordine missarum votivarum cum Gloria,
unica oratione, Credo, praefatione Nativitatis Domini, Ite, ac Evange-
lio S. Joannis. Infra Octavam SS. Corporis Christi sumenda est missa ut in
festo SS. Corporis Christi cum sequentia. Excipiuntur tamen festa 1 et 2 classis,
dominicae privilegiatae 1 et 2 cl., octavae privil. Paschatis, Pentecostes ac Epi-
phaniae, feria 4 Cinerum, feriae majoris hebdomadae, vigil. Pentecostes et Nativitatis
Domini, quibus diebus canenda est Missa diei occurrentis cum oratione SS. Sacramenti
sub una conclusione, omissis omnibus aliis commemorationibus. Color conveniens missae.
(Decretum U. et O. 1852 pro orat. 40. horarum. Nu ovo se razumieva samo o misi pro
expositione et repositione SS. Sacramenti i ob onoj pro pace ili koju već pogla-
var odredi. 5) De Herdt I. 31; Amberger II 268; Schüch 493 6) In dioecesi Brugen,
si existit confraternitas adorationis perpetuae SS. Sacramenti, et dies anni ita
distribuuntur, ut singulae parochiae, et publicum oratorium suum sortiatur,
in quo a summo mane ad Vesperam Venerabile Sacramentum patenter adorationi
fidelium est expositum. Quaeritur an sufficiens hic habeatur ratio ad indi-
cendam missam votivam de SS. Sacramento pro re gravi? S. R. C. 12 sep. 1840 ad
6 repondit: Negative nisi exponendum sit in forma quadraginta horarum. 7) Trac.
Gardellini in instruc. Clement. §. 33. n. 4. 8) Expositio rubricarum tom II. pag. 52-54.
9) „Nam si pro publico ecclesiae bono gravique causa, vel ad implorandum di-
vinum auxilium in urgenti aliqua necessitate solemniter id fiat, eadem
concurrit ratio, quae obtinet in Oratione Quadraginta horarum. Quam-
ob rem non dubitarem posse missam solemnem de Sacramento celebrari, ser-
vatis tamen forma, exceptionibus, et limitationibus Clementinae in-
structionis." In eandem instr. §. 14 n. 24.

Sequentia

Sliednica se izpusti, a predslavje je obično, nu ne vlastito Commu=
nicantes izvan osmine božića; reče se Ite missa est i zadnje
evangjelje sv. Ivana. Ako bi godje god klečanje došlo medju os=
minu Tielova, tad se ima uzeti misa kano i na sam blag=
dan Tielova sa sliednicom.1) Služi se uviek u bieloj boji. Osim
gore izuzete dane kod svečana zavjetna misa, jer nije za=
vjetna misa pro pace vel alia necessitate drugi dan
klečanja, ima se služiti u ljubičastoj boji, dakle po obćeni=
tih pravilih zavjetnih misa bez Slave sa Benedicamus Do=
mino na koncu mise. Vjerovanje pako uzme se samo u
nedelju.2) U gore izuzete dane kad svečana zavjetna mi=
sa nije dopuštena uzme se boja odgovarajuća misi 3).
U njekih se biskupijah, kano običaj, kod zrtvenika, na kojem
je presv. oltarsko otajstvo izloženo pro adoratione 40 hora=
rum, služe i male mise, što je proti odluci sbora za sv.
obrede, ako imade drugih žrtvenika, na kojih bi se ove mo=
gle služiti.4) Nego gdje se je to nepamptljivom navadom u=
peljalo i sada se više ne može ukinuti bez smućenja pu=
ka navlastito na selih, smiju se služiti takove mise.5)
Služi li tko (osim gore spomenutih zavjetnih misah) na
zrtveniku, na kojem je izloženo presv. oltarsko otajstvo pje=
vanu ili tihu misu, tada ako je dopuštena zavjetna skrom=
na misa, služi zavjetnu presv. oltarskog otajstva obredom
propisanim za zavjetne skromne mise; inače odgovaraju=
ću činu dana i u boji, koju isti čin zahtjeva 6), u kojoj
misi, ako je pjevana ima se uzeti spomen presv. oltarsko=
ga otajstva s molitvom mise sub una conclusione; zatim
pako rubrikom propisani spomeni posebni i obćeniti pod raz=
ličitim zaključkom. Je li je pako tiha misa, tada se spomen
presv. oltarskog otajstva uzima sub distincta conclusione
post omnes alias commemorationes de praecepto ante ora=
tiones ab Ordinario imperatas, izuzam blagdane I. i II. el.
zavjetnu nedelju, badnjak i predvečerje Duhova, koje da=
ne ima se izpustiti. Spomen ovaj dužni su ovako uzeti
svi svećenici (barem ondje, gdje je naputak Klementov propisan
ili primljen 7)) u svih misah (osim izuzetih dana) i na svih
žrtvenicih, nu samo u dotičnoj crkvi i dok klečanje traje 8).

1) De Herdt I. 31. Schneider, manuale 641 2) Srav. Gardellini in instr. Clement. §. 12
n. 8–10, 18–22. §. 13 n. 1. 3) S.R.C. 1852 4) S.R.C. 9 Kol. 1670. 5) „Dari quidem possunt
casus particulares, quibus fortasse in eo altari poterit celebrari, sicuti urgens neces=
sitas, defectus altarium in eadem ecclesia, vel vicinarum ecclesiarum, praesertim
ubi praeceptum urget audiendi sacrum, consuetudo, quae vere sit immemorabi=
lis, quaeque tolli nequeat sine populorum scandalo et offensione, aliaque
hujusmodi, quae ecclesia vigente etiam contraria lege toleranda esse
censet." Gardellini ad decret. S. R. C. 12 Nov. 1831. 6) S.R.C. 29 siec. 1752 ad
3 in una Ordinis Carmel. excal. provinc. Poloniae 7) S.R.C. 2. pros. 1684.
cfr. instruc. Clement §. XVII. Gardell. Comment. §. XVII n. 21. 8)
S.R.C. 2 pros. 1684 ad 4, 2 rujna 1741 ad 5: „Missae privatae in

Nije li presv. oltarsko otajstvo izloženo pro adoratione 40 horarum tada bilo ovo izloženo u pokaznici ili krušniku, samo ako je javno izloženo, ne uzima se zavjetna misa[1] (osim ako je dopuštena zavjetna skrovna misa) već u misi, koja se pred tako izloženim presv. oltarskim otajstvom pjeva, ima se uzeti spomen presv. sakramenta poslje svih molitava de praecepto, izuzam blagdane I. i II. cl., cvjetnu nedelju, badnjak i predvečerje duhova, koje dane ima se zaključiti s molitvom mise sub una conclusione.[2] Nego ako se u blagdane I. i II. cl. ima uzeti još koji poseban spomen n.p. nedelje, velike ferije itd., tada se spomen presv. oltarskog otajstva ne smije sdružiti s poglavitom molitvom mise, već se uzme pod različitim zaključkom poslje svih spomena de praecepto, nu pred molitvom zapovjedanom od poglavara.[3] Al malih pako misah, čitale se one na žrtveniku, na kojem je izloženo presv. oltarsko otajstvo, ili na drugih u istoj crkvi, pak makar ne bio ondje primljen ili propisan Klementov naputak, može se uzeti spomen presv. oltarskoga otajstva poslje svih rubrikom propisanih molitvah sub distincta conclusione,[4] ali ne mora.[5] Za dane pako gore naznačene t.j. blagda,

Dominicis, duplicibus, omnibus diebus quinque octavarum privilegiatorum (Nativitatis Domini, Epiphaniae, Paschatis, Pentecostes et SS. Corporis Domini), in vigilia Epiphaniae, feria quarta Cinerum, feriis majoris hebdomadae, vigiliis Pentecostes ac Nativitatis Domini, dicuntur de festo vel officio occurrente juxta rubricas missalis, ut in Directorio adnotatur, addita commemoratione SS. Sacramenti post omnes alias orationes eo die praescriptas, sed ante orationes ab Ordinariis imperatas. Diebus autem I et II cl., Dominica palmarum, vigiliis Pentecostes et Nativitatis Domini omittitur his in missis privatis collecta SS. Sacramenti. Diebus, quibus licet celebrare missas votivas, valde convenit legere missam votivam de SS. Sacramento, quae habetur in ordine missarum votivarum; secunda oratio erit diei currentis; tertia, quae secundo loco ponitur in Directorio; insuper leguntur aliae orationes fors dicendae e.g. vigiliae simplicis, feriae, A domo etc. — Omittitur Gloria et Credo; dicitur Praefatio de Nativitate Domini, Benedicamus Domino, Evangelium s. Joannis in fine." Decret. U et D. 1852 srav. Schneider, Manuale 642 op. 1.

1) Gardellini in instruc. Clem. §. 12 n. 24 2) S.R.C. 23 srp. 1736 ad 8; 16 velj. 1737 ad 8.; Gardel. in instr. Clem. XVII n. 24, 29–32. Bouvry l.c. 3) S.R.C. 3. ožuj. 1761 ad 6.; 18 pros. 1779 ad 8. 4) Gardell. Comment in instr. Clem. XVII. n. 25; 26. 28. 5) S.R.C. 2. ruj. 1741 ad 5; 7 svib. 1746 ad 9 et 10; Gardell. Comment in instr. Clement §. XVII. n. 35.

ne I i II cl. zavjetnu nedelju, badnjak i predvečerje Duhova skroz se izpusti.

U misi, poslje koje će se neposredno nositi presv. oltarsko otajstvo u procesiji, ili u kojoj se posvećuje velika hostia, koja će se odmah u pokaznici izložiti za klečanje ob publicam causam, ima se uzeti spomen od presv. oltarskoga otajstva.1) – U misi presladkoga srca Isusova ne smije se uzeti spomen presv. oltarskoga otajstva.2) Tako isto niti onda (u nijednoj misi) ako je presv. oltarsko otajstvo samo skromno izloženo;3) t. j. kad se samo vrata svetohraništa otvore ili pokaznica ostane gustom koprenom skroz pokrivena.

Na žrtveniku, na kojem je izloženo presv. oltarsko otajstvo makar samo u krušniku, nikad nije slobodno misiti mrtvačku misu niti na dušni dan, bilo veliku ili malu.4) Na drugih žrtvenicih smiju se samo onda misiti, ako nije izloženo ex publica causa.5) Na dušni dan, ako je baš i za ovu svrhu izloženo, na drugih žrtvenicih dužni su svi svećenici misiti mrtvačku misu, nu u ljubičastoj boji.6)

Obred, kojim se ima služiti misa pod presv. oltarskim otajstvom.

§. 140 kraće

Nije dosta, da misnik znade, kad je dužan, odnosno smije služiti zavjetnu misu presv. oltarskog otajstva ili ovoga spomen uzeti, već treba da znade također i obred, kojim se misa pod presv. oltarskim otajstvom služiti ima.

Ako je već izloženo presv. otajstvo i svećenik hoće, da pod ovim služi malu misu, tada se kako i drugda pokrije, nego čim stupi u svetište t. j. in conspectum Ss. sacramenti, postoji malko, odkrije se, dade biret podvorniku i ide dalje.7) Došao pred žrtvenik, poklekne na oba koljena in plano t. j. pred najdoljnjim stupnjem i duboko nakloni glavu.8) (Ovdje nam je spomenuti, da kad god se na oba

1) S. R. C. 8. svib. 1749; 15. svib. 1819 ad 2. Comment. Gardellini ad hoc decret. 2) S. R. C. 6 ruj. 1834 3) Gardell. Coment. in instr. Clement. §. XVII n. 33. 4) S. R. C. 21. lip. 1670 5) Schneider 641, S. R. C. 7 svib. 1746 6) „Missas defunctorum celebrandas esse omnino in paramentis nigris, adeo ut violacea adhiberi nequeant, nisi in casu, quo die 2a Novembris Sanctissimae Eucharistiae Sacramentum publicae fidelium adorationi sit expositum pro solemni oratione Quadraginta horarum" S. R. C. 27 Junii 1868 Decretum approbatum a Pio IX 23. Julii ejusdem anni. 7) Sv. Alfons de cerem. mis. cap 16. n. 1. 8) S. R. C. 12. stud. 1831.

koljena poklekne, da ima i glavu duboko nakloniti kad pako poklecia na jedno, nikada se ne naklanja). Zatim se odmah digne i bez novoga poklecanja i naklona ide na žrtvenik, položiv kalež na strani evangjelja, poklekne na jedno koljeno (što čini uviek, kad god dolazi, na sredinu žrtvenika, odanle odilazi, ide mimo li hoće da se okrene) i raztegne tjelesnik i priredi kalež po običaju. Tada opet poklekne, ide na stranu epistole, nadje misu, povrati se na sredinu žrtvenika poklekne, i obnuv malko ledja prama evangjelju sidje in plano pred žrtvenik, gdje pokleknuvši samo na jedno koljeno bez naklona s glavom na prvom stupnju,1) odmah se prekriži i počme misu. Svršiv izpovied na Aufer a nobis ravno bez poklecanja ide na žrtvenik2) gdje, prije nego počme: Oramus te Domine poklekne, poljubi žrtvenik, opet poklekne i ide na stranu epistole. Tako ima uviek poklekuti na dolazku i odlazku kad god postoji njekoliko na sredini n.p. prije molitve: munda cor meum. Nego ako je boravljenje vrlo kratko kano kad treba reći Dominus vobiscum, toda se samo jednom poklekne, i to ako je već na sredini žrtvenika, prije ga poljubi, pak onda poklekne i okrene se; dodje li tek na sredinu, prije poklekne pak onda poljubi žrtvenik i okrene se. Tako isto i na koncu mise svršiv evangjelje samo jednom poklekne na sredinu, i to čim natrag dodje, prije nego će uzeti kalež, koj uzeo odmah ide dolje. Kad se okreće ili ide od žrtvenika, neka pazi, da ne okrene ledja presv. otajstvu, zato se pod Dominus vobiscum potegne uviek malko na stranu evangjelja, a i onda se samo na pol okrene.

Kad god se u drugih misah imadu dignuti oči prema križu, ili glava ovomu nakloniti, to se u ovoj misi sve čini presv. otajstvu. Prste poslje prikazbe može oprati in plano (na strani epistole)3) obrnut prama puku, ili, gdje je takova navada, kako i drugda in suppedaneo, samo da ne okrene ledja presv. sakramentu.4) Na poslje pričesti pristoji se, da opere prste na strani epistole, u kom slučaju ima i prije i kasnje poklekuti;5) medjutim imade ih koji kažu, da bi mogao prsti oprati i na sredini žrtvenika.6) Na Orate fratres ne okreće se

1) Cad. Merati p. 2. tit. 14. n. 19. ad 5. Caval. tom. 4. cap. 8. §. 30 n. 14. Gardellini in instruct. Clem. §. 30. n. 26; Baldeschi 50. 2) De Herdt II. 33. nota. Hoefflinger 111. 3) Rub. mis. fer. 6. parasceves, S. R. C. 22 Kol. 1862; 4) S. R. C. 12 stud. 1831. 5) De Herdt, ondje. 6) Bauldry par 4. c. 9. art. 2. n. 12. srav. Baldeschi I. 51. 7°.

skroz na okolo, nego se opet istim putem obrne na sredinu žrtvenika. Imade li se na koncu mise kazati: Benedicamus Domino, tada čim mišnik reče Dominus vobiscum, okrene se na sredinu žrtvenika, poklekne i ustavši se veli Benedicamus Domino.1) Na koncu mise kad kaže Deus poslje Benedicat vos ne pokloni glavu, nego poklekne na jedno koljeno,2) obrne se k puku malko na strani evangjelja, da ne okrene ledja presv. sakramentu i blagoslovi ga; tada se istim putem kao i na orate fratres okrene, nu ne na sredinu žrtvenika već neposredno na stran evangjelja, gdje bez novoga poklecanja počme zadnje evangjelje. Početak zadnjega evangjelja ne križa na žrtveniku kako obično, jerbo je na njem presv. otajstvo, već na knjizi ili tabli; ako pako nijednoga od ovih neima ili je tabla predaleko, tada samo sebe prekriži. Na Verbum caro factum est mišnik ima poklecnuti prama presv. oltarskom sakramentu,3) tako isto i kad god poklecu na strani evangjelja ili epistole.4) Svršiv evangjelje vrati se na sredinu žrtvenika, poklekne, uzme kalež i sidje na podnožje žrtvenika, gdje poklekne na oba koljena in plano i duboko nakloni glavu digne se, i kad je extra conspectum Sanctissimi, pokrije se.5)

Mišnik dakle samo dva puta poklekne na oba koljena i to in plano: kad dodje k žrtveniku, gdje je izloženo presv. otajstvo i kad ide od žrtvenika, ako sv. ostaje jošte izloženo.6)

Što rekosmo o maloj misi pod presv. oltarskim otajstvom, to valja i za pjevanu i svečanu. Primjence pod svečanom misom djakon i podjakon neka paze, da ne okrenu ledja presv. oltarskom otajstvu. I oni se imaju takodjer sokriti, čim dodju in conspectum sanctissimi, te svoje birete ili podati podvornikom, ili ih držati pred prsima. Tako se isto poslje mise pokriju tek onda, kad su već došli extra conspectum SS. Sacramenti.7)

Mišnik čim dodje pred žrtvenik, gdje je izloženo presv. otajstvo, poklekne s djakonom i podjakonom na oba koljena in plano, svi duboko naklone glavu, digne se i mišnik odmah bez novoga poklecanja ili naklona počme misu. To isto čine svi skupa na koncu mise, kad odilaze od žrtvenika. Pod misom djakon i podjakon, kad

---

1) Baldeschi ondje 8.º 2) De Herdt II. 33. 3) Memor. rit. pro minoribus ecclesiis in Coena Domini c. 2. §. 1. n. 21. 4) Marato p. 2. tit. 14. n. 16 5) De Herdt ondje. 6) De Herdt, ondje 7) De Herdt II. 36.

god ne moraju s misnikom pokleknuti na oba koljena, pokleknuju samo na jedno koljeno, pa i onda, kad idu od žrtvenika, n. p. kad djakon hoće da zapjeva evangjelje.[1] Poslje odpjevana evangjelja, podjakon bez svakoga poklekanja ili naklona prama presv. otajstvu iz štovanja prama evangjelju ravno nosi evangjelnicu misniku da ju poljubi.[2] — Pred uvodom (introitus) i po prikazbi presv. otajstvo kadi se in suppedaneo t. j. na najgornjem stupnju žrtvenika, a ne dolě,[3] te u to vrieme kleče svi na oba koljena, glavu duboko naklone i to samo dva puta, prije i poslje kadjenja.[4] Kadi se pako presv. oltarsko otajstvo triplici ductu i polagano, tako da svaki put dvakrat makne a ne tri. Križ (koj može ili ostati na žrtveniku ili se maknuti, kako je već gdje navada)[5], ne kadi se,[6] s česa ne treba da djakon skobl kadjenjem poslje prikazbe miče kalež sa sredine tjelesnika. — Kad djakon kadi misnika stoji ovaj ili kao i drugda in suppedaneo, nu samo da ne okrene ledja presv. oltarskom otajstvu, gdje može i prste oprati,[7] ili in plano sa strane epistole obrnut prama puku.[8] I pred izloženim presv. otajstvom u svečanih misah ima se kaditi kler kako i drugda,[9] dapače i podjakon i djakon.[10] Kad god se samo presv. oltarsko otajstvo kadi, tamnjan se nikada ne blagoslivlja, inače se blagoslivlja kako i obično, samo da misnik prije i poslje sipanja poklekne, te ne okrene ledja presv. otajstvu. Prigodom kadjenja izostaju svi poljubci kano: misnikove ruke, žličice i kadila,[11] nego podjakon ima poljubiti misniku ruku poslje epistole, a tako isto i djakon prije evangjelja,[12] počevaj može za prikazbe poljubiti pliticu, kalež i ruku misnikovu, a tako isto i poslje Otčenaša.[13] Djakon prije nego će zapjevati „Ite missa est", poklekne na jedno koljeno,[14] makne se malko na stranu evangjelja i samo se na pol okrene. Svi pako podvornici klečeć na oba koljena in suppedaneo primaju misnikov blagoslov.

Pod ovom misom ne pristoji se sjediti, nego ipak se smije. Ako bi to hotio misnik s djakonom i podjakonom, ne smiju se pokriti, i ruke je bolje držati sklopljene pred prsima nego položene na koljenih.[15]

---

1) S. R. C. 12 Stud. 1831. Merat. p. 2. tit. 14. n. 6. Caval. tom. 4. c. 8. §. 30. n. 2.; Gardell. in instr. Clement. §. 30. n. 7. Sravni Falise de mis. sol. cor. sanctiss. Sacram. expos. str. 184 i De Herdt II. ondje. 2) Gavant. p. 2. tit. 6. rub. 5. l. p. Merat. ondje n. 34. 3) S. R. C. 27. velj. 1847; 5.) Bened. XIV. Constit. Accepimus 16. srp. 1746; 4) De Herdt, ondje; 6) S. R. C. 29 stud. 1738. 7) S. R. C. 12 stud. 1831. 8) De Herdt, ondje; 9) S. R. C. 20. stud. 1662 itd. 10) Merati p. 2. tit. 14. n. 12; 11) Bauldry. p. 3. c. 17. n. 7 et 8; Merati p. 2. tit. 14, n. 7 et 11; Caval. tom. 4. c. 8. §. 30. n. 7; Gardel. in instr. Clem. §. 30. n. 14. 12) De Herdt, ondje. 13) De Herdt, ondje; 14) Falise, ondje; 15) De Herdt II. 36.

§ 141. Zavjetna misa pro eligendo sumo pontifice i in die creationis et coronationis papae.-

1. Zavjetna misa pro eligendo sumo pontifice smije se služiti samo sede vacante, i to samo jedanput, na dan naime izbora pape, podnipošto pako na godišnjicu, jerbo za ovu ne ima obrazca[1]). Ova misa nalazi se u misalu poslje zavjetnih misa b. d. M. Usljed posebne crljenice misala, nalazeće se na početku ove mise, može se mjesto ove služiti zavjetna misa de Spiritu sancto.-
2. In die creationis et coronationis papae služi se također zavjetna misa, pače i na ovih godišnjicu[2]). Nu budući da za ove mise ne ima posebnoga obrazca, služi se misa ut in cathedra S. Petri /: 18. Siec. :/ s molitvom za papu: „Deus omnium fidelium", izpustivši molitve sv. Petra i Pavla[3]).-

Budući je electio, creatio et coronatio papae javna stvar tičuća se čitave crkve, na sve ove dane ako nisu zapriečeni za svečane zavjetne mise, služi se zavjetna svečana misa u bjelini sa Slavom i vjerovanjem te s jednom samo molitvom. U zapriečene pako dane služi se misa blagdana ili nedelje sa spomenom iz zavjetne mise sub unica conclusione[4]). Sbog razložnoga uzroka smiju se spomenute mise i tiho služiti, nu samo na one dane, kad su skromne zavjetne mise dopuštene; inače su na godišnjicu creationis et coronationis papae svi misnici u čitavoj crkvi osim blagdana I. clas. i mrtvačkih misa dužni u misi uzeti molitvu za papu: „Deus omnium fidelium", koja molitva in festis II. clas. ima se zaključiti s molitvom mise sub unica conclusione[5]).-

---

1.) Merati p. I. t. 4. n. 8. 2.) Rubr. spec. miss. post miss. vot. pro eligend. sum. pontif.- 3.) Rubr. miss. l. c.- 4.) Caerem. epis. l. II. c. 35. S. R. C. 4/4 1705.
5.) „An diebus aniversariis electionis et coronationis sumi pontificis collecta in missa adjungenda pro eodem sit de praecepto?- S. R. C. 12/3 1836. ad II respondit: Affirmative. „Utrum in anniversariis creationis et coronationis sumi pontificis pro tempore regnantis, in universa ecclesia dici debeat vel possit in missa oratio „Deus omnium fidelium" et quatenus affirmative, an haec oratio dicenda sit etiam in festis I.ae aut II.ae classis? S. R. C. 22. Maji 1841. in Baltimoren respondit: Collecta pro sumo Pontifice in diebus creationis et coronationis dici debet, et sub unica conclusione in duplicibus secundae classis."

§ 142. Zavjetna misa in anniversario electionis seu consecrationis odnosno translationis[1] episcopi.-

Ova misa nalazi se u misalu medju zavjetnimi poslje one pro eligendo summo pontifice, te se ima saltem accedente mandato episcopi svakke godine za vladajućega biskupa na godišnjicu /: t. j. na samdan mjeseca a ne n. p. na pomičm blagdan[2]) :/ njegova izbora ili potvrde /: preko konsacije :/ ili barem posvetl. u stolnoj i svih sbornih crkvah poslje conventualne mise i to poslje devetoga časa služiti svečano, dakle sa Slavom, vjerovanjem, s jednom samo molitvom i obćim predslovljem[3]). Ovu misu služi ili sam biskup ili koj kanonik u bjelini. Budući pako da godišnjica izbora ili posvete biskupa nije strogo gravis vel publica ecclesiae causa, misa ova ne ima svih povlastica svečane zavjetne mise.-

Dopuštena je ipak ova misa sve dane kroz godinu osim: 1./ večih nedjelja I. et II. cl. 2./ blagdana I. i II. cl. ; 3./ povlašćenih ferija kao čiste sriede i velikoga tjedna; napokon 4./ badnjakka i predvečerja Duhova 4.) - U nedjelje I. i II. cl. /: osim cvjetne nedjelje :/ kano i blagdana II. cl. služi se misa nedjelje ili blagdana s molitvom za biskupa „Deus omnium fidelium," koja se s molitvom mise skupa zaklјuči; pak makar bilo u misi više spomena[5]). - Na blagdane I. cl., cvjetnu nedjelju, tri zadnja dana velikoga tjedna, badnjak i predvečerje Duhova se niti molitva za biskupa /: niti u stolnoj crkvi :/ ne smije uzeti[6]). - Kadgod ova misa pade u zapriečen dan, ne smije se služiti niti prije niti kasnije, već ili se kako gore rekosmo, uzme samo molitva za biskupa, ili misa s molitvom one godine naprosto izostane[7])

1.) „Si episcopus non sit primum consecratus pro Eccla cui praeest, sed pro alia, a qua ad praesentem fuerit translatus, missa, quae habetur in missali, quandonam dicenda erit... in die consecrationis, an in nominationis, an translationis? S. R. C. 2. Sept. 1741. ad 11. respondit: De episcopo translato celebranda est missa in Eccla, cui ultimo loco praepositus, recurrente die, quo Papa cum tali Ecclesiae praefecit. - Exemplum habetur in electione sum. pontificis, festumque hujusmodi erit annumerandum cum termino translationis." Quaeritur, utrum celebrari etiam debeat vel saltem possit missa, vel respective comemoratio consecrationis ejusdem? - S. R. C. 14. Aug. 1858. in Granaten. respondit: Per anniversarium translationis nihil detrahi anniversario consecr. episcopi." srav. Act. ap. Sed Vol. III. p. 613.-615.- 2.) S. R. C. 12/9. 1840. ad 3. in Cenomanen. 3.) S. R. C. 17/9. 1785. ad 3. 4.) Srav. caerem. epis. l. II. c. 35. n. 1. et 2. S. R. C. 22/9. 1703. ad 2. in Vienen. in Aust.; 17/9. 1785. ad 3. 5.) „An loco debeat fieri comem. in missa pro consecr. episcopi, quando ratione festi occurentis dicitur missa de festo habente plures alias comem.? S. R. C. 8/6. 1709. ad 7. respondit: Serventur rubr. Pontificalis Romani de consec. electi in epis. post examen. §. Propter ordinationem et missalis in fine post benedict." Crkven. pako misala glasi: „Oratio in consec. epis. dicitur cum orat. missae diei sub una conclus." S. R. C. 12/9. 840. ad 3. 6.) S. R. C. 4/4. 705. ad 2. 7.) Ead. 22/9. 1703. ad 2.

Tako n.p. da je tko za biskupa posvećen na Božić, godišnjica njegove posvete i u stolnoj crkvi uvijek naprosto izostane.
U ostalih crkvah biskupije smiju misnici iz razložnoga uzroka služiti za biskupa na godišnjicu njegove posvete odnosno i izbora, samo skromnu zavjetnu misu, ako je ova dopuštena; inače su svi svećenici svjetski i redovni, koji na taj dan mise u biskupiji, dužni de praecepto u svih misah pjevanih i tihih uzeti molitvu za biskupa i.t.d.: „Deus omnium fidelium" 1.) osim blagdana I. cl. cvjetne nedjelje, tri zadnja dana velikoga tjedna, badnjaka i predvečerja Duhova, koje dane misa ne ima nego samo jednu molitvu. – Na blagdane II. cl. molitva za biskupa zaključuje se s molitvom mise sub unica conclusione, ako u misi dana ne ima posebnoga kakovoga spomena. Imade li misa još kakov spomen, tada kao što i u drugih misah uzima se spomenuta molitva sub distincta conclusione post commemorationes speciales et communes 2.). – Da se ova molitva ne smije uzeti u mrtvačkih misah, po sebi se razumieva. Izpušta ju pako onaj misnik, koji služi konventualnu misu u crkvi, gdje će se poslje devetoga časa služiti zavjetna za biskupa 3.). – Svetkuje li se jedan isti dan godišnjica izbora ili krunjenja pape i posvete biskupa, tada da se jedna ista molitva kaže dva puta, godišnjica biskupa ima se slaviti sliedeći dan 4.). – U molitvi za biskupa ima se kazati i ime njegovo i biskupija, s kojom vlada 5.). –

§. 143. Zavjetna misa na blagdan zavjetnika ili naslovnika crkve, kad se njegov čin mora prenesti ili u nedjelju medju osminom kad se puk u izvanrednom broju sakupi, da njegov blagdan proslavi. –

Može se dogoditi da blagdan zavjetnika ili naslovnika crkve pade u zapriečen dan, a još češće se događja, da se vjernici sakupe n.p. u sljedeću nedjelju

---

1.) S. R. C. 22. Svib. 1841. dub. in fine; 14. Kol. 1858. dub. III. IV. V. VII.; 12. Ožuj. 1836. ad 11.; 23. svib. 1835. ad 7. – 2.) S. R. C. 12. Ruj. 1840. ad 3.; 17. Ruj. 1785. ad 3. – 3.) Ead.; 23. Svib. 1835. ad 7. – 4.) „An occurrente anniversario consecrationis episcopi ea ipsa die, qua agi debet de anniversario electionis vel consecrationis summi pontificis, oratio: „Deus omnium fidelium" sit bis dicenda semel pro papa et semel pro episcopo? – S. R. C. 20. Decemb. 1864. respondit: In casu de anniversario consecrationis episcopi agendum sequenti die." Srav. Act. ap. S. Sed. Vol. IV. append. p. 46. –
5.) Srav. zavjetn. mis. in anniversario electionis seu consecrationis episcopi; Gavant. pag. 4. tom. 17. n. 20. –

da proslave njegov blagdan. Misa, koja se bud u prvom bud u drugom slučaju služi, u toliko je zavjetna, u koliko ne odgovara činu onoga dana. Uslied crkvenog misala [1] smije se ove dane služiti samo jedna svečana ili pjeva na misa od zavjetnika ili naslovnika kano zavjetnika bez spomena mise dana, pa i u onih crkvah, gdje je samo jedna sv. misa. Samo u stolnih, zbornih i u onih crkvah, gdje se svaki dan služi konventualna misa, služe se ove dane dvie mise, jedna de officio occurrenti bez spomena prenešena dana, a druga zavjetna de translato festo tituli bez spomena officii occurrentis. Na ipak ova svečana zavjetna misa ne smije se služiti u prvu nedjelju došašća, prvu korizmenu, cvjetnu nedjelju, čistu sriedu, čitav veliki tjedan, Uskrs i Duhove sa sljedećimi dvimi dani, Božić, Bogojavljenje, uzašašće Isusovo na nebo i Tielovo [2]. — Po tom je ova misa dopuštena u pasionsku nedjelju, bielu nedjelju i sv. Trojicu. Ako bi dakle gdjegod n. p. blagdan zavjetnika crkve sv. Josipa pao u pasionsku nedjelju, ili se u ove nedjelje sakupio narod u izvanrednom broju, da proslavi njegov blagdan, tada se smije nu ne mora pjevati samo jedna svečana zavjetna misa sa Slavom, vjerovanjem s jednom samo molitvom /: t. j. zavjetnika :/ i zadnjim evangjelem sv. Ivana. Neće li tko misiti zavjetnu misu zavjetnika, tada naprosto služi misu dana po propisu koledara bez spomena zavjetnika, jerbo crkvene nedopuštaju ovoga samo spominjati [3]. —

Nu gdje se dokinuti blagdani /: Bogojavljenja, Tielova, sv. Petra i Pavla, zavjetnika župe ili biskupije :/ uslied dopusta rimske stolice svetkuju u nedjelji medju osminom kao n. p. u Franceskoj i Belgiji, tu zavjetna misa nije samo dopuštena već zapovjedana. —

§. 144. O mrtvačkih misah u obće i njihovih obrazcih.

1. Mrtvačke mise, osim one na dušni dan, takodjer su izvanredne, jerbo se služe extra ordinem officii, po tom bi se i one po neki način mogle nazvati zavjetne barem za mrtve [4]; nu mnogi ih medju zavjetne ne broje [5], pa i zbor za sv. obrede uviek čini razliku medju zavjetnimi misami i mrtvačkimi. —

Crkva se počam od apostol. vremena često mrtvih sjeća. Ona se svakoga dana u činu i u misi spominje mrtvih /: Suscipe... memento poslie pretvorbe i. t. d. :/. Svakoga prvoga dana u mjesecu, ako nije zapriečen, u stolnih i zbornih crkvah nalaže misu, odnosno spomen za mrtve [6]. —

1.) Rubr. gen. miss. tit. VI. 2.) Rubr. miss. l. c. 3.) S. R. C. 23. Kol. 1704. ad 3. 4.) Probst, Verwaltung der hochheiligen Eucharistie 674.; Schüch 501.; Ricker 208. 5.) Srav. Swarez tom 3. part. 3. disp. 78. sect. 1.; Caval. t. 3. c. 12. n. 19. 6.) Rubr. gen. miss. V. 1.

To isto dopušta i svakoga ponedeljka u tjednu 1.). Svake pako godine na dušni dan crkva želi, da sve sv. mise osim konventualne, zavjetne za zaručnike 2.) i presv. otajstva prigodom klečanja, budu mrtvačke; pače ovaj se dan može svakom svakom misom pribaviti dušam u očistilištu obilno proštenje. – Crkva, obazirući se na pobožnost vjernika, i posebne izvanjske zgode, odstupa često od redovite mise, te dopušta služiti mrtvačke. Tako je dopuštena mrtvačka misa na dan smrti ili pokopa pojedinih vjernika; treći dan, na uspomenu što je Isus treći dan poslje smrti svoje uzkrsnuo i duše pravednika izbavio iz prednjega pakla 3.); sedmi dan, jerbo kakogod je Bog sedmi dan počinuo od svakoga posla, tako ovaj dan znači vječni pokoj, koj od Boga prosimo za umrle duše 4.) stoga su već i u starom Zavjetu za mrtvimi tugovali sedam dana 5.); trideseti dan, jerbo su Izraelci 30 dana žalili za umrlim Aaronom 6.) i Mojsijem 7.); godišnjicu, jerbo kakogod se godišnjica smrti Isusove i svetaca štuje, tako treba, da se godišnjicom spomenemo svih i pojedinih vjernih umrlih, te tako misao na mrtve nikada ne izčezne 8.). Nego i inače više puta kroz godinu dopušta crkva služiti mrtvačke mise, da se tako češće mrtvih sjetimo i za njih se molimo. –

2. Po tom je crkva opredielila četiri različita obrazca mrtvačkih misa 9.)

Prvi obrazac „In commemoratione omnium fidelium defunctorum", već po svom naslovu, odredjen je za dušni dan. Nego ako se ovaj dan tko od nižjih klerika ili vjernika pokapa, tada se za nj praesente corpore pjeva misa ut in die obitus, samo ako se još koja misa služi po prvom obrazcu 10.), inače se za dotičnika služi pogrebna misa po

---

1.) Rubr. gen. miss. V. 2. – S. R. C. 27. Velj. 1847.; 23. Svib. 1835. – 2.) S. R. C. 2. Rujn. 1850. 3.) Constit. Apost. l. VIII. c. 42. – 4.) Sv. August. sup. Genes. l. I. q. 172. t. 4. Sv. Ambros. de excess. frat. Satyri l. II. col. 1315. Bona, de divin. psalmod. c. 13. § 3. p. 476. – 5.) I. Knj. Mojs. 50, 10. – Ecclesiasticus 22, 13. – 6.) IV. Knj. Mojs. 20, 30. – 7.) V. Knj. Mojs. 34, 8. – „In novo etiam testamento non caret mysterio, vel quia Christus baptizatus fuit annum agens 30. unde trigesima die cupit Ecclesia veluti lavari et mundari animas purgatorii ab omni reatu: vel quia in hac mensura aetatis plenitudinis Christi omnes resurgemus, et ideo curat ecclesia, ut animae defunctorum trigesima die a poenis resurgant." – Amalarius l. 4. c. 42. Nekad se je i četerdeseti dan služila misa za umrle, a i sad je gdje gdje takva navada. – Srav. Umberger II. 281.

8.) Constit. Apostol. ondje, Tertul. de coronat. milit. c. 3. – sv. Grgur Naz. orat. 10. in laud. fratr. Caesar.

9.) Srav. misal: Missae pro defunctis. 10.) Si in ipsa die commemorationis omnium fidelium defunctorum obierit nonnullus, utrum pro illius anima sit celebranda missa omnium defunctorum de eadem die, vel ut in die obitus? S. R. C. 14. Aprilis 1646 ad 4

pravom obrazcu. – Medju osmunom služi se misa po drugom, trećem, odnosno po četvrtom obrazcu 1.). Prvi obrazac uzima se takodjer za papu, kardinale i biskupe i to samo na dan njihove smrti ili pokopa, treći, sedmi, trideseti i godišnjicu sa posebnimi molitvami ex Orationibus diversis pro defunctis 2.). Crkva bo hoće, da se najviši crkveni dostojanstvenici i poslie smrti odlikuju. Za svećenike može se u sve ove dane uzeti po volji prvi ili drugi obrazac, odnosno treći, sa molitvom ipak: „Deus, qui inter apostolicos sacerdotes" 3).

Drugi se obrazac „In die obitus seu depositionis defuncti" uzima na dan smrti ili pokopa 4.) vjernika i crkovnjaka, koji nisu svećenici; treći dan, sedmi i trideseti mu s dotičnimi molitvami na koncu ove mise 5). Ako se slučajno prigodom pokopa nije mogla služiti mrtvačka misa, tada se ipak i kašnje prva misa služi po ovom obrazcu, pak makar već više dana od njegove smrti iztekllo 6); tako isto kad stigne glas, da je tkogod u udaljenom mjestu umro 7); inače od pokopa medju trećim, sedmim i tridesetim danom služi se misa po četvrtom obrazcu. –

Treći se obrazac „In aniversario defunctorum" uzima na godišnjicu smrti, za koga se misa služi; bila ova utemeljena ili ne, pjevala se ili samo čitala. –

Padeli godišnjica u zapriečen dan, tada se može po ovom obrazcu služiti u prvi nezapriečen dan /: kad je to moguće :/ prije ili kašnje. –

Četvrti se obrazac „In missis quotidianis defunctorum" rabi izvan navedenih slučajeva, za sve umrle bilo crkovnjake /: papu i.t.d. :/ ili svetovnjake služile se ove mise svečano, ili samo pjevale ili čitale. Služi li misnik prenesenu godišnjicu u prvi nezapriečen dan, tada može misiti ili po trećem ili po četvrtom obrazcu s molitvami ipak iz trećega obrazca, u kojih se ništa ne smije mienjati 8.). –

---

respondit: Ultra missam de comuni defunctorum, celebrandam missam ut in die obitus praesente corpore defuncti." Tako isto odluči sbor za sv. obreda i 20 Trav. 1687. Nego ovaj zakon, da se naime u ovom slučaju ne smije propustiti mrtvačka misa po prvom obrazcu, veže, /: amo stolne i sborne crkve, podupiralo pako i druge, n. p. župne pak makar bio ondje namiešten samo jedan svećenik. Nu gdje je više svećenika, tu se misa po I. obrazcu ne smije propustiti; pa makar se samo čitala /: Laval. l. c. t. III. c. 1. decr. 7. n. 2. Schüch 520. :/. –

1.) Gavant. p. 4. t. 18. n. 6. 2.) Grav. Laval. op. omn. lit. t. III. c. 10. n. 14. S. R. C. 5/5; 4/1 187 dub. 13. ad 3. cum not. Gardel. 3.) S. R. C. 29/1 1752. ad 14. 23. Ruj. 1837.; 31/5. 4/6. 1817. 4.) Pod dies obitus ili depositionis, kaže Amberg. /: II. 282. op. 3. :/, da se ima razumievati sve vrieme od smrti do pokopa. 5.) „Pro diaconis, subdiac. [illegible] clericis et laicis, etiam imperatoribus, regibus etc. dicitur in die obitus, 3. 7. et 30. misa II. cum oratione: „Deus cui proprium est etc. quae dicitur in die depositionis tantum in die 3. etc. dicitur oratio: Quaesumus Dne." Hagerer appd. t. 2. §. 1. n. 2. 6.) Bouvry II. 70.; Instr. past. Eyst. 128. Benger. ondje. 7.) S. R. C. 4/5. 1686. „An missa de requiem, quae cantatur, cum primum accipitur nuntium de obitu religiosi in loco dissito, differi possit ad triduum? S. R. C. 28/3 1779 respondit: In I. die non impedita. 8.) S. R. C. 22/12. 1753. ad 2.; 5/7. 1698. dub. 16. 4/5. 1686. dub. 2.

Prenese li se pogrebna misa, treći dan, sedmi, trideseti, kad stigne glas, da je tkogod u udaljenom mjestu umro i godišnjica preko prvoga neza-priečenoga dana, tada se ima služiti mrtvačka misa po četvrtom obrazcu. Tako isto, ako godišnjica nije utemeljena na dan smrti [1]. Na uslied sljemice misala na konen ovoga obrazca, mogu se epistola i evangje, ke kod svake mrtvačke mise uzeti po volji iz kojega god obrazca; potom sva razlika obrazaca sastoji se u molitvah i sliednici. –

§. 145. Kad se smiju služiti mrtvačke mise?

Ovdje nam je razlikovati medju povlašćenimi mrtvačkimi misami i nepovlašćenimi. Povlašćene mrtvačke mise jesu: na dušni dan, pogrebna misa kad stigne glas da je tko u udaljenom mjestu umro, treći dan, sedmi, trideseti i godišnjica; ostale su nepovlašćene. Da spomenute mise budu povlašćene, imadu se služiti svečano ili barem pjevati, inače ne imaju nikakove povlastice. Samo tiha pogrebna misa za siromake, tiha utemeljena godišnjica, i godišnjice, koje se na stalan dan u godini služe u samostanskih crkvah za pokojnu braću imadu neke povlastice; dočim svagdanje mise, pa se kako svečano služile ne imaju nikakove povlastice. Govorit ćemo dakle ovdje najprije o povlašćenih mrtvačkih misah, pak onda o nepovlašćenih. –

I. Povlašćene mrtvačke mise.

§. 146. Mrtvačka misa na dušni dan [2.)]

Rekosmo gore, da je vruća želja crkve, da sve mise na dušni dan, osim jedne konventualne [3)], za zaručnike [4.)] i zavjetne presvetoga oltarskoga otajstva prigodom klečanja, budu mrtvačke.

Ove mise mogu se služiti svečano, pjevati ili samo čitati pak makar bio duplex minus [5.)]. –

1.) De Herdt I. 61. not. I. Schüch 516. – 2.) Kažu, da je prvi opat Clugnyački sv. Odilo g. 998. u podčinjenih si samostanih na ovaj dan nalozio svetkovati službu za sve vjerne umrle. Njegov primjer sliedili su malo po malo biskupi i sv. Otci pape, dok napokon ne završe obćeniti običaj zakonom potvrdjen ovaj dan svetkovati službu za sve vjerne umrle sastojeću iz čina za umrle i mrtvačke mise. – 3.) U stolnih, sbornih odnosno i samostanskih crkvah imadu se na dušni dan služiti 2 konventualne mise i to: 1. de die infr. Octav. OO. SS. ili de semid. ili de dupl. ili de dup. min. ili de Oct. occurrente poslje 3. časa; a 2. de requiem poslje 9. časa. S. R. C. 27. Ruj. 1698. srav. Caval. Coment. t. III. cap. I. decret. 4. n. 2. – 4.) „Sola missa votivorum pro sponsis praedicta die celebrari potest." S. R. C. 7. Ruj. 1850. 5.) S. R. C. 5. List. 1686.; 19. lip. 1700. ad 5.; 5. Svib. 1736. ad

[illegible] 1817. ad [illegible]

Dušni dan svetkuje se 2. studena, dakle odma za blagdanom svih svetih. Pade li na taj dan nedelja ili zapoviedan blagdan /: n.p. zavjetnika mjesta :/, tada se ova svetkovina za umrle ima prenesti na 3. studena [1].) –

Opazka. Što se tiče namjene mrtvačke mise na dušni dan, želja je crkve i jako se pristoji, da se ova misa namieni svim vjernim umrlim /: srav. obrazac ove mise :/. Nu budući da u tom ne ima nikakovoga občenitoga zakona, svakomu svećeniku stoji na volju, namieniti srednji plod ove mise svim vjernim umrlim, ili nekojim, ili samo jednomu, pače živomu /: prem nekoji hoće, da se živim namieniti ne smije. Srav. Amberger II. 287. :/, za koji misu smije i plaću uzeti [2].) –

Po tom, budući da niti vjernici nisu na ovaj dan dužni slušati sv. misu, niti su kada bili, župnik nije obvezan misiti za sve vjerne umrle ili samo za svoje pokojne župljane, već kao svaki drugi za koga god je volja te je i vjernu dopušteno uzeti plaću [3].) – Samo u stolnih i sbornih crkvah ima se i ova /: mrtvačka :/ misa bezplatno namieniti u obće umrlim svećenikom, dobročiniteljem i drugim [4].) Nu župnici i ostali svećenici izpunit će želju crkve i vjernika, te kao što je občeniti običaj, služiti mrtvačku misu u crnini [5].), i namienit ju ma komu od vjernih umrlih; stoga i je Klemente XIII. [6].) s ovom misom spojio obilno prošćenje, koje se samo onda može vjernim umrlim navrnuti, ako se služi mrtvačka misa [7].) pače i kako ća nekoje, ako se svim namieni [8].) –

1.) Rubr. miss. S. R. C. 24. Ruj. 1605. 2.) S. R. C. 4. Kol. 1663. ad 9. 14. Pros. 1709. ad 5. 4. Ruj. 1741. ad 4. 3.) S. R. C. 16. Ožuj. 1833. 4.) Caval. l. c. ad decr. VI. n. 7. Bened. XIV. Const. „Cum semper" 19. Kol. 1744. 5.) Samo u onih crkvah, u kojih je ovaj dan izloženo presv. olt. otajstvo za klečanje može se ova misa služiti u ljubičastoj boji: „An adhiberi debeant coloris viol. potius, quam coloris nigri? S. R. C. 16. Sept. 1801. ad 2. respondit: Arbitrio superioris localis. – 6.) „Animabus eorum, qui ex hac mortali vita in gratia et charitate Dei, nondum tamen omnibus mundanis sordibus expiatis decesserunt, de inexhausto cath. eccl. thesauro abundantius suffragari quam maxime cupiens, ut celerius a purgatorii poenis libertate ad aeternam gloriam per Dei misericordiam pervenire valeant... benigne concedit, ut missa... „Commemorationis fidelium defunctorum a quocunque sacerdote saeculari vel regulari, cujuslibet ordinis et instituti, celebranda gaudeat privilegio ac si esset in altari privilegiato celebrata." – Decr. Urb. et Orb. 19. Maji 1761. /: Mühlbauer, decr. auth. t. I. pag. 675. :/. – 7.) S. R. C. 22. Srp. 1848. S. C. Ind. 11. Trav. 1864. /: in Act. Apost. S. Sed. Vol. I. pag. 12. :/. – 8.) Schüch 520. –

./

§. 147. Pogrebna misa (exequialis)

Pogrebna misa imade najveće povlastice. Ona se smije služiti sve dane kroz godinu osim:

a./ zapoviedanih i to većih blagdana I. klas. kao Božića, Bogojavljenja, Uskrsa, Duhova, uzašašća Kristova na nebo, Tielova, velike gospe, blagdana sv. Petra i Pavla, svih Svetih 1.), zavjetnika ili naslovnika crkve, /: i to samo u dotičnoj crkvi pak makar ne bio zapoviedan blagdan 2.): / te zavjetnika mjesta 3.). – Na uskrsni ipak i duhovski ponedjeljak, prem je zapoviedani blagdan I. Cl. smije se služiti tako isto i gdje je uskrsni i duhovski utorak zapoviedan blagdan 4.). – S blagdani I. cl. ne treba pomiešati nedelje I. cl. i proste nezapoviedane blagdane I. cl., u kojih su svih pogrebne mise dopuštene, samo ako nije vjedno znamenitiji blagdan, kano Uskrs i Duhovi 5.). Tako se smije pogrebna misa služiti u 1. adventsku nedelju, 1. korizmenu, pasionsku, cvjetnu, bielu, presv. Trojice, na dan narodjenja sv. Ivana Krstitelja, gdje nije zapoviedan blagdan 6.). – Pogrebna misa dopuštena je takodjer i u one zapoviedane blagdane I. cl. koji se ne svetkuju cum multo apparatu kao n. p. blagdan zavjetnika kraljevstva posvete crkve, godišnjice posvete crkve, pak makar bila nedjelja i. t. d. 7.); tim više ako nije zapoviedan blagdan, pak se svetkova još većim slavljem 8.). –

Nego gdje su dozvolom rimske stolice neki zapoviedani blagdani /: i to samo solemnitas pro populo: / I. cl. kao n. p. Bogojavljenje, Tielovo, blagdan sv. Petra i Pavla, zavjetnika ili naslovnika crkve i. t. d. preneseni na sljedeću nedjelju, tu se niti na sam blagdan, niti u nedjelju ne smije služiti pogrebna misa 9.). Nu gdje je blagdan zavjetnika mjesta pro foro sasma dokinut kao n. p. u Austriji brevem Klementa XIV. 22. Srp. 1771. tu je i na sam blagdan i u nedjelju medju osminom pogrebna misa dopuštena. – Nadalje ne smije se služiti pogrebna misa

b./ zadnja tri dana velikoga tjedna 10.).

c./ U nedjelju i zapoviedan blagdan, gdje se samo jedna misa služi;

1.) S. R. C. 7. Ruj: 1816. ad 44. – 2.) S. R. C. 27. Ožuj. 1779. ad 3. – 3.) S. R. C. 29. Siec: 1752. ad 12. 8. Trav. 1808. ad 1. i 23. Ruj: 1837. 4.) S. R. C. 2. Ruj: 1741. ad 4. – 5.) S. R. C. 8. Trav. 1808: „Dummodo non sit festum titulare." 6.) S. R. C. 7. Pros. 1844. Srav. De Herdt I. 56. 6°. – 7.) S. R. C. 29. siec. 1752. ad 13.; 16. Trav. 1853. ad 20. Bonvij II. 83. op. Falise 389. – 8.) S. R. C. 8. Trav. 1808. ad 1. et 2. – 9.) S. R. C. 23. svib. 1835. 10.) S. R. C. 11. Kol. 1736.; 29. siec. 1752. ad 13.; 23. Ruj: 1837. –

jera se ove dane mora namienuti misa za puk [1]), u kojem slučaju pogrebna misa ima se prenesti na prvi nezapriečen dan.

d.) Na žrtveniku, na kojem je izloženo presv. otajstvo [2]), pače u obće niti u crkvi, u kojoj je presv. otajstvo izloženo pro re gravi et publica causa [3]), osim na dušni dan [4]). – U navedenom slučaju ako nije presv. otajstvo izloženo za klečanje (: pro adoratione 40 horarum :) može se ovo sakrainuti, dok se svrši mrtvačka misa. Jeli je pako izloženo presv. otajstvo za klečanje, tada se ne smije radi mrtvačke mise zatvoriti ili pokriti, nego se ova može služiti prije ili kasnije [5]) Napokon

e.) zbog mrtvačke mise ne smije se propustiti konventualna, gdje je dužnost ovu služiti [6]). –

Ove povlastice imade samo jedna misa [7]) i ta ima biti svečana ili barem pjevana [8]), te praesente cadavere. – Absente corpore zbog kakvoga razloga n. p. u vrieme pošastne bolesti, sed nondum sepulto, zabranjena je pogrebna misa u gori naznačene dane i sve blagdane I. cl. bez iznimke [9]), dakle i uskrsni i duhovski ponedeljak i utorak, pak makar gdjegod ne bili zapoviedani blagdani [10]). Dopušta se dakle in dupl. II. cl. pak makar bili zapoviedani blagdani [11]), i nedjelje I. cl. [12]). –
Jeli je već tielo zbog kakvoga razložnoga razloga zakopano n. p. jučer ili prije malo dana, tada se ova misa ne smije služiti: a.) u sve nedjelje [13]) i zapoviedane blagdane [14]). – Pod zapoviedanimi blagdani, kaže de Herdt [15]), da se ovdje imadu razumievati i dokinuti blagdani; – b.) kad god je dupl. I. i II. cl. [16]). –
Smije se dakle misiti in festo dupl. maj. (: non de praecepto :), u ponedeljak, utorak i sriedu velikoga tjedna [17]), u povlaštenih osminah, na čistu sriedu, badnjak i predvečerje Bogojavljenja i Duhova [18]). –

1.) S. R. C. 26. siec. 1793. 2.) S. R. C. 7. svib. 1746. ad 9.; 19. pros. 1829. 3.) S. R. C. 27. trav. 1697.; 16. ruj. 1801. – 4.) Gardel. in Instruc. Clement. 5.) De Herdt I. 56. – 6.) S. R. C. 26. siec. 1793. dub. 7.; 17. siec. 1843. – 7.) S. R. C. 4. Ruj. 1745. dub. 2.; 23. svib. 1816.; 23. svib. 1846. dub. 13. Zloraba je, ako se in dupl. ili u obće kad nisu dopuštene skromne zavjetne mise, uz svečanu (: pjevanu :) pogrebnu misu za jednoga istoga pokojnika služe još i druge mrtvačke. S. R. C. 16/1. 1693. dub. 14. 29/1. 1752. Nego dopušteno je u istoj crkvi služiti toliko i povlašćenih misa pogrebnih jednu za drugom, koliko je pokojnika. S. R. C. 2/9. 1741. ad 4. 8.) Rub. mis. V. 2. 27/4. 1697. – 9.) S. R. C. 2/9. 1741. ad 4. 25/12. 1781. 1/9. 1838. 3/8. 1839. – 10.) S. R. C. 3/8. 1839. ad 7. 11.) S. R. C. 25/4. 1781. 12.) S. R. C. 23/5. 1603. ad 5.; 11/4 1840. srav. Bouvry II. 85. 13.) S. R. C. 23/5. 1603. 11/4. 1840. – 14.) S. R. C. 7/9. 1816. 15.) Sacr. lit. praxis I. 56. – 16.) S. R. C. 1816. ad 43. 17.) S. R. C. 23/9. 1837. 18.) De Herdt, ondje. S. R. C. 1851.

Pastoralna instrukcija eistetska[1] veli, da se smije misiti pogrebna misa, absente corpore, sive insepulto, sive pridie vespere vel recens sepulto u sve dane, kad god i praesente cadavere, te navadja za to dve odluke sbora za sv. obrede, i to od 1. Ruj. 1838. dub I. i od 18. Srp. 1851., nego to valja samo za ona mjesta, gdje je državnimi zakoni zabranjeno izlagati ili nositi tjelesa u crkvu, te se tako povlastica pogrebne mise praesente cadavere ne bi mogla nikada ostvariti[2]. –

Ne može li se služiti pogrebna misa, tada se s istom svečanošću[3] ima prenesti na prvi nezapriečen dan[4]. Prvi takav nezapriečen dan usljed občenitih odluka sbora za sv. obrede jest onaj, u kojem je dopuštena pogrebna misa jam sepulto corpore[5]. Prenese li se preko prvoga nezapriečena dana osim, ako je svećenik bio zapriečen, tada ne ima nikakove povlastice, te se smije služiti samo onda, kad su skromne mrtvačke mise dopuštene. Tako n. p. da se tko pokopa od velikoga četvrtka do uskrsa, prvi nezapriečen dan, u koj se smije služiti za nj pogrebna misa je srieda poslje uskrsa, koj dan služi se misa točno po drugom obrazcu. –

Zahtievaju li rodjaci pokojnikovi, da se misa služi u četvrtak poslje Uskrsa, tada svećenik ne smije služiti mrtvačku misu, već odgovarajućo činu; nisu li s misom dana zadovoljni, tada treba čekati na takav dan (: semidupl. ili simpl. :), kad su dopuštene skromne mrtvačke mise. –

Rekosmo, da se pogrebna misa, ako će imati gore naznačene povlastice mora barem pjevati. Nego za siromake, za koje ne ima tko platiti pjevanu misu, može se, gdje takva navada obstoji, služiti jedna tiha mrtvačka misa i to samo pogrebna t. j. praesente cadavere sve dane kroz godinu osim: a.) svih nedjela i zapoviedanih blagdana; b.) dupl. I. i II. cl. c.) povlaštenih osmina; d.) čiste sriede, velikoga tjedna, badnjaka i predvečerja Duhova[6], inače hoće se za to dozvola od rimske stolice[7]. –

1.) str. 128. – 2.) Srav. Benger, Compend. der Pastor. theologie str. 733.; Schüch 506. i Hoeflinger 176. – 3.) S. R. C. 23/5. 1603. ad 5. 4.) „Iis in locis, ubi una tantum celebratur missa diebus domin. et festiv. missa convent., cui populus assistit, debet cantari de die et missa de requiem transferri "ad 1. diem non impeditam." S. R. C. 28/1. 1793. dub. 7. 5.) S. R. C. 28/1. 1790.; 18/12. 1779. ad 9. 7/9. 1816. ad 43.; 23/9. 1837. – 6.) S. R. C. 12. Ruj. 1840. ad 1.; 22. Svib. 1841. ad 6. i 29. Srp. 1858. – Srav. Bouvy II. 90.; Hoeflinger 177. Instruct. pastoral. Eystett. 128.
7.) S. R. C. 29. siec. 1752.; 17. lip. 1843.; 23. svib. 1835. 17. Kolov. 1833. Srav. Gassner I. 1061. –

Kad stigne glas, da je tko u udaljenom mjestu umro, može se za nj služiti mrtvačka misa ut in die obitus 1.) sve dane kroz godinu izuzam: a./ sve nedjelje i zapoviedane blagdane 2.); b./ dupl. I. i II. cl. 3.); c./ povlaštene osmine 4.); d./ čistu sriedu, čitav veliki tjedan, badnjak i predvečerje Duhova. Nu da ova misa imade ove povlastice, ima se služiti čim stigne kakav glas u prvi nezapriečen dan. Prenese li se pa makar samo preko jednoga nezapriečena dana /: osim ako je na ovaj dan misnik morao služiti drugu koju misu n.p. pogrebnu, godišnjicu i.t.d. :/, tada ova misa ne ima nikakve povlastice. Da ova misa bude povlašćena, ima se pjevati i u pojedinih crkvah samo jedna misa imade takovu povlasticu 5.). – Stigne li glas, da je više njih umrlo, misa za svakoga pojedinoga je jednako povlašćena 6.)

§. 148. c. Mrtvačka misa, kad stigne glas, da je tko u udaljenom mjestu umro. –

d. Mrtvačke mise treći dan, sedmi i trideseti. –

Treći dan, sedmi i trideseti smije se služiti mrtvačka misa ut in die obitus sa dotičnimi molitvami nalazećimi se na koncu ove mise sve dane, osim malo prije navedenih: a./ nedjelja i zapoviedanih blagdana 7.), b./ dupl. I. i II. cl. 8.); c./ povlaštenih osmina 9.); d./ čiste striede, čitavoga velikoga tjedna, badnjaka i predvečerja Duhova 10.). –

1.) S. R. C. 4. Ruj: 1745. ad 7. za papu, i.t.d. uzme se I. obrazac. 2.) S. R. C. 4. svib. 1686. dub. 2.; 4. Ruj: 1745. [„Unica missa ratione primi nuntii videtur permissa cuicumque ecclesiae, ubi accipitur nuntium .... Et revera eadem militat ratio pro singulis ecclesiis, non autem pro pluribus missis in eadem ecclesia". Bouvry II. 92.] – 2. Kol. 1783. 3.) S. R. C. 23. Kolov. i 13. Ruj: 1704. – 4.) S. R. C. 5. srpnja 1698. i 27. Ožuj. 1779. ad 2. et 3. – 5.) Vide citat. sub nota 2.) scriptum: „Unica missa ratione" etc. 6.) „Si simul pervenit notitia de obitu plurimorum, aut nondum persolutis missis priorum – succedat nuntium de obitu aliorum; dies, ut supra, concessi pro satisfactione priorum censebuntur impediti relate ad satisfactionem posteriorum, ita, ut horum missae cum asserto privilegio differri valeant ad proximas dies alias." Cavalieri l.c. tom. III. c. 3. decr. 24. n. 9. 7.) S. R. C. 23. svib. 1603. dub. 5.; 23. Kol. 1766. dub. 2. – 8.) S. R. C. 2. Kol. 1783. – 9.) S. R. C. 8. ožuj. 1783. dub. 4.; 5. Srp. 1698. dub. 9. – 10.) S. R. C. 20. stud. 1628.; 23. ruj. 1704. 2. ruj. 1741.; 12. ruj. 1671. –

Ovi se dani mogu računati od dana smrti ili od dana pokopa, kako je već gdje navada [1.]), nu većinom se računaju od dana pokopa, a i bolje je, jer inače bi mogao treći dan izpasti [2.]); što valja samo u onom slučaju, ako se je taj dan služila pogrebna misa; jerbo ako se je pogrebna misa služila ili kašnje pokopa, tada se spomenuti dani imadu računati od pogrebne mise [3.]). Tako n.p. da se tko pokopa na veliki četvrtak, pogrebna misa za nj smije se služiti tek u sriedu poslje Uskrsa; u ovom slučaju 3. dan, sedmi i trideseti broje se od dana kad se je služila pogrebna misa.

Ako ovi dani padu na zapriečen dan n.p. nedjelju ili zapoviedan blag. dan i.t.d., tada se može misa cum eadem solemnitate /: t.j. s jednom samo molitvom i sliednicom :/ služiti u bližnji nezapriečen dan /: dupl. min. ili maj. :/ prije /: osim trećega dana :/ ili kašnje [4.]); niti se u ovom slučaju smije u molitvi štogod mienjati [5.]), n.p. mjesto „diem tertium" kazati „diem quartum" i.t.d. [6.]).

Gdje je običaj ove dane plaćati pjevane mrtvačke mise, svećenik i to je strogo dužan služiti u crnini; i ako su ove mise u spomenute dane zabranjene, mora ih kako rekosmo prenesti na prvi nezapriečen dan, i ako dotičnim pokojnikom namieni misu dana, ne zadovoljava dužnosti [7.]). Ove povlastice imade samo jedna misa, i ta se mora barem pjevati; tihe mrtvačke mise smiju se služiti samo onda, kad su skromne zavjetne mise dopuštene [8.]); inače zadovoljava misnik dužnosti služeć /: in dupl. vel aequivalenti :/ misu dana [9.]). Običaj pjevati na dan pogreba osim pogrebne mise misu de tertio /: pak makar bio taj dan treći poslje smrti :/, septimo, trigesimo, je velika zloraba, koju je sbor za sv. obrede zabranio. [10.]). –

§. 148. e. Godišnjice /: aniversaria defunctorum :/.

Godišnjice jesu one mrtvačke mise, koje se svake godine na dan smrti ili drugi koj odredjen dan služe. Po tom su godišnjice dvostruke, i to: u strogom smislu, koje se služe upravo na godišnjicu smrti, bile utemeljene ili ne, pjevale se ili samo čitale; i ne u strogom smislu, koje su utemeljene oporukom ili navadom /: n.p. jedanaesti mjesec poslje smrti [11.]) :/, nu ne na dan godišnjice. Godišnjicu može utemeljiti sam oporučitelj za sebe ili za drugoga, ili njegovi baštinici. –

1.) S.R.C. 23. kol. 1766. dub. 2. 2.) De Herdt I. 62. 3.) Cavalieri l.c. c. 4. n. 8. sq. 4.) S.R.C. 23. svib. 1677.; 4. svib. 1686.; 23. svib. 1603. dub. 5. 5.) S.R.C. 8. srp. 1698. 6.) Gavant. p. 1. t. 5. rubr. 3. lit. b. – 7.) S.R.C. 22. pros. 1753. 8.) S.R.C. 19. lip. 1700.; 23. kol. 1766. 9.) S.R.C. 19. lip. 1700. ad 9. 10.) S.R.C. 23. svib. 1846. ad 13. – 11.) S.R.C. 3. ožuj. 1761. ad 12.; 22. pros. 1753. ad 1. –

Nu ove godišnjice budu povlašćene, imadu se služiti u crnini te ba-rem pjevati. Ovako utemeljene godišnjice, pak makar i ne bile godišnjice u strogom smislu[1.], te se smiju služiti sve dane kroz godinu osim gore naz-načenih i to: a.) nedjelja i zapoviedanih blagdana[2.]), b.) dupl. I. i II. cl.[3.]), c.) povlaštenih osmina[4.]), d.) čiste sriede i čitavoga velikoga tjed-na badnjaka i predvečerja Duhova[5.]). Niti godišnjica za kralja ne ima veće povlastice[6.]). Ako godišnjica padne na zapriečen dan, tada se ne može zadovoljiti misom dana[7.]), nego se mora pjevati godišnjica u prvi nezapriečen dan predidući ili sljedeći[8.]).
Takav nezapriečen dan je svatki dupl. min. i maj. pače i predvečerje Bogojavljenja, dakle svi dani, osim gore naznačenih[9.]). Nu u ovom slučaju svakako je bolje misiti prije nego kašnje, da se prije pomogne duši[10.]). – Prenese li se godišnjica preko bližnjega nezapriečena dana (: osim ako je misnik taj dan ili više dana bio zapriečen drugom kojom misom n. p. pogrebnom, drugom godišnjicom i. t. d. :) ili preko povlašte-ne osmine, tada godišnjica ne ima više nikakve povlastice[11.]) te se smije samo onda služiti, kad i tihe mrtvačke mise[12.]). – Schüch[13.]) Probst[14.]) i Turinus[15.]) kažu, da ako se godišnjica prenese i preko povlaš-tene osmine, samo ako se služi u prvi nezapriečen dan, da uzdrži sve povlastice. Svojevoljno prenašati godišnjice mirnom dušom nitko ne smije[16.]). –

Godišnjice utemeljene u strogom smislu, nu bez pjevanja samo iznimice smiju se čitati in duplici minori[17.]). – Nu to valja samo za žup-ne crkve na ladanju, gdje je većinom samo jedan svećenik[18.]); za grad-ske pako crkve samo u onom slučaju, ako se stog siromaštva zaklada-telja ili njegovih baštinika ne mogu bez velike težkoće utemeljiti sveča-na ili pjevana godišnjica, a svećenici ne ću da badava posluživaju[19.]). –

Godišnjice utemeljene za više umrlih, jesu jednako povlašćene, da-

---

1.) „Aniversaria ex dispositione testatorum in cantu celebranda praesertim circa singula ani tempora, aequiparantur reliquis aniversariis stricte dictis, etiamsi ille dies non sit vere aniversarius defuncti." S. R. C. 22/12. 1753. 2.) S. R. C. 23/5. 1603. – 20/11. 1628. – 4/5. 1686., 11/5. 1754. ad 5. decr. Urb. – 3.) S. R. C. 5/7. 1698. dub. 7., 23/8. i 13/9. 1704. dub. 1. – 4.) S. R. C. 5/7. 1698. dub. 9. 12/9. 1671. 5.) 20/11. 1677.; 2/9. 1714. – 6.) „An aniversarium regis vel principis supremi, reputandum sit causa gravis, adeo ut si in aliquo ex supradictis diebus occurrat ejusdem regis et princi-pis supremi aniversarium, cantari possit missa de requiem?" – S. R. C. 20/11. 1677. respon-dit: Negative, nempe non posse cantari." 7.) S. R. C. 22/12. 1753. ad 3. 8.) S. R. C. 4/5. 1686. ad 1. 9.) S. R. C. 22/12. 1753. ad 4.; 4/5. 1686. 10.) S. R. C. 31/7. 1665.; 9/7. 1678. 11.) S. R. C. 3/12. 1701. ad 3. – 12.) S. R. C. 9/5. 1857. 13.) Handbuch der Pastor.-theol. 515. – 14.) Verwaltung der Eucharist. 704. – 15.) S. 2. sect. 1. c. 4. – 16.) S. R. C. 17/11. 1657. – 17.) S. R. C. 19. lip. 1700. ad 9. 18.) Ead. srav. Amberg. II. 284. – Schüch 515. 19.) Caval. l. c. decr. in ord. 27. n. 7. –

kô i utemeljene za jednoga, samo ako je barem jedan od njih na ovaj dan umro 1.). To isto valja i ako je više godišnjica stegnuto na jednu 2.). –

Godišnjice neutemeljene smiju se pjevati takodjer in duplici minori, kad takove vjernici iz pobožnosti zahtievaju, samo ako su godišnjice u strogom smislu 3.); niti se smiju prenesti na dupl. min. u slučaju kad bi došle u zapriečen dan, nego naprosto služi misa po Koledaru ili mrtvačka u prvi sliedeći dan, kad su dopuštene okromne zavjetne mise. – Utemeljene mise, bilo sa pjevanjem ili bez ovoga, ako nisu odredjeni dani kad se imadu misiti, kano mrtvačke mise, smiju se služiti samo onda kad su dopuštene male mrtvačke mise 5.). – Nego u ovom se slučaju što se tiče malih misa može se zadovoljiti i misom dana 6.), osim ako je zakladatelj upravo zahtievao, da i ove imadu biti mrtvačka. da se ne mogu svršiti u nezapriečene dane kroz godinu, tada treba moliti dozvolu od sbora za sv. obrede, da se smije služiti takodjer in duplicibus 7.). –

Godišnjice, koje se služe u kapitulih, sborovih, bratovštinah i. t. d. za pokojne drugove, braću ili dobročinitelje, bilo jedanom (: n. p. medju osminom dušnoga dana :) ili više puta na godinu (: n. p. svakoga mjeseca ili tjedna :) bez osobite dozvole rimske stolice ne smiju se misiti, ako ne u one dane, kad su dopuštene male mrtvačke mise 8.). Tako isto ako se vremenom nebi mogao doznati zakladiteljom opredieljen dan 9.). – To isto valja i o misi za sve pokojne župljane, kad u tu svrhu svake godine na dotične dane n. p. o kvatrih vjernici doprinesu milostinju i ako je gdje nikako stara navada služiti ovom sgodom mrtvačku misu, in duplici bez osobite dozvole, sbor za sv. obrede kaže, da župnik takovu navadu sliediti ne smije 10.). – Mise pako, koje se imadu za umrle pjevati, bile utemeljene ili ne, moraju da budu mrtvačke 11.). Imade li više takovih utemeljenih misa,

---

1.) Caval. t. 3. decr. 30. n. 5.; 2.) Gassner I. 1066. 3.) S. R. C. 19. lip. 1700. ad 10. – 4.) S. R. C. 21. srp. 1855. ad 1. – 5.) S. R. C. 23. siec. 1683.; 27. ožuj. 1694.; 23. Kol. 1766. dub. 1. – 6.) Odluka Alexandra VII. – 7.) S. R. C. 17. ožuj. 1629.; 27. ožuj. 1694. 10. ožuj. 1708.; 10. pros. 1733.; 23. Kol. 1766.; 28. srp. 1832. ad 1. 8.) S. R. C. 13. srp. 1709. 5. pros. 1733.; 8. ožuj. 1738.; 4. ruj. 1715.; 25. Kol. 1818.; 7. ruj. 1850. „Anniversaria quae celebrantur a capitulis, collegiis, confraternitatibus etc. pro omnibus in genere canonicis, confratribus etc. defunctis possunt ne celebrari, si in illis diebus occurrat officium duplex? – S. R. C. 12. Novembr. 1831. ad 55. respondit: Negative juxta decreta praesertim in Corduben. diei 5. Decembris 1733. – 9.) S. R. C. 10. ožuj. 1708. – 10.) S. R. C. 8. Kol. 1835. 11.) S. R. C. 23. Kolov. 1766. –

Samo samostanom je dopušteno služiti godišnjicu /: po prvom obrazcu :/ na opredeljen dan u godini /: u benedectinskih samostanih služi se 13. prosinca :/ za pokojnu braću in dupl. min. i to ne samo svečanu ili pjevanu mrtvačku misu već i tihe [1].) –
Prigodom pogreba kad stigne glas da je tko u udaljenom mjestu umro, treći dan, sedmi, trideseti i na godišnjicu, kako jurve rekosmo gore, samo jedna je misa za istoga pokojnika povlaštena i ta se ima barem pjevati [2].) – Nu taj zakon glede jedne mise veže samo jednu crkvu; u različitih bo crkvah smije se /: osim pogrebne mise :/ i više misa u jedan dan za istoga pokojnika pjevati, i u svih su crkvah povlaštene. Tako n. p. dopušteno je više povlaštenih godišnjica za jednoga pokojnika u jedan isti dan u različitih crkvah [3].) služiti. – Male mrtvačke mise, pak makar praesente cadavere, ne imaju nikakove povlastice te se smiju služiti samo onda, kad su dopuštene skromne zavjetne mise [4].) –

II. Nepovlašćene mrtvačke mise.

§. 149. Svakdanje mrtvačke mise /: missae quotidianae defunctorum :/

Svagdanje mrtvačke mise služe se izvan navedenih slučajeva: dušnoga dana, pogreba, kad stigne glas, da je tko u udaljenom mjestu umro, trećega dana, sedmoga, tridesetoga i godišnjice. Sve svagdanje mise su skromne ili nepovlaštene, bile one svečane pjevane ili tihe [5].), te se ne smiju služiti in dupl. [6].), nego samo u one dane, kad je dopuštena skromna zavjetna misa t. j. kad je semiduplex ili blagdan nižjega reda, izuzam: a./ sve nedjelje; b./ povlaštene

1.) S. R. C. 5/5. 1736.; 23/5. 1846. ad 16. 2.) Bouvry II. 91. S. R. C. 23/8. 1766. i 16/12. 1828. – 3.) Bouvry II. 92. 2°. 4.) S. R. C. 23/5. 1835. 5.) Amberg. II. 285. 6.) „Omnibus et singulis sacerdotibus, tam saecularibus, quam regularibus cujusvis ordinis, etiam necessario exprimendi districte praecipitur, ut missas privatas pro defunctis, seu de requiem in dupl. nullatenus celebrare audeant vel praesumant. Quodsi ex benefactorum praescripto missae hujusmodi celebrandae, incidant in festum duplex, tunc minime transferantur in aliam diem non impeditam, ne dilatis animabus suffragia expectantibus detrimento sit, sed dicantur de festo currenti, cum applicatione sacrificii, juxta mentem eorumdem benefactorum; curentque ecclesiarum rectores, sacristae, aliique, ad quos spectat, ut hujusmodi decretum inviolate servetur atque in sacristia affixum retineatur, ubi commode ab omnibus celebrare

osmine[1]; c) čistu sriedu, čitav veliki tjedan[2]; d) badnjak[x] i predvečerje duhova[3] i Bogojavljenja[4] Protivna navada je zloraba.

Opazka. Uslied crljenice misala[5] ima se u, prvi dan svakoga mjeseca, ako nije zapriečen festo dupl. ili semid, izvan došašća, korizme i uzkrsnoga vremena glavna misa služiti[6] u crnini u obće za pokojne svećenike, dobročinitelje i ostale bezplatno[7]. Pade li na taj dan festum simplex ili ferija amo se računa i predvečerje, koje imade vlastitu misu, ili se ima služiti misa prediduće nedjelje, koja se zbog festum dupl. occurrens nije mogla odslužiti, niti imade za ovu u tjedan slobodan dan, tada se u stolnih i sbornih crkvah imadu služiti dvie mise, jedna mrtvačka za umrle, a druga de festo simplici vel de feria (vigilia) praedicta. U drugih pako crkvah u ovom slučaju služi se misa dana sa spomenom za umrle penultimo loco.[8] Crljenica ova, da se naime prvi dan svakoga mjeseca ako nije zapriečen ima služiti mrtvačka misa i namieniti umrlim u obće strogo veže samo stolne i sborne crkve.[9] Nadalje uslied druge crljenice misala[10] može se u ponedjeljak svakoga tjedna, kad je samo feriale officium bez vlastite mise, u stolnih i sbornih crkvah služiti glavna t. j. konventualna misa de requiem za pokojne. Imade li feria svoju misu ili je dužnost misiti de festo simplici i od prediduće nedjelje, tada se ima u misi dana, kao što gore uzeti spomen za umrle. U postne dane i u uzkrsno vrieme, kao i onda, kad na ovaj ponedjeljak pade festum dupl. ili semid. nesluži se konventualna mrtvačka misa, nego poleg kolendara, niti se u njoj uzme spomen za umrle.

---

1) S. R. C. 25 rujna 1706; 22 prosinca 1753; 2) Eadem. x) S. R. C. 28 kolovoza 1627; 3) S. R. C. 19 kolovoza 1651; 4) S. R. C. 10 prosinca 1718. 5) Rubr. gen. miss. V. 1, 2.; 6) „Heu negligitur haec rubrica, quae tamen habet verbum: dicitur, quod est praeceptum" Gavant p. 1 t. 5. littera p.; 7) Missa principalis t. j. konventualna u stolnih i sbornih crkvah. Schüch 522. op. 2. Sravni Schüch 519; 8) Si facienda sit commemoratio pro defunctis, semper ponitur penultimo loco. Rubr. gen. miss. VII 6; 9) Schüch 522; 10) Rubrica gener. Miss. V. 2.

Križaljka kad se smiju služiti mrtvačke mise.

	Corpore			Accepto nuntio de obitu alicujus in dissito loco, die 3. 7. 30. anivers. sive stricte dictum sive extra diem vere anniversariam ab obitu dummodo sit fundatum cum cantu	Anniversarium stricte dictum sive fundatum sive cantu sive non fundatum cantatum	Missa quotidiana et lecta quaecunque.
	praesente	absente				
		insepulto	recens sepulto			
Dupl. I cl. de praecepto et solemne ultimum triduum majoris hebdomadae	0	0	0	0	0	0
Dupl. I cl. non festivum	1	0	0	0	0	0
Dupl. II cl sive festivum de praecepto sive non festivum, Dominica et dupl. festivum	1	1	0	0	0	0
Infra octavas privilegiatas primum tridum majoris hebdom., fer. IV cin. vig. Nativ. Domini et Pentec.	1	1	1	0	0	0
Vig Epiph et dupl, majus	1	1	1	1	0	0
Dupl. minus	1	1	1	1	1	0
Semidupl. et simpl. praeter dominicam, octavas privilegiatas (Nativ. D., Epiph., Pasch. Pentec. Corp. Chr.) ferias privilg. (IV Cin. maj. hebd.), et vigilias privileg. (Nativ. Dom. Pentec. et Epiph.	1	1	1	1	1	1

0 znači kad se nesmije služiti mrtvačka misa, a 1 kada je slobodno.

§. 150. Obred mrtvačkih misa.

Mrtvačke mise služe se obredom ponješto različitim od obreda redovitih misa; i opet, nekka različnost obstoji medju samimi mrtvačkimi misami.

I) Najprvije se u mrtvačkih misah u obće izpuštaju sve one molitve i obredi, koji znače kakvo veselje ili se odnose na žive.

Tako, n. p. izpuštaju se 1) sliedeće molitve: a) psal. Judica me Deus, Gloria Patri i opetovanje antifone tako, da čim se misnik prekriži: In nomi, ne Patris odmah kaže: Adjutorium nostrum. b) Gloria Patri u uvodu (introitus); c) Gloria in excelsis; d) Alleluja; e) Jube Domine be, nedicere i Dominus sit in corde meo; f) Credo, g) Per evangelica dicta[1], h) Gloria Patri na koncu psalma: Lavabo, i) Na Agnus Dei mjesto: miserere nobis, kaže se dona eis requiem, a mjesto dona nobis pacem, dona eis requiem sempiternam; j) prva molitva pred pričešću: Domine Jesu Xste, qui dixisti, k) nikada se ne re, če: Ite missa est ili benedicamus Domino, već: Requiescant in pace u višebroju, pak makar se samo za jednoga služila misa[2]) l) benedicat vos omnipotens Deus itd.

2) Nadalje se izpuštaju sliedeći obredi: a) na: Requiem aeternam u u uvodu misnik se ne križa, nego samo desnom rukom čini križ vr, hu knjige položio lievu na žrtvenik[3]) b) svršiv evangjelje neljubi knjigu; c) vodu prije prikazbe ne blagosivlja, nego moli Deus qui humanae itd.; d) na Agnus Dei ne tuče se u prsa; e) na koncu ne daje blagoslova već rekav: Placeat Tibi sancta Trinitas po, ljubi žrtvenik i odmah moli zadnje evangjelje.

Opazka I. U svečanih misah podjakon poslje epistole nenosi misniku knjige, niti mu se ljubi ruka; tako isto ne nosi mu knjigu po evangjelju; jerbo ju ovaj nesmije polju, biti; pod misom ne drži plitice, nego pod podizanjem kadi presv. otajstvo.[4]) Djakon prije evangjelja ne prosi blagoslova, niti kada ljubi misniku ruku ili stvar koju mu podaje; na evangjelje ne nose se sviećnjaci, niti se evangjelnica kadi. Pred uvodom se žrtvenik ne kadi, već samo poslje prikazbe sa žrtvami, i tada se samo misnik pokadi i nitko drugi. Mir se pred pričešću nedaje.

Opazka II U svih mrtvačkih misah predslavje, Communicantes i hanc igitur uviek je isto i to obćenito,

1) Num in missa de Requiem, quamvis non osculatur Evangelium, recitari debeant verba: Per evangelica dicta? S.R.C. 11 Sept. 847 ad 12 in Veronen. respondit: negative. 2) In M. (etiam pro uno defto) semper, Requiescant" dicendum; 3) S.R.C. 22 Jan. 1678; 3) S.R.C. 7. rujna 1816; 4) Ritus celebr. XIII. 2. —

pak makar se služila misa medju osminom, koja sve ovo imade vlastito.[1] Zadnje evangjelje uviek sv. Ivana; boja crna ili barem ljubičasta.[2]

II Što se tiče samih mrtvačkih misah i s ovoga gledišta razlikuju se povlašćene i nepovlašćene mise. Povlašćene kako jurve gore rekosmo jesu na dušni dan, na dan smrti ili pogreba kad stigne glas, da je tko u udaljenom mjestu umro, treći dan, sedmi, trideseti i godišnjica.

Nepovlašćena je: missa quotidiana defunctorum. Povlašćene služe se ritu duplici, a nepovlašćene ritu semid. ili simplici, osim ako se svečano služi. Mise, koje se služe ritu duplici, obično imadu samo jednu molitvu, a koje ritu semid. ili simpl. 3. 5. ili 7. U prvih trih obrazcih kaže se takodjer: Sequentia (Dies irae) <u>dicenda</u>, a u četvrtom: Sequentia dicenda ad libitum. Po tom se sva razlika ovih misah sastoji u molitvah i sliednici.

<u>1) Što se molitava tiče, u tom treba paziti na njihov broj i na izbor.</u>

a) Što se broja molitava tiče, prva tri obrazca t. j. kad stigne glas, da je tko u udaljenom mjestu umro, misa na dušni dan, pogrebna misa, treći dan, sedmi, trideseti i godišnjica imaju samo jednu molitvu; i u tom nema nikakve razlike med svečanom, pjevanom ili tihom misom, jerbo niti crljenice misala u tom nerazlikuju svečane mise od malih.[3] Tako n. pr. da tko prigodom pokopa uz svečanu ili pjevanu pogrebnu misu služi tihu mrtvačku (razumjevajuć, ako je ova misa dopuštena), tada ovu služi naprosto po drugom obrazcu s jednom samo molitvom.[4] Nego ako se pogrebna misa odgodi preko prvoga nezapriečena dana, tada pak makar se služila, po drugom obrazcu, imaju se uzeti

1) S. R. C. 4. lipnja 1644. 2) S. R. C. 21 lipnja 1670. 3) Rubr. gen. missae I. 3. S. R. C. 23. rujna 1837. 4) Schüch 508. op. 2.

barem tri molitve[1]! To isto valja i o misi, kad stigne glas, da je tko u udaljenom mjestu umro treći dan, sedmi, trideseti i godišnjicu, koje se sve u navedenom slučaju imadu služiti po četvrtom obrazcu. Imade pako četvrti obrazac tri molitve, nu može se po volji uzeti pet ili sedam samo da bude broj neparan.[2] Nego ako se gdà misa služi svečano t. j. sa djakonom i podjakonom – cum sive sine concursu et pompa exteriori,[3] ili se samo pjeva sed cum extraordinario concursu et apparatu exteriori,[4] tada se uzme samo jedna molitva. Tas va je n. p. svečana ili pjevana misa njekoliko dana (15, 20, 25) poslje pogreba, ili u godini za sve vierne umrle, pokojne kapitularce, članove bratovština i crkvenih redovah itd.[5]) U svakdanjih mrtvačkih misah, koje se pjevaju u njekih crkvah (stolnih, sbornih, samostanskih) svakoga mjeseca ili tjedna, ako je semid. ili simpl. nezapriečen, može se uzeti jedna molitva ili tri[6].

c) Izbor molitava zavisi u obće od obrazca po kom se misa služi. Tako u prvom obrazcu na dušni dan uzme se uviek molitva: *fidelium*. Misi li tko po ovom obrazcu pogrebnu misu, treći dan, sedmi ili trideseti ili godišnjicu za papa, kardinala, biskupa ili svećenika tada u svih ovakovih slučajevih, kako već gore rekosmo ima uzeti molitve propisane za ove crkvene osobe u posebnih crljenicah „Orationes diversae pro defunctis"[7] To isto valja kad stigne glas, da su spomenuti dostojanstvenici u udaljenom mjestu umrli. Gdjegod je ondje slovo

1) Schüch 507. 2) S. R. C. 2. rujna 1741 ad IV, 12 kolov. 1854 ad XI et XII.
3) S. R. C. 16 trav. 1853, 4) S. R. C. 12. kolov. 1854, 5) Gassner I. 1071;
6) S. R. C. 27 velj. 1847 7) S. R. C. 12. kolovoza 1854.

N., tu se kaže krstno ime pokojnikovo. Osim ondje već naznačene časti pape kardinala, (biskupa - svećenika - đakona) biskupa i svećenika, nijednomu se ništa nedodaje kano n. p. opatu, generalnomu vikaru. Misi li tko u obće za pokojne članove bratovštine, koje članovi bijahu i pape i biskupi i svećenici, tada nesmije služiti po prvom obrazcu a molitvu ima uzeti koja svim dolikuje t. j. pro pluribus defunctis.

U drugom obrazcu „In die obitus seu depositionis defuncti" molitva je: „Deus cui proprium". Nego ako se pogrebna misa odgodi do prekо nezapriečena dana, tada služila se ona po ovom ili četvrtom obrazcu, prva molitva je: Deus qui inter apostolicos" (prva iz svagdanje mise); druga: „Inclina" (pro defuncto) ili „Quaesumus" (pro defuncta) a treća: „Fidelium".[1] Za svećenika pako, ako se i mjesto prve mise služi ova, uviek se za nj imade uzeti vlastita molitva opredieljena za svećenika „Deus, qui inter apostolicos"[2]

Za treći dan, sedmi i trideseti opredieljene su posebne molitve, osim ako je za koga vlastita koja naznačena n. p. za svećenika.[3]

U trećem obrazcu: „In anniversario defunctorum" govori se molitva: „Deus Indulgentiarum". Ova se molitva ima uzeti i onda, kad godišnjica pada na zapriečen dan, te se služi u prvi dopušten dan prije ili kašnje[4], nego ako godišnjica nije upravo dan smrti ili pokopa, tada se služi misa po četvrtom obrazcu s molitvom „Inclina" ili „Quaesumus" ili dru-

1) Schüch 507, 2) S. R. C. 29 siеč. 1752, 3) Bouvry II, 97, 4) S. R. C. 4 svibnja 1686 ad 3. —

gom kojom dolikujućom ex diversis, samo ne s onom iz trećega obrazca.[1] Tako isto ako se godišnjica prenese preko dopuštena dana, ili se prije svoga dana služi, ne uzima se molitva „Inclina" ili „Quaesumus".[2] Služi li tko po ovom obrazcu mjesto po prvom godišnjicu za svećenika, tada ima za nj uzeti molitvu: „Deus, qui inter apostolicos".[3] Služi li se godišnjica za više njih, tada se molitve imadu kazati u višebroju.

U četvrtom obrazcu dolaze tri molitve. Nego ako se ova misa služi svečano, ili se pjeva cum extraordinario concursu et apparatu, tada se, kako prve gore napomenusmo, uzima samo jedna molitva, odgovarajuća onomu, za koga se misi. Tako n. p. ako se služi za sve vjerne umrle, reče se molitva: „Fidelium"[4]; za dobročinitelje: „Deus veniae largitor"[5] itd. Imadu li se uzeti tri molitve, tada ako misnik upravo nezna za koga misi, da li za svećenika ili svjetovnjaka, muža ili ženu, treba da uzme sve tri molitve, kako su ondje u redu t. j. „Deus qui inter apostolicos", „Deus veniae largitor" i „Fidelium".[6] Tako isto kad se uslied crkvenice misala prvi dan mjeseca ili prvi ponedjeljak u tjednu služi ova misa u obće za umrle, tada ako se uzmu tri molitve, imadu se uzeti spomenute tri, i onim redom, kako se u ovom obrazcu nalaze;[7] uzme li se samo jedna molitva, tada se ima uzeti druga t. j. „Deus veniae largitor" a to zato, jerbo ovu misu imadu kanonici namieniti za dobročinitelje u obće.[8] Znade li misnik za koga imade misiti, tada prva molitva je uviek: „Deus, qui inter apostolicos",[9] mjesto druge: „Deus veniae largitor" može uzeti za svoje roditelje, ili za koga već misi „Inclina" ili „Quaesumus" (nu ne za žive), a smije još koju dodati ex diversis, samo da budu kako

[1] Gassner I. 1072; Schüch 516; [2] S. R. C. 3 pros. 1701; [3] S. R. C. 29 stud. 1752; [4] De Herdt II. 54; [5] S. R. C. 27 velj. 1847; [6] Brassine cap. 10 n. 5; [7] S. R. C. 16 veljače 1781 „Uti habetur in missali in Missis quotidianis" 27 velj. 1847 ad 3; [8] S. R. C. 27 veljače 1847 ad 2; [9] S. R. C. 16 velj. 1781; 23 rujna 1837 ad II. 1; 12 kol. 1854 ad II et III; 16 rujna 1865. Utrum in missa quotidiana defunc-

s-nogore rekla brojem nepar, te zadnja da bude uviek: „Fideli-um Deus omnium" koja je u svakdanjoj misi treća[1]. Molitva „pro patre et matre" razumieva se samo o pravih misnikovih roditeljih, a nipošto o drugih[2] te uviek, makar za otca samo ili za majku misio, kazati mora „Deus, qui nos patrem et matrem honorare" itd. Stoga ako tko zahtjeva mrtvačku misu za svoje roditelje, tada se uzme pro pluribus defunctis: „Deus, cui proprium est". Ako tko zahtjeva sv. misu za onu dušu, kojoj je najveća potreba ili koja će prva u nebo, tada se mjesto „Deus veniae largitor" može uzeti molitva „Inclina" izpustiv: famuli tui ili dodav poslje famuli: famulae vae tuae itd.[3] Gdje u molitvi neima slova N, tu se ništa ne smije dodavati.[4]

2) Sliednica: „Dies irae" za koju veli Cavalieri,[5] da ju je sastavio njeki kardinal Ursin Frankopan iz reda propovjednika, ima se reći, kadgod se u misi uzima samo jedna molitva, bila misa pjevana ili tiha, dakle na dušni dan, kod pogrebne mise, treći dan, sedmi, trideseti na godišnjicu u svih svečanih misah i onih pjevanih, koje se služe cum extraordinario concursu et apparatu. U svakdanjih pako misah kad se uzmu tri ili više molitava, sliednica se može po volji uzeti ili izpustiti[6]

torum pro oratione assignata primo loco alia subrogari valeat, puta pro matre, offerente eleemosynam etc. S.R.C. rescribendum censuit: Quoad primam servetur ordo missalis: quoad secundam detur (locus) decretum in Aquen. diei 2. Sept. 1741. Atqui ita rescripsit et servari mandavit. Die 27 Aug. 1836 ad 7. 1) In missis quotidianis, quae pro defunctis celebrantur, possunt quidem plures dici orationes quam tres, sed curandum, ut sint numero impares, et aliquando pro illa „Deus veniae largitor" impune subrogari alia pro patre, pro matre etc. dummodo ultimo loco dicatur illa „fidelium etc." S.R.C. 2 rujna 1741 ad 4; 12 Nov. 1854; Caval t. 3. decr. 48. n. 10; 2) De Herdt I, 65; 3) Hagerer l. c. app. t. 2. §. 2. n. 8 et 10; 4) S.R.C. 7 travnja 1832; 5) Tom 3. cap. 10. n. 8. Sravni Bened. XIV. sect. 1 n. 123, Bouvry II, 99; 6) Rubr. gen. missa V, 4 et speciales. Bouvry II, 99.

Opazka. Na obred mrtvačkih misa spada i to, da na žrtveniku na kojem se služi ne bude nikakovoga svečanoga uresa, kao močvišta, ruža, slika i. t. d. 1) Nu niti slike predstavljajuće smrt ili duše u očistilištu ne smiju se na nj metati, a još manje mrtvačke kosti 2). Pod mrtvačkimi misami ne smije se rabiti glasba, pače i niti orgulje ne bi smjele udarati. 3) Svieće imadu biti od prostoga žutoga voska.

§. 157. Gregorijanske mise.

Pod gregorijanskimi misami razumieva se trideset sv. misa, koje se kroz trideset dana podjedno služe od jednoga ili više svećenika, u istoj ili različitih crkvah za žive ili mrtve 4) Zovu se gregorijanske jerbo potiču od sv. Gregorija velikoga. 5) Poviest im je sljedeća. U samostanu sv. Gregorija oboli na smrt neki monak Justus, koj je kano drugi liečnik nastojao sv. Gregorija u njegovih svedilj nih bolestih. U njegovoj postelji našao je njegov tjelesni brat Copiosus, koji ga je dvorio tri zlatna dukata, što si ih skrovnice pridrža proti zavjetu siromaštva. Kad to doču sv. Gregorij jako se raztuži, te počne misliti, što mu je činiti, da se bolestnik obrati, a druga braća od toga prestraše. Sv. otac naloži strogo opatu samostana, da s takvim bezdušnim monakom, nitko ne smije občiti osim brata mu Copiosa, i ako umre, da ga nesmije crkvenim obredom pokopati, već baciti u neblagoslovljenu zemlju i njega i novce s njim, a tada, da sva braća imadu reć: Novac tvoj neka bude s tobom proklestvo! Ova stroga naredba sv. otca jako se kosnu srdca griešnoga monaka, skrušeno se pokaja i umre blaženo. Nu naredba sv. Gregorija pape se ipak strogo izvrši. Drugi monasi, koji su si bili takodjer koješta takova bud kradomice bud dopuštenim načinom prisvajili, da ne budu ovako kažnjeni, lišiše se toga posvema. Poslje trideset dana, kad se svi monasi skloniše na točno

1) Caerem. epis. l. II. c. 11. n. 1.; 2.) Schüch 525.; 3) In missis et officiis defunctorum nec organo nec musica, quam figuratam vocant, utamur sed cantu firmo. Caerem. epis l. I. c. 28. n. 13.; 4). Gollowitz II. 193; 5) Dialog. lib. 4. cap. 55. srav. Benedict XIV. De sacrif. Mis. sect. 2. n. 208 i dalje.

obdržavanje zavjeta siromaštva, preporuči sv. Gregorij opatu Pretiosu
da za onoga pokojnoga monaka ili on sam ili koji drugi kroz
tri deset dana podjedno misi, tako da se ni jedna misa ne izpusti.
Pretiosus posluhne i točno sam odsluži 30 sv. misa za pokojnoga monaka.
Noćju onoga dana, kad opat svrši tridesetu misu, prikaza se Justus
bratu svomu Copiosu, te mu kaza, da je izbavljen iz muka očistilišta.
Slučaj ovaj odmah se razglasi, te od sad počeli su monasi 30 misa
podjedno služiti za umrlu si braću, ili za svetnu smrt živućih. U ne„
kojih samostanih, kano n. p. benediktinskih je još danas običaj
služiti za svakog umrlog člana 30 sv. misa kroz 30 neprekidnih dana.
Taj običaj predje brzo i u vjernike, jerbo se je mislilo, da 30 misa pod„
jedno služenih imaju osobitu moć. Ove mise bijahu u velikom štovanju
osobito i za to što su utemeljene velikim učenim papom sv. Gregorijem.
Nu s vremenom se je netko usudio nesmotreno bez svake povlastice
sastaviti takodjer takodjer trideset različitih misnih obrazaca za žive i
za mrtve, koje prozva gregorijanskimi misami. Sbor za svete obrede
zabrani ove mise, koja se zabrana tiska na početku svakoga misala.[1]
Ovom zabranom zabranio je sv. sbor samo misiti po onih obrazcih,
ali nipošto pako broj trideset gregorijanskih sv. misa za mrtve, kako
se sam sbor kasnije izjavi.[2] Po tom je dopušteno podjedno misiti 30
misa za mrtve[3], nu ove mise nemaju nikakve povlastice osim
trećega, sedmoga i tridesetoga[4] dana, te se smiju kano mrtvačke
služiti samo onda, kad su dopuštene skromne, mrtvačke mise, kako

1.) „Sacra Rituum Congregatio, inhaerendo Decretis alias factis, prohibet
omnino missas a Sacra Rituum Congregatione non approbatas, et
signanter missas nuncupatas S. Gregorii pro vivis et Defunctis, missas
quindecim auxiliatorum, missam De Patre aeterno, et quascunque
alias, non approbatas." Die 8 Aprilis 1628 ad 4. Srav. Rim. mis. naslov:
Ex registro Decretorum S.R.C.

2). Quo vero ad missas s. Gregorii, dictum fuit, quod prohibitio in Decreto non
inteligatur quoad missas numero triginta institutas pro Defunctis a s. Gre„
gorio in Dialogor. cap. 55. sed solum illas missas impressas, et non approbatas,
quae circumferuntur sub nomine S. Gregorii pro vivis et Defunctis, sicut
aliae quindecim auxiliatorum, et De Patre aeterno. S.R.C. 28 Octo„
bris 1628.; 3.) Benger II. 442. De Herdt I. 63.
4.) Bouvry II. 71. opaz.

rekosmo zabranjeno je toliko sv. misa služiti podjedno za žive n. p. za sretnu smrt 1). Nego budući da ima u prostom puku u obće glede ovih misa i kojekakvih predsuda, svećenik treba da datičnika, koji mu ovakve mise plaća, o pravom smislu i vriednosti njihovoj poduči, da ne bi možda izvanrednu kakvu moć u te mise polagao kano da će n. p. ona duša, za koju se odsluže sigurno i to odmah biti izbavljena iz čistilišta itd.; pa ako bi darovnik ostao sasvim tim kod svojih predsuda, svećenik ovakvih misa ne bi smio uzeti 2). Ako bi misnik ove mise prekinuo pa makar samo jedan dan mise bi bile dobre i koristne, nu nebi bile gregorijanske, stoga koji bi ih prekinuo, ne bi zadovoljio dužnosti, na koju se je ugovorom prama darovniku obvezao. Nu nebi prekinuo ove mise koj ih ne bi služio tri zadnja dana velikoga tjedna, kad crkva i onako zabranjuje male mise. Potom mogao bi tko odslužiti n. p. 15 sv. misa do velikoga četvrtka, a ostalih 15 počam od Uskrsa 3)

§. 152. Koja se misa ima služiti u tudjoj crkvi?

Kad tko misi u tudjoj crkvi 4) n. p. u tudjoj biskupiji ili svjetski svećenik u samostanskoj crkvi, treba da pazi na red obreda, svečanost, boju čina to svoga to tudje crkve, te se u tom vlada po odlukah zbora za sv. obrede.

---

1) Srav. Amberger II. 261. i Gollowitz, ondje; Probst, Verwaltung der Eucharistie 632 op. 1. 2). „Quarumdam missarum ... certum numerum, qui magis a superstitioso cultu, quam a vera religione inventus est omnino ab ecclesia removeant doceantque populum, quis sit et a quo potissimum proveniat sanctissimi hujus sacrificii tam pretiosus ac coelestis fructus." Conc. trid. sess. 22. Decret. de observ. et evit. in celebr. miss. Gollowitz, ondje. 3.) „Requiritur quantum fieri potest, ut istae 30 missae sint continuae et non interpolatae, cum S. Gregorius institutor illius ritus, expresse dicat diebus 30 continuis ... Non interpolantur tamen per omissionem celebrationis illis diebus, quibus per ecclesiam vetitum est celebrare, ut in triduo majoris hebdomadae (ex Decr. S. R. C. et Clementis XI. 20 Aprilis 1707 ...) in quibus missae (privatae) non celebrantur; per omissionem enim celebrationis illis vetitis diebus non inducitur discontinuatio contra institutionem divi Gregorii, cum haec intelligenda sit de continuatione servato ritu ecclesiae." Lucius Ferraris, Bibliotheca prompta. v. missa ut est sacrificium. Art. XIV. 27–31. – 4.) To isto valja i o javnoj bogomoljnici. S. R. C. 22 Ožuj. 1817; 16 pros. 1828.

U obće kad je boja čina misnikova ista koja i boja crkve u kojoj služi, tada treba da uzme misu odgovarajuću svomu činu, bio ovaj s činom tudje crkve jednak ili različit[1]; a to stoga, jerbo misa po naravnosti ima uviek odgovarati činu[2]. Je li pako boja različita, tada obično služi misu odgovarajuću boji crkve ili sakristije (color sacristiae). Tako n. p. svećenik (svjetski ili redovni) ima uviek uzeti misu odgovarajuću činu tudje crkve: a) kad god služi konventualnu misu[3] (u stolnih, sbornih odnosno i samostanskih crkvah) pjeva župničku misu, molvačku, zavjetnu[4] ili drugu, n. p. prigodom kakve velike svečanosti kano: na blagdan zavjetnika mjesta te je izvanredni sbor puka[5]; b.) ako je onoj crkvi pridieljen u pripomoć bolestnomu župniku, ili uma s koga uzroka obavljao mjesto njega duhovnu pastvu, ili je tamo pozvan da obavi posebnu kakvu službu u onoj crkvi;[6] c.) kad je njegov čin De beato a u crkvi de Sancto[7]; te napokon d.) kad je čin tudje crkve duplex ili takav, koj ne dopušta zavjetnu misu a boja je različita.[8] U svih drugih slučajevih ima uzeti misu odgovarajuću svomu činu,[9] pak makar oba čina dopuštala uzeti zavjetnu misu i koju mu drago boju, osim ako imade razložna uzroka čitati zavjetnu ili molvačku misu. Tako isto dužan je po svom činu, kad god misi u skromnoj bogomoljnici[10] osim na blagdan zavjetnika mjesta, koj dan sve mise u području dotičnoga mjesta imadu biti od zavjetnika[11], ili imade čin od svetca, a u crkvi je od blaženika[12].

1.) Falise 392; Schüch 535. 2.) Unae missa celebranda a Sacrum facientibus in aliena ecclesia (vel oratorio privato)? S. R. C. 12. Nov. 1831 ad 31 rescribendum censuit: Missam concordare debere cum Officio, quod quisque recitabit, dummodo cum colore ecclesiae, in qua celebrat, aptetur (In oratorio autem privato semper concordare debet.) 3). S. R. C. 11. velj. i 18. ožuj. 1702 ad 2.; 7. pros. 1844. 4) S. R. C. 3. pros. 1699. 5). S. R. C. 11. lip. 1701 ad 1.; 22. ožuj. 1817 ad 1. 6) S. R. C. 15. pros. 1691; 11. lipnja 1701; 29. siec. 1752. ad 10 et 11; 22. ožuj. 1817; 23. svib. 1846. 7.) S. R. C. 7. ruj. 1816. 8) S. R. C. 4. ruj. 1745 ad 8.; 7. svib. 1746. ad 13; 27. velj. 1847.; 17. ruj. 1853. 9) S. R. C. 22. ožujka 1817, 12 stud. 1831., 17. rujna 1853. 10.) S. R. C. 12. stud. 1831. ad 31; 16. trav 1853. 11.) S. R. C. 22. ožujka 1817 ad 1; 16 pros. 1828 ad 1 et 2; 12. stud. 1831 ad 31; 16. trav. 1858 ad 14. 12.) S. R. C. 7. ruj. 1816.

U tom pogledu misnik usljed odluke sbora za sv. obrede od 7. svib. 1746. nije u prilog niti čin crkve u kojoj misi niti njegov vlastiti. Tako ako je n. p. u crkvi Officium semid., a on imade dupl., ili njegov je čin semid., a u crkvi dup., u nijednom slučaju ne smije služiti skromnu zavjetnu ili mrtvačku misu; već u prvom ima uzeti misu odgovarajuću svomu činu 1)., a u drugom onu čina crkve 2). Nego drugom odlukom od 3. ožujka 1866. 3) isti je sv. sbor dopustio svećenikom koji mise u crkvi, u kojoj je offic. semid. i dozvoljene su skromne zavjetne ili mrtvačke mise, da smiju slobodno služiti mrtvačku misu; navlastito ako je pogreb praesente corpore ili godišnjica, pak makar oni imali officium duplex.

Što se obreda tiče, misnik se vlada skroz ili po koledaru crkve gdje misi ili po svojem koledaru kako već svoju misu služi 4). Tako n. p. ako tko služi misu odgovarajuću činu tuđe crkve, tada ima uzeti boju molitve, slavu, vjerovanje i predslavje kako to propisuje koledar one crkve 5). ~~Tako isto ako čita~~ Nego u misi nedjele može misnik dodati spomen svoga čina de dupl. more simplicis, ili svoje osmine 6). Tako isto, ako čita misu po svom vlastitom činu, smije uzeti vjerovanje ako ga čin crkve zahtieva 7), samo da nije ovo propisano zbog kakve velike relikvije; nu ako misi na blagdan svetca, kojega se velika relikvija u onoj crkvi čuva, tada je dužan moliti vjerovanje, pak makar ga njegova misa ne imala 8). Redovnik (sacerdos regularis) služeć misu u tuđoj crkvi na poglavitiji blagdan svoga reda, navlastito pako na blagdan svetca začetnika istoga, može

1.) S. R. C. 7 ruj. 1816., 16 pros. 1828. 2) S. R. C. 11. ruj. 1846.
3). Srav. Act. quae apud S. Sedem geruntur Vol. IV. append. I. pag. 51.
4) S. R. C. 7. svib. 1746. 5) S. R. C. 11. lipn. 1701. ad 1 et 2; 11. trav. 1840., 11. ruj. 1847. 6) S. R. C. 11. lip. 1701. ad 4.; 26 trav. 1834 ad 2. Falisé 393. – ? – 7). S. R. C. 11. lip. 1701. ad 2; 18. pros. 1779. 8) „Sacra Rit. Cong. decrevit die 12. novembri anni 1831 celebrante sacerdote in aliena ecclesia, missam concordare debere cum officio, quod quisque recitavit, dummodo cum colore ecclesiae in qua celebrat, aptetur; quaeritur nunc utrum debeat etiam conformari in recitatione symboli nicaeni sui officii vel officii ecclesiae. S. R. C. 11. april. 1840 ad 6 respondit: Poterit in officio proprio; dummodo non sit addendum ratione corpus vel reliquiae; debet si celebret de

Dodati u misi vjerovanje, makar ga čin one crkve ne zahtievao[1]. je li je pako malo čin od svetca, kojega se velika reliquija časti u njegovoj crkvi, tada u tudjoj crkvi mora izpustiti vjerovanje[2]. Strani svećenici ~~[illegible]~~ služeć misu u crkvi, bratovštine na sam blagdan zavjetnika ili naslovnika crkve ne moraju uzeti vjerovanje, niti su obvezani na jednu samo molitvu[3]. Dočim u samostanskih crkvah, kad mise od svetaca dotičnoga reda, mogu se prilagoditi domaćim redovnikom glede vjerovanja i molitava more Duplicium.[4]

Što se tiče obrazca, po kojem se ima odnosno smije služiti misa u tudjoj crkvi, u obće reku svaki služi po onom obrazcu po kojem bi ima služio u svojoj crkvi. Imade li tudja crkva vlastitu misu tada pako je ova odobrena sv. otcem odnosno zborom za sv. obrede te dopuštena crkvi, svi misnici, koji god u njoj mise mogu se (r.u. ne moraju) služiti spomenutim obrazcem. Dočim ako je dopušteno samo nekim osobam samo ove smiju (i to svuda) misiti po vlastitom obrazcu pošto pako i drugi[5]. Tako n. p. svi misnici, od kuda god bili, smiju u Austriji i to samo u ovoj misiti po obrazcih odobrenih za Austriju[6]. Dočim svjetski svećenici niti u samostanskih crkvah ne smiju misiti po obrazcih dopuštenih dotičnim redovnikom, već imadu uzeti mise u rimskom misalu, i to ako svetac ima, ako ne de Communi[7]. Stoga svaka samostanska crkva ima biti providjena rimskim misalom za svjetske svećenike[8]. Ali kako smo rekli u §. neki redovnici imadu povlasticu, da svi misnici u njihovih crkvah smiju rabiti njihov misal, pače i služiti misu po posebnih obrazcih, dotičnim redovnikom dopuštenih.

§) A da ova zbor bude jasnija, dodajemo ovdje obćenitu iskrižaljku, odobrenu tajnikom zbora za sv. obrede.

---

1). S.R.C. 18. pros. 1779; 2) S.R.C. 2. pros. 1864; 11 travnja 1846 ad 6.
3. S.R.C. 23 ruj. 1837; 4.) S.R.C. 11. lip. 1701. 5) Niti redovnici regulares/ ne smiju bez posebne povlastice služiti vlastite mise dopuštene drugim redovom, pak makar imali i svim druge povlastice skupne S.R.C. 10. ožuj. 1706 ad 3.
6). Isto valja i za pojedine biskupije. 7) S.R.C. 11. lip. 1701; 11 velj. 1702; 2. trav. 1707; 20 stud. 1717 obćenita odluka potvrdjena Klementom XI. 1. pros. i. g.
8.) S.R.C. 26 siječ. 1664; 13 velj. 1666 ad 4 et 5; 22 svib. 1683.

Officium celebrantis	Si in utroque officio idem sit color: Simplex et Vigilia	Dies infra octavam	Semiduplex	Dupl. maj. vel min.	Duplex I vel II cl.	Dominica	Si in utroque Ecclesia offic. et color differant: Simplex et Vigilia	Dies infra octav.	Semiduplex	Dupl. maj. vel min.	Dupl. I vel II. cl.	Dominica	Officium alienae Ecclesiae
Dominica	0	2	0	2	1	0	0	6	0	6	6	6	
Dupl. I vel II. cl.	3	3	3	3	1	3	8	8	8	6	6	7	
Dupl. maj. vel minus	5	5	5	4	1	4	8	8	8	6	6	7	
Semiduplex	4	4	4	2	1	0	9	9	9	6	6	0	
Dies infra octavam	4	4	4	2	1	5	9	9	9	6	6	7	
Simplex et Vigilia	4	4	4	2	1	0	9	9	9	6	6	6	

0. Casus impossibilis, vel in quo nullum discrimen observatur.
1. Missa conformis officio alienae Ecclesiae.
2. Missa alienae Ecclesiae congruentior; saltem celebrans nec misfam votivam neque de pequiem celebrare potest.
3. Missa conformis officio celebrantis.
4. Missa alterutro officio conformis ad libitum.
5. Misfa conformis officio celebrantis rectius dicitur; saltem celebrans nec misfam votivam neque de requiem celebrare potest[1].
6. Misfa et color alienae Ecclesiae.
7. Missa et color alienae Ecclesiae; sed fit commemoratio duplicis ad instar simplicis, et octavae sine testia oratione.
8. Missa et color conformis officio celebrantis.
9. Misfa et color alterutrius officii ad libitum, etiam missa votiva vel de pequiem.

1) Nego gore navedenom novijom odlukom sbora za sv. obrede od 3. [illegible] dopušta se misiti mrtvačku misu, navlastito ako je pogreb [illegible]

§. 153. Mlada misa i tri druge, koje biskup svakomu na presbiteratu naloži.

1. Najprije mladomisnik treba, da dobro znade sve obrede, kako se imade služiti sv. misa. Ne zna li još toga skroz točno, neka se prije nauči od drugih izvježbanih svećenika. Opominje na to biskup sve mladomisnike, kad ih zaredjuje za svećenike[1].

U strogom smislu mladomisnici služe prvu misu s biskupom, kad ih zaredjuje za svećenike[2]. Nu obično mlada misa zove se ona, koju za tim prvu služi. Ova, premda se na nju sakupi sila svieta, ne ima povlastice svečanih zavjetnih misa, jerbo kako kažu ne služi se pro re gravi. Nego gdje je zbilja izvanredni sbor puka i običaj, da se ova misa služi na njeke dane, u koje nije slobodno misiti zavjetnu skromnu misu i vjerodostojni rubriciste kažu, da mladomisnik smije pjevati zavjetnu misu De Ss. Trinitate sve dane kroz godinu, kad je dopuštena svečana zavjetna misa[3]) ili kako veli Hoeffinger[4]) sve dane osim blagdana i nedjelja I. i II. clas. velikih i povlaštenih ferija; sbor za sv. obrede protivno odluči[5]) te će svaki najbolje učiniti ako se njegove odluke točno drži.

---

1. „Quia res, quam tractaturi estis, satis periculosa est, filii dilectissimi, moneo vos, ut diligenter totius missae ordinem atque hostiae consecrationem ac fractionem et communionem ab aliis jam doctis sacerdotibus discatis, priusquam ad celebrandum accedatis." Pont. rom. de ord. presbyt. 2). Amberger II. 274. op. 9. 3) Probst, Verwaltung der Eucharistie 672. 4) Manuale rituum 163. –

5). „An sacerdos post susceptum ordinem presbyteratus possit primam missam suo arbitrio celebrare etiam in festis duplicibus?" S. R. C. 24. Maji 1653 respondit = servandas esse Rubricas.

Srav. Hoeffinger 163. Instr. past. Eystett. II.

3

§. 154.

Negdje je barem ta navada, da mladomisnik uzme za se Kolektu ex diversis №. 20. Ali i glede toga najbolje je držati se skroz Koledara. Po tom će mladomisnik samo onda služiti zavjetnu misu de Trinitate ili de Spiritu Sancto, kad je zavjetna skromna misa dopuštena, a za sebe uzeti molitvu, ako se u Koledaru bilježi 3a oratio ad libitum, ili ako u skromnoj zavjetnoj misi (pa makar i pjevanoj) želi uzeti više molitava n. p. 5 ili 7 pristoji se, da mladomisnik prvu sv. misu služi za se.

Čim stupi mladomisnik k žrtveniku, zapjeva klečeć: „Veni sancte Spiritus" Po dovršenom hvalospjevu podvornici kažu: „Emitte Spiritum tuum et creabuntur" Odg. „Et renovabis faciem terrae", zatim pjeva mladomisnik: „Dominus vobiscum" Odg. „Et cum Spiritu tuo". „Oremus, Deus qui corda fidelium" iz zavjetne mise od sv. Duha. Treba li n. p. u nedelju aškropiti kler i puk s blagoslovljenom vodom, tada ovo ima učiniti on sam poslije odpjevane molitve od sv. Duha 1.) a nikad drugi.

Mladomisnik na prvoj svojoj misi osim djakona i poddjakona imade uviek uza se svećenika (presbyter assistens) skroz točno izvježbana u rubrikah, obučena u plaštu bez naramenice 2.) Ovaj svećenik pod pristupnimi molitvami nestoji med mladomisnikom i djakonom već djakonu na desnoj 3.), tako isto i kad po dovršenoj misi ostavlja žrtvenik; inače uviek dvori mladomisniku kod knjige stojeć na onoj strani, koja je više udaljena od sredine žrtvenika. S mladomisnikom se križa, klanja i poklekca. Dieli li mladomisnik sv. pričest, tada plitcu pred vjernici drži djakon a ne on. Ovakova svećenika može rabiti mladomisnik i drugi i treći put, ali ne više obučena u plaštu već samo u kratkoj košuljici i nikada u naramenici.

1.) Hoeflinger 164. 2.) S. R. C. 11. ožuj. 1837. 3.) Caerem. episc. l. 1. c. 7. n. 3.

Pod mladom misom s dozvolom župnikovom smiju se sabirati dobrovoljni prinesci za mladomisnika. Nu nedoličnoje onda imati kojekakve nevjestice ili paraninfe, da se kod te nabožne i uzvišene svečanosti pleše.1.)

Mladomisnici obično poslije mise dieliti blagoslov. Smije to ne samo onaj dan nego nekoliko dana i prije i kasnije u koliko mu to biskup dopusti. Rieči blagoslova nisu nigdje propisane. Sa svim tim navesti ćemo neke običnije obrazce za one, koji bi se htjeli njimi poslužiti.

A u početku svakoga blagoslova može se reći:

Ignem sui amoris accendat Deus in corde tuo, exaudiat te in die tribulationis tuae, protegat te nomen Dei Jacob, mittat tibi Dominus auxilium de Sancto et de Sion tueatur te."

Blagoslov za svećenika: Impleat Dominus omnes petitiones tuas ad salutem animae tuae. Tribuat tibi Dominus

---

1.) "Quoscumque abusus, quaestum sordidum aut pompam aliquam nuptialem sapientes, vel sponsas, ut vocant, quascumque et paranymphas ac convivia solemnia cum choreis et similia tanquam praejudicia tremendi hujus sacrificii longe gravissima, penitus et severe interdicimus; de quibus excessibus intra ecclesiam admissis parochus respondere, idemque de iis extra eam attentatis Nos monere teneatur; neomistae vero talia, quamvis ab aliis admissa, neutiquam impune ferent." Instr. past. Eyst. 11. "Stricte praecipimus, ne quis sacerdos neo-ordinatus primitias suas cum choreis vel in aliquo hospitio aut alias cum vano apparatu, multo minus cum muliere personam sponsae figurante celebrare audeat sub poenis in mandato generali ddto 24. maji 1723 contentis et aliis ad arbitrium nostrum infligendis. Const. dioec. Ratisb. p. 22. Ovaj propis uruči se svakomu mladomisniku u posebnom otisku.

Spiritum sapientiae, intellectus, scientiae, consilii, fortitudinis, pietatis ac timoris Domini. Illuminet vultum suum super te, memor sit omnis Sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiat. Det tibi auxilium, ut sis Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Tribuat tibi Dominus longitudinem dierum, ut videas bona Jerusalem cunctis diebus vitae tuae. Et omni benedictione coelesti et terrestri benedicat te Pater + Filius + et Spiritus + Sanctus. Amen.

Za djakona: Reddat tibi Dominus stolam immortalitatis, quam perdidisti in praevaricatione primi parentis. Et omni benedictione coelesti etc.

Za podjakona: Merearis portare manipulum fletus et doloris, et cum exultatione valeas recipere mercedem laboris. Et omni benedictione etc.

Za klerika: Adimpleat omnes petitiones tuas Dominus ad salutem animae tuae. Tribuat tibi Dominus longitudinem dierum, ut videas bona Jerusalem cunctis diebus vitae tuae. Det tibi Spiritum sapientiae, intellectus, scientiae, consilii, fortitudinis, pietatis ac timoris Domini, ut sis Sacerdos secundum cor Dei. Et omni benedictione etc.

Za roditelje: Accipe Pater (vel Mater) benedictionem a filio, qui tibi sit baculum senectutis tuae; tribuat tibi Dominus de thesauro suo abscondito gratiam, impleat omnes petitiones tuas ad salutem animae tuae, det tibi secundum cor omnia, et omne consilium tuum confirmet, benedicat tibi in die tribulationis tuae, protegat te nomen Domini Jacob et de Sion tueatur te. Benedictus (vel benedicta) sis in omni opere tuo, invenias gratiam coram oculis Domini, tribuat tibi longitudinem dierum, ut videas filios filiorum tuorum de generatione in generationem, det tibi sanctam pacem super Israel; benedicat te Dominus benedictionibus coeli et

terrae, et cum defecerit virtus tua, non derelinquat te Dominus gratiamque finalem accipias. Et omni benedictione etc.

Za braću i sestre: Accipe Frater (soror) benedictionem a Fratre tuo, quam Deus ratam habeat in conspectu suo, et omnipotentia Patris conservet te, sapientia Filii illuminet te, et charitas Spiritus s. accendat te, amore coelesti ardens terrena despicias et soli Deo servias, qui det tibi longitudinem dierum vitae tuae, det tibi finalem gratiam. Et omni benedictione etc.

Za djevicu: Ignem sui amoris etc. Det tibi Dominus, ut sis virgo sapiens, et una de numero prudentum, tribuat tibi Dominus spiritum humilitatis, pudoris, castitatis et timoris Domini. Et omni benedictione etc.

Za Književnika: Ignem sui amoris etc. Et omne consilium tuum confirmet, et adimpleat omnes petitiones tuas, ad salutem animae tuae, tribuat tibi Dominus longitudinem dierum, ut videas bona Jerusalem omnibus diebus vitae tuae. Et omni benedictione etc.

Za učenika: Tribuat tibi Dominus Spiritum sapientiae, scientiae, intellectus consilii, fortitudinis, pietatis ac timoris Domini. Et omni benedictione etc.

Za vojnika: Ignem sui amoris etc. Induat te lorica fidei et scuto bonae voluntatis, defendat te adversus hostes tuos, cadant a latere tuo mille et decem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquent, tribuat tibi Dominus longitudinem dierum etc.

Za obudovljene: Comprimat Dominus opprimentes te et tibi nocere volenti resistat, vociferatio tua ascendat ad Dominum et exaudiat clamorem tuum, tribuat tibi Dominus, ut honorabilis vereque vidua sis (vel viduus) Et omni benedictione etc.

Za bolestnike: Sanet te Deus et Dominus noster Jesus Christus, intercedat pro te B. V. Maria, orent

pro te omnes Sancti Beatorum Spirituum ordines, interveniant pro te omnes Sancti Dei, ut perfectam sanitatem corporis et animae consequaris, videasque bona Jerusalem omnibus diebus vitae tuae. Et omni benedictione etc.

Kratak obćeniti obrazac: Per impositionem manuum mearum sacerdotalium omni benedictione coelesti et terrestri benedicat te (vos) omnipotens Deus Pater et Filius et Spiritus Sanctus. Amen.

Još kraći obrazac: Omni benedictione coelesti et terrestri benedicat te (vos) Pater et Filius et Spiritus Sanctus. Amen.

Ako je puno svieta te bi hotio mladomisnik sve skupa blagosloviti, tada to može iz svetišta (žrtvenika) ili iz propovjedaonice sljedećom formulom: Pax Domini nostri Jesu Christi et virtus sacratissimae passionis ejus, et signum sanctae crucis, et integritas B. V. Mariae, benedictio omnium Sanctorum et suffragia electorum sint in vobis, ut inimicos vestros visibiles et invisibiles, maxime in hora mortis superare valeatis et omni benedictione coelesti et terrestri benedicat vos Pater et Filius et Spiritus + Sanctus. Amen.

Izgovarajući rieči blagoslova položi dotičniku ruke na glavu, samo svećeniku na ramena. Kod obćenitoga blagoslova raztvori skroz ruke i obrne dlane dole. Pod samim križanjem lievu ruku drži na prsih a desnom križa.

2. Zaredjenim za svećenike biskup ovako veli: „Singuli ad presbyratum promoti post primam vestram missam tres alias missas, videlicet unam de Spiritu Sancto, aliam de Beata Maria semper Virgine et tertiam pro fidelibus defunctis dicite" Ove mise su zavjetne skromne, imadu se dakle odslužiti onda, kad su one dopuštene i obredom, kojim se zavjetne skromne služe. Poimence ona pro defunctis misi se po četvrtom obrazcu: ut in

-missis quotidianis strima molitvama, koje su ondje. Nu ne moraju se baš služiti u prve slobodne dane 1.); pače zajedan je nauk bogoslova, da spomenute mise ne vežu pod grieh. 2.); po tom kad bi i bila kakva dužnost, kako će nekoji, služiti po biskupovoj namieni, mladomisnik bi zadovoljio toj dužnosti i redovitimi misami, navlastito kad bi dugo morao čekati na dane, kad su dopuštene skromne zavjetne mise. 3.)
Pita se, da li smije mladomisnik za ove tri mise uzeti misnu plaću? U smislu pontifikala biskup nalaže mladomisnikom samo kojim obredom imadu misiti one tri mise, podnipošto pako, da za njega ili za koga drugoga namiene plod mise. Stoga je obći nauk vjerodostojnih bogoslova 4.) da mladomisnik smije za ove tri mise uzeti misnu plaću; pače Benedikt XIV 5.) kaže, da to može i za onu, koju

---

1.) „Haec tamen obligatio non ita urget, ut necessario eligendi sint dies liberi primo occurrentes, nam celebratio earumdem missarum, inquit Cavalieri (tom. 3. c. 12. n. 20.) ulterius adhuc differri poterit, si rationabilis causa subsit" Bouvy II. 426.
2.) „Alii tamen dicunt probabiliter hujusmodi obligationem esse decentiae, non autem sub peccato" S. Alf. 6. 829. „Pro complemento scire juvat, quod hae missae, quas episcopus recenter ordinatis injungit, omnino non injungantur sub peccato sed solum ex congruitate quadam et decentia." Valentia, Castropal, Gobat, Lohner, Hagerer l. c. t. 1. § 2. n. 13.
3.) „Juxta Romsée, si quis velit statim hanc obligationem delere, potest missas de duplici legere, applicando fructum earum ad intentionem episcopi. Hoc agendum non esse puto, nisi diutius forte exspectandi sint dies liberi. Notandum est per missam officio conformem in aliquo festo B. M. V. non minus satisfieri quam per missam votivam de eadem, die libera. Bouvy II. 426.
4.) Benedikt XIV. de sacrif. miss. l. 3. c. 16. n. 10.: „Recte infert P. Mazzotta (de sacrif. mis. c. 4. §. 3.) non esse obligationem

na redjenju služi s biskupom. Medjutim za ovu se ne običaje uzeti plaća; a one tri se u nas navadno služe za biskupa koj redi, mogu se pako namieniti i za svoj ordinariat 1.) ili kako će Bouvry, prve dvie za vojujuću crkvu, a treću za trpeću crkvu. 2.)

§. 155.

Koju misu i kakvim obredom ima služiti svećenik, komu je radi kratkoga vida dopušteno misiti zavjetnu ili mrtvačku misu?

Većinom se takvomu svećeniku u samom povlastnom listu opredieli takav misni obrazac, koj je najkraći i najlaglji, a to je zavjetna misa b. d. Marije ili mrtvačka. Ovu povlasticu, služiti naime spomenutu zavjetnu ili mrtvačku misu, daje samo sv. otac ili sv. sbor sabora; biskup pako smije to samo onda, ako je na to posebice ovlašten od sv. rimske stolice. 3)

---

applicandi praedictas missas juxta intentionem episcopi, dum ibi praescribitur tantum, ut initiati pro eo orent; ideoque ipsi bene possunt missas pro aliis applicare etiam cum stipendio." Sv. Alf. 6. 829. — 5.) Ondje.

1.) Srav. Gassner I. 1050. op. 2. — 2.) Admissa obligatione applicandi praefatas missas ad intentionem episcopi seu potius Ecclesiae, quaeri potest, quaenam sit illa intentio? — R. 1.° certo non debet applicari episcopo ordinanti. 2.° Putamus Ecclesiae voluntatem esse, ut ordinati per hujusmodi missas colant Spiritum S., Beatamque Virginem, eisque gratias agant pro beneficiis acceptis, novaque auxilia ecclesiae, sibique et Pontifici implorent, ac tandem opus misericordiae ac pietatis exerceant erga ecclesiam patientem, erga animas in carcere purgatorii detentas, et hoc conformiter verbisque pontificalis: de Spiritu S., de Beata, pro defunctis." Expositio rubricarum etc. II. 427. — 3.) S. R. C. 12. trav. 1823. ad XI. !

Po tom taktav povlaštenik ima uviek služiti zavjetnu misu b. d. Marije osim kad je dopuštena tiha mrtvačka. Za obrazac zavjetne mise b. d. Marije može uviek uzeti zavjetnu na konou „a Pentecoste usque ad adventum," ili ako može drugu koju od onih pet po različitosti vremena. 1.) Po ovih samo obrazcih ima služiti zavjetnu misu, a ne de die, niti na samo blagdane b. d. Marije 2.) Samo kad bi dotičnik mogao bez pogrieška misiti redovitu misu na blagdan b. d. Marije, mora bio ovu služiti 3.) i to točno po koledaru podnipošto pako obredom propisanim za zavjetne mise. A smije tako misiti svaki dan, kad god smiju misiti i drugi svećenici i na najveće blagdane (I. d.); samo što na Božić ne smije misiti više nego jednu misu daskako zavjetnu b. d. Marije. 4.) Ova se misa ima uviek služiti obredom propisanim za zavjetne skromne mise, dakle bez Slave, koja se govori samo u subotu 5.) i Vjerovanja, koje se uviek izpusti, dakle i u nedelju i zapoviedane blagdane kano Božić, Uzkrs itd. pače i na blagdan b. d. Marije, i medju osminami b. d. Marije 6.) s trima samo molitvama, od kojih je druga uviek de Spiritu S., a treća pro Eccla vel pro Papa. 7.) Molitvu zapoviedanu od poglavara nikad ne uzme. 8.)

1.) S. R. C. 11. trav. 1840; 12. trav. 1823. ad XI. 3.
2.) S. R. C. 11. svj. 1847. ad 8. — 3.) S. R. C. 11. svj. 1847 ad 8.
4.) „Caecutientes privilegium habentes missam votivam dicendi B. M. V. non possunt in die Nativitatis D. N. tres missas votivas de B. V. celebrare. S. R. C. 11. trav. 1840.
5.) S. R. C. 20. svj. 1806 ad 5.; 23 velj. 1839 ad 1.
6.) S. R. C. 23. velj. 1839.
7.) S. R. C. 16. ožuj. 1815 ad 2.; 20 svj. 1806 ad 5.; 28 trav. 1866. srav. acta. ap. S. Sed. Vol. II. pag. 53.
8.) De Herdt I. 68.

U osmini Uzkrsa mjesto stupajnice mole se 4 alleluja sa dva redka, nu bez sliedi. ce.[z] Misno odielo je uviek biele boje, da i na Duhove, Petrovo, u korizmi itd.[I] Mrtvačku misu smije povlašćeni svećenik misiti samo onda, kad je tiha mrtvačka misa dopustena. Čita ju pako po četvrtom obrazcu s dotičnima trima molitvama. Nego nije dužan ove da ne misiti mrtvačku, on može po volji kroz čitavu godinu služiti samo zavjetnu b. d. M.[I]

Opazka. Svećenik, koji kratkovidu misniku kod mise asistuje, neka drži kalež za podnožje, kao nad ovim križa, kaže mu početak molitava i nastavak kao treba, navlastito pako treba da pazi na to, da ne bi mrvice posvećene hostije ostale na tjelesniku ili plitici.

Molitve u misi.

Što se molitava tiče, najprije treba paziti na njihov broj, zatim na kakvoću i zaključak. Glede broja misa valja znati sliedeća pravila: 1. Jednu molitvu imadu a- festa duplicia i dies octavae, akosim ako se ima uzeti koj posebni spomen ili molitva zapoviedana od poglava, b.- mise na cvjetnu nedjelju, veliki četvertak, veliku subotu, badnjak i predvečerja Duhova, koje izključuju svaki posebni i obćeniti spomen pače i molitvu od poglavara zapoviedanu kroz nekoje vrieme; c- zavjetne svećane mise, kano i sve povlašćene (pjevane i tihe) i ne povlašćene svećane (ili barem pjevane) mrtvačke mise. 2. Dvie molitve imadu a: misa na pasionsku nedjelju i ferialne u pasionskom tjednu, te ponedjelak, utorak i sriedu velikoga tjedna; b: nedjelje medju osminami i c: dani medju osminom Uzkrsa i Duhova počam od sriede.- 3. Tri molitve obično imadu sve druge mise de die i to a- nedjelja osim gore spomenutih; b: medju osminami, izuzam uzkrsnu i duhovsku osminu; c: de feria, osim pasionskoga i velikoga tjedna; d: predvečerja, izuzam badnjaka i predvečerja Duhova, napokon e: mise blagdana koji se svetkuju ritu semid. i simpl.-

4. Pet ili sedam molitava može misnik po volji uzeti, a: u misi de festis simpl. de vigiliis non privil. et feriis per annum; b: u skromnih zavjetnih misah, pa makar ih pjevao, i c: u tihih ne povlašćenih (t. j. svagdanjih) mrtvačkih misah.

II. Po kakvoći razlikuju se: posebne i obćenite molitve, zatim molitva zapoviedana od poglavara i zavjetne molitve.

1. Rekli smo da festa duplicia i dies octavae po sebi imadu samo jednu molitvu. Nu kad se u ove dane sukobi više

1/ S. R. C. 16 ožuj. 1805 ad 5, 20 ruj. 1806. 12 trav. 1823, ad X, 20 trav. 1866.
I. S. R. C. 16 ožuj. 1805 ad 1, 23 velj. 1839. ad 2 – z/ Schüch 526.

čina, koje se ne mogu prenesti; tada se i u misi svetkuje ve-
ća čin a drugi se samo molitvami (odnosno i zadnjim evangje-
ljem) spominju. Za budući se to dogadja samo u posebnih slučaje-
vih, spomeni ovi ili molitve zovu se posebne (commemorationes)
seu orationes speciales). Kako se ove molitve uzimlju u činu, ta-
ko se imadu uzeti i u misi. Nu u tom imade i iznimaka i to:
u blagdane II. cl. cvjetnu nedjelju, predvečerje Duhova i na Bo-
žić. a. Na blagdane naime II. cl. spominje se festum simplex sa-
mo u skromnih t. j. malih ili tihih misah, i to ako nisu kon-
ventualne; dočim se taj spomen u svečanih pjevanih misah
i ovih konventualnih (i tihih) ima izpustiti, pa makar se
u slavoslovju uzeo.[1] b. Na cvjetnu nedjelju i predvečerje
Duhova ne smije se u nijednoj misi (bila svečana, ili tiha)
uzeti molitva festi simplicis, pa makar se spomenulo u či-
nu.[2] c. Na Božić u drugoj misi (bila svečana ili tiha) ima
se uzeti spomen s. Anastasiae[3] ako i nije spomenuta u či-
nu i akoprem se nikada ne smije spomenuti festum sim-
plex u blagdane I. cl.

Opazka. Nedjelje i feriae majores imadu uviek i na
najveće blagdane spomenuti. Kad se pomenće spominju,
tada uviek ima uzeti prva molitva iz dotične mise t. j. ona,
koja neposredno sliedi za Kyrie eleison, jerbo ova je jednaka
onoj u činu.

2. Obćenite molitve zovu se one, koje se uslied crkvenice mi-
sala[4] u nekedane nižega obreda imadu dodati da se popu-
ni. Stoga ako već imade misa druga ili možda i treću mo-
litvu posebnu, tada jedna, odnosno i obe obćenite molitve
naprosto izpanu. Jako n. p. ako misa de semid. nema nika-
kvoga posebnoga spomena, tada se imadu dodati dvie ob-
ćenite; imade li već jedan poseban spomen, tada se uzme

1/ Rubr. gen. miss. VII. 1. S. R. C. 8. trav. 1808. ad 4; 7. ruj. 1816 ad 10; 27 ožuj. 1779 ad 18. – 2/ Isto mi Bouvry II. 106. – 3/ „Hujus modi commemoratio non fit juxta generales rubricas, sed vi peculiaris ordinationis, ideo quod Romae haec secunda missa soleat celebrari a summo pontifice in ecclesia s. Anastasiae." Bouvry II. 107. – 4/ Rubr. gen. miss. IX. 2. 9. –

prva obćenita molitva kano treća; imade li dva posebna spomena, tada se obćenite molitve sasma izpuste. Nu obćeni tu molitvu ne smije nadomjestiti molitva presv. oltarskoga o tajstva (kad se pod ovim služi misa) ili zapovjedana od po glavara. Ovdje nam je napose spomenuti molitvu: a cunc tis, ad libitum i ecclesiae, vel pro papa.

a. Molitva „a cunctis“ odgovara skroz suffragiis sanctorum u činu; stoga se izpusta, kadgod se pomenuta suffragia ne mole, kano u dosascu, od pasionske nedjelje do sv. Trojice, medju osminami. U dosasću i od pasionske nedjelje do sv. Trojice, druga molitva uzima se iz dotične zavjetne mi se b. d. Marije; kano i u predvečerje i medju osminom svih svetih, i medju osminami blagdana b. d. Marije, druga moli va je de Spiritu sancto,1/ a treća ecclesiae, vel pro papa. Je li je već svetac koji se u molitvi „a cunctis“ spominje imeno van u prvoj molitvi (n. p. b. d. Marije, sv. Josipa, sv. Petar i Pavao, zavjetnik crkve), tada se u molitvi ~~imenuje svetac~~ „a cunctis“ ili naprosto izpusti, ili se čitava ova molitva zamieni s prvom molitvom izmedju različitih molitava: „Concede quaesumus“.2/ Kad se u molitvi imenuje svetac, pri djevak ili domovina njegova (n. p. Vincentius a Paulo, Fran ciscus de Paulo, Petrus Nolascus itd.) ne smije se spomenuti, osim: Joannes Chrysostomus, Petrus Chrysologus, Petrus Coele stinus i Joannes Eleemosynarius.3/ Ob ovoj molitvi sravn. 5.

b. Od očišćenja b. d. M. do korizme i od osmine Duhova do dosasća, kadgod je druga molitva „a cunctis“, treća je ad libitum. Ova molitva zove se tako, ne kano da se smije izpustiti nego jerbo se može po volji uzeti iz misala n. p. ex diversis, de x ligno sancto, de patrono, de Passione, de Cruce itd. pače iz [illegible]

1/ „Quia in prima oratione vel explicite vel implicite (ut in vigilia et infra octavam omnium Sanctorum) Mariae merita [illegible]; ideo in 2a ora tione eam denuo invocare non debemus; sit igitur 2a oratio de Spiritu S. [illegible] eam adumbra vit et foecundam reddidit.“ Gavant. srav. Bouvry II. [illegible] 4.) –
2/ S. R. C. 15. svibnja 1819. ad 3. cum Comment. Gardellini ad [illegible] –
3/ S. R. C. 5. svibnja (23. sep.) 1736. ad 2; 5 srpnja 1825; 7. [illegible] 1.) –
4/ Sravni molitvu ovoga svetca proprio [illegible] 23. [illegible] –

misa, koje se smiju kano zavjetne služiti.[1] ta molitva se neomije nadomjestiti drugom kojom zapoviedanom n. pr. presv. oltarskoga otajstva (kad se pod ovim misa služi) ili zapoviedanom od poglavara,[2] koje imadu za njom sliediti. Takodjer se neomije popuniti molitvom pro defunctis.[3] Uzme li tko molitvu svetca u kojoj dolazi „annua" ili „hodie", tada se ovo imade izpustiti; na tali pako „festivitas" „solemnitas" imadu se promieniti u: „commemoratio" ili memoria". Molitvu onoga svetca kojega je već imenovao u molitvi „a cunctis" ne smije uzeti. Tako se pristoji, da svećenik uzme molitvu za se (ex diversis n. 20.) osim ako služi konventualnu ili misu župničku, u kojem slučaju pristoji se da uzme: „pro concordia in congregatione servanda" (ex diversis n. 9.) Tako isto, ako tko služi pred biskupom pristoji se, da uzme molitvu za njega[4] (ex votiva in anniversario electionis seu consecrationis episcopi).

c-Molitva ecclesiae propisuje se kano treća kadgod je druga oběnita de B. M. V. ili de Spiritu sancto. U misah de die medju osminom Uzkrsa i Duhova počam od sriede, dolazi na drugom mjestu, tako isto i u ferialnih misah u pasionskom tjednu te ponedeljak, utorak i sriedu velikoga tjedna, osim ako se ima uzeti koj posebni spomen. Mjesto ove molitve može se uzeti za vladajućega papu (ex diversis n. 4.) jerbo se u viek kaže ecclesiae od pro papa. Medjutim najbolje uzimat ih izmjenice. Nu gdje je od poglavara zapoviedana jedna od ovih molitava, tu se imadu uzeti obe.[5]

Opazka. O molitvah prigodom nekih zgoda propisanih odlukami zbora za sv. obrede kano molitvi presv. oltarskoga otajstva kad je ovo izloženo, za papu i biskupa, na godišnjicu njihova izbora ili posvete. – srav. 5.

3. Izim molitava rubrikom propisanih može zapoviedati i crkveni poglavar jednu ili više njih, i tada se ova molitva zove zapo.

[1] S. R. C. 2 ruj. 1741. srav. Guyet l. c. lib. IV. c. 21. q. 22. [2] S. R. C. 17. Ro. 1709. ad 3.–
[3] S. R. C. 17 Kol. 1709. Amberger II. 825. op. 2. e. Hefliger 187.
[4] Sravni Guyet l. c. q. 20.– [5] De ~~Herdt I. 76.~~ S. R. C. 17. Kol. 1709; 15 svib. 1819 De Herdt I. 76. Schüch 529.

vjedana od poglavara ili naprosto zapovjedana, oratio imperata."
Smije to samo sv. otac papa (za čitavu crkvu) i diecesanski biskup, (za svoju biskupiju); poglavari pako redova niti za podčinjene si sve ćenike bez dozvole biskupa mjesta.[1] Budući da pape vrlo riedko za poviedaju uzimati takovu molitvu, biskupi pako često ili većinom, to se pod zapoviedanom molitvom obično razumieva propisana od biskupa. Mogu pako biskupi zapoviediti molitvu u misi sbog svakoga razložnoga uzroka,[2] koju su tada dužni uzimati svi misnici svjetski i redovni u svih crkvah i bogomoljnicah one biskupije, pa i u u onih redovničkih crkvah, koje su exemptae; niti smije tko po volji prestati ju uzimati prije, nego ju dotični poglavar opozove.[3] Svaki misnik, odkuda god bio, dužan je u misi uzeti molitvu koja je zapoviedana u biskupiji, gdje misu služi. Zapovjedanu pako u svojoj biskupiji nesmije uzimati u tudjoj biskupiji.[4] 1.

„Pita se, kad se zapoviedana molitva ima uzeti? Ako je zapoviedana pro re gravi i determinata missa kano što bje n. p. ona od sv. Duha, koju sv. otac Pio IX. zapoviedi apostolskim pismom od 11 trav. 1869. uzimati za vrieme sabora vatikanskoga, tada se ima uzeti za sve dane kroz godinu, dakle i u blagdane i nedjelje I i II cl.[5] i to u blagdane i nedjelje I. cl. sub unica conclusione s molitvom mise, ako neimade nikovoga posebnoga spomena, inače sub distincta conclusione poslje posebnoga odnosno obćenitih spomena; u blagdane pako II. cl. i nižjega obreda uviek sub distincta conclusio, ne poslje svih odgovori ili odlukami sbora za sv. obrede propisanih molitava, ako ih imade.[6] Nije li zapoviedana pro re gravi, ili naložena samo kroz nekoje makar i dulje nu neizvjestno vrieme kakve su obično zapovjedane molitve od biskupa, tada se ima izpustiti u sve blagdane I cl.,[I] cvjetnu nedjelju, četvrtak i subotu velikoga tjedna, badnjak[II] i predvečerje Duhova, kano

[1] S. R. C. 27. ožuj. 1779 ad 16. — [2] S. R. C. 7. ruj. 1816 — [3] S. R. C. 17. kolov. 1709. obć. odl. od 31 ožuj. (ad 1. et 2. i 3 trav. 1821, 16 velj. 1856. — [4] De Herdt I. 72. — [5] trav. S. R. C. 7. ruj. 1816 ad 22 et 23: An collecta de Spiritu sancto debeat omitti in diebus I. et II. [illegible] S. R. C. 23. [illegible] respondit: Negative, et in festis I cl. dici debet sub unica conclusione, in [illegible] cum propria conclusione. — [6] S. R. C. 15 svib. 1819 ad 2, 23 svib. 1835; 16 trav. 1853. —
[I] S. R. C. 15. svib. 1819 ad 2; 23 svib. 1835 dub. 1. q. 3. — [II] S. R. C. 3. ožuj. 1761 ad 5. —

i u svih svečanih zavjetnih misah, jerbo ove se služe sub ritu I cl. III) U blagdane II cl. ima se takodjer izpustiti u svih pjevanih i konventualnih misah (makar se ove samo čitale)[1]; dočim u drugih malih misah može se po volji uzeti uzetili izpustiti.[2] U sve druge dane, dakle i u adventske i korizmene nedjelje dupl. min. i maj. čistu sriedu itd.[3] ima se uzeti.+ U svih mrtvačkih misah se takodjer izpusti, pa bila kako mu drago zapoviedana,[3] osim ako je zapoviedana za umrloga (pro defuncto ili defuncta) a i to samo onda, kad se uzima više molitava i da ona „Fidelium" bude uviek zadnja.[4] Da se na veliki petak ovakova molitva ne smije uzeti, po sebi se razumieva. Ako i rubrika i poglavar zapoviedaju uzeti jednu te istu molitvu, tada se uzme samo jedan put, i to na onom mjestu, kako ju crkvenica zapovieda, niti se smije zapoviedana od poglavara nadomjestiti kojom drugom. To isto valja, ako se obe ove molitve odnose na isti predmet (n. p. zapoviedana de Spiritu sancto u duhovskoj osmini.) Odnose li se na različit predmet, tada se zapoviedana od poglavara ima zamieniti drugom shodnom molitvom, osim ako je u tom pogledu protivno odlučeno.[I] Ovako se imadu zamieniti i posebne molitve (tajne i popričešćenje) kad god se skroz jednake te odnoseće se na isti predmet n. p. otajstvo ili svete) sukobe u misi. Sukobe se tako samo molitve pred poslanicom, tada se samo ova i sliedeća ima s drugom shodnom zamieniti, podnipošto pako i tajna ili popričešćenje. Zapoviedana se molitva uzima poslje svih crkvenicami i odlukami zbora za sv. obrede zapoviedanih molitava ili spomena. Ako ih je više zapoviedanih, tada se uzima prije ona, koja je veće časti, pak makar bila kašnje zapoviedana; jesu li jednake časti n. p. orationes ad diversa, tada se imadu uzeti onim redom, kojim dolaze u misalu.[5]

Svoje volje nitko ne smije u misi dodavati nikakve molitve, pa makar bio još važniji uzrok, ili iz pobožnosti bud svećenikove, bud onoga, koj misu plaća,[6] polag pravila: in missa nihil privata auctoritate addere licet.

1/ S. R. C. 15 svib. 1835, 16 trav. 1853. — 2/ S. R. C. 7 ruj. 1816. 15 svib. 1819 ad 2. —
III/ De Herdt I. 72. 5° — 3/ S. R. C. 20 trav. 1822 ad 2. et Coment. Gardellini id hoc decret. vol. II pg. 2. 8 n. 2. — 4/. Rubr. mis. VIII 3. A. Bouvry II. 110. — 5/. Schneider Manuale 232. 6/. S. R. C. 27 ruj. 1237.
+ u svih misah: svečanih, pjevanih i tihih.)

4. U misah ipak de simpl. et de feria per annum, kao i u skromnih za-vjetnih te tihih misah nepovlaštenih mrtvačkih misah, može misnik osim molitava crkvenicami propisanih ili poglavarom zapovjedanih iz vlastite pobožnosti dodati i druge molitve, tako zvane zavjetne molitve (orationes votivae). Nu tada, kao što već rekosmo, treba paziti: da broj molitava bude nepar,[1] koj ipak neka ne nadmaši broj sedam, da misa prisutnim ne dosadi. Ove molitve slijede za onimi, koje propisuju cr-kvenice, odluke sbora za sv. obrede, ili poglavar, te se imadu uzeti onim redom, kako to njihova čast zahtieva.[2]

III. Glede zaključka molitava treba paziti, koliko se puta imadu zaključiti i kako.

1. Kadgod se u misi uzima više molitava obično se dva puta za-ključe, i to: ako su samo dvie, svaka za se, imade li ih više tada prva i zadnja. Nu u tom pogledu imade i nekoliko izuzimaka, koje su ipak crkvenicami i odlukami sbora za sv. obrede točno naznačene. Tako n.p. a- prigodom redjenja ima se molitva: in collatione sacrorum ordinum (na koncu misala) sdružiti s molitvom mise sub unica conclusione; b- u zavjetnoj misi pro gratiarum actione (de S.S. Tri-nitate ili de B.M.V.) s molitvom mise ima se zaključiti zatvoriti, na molitva: „Deus cujus misericordiae non est numerus"; c- u svečanih zavjetnih misah pro re gravi vel publica ecclesiae causa, prigodom izbora pape, u misah pro eligendo pontifice i in die anniversario consecra-tionis episcopi, kad god ove mise padnu u zapriečen dan s molitvom mise de die ima se zaključiti molitva spomenutih zavjetnih misa[3] zatim pako druge propisane molitve ako ih imade, i u koliko se u svečanoj misi smiju uzeti sub distincta conclusione.

2. Kako se imadu zaključiti molitve, to stoji do toga na koga se upravljaju. Upravljaju se pako većinom na Boga Otca, katkada na Sina, na svetoga Duha nikada. A [illegible] [illegible] molitva

[1] „Ecclesia enim unitatem et conjunctionem vehementer desiderat, quae nempe [illegible] merum exprimitur, qui cum in aequas partes secari non possit, integritatem suam tenet." Bened. XIV. de sacrif. Miss. sect. I. n. 109. S.R.C. 2 febr. 1684. ad 9. — [2] „In precibus ... tionibus servetur ordo ut in Breviario de dominica ante diem infra octavam, ante ferias praedictas, de Adventus, Quatuor Temporum, ... de feriis praedictis, ante festum simplex, de festo simplici, ... vigiliarum et rogationum ... do vel tertio loco dicendae assignantur, et haec dicantur ante orationes votivas quae ... quibus votivis servetur deinde dignitas orationum ut de Trinitate, de Spiritu sancto ...

na Otca, te se u njoj nije spomenulo Sina ili sv. Duha, tada se zaključuje: Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia saecula saeculorum.

Imenuje li se sin pod kojim god imenom (Christus, Salvator, Verbum, Unigenitus i.t.d.) na početku ili u sredini molitve, tada se zaključuje molitva: Per eundem Dominum itd.[1] imenuje li se na koncu molitve, tada se zaključuje molitva: Qui tecum vivit et regnat in unitate i.t.d. Ovako se samo onda dokančaju molitve, ako je Sin bio imenovan u zadnjoj molitvi, podnipošto ako u prvoj kojoj, a ona se nije zaključila[2] b. Kad se molitva upravlja na Sina a u njoj se nije spomenulo Otca, tada je zaključak: Qui vivis et regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti Deus itd.; je li je bio imenovan Otac, zaključuje se: Qui vivis et regnas cum eodem Deo Patre in unitate. itd.) c. Je li sa spomenuo u molitvi Duh sveti, tada se kaže: In unitate ejusdem Spiritus Sancti i.t.d. Nego ovo valja samo onda ako se imenuje u zadnjoj molitvi, koja se zaključuje; ako u kojoj drugoj, onda se ne smije dodati ejusdem. Ako se pod riečju „spiritus" razumieva Duh sv. treća božanska osoba, već duh u obće, misao itd. tada se u molitvi ne smije ništa dodati.

Opazka. Izvan mise i časoslova molitve se obično kratko zaključuju[4] Ito: ako se molitva upravlja na Otca: Per Christum Dominum nostrum; je li bio imenovan Sin: per eundem Christum Dominum nostrum. Upravlja li se molitva na Sina: Qui vivis et regnas in saecula saeculorum, ili: Qui vivis et regnas per omnia saecula saeculorum.

Medjutim u tom imade i iznimaka tako, da ćeš n. p. u časoslovu naći kratkih zaključaka a u obredniku dugih. Zadnja molitva presv. otajstva, kad je ovo izloženo n. p. na večernjici, ima se kratko zaključiti: Qui vivis et regnas in saecula saeculorum.[5]

---

de S.S. Sacramento, de s. Cruce ante votivam de B. Maria et de Angelis, et de S. Joanne Baptista ante Apostolos et similiter in aliis." Rubr. gen. miss. VII. 5.

3/. Kad se još osim navedenih slučajeva, imadu dvie molitve skupa zaključiti, rekli smo na svojih mjestih. Slučajno može se dogoditi, da se moraju i tri molitve sdružiti sub unica conclusione n. p. kad tko in festo I. cl. (Božić, Uzkrs) misi coram exposito S.S. Sacramento, ima se uzeti zapoviedana molitva od poglavara pro re gravi et determinata misa, a ta misi ne ima nikakvoga posebnoga spomena. (n. p. nedjelja). Izv. Gardellini Comment. in Instr. Clement. s. 17. n. 9. et 10

1/ S.R.C. 11 ožuj. 1820. — 2/. S. R. C. ~~11 ožuj~~ 23 svib. 1835. — 3/. S. R. C. 15 ruj. 1736.
4/. S.R.C. 20 pros. 1864. 5/. S. R. C. 29. ožuj. 1851. —

§. 157. Molitva za kralja.

U čitavoj austrijskoj monarkiji osim drugih molitava za kralja, ima se po naredbi sv. rim. stolice uzeti za nju mi-si kolekta „Quaesumus" inter diversas №6. s nekom ipak malom promjenom. Nego buduć da osobito glede dana, kad se ova molitva imade uzeti, velika raznolikost vlada, tako da ju mnogi svećenici neuzimaju kad bi morali, a drugi i onda kad se nesmije, a i da svatko znade, koje se sve molitve imadu u javnoj službi božjoj uzimati za kralja, to ćemo ovdje ujedno na-vesti odluku od 10. velj. 1860. g. u tom pogledu izdanu sborom za sv. obrede.

Decretum S. R. C. Imperii Austriaci.

„Fulget jam in Ecclesiae fastis, atque in aevum magna circumdatum fulgebit augustum Francisci Josephi I. Austriae Imperatoris nomen, quod domestica sanctorum Decessorum suorum Stephani Ungarici et Henrici cognomento Pii imi-tatus exempla omnem curam cogitationemque suam, Im-perio vix inito, illuc potissimum intenderit, ut jura Catholi-cae Ecclesiae inter subditos sibi populos inviolabilia concla-maret, ac, discretis Dei Caesarisque rationibus, Omnipotenti Deo per quem Reges regnant et Legum Conditores justa decernunt, quae Dei forent prompto hilarique animo redderet.

Insignis adeo in Deum ejusque Ecclesiam pietas, quam ingenti cum plausu totus, qua late patet, Catholicus Orbis ex-cepit, ejusmodi profecto est, ut Apostolica Sedes non modo de tanto Imperatore veluti de piissimo sibique carissimo filio glorietur, sed oblatas sibi occasiones eidem gratificandi, quantum in Dño possit libentissime arripiat.

Cum itaque Augustissimus idem Imperator vehemen=
cupiat, publicas quae a vetustissima aetate in Ditione Austri=
aca pro supremo Imperante consueverunt hactenus adhiberi
preces tam in Missis solemnibus per annum, non exclusa Mis=
sa Praesancti ficatorum feria VI. in Parasceve, quam in Prae=
conio Paschali die sabbathi sancti atque in Litaniis sancto=
rum ab Apostolica Sede ratas haberi, ut ejus auctoritate
accedenti omnimodam firmitatem accipiant, et ad certam
fixamque methodum redigantur, suplicia ea de re vota su=
a per suum in Urbe Legatum Ssmo Dño nostro Pio P.P. IX.
exhiberi curavit. Hac porro occasione cum per eundem Le=
gatum suum enixe postulaverit ut nomen supremi Im=
perantis in Canone Missae amodo adjiciatur ad normam
potius usus, qui ab Austriaco Imperio constituto invaluit,
quam anterioris privilegii a Summo Pontifice Clemen=
te XIII. Imperatrici Mariae Theresiae ejusque successo=
ribus indulti Apostolicis Litteris sub annulo Pisca=
toris datis anno 1761. diebus V. et VI. Maji, Sanctitas
sua, matura deliberatione praemissa, volens singu=
laris Suae, ac vere paternae benevolentiae tanto Im=
peratori tradere pignus, porrectis ab Eo votis de beni=
gnitate Apostolica annuere dignata est, praefatasque
publicas preces sub modo et forma infradicentis
ratas habuit et confirmavit, atque in omnibus
et singulis Ecclesiis Latini Ritus intra fines Im=
perii Austriaci constitutis recitari mandavit, con=
trariis quibuscunque, ipsisque Superioribus Clemen=
tis XIII. Apostolicis Litteris, quibus ad effectum
dumtaxat praesentis Indulti expresse derogavit mi=

nime obstantibus.

Methodum autem in istius modi precibus usurpandam, atque indeclinabiliter ab omnibus et singulis Latini Ritus Ecclesiis in universa Ditione Austriaca servandam hanc esse voluit.

I. In Missae Canone nomen Imperatoris adjicietur hac adhibita formula. – Et pro Imperatore Nostro N., quae dicenda erit post mentionem factam Romani Pontificis et Episcopi Dioecesani.

II. In singulis per annum Missis vel solemnibus, vel Parochialibus, diebus tamen quibus per Rubricas licebit, sequens addetur pro Imperatore Collecta.

Oratio.

Quaesumus omnipotens Deus, ut famulus tuus N. et rex noster Apostolicus Imperator Noster, qui tua miseratione suscepit regni gubernacula, virtutum etiam omnium percipiat incrementa, quibus decenter ornatus vitiorum monstra devitare, hostes superare, et ad Te qui via, veritas et vita es gratiosus valeat pervenire. Per Dominum etc.

Secreta.

Munera, Dñe, quaesumus oblata sanctifica ut et nobis Unigeniti tui corpus et sanguis fiant; et Imperatori Nostro ad obtinendam animae corporisque salutem et peragendum injunctum officium, Te largiente usquequaque proficiant. Per Dominum etc.

Postcommunio.

Haec Dñe oblatio salutaris Famulum tuum N. Imperatorem Nostrum ab omnibus tueatur adversis, quatenus et Ecclesiasticae pacis obtineat tranquillitatem et post hujus

temporis decursum ad aeternam perveniat haereditatem. Per Dominum etc:

Quibus vero in Dioecesibus viguit hactenus consuetudo canendi insuper in Missa solemni sive post antiphonam Communionis, sive post ultimum Evangelium versiculum — Dñe salvum fac Imperatorem Nostrum N. et exaudi nos in die, qua invocaverimus Te — firma eadem consuetudo perstabit.

III. In Missa Praesanctificatorum feria VI. in Parasceve inter Orationem pro cunctis Ecclesiae Ordinibus et aliam pro Catechumenis haec pro Imperatore dicetur: — Oremus et pro gloriosissimo Imperatore Nostro N., ut Deus et Dñus noster det illi sedium suarum assistricem sapientiam, qua populum sibi comissum gubernet in omni justitia et sanctitate ad divinam gloriam et nostram perpetuam pacem.
Oremus. Flectamus genua. R. Levate. Omnipotens sempiterne Deus, qui regnis omnibus aeterna potestate dominaris, respice ad Austriacum benignus Imperium, ut et Imperator juste imperando, et populus fideliter obediendo ad gloriam tui nominis et Regni tranquilitatem unanimi pietate conspicerent. Per Dominum etc.

IV. Praeconium Paschale sabbatho sancto hac ratione concludetur:

Precamur ergo Te, Dñe, ut nos famulos tuos omnemque clerum et devotissimum populum una cum Beatissimo Papa Nostro N. et antistite Nostro nec non gloriosissimo Imperatore Nostro N., quiete temporum concessa in his Paschalibus gaudiis assidua protectione regere, gubernare et conservare digneris. Per Dominum etc.

V. In Litaniis Sanctorum cum deventum fuerit, ad preces, inter versiculum – ut inimicos Sanctae Ecclesiae etc – et alium – ut Regibus et principibus – etc addetur: V. Ut Imperatorem Nostram custodire digneris. R. Te rogamus audi nos. Item post Psalmum – Deus in adjutorium etc. dicto versiculo – Oremus pro Pontifice Nostro N. R. Dnus conservet etc. illico subjungetur. V. Oremus pro Imperatore Nostro N. R. Dne salvum fac Imperatorem et exaudi nos in die, qua invocaverimus Te. – Denique absolutis precibus imediate post Orationem pro Papa adjicietur Oratio pro Imperatore superius notata. – Quaesumus Omnipotens Deus ut famulus Tuus N. Imperator noster etc.

Has itaque pro Imperatore Augustissimo preces Ss. Dominus Noster ratas habuit et confirmavit, easque in omnibus Latini Ritus Ecclesiis inter Ditionem Austriacam sitis recitari voluit, omni in superioribus formulis variatione prohibita; salva tantum consuetudine, ubi hactenus viguit, Imperatorem ipsum in publicis precibus semper decorandi duplici titulo Imperatoris et Regis.

Cum autem Constitutionibus Apostolicis cautum sit, ne quae ex singulari Sanctae Sedis privilegio uni alterive tantum Dioecesi, Provincia vel Regno concessa fuere, in Corpus Missalis et Breviarii Romani inserere liceat; ut generali huic proscriptioni omnes in Imperio Austriaco fideliter obtemperent jussit Sanctitas Sua preces ipsas una cum praesenti decreto adjici solum debere in Appendice Missalis et Breviarii Romani pro diversis locis destinata, vel in

supplemento Missarum atque Officiorum uniuscujus,
que Dioecesis proprio.
Quo tandem Episcopi ceterique Ordinarii in locis de,
gentes Austriacae Dominationi subjectis certam de
his omnibus habere possint notitiam, ac pro soli,
citudine muneris Pastoralis, plenam perfectam,
que superiorum quarumcunque ordinationum
executionem curare, idem Ssmus Dominus Noster
praesens voluit a Sancta Romana C. ferri Decre,
tum contrariis quibuscunque non obstantibus.

Romae die X. Februarii 1860

L. + S.

C. Episcopus Albanensis
Card. Patrizi
S. R. C. Praefectus
H. Capatti, S. R. C. Secretarius.

Ova odluka sv. sbora proglašena je u nadbisku,
piji zagrebačkoj 28. lipnja 1860. g. br. 1585.
Usljed ove odluke ima se uzeti molitva za kra,
lja u svih svečanih i župnih misah kroz godinu,
kad god to crljenice dopuštaju. Svečane pako mise
su one, koje se služe uz podvorbu djakona i
podjakona. U svih dakle svečanih misah slu,

žile se one u kojoj mu drago crkvi ili javnoj bogomoljnici u nedjelju ili zapoviedan blagdan, ili Djelatni Dan, ima se uzeti molitva za kralja.

Nu budući da ova molitva u smislu odluke sv. sbora spada u broj zapoviedanih molitava non pro re gravi, a sve se svečane mise pjevaju, mora se izpustiti in dupl. I. et II. cl., na cvjetnu nedjelju, badnjak i predvečerje Duhova te u četvrtak i subotu velikoga tjedna, kao i u svih zavjetnih svečanih misah, jerbo se služe ritu dupl. I. cl.

Pod župnimi misami razumievaju se ovdje one mise, koje se služe obično u župnih crkvah i to samo nedjeljom i zapoviedanimi blagdani, kojih se naviešťaju ženitbe, blagdani, posti, drže propoviedi i t. d. bile one pjevane ili tihe [1.)]

Ako se župna misa pjeva, što obično i biva, tada valja ono isto što rekosmo i o zavjetnih misah t. j. nesmije se uzeti in dupl. I. et II. cl. cvjetnu nedjelju i badnjak, kad bi ovaj pao u četvrtu adventsku nedjelju [2.)]

Ako se župna misa samo čita, tada o molitvi za kralja valja ono isto, što rekosmo i o zapoviedanoj od biskupa u malih misah t. j. in dupl. II. cl. može se po volji uzeti ili izpustiti.

1.) Sravni proglas rečene odluke metropolitanskim ordinarijatom pražkim 11. velj. 1861. u arkivu für katolisches Kirchenrecht od Moy-a 6. sv. str. 386; 2.) S. R. C. 30. kol. 1860.

Ako se gdje u nedjelju ili zapoviedani blagdan služi i svečana i župna misa, tada se u obih ima uzeti molitva za kralja.

Napokon nam je spomenuti, da se svaki imade skroz točno držati molitvenih obraza, a propisanih odlukom „Fulget;" niti se smije što god izpustiti ili promieniti. Nu kod nas je stara navada služiti se dvostrukim naslovom „Imperatoris et Regis apostolici;" što je spomenutom odlukom i odobreno.

Opazka.

Na rodjen i imendan kralja, kad dopuštaju crkvenice, u svih se stolnih, zbornih i župnih crkvah pjeva zavjetna svečana misa za zahvalu de SS. Trinitate s trima molitvama (prva zavjetne mise, druga „Deus cujus misericordiae", a treća za kralja „Quaesumus Omnipotens Deus.") sub una conclusione sa Slavom, Vjerovanjem, predslovjem presv. Trojice, Ite Missa est i zadnjim Evangjeljem sv. Ivana.

U malih misah, koje se služe secundum Ordinem officii, uzme se samo molitva za kralja post omnes alias orationes.[1] Ako bi ovi dani pali u nedjelju, tada se u onih župnih crkvah, gdje je samo jedna misa, ne smije pjevati zavjetna svečana misa de Trinitate, već de die sa molitvom za kralja kano u tihih misah.

---

[1] Sravn. Director. Archid. Zagrab. 1875. str. L.

Papinsko odriešenje.

§. 158. Pojam i poviest papinskoga odriešenja.

1. Papinsko odriešenje jest papinski blagoslov spojen s obilnim oprostom za umiruće. – Papinsko odriešenje razlikuje se dakle od sakramentalnoga odriešenja, jerbo se sakramentalnim odriešenjem opraštaju griesi, papinskim pako vremenite kazne samo za njih. Sv. mati crkva hoće, da se dušam umirajućih u svakom obziru u pomoć priteče. Ona se nezadovoljava samo tim, da osigura duše od vječite propasti, već želi, da im se pribavi i obilati oprost, t. j. oproštenje svih vremenitih kazna, da tako, ako su zbilja dostojne toga oproštenja, mogu odmah u raj. Nu buduć se vremenite kazne grieha mogu samo onda oprostiti, ako su oprošteni griesi i vječna kazna, to se bolestnik ima prije sakramentalno odriešiti od grieha, pak onda pap. blagoslovom od vremenitih kazna. Stoga se i zbilja bolestnici redovito najprije odriešuju od grieha u sakramentu pokore, zatim posljednjom pomasti opraštaju im se zaostavši griesi, te napokon papin. odriešenjem brišu im se vremenite kazne. Ovo odriešenje zove se papinsko, jerbo se daje u ime sv. otca pape; stoga i kaže svećenik, koj ga dieli: „et ego facultate mihi ab apostolica sede tributa" etc. Daje se pako samo umirajućim, te istom onda ima moć i kriepost, ako u istinu nadodje smrt. Nedobiva ga dakle bolestnik onaj čas, kad mu ga svećenik podieli, već upravo na čas smrti. Stoga ako bi bolestnik ozdravio, podieljen blagoslov ostao bi bez svakoga ploda.

2. Što se tiče poviesti papinskoga odriešenja, to se za sigurno nedade opredieliti vrieme, kad se je počelo dieliti. Christianus Lupus u svojih bilježkah o sedmom rimskom pod Grgurom VII. mnije, da se običaj taj dade svesti do apoštolskih vremena. Sa sigurnošću se medjutim može reći, da je običaj stariji od prve

polovice 3. vieka, jerbo mu već u 12.= tom pismu sv. Cypriana, biskupa kartažkoga /: + 258.:/ nalazimo traga. 1.) Od ovo su doba sv. otci pape često davali kroz svoje poslanike obilato oproštenje umirajućim na, vlastito onim, koji su bili zaslužni za crkvu 2.) Vrieme pako, kada su sv. otci pape spojili sa blagoslovom obilati oprost, neda se točno opredieliti. Prvi obilati oprost spojen sa papinskim blagoslovom po, dielio je Inocencij IV. /:1243-1255.:/ na času smrti sv. Klari, kao što se čita u životopisu iste sv. djevice. 3.) Klemente VI. podielio je god. 1344. blagoslov s obilatim oprostom svim onim pravovjernikom u Englezkoj, koji su po dovršenoj sv. izpoviedi skrušenim srdcem pali žrtvom bjesneće ondje kuge. Grgur XI. obnovio je ovaj oprost za vrieme kuge od g. 1378. Toma Valsingham, koj ovo potvrdjuje, navadja ujedno očitovanje Bonifacija XI. g. 1390., po kom one pečatnice, kojim se umirućim podielivaše obilati oprost, za one pravovjernike, koji od kuge ozdraviše, nebijahu od nikakve krie, posti. U 16. stoljeću i kašnje podieliše sv. otci pape raznim bisku, pom na izričnu njihovu molbu i to samo na tri godine oblast, da ili sami ili po svojih namjestnicih /: posvećenih biskupih:/ 4.) mogu dati umirajućim papinski blagoslov s obilnim oprostom. U nuždi pako osobito u noćno doba mogoše i drugomu svećeni, ku, ali samo za pojedini slučaj, predati tu oblast. Poimence sv. Karlo Boromej dobi od Grgura XIII. 30. pros. 1580. za se i za sve biskupe milanske pokrajine oblast, da mogu ili sami ili po drugih svećenicih dieliti umirućim obilni oprost.

Zahman su mnogi biskupi kod sv. stolice tražili povećanje ove dosta stegnute povlastice i predstavkom se obratili g. 1710. na sv. sbor proštenja, da im se ova povlastica razširi, dok nije Benedikt XIV. g. 1740. zasio stolicu. Znajući ovaj iz vlastito,

1.) Sravni Bened. XIV. konstit. „Pia Mater" 5. trav. 1747. i Martene tom. 1. ord. 11. p. 879.; ord. 20. p. 925. 2.) Srav. Amberger III. 875. 3.) Breviari, um rom. 12. kol. 4.) Srav. Gassner II. 1106.

ga iskustva kano biskup Jakinski, a zatim kao nad biskup Bolonjski. Da pri ovako ograničenoj povlasti riedko komu bolestniku blagodat ova u dio pada, izdade 5. trav. 1747. konstituciju: „Pia Mater catholica Ecclesia", kojom potvrdi za uviek tu oblast, onim biskupom, koji su ju imali na 3. godine, te ih ovlasti; da mogu za to po svojoj razboritosti odrediti toliko svećenika, svjetovnih ili redovnih, koliko misle da ih je potrebno, kojim mogu po volji ovu povlasticu opozvati i na druge prenieti. U budućc pako naredi, da će se onim biskupom, koji budu za ovu povlasticu molili, nesamo za 3. godine, već za čitavo vrieme njihovoga biskupovanja dati oblast, podielivati umirućim papinski blagoslov s obilnim oprostom, pače da će moći za to odrediti i druge svećenike ili svjetovne ili redovne. Jednom dana povlastica, da nesmije prestati smrću pape, odnosno biskupa ili ovoga resignacijom, već jedno izričnom opozivom podielitelja ili njegova nasljednika. Medjutim daje još uviek rimska stolica, odnosno Memoriale dei Brevi, pojedinim svećenikom doživotnu oblast dieliti umirućim papinski blagoslov s obilatim oprostom de licentia tamen Ordinarii.

Dan danas običaje sv. otac papa svakomu biskupu, kad nastupi svoju biskupsku stolicu, dati vlast podieliti papinsko odriešenje i opunovlastiti za to po volji jednoga ili više svećenika svjetovnih ili redovnih, bilo za jedan ili više puta ili za uviek. Po tom može tako ovlašten biskup opunovlastiti svećenike posebnim pismom, ili u obće neku vrst svećenika, kano duhovne pastire (: župnike i njihove pomoćnike :), ili samo neke za slučaj nužde, ili sve izpovjednike u biskupiji itd. Takodjer mu stoji na volji za neka mjesta opredieliti jednu vrst svećenika, a za drugu drugu itd. Novoimenovani biskup dobio te oblasti iz Rima može subdelegaciju po predšastniku svom podieljenu ili potvrditi ili opozvati; Ako takove subdelegacije izrično neopozove, sciemi se da ju potvrdjuje [1.)] Subdelegirani n. p. župnik nemože drugoga subdeligirati, ako mu to nije biskup izrično n. p. za slučaj nužde dozvolio [2.)]

1.) Caval. tom. 4. c. 27. dec. 5. n 2. 2.) S.C. Indulg. 20. ruj. 1775.

Budući većinom duhovni pastiri obskrbljuju bolestnike sa sv. otajstv...
mo(r)o svi biskupi običavaju dan danas ovom osobitom oblašću provid...
ti sve one svećenike, koji obavljaju duhovnu pastvu. Za umirajuće pa...
ko duvne opunovlašćuju obično samo redovitoga im izpovjednika.[1)]

Opazka. Ovakvu oblast dobio je senjski biskup 1. velj. 1868. g.
...je za to opunovlastio 15. svib. 1869. g. i to za čitavu biskupiju sve kano...
...ke stolne ili sborne crkve, realne ili začastne, kano takodjer župni...
ke, profesore bogoslovja i duhovne pomoćnike služeće u gradovih, osta...
le pako duhovne pomoćnike samo za filialke. Za samostane: Fran...
ciskanski na Trsatu guardijana, vikara i još jednoga; kapucinski na Rie...
ci provincijala i još jednoga, u Karlobagu guardijana i vikara; za samo...
stan duvna benediktinka na Rieci njihova izpovjednika. –

U zagrebačkoj nadbiskupiji opunovlašćeni su svi duhovni pasti...
ri: župnici i duhovni pomoćnici.[2)]

U djakovačkoj je biskupiji tu povlasticu dobio 23. srp. 1876. g. blage
uspomene biskup Mirko Dragutin Raffay, koj je za to 6. pros. iste g.
opunovlastio sve svećenike svjetovne ili redovne, ako samo imadu ju...
risdikciju, da smiju u onoj biskupiji izpoviedati.[3)]

§. 159. Tko smije podieljivati papinsko odriešenje.

Iz onoga, što smo dosele rekli, sliedi, da papinsko odriešenje valjano
smije samo onaj podieliti, koj je za to papom ili biskupom ovlašćen, i
to samo u onoj biskupiji, u kojoj ima jurisdikciju, da može izpoviedati,
osim ako ga i biskup druge koje biskupije za to opunovlasti. Može pa...
ko biskup tu vlast dati i tudjemu svećeniku, nu samo za svoju biskupiju.
Opunovlašćen svećenik smije u biskupiji, u kojoj ima tu oblast, i tudjemu
biskupljanu podieliti papinsko odriešenje. Tu oblast može bud svoje bud tudje
biskupije svećeniku dati samo redoviti biskup kano takav, podnipošto pako
njegov vicarius generalis, osim ako je biskup tu oblast dobio od sv. rimske Sto...
lice, da može naime za to ili sam ili po svojih občenitih namjestnicih (: vica...

1.) S.C. Indulg. 20. ruj. 1775. 2.) Srav. obrednik nadb. zagr. 3.) Srav. Glasnik bisk. dja...
kovačke 1874. g. str. 66. –

rii generales :/ druge subdeligirati.[1.)] Tu oblast može biskup dati pismeno ili ustmeno, nu ipak izrično /: expresse :/. Tko nije tako ovlašten, taj ni, ti u najvećoj nuždi nesmije podieliti papinskoga odriešenja.[2.)] U nekih diecezanskih ritualih, kano u senjskom i modruškom od g. 1859.[3.)], kaže se, da je papinski blagoslov s odrešenjem poslan na okolo svim duhovnim pastirom god. 1747. od Benedikta ovoga imena pape XIV. Nu iz onoga, što smo doslee rekli, vidi se, da Benedikt XIV. nije samo za to ovlastio duhovne pastire, već dao biskupom vlast, da oni opunovlaste koga hoće.[4.)] Da se to tako i, ma razumievati, sliedi i odatle, što još uviek pape novoimenovane biskupe opunovlašćuju, da subdeligiraju svećenike, koji će umiraju, ćim dieliti papinsko odriešenje.

§. 160. Komu se smije dati papinsko odriešenje?

Papinsko se odriešenje smije dati samo umirajućim, koji su mogli kada sagrie, šiti i nisu izobćeni ili neskrušeni, te neumiru očito u smrtnom griehu.

1. Rekli smo, da se papinsko odriešenje smije dati samo umiraju, ćim, nu ovi nemoraju biti baš na umoru. Ako se radi n. p. o bolestni, cih, dosta je, da je bolest pogibeljna. Po tom se može dati papin. odrieše, nje, kad god se smije dati i posljednja pomast.[5.)] Nu kao što smo gore rekli dotičnik dobiva obilati oprost tek na umoru i to onda, ako smrt u istinu sliedi. Stoga ako se može svećenik svako doba lahko pozvati k boljestniku, bo, lje je čekati i dati mu ga na umoru, nu ipak dok je bolestnik još pri podpu, nom razumu i sjetilih.[6.)] Rekli smo „umirućim" a ne „bolestnikom", jerbo se papinsko odriešenje smije dati i onim, koji nisu bolestni, nu mora, ju brzo umrieti, kano što su pogubljenici, samo ako izpune sve uvje, te k tomu potrebite. Benedikt XIV. u obće veli u spomenutoj konsti, tuciji: „Ne ullus in orbe terrarum angulus esset, ubi catholicae reli,

1.) De Herdt III. 207; S.C. Ind. 24. svib. 1843. 2.) Gassner II. 1112. op. 1. 3.) Vidi str. 24. 4.) Svav. Rit. Rom. Vindobonae ex officina Mechitaristica, 1848. str. 404.-405. 5.) Amberger III. 877. 6.) S. C. Indulg. 23. trav. 1675.

gionis professoribus hujusmodi adjumenti copia deesset, pro estremo illo momento, quo ipsorum salutis causa in discrimen adducitur". Neima dakle uzroka, zašto bi se imali ovi nesretnici izključiti od te blagodati; samo ako su je dostojni.[1.)]

2. Nadalje se smije dati samo onim, koji su mogli kada sagriešiti; jerbo kako rekosmo, ovim se odriešenjem odpuštaju vremenite kazne. Tko dakle nije mogao sagriešiti; taj neima takvih kazna na sebi, po tom mu se niti nemože dati papin. odriešenje. Može se pako podieliti onoj djeci, koja su do razuma došla, ma da i nisu jošte puštena k sv. pričesti;[2.)] kano i onim, koji su pali u bezsviestica ili su poludili;[3.)] ili naglo obolili na smrt, pa makar nemogli govoriti ili pokazati; da su skrušeni.[4.)] Ako se u ovakvih slučajevih smiju podjelivati sv. otajstva, tim više se može dati papinsko odriešenje;[5.)] mu uz uvjet dakako: si dignus es, kad god se dvoji o dostojnosti dotičnika.

3. Da se izobćenim, neskrušenim i onim, koji umiru očito u smrtnom griehu, nesmije dati pap. odriešenje, takodjer se po sebi razumieva.[6.)] Tako se kada smije tko n. p. u pijanstvu, dvoboju, ubojstvu itd. odriešiti ili mu dati posljednja pomast, nesmije mu se dati papinsko odriešenje, jerbo mu ovo nije potrebito za spasenje, dočim bi se bez sakramentalnoga odriešenja ili posljednje pomasti mogao izgubiti.

§. 161. Uvjeti, uz koje se dobiva papinsko odriešenje.

1. Od strane svećenika se zahtieva:

a.) da bude za to ovlašćen;

b.) da se pri podieljivanju ovoga odriešenja točno drži obreda, propisana Benediktom XIV, koj se navodi u gore spomenutoj konstituciji.[7.)]

1.) Gassner II. 1113. 2.) S.C. Indulg. 16. pros. 1826. 3.) Bened. XIV. ondje - Rit. Rom. rubrica benedictionis apostolicae in articulo mortis. 5.) De Herdt III. 208. 4.) Rit. Rom. 6.) Rit. Rom. 7.) „Utrum sacerdos valide conferat indulgentiam plenariam in mortis articulo, omissa formula a summo Pontifice praescripta, ob libri deficientiam? S.C. Ind. 5. febr. 1841. respondit: Negative, quia formula non est directiva sed praeceptiva"

Nalazi se pako ovaj blagoslov i u svakom rimskom i diecezanskom ritualu, paće i u mnogih časoslovih na koncu, a i u ručnih knjižicah za svećenike

2. Od strane umirajućega se zahtieva:

a.) da bude, kao što smo rekli, upravo na umoru /: in articulo mortis :/, te da zbilja umre. Nu podieliti mu se može papinsko odriešenje i prije, kad je naime u očitoj pogibelji smrti; paće se to jako preporuča, dok je n. p. bolestnik pri razumu;

b.) da bude u stanju milosti; kano što pri svakom inom proštenju. Stoga ako je nuždno i možno, ima prije primiti sv. otajstva umirućih. Nu zašto nije neobhodno potrebito, da se bolestnik neposredno prije izpovjedi; ritual bo rimski veli: „Quod si aegrotus voluerit confiteri, audiat /: sacerdos :/ illum et absolvat";

c.) da probudi pokajanje i ljubav. Stoga je dužan svećenik po naputku Benedikta XIV. u navedenoj konstituciji u srdcu umirajućega probuditi opetovno pokajanje radi počinjenih grieha i žarku ljubav prama Bogu. Nalaže to i rimski ritual kad veli: „Si /: aegrotus :/ confessionem non petat, excitet illum /: sacerdos :/ ad eliciendum actum contritionis";

d.) da dragovoljno primi smrt iz ruke božje; „Ovo djelo," veli vječni papa Benedikt XIV. u navedenoj konstituciji, „nalažemo i preporučamo u takovu položaju se nalazećim, da se tim za plod obilatoga proštenja pripravе i sposobnimi učine." Stoga i kaže ritual rimski, da svećenik opomene bolestnika, neka uztrpljivo podnaše sve biede i tegobe bolesti; neka ih primi kano zadovoljštinu za prošasti svoj život, te neka bude spreman i sve ostale možda još nastajuće boli i težkoće da i istu smrt iz ruke božje dragovoljno primiti; jer će se tim bar ponešto odužiti za kazne, što ih je griehom zaslužio. Nu glede ovoga uvjeta neka bude svećenik veoma oprezan, da naime opominjuć bolestnika da dragovoljno primi smrt iz ruke božje, neuvriedi

ili nerazžalosti možda prisutne rodjake i prijatelje bolestnikove, jerbo bi si time mogao navlastito dan danas otežčati u obće pristup bolestnikom, kad i onako osobito u gradovih rodjaci i prijatelji nerado zovu svećenika k bolestniku, a često ga izrično samo uz taj uvjet puštaju k njemu, da mu ništa o smrti nespominje;

e.) da skrušeno zazove ime Isus i to jezikom ili ako to već nije možno, barem srdcem. Ovaj se uvjet spominje u svih pap. odpisih, kojimi se biskupom daje oblast, da mogu umirujućim podieliti pap. odriešenje, ter se glasom sv. Sbora za prostenja zahtieva, kano „conditio sine qua non". 1.) Pri podieljivanju dakle tvoga odriešenja neka svećenici dobro paze na ovaj uvjet, te prije nego će komu ovo odriešenje dati, opomenu dotičnika, da pobožno izreče ime „Isus", nemože li jezikom a ono neka barem srdcem. Napokon

f.) da ima namjeru zadobiti obilno prostenje. Ova namjera netreba da bude izrično izražena, dosta je, ako je tu želju prije imao, ili se barem nije nikada protiono izrazio. Najbolje je ipak, ako svećenik bolestnika pri svet. izpovjedi na ovo prostenje oprezno učini, te shodnim načinom na to sklone, da izrično očituje svoju želju primiti pap. odriešenje.

Samo se sobom razumije, da su svi ovi uvjeti na toliko potrebiti, u koliko ih bolestnik može vršiti. 2.) Vidi se to iz rubrike rim. rituala,

1.) „Invocatio saltem mentalis, de qua fit mentio in Brevibus ad Eppos missis, praescribiturne, quamdiu aegrotus suae mentis est compos, ut conditione sine qua non ad indulgentiam vi istius benedictionis lucrandam? S.C. Ind. 20 sept. 1775. respondit: Affirmative. 2.) „An contriti sed neque confessi neque ss. Comunione refecti indulgentiam plenariam consequantur, quam supplicantibus passim pro mortis articulo largiuntur rom. Pontifices? S.C. Ind. 23. apr. 1675. respondit: Ejusmodi contritos indulgentiam lucrari, si Pontifex in concessione confessionem vel aliud simile non requirit". – „Benedictio in articulo mortis cum applicatione Indulgentiae plenariae potestne, si sit periculum in mora, concedi tum valide tum licite iis, qui etiam

koja dopušta podieliti papinsko odriešenje onomu, koj nemože govoriti i nije više pri razumu.

§. 161. Da li se smije opetovati papinsko odriešenje?

Ako se bolestnik ma kako dugo nalazi u istoj smrtnoj pogibelji, nesmije se ovo odriešenje opetovati, jer Benedikt XIV. u konstituciji: „Pia Mater" govori samo o jednokratnom odriešenju u istoj bolesti. Tako isto odluči i sv. sbor za proštenja.[1.)] Nesmije se dakle opetovati u istoj bolesti niti onda, ako je bolestnik na novo u smrtni grieh pao, te se opet izpovieda i pričešćuje. Razlog tomu jest taj, što svećenik neima vlasti van samo jedanput u istoj bolesti dati papinsko odriešenje.[2.)] Nu može se opetovati koliko god put na novo na smrt oboli. U papinskom se bo breveu, kojim se vlast ova biskupom podieljuje, izrično veli: „Quoties aliquem in mortis articulo constitutum esse contigerit, toties apostolicam benedictionem cum cum plenaria indulgentia impertiri valeas." U dugotrajnih bolestih se smije samo onda opetovati, ako je bolestnik prebolio smrtnu pogibelj; te poslje boljka nova smrtna pogibelj nastala[3.)]

culpabiliter non fuerunt ab incepto morbo sacramentis refecti; vel poenitentiae vel eucharistiae vel extremae unctionis, vel nullo horum subitoque vergunt ad interitum? S.C. Ind. 20. sept. 1775. respondit: Affirm. ad formam Bullae Bened. XIV. [1.)] „Benedictio supradicta potestne bis aut amplius in eodem morbo, qui insperate protrahitur, impertiri, etiam si non convaluerit aegrotus? Si possit iterari haec benedictio, quod nam requiritur intervallum inter ejus largitiones? S.C. Ind. 20. sept. 1775. respondit: „Semel in eodem morbi statu". [2.)] Amberger III 879. [3.)] Utrum benedictio in articulo mortis juxta formulam Bened. XIV. in constit. „Pia Mater" reiterari possit in eodem morbi statu? 2. „Quatenus affirmative, an ea toties iterari possit, quoties aegrotus in peccata saltem venialia relapsus ab eis absolvatur? S.C. Ind. 24. sept. 1838. et 12 febr. 1842. respondit: Negative, permanente infirmitate etsi diuturna; Affirmative vero, si infirmus convaluerit et deinde quacunque de causa in novum mortis periculum redeat."

Da li se smije papinsko odriešenje opetovati (: u istoj bolesti:) onda, kad je prije podieljeno ma s kakoga razloga bilo nevaljano, te dotičnik do- sljedno obilatoga oprosta, spojena s papinskim blagoslovom nije zadobio? Na ovo je pitanje sekretarija sv. sbora za prošćenja odgo- vorila niečno.[1.)] Nu neki kano Gassner[2.)], Amberger[3.)], De Herdt[4.)] i drugi tvrde, da se papinsko odriešenje i u istoj smrtnoj pogibelji može opetovati, ako ga je bolestnik prvi put primio u stanju smrtnoga grieha s razloga, što prvo odriešenje nije valjalo, po tom kano da nije bilo dano. Toisto tvrdi i Bouvier, te se poziva na nekoga glasovitoga rimskoga bogoslova, koj je god. 1826. ovako pisao: „Ako se poslje sazna, da bolestnik primajući pa- pinsko odriešenje nebijaše u stanju milosti, tada se ovo ima opetovati; jer odriešenje predpostavlja pravu skrušenost, a gdje ona manjka, tu ni odriešenje ništa nevriedi"

Ovi i mnogi ini bogoslovi, koji ovo drugo mnienje brane, vele, da je slobodno o tom predmetu još pisati i razglabati ga, jer gore navedeni niečni odgovor sekretarije sv. sbora za prošćenja na pitanje glede opetovanja papinskoga odrieše- nja nije odluka samoga sv. sbora za prošćenja, nego sa- mo odpis sekretarije, koj se temelji na mnienju Theodora a Spiritu Sancto, koj bijaše konsultor istoga sv. sbora. Odgovor ovaj kano votum consultoris ima se pako smatra- ti kano mnienje privatnoga bogoslova, te vriedi samo on- liko, koliko ga on svojimi razlozi dokazuje i potvrdjuje. Stoga je još uviek slobodno sliediti i protivno mnienje te kažemo: ako je i u istoj bolesti tko nevaljano primio papin

1.) Licetne aut saltem convenitne iterum applicare indulgenti- am in articulo mortis, quando aegrotus accepit applicationem in statu peccati mortalis? Secr. S. C. Ind. 20. jun. 1836. respondit: Negative.

2.) Handbuch der Pastoral II. 1117. 3.) Ondje. 4.) Sacrae litur- giae praxis III. br. 211.

ko odriešenje ma s'koga mu drago razloga, uzroka, može mu se opetovano dati. Dvoji li svećenik, da li je tko valjano primio papinsko odriešenje, tada mu ga može a i mora dati opet, uz uvjet: si capax vel dignus es.[1.)]

Da li bi mogao tko u istoj bolesti, barem od više svećenika dobiti papinsko odriešenje? Na to je odgovorio sv. sbor za proštenja, da nemože.[2.)] Po tom ako je tko već bolestniku podielio papinsko odriešenje, nesmije mu ga nitko više opet dati, kad god mu to nemože onaj isti svećenik. Smije pako istomu bolestniku u istoj smrtnoj pogibelji isti svećenik ili njih više dati osim jednom dana papinskoga odriešenja drugo obilato proštenje, kano bratovštine čisla, škapulira B. D. M. itd. i to više puta pače i više obilatih ili neobilatih proštenja, navlastito one bratovštine, kojoj je članom, a to zato jerbo nije sigurno, da li je dotičnik zbilja dobio papinskim odriešenjem podpuni oprost.[4.)]

§.162. Obred podjeljivanja papinskoga odriešenja.

Čim stupi svećenik u bolestnikovu sobu, obuče kotu i naramenicu ljubičaste boje,[5.)] pozdravi bolestnika i prisutne sa: „Pax huic domui" itd, te poškropi bolestnika vodom govoreć antifonu: „Asperges me" bez psalma „Miserere" i opetovanja antifone, jerbo Benedikt XIV. toga nespominje. Ako je neposredno prije umirućemu podielio otajstva umirućih, mogao bi izpustiti pozdrav i škropljenje, ka budać Benedikt XIV. zahtieva, da se svatko ima držati skroz po

1.) Gasaner II. 1117 i 1118. 2.) „In eodem mortis articulo infirmum non posse pluries lucrari hanc indulgentiam a pluribus sacerdotibus impertiendam". S. C. Ind. 5. febr. 1841. 3.) S. C. Ind. 12. ožuj. 1855.
4.) Srav. De Herdt. III. 213. 5.) Caval. tom. IV. in fine.

njem propisane formule, za veću sigurnost najbolje je i ovo obdr-žavati; jerbo to sve naznačuje rubrika podjeljivanja papinskoga odriešenja [1]. Zatim će svećenik u smislu pomenute bolestnika izpovjediti ako se želi izpovjediti, ako ne (: jerbo mu izpovied nije nuždna :), probuditi će barem u njem pokajanje za grieche, te ga pripraviti, da dostojno i hasnovito primi papinsko odriešenje. Tada počima pravi obred s riečmi: „Adjutorium nostrum" itd. pri kojih se riečih svećenik kao obično prikriži. Ove i sliedeće ver-sikule i molitve svršiti će svećenik stojeć. Zatim će bolestnik ili mjesto njega koj drugi moliti: „Confiteor" ili sveobću izpovied, koja se nesmije izpustiti, premda se je već pri sv. pričesti i posljednjoj pomasti molila [2]. Kad svećenik moli: „Indulgentiam" itd. a malo zatim: „In nomine Patris" itd. i na koncu: „Benedicat te omni-potens Deus Pater" itd, tada će blagosloviti bolestnika. Govori pa-ko sve u jednobroju, samo onda, ako bi više njih skupa podjeljivao papinsko odriešenje.

Ako je umirajući u pogibelji, da će još prije podjeljenja blagoslo-va preminuti, tada neka svećenik odmah počme s riečmi: Domi-nus noster Jesus Christus itd. U skrajnoj pako nuždi može sve-ćenik dati samo blagoslov [3]. Pod tim blagoslovom razumieva Cata-lani [4] zadnje rieči formule: Benedicat te omnipotens Deus Pater et Filius et Spiritus Sanctus Amen. Polag jednoga časoslova pako tiska-na u Rimu g. 1843. ima se u spomenutoj nuždi reći: Indulgentiam plenariam et remissionem omnium peccatorum tibi concedo in

---

1.) Grav. Rit. Rom. Benedictio apostolica in articulo mortis. – Gassner II. 1116. i Amberger III. 879. 2.) „Semper esse recitandum Confiteor in hac benedictione, licet antea jam bis dictum fuerit in admini-stratione ss. viatici et unctionis, nisi necessitas urgeat." S. C. Indulg. 5. velj. 1841. 3.) Rubrica in fine benedictionis. 4.) In Rit. Rom. tit. 5. cap. 6. §. 7.

nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen.

Izvan slučaja prave nužde nije nikomu slobodno ovako pokraćenim načinom podjeljivati papinsko odriešenje.

Prem nije neobhodno potrebito papinsko odriešenje za spasenje, to će se ipak svaki duhovni pastir pobrinuti, da nitko njim povjèrenih vjèrnika neumre bez ove velike blagodati sv. matere crkve, samo ako su je dostojni. –

II. Skrb za bolestnike.

§. 163. Dužnost duhovnoga pastira skrbiti se za bolestnike.

Od svih dužnosti, što ih imade duh. pastir najveća i najvažnija je skrb za bolestnike. Čovjek nikada netreba tolike pomoći i utjehe, kano kad ga bolest prikovači k postelji. Tada spopanu sve nevolje, koje su inače podieljene. On trpi velike muke na tielu i na duši. Tielo mu bolest a dušu mu grize nekakav nutrnji crv, kad pomisli na svoj prošasti život; k tomu mu jošte na razstanku sovim svietom umnožuju žalost prisutni rodjaci i prijatelji, gubitak vremenitih dobara itd.; dočim ga s druge strane straši božji sud na kojem će brzo morati Bogu dati strog račun o svem svojem životu; napokon ga jošte svojimi napastmi uznemiruje nečesti duh, koj navlasti, to sada napinje sve sile, da prestrašenu dušu u slabom tielu za sebe predobije i sobom povuče u pakao. Kako se tko pripravi na smrt, tako će i umrieti. Smrt pako odlučuje sudbinu čovjeka, od nje zavisi sva njegova sreća ili nesreća, vječno blaženstvo ili prokletstvo. Sada dakle ili nikada ima se duh. pastir sa svom gorljivošću zauzeti se za povjerenu si dušu, koja se ovim svietom razstavlja. Što hasni, ako ju je dosele brižno vodio putem spasa, a sad da ju zapusti? Jeli se pako ta duša dosele uklanjala njegovoj upravi, bila drugim na smutnju ili se možda svetogrdno izpoviedala i pričešćala, tada je dužan podvostručiti svoju pastir-

sku brigu, da ju na pravi put dovede i popravi, što je dosele zlo učinjeno; što je još uviek moguće dok čovjek živi; dočim kad jednom umre, više se ništa popraviti neda.

Dužan je pako duh. pastir skrbiti se za bolestnike s više razloga:

1. Iz Ljubavi. Tko treba tudje pomoći, tomu je svatko dužan iz ljubavi pomoći; i čim je tudja nevolja veća, tim je dužnost ova veća. Tko je pako nevoljniji od bolestnika, koj trpi velike muke i na duši i na tielu, izložen mnogim napastim nečistoga duha, te u pogibelji, da se na vieke neizgubi. Što se bolestnici kod svih izobraženih naroda osobito njeguju, to po naravnom nagonu, to po propisih ljudskih zakona. Nikoga pako neveže tolik vez ljubavi napram bolestnikom kano duhovnoga pastira, koj ima biti u svojoj občini svim, dakle i bolestnikom prvim i najmilijim otcem.

2. Po pravici. Duh. pastir se je mučke obvezao dieliti svojim vjernikom sv. otajstva u svakoj potrebi, dakle i u bolestih, pak bile one makar i kužne; za to i dobiva plaću. Nikad pako netrebaju vjernici toliko duševne okriepe, koliko u bolesti, kad im je duša u pogibelji; da bi ju mogli na vieke izgubiti. Nitko im pako nemože u tolikoj njihovoj potrebi i pogibelji laglje i uspješnije pomoći nego svećenik, dotično duh. pastir, koj jedini ima pri ruci, sva sredstva i to najjača, kojimi im može u tako nevoljnom i pogibeljnom stanju najuspješnije u pomoć priskočiti. Bila bi dakle najveća okrutnost, kad bi duhovni pastir bolestniku vjeroganski utjehu uskratio i to baš onda, kad ga sve u svietu ostavlja, i nitko mu do njega pomoći nemože.

3. Sbog primjera Kristova. Isus Krist, da svojim primjerom pokaže duh. pastirom, kako se imadu za bolestnike skrbiti, najrevnije skrbio se je za bolestnike. On je bolestnike pohadjao, pače i na čudnovati način ozdravljao. Obećao je kraljevstvo nebesko onim, koji budu pohadjali bolestnike a prokletstvom se zagrozio onim, koji je nebudu pohadjali. Dodjite blagoslovljeni otca mojega i posjedujte pripravljeno vam

kraljevstvo, bolestan bijah i pohodiste me. – Odlazite od mene u oganj vječni prokleti, bolestan bijah, nepohodiste me.[1] –

Učenikom pako naročito zapovjedi, da se skrbe za bolestnike i da ih njeguju[2]. Pače on je i jedan sv. sakramenat za bolestnike naredio – posljednju pomast – kojima biti bolestnikom najvećom pokriepom i utjehom u smrtnoj borbi[3]. On je dao dušu svoju za ovce svoje, da tako čine i duh. pastiri, navlastito za kužnih bolesti.

4. To nalažu duh. pastirom nebrojene odluke obćenitih i posebnih sabora, kano i svediljne crkv. prade. Pače crkva je skrb duhovnih pastira za bolestnike držala uviek za najsvetiju i najvažniju izmedju svih dužnostih duhovne pastve, te je strogo postupala proti nemarnim u tom pogledu pastirom. Ona i proste svećenike ovlašćuje, da mogu bolestnike u smrtnoj pogibelji valjano izpoviediti, da i od svih najvećih grieha i kazna ma komu i s koga mu drago uzroka zadržanih; i ako kada izrekne interdikt bilo mjestni ili osobni, to se uviek imadu bolestnici izuzeti.

5. Radi neizmjerne koristi za bolestnike i za samoga duhov. pastira. Mnogi se bo tek na smrtnoj postelji brigom svećenikovom tek na smrtnoj obrate, koji bi inače u smrtnom griehu umrli i za uvieke se izgubili. Duhovni pastir pako si brigom navlastito za bolestnike pribavlja ljubav i pouzdanje svojih vjernika.

6. Sbog vlastitoga spasa duh. pastira. Smrtna postelj je vjernikom najbolja učiona za duh. pastira. Tu je se on uči poznavati sudove božje, njegovo milosrdje i pravednost. Jedni su strpljivi i odani u volju božju te s veseljem očekuju smrt, da se s Isusom sdruži; drugi pako su nemirni, sdvajaju i boje se smrti. Kojega svećenika neće ovo uzdrmati! Tu vidi svećenik najbolje, kako ništetna su sva zemaljska dobra i da je osim kriposti i dobrih djela na zemlji sve drugo izpraznost i prevara. Niti si kojom drugom službom može duh. pastir steći toliko zasluga, koliko revnom brigom za bolestnike. Svi, koje je on u zadnjem času s Bogom pomirio i u nebo poslao, mole se pred Bogom za njega, i njihova molitva neće biti

1.) Mat. 25. 34 i dalje. 2.) ibid. 10, 8. 3.) Jac. 5. 11.

beuzpješna. – Stih i mnogih drugih razloga treba da duh. pastir ide rado k bolestniku, kadgod je zvan i to na prvi poziv, bilo zimi ili ljeti; danju il noćju, po dobru il zlu vremenu; niti će u najmanjem pokazati da tobož težko il nerado ide. Pače on će i nezvan ići navlastito kad čuje, da je tko god opasno obolio, a nitko neće da ga zove, ka što veli rimski obrednik. „Parochus cum primum noverit, quemquam ex fidelibus suae curae comissis aegrotare, non expectabit, ut ad eum vocetur, sed ultro ad illum accedat."¹) A da ga ukućani k bolestniku uviek na dobu tim pouzdanije pozovu, neka često kaže svojim vjernikom u crkvi, da je uviek pripravan ići k bolestnikom, kadgod ga budu zvali i da bi njegova najveća žalost bila, kad bi tko umro, a da nije bio providjen sa sv. otajstvi.

§. 164. Vlastitosti tomu potrebite.

Duhovni pastir treba:

1. da ovu svoju dužnost visoko ciени, uviek veselo i rado vrši uzprkos svim težkoćam i nepogodam;

2. da odbaci sav strah navlastito za vrieme kužne bolest, te da se izruči posvema providnosti božjoj, znajuć da neima plemenitije smrti, nego ~~kad~~ kad duh. pastir po primjeru Isusovom – koj je život svoj dao za ovce svoje – vršeć ovu uzvišenu službu umre za vjernike svoje. Strašljivica i komu se gadi od bolestnika, taj nije za duh. pastira.

3. Da bude strpljiv. Koliko god bo je skrb za bolestnike uzvišena i zaslužna, toliko je i težka, neugodna i opasna. Nijedna druga pastirska služba nezahtieva toliko strpljivosti, koliko upravo ova. Nestrpljivost svećenikova mogla bi ugušiti pouzdanje i ljubav bolestnikovu pram sebi, prouzročiti; da bolestnik kakav smrtni grieh u izpoviedi zataji i tako se s nestrpljivosti svećenikove izgubi. Tim više, što su i sami bolestnici većinom nestrpljivi; a pokaže li se takvim i svećenik to će potvrditi i pomnožati u bolestnicih pomanjkanje one krieposti, koja im je osobito sada najnuždnija, naime strpljivost.

4. Da čistom nakanom obavlja ovu službu, t. j. da neima drugo

ka taj rok bolestniku produlji. To isto naredjuju i mnogi sabori i rimski obrednik.[1] Do nedavna su se imali na to prigodom promocije za doktorat prisizati svi liečnici u Austriji. Neće li nikako, da se bolestnik ispoviedi, zagroziti će mu se svećenik, ako umre, da ga neće pokopati po crkvenom obredu, već kano živinu. Medjutim, neće prestati za takvoga okorjela griešnika, već će se Bogu moliti pače i javno u crkvi, da se Bog smiluje njegovoj griešnoj duši. Ako se takav bolestnik samo iz ljudskoga obzira upusti u pobožni razgovor te pripravnim očituje primiti sv. otajstva, neka ga opomene svećenik, da ako se želi Bogu obratiti, da to ima učiniti jedino iz ljubavi prama njemu i svom spasu.

Sliedi str. 426. „h" i

§. 169. Svrha pohadjanju bolestnika.

1. Prva i najglavnija svrha pohadjanju bolestnika je duševno njihovo spasenje, da se naime, ako ozdrave poboljšaju a ako umreu, da se spase. K tomu treba, da svećenik bolestnike poduči, opomene, tješi i obskrbi sa sv. otajstvi umirajućih.

a.) Najprije treba, da svećenik poduči bolestnika, da je bolest od Boga i kad ga je Bog pohodio bolešću, da je pokazao da ga ljubi i poslav mu bolest, hoće, da se njom okoristi na spas duše svoje. Onda mu neka kaže, kako je naš život nestalan, da naime nemamo ovdje stalnoga prebivališta, već da buduće očekujemo. Od kolike ciene je zdravlje, što se tek onda poznaje, kad čovjek oboli. Koli koristna je pokora i kolike važnosti, da se čovjek pripravi za vječni život.

b.) Opomenuti će svećenik bolestnika, da svu svoju nadu položi u Boga, da strpljivo podnese boli, što će mu biti za pokoru i zadovoljštinu za grieha; da često probudi u sebi djelo vjere, ufanja, ljubavi i skrušenja, da razmišlja o muci i smrti Isusovoj, čita pobožne knjige navlastito životopise mučenika i ostalih svetaca i svetica božjih.

c.) Nadalje treba tješiti bolestnika boljim budućim životom, vječnim blaženstvom, samo ako se dostojno pripravi za blaženu smrt. Ako bi ga uznemirivale kojekakove napasti n. p. sdvojenja, budućih muka, protivne i t. d. ima se utješiti protivnimi izrekami iz sv. pisma, primjeri i t. d.

[1] Rit. Rom. ondje.

Astromontana – liek proti zeđanju [illegible] 871. Danica [illegible] domaći liekar

e.) Svrha pako svakomu podučavanju, opominjanju i tješenju ima biti ova, da bolestnik primi sv. otajstva umirajućih. Ovo je što ga jedino može umiriti, okriepiti i pribaviti mu spas duši. Bez sv. otajstva je drugo ništa nekoristi. Nu ob ovom ćemo obširnje govoriti niže.

2. Drugotna svrha pohadjanju bolestnika jest, njihovo tjelesno zdravlje. Svećenik dakako niti može niti smije biti liečnik, ali dobre savjete je uviek dužan dati i ako može u čem pomoći, navlastito na selu, gdje neima liečnika. Prije svega neka preporuči ukućanom čistoću, sobu bolestničku neka često prozrače, ne samo ljeti nego i zimi, tako ipak da bolestnik nebude nikad na propuhu, zimi da se peć odviše neloži, ljeti pako može biti prozor većinom otvoren; neka bolestnika češće preobuku u čisto suho odielo, oznojene plahte, košulju itd. neka nikada nesuši u sobi, blato neka odmah van odnesu. Bolestnik neka radje manje jede nego više. Da mu se samo zdrava jela smiju dati, po sebi se razumieva. Osobito neka se čuva neumjerenosti u pilu i žestokih pića. U nuždi ako je kako moguće, neka si dade dozvati vješta liečnika, po propisu i savjetu kojega ima se točno vladati. Od kojekakovih čarlatana i varalica neka se posvema kani. Neima li bolestnik potrebite hrane, ljekarije itd, tada treba da mu svećenik prvi u pomoć priskoči. Pomoći potrebnomu bolestniku je najveće djelo milosrdja. U tjelesnoj nuždi je svaki dužan u pomoći priskočiti, navlastito pako duhovni pastir, i čim je čija nužda veća tim većim trudom i požrtvovnošću. Nemože li sam duhovni pastir doskočiti potrebi bolestnikovoj, neka pozove mogućnije u mjestu, da u tu svrhu po mogućnosti doprinesu. Ako uztreba i sam treba da za takovoga bolestnika milostinju sabire. Bude li se duhov. pastir tako skrbio i za tjelesno zdravlje bolestnika, pribaviti će si veliku ljubav i pouzdanje ne samo njih samih, nego i čitave obćine. Ta briga za njihovo tjelesno dobro često otvoriti će put svećeniku k duševnomu obraćenju bolestnika.

Dobro je da svaki svećenik znade, kako se može pomoći zdravlju u nekih prekih slučajevih, navlastito to treba da znadu duhovni pastiri na selu, gdje neima nikoga, koj bi u takovoj prekoj nuždi mogao pomoći. Kako se u takovih slučajevih može pomoći imade nekoliko pravila u Danici od g. 1871. str. 102. i dalje.

§. 170. Prvi pohod bolestniku.

Kad prvi put pohadja svećenik bolestnika, najprije pozdravi ukućane. Ako ga nije nitko zvao, reći će: u vašoj kući je bolestnik, zašto me niste o tom obaviesti-li? Tada ide k bolestniku, ljubezno ga pozdravi i zapita za njegovu bolest. Mirno ga posluša, pokaže svoju sućut, i reče, da je ta bolest od Boga, koj ga ovom boleščću pohodio, da se njom okoristi na spas duše svoje, neka ju dakle radoprimi iz ruke božje, bude strpljiv i izruči se sasma u volju božju, koj će mu pomoći. Nadalje ako vidi svećenik, da je tomu zgoda, kazati će bolestniku, da će se najbolje okoristiti ovom boleščću na spas svoje duše, ako se s Bogom sjedini po sv. otajstvih. Ako i nije toli pogibeljna bolest, ali je vrlo dobro i spasonosno već sada okriepiti se ovimi sredstvi. Sv. otajstva primaju i zdravi ljudi; tim više treba, da ih primu bolestnici. Sv. otajstva daju često zdravlje, dočim još nisu nikomu smrt pospješila.

Opazka.* Samo kad bolestnik opasno bolestan, nije sa svojim vremenitim imetkom odredio, te bi poslje njegove smrti moglo doći do svadje i pravde, savjetovati će mu svećenik, da odredi sa svojim imetkom odnosno učini oporuku, dok je još pri zdravom razumu. Nu neka se u to svećenik pobliže nemieša, n. p. da on sam piše oporuku ili bude svjedokom a ima za to drugih u mjestu. Svakako pako može uputiti bolestnika kako treba činiti oporuku, da bude valjana; kako ima zadovoljiti najprije o im, kojim je štogod dužan po krivici, po ^{ko}ili kr-biti se za odgojenje nezakonite djece itd. Neka se čuva svećenik, da nesili možda bolestnika, da ostavi što god sebi za sv. mise, jerbo bi time pokazao, da mu je više stalo do novca, nego do spasenja njegove ~~duše~~. Nu nije zabranjeno u obće savjetovati mu, da se spomene za svoju dušu /: Si morbus gravior, vel cum periculo fuerit, aegroto suadeat, ut dum integra mens est, suam omnem rem recte constituat, et ad remedium animae suae pro facultatibus, quod in Domino ei placuerit, disponat; sed haec suggerendo omnis avaritiae nota caveatur. Rit. Rom. 124. /.

Ako bi pako tkogod htio toga puno ostaviti, n. p. za sv. mise a ima siromašne djece, neka mu reče, da će mnogo bolje djelo učiniti, ako svoj imetak ~~ostavi~~ djeci, nego za sv. mise.

* B. Ova opazka spada k prijašnjemu paragrafu /169. §./

Nije li smrtne pogibelji; neka se bolestnik pripravi [illegible] sveće-
nik pako neka točno ureče vrieme, kad će ga do[illegible] da
neka bude bolestniku najsgodnije a dobro će učinit[illegible] re
pusti opredieliti samomu bolestniku. Takodjer se jak[illegible] preporuča [illegible] e
se to može obdržavati prije izpoviedi bolestnika, pak [illegible] nda mu no[illegible] po-
putbinu.[1.)] Nu u nas je običaj, kad se ide daleko k bolestniku, da se sku-
pa obskrbi sa svimi otajstvi umirajućih.

Neće li bolestnik da primi sv. otajstva ili tek u većoj pogibelji, tada
će ga svećenik zapitati tomu za uzrok te uzroke pobiti ukloniti. Odvra-
ti li bolestnik, da bolest nije pogibeljna, kazati će mu, da se vara, i on
koji mu to kažu, da mu samo laskaju. Reći će mu, da je pogibeljno od-
adjati sv. otajstva; da bi ih kasnije mogao primiti nedostojno. Ako ne
smije odgadjati primiti tjelesni liek, koliko manje smije, gdje se radi
o dušeonom lieku. To je samo napast nečistoga duha, koji hoće, da
njegovu dušu za sebe dobije. Neka samo kuša primiti sv. otajstva,
iak će se osvjedočiti, kako će mu biti odmah laglje na duši, i ćutit
neki izvanredni nutarnji mir, koj će mu i zdravlju puno hasni-
ti.

06 Opći fond
060111272

§. 171. Obskrba bolestnika.

Pod obskrbom bolestnika razumieva se ovdje providjenje istih sa o-
tajstvi umirajućih, pokorom naime, poputbinom i posljednjom pomasti.
Ovu obskrbu ćemo ovdje razmatrati onako, kako kod nas obično obavlja
ili bi se imala obavljati, navlastito, kad svećenik sva ova tri sakramenta
skupa dieli a to biva poimence, kad god ide daleko k bolestniku.

Čim dakle tko god dodje po svećenika, da ide k bolestniku, upitati će
ga svećenik za bolestnu osobu, vrst bolesti, da li će ju moći pričestiti imade

1.) „Quando vicinitas loci nec adeo afflicta infirmi valetudo patitur aditum,
prius eo fine (audiendae confessionis causa) aegrum adeat, ac disponat, tunc-
que demum ad eum divinam synaxim ferat.“ Const. dioec. Culmen. 1745. c. 17.
„Ut sigillo confessionis et reverentiae Sacramenti Eucharistiae consulatur,
semper in quantum fieri potest, confessio delationi ss. hujus sacramenti
praemittatur.“ Stat. dioec. Burg. 1693. tit. 3. c. 14.